

ὕψιπέτη ποιητὴν, ὅστις εἶχεν ὑμνήσει τὰς ἀρίστας τῶν νικῶν, τὸν παν-
ελληνιον ψάλτην, τοῦ ὁποίου οἱ ὕμνοι εἶχον ἀντηχηθεῖσι ἀπανταχοῦ τῆς
Ἑλλάδος, ἐν Θήβαις καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐν Ὀρχομενῷ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ,
ἐν Ἄργει καὶ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Αἰγίνῃ, ἐν Λοκροῖς καὶ ἐν Ἰμέρῳ, ἐν
Συρακούσαις καὶ ἐν Ἀκράγαντι ἐν Καμαρίνῃ καὶ ἐν Αἰτνῇ, ἐν Ῥόδῳ
καὶ ἐν Κυρήνῃ πρὸς τιμὴν ἀνδρῶν καὶ παιδῶν νικητῶν. Δὲν ἐλησμόνου
τὰς ᾠδὰς τοῦ μεγάλου Θηβαίου οὔτε οἱ οἴκοι τῶν νικητῶν, ὅσοι εἶχον
λάβει τὸν στέφανον τῆς νίκης ὡς παλαισταὶ ἢ πύκται, ὡς παγκρατια-
σταὶ ἢ πένταθλοι, ὡς σταδιοδρόμοι, ἢ διαυλοδρόμοι, ὡς δολιχοδρόμοι
ἢ ὄπλιτοδρόμοι, δι' ἵππων ἢ διὰ κέλητος, δι' ἄρματος ἢ διὰ τεθρίππου,
ἀλλ' οὔτε αἱ πατρίδες τῶν νικητῶν, ὧν εἶχεν ὑμνήσει τὴν δόξαν ὁ
ποιητὴς, μεταρσιούμενος ἐκαστοτε ἀπὸ τῆς ἀδομένης νίκης εἰς ἐξυ-
μνησιν τῶν πατρίδων καὶ εἰς ὑψηλὴν ἀναπαράστασιν τῶν μυθικῶν
παραδόσεων πόλεων καὶ γενῶν.

Ἄλλὰ καὶ διαρκέστεραι τιμαὶ ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς Ὀλυμπιονίκας·
τοιαύτη δὲ ἦτο ἢ ἐν τῇ πατρίδι ἢ ἐν Ὀλυμπίᾳ
ἀνίδρυσις τοῦ ἀνδριάντος αὐτῶν. Μετὰ τρεῖς δὲ
νίκας εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἰδρῦσιν ἐν τῇ Ἄλτει
ἄγαλμα εἰκονικόν, ἧτοι ἀκριβῶς ἀναπαρκαστάνον
τὸν τύπον τῆς μορφῆς αὐτῶν. Συνήθως δὲ παρι-
στάνοντο οἱ νικηταὶ ἀσχολούμενοι περὶ τὸ ἔργον
τοῦ ἀγῶνος ἐν ᾧ ἐνίκησαν ὡς δισκοβόλοι, ὡς δο-
ρυφόροι, ὡς πύκται, ὡς παλαισταὶ ἢ μετὴν νί-
κην ὡς ἀποξυόμενοι διὰ τῆς σπλεγγίδος, ὡς δια-
δουμένοι τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς ταινίας.

Εἰ καὶ ἦτο ἐπιφανὴς ἡ τιμὴ τῆς ἐν ὀποιοιδή-
ποτε ὀλυμπιακῷ ἀγωνίσματι νίκης, εἰ καὶ ἦτο
λαμπροτάτη ἢ διὰ τῶν πολυδαπάνων τεθρίππων
ἐπιτυχία, ἀλλ' ὅμως ὁ παλαιότατος τῶν ἀθλῶν,
ὁ δρόμος, ἐξηκολούθησε θεωρούμενος ὡς ὁ κυριώ-
τατος τῶν ἀγῶνων, καὶ οἱ σταδιοδρόμοι Ὀλυμ-
πιονικαὶ ἦσαν οἱ ἐπώνυμοι τῶν Ὀλυμπιάδων
ἀπὸ τοῦ πρώτου Ὀλυμπιονίκου οὗ ἀνεγρᾶφη ἡ
νίκη, τοῦ ἐν ἔτει 776 π. Χ. νικήσαντος Ἡλείου
Κοροΐβου. Αἱ Ὀλυμπιάδες κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἀπὸ
τοῦ τρίτου ἰδίως αἰῶνος π. Χ. ἐγείναν διὰ τοῦ ἐκ Σικελίας Ἑλλήνος

ΑΠΟΞΥΟΜΕΝΟΣ
ΑΓΑΛΜΑ ΕΝ ΡΩΜῃ

ιστοριογράφου Τιμαίου κοινή χρονολογική περίοδος παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ὑπολογιζομένου τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐν ἔτι 776 π. Χ. νίκης τοῦ Κοροΐβου καὶ ὀριζομένου τοῦ πρώτου, δευτέρου, τρίτου ἢ τετάρτου ἔτους τῆς Ὀλυμπιάδος, καθ' ὃ συνέβη τὸ ἀναγραφόμενον γεγονός. Καὶ διετηρήθη αὖξων ὁ ἀριθμὸς τῶν Ὀλυμπιάδων μέχρι τῆς τελευταίας, τῆς διακοστῆς ἐνενηκοστῆς τρίτης, ἧτοι τοῦ ἔτους 393 μετὰ Χριστῶν, ὅτε ἐπανηγυρίσθη ὑστάτην φορὰν ἡ ἑορτὴ καὶ ἐνίκα Ἀρμένιος πύκτης, ἀρχοντας ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, ὅστις καὶ ἀπηγόρευσε τὴν εἰς τὸ ἐξῆς τέλεσιν τῶν Ὀλυμπίων.

Οὕτως ἐπὶ μίαν χιλιάδα ἐτῶν καὶ ὑπέρεκεινα ἡ ἱερὰ τῆς Ὀλυμπίας Ἄλις ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς ἀγωνιστικῆς, τῆς εὐσεβεῖας καὶ τῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων, τὸ μέγα τῆς Ἑλλάδος μουσεῖον, τὸ σχολεῖον τῆς ποιήσεως, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς τέχνης. Ἡ Ὀλυμπία ὑπῆρξεν ἐπὶ δώδεκα σχεδὸν αἰῶνας ἢ ἀνὰ πᾶσαν πενταετηρίδα κινητὴν τρόπον τινα πρωτεύουσα τῶν Ἑλλήνων, ἧτις, ὅτε ἤρχισεν ἀναφαινομένη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ ἄλλους ὄρους ὡς μητρόπολις τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ, οἶνοι κατέθηκε τὰ ὑπλά, παραδοῦσα εἰς τὸ νέον κέντρον ὡς ἀπλοῦν πλέον κόσμημα τῶν χρυσελεφάντινον αὐτῆς Δία, τὸ παλαιὸν σέβασμα τῶν Πανελλήνων. Ἀπὸ τοῦ Κρονίου λόφου ἤρχισεν ἔκτοτε καταρρέον τὸ χῶμα καὶ καλύπτων τὴν ἡδὴ σιγῶσαν Ἄλτιν, καὶ ὁ Ἀλφειὸς ἐκυλίνθησε διὰ τῶν αἰῶνων τὴν ἄμμον αὐτοῦ ἐπὶ τὸν χῶρον ὅπου ἐτελοῦντο οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Ἕλληνες καὶ Βάρβαροι.

Ἴωνες καὶ Δωριεῖς καὶ Αἰολεῖς, συνθεόμενοι διὰ τοῦ ὀμαίμου, διὰ τῆς θρησκείας, διὰ τῶν ἠθῶν, διὰ τῆς γλώσσης, ἐλησμόνου τὰς χωρίζουσας αὐτοὺς φυλετικὰς διαφοράς. Συνερχόμενοι δ' ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπίᾳ, παρὰ τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐν Νεμέᾳ, ἡσθάνοντο εἴπερ ποτὲ τοὺς ἐνόνοντας αὐτοὺς κοινούς δεσμούς. Ἄλλ' ἰδίως ἡσθάνοντο οἱ Ἕλληνες τὴν ἐνότητά τοῦ ἰδίου ἔθνους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ξένους, τοὺς μὴ λαλοῦντας τὴν εὐφῶνον ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἧτις ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτο μία, ὅσονδ' ἂν ποτε διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἂν ἦσαν τὰ διάφορα αὐτῆς διαλεκτικὰ ἰδιώματα. Ἐν τῇ διακρίσει τῆς γλώσσης συνεκεντρώθη κατὰ

πρῶτον ἡ ἰδέα τοῦ ξένου. Πάντες οἱ ἀλλόγλωσσοι, οἱ λαλοῦντες ξένην, ἀκατανόητον, δύσηχον γλῶσσαν, Ἄριοι καὶ Σημίται, Ἀνατολίται καὶ Ὑπερβόρειοι, ἦσαν βάρβηροι. Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἡ ἀντίθεσις δὲν περιωρίζετο πλέον εἰς μόνην τὴν διάκρισιν τῆς γλώσσης· λέγοντες δὲ οἱ Ἕλληνες, ὅτι πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβηρος, δὲν ἐνόουν μόνον τὸν ξενόφωνον, ἀλλὰ τὸν ξένον τὸν διὰ τῆς καταγωγῆς, τῶν ἡθῶν καὶ διανοημάτων, τὸν δι' ὄλου τοῦ βίου διακρινόμενον ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων. Μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανίας ἀναγνωρίζοντες τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν καὶ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν, ἐθεώρουν τοὺς βαρβάρους φύσει δούλους καὶ ἀπέβλεπον μετὰ περιφρονήσεως καὶ μίσους πρὸς τὰς βαρβάρους αὐτῶν ψυχάς. Ἐχειράσθη δὲ νὰ πρέλθωσιν αἰῶνες πολλοί, νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ πνεύματα ὁ κοσμοπολιτισμὸς τῶν μακεδονικῶν χρόνων, ὅπως οἱ Ἕλληνες συνοικειωθῶσι πρὸς τὴν ἰδέαν, ὅτι καὶ οἱ βάρβηροι εἶνε ἄνθρωποι, ὅτι ὁ κόσμος δὲν χωρίζεται εἰς ἔθνη ἐν συνόλῳ ἀγαθὰ καὶ ἔθνη ἐν συνόλῳ κακὰ, εἰς φύσει ἐλευθέρους καὶ φύσει δούλους, καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην διετύπωσεν ἐπιφανῶς κατόπιν ὁ ἀπόστολος Πκῦλος.

Οἱ Δωριεῖς, Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες εἶχον ὡς οἱ ἑλληνικοὶ λαοὶ, ὡς αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, ὡς οἱ ἑλληνικοὶ οἶκοι τοὺς γενάρχας αὐτῶν ἦρωας, τὸν Δῶρον, τὸν Αἰόλον, τὸν Ἴωνα. Ὁ Δῶρος καὶ ὁ Αἰόλος ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἑλλήνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, τοῦ πρώτου ἀνθρώπου καὶ βασιλέως τοῦ γεννηθέντος ἐν τῇ ἑλληνικῇ γῆ. Καὶ τοῦ Ἴωνος δὲ ὁ πατήρ, ὁ Εὐσθός, ἦτο τοῦ Ἑλλήνος υἱός. Οἱ μῦθοι οὗτοι, πλασθέντες, ὅτε οἱ Ἕλληνες οὐ μόνον τῶν φυλετικῶν διακρίσεων εἶχον ἐννοίαν σαφῆ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ ὅλου ἔθνους ἀκριβῆ συνείσθησιν, ἀνάγουσι τὴν ἐνότητά ταύτην εἰς τὸν Ἕλληνα, τὸν ἐπώνυμον καὶ γενάρχην τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τοῦ Ἑλλήνος προῆλθον καὶ ὁ Δῶρος καὶ ὁ Αἰόλος καὶ ὁ Ἴων. Δωριεῖς καὶ Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες ἦσαν μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἦσαν ἀδελφοὶ κοινὸν ἔχοντες ἐθνικὸν ὄνομα· ἦσαν ὅλοι Ἕλληνες.

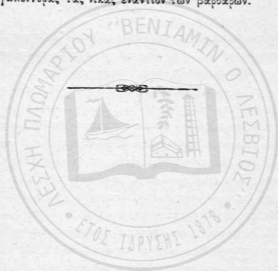
Τὸ ὄνομα Ἑλλάς καὶ Ἕλληνες δὲν ἦτο γενικὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς μικρὸν μέρος τῆς Ἠπείρου καὶ εἰς χώραν τινὰ θεσσαλικήν. Τὸ εὐρίσκωμεν κατὰ πρῶτον περὶ τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον τῆς Δωδώνης, ὅπουθεν ἀπέρρευσε καὶ ἄλλο ὄνομα, τὸ τῶν Γραικῶν, τὸ ὅποσον παρπλαθόντες οἱ Λατῖνοι ἐνωρίς, πρὸ τῆς γενικεύσεως τοῦ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων, μετεβίβασαν ἔπειτα καὶ εἰς ὅλας τὰς νεωτέρας γλώσσας ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ ὅλου ἑλληνισμοῦ, ὄνομα ὅπερ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν μετὰ αἰῶνας, δουλεύοντες εἰς τοὺς Τούρκους.

Περὶ τὴν Δωδώνην κατέκειον οἱ Σελλοὶ ἢ Ἑλλοὶ, οἱ ὑποφῆται τοῦ μακτείου, ἐξ ὧν ἡ χώρα ἐκαλεῖτο Ἑλλοπία. Ἑλλάς δὲ ὠνομάζετο θεσσαλική τις πόλις ἢ χώρα, ἣτις ἀναφέρεται ἐν τῇ Ἰλιάδι μετὰ τῆς Φθίας, τῆς ἑδρας τῶν Μυρμιδόνων καὶ τοῦ βασιλείως αὐτῶν Ἀχιλλεύως, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰκάζετο, ὅτι ἔκειτο ἐν τῇ γῆ ἢ ἀρδεύει ὁ Ἐνιπεύς καὶ ὁ Ἀπιδανός, πλησίον τῆς Φαρσάλου. Ἐκ δὲ τῆς Θεσσαλίας διεδόθησαν ἔπειτα κατὰ μικρὸν τὰ ὀνόματα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔγενιναν γενικὰ δι' ὅλους τοὺς ὁμοφύλους τοὺς ἀνάγοντας τὸ γένος εἰς τὸν Ἑλληνα καὶ δι' ὅλην τὴν ὑπ' αὐτῶν κατοικοῦμένην χώραν. Πικρῶς αἰσθάνεται δὲ τὸ ὄνομα Ἑλληνες ὑπὸ τοιαύτην γενικὴν σημασίαν κατὰ πρῶτον περὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Περσίου Ἀρχιλόγου. Μετὰ βραχῶν δὲ χρόνον ἦτο ἤδη ἐν γενικῇ χρήσει, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν κριτῶν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, οἵτινες ἤδη πρὸ τοῦ 580 π. Χ. ὀνομάζονται Ἑλληνοδίκαί, ἧτοι δικασταὶ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων.

Ὡς δὲ τὸ ὄνομα Ἑλληνες ἔγενετο παρὰ τοῖς Ἑλλησι κοινὸν διὰ πάντας τοὺς ἀπαρτιζοντας τὴν ἐθνικὴν ὀλομέλειαν, ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα τῶν βραβάρων διεκρίθησαν ἅπαντες οἱ ἐκτὸς Ἑλλήνων, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀνομαζομένοις βραβάρους ὁ ἑλληνισμὸς παρουσιάζετο ὑπὸ ἑνιαίῳ ὀνομα, ἐνδεικνύον ὅτι καὶ οὗτοι εἶχον συναίσθησιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἑαυτούς. Καὶ οἱ μὲν ἰταλικοὶ λαοὶ ἐκάλουν, ὡς εἶδομεν, τοὺς Ἑλληνας Γραικοὺς, ἐφαρμόσαντες εἰς ὅλον τὸ ἔθνος τὸ ὄνομα ἐνὸς μόνου μέρους αὐτοῦ· τοῦτ' αὐτὸ δ' ἐπραξεν καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, καλέσαντες τοὺς Ἑλληνας ὅλους διὰ τοῦ ὀνόματος μιᾶς αὐτῶν φυλῆς, τῆς τῶν Ἰώνων. Διὰ τῶν Φοινίκων, οἵτινες, πρῶτοι γνωρίσαντες τὴν ναυτικὴν καὶ πολυκίνητον ταύτην φυλὴν, ἔδωκαν τὸ ὄνομα τῶν Ἰακόνων, ὡς ὀνομάζοντο οἱ Ἴωνες ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτῶν διαλέκτῳ, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ὁμοεθνεῖς τῶν Ἰώνων, διεδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς σημακίον ἅπαντας τοὺς Ἑλληνας καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἀνατολήν. Παρ' αὐτῶν μαθόντες ὀνόμασαν οἱ Ἑβραῖοι τοὺς Ἑλληνας Ἰωάν καὶ ἐπλάσαν ἐπώνυμον αὐτῶν τὸν Ἰωάν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰάφεθ. Οὕτω δὲ τὸ ὄνομα τῶν Ἰώνων, ποικίλως ἐν ταῖς διαφόραις ἀνατολικαῖς γλώσσαις τροποποιούμενον, ἔγενετο γενικὸν ὄνομα δι' ὅλους τοὺς Ἑλληνας καὶ παρὰ τοῖς Πέρσαις καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, παρὰ τοῖς Ἀραβσι καὶ παρὰ τοῖς Κόπταις παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις καὶ παρὰ τοῖς Σύροις· καὶ παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς Τούρκοις τῆς σήμερον διὰ

τύπου τινός τοῦ ὀνόματος τούτου δηλοῦνται οἱ τε ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ πᾶσα ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης.

Ἕλληνες λοιπὸν καὶ βάρβαροι ἦσαν δύο κόσμοι διάφοροι καὶ χωριστοί. Ἡ παλαιὰ συγγένεια τῶν Ἑλλήνων πρὸς τινὰς τούτων τῶν ξένων λαῶν εἶχε λησμονηθῆ διὰ τῶν μακρῶν αἰώνων καθ' οὓς οἱ Ἕλληνες διεμόρφωσαν ἰδίαν γλῶσσαν, ἰδίαν θρησκείαν, ἴδικ ἤθη, κοινὰ κέντρα τῆς ἠθικῆς ἐνότητος τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὅτε δὲ εἰς τὴν ἠθικὴν ἐνότητα προσετέθη ἡ πολιτικὴ σύμπραξις, ἀνεδείχθη φοβερώτερον τὸ χάσμα ὑπερ ἐχώριζε τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῶν βαρβάρων, συνεσφίγγθησαν στενότερον οἱ ἐθνικοὶ δεσμοί, καὶ ἡ ἀληθής, εἰ καὶ πρόσκαιρος ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀνέδειξε μεγαλειτέρας τὰς νίκας ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ

α'

Μηδία καὶ Περσία.

Πρὸς νότον τῆς Κασπίας θαλάσσης κείται ἐν Ἀσίᾳ μεγάλη καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ὄρεινὴ χώρα, ἔχουσα ἕκτασιν περίπου πενήτηκοντα χιλιάδων τετραγωνικῶν μιλίων, ἢ Ἀριανή, τὸ σημερινὸν Ἰράν. Ἐν τῇ γῆ ταύτῃ κατῴκουσιν φύλα ἀριανῆς καταγωγῆς, ἧτοι, ἀρχῆθεν συγγενῆ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἰταλοὺς, τοὺς Ἰνδοὺς, Σλάβους καὶ Γερμανοὺς. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀριανῆς παρουσιάζονται κατὰ πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ κυρίως κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ. Ἐκ δὲ τοῦ ἱστορικοῦ σκότους ἀναφαίνεται κατὰ πρῶτον ὁ λαὸς τῶν Μήδων, ὅστις, ἐπιτιθεῖσθε ἐπωφελοῦμενος τῆς στενοχωρίας ἧτις ἐπέβη τὸ μέγα βασίλειον τῆς Ἀσσυρίας, εἰς ἣν ἡ Μηδία ἦτο ὑποτεταγμένη, κατώρθωσε νὰ τύχῃ τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ Μηδία ἦτο διηρημένη κατὰ κώμας, ἐχούσας ἰδίους ἡγεμόνας. Τούτων εἷς, ὁ Διηόκης, ἀποκτήσας διὰ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἀγαθὸν ὄνομα παρὰ τε τῇ ἰδίᾳ φυλῇ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Μήδοις, κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας τῆς χώρας καὶ νὰ γείνη βασιλεὺς τῶν Μήδων, αἰσθανομένων τὴν ἀνάγκην ἐνιαίως ἀντιστάσεως κατὰ τῆς Ἀσσυρίας, ἧτις ἐδέσποζεν αὐτῶν. Ὁ Διηόκης ἐξέλεξε δορυφόρους ἐκ πάντων τῶν Μήδων καὶ ἔκτισε κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ὀρόντου ἐν τῇ χώρᾳ ἐξ ἧς εἶχεν ἐκπηγάσει ἡ ἐξουσία αὐτοῦ μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν πόλιν οὐ μικρὰν τοῦ σημερινοῦ Τεχεράν, τὰ Ἄβ γάτανα ἢ Ἐκβάτανα, ἐνθα ἐκτίσθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ δυσπρόσιτα ἀνάκτορα τοῦ νέου βασιλέως, τὰ ὅποια περιεστοίχιζον ἑπτὰ συγκεντρικοὶ κύκλοι τειχῶν.

Οὕτως ὁ Διηόκης ἐνώσας τοὺς Μήδους καὶ ἰδρύσας καὶ ὄχυράν αὐτῶν πρωτεύουσαν, ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς μελλούσης δυνάμεως τῆς Μηδίας καὶ παρέδωκε θήσκων μέγα κράτος εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φραόρτην.

Ἐπιτευχθείσης ἐπὶ τοῦ Διηόκου τῆς ἐνώσεως τῶν Μῆδων ὑπὸ ἐν σκῆπτρον, ταχέως ἐμεγαλύνθη ἔπειτα ἡ Μηθία διὰ τῆς κατακτητικῆς πολιτικῆς τοῦ διαδόχου αὐτοῦ. Ὁ Φρακóρτης πρῶτους ὑπέταξε καὶ ἐποίησεν ὑπηκόους τῶν Μῆδων τοὺς Πέρτας, ὧν τὰ διάφορα φύλα εἶχον, ὡς τὰ τῆς Μηθίας, συνταχθῆ καὶ ἐνώθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διηόκου ὑπὸ τοὺς ἐγγχωρίους ἡγεμόνας. Μετὰ δὲ τὴν ὑποταγὴν τοῦ βασιλείως τῶν Περσῶν Ἀχαιμένους ἐνίκησε καὶ καθυπέταξεν ὁ Φρακóρτης ἅπαντα τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς Ἀριανῆς μέχρι τῆς Βακτριανῆς καὶ Σογδιανῆς καὶ ἐπῆλθε κατὰ τῆς εὐφόρου καὶ πλουσίας Ἀρμενίας. Ἀφ' οὗ δὲ διὰ τῆς ἀκαταπονήτου ἐνεργείας τοῦ Φρακóρτου ἡ Μηθία ἀπέκτησε καθ' ἑαυτὴν μεγάλην ἰσχύον, ὁ βασιλεὺς ἔκρινε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἀρκούσας, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν τῆς ὑποτελείας πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους. Ἄλλ' οὗτοι, καίπερ μεγάλως ἐξησθενημένοι καὶ ἀπομεμονωμένοι συμμάχων, δὲν εἶχον ὅμως περιστῆ εἰς παντελεῖ ἀδυναμίαν. Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Φρακóρτου ἀπεκρούσθη, καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Μῆδων ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ μετὰ μεγάλου μέρους τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ (635 π. Χ.).

Ὁ υἱὸς τοῦ Φρακóρτου Κυαζάρης, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα, παρέλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν Μηθίαν μεγάλην, ἀλλ' ἠττημένην ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων. Ἡ κατὰ τῆς Ἀσσυρίας ἐκδίκησις ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον ἔργον τῆς ζωῆς του. Συμμαχήσας μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βαβυλωνίων Ναβοπαλασσάρου, οὗ ὁ υἱὸς Ναβουχοδονόσορ ἔλαβεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Κυαζάρου, κατώρθωσε μετὰ μακροῦς ἀγῶνας νὰ νικήσῃ τοὺς Ἀσσυρίους καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν πρωτεύουσάν αὐτῶν, τὴν Νινευί. Ἡ μεγάλη μητρόπολις τοῦ ἄλλοτε πανισχύρου κράτους ἐξέλιπεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς (625 π. Χ. Ἡ Μηθία ἐπὶ τοῦ Κυαζάρου ἔβασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς. Οὐ μόνον οἱ Ἀσσύριοι κατετροπώθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ Πάρθοι ὑπετάχθησαν καὶ οἱ εἰς τὴν χώραν ἐπιδραμόντες Σκύθαι κτενικῆθησαν, καὶ κατὰ τῶν Λυδῶν ἐστάφησαν τὰ ὅπλα τοῦ βασιλείως· ἀλλ' οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ τοὺς γενναίους Λυδοὺς.

Ὁ κατὰ τῶν Λυδῶν ἀγὼν τῶν Μῆδων ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Κυαζάρου, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀστυάγου, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Μηθίας τῷ 595 π. Χ. Ἡ πάλῃ ὑπῆρξε μακρά, ἀλλ' ἡ ἐπικράτησις τῶν Μῆδων δὲν συνέφερον εἰς τοὺς Βαβυλωνίους, τοὺς παλαιούς αὐτῶν κατὰ τῆς Ἀσσυρίας συμμάχους, οἵτινες ἐφοβοῦντο τὴν διὰ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Ἀστυάγου ὑπέρμετρον αὐξήσιν τῆς Μηθίας. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Βαβυλωνίων μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Κιλικίας

ἐπεμβάντες ἔθεσαν τέμμα εἰς τοὺς δεκαετείς ἀγῶνας τῶν Μήδων πρὸς τοὺς Λυδοὺς, οἵαίνες ἐπερατώθησαν δι' εἰρήνης, ἣν ἐπεστέγασεν ὁ γάμος τοῦ Ἀστυάγου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν Ἀλυάττου, Ἐν ᾧ δὲ ἡ τοῦ ἀπὸ τῆς Μηθίας κινδύνου ἀπαλλαγθεῖσα Λυδία ἐνισχύετο καὶ ἠῤῥαξε διὰ νέων κατακτιήσεων, ἡ δὲ Βαβυλωνία ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν βορείων αὐτῆς συνόρων, οἱ Μῆδοι, ὡς συμβαίνει πολλάκις εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, οἰοῦναι καρσθέντες ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν ἃς εἶχον δρέψει, τῆς ἀκμῆς εἰς ἣν εἶχον ἀνέλθει, τοῦ πλοῦτος ὃν εἶχον περισυναγάγει, ἐξώκειλαν εἰς μαλθακότητα καὶ τρυφήν. Πρῶτος δ' ἐδίδεν εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ τὸ παράδειγμα τῆς τρυφῆς καὶ ἀπρξίας αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Ἀστυάγης. Λησμονήσας τοὺς παλαιούς αὐτοῦ πολέμους, κωφεύων πρὸς τὰς δυσαρρεσκείας ἃς εἶχεν ἐξεγείρει ὁ γάμος τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, τοῦ μόνου τέκνου τοῦ ἀκλήρου βασιλέως, δὲν συνησθάνετο τὸν κίνδυνον εἰς ὃν ἐνέβαλε τὸ βασίλειον, συνεθίζων τοὺς Μῆδους εἰς βίον ἀπόλεμον καὶ τρυφήν.

Ἄλλ' ἐν ᾧ οἱ Μῆδοι οὕτως ἀπεχαυνοῦντο ὑπὸ τὸν ἀνάξιον αὐτῶν βασιλέα, ἀγρυπνος εἶχεν ἀνοικτούς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ νεαρὸς τῶν Περσῶν ἡγεμὼν Κύρος, ὁ τριεγγόνος τοῦ Ἀχαιμένους ἐκείνου ὅστις εἶχεν ἐνώσει τὰ διάφορα περσικὰ φύλα ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ καὶ εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων Φραόρτου, τοῦ πάππου τοῦ Ἀστυάγου. Οἱ Μῆδοι δὲν ἠδυνήθησαν νάντιστῶσιν εἰς τὸν ἥρωισμὸν τῶν Περσῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Κύρος εἶχεν ἐμπνεῦσαι τὴν ιδέαμ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐταὶ αἱ γυναῖκες τῶν Περσῶν, συναγωνιζόμεναι μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἐξέκαίον τὸ θάρος τῶν μαχομένων. Παρὰ τοὺς Πασαργάδας ἡ στρατιὰ τοῦ Ἀστυάγου ἠττήθη, καὶ ὁ ἠττημένος βασιλεὺς παρεδόθη παρ' αὐτῆς αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς εἰς τοὺς νικητάς. Ὁ Κύρος δὲν ἦτο πλέον βασιλεὺς ὑποτελής εἰς τοὺς Μῆδους, ἀλλ' οἱ Μῆδοι ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν.

Οἱ Πέρσαι, οἵτινες ἐμελλον οὐ μόνον τὴν Μηθίαν νάντικακταστήσωσιν ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τῆς Ἀριανῆς, ἀλλὰ καὶ πολλῶ εὐρύτερον κράτος νά θεμελιώσωσι, δεσποζόντες σχεδὸν ὅλης τῆς Ἀνατολῆς, κατόικουν χώραν τὸ πλεῖστον ὀρεινὴν καὶ τραχεῖαν. Αἱ ἀκταὶ τῆς θκλάσεως, ἧτις βρέχει τὰ μεσημβρινὰ τῆς Περσίδος μέρη, ἦσαν θερμαὶ καὶ ἀμμώδεις καὶ ἐστεροῦντο παντὸς καρποῦ πλὴν φοινίκων. Ἄλλ' ὑπεράνω τῶν παραλίων ἡ χώρα ἦτο πεδινὴ, εὐκρατος καὶ πάμφορος, διαρροεμένη ὑπὸ καθαρῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν καὶ τρέφουσα ἀριστα θέρμματα καὶ ἴππους ἐντὸς

χλοερῶν λειμώνων ἦτο δὲ πολλαχοῦ πολύθηρος καὶ θασώδης. Τέλος δὲ τὸ πρὸς βορρᾶν πλείστον μέρος τῆς χώρας ἦτο ὄρεινόν, χειμέριον καὶ χιονῶδες, τρέφον μόνον καμήλους. Ἐν τῇ γῆ ταύτῃ τῇ πλήρει φυσικῶν ἀντιθέσεων κατέκειε λαὸς ἰνδογερμανικῆς καταγωγῆς, λαλῶν τὴν ζενδικὴν, ἣτις ἀνῆκεν εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀριανῶν γλωσσῶν. Ἐν δὲ τῇ θρησκείᾳ αὐτῶν, ἣτις εἶχεν ἀναμορφωθῆ διὰ τῶν ἐκ τῆς Βακτριανῆς δογματικῶν ἄτινα συνεκεντροῦντο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ζωροάστρου, ἐπεκράτει ἡ πᾶλη τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸ κακόν, ἀντιπροσωπευομένη διὰ τοῦ ἀγῶνος τῶν ἀγαθῶν θεοτήτων κατὰ τῶν δαιμόνων τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ σκότους. Ἡγεμῶν δὲ τῶν ἀγαθῶν δυνάμεων ἦτο ὁ Ὅρομάσδης, ἦτοι ὁ πάνσο-

Ο ΟΡΟΜΑΣΔΗΣ ΕΠΙ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΑΝΑΓΛΥΦΟΥ

ρος Κύριος, ὃν καὶ ἐξεικονίζον δι' ἀλληγορικῆς παρυστάσεως οἱ Πέρσαι. Μέσον δὲ καθαρμοῦ ἀπὸ τῶν κακῶν δαιμονίων ἦτο τὸ πῦρ, τὸ γήινον ἀποτύπωμα τοῦ οὐρανοῦ φωτός, ὑπερ ὡς τοιοῦτο σπουδαίαν κατεῖχε θέσιν ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν Περσῶν.

Οἱ Πέρσαι ἦσαν διηρημένοι εἰς διάφορα γένη, ὧν τὰ ἐπισημώτατα ἦσαν οἱ Μαρράριοι καὶ οἱ Μάσπιοι καὶ οἱ ἀπάντων ἐπιφανέστατοι, οἱ Πασαργάδαι, εἰς οὓς ἐνήκε καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Ἐκ δὲ τῶν Περσῶν ἄλλοι μὲν ἦσαν γεωργοί, ἄλλοι δὲ νομάδες. Ἦσαν δ' οἱ Πέρσαι κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἐν γένει λαὸς ἐργατικὸς, φίλος τῆς θήρας καὶ ἐπιτιδόμενος ἐπιπόνως εἰς τὰ γεωργικὰ ἢ τὰ ποιμενικὰ ἔργα, καρτερικὸς καὶ λιτὴς περὶ τὰ ὄψα καὶ τὸν πότον καὶ ὀλιγαρκῆς τὴν δίαιταν καὶ τὸν ὅλον βίον. Τοιοῦτου λαοῦ ἄρχοντες οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν ἠδυνήθησαν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κύρου

ἤταν τῶν Μήδων νὰ φέρωσιν αὐτὸν ἀπὸ νίκης εἰς νίκην καὶ νὰναδείξωσι τὴν Περσίαν δέσποιναν τῆς Ἀνατολῆς, ἕως ἐν τῇ συγκρούσῃ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐθραύσθη ἡ δύναμις τῶν Περσῶν καὶ κατενικήθη ὑπὸ τῶν συνηνωμένων ἑλληνικῶν δυνάμεων ἡ ἀπειροπληθῆς στρατιὰ ἦν ἐξ ἀπασῶν τῶν εἰς αὐτὸν ὑποτεταγμένων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς εἶχε συναγείρει ὁ μέγας βασιλεὺς.

6'

Ἡ Λυδία καὶ οἱ Ἕλληνας τῆς Μικρῆς Ἀσίας.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κύρος νικῶν ἐν Πασαργάδαις τοὺς Μήδους ἐθεμελίονεν ἰσχυρὸν περσικὸν κράτος, τῆς Λυδίας ἤρχε Κροῖσος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλυάττου ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Μερμανδῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ χώρα ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν καὶ δύναμιν, ἦν οὐδέποτε εἶχεν ἀποκτήσει κατὰ τοὺς πέντε αἰῶνας καθ' οὓς ἤρχεν αὐτῆς ἡ βασιλικὴ δυναστεία τῶν Ἡρακλειδῶν. Οἱ Μερμανδαὶ κατώρθωσαν μετὰ μακροὺς ἀγῶνας καὶ οὐκ ἄνευ τῆς βοήθειας τῶν Ἀσσυρίων νὰ κατανικήσωσι τὸ φοβερὸν ἑρακλικὸν φύλον τῶν Κιμμερίων, οἵτινες, οἰκοῦντες τὸ κατ' ἀρχὰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ἐκείθεν ὑπὸ τῶν Σκυθῶν ἐκδιωχθέντες, εἶχον διαπεραιωθῆ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ Κιμμέριοι, ἐγκαθιδρυθέντες ἐν τῇ περὶ τὴν Σινώπην χώρῃ καὶ διατρέχοντες τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, εἶχον καταστῆ ἐπίφοβοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Λυδοὺς. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Λυδίας, αἱ Σάρδεις, δις ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν δεινῶν ἐπιδρομῶν. Αὐτὸς ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Μερμανδῶν, ὁ Γύγης, εἶχε φονευθῆ κατὰ τοὺς πρὸς τοὺς Κιμμερίους ἀγῶνας, οἵτινες ἐξηκολούθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἄρδουο, ὅτε ἤρχισεν ἡ ἐξασθένεισις αὐτῶν. Τέλος δὲ ὁ Ἀλυάττης, ὁ πατὴρ τοῦ Κροῖσου, κατώρθωσε νὰπαλλάξῃ ὀριστικῶς τὴν Λυδίαν καὶ τὰς περιόικους χώρας ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Κιμμερίων. Οὐ μόνον δὲ τῆς φοβερᾶς ταύτης πληγῆς, ἥτις μεγάλως ἐκώλυε τὴν εὐημερίαν τῆς Λυδίας, ἀπῆλλαξαν τέλος τὴν χώραν οἱ Μερμανδαὶ, ἀλλ' ἐπεξέτειναν κατ' ὀλίγον τὸ κράτος αὐτῶν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἄλυος, ὑποτάξαντες τὴν Μυσίαν, τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Καρίαν. Δυνηθέντος δὲ τοῦ Ἀλυάττου νάντιστῆ εἰς τὴν δύναμιν τῆς Μηδίας ὑπὸ τὸν Ἀστυάγην ὡς εἶδομεν, ἀνεγνωρίσθη οὕτως εἰπεῖν ὁ Ἄλυς ἐπισήμως ὡς τὸ

σύνορον τῆς Μηδίας καὶ τῆς Λυδίας διὰ τῆς συνθήκης εἰς ἣν ἐπηκολούθησεν ὁ γάμος τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀλυάττου μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων.

Ἄλλὰ δι' ὅλων τούτων τῶν κατακτήσεων καὶ τῶν πολέμων οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας κτώρθουν μὲν νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν δύναμιν αὐτῆς κατὰ γῆν ἢ νὰ ἐξασφαλίξωσι τὰ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς μεσογείους γείτονας ὄρια αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἐπετύγχανον νὰ κατακτήσωσιν αὐτὴν δύναμιν ναυτικὴν καὶ νὰ διευκολύνωσι τὴν διὰ θαλάσσης ἐξαγωγὴν τῶν πλουσίων προϊόντων τῆς Φρυγίας καὶ τῶν τεχνουργημάτων τῶν Λυδῶν. Αἱ λυδικαὶ ἀκταὶ κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν· ἐπομένως οἱ λιμένες καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας, ἡ ναυτικὴ καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Οὕτως οἱ Λυδοὶ εἰργάζοντο ἐπιπόνως ὅπως πλουτίξωσι τοὺς Ἕλληνας τῶν παραλίων. Οἱ Μερμνάδαι, ἐνοοῦντες τὴν ζημίαν ἣν ἐπέφερον εἰς τοὺς Λυδοὺς οἱ ξένοι ἀποικοὶ, ἐστράφησαν ἐνωρὶς κατὰ τῶν παρακτίων Ἑλλήνων. Πρῶτος ὁ Γύγης (698—663 π. Χ.) κατήρξατο τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος. Ἡ πάλη ὑπῆρξε μακρὰ, μακρὰ δ' ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ ἐπιτυχία τῶν Λυδῶν. Ἐπανηγύρισε μὲν ὁ Γύγης ἐν Σάρδεσι τὴν πτώσιν τῆς Μαγνησίας τῆς παρὰ τῷ Σιπύλλῳ καὶ ἠναγκάσθησαν οἱ Κόλοφῶνιοι νὰ συνθηκολογήσωσι μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ στρατικαὶ τοῦ βασιλέως ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τε τῶν Σμυρναίων καὶ τῶν Μιλησίων. Ὁ κατὰ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας ἀγὼν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Γύγου. Ὁ Ἄρδης (663—625 π. Χ.) ἐκυρίευσεν τὴν Πριήνην, εἰ καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ κερτίσῃ αὐτὴν μακρὸν χρόνον. Μακρότατος δὲ ἰδίως ὑπῆρξεν ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν Μιλησίων, ὅστις ἐφυνεχίσθη ἀνευ ὀριστικοῦ ἀποτελέσματος ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἄρδου Σαδουάττου (625—613 π. Χ.), ἰδίως δ' ἀπέβη δεινότατος ἐπὶ τοῦ Ἀλυάττου (612—563 π. Χ.). Διαρκοῦντος τοῦ δωδεκαετοῦς τούτου πολέμου οἱ Μιλησιοὶ δις ἐνίκηθησαν ἐν μάχαις, καθ' ἕκαστον δ' ἔτος ἐδῆροῦτο ἡ χώρα αὐτῶν ὑπὸ τῶν Λυδῶν· ἀλλ' οὗτοι δὲν ἠδυνήθησάν ποτε νὰ κυριεύσωσι τὰ ὄχυρά τείχη τῆς Μιλήτου, ἧς ἦρχε τότε ὁ τύραννος Θρασύβουλος. Τέλος ὁ Ἀλυάττης, καταπονηθεὶς καὶ πεισθεὶς διὰ δόλου τοῦ Θρασύβουλου περὶ τῶν μεγάλων προμηθειῶν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, συνδιηλλάχθη μετὰ τῶν Μιλησίων καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς συμμάχους. Οὕτω δὲ οἱ Μιλησιοὶ, καίπερ κατὰ τὸν μακρὸν αὐτὸν πόλεμον μόνους συμμάχους ἔχοντες τοὺς Χίους, ἠδυνήθησαν οὐχ ἦττον νὰ κατισχύσωσι τῶν Λυδῶν, πιεζομένων ἄλλως καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχομένου πρὸς τοὺς Μήδους πολέμου. Ἄλλ' ἡ

ἔλλειψις κοινῆς ἀμύνης τῶν ἰωνικῶν ἐκείνων πόλεων καὶ συμπράξεως αὐτῶν κατὰ τῶν κοινῶν πολεμίων ἀπέβη ὀλεθρία εἰς ἄλλας τῶν Ἴωνων πόλεις. Ἡ Κολοφῶν ὑπετάγη εἰς τὸν Ἀλυάττην, ἡ Σμύρνη ἐκυριεύθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατεστράφη, ἐκλιπούσα μέχρι τῶν μακεδονικῶν χρόνων, καὶ μόνον οἱ Κλαζομένιοι ἠδυνήθησαν νὰ νικήσωσι τοὺς Λυδοὺς προχωροῦντας κατὰ τῆς πόλεως των, καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι. Τέλος τὸ ἔργον τῆς ὑποταγῆς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ὅπερ δὲν κατώρθωσαν πλῆρες οἱ πρῶτοι Μερναῖοι, συνεπλήρωσεν ὁ Κροῖσος. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλυάττου τὸ μὲν διὰ συνθηκῶν, τὸ δὲ διὰ τοῦ πολέμου ἐπέτυχε νὰ γείνη κύριος οὐ μόνον τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μετὰ τῆς Μιλήτου διετηρήθη ἡ ἐπὶ Ἀλυάττου ἐπεληθύσα συνδιαλλαγὴ καὶ συμμαχία. Οἱ Ἐφέσιοι, ὧν ἦρχε τότε ὁ τύραννος Πίνδαρος, ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι καθ' ὧν ἐστράφη ὁ Κροῖσος, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχον καὶ αἱ λοιπαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας, ἀναγκασθεῖσαι νὰ πληρώσωσι φόρον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν, τοῦ ὁποῦ τοῦ κράτος ἐξετίνατο ἤδη καθ' ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀπὸ τοῦ Ἄλλου μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Μόνον δὲ τὰς ἑλληνικὰς νήσους δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ ὁ Κροῖσος, στερούμενος στόλου, καὶ περιορίσθη εἰς συνθήκας φιλίας πρὸς τοὺς νησιώτας.

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑποταχθεῖσαι εἰς τοὺς Λυδοὺς δὲν ἔπαθον δεινὰ, οὐδ' ἀνεκόπη ἡ πρόσδος αὐτῶν καὶ ἡ ἀκμὴ, ἀν ἐξαιρέσωμεν μόνον τὴν Σμύρνην, ἧτις κατεστράφη. Ὡς ἡ κτίσις αὐτῶν καὶ ἡ πρώτη ἐγκατάστασις ὑπῆρξαν ἀναποφευκτικῶς συνδεδεμέναι μετὰ τοῦ κατὰ τῶν ἐγγχωρίων ἀγῶνος, ὡς ἐν ἀρχῇ δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἐκραταιώθησαν καὶ ἐμεγαλύνθησαν ἐν τῇ πάλῃ καὶ διὰ τῆς πάλης, ὡς ἔπειτα αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Κιμμερίων ἐκράτουν ἀγρόπνους τὰς δυνάμεις τῶν ἀποικῶν καὶ ἐπερρώνουν αὐτοὺς διὰ νέων ἀγῶνων, οὕτω καὶ αἱ ἐπιθέσεις τῶν Λυδῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ποροφήσωσι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τὴν ζωτικὴν ἰκμάδα τῶν ἀκμαίων ἐκείνων ἀποικιῶν. Τίνας ἄλλους τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπολέμησαν οἱ Μερναῖοι ἐπιμονώτερον τῶν Μιλησίων; Καὶ ὅμως ἡ Μίλητος, ὑπὸ τῶν Λυδῶν πολεμουμένη, δὲν εἶχε παύσει ἰδρύουσα ἀποικίας ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ καὶ κατὰ τὸν Πόντον, ἔσπευδε νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ὠφελιματῶν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ φιλελληνικῆς πολιτικῆς τοῦ Ψαμμιτίχου καὶ ἔστειλε τὸν στόλον αὐτῆς ὅπως ἀγωνισθῇ μετὰ τῶν Ἐρετριέων μαχομένων πρὸς τοὺς Χαλκιδαίους.

Ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ χρόνοις καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις τῶν Ἰωνῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔθλαλλον καὶ ἐπλούτιζοντο. Οἱ Μερμανάδαι, πολεμοῦντες τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας ἕνεκκ τοῦ συμφέροντος τοῦ λυδικοῦ κράτους, δὲν ἐνόουν νᾶφρνίσωσιν αὐτάς. Ἐκεῖνο ὑπερ ἐζήτουν νὰ ἐπιτύχωσιν ἦτο ἡ συμμετοχὴ τῶν Λυδῶν εἰς τὰ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου ὄφελῃ, ἢ χρῆσις τῶν λαμπρῶν ἑλληνικῶν λιμένων, ἢ μετ' αὐτῶν συνεννόησις καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος. Ἄλλως ἠγάπων τοὺς Ἕλληνας, ἐσέβοντο τοὺς θεοὺς αὐτῶν, ἔστελλον εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ἱερά πλουσιώτατα δῶρα, ἐτίμων ἐν Σάρδεσι τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ τοὺς Ἕλληνας τεχνίτας, συνεδέοντο πρὸς τοὺς Ἕλληνας διὰ συχνῶν ἐπιγαμιῶν. Ἐκ τῶν δύο γυναικῶν τοῦ Ἀλυάττου μία ἦτο Ἕλληνίς ἐξ Ἰωνίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὅτε ὁ Κροῖσος ἐπέτυχε τὴν ὀριστικὴν ὑποταγὴν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων οὐ μόνον τῆς Ἰωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς λοιπῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ ζυγὸς τῶν Λυδῶν δὲν ὑπῆρξε βρῦς. Ἡ ὑποταγὴ περιωριζέτο εἰς τὴν πληρωμὴν φόρου, ἄλλως δὲ οἱ Ἕλληνες διετήρησαν τὰς ἐλευθερίας αὐτῶν, οὐδ' ὑπεχρεοῦντο νὰ κολουθῶσι τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας ἐν πολέμῳ. Οὐχ ἦττον τὸ ἐκ τῆς ταιχυτῆς ὑποτελείας τῶν Ἑλλήνων κέρδος τῶν Λυδῶν δὲν ἦτο μικρὸν, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν προσχώρησιν αὐτῶν εἰς τὸν Κροῖσον ἡ Λυδία, ἣτις ἀπεκόμιζεν ἀπειρα πλούτη ἐκ τῶν χρυσῶν ψηγμάτων τοῦ Πικτωλοῦ, ἐκ τῶν μεταξὺ Ἀταρνέως καὶ Περγάμου μετᾶλλων καὶ ἐκ τῶν πόρων τῶν πόλεων, ἡ Λυδία ἣτις ἐξετείνετο ἤδη καθ' ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀπὸ τοῦ Ἄλυος μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐφθασεν εἰς τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀκμὴν. Οἱ θησαυροὶ τοῦ Κροῖσου κατέστησαν ὀνομαστοὶ καὶ προσημιώδεις. Ἐξ αὐτῶν ἠντλησαν διὰ πλήρων θυλάκων οἱ ὑπὸ τοῦ βασιλέως εὐνοηθέντες ἐκ τῶν Ἑλλήνων, καὶ μόνος εἷς αὐτῶν, ὁ Σόλων, ἐλέγετο, ὅτι δὲν ἐθαμβώθη ὑπὸ τῆς λάμπους τοῦ χρυτοῦ, ἀλλ' ὠμολόγησεν ἀνωτέρην τὴν ἐκ τῆς ἀρετῆς εὐδαιμονίαν καὶ οἶονεἰ προεμάντευσε τὸ τέλος τοῦ Κροῖσου καὶ τῆς πλουσίας τῶν Λυδῶν βασιλείας, κηρύσσων, ὅτι οὐδεὶς εἶνε ἀξίος μακκαρισμοῦ πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ.

Υ'

Τὸ βασίλειον τοῦ Κύρου.

Μετὰ τὴν ἐν Πασαργάδαις νίκην ὁ Κύρος τὸν μὲν ἠττηθέντα βασιλέα τῶν Μήδων καὶ τοὺς οἰκείους αὐτοῦ περιέβαλψε φιλανθρώπως, τὴν δὲ

θυγατέρα τοῦ Ἀστυάγου Ἄμυτιν, μετὰ τὸν φόνον τοῦ συζύγου αὐτῆς, ὅστις ἐμελλε νὰ εἶνε ὁ διάδοχος τοῦ μηδικοῦ θρόνου, παρέλαβεν ὡς παράκοιτιν εἰς τὰ βασίλεια αὐτοῦ. Καταλυθεῖσης οὕτω τῆς μηδικῆς δυναστείας, ὁ Κύρος παρουσιάζετο ὡς ὁ νόμιμος διάδοχος αὐτῆς. Οἱ εἰς τοὺς Μήδους ὑποτελεῖς ἡγεμόνες προσῆλθον ἐθελουσίως εἰς τοὺς Πέρσας ἢ ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Κύρου διὰ τῶν ὄλων. Διὰ δὲ τῆς ὑποταγῆς τῆς κατὰ τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ περσικοῦ κόλπου κειμένης Σουσιανῆς, ἐν ἣ ἡ κυριωτάτη πόλις τὰ Σοῦσα ἔγεινεν ἔπειτα ἀγαπητὴ ἔδρα τῶν Ἀχμενιδῶν, διὰ τῆς προσελεύσεως τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρμενίων καὶ τινῶν ἄλλων γειτόνων τῆς Ἀρμενίας λαῶν τὸ περσικὸν κράτος ἐρθανεν ἤδη μέχρι τῶν συνόρων τῆς ἰσχυρᾶς Ουδίας.

Ἡ ταχεῖα αὔξησις τῶν Περσῶν ἤρχισε νὰ γίνηται ἐπίφοβος εἰς τὰ γειτονικά βασίλεια τῆς Βαβυλωνίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λυδίας. Οἱ βασιλεῖς τῶν χωρῶν τούτων, ὁ Ναβόννηδος, ὁ Ἄμκσις καὶ ὁ Κροῖσος, συνωμολόγησαν συμμαχίαν κατὰ τοῦ Κύρου. Ὁ Κροῖσος ἀπετάθη καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ζητῶν τὴν γνώμην τῶν χρησθηρίων αὐτῶν καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν Σπαρτιατῶν. Τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ἐνεθάρρυνε τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν πρὸς τὸν ἐπικείμενον κατὰ τῆς Περσίας ἀγῶνα, καὶ ἡ Σπάρτη ὑπεσχέθη τὴν σύμπραξιν αὐτῆς. Ὁ βασιλεὺς τῶν Λυδῶν, πειθόμενος εἰς τοὺς χρησμούς τῆς Πυθίας, διέβη τὸν Ἄλυν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 549 π. Χ. καὶ εἰσῆλασεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἣτις ἀνῆκεν ἤδη εἰς τοὺς Πέρσας, καθ' ὃν χρόνον ὁ Κύρος εὐρίσκετο ἀπησχολημένος εἰς ἀγῶνα κατὰ τῶν Βαβυλωνίων. Ὁ Κροῖσος ἐκυρίευσεν τὴν ἰσχυροτάτην πόλιν Περσίαν καὶ τὰς ἄλλας περιουκίδας πάσας, χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ προχωρήσῃ. Ὁ δὲ Κύρος, περισπώμενος ὑπὸ τοῦ κατὰ τῶν Βαβυλωνίων πολέμου, μόλις μετὰ τινὰς μῆνας ἠδυνήθη νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Κροίσου, συμπαραλαβὼν συμάχους ἐκ τῶν εἰς τὴν Περσίαν ὑποτεταγμένων χωρῶν ἐξ ὧν διήλθε. Μετὰ δὲ κρατερὰν μάχην τῶν δύο ἀντιπάλων στρατιῶν συμβῆσαν ἐν Καππαδοκίᾳ ὁ Κροῖσος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Λυδίαν. Κατὰ τάχος ἠκολούθησεν αὐτὸν ὁ Κύρος, καὶ ἐνίκησε τοὺς Λυδοὺς ἐν μάχῃ συγκροτηθείσῃ κατὰ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἑρμου οὐ μακρὰν τῶν Σάρδεων. Ὁ Κροῖσος μετὰ τὴν ἥτταν ταύτην ἐκλείσθη ἐν Σάρδεσιν, αἵτινες μετὰ πολιορκίαν ὀλίγων μόνον ἡμερῶν ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Ὁ Κροῖσος ζωγραφθεὶς ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κύρου. Καὶ ὁ μὲν πρὸς νικητῆς μετεχειρίσθη τὸν ἥττηθέντα φιλανθρώπως· ἀλλ' οὐχ

ἦττον ἢ αἰφνίδιος πτώσις τοῦ ἄλλοτε ἰσχυροῦ καὶ πολυπλοῦτου μονάρχου τῶν Λυδῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μυθώδεις διηγήσεις περὶ καταδίκης αὐτοῦ εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον καὶ τῆς ὡς ἐκ θαύματος σωτηρίας αὐτοῦ.

Ἡ πτώσις τῆς Λυδίας ἀναγκάσιως ἔμελλε νὰ συνεπιφέρῃ τὴν ἄλωσιν τῶν ἐλληνίδων πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Καταπεπληγμένοι ἐπεμψαν οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Αἰολεῖς πρὸς τὸν Κύρον εἰς Σάρδεῖς ἀγγέλους, ὑποσχόμενοι ὑποταγὴν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις, ὑφ' οἷς ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Λυδῶν. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ὑπομνήσας εἰς αὐτούς, ὅτι, ὅτε ἐπολέμει κατὰ τοῦ Κροΐτου, μάτην ἀπετάθη πρὸς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας, ζητῶν τὴν συνεργασίαν των, ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων. Ἀλλὰ κατανοῶν τὴν σπουδαιότητα τῆς Μιλήτου καὶ θέλων νὰ ἐξασθενήσῃ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας διὰ τῆς διακρίσεως αὐτῶν, ἀπέσπασεν ἀπὸ τῶν λοιπῶν τοὺς Μιλησίους, δεχθεὶς μόνος τῆς Μιλήτου τὴν προσχώρησιν ὑπὸ τοὺς προταθέντας ὅρους. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Κύρος, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τοῦ κατὰ τῶν Βαβυλωνίων πολέμου, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Λυδίας, οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀσίας, μάτην ζητήσαντες ἐπικουρίαν παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων διὰ τὸν ἐπικειλούμενον κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνα, συνέπραξον μετὰ τῶν Λυδῶν ἐν τῇ κατὰ τὸ μεταξὺ ἐκραγείσῃ ἀποστασίᾳ αὐτῶν. Καὶ ἡ μὲν ἀποστασία αὕτη ταχέως κατεστάλη ὑπὸ τῆς παρὰ τοῦ Κύρου σταλείσης περσικῆς στρατικῆς, ἧς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Μαζάρης· ἀλλ' ἡ μετὰ τῶν Λυδῶν σύμπραξις τῶν Ἑλλήνων ἐπέσπευσε τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν καθυπόταξιν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Μαζάρης ὑπεδούλωσε τοὺς Πριηνεῖς, ἐδήλωσε τὸ πεδῖον τοῦ Μαιάνδρου, καὶ κατέλαβε τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον κειμένην Μυγνησίαν, ἐξανδραποδίζων τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Τὸ ἔργον τοῦ Μαζάρου, θανόντος μετὰ ταῦτα ἐκ νόσου, συνεπλήρωσεν ὁ στρατηγὸς τοῦ Κύρου Ἄρπαγος. Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις δὲν παρεδόθησαν ἀμαχητί. Τὸ ἔργον τοῦ Ἄρπαγου ὑπῆρξε δυσχερές. Μὴ δυνάμενος νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν πόλεων διὰ θαλάσσης, καθότι οἱ Πέρσαι ἐστεροῦντο στόλου, αὐτοὶ μὲν μὴ ὄντες ναυδάται, μὴ ἔχοντες δ' ἀκόμη ὑποτεταγμένην τὴν ναυτικὴν Φοινικὴν, ἐπεχείρησε νὰ πολιορκήσῃ αὐτάς διὰ ξηρᾶς, ὑψόνων χώματα παρὰ τὰ τείχη αὐτῶν καὶ ἀναγκάζων οὕτω τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' ἡ ἀντίστασις ὑπῆρξεν οὐχ' ἦττον γενναία, εἰ καὶ ἔλειπεν ἡ ἀναγκασία σύμπραξις τῶν Ἑλλήνων. Πρώτη ἔπεσεν ἡ Φώκαια, ἡ μετὰ τὸν ἀποσχισμὸν τῆς Μιλήτου κυριωτάτη ἔδρα τῆς ἐλληνικῆς ἐνεργείας. Ἄλλ' οἱ Πέρσαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξανδραποδίσωσι

τοὺς γενναίους Φωκαεῖς καὶ νὰ λαφυραγωγῆσωσι τὴν πόλιν αὐτῶν. Ὅτε ἡ περσικὴ στρατιὰ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Φώκαιαν, οἱ κάτοικοι, μὴ θέλοντες νὰ δουλωθῶσι, εἶχον ἤδη φύγει, ἐπιβιάσαντες εἰς τὰς πεντηκοντόρους αὐτῶν ἑαυτοὺς καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ πᾶσαν τὴν κινήτην αὐτῶν περιουσίαν, καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὴν Κύρνον. Οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀρπάγου οὐδὲν ἄλλο εὔρον ἐν τῇ ἐρήμῳ πόλει πλὴν ἢ ὅτι ἦτο λίθος ἢ χαλκὸς ἢ τοιχογραφία. Γνωρίζομεν δὲ ἤδη, ὅτι οἱ Φωκαεῖς, πατρίδα νομίζοντες τὴν γῆν ὅπου ἠδύναντο νὰ εἶνε ἐλεύθεροι, ἔκτισαν, ἔπειτα ἀθηρὰς πόλεις, ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ. Ὅμοίως καὶ οἱ Τήσιοι, μὴ ἀνεχόμενοι τὴν δουλοσύνην, ἔφυγον εἰς τὴν Θράκην καὶ ἔκτισαν τὰ Ἄβδηρα. Οἱ δὲ ἄλλοι Ἴωνες, πλὴν τῶν Μιλησίων, οἵτινες εἶχον ἤδη διὰ συνθήκας προσχωρήσει εἰς τοὺς Πέρσας, καίπερ μὴ συμπράττοντες πρὸς ἀλλήλους, καίπερ ἐγκαταλελειμμένοι εἰς τὴν τύχην τῶν ὑπὸ τῶν μητροπόλεων τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἐπολέμησαν πρὸς τὸν Ἀρπαγον, καὶ ἀνεδειχθῆσαν γενναῖοι, ἕκαστοι μαχόμενοι περὶ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος· ἀλλ' ἠττηθέντες καὶ ὑποταχθέντες, ἔμειναν ἐν ταῖς ἰδίαις πόλεσι καὶ ἐπετέλουν τὰ ἐπιτασσόμενα, πληρόντες τὸ ἐξῆς φόρον εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ὑποχρεούμενοι νὰ κολουθῶσι αὐτοὺς ἐν πολέμῳ. Μετὰ δὲ τοὺς Ἴωνας τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστησαν καὶ οἱ Αἰολεῖς τῆς Ἀσίας.

Οἱ Πέρσαι, ὑποτάζαντες τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς Αἰολεῖς, ἐπέβαλον εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν ἀντὶ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ ἢ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἅτινα εἶχον αἱ πλεῖστοι, τὴν τυραννίδα, ἐγκαθιστῶντες τυράννους φρονούντας φίλα πρὸς τὴν Περσίαν. Ἄλλως δὲ πλὴν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς περσικῆς κυριαρχίας, τῆς πληρωμῆς φόρου καὶ τῆς ὑποχρεώσεως τῆς μετὰ τῶν Περσῶν στρατείας ἐν περιπτώσει πολέμου οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἐπεβλήθη εἰς τοὺς Ἑλληνας βία. Ὅθι μόνον περσικαὶ φρουραὶ δὲν ἐστάλησαν εἰς τὰς πόλεις, οὐ μόνον ἡ ἐξάσκησις τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν καὶ τῆς τέχνης ἔμεινεν ἐλεύθερα, ἀλλὰ καὶ διετήρησαν ἐντελῶς ἀπρόσβλητον τὴν θρησκείαν αὐτῶν καὶ τὴν γλῶσσαν, τοὺς νόμους καὶ τὰ ἥθη.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Αἰολίδος καὶ τὴν εἰς τοὺς Πέρσας προσχωρήσιν καὶ αὐτῶν τῶν Χίων καὶ Λεσβίων, οἵτινες δὲν εἶχον μὲν νὰ φοβηθῶσι τοὺς Πέρσας, μὴ ἔχοντας στόλον, ἀλλ' ἐθεώρουν κινδυνεύουσας τὰς ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἡπείρῳ κτήσεις αὐτῶν, ὁ Ἀρπαγος, παραλαβὼν καὶ τοὺς Ἴωνας καὶ Αἰολεῖς, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Οἱ Κῆρες καὶ αἱ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Καρίας ἐκτισμένοι δωρικαὶ πόλεις ὑπετάγησαν ἄνευ μεγάλης ἀντιστάσεως εἰς τοὺς Πέρσας. Τὴν αὐτὴν

δὲ τύχην ὑπέστη καὶ ἡ Λυκία, ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ σώτῃ ὁ ἥρωισμὸς τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας Ξάνθου. Οὗτοι ἠττηθέντες συνήχθησαν εἰς τὸ ἄστυ καὶ, ἐμβάσαντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὰς τε γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα καὶ τὴν κινητὴν οὐσίαν καὶ τοὺς οἰκέτας, ἔθηκαν πῦρ, ἔπειτα δ' ἐξελθόντες κατὰ τῶν Περσῶν ἀπέθανον πάντες μαχόμενοι ἥρωικῶς.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἄρπαγος ὑπέτασεν οὕτω τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐκτείνων τὸ περσικὸν κράτος πρὸς βορρᾶν, ὁ Κύρος περιῆγε νικηφόρους τὰς περσικὰς στρατιάς ἐν τῷ βᾶθει τῆς Ἀσίας, καὶ ὑπέτασεν εἰς τοὺς Πέρσας τὴν μὲν μετὰ τὴν δὲ τὰς χώρας τοῦ Ἰράν, ἀποσχοινίζων τὴν Περσίαν

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΠΑΣΑΡΓΑΔΑΣ

μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ. Εἰς τὸ οὕτω μέγα καὶ ἐκτετα-
 μένον περσικὸν κράτος, ὅπερ ἐξηπλοῦτο πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐκ δυσμῶν
 μέχρι βορρᾶ ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τοῦ Ἑλληνισπόντου, παρενετίθετο ὡσεὶ
 σφὴν ἡ Βαβυλωνία μετὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐξαχρωμένης Συρίας καὶ τῆς
 Φοινίκης. Ὅτε λοιπὸν οἱ μακροὶ ἀγῶνες τοῦ Κύρου κατὰ τοῦ Ναβον-
 νήδου ἐπερατώθησαν διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Βαβυλωνίας (538 π. Χ.) καὶ
 τῆς εἰς τοὺς Πέρσας ὑποταγῆς τῆς ἄλλοτε κραταιᾶς Βαβυλωνίας, ὅτε
 διὰ τῆς πτώσεως αὐτῆς ἡ Συρία καὶ ἡ Φοινίκη ἐγενεον ἐπαρχίαι ὑπο-

τελείς τῶν Περσῶν, τότε ὁ Κύρος ἠδύνατο νὰ καυχήθῃ μετὰ παρρησίας, ὅτι ὑπῆρξεν ἀληθῆς πατήρ τοῦ ἔθνους, ὅπερ, ἐλευθερώσας ἐκ τῆς δουλείας, ἀνέδειξε διὰ μιᾶς ἐντὸς χρόνου βραχυτάτου, ἐντὸς τριάκοντα μόνον ἐτῶν, κύριον ἀντὶ δούλου, καταστήσας αὐτὸ πανίσχυρον καὶ κραταῖον καὶ παρασχὼν εἰς αὐτὸ τὴν κυριαρχίαν μεγίστου μέρους τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου βασιλέως, πεσότος, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δοξάν, ἐν ᾧ ἠγωνίζετο κατὰ τοῦ ἀπανθρώπου σκυθικοῦ φύλου τῶν νομάδων Μασσαγετῶν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὰ βορειοανατολικά σύνορα τοῦ περσικοῦ κράτους, ὑπῆρξεν ἀντάξιος τοῦ ἀκαμάτου αὐτοῦ βίου.

Παρὰ τὰς Πασαργάδας, πλησίον τοῦ τόπου ὅπου τὸ πρῶτον νικήσας ὁ Κύρος τοὺς Μήδους ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Πέρσας τὴν ἐλευθερίαν, ἐντὸς δεινῶδους καὶ εὐδύρου παραδείσου ἐκτίσθη τοῦ βασιλέως ὁ τάφος. Τίς ὁ μέγας νεκρὸς, ὁ τεθαμμένος ἐν τῷ ἀπερίττῳ ἐκείνῳ κτίσματι, ὅπερ σώζεται ἀκόμη πρὸς βορρᾶν τῆς Περσεπόλεως πλησίον τῆς σημερινῆς πόλεως Μουργκαπ, ἠδύνατο νὰ μάθωσι καὶ οἱ Πέρσαι, ὑπὲρ ὧν ἐζήσε, καὶ οἱ Βαβυλώνιοι, οὓς συνέτριψε, καὶ οἱ Σκύθαι, καθ' ὧν μαχόμενος ἐπληγῶθη θανασίμως. Περσιστὶ, βαβυλωνιστὶ καὶ σκυθιστὶ ἀναγεγραμμένη ἀναγκινώσκειται ἐπὶ τοῦ τάφου ἡ ἀπλῆ, ἀλλὰ πολυσήμαντος ἐπιγραφή α' Ἐγὼ Κύρος ὁ βασιλεὺς, ὁ Ἀχαιμενίδης».

Καμβύσης καὶ Δαρεῖος.

Τὸν Κύρον θανόντα διεδέχθη τῷ 529 π. Χ. ὁ πρεσβύτερος τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν, ὁ Καμβύσης. Παραλαβὼν τὴν Περσίαν μεγάλην, τὴν Λυδίαν καὶ τὴν Βαβυλωνίαν μετὰ τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ὑπετεταγμένους, διενούθη νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς διὰ τῆς ὑποταγῆς τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, τοῦ μόνου ὑπολειπομένου φίλου τοῦ Κροίσου ἐν τῷ κατὰ τοῦ Κύρου ἀγῶνι. Ἐτι ζῶντος τοῦ Ἀμάσιος ἠπειλεῖτο ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τοῦ Κύρου μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βαβυλώνας. Διὰ τοῦτο ὁ Φραγῶ, ἀμυνόμενος κατὰ τῆς αὐξανόμενης δυνάμεως τῶν Περσῶν, ὑπέταξε μὲν τὴν Κύπρον, ὅπως ἔχῃ ἀντιστήκωμα ἐν ἀνάγκῃ κατὰ τοῦ φοινικοῦ στόλου, συνέδεσε δὲ φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ τυράννου τῶν Σαμίων Πολυκράτους, τοῦ μόνου τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, ὅστις στηριζόμενος εἰς τὸν ἀξιόμαχον

στόλον καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις τῆς νήσου, δὲν εἶχεν ὑποταχθῆ εἰς τὸν Ἄρπαγον. Οἱ Αἰγύπτιοι, ἐπειροδόμενοι εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Κυπρίων καὶ τοῦ Πολυκράτους καὶ ἀσφαλιζόμενοι ἐκ τῆς δυσκολίας ἣν ἐμελλε νὰ παράσχη εἰς τοὺς Πέρσας ἢ διὰ τῆς ἀνύδρου ἀραβικῆς ἐρήμου ἐφοδος τῆς στρατιᾶς αὐτῶν κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἀνέμενον εὐέλπιδες τὸ μέλλον. Ὁ Καμβύσης ἐνόησεν, ὅτι ἡ καταπολέμησις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοιούτους ὄρους δὲν ἦτο ἔργον εὐχερὲς καὶ ἐδεῖτο μεγάλης προνοίας. Καὶ μετὰ τὴν συνεννόησιν πρὸς τοὺς Ἄραβας, οἵτινες ἐμελλον νὰ φροντίσωσι περὶ προμηθείας ὕδατος εἰς τὸν περσικὸν στρατὸν ἐντὸς ἀσκῶν ὕδατος, φορτονομένων ἐπὶ καμήλων, ὁ Καμβύσης κυριωτάτην ἐθεώρησε τὴν συγκρότησιν στόλου μέλλοντος νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὰ στόματα τοῦ Νείλου καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τον κατὰ γῆν περσικὸν στρατὸν. Ὅπως δ' ἐπιτύχῃ τὴν τοιαύτην συγκέντρωσιν στόλου, διέταξε τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Ἕλληνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ στείλωσι πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς φοινικικῆς Ἄκῃς, τῆς ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν χρόνων κληθείσης Πτολεμαίδος. Διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς διαταγῆς τούτης οὐ μόνον ἡ Περσία ἐγένετο διὰ μιᾶς δύναμις ναυτικὴ καὶ ἐξησφαλιζέτο τυχὸν ἀπὸ ἀποστασίας τῆς Φοινικῆς καὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰς Αἴγυπτον στρατείας, ἀλλ' ἐπετυγχάνετο καὶ ἡ αὐξήσις τῆς περσικῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐκ φόβου πρὸς τὸν περσικὸν στόλον ἐπελθούσης πρῶς χωρήσεως τῶν Κυπρίων καὶ τοῦ Πολυκράτους εἰς τοὺς Πέρσας. Οὕτω παρασκευασθεὶς ἐξεστράτευσεν ὁ Καμβύσης κατὰ τῆς Αἰγύπτου μετὰ τὴν ἐκ νεοῦ ὑποταγὴν ὑποτελῶν τινῶν τοῦ περσικοῦ κράτους, ἀπὸστάντων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ πολύπειρος Ἄμασις, ὁ δὲ ἄρχων τῆς Αἰγύπτου νεαρὸς καὶ ἀδέξιος Ψαμμήνιτος, καίπερ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ Καρῶν καὶ Ἰώνων μισθοφόρων, δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὴν χώραν, ἧτις μετὰ τὴν παρὰ τὸ Πηλοῦσιον φοινικὴν μάχην, καθ' ἣν ἔπεσον πεντηκοντακισχίλιοι Αἰγύπτιοι καὶ εἰκοσακισχίλιοι Πέρσαι, ὑπετάγη εἰς τὸν νικητὴν βασιλέα τῶν Περσῶν (525 π. Χ.).

Ὁ κατακτητὴς τῆς Αἰγύπτου, ὅστις διὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ ὁμοιάζει ἐν πολλοῖς πρὸς τὸν Νέρωνα, δὲν ἠδυνήθη νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον, ὡς ἐπεχείρησε, διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Καρχηδόνας, τῆς Μερῆς, τῆς Ἀβυσσιῆς, τῆς Ἀμμωνίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἀφρικῆς. καὶ ἀπέθανεν αὐτοκτονήσας ἐν Συρίᾳ ἐν ᾧ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Περσίαν, ὅπουθεν εἶχε λάβει μηνύματα θλιβερά.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς ἀπουσίας τοῦ Καμβύσου ὁ Μῆδος

Ὁροπάτης, εἰς ὃν ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐκστρατεύων εἶχεν ἀναθέσει τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Μηδίᾳ βασιλικῶν κτήσεων, εἶχε κινήσει εἰς ἀποστασίαν κατὰ τοῦ Καμβύσου τοὺς Μήδους καὶ εἶχε διενεργήσει τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀνοδὸν τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Γαυμάτα, ὅστις παρουσιάσθη ὡς ὁ ὑπὸ τοῦ Καμβύσου φονευθεὶς νεώτερος υἱὸς τοῦ Κύρου Σμέρδις, πρὸς ὃν ὁ Γαυμάτας εἶχεν ὁμοιότητα μεγάλην. Πρῶτον ἔργον τοῦ νομίμου κληρονόμου τοῦ περσικοῦ θρόνου, Δαρείου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὑστάσπου, ὅστις ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ἀκλήρου Καμβύσου, ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις τῆς σκευωρίας τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ ἡ σκληρὰ τιμωρία αὐτοῦ τε καὶ τῶν συνεργατῶν του (521 π. Χ.). Ἄλλ' ἡ μακρὰ ἀπουσία τοῦ Καμβύσου καὶ

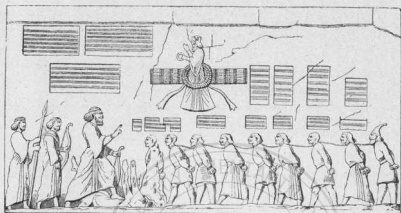

Ο ΔΑΡΕΙΟΣ
ΕΠΙ ΠΕΡΣΙΚΟΥ
ΑΝΑΓΛΥΦΟΥ

ἡ ἀποστασία τοῦ Γαυμάτα εἶχον γίνεαι ἀφορμὴ μεγάλῃς συγχύσεως καὶ ἀνωμαλίας ἐν τῷ περσικῷ κράτει· ὁ δὲ Δαρεῖος, ἀναλαμβάνων τὴν ἀρχὴν, εἶχε νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ βαρὺ ἔργον τῆς καταστολῆς πλείστων ἀποστασιῶν τῶν ὑποτελῶν τῆς Περσίας, ἔργον ἐπ' ἴσῃ σχεδὸν βαρὺ ὅσον ἡ πρώτη ὑπὸ τοῦ Κύρου ὑποδούλωσις τῶν χωρῶν τούτων, ἐπειδὴ αὐταὶ εἶδει οὕτως εἰπεῖν νὰ ὑποταχθῶσιν ἐκ νέου. Τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξεν ὁ Δαρεῖος, χρειασθεὶς πρὸς τοῦτο ἐξ ὅλα ἔτη ἀδιακόπου πολεμικῆς ἐνεργείας. Ποῦ μὲν αὐτὸς ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ καὶ κρατερῶς πολεμῶν, ποῦ δ' ἀποστέλλων γενναίους αὐτοῦ καὶ πιστοὺς στρατηγοὺς, ἠναγκάσθη καὶ κατάρθωσεν νὰ ὑποτάξῃ ἐκ νέου οὐ μόνον τοὺς πλείστους τῶν λαῶν τῆς Περσίας καὶ τῆς Ἀριανῆς, τὴν Σουσιανὴν καὶ τὴν Μηδίαν, τοὺς

Σαγαρτίους καὶ Ἀραχωσίους, τὴν Βακτριανὴν καὶ τὴν Μκρυγιανὴν, τοὺς Πάρθους καὶ τοὺς Ὑρκανοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Σκύθας, τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς Αἰγυπτίους. Δεκαεννέα μάχαι συνεκροτήθησαν καὶ ἐννέα ἐζωγρήθησαν ἀποστάται ἡγεμόνες. Εὐγνωμονῶν δὲ ὁ Δαρεῖος ἐπὶ ταῖς νίκαις ἀς ἐχορήγησεν εἰς αὐτὸν Ὁρομάσθης, ἔστησεν ἐπιφανῆς εἰς ἀνάμνησιν αὐτῶν μνημεῖον ἐν τῇ ὠραίᾳ, εὐόδρῳ καὶ πλήρει καρπίμων δένδρων χώρᾳ τῆς Μηδίας τῇ καλουμένῃ Βαγιστάνῃ. Ἐπὶ μεγάλου βράχου τοῦ ὄρους Βαγιστάνου (Βεχιστάν ἢ Βισσουτουῦν), ἐπιτηδὲς καταξυσθέντος, ἐχαράχθη μέγα ἀνάγλυφον, παριστάνον τὸν Δα-

ρεῖον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὑπεριπταμένου Ὁρομάσθου καταπατοῦντα μὲν διὰ τῶν ποδῶν τὸν Γαυμάταν, προσδεχόμενον δὲ τοὺς ἐννέκ ὑπ' αὐτοῦ ἠττηθέντας βραχίλαις, ἔχοντας δεδεμένους ὀπισθεν τὰς χεῖρας καὶ

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΣΤΑΝΟΥ ΟΡΟΥΣ

συρομένους ἐκ σχοινίου, ὑπερ περιβάλλει τὸν τράχηλον αὐτῶν. Τρίγλωσσοι δ' ἐπιγραφαὶ ἐξηγοῦσι τὴν εἰκονικὴν ταύτην παράστασιν καὶ ἀναγράφουσι τὰς νίκας τοῦ μεγάλου βασιλέως.

ε'

Ἡ Σάμος καὶ οἱ Πέρσαι.

Ὅτε ὁ Καμβύσης ἠτοιμαζέτο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Αἰγύπτου τῷ 525 π. Χ., εἶδομεν τὸν τύραννον τῆς Σάμου Πολυκράτην συγχρόνως μετὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Κυπρίων προσχωροῦντα εἰς τὸν μέγαν βασιλέα. Ὁ Πολυκράτης, βλέπων ἐκυτὸν ἐντελῶς ἀπομεμονωμένον καὶ φοβούμενος τὴν κατὰ τῆς Σάμου ἔφοδον τοῦ εἰς τοὺς Πέρσας ὑπηρετοῦντος στόλου τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπεσχέθη εἰς τὸν Καμβύσην νὰ ποστειλῇ καὶ αὐτὸς πλεῖς εἰς Ἄκην, ὅπου συνηθροίζετο διὰ τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατείαν ὁ στόλος τῆς Φοινίκης καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων. Ὁ Πολυκράτης παρεσκευάσε τεσσαράκοντα τριήρεις, ἐπιβίβασας δ' ἐπ' αὐτῶν ἐκείνους τῶν Σαμίων ἄσους ὑπώπτευσεν ὡς ἐχθρικῶς πρὸς ἐκυτὸν δικαιμένους, ἔπεμψε πρὸς τὸν Καμβύσην, παρκαγγείλας εἰς

αὐτὸν νὰ μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ὀπίσω. Ἄλλὰ ταῦτα πράττων ὁ τύραννος τῆς Σάμου δὲν ἀνελογίζετο, ὅτι συνήθριζεν ἐντὸς τῶν πλοίων ὄλους τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀντιπολιτευομένους καὶ ἔδιδεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀξιόμαχον στόλον, παρεῖχε δὴλα δὴ εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα ἐνεργοῦ ἀντιδράσεως καθ' ἑαυτοῦ.

Πολυκράτης οὐὶὸς τοῦ Αἰάκου, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τῆς μεταξύ τοῦ πλήθους καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν γεωμόρων διχονοίας, εἶχε κατορθώσει, θεραπεύων τὸν δῆμον καὶ ὑποστηριζόμενος ἔπειτα ὑπὸ τοῦ τυράννου τοῦ Νάξου Λυγδάμιος νὰ καταλάβῃ περὶ τὸ 536 π. Χ. τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Πανταγώστου καὶ Συλοσῶντος. Ἐπειτα δὲ τὸν μὲν Πανταγώστον ἀποκτείνας, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐκδιώξας, ἤρχε μόνος τῆς Σάμου. Ὁ Πολυκράτης, ἐξασφαλίσας τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ διὰ φρουρὰς χιλίων τοξοτῶν καὶ πολλῶν στρατιωτῶν, ἀνέπτυξε μεγάλως τὰς δυνάμεις τῆς πλουσίας Σάμου, ἧτις ἦτο ἑκαταλιν νησος ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ. Εἶδομεν ἤδη τὸν Σάμιον Κωλαῖον πρῶτον τῶν Ἑλλήνων πλέοντα εἰς τὰς δυτικὰς θalάσσας καὶ γνωρίζοντα εἰς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ τὸν πλοῦτον τῶν ἰσπανικῶν μεταλλείων. Τὸ ἐν τῷ ἐπιφανεῖ. Ἡρακλῆ τῆς Σάμου, τῷ οἰκοδομηθέντι ὑπὸ τοῦ Σαμίου ἀρχιτέκτονος Ροίκου, πλοῦσιον ἀνέστηκε τοῦ Κωλαίου ἐθαυμάζετο μετ' ἄλλων ἀναλόγων τῆς διακεκριμένης Σαμίαις τέχνης, ὅτι κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Ἡρακλῶν οἱ Σάμιοι ἔδκινον εἰς τὸ τέμενος τῆς θεᾶς κτεκτετισμένοι τὰς κόμης ἐπὶ τὸ μεταφρῆνον καὶ τοὺς ὤμους καὶ ἔχοντες αὐτὰς κεκοσμημένας διὰ χρυσῶν τεττίγων, φοροῦντες δὲ λαμπροὺς χιονώδεις χιτῶνας. Πλὴν δὲ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ἐνωρίως εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἐν Σάμῳ καὶ ὁ πολεμικὸς στόλος. Οἱ Σάμιοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων οἵτινες ἐδιδάχθησαν πρὸς τῶν Κορινθίων διὰ τοῦ Ἀμεινοκλέους τὴν ναυπηγίαν τῆς τριήρους.

Ὁ Πολυκράτης λοιπὸν, τοικύτως εὐρίσκων βᾶσεις τῆς ναυτικῆς εὐδοκιμήσεως τῶν Σαμίων, ἀπερχάσιν νὰ ἀναπτύξῃ πᾶσι δυνάμεις τὸ ναυτικὸν τῆς Σάμου καὶ νὰ ἰδρῶσῃ δι' αὐτοῦ θalκτισσοκρατίαν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θalάσσαις. Εἰς αὐτὸν ἀνκρέρεται ἡ πρώτη κατασκευὴ νέου ἐμπορικοῦ πλοίου, ὅπερ εἶχεν ἔνεκα τοῦ σχήματος αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν νὰ συνενόη μεγάλην χωρητικότητα μετὰ ταχύτητος πολλῆς· ἐκλήθη δὲ τὸ πλοῖον τοῦτο ἀπὸ τῆς Σάμου *σάμαινα*. Ἐν τῷ εὐρεὶ λιμένι τῆς πόλεως, ὅστις ἐξησφαλίθη καὶ ἐξωραίσθη δι' ἐξαιρέτων λιμενικῶν ἔργων, εὐρίσκεν ἀσφαλῆ ὄρμον ὁ ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους συγκροτηθεὶς ἀξιόμαχος στόλος, συγκείμενος ἐξ ὀγδοήκοντα τριήρων καὶ ἑκατὸν πεντηκοντῶρων, ἐπιτη-

δειών εις ταχείας ἐφόδους καὶ αἰφνιδίους προσορμίσεις. Τοιούτου στόλου καὶ τοιαύτης δυνάμεως κύριος ὦν ὁ Πολυκράτης καθ' ὃν χρόνον αἰλοῖται ἑλληνικαὶ νῆσοι καὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν ὑποταγμέναι εἰς τοὺς Πέρσας, οὐ μόνον κατὰ πόλιν ὑπηκόων τῶν Περσῶν ἠδυνήθη νὰ πολεμήσῃ, ὅποιοι οἱ Λέσβιοι καὶ οἱ Μιλήσιοι, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποτάξῃ ἐτόλμησε συχᾶς τῶν νήσων καὶ πολλὰ τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου ἄστυ, ἀφαιρῶν οὕτω κτήσεις τοῦ περσικοῦ κράτους. Μεταξὺ δὲ τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταληφθεισῶν νήσων ἀναφέρεται καὶ ἡ Ῥήνεια, ἡ μικρὰ νησίς πλησίον τῆς Δήλου, ἣν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν αὐτὸν ἐκείνου θεόν, οὗ τὸ σύμβολον, τὴν λύραν, ἔφερε κεχαρκαγμένον ἢ χρυσόδετος σφραγίς τοῦ τυράννου, τὸ πολυτίμητον ἔργον Θεοδώρου τοῦ Σαμίου. Οὐδὲ περιωρίζετο εἰς τὰς τοιαύτας νίκας ὁ Πολυκράτης, ἀλλὰ, κατέχων τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ, ἐλήστευεν ἐξ ἐπικείρων μερῶν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων, εἰς μόνους τοὺς Σαμίους ἐξασφαλίζων δίκην προνομίου τὸν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Σικελίαν ἐλευθέρων πλοῦν καὶ εἰς μόνους τοὺς φίλους αὐτοῦ, τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ναξίους, ὧν προΐστανται φίλοι τυράννοι, ὁ Πεισίστρατος καὶ ὁ Λύγδαμις, παρέχων οἷονεὶ κατ' ἐξίρεισιν εὐκολίας. Οὕτως ὁ Πολυκράτης διαδοῖθη ἀνά τε τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα μέχρι αὐτῆς τῆς Ἀφρικῆς, ὅποθεν ὁ μὲν Φραγῶ Ἄμασις ἐζήτησε τὴν φιλίαν αὐτοῦ καὶ συμμαχίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Κυρήνης Ἀρκεσίλαος ὁ Γ' ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν αὐτοῦ πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ εἶχε μειωθῆ διὰ τῆς πολιτικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Μαντινέως Δημώνακτος, εἰς τὴν προτέραν ἰσχύν.

Τοιαύτην δύναμιν καὶ τοιούτους πόρους κεκτημένος ὁ Πολυκράτης ἀνέδειξε μεγαλοπρέπειαν, πρὸς ἣν μόνον ἢ τῶν Συρακουσίων τυράννων ἠδύνατο νάντιμετρηθῆ. Περὶ τῆς Σάμου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πολυκράτους ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι ἐκοσμήθη ἐκ πολλῶν πόλεων, ἐξ ὧν εἶχε φροντίσει ὁ τυράννος νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν νῆσον ὅ τι ἀριστον εἶχον, κύνας ἐκ Λακωνικῆς καὶ ἐξ Ἠπείρου, αἴγας ἐκ Σκύρου καὶ Ναξου, πρόβατα ἐκ Μιλήτου καὶ τῆς Ἀττικῆς, ὕς ἐκ τῆς Σικελίας. Τῆς Λυδίας περιζήτητα ἀνθη ἐκόσμησαν τοὺς εὐανθεῖς τῆς Σάμου κήπους. Ἐπὶ μεγάλοις μισθοῖς προσεκάλει ὁ τυράννος ἀρίστους τεχνίτας ἐξ ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Σάμος ἀπέβη ἔξοχον ἐργαστήριον τέχνης. Δὲν ἐκλήθησαν δὲ μόνον τεχνίται εἰς τὴν Σάμον, ἀλλ' ἐν τῇ πλουσίᾳ αὐτῇ τοῦ τυράννου ἔζων καὶ ἐπιφανεῖς ποιηταί, ὁ ἐκ Ῥηγίου Ἴδουκος,

ὁ μουσουργὸς παιδικῶν χορῶν, καὶ ὁ Τῆτος Ἀνακρέων, ὅστις ἐν ποικίλοις μέτροις καὶ φαιδρῶ τόνῳ ἔψαλλε τὸν ἔρωτα καὶ τὸν οἶνον καὶ ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τυράννου ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τῶν Πεισιστρατιδῶν. Τὸν ἐπισημότερον τῶν συγχρόνων ἱατρῶν τῆς Ἑλλάδος, τὸν Κροτωνιάτην Δημοκίδην, τὸν ὅποιον διὰ μεγάλης δαπάνης εἶχον μισθώσει πρότερον οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἠδυνήθη νὰ ἐλύσῃ ὁ Πολυκράτης εἰς τὴν Σάμον, παρέχων εἰς αὐτὸν ἀδρότατον μισθὸν ἐτήσιον δύο ταλάντων, ἧτοι διωδεκακισχιλίων δραχμῶν.

Τὸν Πολυκράτην περιτοίχιζον πιστοὶ φύλακες, οἱ Σκύθαι τοξόται του, καὶ ὑπηρετοῦν αὐτὸν περικαλλεῖς παῖδες. Τὰ βασιλεία τοῦ τυράννου ὑψούντο ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σάμου, τῆς Ἀστυπαλαίας. Λάρινακες πολυτελεῖς, ποτήρια χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἐκόσμουσαν τὸν οἶκον τοῦ Πολυκράτους. Αὐτὸ τὸ μέγαρον ἦτο θαυμᾶ ἀρχιτεκτονικῆς. Ὃτε ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων Καλιγούλας ἐσκέφθη νάνορθῶσθαι τὰ θαυμασιώτατα τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, δὲν ἐλησημόνησε τὸ περιώνυμον ἀνάκτορον τοῦ Πολυκράτους. Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ οἰκοδομήματα τοῦ τυράννου, τὰ θαυμαζόμενα πολυκράτεια ἔργα, ἦσαν οὕτω περιώνυμα, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι ἀνέφερον αὐτὰ μετὰ τῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν ἀναθημάτων τῶν Κυψελιδῶν καὶ τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ Ὀλυμπίου ὑπὸ τῶν Πεισιστρατιδῶν. Ἐλκων δὲ τὸν θρυκασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν Σάμον τὰ ἐπὶ τοῦ τυράννου τὸ πρῶτον γενόμενα ἢ ὑπ' αὐτοῦ συντελεσθέντα κτίσματα, ὧν τὰ μάλιστα ἀξιοθέατα ἦσαν ὁ ναὸς τῆς Ἥρας, τὰ λιμενικὰ ἔργα καὶ τὸ ἀμφίστομον ὄρυγμα τοῦ Εὐπαλίνου. Ὁ ἐπιφανὴς οὗτος Μεγαρεὺς ἀρχιτέκτων καὶ ὑδραυλικὸς, διατρήσας τὸ ὄρος Καστρίον, οὗ τὴν κορυφὴν ἐπέστεφεν ἡ ἀκρόπολις τῆς Σάμου, εἶχε κατασκευάσει ἐν τοῖς ἐγκάτοις αὐτοῦ τεχνικωτάτην σήραγγα, χρησιμεύουσαν ὡς πάροδον καὶ ἄγρυσαν ἐκ τῆς πρὸς ἄρκτον τῆς πόλεως κειμένης μεγάλης πηγῆς εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν καὶ τὸν λιμένα καὶ παρ' αὐτῆς ὑδραγωγεῖον πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος. Καὶ τὸ μὲν μήκος τοῦ ὄρυγματος ἦτο μέτρων περίπου χιλίων καὶ τριακοσίων, τὸ δὲ τοῦ ὄρετος μετὰ τῶν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὸν λιμένα διακλαδώσεων μέτρων διςχιλίων καὶ πλέον.

Τοιαύτη ἦτο ἡ Σάμος ἐπὶ τοῦ Πολυκράτους. Ὁ στόλος καὶ ἡ λοιπὴ ἰσχὺς τοῦ τυράννου κηθίστανον τὴν δύναμιν τῆς νήσου σεβαστὴν καὶ ἐπιφοβὸν καθ' ὅλον τὸ Αἰγαῖον. Ἡ ποίησις καὶ ἡ τέχνη, ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ τρυφὴ ἐλάμπρουν τὴν τυραννικὴν αὐλήν. Αἱ εἰς τὰ πλήθη παρεχόμεναι ἐργασίαι καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς προκωγωγῆς τῆς κτηνοτροφίας ἐν τῇ

νήτω μέριμνα καθίστανον τὸν Πολυκράτην ἀγαπητὸν εἰς τὸν δῆμον. Ἄλλ' ἀδιάλλακτοι ἔμενον κατ' αὐτοῦ οἱ εὐπατριδαὶ γεωμόροι. Ὅτε δὲ ὁ τύραννος, ὑποσχεθεὶς τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ εἰς τὸν Καμβύσην, ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα Σαμίων τριήρων τοὺς ὑπόπτους τῶν πολιτῶν, οἱ οὕτως ἀποπεμφθέντες ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐκτελέσωσι τὰς διαταγὰς τοῦ Πολυκράτους, ἀλλὰ πλεύσαντες μέχρι Κερκράθου ἐστράφησαν πρὸς τὴν Σάμον. Ὁ Πολυκράτης ἔσπευτε μετὰ τοῦ ὑπολειπομένου στόλου κατὰ τῶν ἐπιπλεόντων εὐπατριδῶν. Καὶ ἠττήθη μὲν κατὰ θάλασσαν, ἠδυνήθησαν δὲ οἱ ἐξόριστοι νὰ ποβιχισθῶσιν εἰς τὴν νῆσον, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους ἐν πεζομαχίᾳ, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔπλευσαν εἰς τὴν Λακεδαιμόνα, ὅπου ἐζήτησαν τὴν συμμαχίαν τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τοῦ Πολυκράτους. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπέισθησαν ὑπὸ τῶν Κορινθίων νὰ ἐκστρατεύωσι κατὰ τῆς Σάμου· ἐπιβιάσαντες δὲ τοὺς ὀπλίτας αὐτῶν ἐπὶ πλοίων κορινθιακῶν, ἔπλευσαν κατὰ τῆς νήσου μετὰ τῶν ἐξορίστων. Ὁ Πολυκράτης, μὴ δυνάμενος νάντιστῆ κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου στόλου, ἀέμενε τοὺς πολεμίους ὠχυρωμένους ἐντὸς τῶν τειχῶν. Ἡ πόλις ἐκινδύνευεν, ἀλλὰ τέλος μετὰ τεσσαρκοῦνθήμερον πολιορκίαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, βλέποντες, ὅτι αἱ ἔφοδοι αὐτῶν ἀπεκρούοντο γενναίως, ἠναγκάσθησαν νὰπέλθωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δὲ Σάμιοι ἐξόριστοι ἀπέπλευσαν δίκην πειρατῶν καὶ ἐλεηλάνθησαν μὲν τὴν τότε πλουσίαν Σίφον, ἠγάρασαν δὲ παρὰ τῶν Ἑρμιονέων τὴν νῆσον Ὑδραν, ἣν παρακτεθῆκεν ἔπειτα εἰς τοὺς Τροϊζηνίους, τέλος δ' ἐγκατέστησαν ἐν τῇ κρητικῇ πόλει Κυθωνίᾳ, ὅσθεν μετὰ ἕξ ἔτη ἐξεδιώχθησαν παρὰ τῶν Αἰγινήτων, νικησάντων καὶ ἐξανδραποδισάντων αὐτούς.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Σαμίων ἀντιπολιτευομένων ὁ Πολυκράτης ἐφάνετο εἴπερ ποτὲ ἰσχυρός, εἰ καὶ ὁ στόλος αὐτοῦ ἦτο κατὰ τὸ ἥμισυ ἠλαττωμένος καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ γείνη λόγος περὶ θλασσοκρατίας, ἂν δὲν εὕρισκοντο νέοι πόροι. Διὰ τοῦτο ἐνόμισεν ὁ τύραννος κατὰλληλον τὴν εὐκαιρίαν τοῦ προσπορισμοῦ νέων μέσων, ὅτε ὁ σατράπης τῆς Λυδίας Ὅροίτης ἐκάλεισεν αὐτὸν ἐκ Μαγνησίας δῆθεν ὡς σύμμαχον καὶ ὑπερασπιστὴν κατὰ τῶν σχεδίων τοῦ Καμβύσου, ὃν ἔλεγεν ἐπιβουλεύοντα αὐτόν. Ὁ Πολυκράτης, πεισθεὶς διὰ δόλου περὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ Ὅροίτου, οὐ; ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅτι θὰ μοιράσῃ μετ' αὐτοῦ, ἐξασφλίζοντος αὐτὸν ἐν Σάμῳ, ἔσπευσεν εἰς τὴν Μαγνησίαν. Ἄλλὰ μόλις φθάσας ἐκεῖ συνελήφθη διαταγῇ τοῦ Ὅροίτου καὶ ἐφρονεύθη, ἀνακρεμασθεὶς ἐπὶ σταυροῦ. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ὀδυνηρὸν τέ-

λος τοῦ κραταιοῦ τυράννου (521 π. Χ.). Ἄλλα καὶ ὁ δόλιος φονεὺς τοῦ Πολυκράτους, ὁ Ὀρόιτης, θελήσας νάντιστῆ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Δαρείου καὶ νὰ ἰδρῦσῃ ἴδιον κράτος, περιλαμβάνον τὴν Ἰωνίαν, τὴν Λυδίαν καὶ τὴν Φρυγίαν, ἔδωκε δίκας τῆς ἀνταρσίας, φονευθεὶς κατὰ διαταγὴν τοῦ Δαρείου.

Τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς Σάμου καταλαβεν ὁ Μκιάνδρις, ὁ γραμματεὺς τοῦ Πολυκράτους, ὃν οὗτος, ἀναχωρῶν εἰς Μαγνησίαν, εἶχε καταστήσει ἐπίτροπον αὐτοῦ. Ἄλλα μετ' ὀλίγα ἔτη (516 π. Χ.) ἔφθασαν πρὸ τῆς νήσου οἱ Πέρσαι, κατὰγοντες τὸν Συλοσῶντα, τὸν ἐξορίστον ἀδελφὸν τοῦ Πολυκράτους. Ἀρχηγὸς τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ Ὀτάνης, εἰς τῶν ἀρωγῶν τοῦ Δαρείου ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Ψευδοσμέρδιος Γαυμάτα. Ὁ Μκιάνδρις ὑπεσχέθη εἰς τὸν Πέρσῃν στρατηγὸν νὰ ἐκχωρήσῃ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκ τῆς νήσου, καὶ οἱ Πέρσαι ἐδέχθησαν τὰς σπονδὰς. Ἄλλ' ἐν ᾧ παρεσκευάζετο ἡ ἐξοδος, ὁ μωρὸς ἀδελφὸς τοῦ Μκιανδρίου Χαρίλαος, ἰδὼν τοὺς Πέρσας εἰρηναίως καθημένους, ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν. Τότε ὁ Ὀτάνης ἀγνακτῆσας πρήγγειλεν εἰς τὴν στρατιάν νὰ φονεύσῃ πάντα ὃν ἂν ἤθελον συλλάβει ἐκ τῶν Σκυθίων, καὶ ἀνδρα καὶ παῖδα. Ἐν μέσῳ φοβερᾶς σφαγῆς κατελήφθη ἡ ἀκρόπολις τῆς Σάμου ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Μκιάνδρις ἀποδρᾶς ἐξέπλευσεν εἰς τὴν Λακεδαιμόνα, ζητῶν ἐπικουρίαν. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης δὲν ἐπέισθη νὰ ἐκστρατεύσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ νῆτος παρεδόθη εἰς τὸν Συλοσῶντα ἔρημος ἀνδρῶν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον συγκατακίσθη ὑπὸ τοῦ Ὀτάνου διὰ νέων ἐπαικῶν, ἐν οἷς καὶ δοῦλοι. Ἡ Σάμος ἦτο ἤδη ὑπήκοος τῶν Περσῶν καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀλλοτρε πνισχυροῦ αὐτῆς τυράννου ὑποτελὴς τοῦ μεγάλου βασιλέως.

Γ'

Οἱ Πέρσαι ἐν Σκυθίᾳ, ἐν Θράκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ.

Διὰ τῆς καταστολῆς τῶν ἀνταρσιῶν καὶ τῶν πρὸς αὐτὴν συνδεδεμένων πρώτων πράξεων τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου τὸ βασίλειον τῶν Περσῶν ἔφθανεν ἀφ' ἑνὸς μὲν μέχρι τῆς Ἰνδίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Πόντου. Ὁ Δαρείος ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν διάταξιν τῆς διοικήσεως τῶν

ύποτελῶν χωρῶν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐμερίμνα διηνεκῶς περὶ τῆς περαιτέρως ἐπεκτάσεως αὐτοῦ.

Ἦδη αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Ἑλλήσποντου ἦσαν ὑποτεταγμένα ἐπὶ τοὺς Πέρσας. Διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Περίου, τῆς Σηλυμβρίας, τοῦ Βυζαντίου, τῆς θρακικῆς χερσονήσου, ὅπου ἤρχε τότε ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης, ὁ υἱὸς τοῦ ἐπὶ Πεισιστράτου δολοφονηθέντος Κίμωνος, οὐ μόνον κατελήφθη καὶ ἡ καθ' ἑαυτὴν ἀξία λόγου εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ, ἀλλ' οἱ Πέρσαι κατεῖχον ἤδη τὰς κλειδάς τοῦ κυριωτάτου ἐμπορίου τῶν ἑλληνικῶν πόλεων μετὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς συγκοινωνίας αὐτῶν μετὰ τῶν ἐκεῖ κηιδρυμένων ἀποικιῶν, καὶ ἦσαν ἤδη κύριοι τῆς εἰς τὴν Εὐρώπην διόδου.

Ὁ Δαρεῖος, ὃν ἤδη κύριος τῶν νοτίων παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ κατέχων τὰ στενά τοῦ Ἑλλήσποντου καὶ τὸν Βόσπορον, ἐπεχείρησε μεγάλην κατὰ τῶν Σκυθῶν στρατείαν, ἐπιθυμῶν νὰ κατακτήσῃ καὶ τὰς βορείας ἀκτὰς τοῦ Πόντου καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν, εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν οἵτινες ἦσαν ὄχι τοὶ σπουδαιότατοι μετὰ τῶν ὑπερβορείων λαῶν ἐμπορικῆς ἐπιμιξίας, εἰς τὰς χώρας τῶν ὁποίων τὸν πλοῦτον ὑπερεξῆρον οἱ μῦθοι. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς κινδυνώδους ταύτης στρατείας ἀπαρκίητος ἦτο ἡ συνδρομὴ τῶν Ἑλλήνων ὑπήκων τοῦ μεγάλου βασιλέως, οἵτινες οὐ μόνον ἐκέκτηντο ἀξιόλογον στόλον, ἀλλὰ καὶ ἐγνώριζον τὰς οἰκείας θαλάσσας εἰς ἃς ἔμελλον νὰ πλεύσωσιν αἱ περσικαὶ δυνάμεις. Ἐξακόσιαι ἑλληνικαὶ τριήρεις, ἔχουσαι ἐν συνόλῳ πλήρωμα ἑκατὸν καὶ εἴκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν, ἔμελλον νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν εἰς τὴν Εὐρώπην διάβασιν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἀνερχομένου εἰς ἑπτακοσίας χιλιάδας, ἀκολουθουμένας ὑπὸ πλήθους ὑπηρετῶν καὶ βοηθῶν καὶ ἀγούσας ἀπειραρίθμους ἵππους καὶ φορηγὰ κτήνη. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῆς κοπιώδους διαβάσεως τοῦ μεγάλου τούτου στρατιωτικοῦ πλήθους εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν ὁ τολμηρὸς Σάμιος ἀρχιτέκτων Μανδροκλῆς, ζεύξας ἰσλαῖα, ἐγεφύρωσε τὸν Βόσπορον κατὰ τὸ στενότατον αὐτοῦ μέρος, ἐκεῖ ὅπου σήμερον ἐκατέρωθεν τοῦ στενοῦ ὑψοῦνται τὰ φρούρια Ἀνατολὴ Χισσάρ καὶ Ρούμηλη Χισσάρ.

Διὰ τῆς στερεᾶς ταύτης ἐκ πλοίων γεφύρας, τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ἔργου τῆς Σαμίας ἀρχιτεκτονικῆς, διέβη ὁ Δαρεῖος μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην, παραγγείλας εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν Πόντον μέχρι τοῦ Ἴστρου καὶ ἐκεῖ νὰ ἀναμένῃ αὐτόν. Οἱ Ἕλληνες ἐξετέλεσαν τὴν διαταγὴν τοῦ Δαρείου, καὶ πλεύσαντες εἰς τὸν

Ἴστρον, ἔζευξαν τὸν ποταμὸν ἐν ἀποστάσει δύο ἡμερῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης διὰ γεφύρας, δι' ἧς ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ περσικὸς στρατός, ὅπως εἰσελάσῃ εἰς τὴν χώραν τῶν Σκυθῶν. Ἐν τούτῳ δ' ὁ μέγας βασιλεὺς προεχώρει διὰ τῆς Θρακικῆς πρὸς τὸν Αἴμον, εὐκόλως καὶ ἀμαχητὶ ὑποτάσσων τοὺς ἐν ταῖς χώραις ἐκεῖναις οἰκοῦντας θρακικοὺς λαοὺς, ἐκπληρομένους πρὸς τὰ πλήθη τῆς περσικῆς στρατιᾶς. Μόνον δὲ ἔτε οἱ Πέρσαι, ὑπερβάντες τὸν Αἴμον, προέβκινον πρὸς τὸν Δούναβιν, ἀντέταξαν εἰς αὐτοὺς κριτερὰν ἀντίστασιν οἱ Γέται, οἵτινες ἐφημίζοντο ὡς οἱ ἀνδρείοτατοι καὶ δικαιοτάτοι τῶν Θρακῶν. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ἀναγκασθέντες ἐπὶ τέλους νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολεμίων, ἠκολούθησαν τὸν στρατὸν τοῦ Δαρείου. Οὕτως ἐφθασεν ἡ μεγάλη στρατιὰ εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τὴν γεφυρὰν τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πηχθεῖσαν. Ἐκεῖ ἀνέμενον ὁ ἑλληνικὸς στόλος καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτοῦ, οἱ τύραννοι τῶν ἑλληνικῶν πόλεων οἱ ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Πέρσας. Ἐκεῖ παρίστατο Ἰστιακίος ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου, Αἰάκης ὁ υἱὸς τοῦ Σαμίου Συλοσῶντος, Στράτις ὁ ἄρχων τῆς Χίου, Ἀρισταγόρας ὁ Κυμαῖος, Κῶης ὁ στρατηγὸς τῶν Μυτιληναίων καὶ Λαοδάμας ὁ ἡγεμὼν τῆς Φωκαίας, ἧτις εἶχεν ἀνοικισθῆ ὑπὸ τῶν ὀλίγων Φωκαέων, οἵτινες ἐξ ὑπερμέτρου πρὸς τὴν γενέτειραν ἀγάπης εἶχον ἐπιστρέφει ἀθετήσαντες τοὺς δοθέντας κατὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως ὄρκους, καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀλλαχόθεν συρρευσάντων Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ἀνέμενον οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἑλληνισποντιῶν Ἑλλήνων, Ἰπποκλος ὁ ἐκ Λαμφάκου, Ἡρόφαντος ὁ ἐκ Παρίου, Δάφνης ὁ ἐξ Ἀβύδου, Μητρόδωρος ὁ ἐκ Προκοννήσου, Ἀρισταγόρας ὁ Κυζικηνός, Ἀρίστων ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης, ὁ ἄρχων τῆς θρακικῆς χερσονήσου. Ὁ Δαρεῖος ἀφικθεὶς εἰς τὸν Δούναβιν ἤθελε νὰ λυθῇ ἡ γεφυρὰ, τὰ δὲ πληρώματα τοῦ στόλου νὰκολουθήσωσιν αὐτὸν κατὰ γῆν μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ· ἀλλ' ἐπέισθη εἰς τὸν Μυτιληναῖον Κῶην, ἀποτρέψαντα αὐτὸν ἀπὸ ταύτης τῆς γνώμης καὶ εἰπόντα, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχῃ ἡ γεφυρὰ χάριν ὑποχωρήσεως ἐν ἀνάγκῃ.

Ἐξήκοντα ἡμερῶν προθεσμίαν λέγεται ὅτι ἔδωκεν ὁ Δαρεῖος εἰς τὸν παρὰ τὸν Ἴστρον ἑλληνικὸν στόλον καὶ τοὺς φύλακας τῆς γεφύρας τυράννους, ὅπως ἀναμείνωσιν αὐτὸν διαβάντα εἰς τὴν Σκυθίαν. Καὶ ἀνέμειναν ἀληθῶς οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες δύο καὶ τρεῖς μῆνας, μετὰ δυσκολίας συγκρατοῦντες τὴν ἀνυπομονησίαν τῶν πληρωμάτων, ἐπιθυμούντων τὴν εἰς τὰς πατρίδας ἐπιστροφήν. Αἶφνης δ' ἐν ᾧ ἀνέμενον τέλος τὴν ἐπάνοδον τοῦ Δαρείου νικηφόρου, ἐκπληκτοὶ εἶδον ἐρχομένους Σκύθας, οἵτινες,

προκαταλαβόντες τοὺς Πέρσας, ἔφθασαν εἰς τὸν Ἰστρον, ἀγγέλοντες εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ὁ Δαρεῖος ἐπιστρέφει, διωκόμενος ὑπὸ τῶν Σκυθῶν, τὸ μὲν ἄπρακτος, τὸ δὲ ἠττημένος. Οἱ Σκύθαι συνεβούλευσαν τὴν διάλυσιν τῆς γεφύρας καὶ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ὅπως ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, μὴ δυνάμενος νὰ διαβῇ τὸν Δούναβιν, καταστραφῇ τελείως ὑπὸ τῶν Σκυθῶν. Συνεκροτήθη τότε συμβούλιον τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἑλλήνων ἐν ᾧ ἐξεφράσθησαν δύο γνώμαι. Μιλτιάδης ὁ Ἀθηναῖος εἶχε γνώμην νὰ πεισθῶσιν εἰς τοὺς Σκύθας, καί, καταστρέφοντας τὸν Πέρσην, νὰ ἐλευθερώσωσι τὰς εἰς αὐτὸν ὑποτεταγμένας ἑλληνικὰς πόλεις. Ἡ γνώμη τοῦ Μιλτιάδου ἔγεινε τὸ πρῶτον ἀσπαστή· ἀλλ' Ἰστικὸς ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου παρετήρησεν, ὅτι, καθαιρεμένης τῆς δυνάμεως τοῦ Δαρείου, ὅστις ἐγκτεστήσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους τυράννους τῶν πόλεων τῶν ἑλληνίδων, οὔτε αὐτὸς θὰ δύναται νὰ ἀρχῇ τῶν Μιλησίων, οὔτε ἄλλος οὐδεὶς ἄλλης πόλεως, καθότι ἐκάστη πόλις θὰ προτιμῆσῃ τῆς τυραννίδος τὴν δημοκρατίαν. Ὁ φόβος τῆς καταλύσεως τῶν τυραννίδων ἔσωσε τὸν Δαρεῖον καὶ ἀπεμάκρυνε πᾶσαν σκέψιν περὶ ἀπελευθερώσεως τῶν ἑλληνικῶν πόλεων διὰ τῆς λύσεως τῆς γεφύρας καὶ τῆς τελείας κατὰστροφῆς τῶν Περσῶν ὑπὸ τῶν Σκυθῶν. Οἱ Ἕλληνες ἀνέμειναν πιστοὶ τὸν Δαρεῖον, ὅστις καὶ ἐπανάηθε μετ' οὐ πολὺ ἐκ τῆς Σκυθίας. Ὁ περσικὸς στρατός, κλίπερ προχωρήσας μέχρι τῶν ἐρήμων χέρσων τῆς σημερινῆς Μολδαβίας καὶ μέχρι αὐτῆς τῆς Τρανσυλβανίας πρὸς βορρᾶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ τοὺς νομάδας Σκύθας, τὸ μὲν σφύγοντας πρὸ αὐτοῦ, τὸ δὲ διώκοντας αὐτὸν ἀνεπίστως· κινδυνεύων δ' ἐκ τῆς δίψης καὶ τῆς ἐλλείψεως τροφῶν, ἐπέστρεφεν ἤδη ἄπρακτος καὶ ἀποδεκατισμένος.

Ὁ Δαρεῖος, σωθεὶς διὰ τὴν φιλαρχίαν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Ἀσίαν, οὐχὶ διαβαίνων διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου γεφύρας, ἣν Ἕλληνες ἀποστάται εἶχον διαλύσει ἐν τῷ μεταξύ, ἀλλὰ διαπαρικούμενος κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἐκ Σηστοῦ εἰς τὴν Ἀβυδιν. Ἡ καταστροφή τῆς γεφύρας τοῦ Μανδροκλέους δὲν ἦτο τὸ μόνον πάθημα τοῦ Δαρείου κατὰ τὴν ἐν Σκυθίᾳ ἀπουσίαν. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήσποντιῶν Ἑλλήνων εἶχον ἀποστατήσει ἐν ᾧ οἱ Πέρσαι ἠγωνίζοντο ἐν ταῖς σκυθικαῖς χέρσους. Πλὴν δὲ τούτου οἱ Σκύθαι μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκδοσιν τῆς σκυθικῆς ἐστρατείας τοῦ Δαρείου οὐδαμῶς διενουῶντο νὰ θεωρήσωσι τὸν Ἰστρον ὡς ὄριον τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐν Σκυ-

θία, δὲν ἔπαυσαν καὶ μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Δουνάβεως παρ' αὐτοῦ διώκοντες αὐτὸν ἐν μέρει καὶ δροῦντες τὴν Θράκην μέχρις αὐτῆς τῆς χερσονήσου, ὅπθεν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ πρὸς ὦραν καὶ αὐτὸς ὁ Μιλτιάδης. Ὁ Δαρεῖος, θέλων, τὸ μὲν νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς Θράκης τοὺς Σκύθας ἐπιδρομείς, τὸ δὲ νὰ ὑποτάξῃ καὶ πάλιν τοὺς ἀποστάντας ἐκ τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ, εἰ δυνατόν, μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς Θράκης τὸ περσικὸν κράτος καὶ περικιτέρω, πρὸς τὴν Μακεδονίαν, ἀφῆκεν, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Μεγάβαζον μετὰ στρατικῆς ὀγδοηκοντακισχιλίων ἀνδρῶν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ μέγας βασιλεὺς ἔμεινεν ἐν Σάρδεσιν, ἐπισκοπῶν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ γινόμενα, ὁ στρατὸς τοῦ Μεγαβάζου ὑπεδούλουσε τὴν Πέρινθον καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις τῶν βορείων παραλίω τῆς Προποντίδος καὶ καθυπέτασε τὰ θρακικὰ φύλα καὶ τὰς ἐν ταῖς ἀχαῖς τῆς Θράκης κειμένας πολυπληθεῖς πόλεις, ἐν αἷς ὁ Δορίσκος κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου καὶ τὰ Ἀβδηρα τὰ πρό τινων δεκάθων ἐτῶν οἰκισθέντα τῶν Τηίων. Οὕτως ὁ Μεγάβαζος, ὑποτάστων Θράκης καὶ Ἑλλήνας, διέβη τὸν Στρυμόνα καὶ ἔφθικε πλησίον τοῦ βασιλείου τῶν Μακεδόνων, οἷτινες κατέκουν μετὰξὺ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος.

Τῶν Μακεδόνων ἦρχε τότε ὁ γηρκιὸς βασιλεὺς Ἀμύντας, ὅστις φοβηθεὶς τοὺς ἐπερχομένους Πέρσας, ἐδέχθη τοὺς ὑπὸ τοῦ Μεγαβάζου σταλέντας πρέσβεις καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὰ ζητηθέντα σημεῖα ὑποταγῆς, γῆν καὶ ὕδωρ. Οἱ πρέσβεις, κληθέντες εἰς μεγαλοπρεπὲς συμπόσιον ὑπὸ τοῦ Ἀμύντου, παρεφέρθησαν ὑπὸ τοῦ οἴνου καὶ ἤρχισαν νὰ σχημονῶσι πρὸς τὰς περσιτικὰς γυναῖκας τῶν Μακεδόνων. Τότε ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀλέξανδρος ὁ ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς Ἑλλήνας ἀγάπης αὐτοῦ ἐπονομασθεὶς φιλέλλην. δυσφορῶν καὶ ἄλλως ἐπὶ τῇ πατρὶφι ἀποφάσει τῆς ὑποταγῆς, ἠγανάκτησε κατὰ τῆς περσικῆς αὐθαδίας, ἥτις ἐξελάμβανε τὰς γυναῖκας τῶν Μακεδόνων, ὡς ἀσιανὰς δούλας, διενήργησε τὸν φόνον τῶν πρέσβεων καὶ τῆς ἀκολουθίας αὐτῶν. Ὁ Μεγάβαζος, βλέπων, ὅτι οἱ παρ' αὐτοῦ σταλέντες πρέσβεις δὲν ἐπέστρεφον, ἔπεμψε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βουβάρην, ὅστις λαθῶν χρήματα πολλὰ καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Γυγαίαν ὡς γυναῖκα, ἐπίεσθη περὶ τῆς πίστεως τῶν Μακεδόνων, ἀναγκωριζόντων τὴν περσικὴν ἐπικυριαρχίαν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Μεγάβαζος ὑπέτασσε τὴν Θράκην καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς αὐτῆς λιμένας καὶ προσχώρει μέχρι τῆς Μακεδονίας (512 π. Χ.). ἄλλος στρατηγὸς τοῦ Δαρείου, ὁ Ὀτάνης, συνεπλήρου τὰς κατακτή-

σεις τῶν Περσῶν, ὑποδουλῶν ἐκ νέου τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Καρχηδόνα, τὴν Ἄβυδον, τὸ Λαμπώνιον καὶ τὴν Αὔτανδρον, ἀπέναντι τῆς Λέσβου, καὶ, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Κῶου, ὃν ὁ Δαρεῖον εἶχεν ἐγκαταστήσει τύραννον τῆς Λέσβου, ὑπέτασσε τὴν Λήμνον καὶ τὴν Ἴμβρον.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Δαρεῖος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Σκυθίαν, ἄλλος περσικὸς στρατὸς μετὰ στόλου φοινικικοῦ ἐπλεον εἰς τὴν Κυρηναικὴν. Διὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐπετεύχθη ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν οὐ μόνον ἡ ὑποταγὴ τῆς Βάρκης καὶ τῆς Κυρήνης καὶ τῶν Εὐεσπερίδων, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποδούλωσις τῶν Λιβυκῶν φύλων τῆς βορείας παρτλικῆς τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῆς μεγάλης Σύρτης.

Οὕτως ὁ Δαρεῖος, διορίσας τὸν ἀδελφὸν Ἀρταφέρην ἐπίτροπον αὐτοῦ ἐν Σάρδεσιν, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Σούσα περὶ τὸ 612 π. Χ. μετ' ἀπουσίαν ἰκανῶς μακράν, τὸ περσικὸν κράτος ἦτο πολὺ μεγαλείτερον καὶ ἰσχυρότερον ἢ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως εἰς Σκυθίαν. Δὲν εἶχον μὲν ὑποκύψει οἱ Σκύθαι, ἀλλ' εἶχεν ἐξασφαλισθῆ ἡ ὑποταγὴ τῶν Ἑλλησποντίων Ἑλλήνων, εἶχον νικηθῆ οἱ Θράκες, εἶχον προσέλθει οἱ Μακεδόνες, εἶχον καθυποταχθῆ ἡ Λήμνος καὶ ἡ Ἴμβρος, εἶχον γείνει ὑποτελεῖς τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡ Κυρηναικὴ καὶ ἡ Λιβύη, καὶ ἤγοντο ἤδη διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, τοὺς γείτονας τῶν Περσῶν ἐν τῇ Κυρηναικῇ καὶ οὐχ ἦττον τῶν Περσῶν ἐχθροὺς τῶν Ἑλλήνων.

Μετὰ τὰς κατακτήσεις ταύτας προσερχῆ σκοπὸς τοῦ Δαρείου ἦτο ἡ εὐρυσία τοῦ περσικοῦ κράτους πρὸς δυσμᾶς, ἡ καθυπόταξις τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πρὸ τοιαύτης τινὸς ἐπιχειρήσεως ἦτο ἀνάγκη νὰ μελετηθῶσιν αἱ ἑλληνικαὶ θάλασσαι, ἐξ ὧν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου οἱ Φοίνικες, ὧν ὁ στόλος ἐμελλε νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, εἶχον ἐκδιωχθῆ παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Τὴν κατασκόπευσιν δὲ ταύτην ἀνέθηκεν ὁ Δαρεῖος εἰς δεκαπέντε διακεκριμένους Πέρσας, οὓς ἐμελλε νὰ ὀδηγήσῃ ὁ ἐκ Κρότωνος ἱατρὸς Δημοκίδης, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πυλυκράτους κατεῖχετο δυσανασχετῶν ἐν Σούσις ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ τὸν πλοῦν τοῦτον ἐντεταλμένοι ἀνεχώρησαν ἐκ Σιδῶνος ἐπὶ δύο φοινικικῶν τριήρων, ἀκολουθημένων ὑπὸ φορηγίδος πλήρους ἐφοδίων καὶ δώρων. Καὶ ὁ μὲν Δημοκίδης κατῴρθησεν, ὅτε ὁ περσικὸς στολίσκος ἔφθασεν εἰς τὸν Τάραντα, νάποδράσῃ, φεύγων εἰς τὴν ἰδίαν ἐκυτοῦ πατρίδα· οἱ δὲ Πέρσαι, μείναντες ἀνευ ὀδηγοῦ, ἐπέστρεψαν μετὰ πολλὰς περιπετεῖας εἰς τὴν Περσίαν, πολλὰ μὲν παθόντες, γνωρίζαντες δ' ὅμως ὅπως δῆποτε τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, αἵτινες ἐμελλον μετ' ὀλίγα ἔτη νὰ γείνωσι τὸ θέατρον τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τῆς Ἀσίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ περσικὸν κράτος.

Διὰ τῶν νικῶν τοῦ Κύρου, τοῦ Καμβύσου καὶ τοῦ Δαρείου τὸ περσικὸν κράτος εἶχεν ἀποκτήσει ἀπεράντους διαστάσεις, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τῶν Ἡμωδῶν (Ἰμαλαίων) ὄρέων ἐξ ἀνατολῶν μέχρι τῆς μεγάλης Σύρτης πρὸς δυσμὰς, ἀπὸ τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἰαξάρτου πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν φύλων τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν Αἰθιοπῶν τῆς Νουβίας πρὸς νότον. Κράτος οὕτως ἐκτεταμένον, βασιλείον τοῦ ὁποῖου μεγαλείτερον δὲν εἶχεν ἀκόμη ἴδει ὁ ἀρχαῖος κόσμος, ἔμελλε νὰ μείνῃ ἀπλοῦν ἀθροισμα χωρῶν ὑποτελῶν ἀπλοῦν σύγκραμα λαῶν ὑπηκόων, ὅποια κατὰ μέγα μέρος ὑπῆρξεν τὰ βασιλεία τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Μήδων, ἀν μὴ παρείχετο εἰς τὸ ὅλον σύνδεσμος καὶ ἐνότης διὰ συνετοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ διοικήσεως ἐνταίσις.

Εἶδομεν, ὅτι ὁ Κύρος μετὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ νίκας ἴδρυσεν τὰς Πασαργάδας ὡς πρωτεύουσαν τοῦ νεκροῦ κράτους. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ βασιλείου αἱ Πασαργάδες, αἵτινες ἦσαν ἐκτισμέναι ἐν τῷ μέσῳ τῆς Περσίδος, δὲν ἦσαν πλέον τὸ κέντρον τοῦ μεγάλου περσικοῦ κράτους. Ὁμοίως δὲ ἦτο ἀπόκεντρος καὶ ἡ Περσέπολις, ἣν ἐκτίσεν ὁ Δαρεῖος βορειοδυτικῶς τῶν Πασαργάδων μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπειᾶς, ὡς μαρτυροῦσι τὰ σωζόμενα εἰρηφία τῶν τειχῶν καὶ τῶν ἀνακτόρων μετὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν πυλώνων καὶ τῶν εὐρέων μαρμαρίνων ἀναβαθμῶν. Ἐκεῖ ἐξεικονίζετο ἐπὶ πολυχρῶμων ἀναγλύφων ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὑπεριπταμένου Ὀρομάσδου, φέρων τὴν τιάραν, περιεβλημένος πλουσίαν ἀναβολὴν καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ θεραπόντων, οἵτινες ἔφερον τὸ ἀλεξήλιον τοῦ μονάρχου, ἀναπεπταμένον ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν μαιοσόβην. Ἐκεῖ ἐν τῇ μεγαλοπρεπεστάτῃ καὶ πολυστύλῳ αἰθούσῃ τῶν δεξιῶσεων γλυφαὶ ποικίλαι παρίστανον τὸν μέγαν βασιλέα ἀγέρωχον καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὃν ὑπεβάσταζον πιστοὶ αὐτοῦ ὑπηρέται. Ἀλλ' οὔτε αἱ Πασαργάδες παρ' ὅλην τὴν ἰερότητα τῶν ἀναμνήσεων τοῦ ἴδρυτοῦ τοῦ περσικοῦ κράτους, οὔτε ἡ Περσέπολις παρ' ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἐν αὐτῇ βασιλικῶν κτισμάτων, οὔτε τὰ Ἐκβάτανα παρ' ὅλας τὰς πρὸς αὐτὰ συνδεομένας παραδόσεις τῆς καταλυθείσης ἀρχῆς τῶν Μήδων ἠδύναντο ἀποδῶσιν ἡ δικρῆς καὶ μόνιμος πρωτεύουσα τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ βασιλείου. Αἱ Πασαργάδες, τὰ Ἐκβάτανα καὶ ἡ Περσέπολις ἦσαν προσφιλεῖς, ἀλλὰ προσωριναὶ ἔδραι τῆς περσικῆς δυ-

ναστειάς, ἐλκύονται τοὺς βασιλεῖς καθ' ὄρισμένους μόνον ὄρας τοῦ ἔτους καὶ ἐπὶ βραχύτατον χρόνον. Μόνιμος δὲ πρωτεύουσα τῶν βασιλείων ἐθεωροῦντο τὰ Σούσα. ἡ ἀνθηρὰ πόλις τῶν λειριῶν, κειμένη ἐν τῇ θερμῇ Σουσιανῇ καὶ ἐν θέσει κεντρικωτέρῃ ὡς πρὸς τὸ ὅλον κράτος. Ἐν τῇ ὄχυροτάτῃ καὶ πολυκνηρώπῃ ταύτῃ πόλει ἔκειντο τὰ πολυτελέστατα τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων, οἱ χρυσοποιικίλτοι δόμοι, τὰ πλούσια καὶ πολύχρυσα ἔδρανα τοῦ Δαρείου.

Μυθώδης πλοῦτος, σπανία μεγαλοπρέπεια καὶ λαμπρότης, ἀνυπέρβητος τρυφή περιστοιχίζον τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν. Ἡ ἐπίσημος στολή τοῦ μεγάλου βασιλέως μετὰ τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ κόσμου πολλάκις ἐτίματο δωδεκαεσχλίων ταλάντων, ἦτοι ἐβδομήκοντα δύο ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Διὰ τὰ πολυπληθῆς χαρέμιον τοῦ μονάρχου ἐξελέγοντο καθ' ἑκατοντάδας αἱ περικαλλέσταται τῶν παρθένων τῆς Ἀσίας. Ἄπειροι ἦσαν οἱ αὐλικοί, οἱ ὑπῆρέται τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ γυναικωνίτου, οἱ μάγειροι καὶ οἱ εὐνοῦχοι. Ὅτε ἡ αὐλὴ μετέβαινε ἐκ Σούσων εἰς τινὰ τῶν ἄλλων βασιλικῶν ἐδρῶν, ἐχρειάζοντο πλῆθος ἀμξῶν καὶ χίλιαι διακόσιαι κάμηλοι πρὸς μεταφορὰν τῶν ὄψεων τῶν ποτῶν

Ο ΔΑΡΕΙΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΡΟΝΟΥ
ΑΝΑΓΥΦΩΝ ΕΝ ΠΕΡΣΕΠΟΛΕΙ

καὶ τῶν σκευῶν τῆς τραπέζης. Ἡ αὐτὴ πολιτέλεικ ὑπῆρχε καὶ ἐν πολέμῳ. Μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ τελευταίου Δαρείου παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὐρέθησαν ἐν τοῖς αἰχμακλώτοις παλλακίδες μουσουργοὶ τοῦ βασιλέως ὑπὲρ τὰς τριακοσίας, ἄνδρες στεφανηπλόκοι τεσσαράκοντα ἑξ, μυροποιοὶ

τεσσαράκοντα, ὄψοποιοὶ καὶ ἄλλοι παρασκευασταὶ τροφίμων καὶ ποτῶν καὶ βοηθοὶ τῶν μαγείρων τετρακόσιοι ἐν ὄλῳ.

Περὶ τὸν βασιλέα διέμενον οἱ ἐκ τῶν μεγάλων τῆς Περσίδος οἴκων ἀνώτεροι ἄρχοντες καὶ αὐλικοὶ, ἐθιζόμενοι εἰς πίστιν καὶ ὑπακοήν πρὸς τὸν μέγαν μονάρχην. Ἐξ αὐτῶν ἐξελέγοντο οἱ κατέχοντες τὰς ἐν τῇ

ΕΓΚΡΙΤΟΣ ΠΕΡΣΗΣ
ΕΠΙ ΑΡΧΑΙΟΥ ΑΓΓΕΙΟΥ

αὐλῇ τιμητικὰς θέσεις, οἵτινες ὑπηρετοῦντο ὑπὸ πλήθους θεραπόντων. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ πληθὺς τῶν περὶ τὸν βασιλέα μεγιστάνων, αὐλικῶν καὶ ὑπηρετῶν, ὥστε οἱ καθ' ἑκάστην ἐν τοῖς βασιλείοις τρεφόμενοι ἀνήρχοντο εἰς δεκαπεντακισχιλίους ἀνδρας.

Οὕτως εἶπεν ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τοῦ τὴν πᾶσαν ἀρχὴν συνενοῦντος βασιλέως, τρόπον τινὰ ἐν ταῖς θύραις τῶν βασιλείων ἐπαιδεύοντο οἱ υἱοὶ τῶν μεγάλων οἴκων, ἀσκούμενοι ἀπὸ τοῦ πέμπτου μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας καὶ ἐπέκεινα περὶ ταῦτα μόνα, τὸ ἵππευεῖν καὶ τοξεύειν καὶ λέγειν τὴν ἀλήθειαν. Θεωμενοὶ ἐκ τοῦ πλησίον τίνες ὁ βασιλεὺς ἐτίμα διὰ τῆς εὐνοίας αὐτοῦ καὶ πλουσίων δῶρων καὶ τίνες ἐτι-

μᾶρει, ἐδιδάσκοντο εὐθύς παῖδες ὄντες τὸ ἄρχεῖν καὶ τὸ ἀρχεσθαι. Οὕτω δ' ἔμορφοῦτο ὡς ἐν τινι σχολῇ στρατιωτικῇ καὶ σχολῇ ὑπαλλήλων ἀρίστη γενεὰ ἐξαιρέτων στρατηγῶν καὶ ἀρχόντων.

Ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν οἴκων τῆς Περσίας ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως οἱ ἄρχοντες οἱ στελλόμενοι πρὸς διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν, καλούμενοι σατράπαι. Τὸ περσικὸν βασίλειον ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐκτάσεως διηρέθη ὑπὸ τοῦ Δαρείου περὶ τὸ 515 π. Χ. εἰς εἴκοσι σατραπείας, ὧν τέσσαρες περιελάμβανεν ἡ Μικρὰ Ἀσία. Αἱ δὲ σατραπείαι συνεδέθησαν χάριν τῆς ασφαλείας, τῆς εὐκολίας τῆς συγκοινωνίας καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐν περιπτώσει ἀποστασίας ἢ πολέμου ταχείας κινήσεως τῶν στρατευμάτων διὰ μεγάλων λεωφόρων, αἵτινες ἅπασαι κέντρον εἶχον τὰ Σοῦσα. Αἱ λεωφόροι αὗται, ὀρθῶς μεμετρημέναι κατὰ παρασάγγας, ἦτοι κατὰ πέντε καὶ ἡμισυ περίπου χιλιόμετρα, εἶχον ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ὠραίους σταθμούς, ὑπὸ χλοερῶν παραδείσεων περιβαλλομένους, οἵτινες ἐχρησίμευσον εἰς φύλαξιν τῶν ὁδῶν καὶ κατάλυσιν τῶν ὁδοιπόρων. Πύ-

λι δὲ καὶ γέφυραι καὶ μεγάλα φυλακτήρια ἀπὸ τόπου εἰς τόπον διηκούλουν τὴν συγκοινωνίαν καὶ συντέλουν εἰς τὴν πλήρη ἀσφάλειαν τῶν ὁδῶν. Ἄφ' οὗ δὲ τὸ ὁδικὸν σύστημα ἦτο οὕτως ἐντελές, εὐκόλως συνεδέθη πρὸς αὐτὸ γοργοτάτη ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία, κύριον σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἀποστολὴν τῶν ἐπισήμων βασιλικῶν διαταγῶν, τῶν διὰ τῆς βασιλείου σφραγίδος ἐσφραγισμένων, ἐκ τῆς πρωτευούσης εἰς τὰς σατραπείας.

Ἐξετελεῖτο δὲ ἡ ὑπηρεσία αὕτη δι' ἐπίπων ταχυδρόμων, καλουμένων ἀγγάρων, οἵτινες, διακύνοντες ἀνευ διακοπῆς ὁδὸν ἡμερησίαν, παρέδιδον τὰ διπεμπόμενα γράμματα εἰς ἄλλους ἵππους, ἀναμένοντας αὐτοὺς ἐν σταθμῶ ἀπέχοντι δρόμον μίαν ἡμέραν.

ΚΥΛΙΝΔΡΟΕΙΔΗΣ ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΟΥ ΔΑΡΕΙΟΥ

Οἱ σατράπαι εἶχαν μεγάλην δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, ἕκαστος ἐν τῇ σατραπείᾳ τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνηα. Ἐκαστος σατράπης συνήενου τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν μετὰ τῆς δικαστικῆς καὶ στρατηγικῆς ἐξουσίας, ἔχων μεγάλα δικαιοῦματα καὶ πολλὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τυγχάνων ἀπεριορίστου ἐμπιστοσύνης καὶ τιμῆς παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐφ' ὅσον ἐξεπλήρου πιστῶς τὴν ἀνατεθειμένην αὐτῷ ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ σκληρῶς τιμωρούμενος, ὅταν ἐξηλέγγετο παραβαίνων τὴν πρὸς τὸν μονάρχην πίστιν. Ἄλλως δ' ὁ βασιλεὺς ἐπετῆρει τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του καὶ τὴν διοίκησιν τῶν σατραπῶν ἢ αὐτὸς περιοδεύων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰς σατραπείας ἢ ἀναθέτων τὸ ἔργον τῆς ἐπιθεωρήσεως εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν ἢ ἀδελφόν ἢ εἰς ἀνωτάτους ὑπαλλήλους, οἵτινες ἐκαλοῦντο βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ βασιλέως ὄτια.

Ἐκ τῶν σπουδαίων ἔργων τῶν σατραπῶν ἦτο καὶ ἡ φροντίς περὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων τῶν ὑπηκόων τοῦ περσικοῦ κράτους ἐν ταῖς σατραπείαις ὧν ἕκαστος ἦτο διοικητής. Ὁ Δαρεῖος κατέβαλε μεγίστην ἐπιμέλειαν περὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Περσίας ἄτινα εἶχόν πως διασκαλευθῆ ἐκ τῶν ἀποστασιῶν καὶ τῶν πολέμων, οὓς ἠναγκάστη νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνερχόμενος εἰς τὸν θρόνον. Λαθῶν ὡς βᾶσιν

οικονομικὴν οὐ μόνον τὸ ἰσοζύγιον, ἀλλὰ καὶ τὸ περίσσευμα, ἐφρόντιτε νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὰς σατραπείας ἀντὶ τῶν παλαιῶν ἐκτάκτων δώρων ἢ εἰσφορῶν τῶν σατραπειῶν τεταγμένον ἐτήσιον φόρον, ὑπολογισθέντά ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ προϊόντος τῶν ἐν ἐκάστῃ σατραπειᾷ γαιῶν. Καὶ δεκκενέα μὲν σατραπεῖαι ἐπλήρουν τὸν ἔγγειον τοῦτον φόρον εἰς ἄργυρον, μόνῃ δὲ ἡ Ἰνδικὴ ἔστειλε τὸν φόρον αὐτῆς εἰς ψήγματα χρυσοῦ. Καὶ οἱ μὲν φόροι τῶν δεκκενέα σατραπειῶν ἀπέφερον ἐβδομήκοντακις χιλία ἐπτακόσια τεσσαράκοντα τάλαντα ἀργύρου κατ' ἔτος, ὁ δὲ χρυσὸς τῆς Ἰνδικῆς ἤξιζε τετρακις χιλία ἐξηκόσια ὀγδοήκοντα τάλαντα ἀργύρου· ὥστε ἡ ἐτήσια πρόσθετος τοῦ περσικοῦ κράτους ἐκ τῶν τακτικῶν τούτων φόρων ἀνήρχετο εἰς 74, 400,000 δραχμῶν, αἵτινες ἕνεκα τῆς πολὺ μεγαλειτέρας ἀξίας τῶν πολυτίμων μετάλλων κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἀντιστοιχοῦσαι περίπου πρὸς εἰς διςεκατομμύρια σημερινά. Ἀλλὰ πλὴν τῶν τακτικῶν τούτων φόρων ἐπεβάλλοντο εἰς τὰς σατραπείας καὶ ἄλλαι βαρεῖαι δαπάναι πρὸς συντήρησιν τῶν σατραπῶν καὶ τοῦ στρατοῦ, πρὸς προμήθειαν δούλων ἢ τροφῶν καὶ κτηνῶν διὰ τοῦ στρατόν, διὰ τὰς ἐν ταῖς σατραπείαις φρουράς, τὴν αὐλὴν ἢ τὴν τράπεζαν τοῦ βασιλέως, πρὸς ἄλλας δωρεὰς εἰς τὸν βασιλέα ἢ ξενισμὸν αὐτοῦ περιοδεύοντος ἢ εὐρίσκομένου ἐν ἐσατραπειᾷ καὶ πρὸς ἐπιτέλειαν δημοσίων ἔργων τοιαύτων ἐχόντων σημασίαν. Διὰ πάντων τούτων τῶν δωρεῶν καὶ χορηγιῶν ἢ ὅλη ὑπὲρ τοῦ περσικοῦ κράτους, τοῦ στρατοῦ, τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ βασιλέως δαπάνη τῶν σατραπειῶν ἀνήρχετο πιθανῶς εἰς τὸ τριπλάσιον τοῦ τεταγμένου ἔγγειου φόρου, ὥστε τὸ ὅλον ἐτήσιον ποσὸν ἀπετελεῖτο ἴσως εἰς δεκακοτῶ ἢ εἰκοσι διςεκατομμυρίων σημερινῶν δραχμῶν. Φυσικὸν λοιπὸν εἶνε, ὅτι τοιαῦται κοκκοσιτικαὶ εἰσφορὰὶ δὲν καταναλίσκοντο καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κράτους, ἀλλ' ἔμμεν ἐν ταῖς βασιλικαῖς θησαυροῖς ἐνχοτεταμιευμένον μέγα ποσὸν δι' ἐκτάκτους περιστάσεις.

Εἰς ἀντιτάλλαγμα τῶν φόρων καὶ τῶν ἄλλων δωρεῶν ἃς ἐχορήγουν αἱ σατραπεῖαι εἰς τὸ κράτος καὶ τῶν βασιλέα παρείχοντο εἰς αὐτὰς πολλὰ ἀγαθὰ, ὧν κυριώτατα ἦσαν ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ ἀσφάλεια, ἡ προαγωγή τῆς καλλιεργείας καὶ ἡ εὐκολία τοῦ ἐμπορίου. Οὐ μικρὰ δ' εὐεργεσία ἦτο τὸ ἀφεθῆναι εἰς τὰς σατραπείας χάριν εὐκολίας τῆς συναλλαγῆς δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἴδια νομίσματα, ἅτινα ἔκοπτον οἱ σατραπαί, οἱ ὑποτελεῖς ἡγεμόνες ἢ αἱ πόλεις. Ἀλλὰ τὰ νομίσματα

ταῦτα εἶχον τοπικὴν μόνον κυκλοφορίαν, ὅσῳ δ' ἐγίνοντο δι' αὐτῶν πληρωμὴ εἰς τὰ δημόσια ταμεῖα, ἐθεωροῦντο ὡς ἀπλοῦν μέταλλον, τηκόμενον καὶ κοπτόμενον κατὰ τὴν πικρῶς ἐπιζητούμενην ἀνάγκην εἰς νομίσματα περσικά. Ὡς ἐπίσημον δὲ καὶ ἐνικτὸν νόμισμα τοῦ περσικοῦ κράτους εἰσήγαγεν ὁ Δαρεῖος τὸν χρυσοῦν *δαρεικόν*, ὅστις εἶχεν ἀξίαν τριάκοντα περίπου σημερινῶν δραχμῶν· πλὴν δὲ τούτου ὑπῆρχον καὶ ἀργυρᾶ περσικὰ νομίσματα, ὧν ἕκαστον εἶχεν ἀξίαν ὀλίγω κατωτέραν τριῶν δραχμῶν.

Πολλῶ δ' ἀνωτέρα τῶν ὑλικῶν τούτων ἀγαθῶν ἦτο διὰ τοὺς ὑπηκόους τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ἡ ἔλλειψις πάσης βίαις ἀναφερομένης εἰς τὸν ἠθικὸν αὐτῶν βίον. Ὁ μέγας βασιλεὺς ἀπῆτει μόνον ὑπακοὴν καὶ πίστιν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὰ ὄργανα τῆς θελήσεως αὐτοῦ, πολλαῖς ἡγεμόνας ἐγχωρίους ἢ τυράννους ἐγκαθιδρουμένους ὑπ' αὐτῶν τῶν Περσῶν, ὡς ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσιν· ὁ βασιλεὺς ἐζήτηε τὴν τακτικὴν πληρωμὴν τῶν ἐπιβληθέντων φόρων καὶ δωρεῶν, τὴν εὐπειθῆ στρατείαν· ἄλλως δὲ οὐδεμίαν ἐπεχειρεῖ πίεσιν ἐπὶ τὴν ψυχὴν τῶν ὑποτελῶν. Οἱ νόμοι αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα, τὰ ἥθη καὶ ἡ θρησκεία ἦσαν σεβαστά. Συγκίνητικὴ δὲ εἶναι ἡ εὐλαβὴς ἀνεξίθρησκεία τῶν βασιλέων, οἵτινες οὐ μόνον ἀνείχοντο τὰ θρησκευόμενα τῶν ὑπηκόων, ἀλλὰ καὶ ἐπροστάτευον αὐτὰ, συντελοῦντες πολλαῖς εἰς τὴν εὐπρεπῆ λατρείαν λαῶν ἀλλοθρήσκων, ὑποτεταγμένων εἰς τοὺς Πέρσας.

Τὴν πρὸς τὸν βασιλέα πίστιν καὶ ὑπακοὴν ἐξησφάλιζον ἐκτὸς τῶν στρατιῶν καὶ ἄλλων μικροτέρων κατὰ τόπους ἀρχόντων καὶ ἐν ταῖς στρατεῖαις φρουραὶ ἐκ Περσῶν φυλακτόντων τὰς χώρας, αἵτινες συνετηροῦντο διὰ δαπάνης τῶν ὑπηκόων. Ἐν δὲ καιρῷ πολέμου ὁ μόνιμος στρατὸς ἠϋξανε διὰ τῆς προσκλήσεως τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων, οἵτινες παρεῖχον ἵππεῖς στρατευομένους, καὶ διὰ τῆς ἐπιστρατείας ἀνδρῶν

ΠΕΡΣΗΣ ΙΠΠΕΥΣ ΘΩΡΑΚΟΦΟΡΟΣ

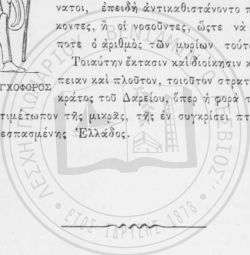
ἐκ τῶν ὑποτελῶν χωρῶν, φερόντων ἐκάστων τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἐνδυμασίαν καὶ τὸν ἰδικίτερον αὐτῶν ὄπλισμόν. Ἄλλὰ βάσις τοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ ἄνδρες Πέρσαι, οἱ μὲν πεζοὶ φέροντες τόξον καὶ βέλη ἐκ καλάμου, οἱ δὲ ἵππεις ἐνδεδυμένοι θώρακκα πυκνὸν καὶ βαίνοντες

ΠΕΡΣΗΛΟΓΧΟΦΟΡΟΣ

πολλάκις ἐπὶ ἵππων τεθωρακισμένων. Τὴν δὲ φυλακὴν τοῦ βασιλέως ἀπετέλουν διςχίλιοι λογχοφόροι, πρὸς δὲ τούτοις δεκαχιςχίλιοι ἄριστοι πεζοὶ στρατιῶται, φέροντες διάκοσμον στολὴν καὶ διαπρέποντες διὰ τὸν περισσὸν αὐτῶν κόσμον καὶ τὴν λοιπὴν μεγαλοπρέπειαν κατὰ τὰς ἐκστρατείας. Οἱ στρατιῶται οὗτοι ἐκαλοῦντο ἀθάνατοι, ἐπειδὴ ἀντικαθιστάνοντο πάντοτε οἱ θνήκοντες, ἢ οἱ νοσοῦντες, ὥστε νὰ μὴ ἐλαττοῦται ποτε ὁ ἀριθμὸς τῶν μυρίων τούτων ἐπιλέκτων.

Τοιαύτην ἔκτασιν καὶ διοίκησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ πλοῦτον, τοιοῦτον στρατὸν εἶχε τὸ μέγα κράτος τοῦ Δαρείου, ὅπερ ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἔταξεν ἀντιμέτωπον τῆς μικρᾶς, τῆς ἐν συγκρίσει πτωχῆς, τῆς πολιτικῶς διεσπασμένης Ἑλλάδος.

Z

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΣΙΑ

α'

Νάξος καὶ Μίλητος.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος τοῦ Λυγδάμιος ἐν Νάξῳ ὑπὸ τῶν ἐκ Σάμου ἐπιτροφόντων ἀπράκτων Λακεδαιμόνιων (524 π. Χ.) ἤρχον καὶ πάλιν τῆς πλουσίας καὶ εὐδαίμονος Νάξου οἱ ἀριστοκρατικοί, οἱ παχεῖς, Ἄλλ' ὡς συνέβαινε ἐν πολλαῖς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, μετ' ὀλίγα ἔτη ἤρχισεν ἡ διχυστασία μεταξὺ τοῦ δήμου καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἵτινες ἐκδιωχθέντες ἐκ τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ δήμου, ἔφυγον εἰς τὴν Μίλητον.

Ἡ Μίλητος εὐρίσκετο κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν μεγάλῃ ἀκμῇ. Καίπερ πολλὰ παθούσα ἐπὶ δύο ὄλας γενεάς ἐκ τῶν ἐμφυλίων στάσεων μεταξὺ τῆς Πλουτίδος καὶ τῆς Χερομάχης, καίπερ ἐπὶ μακρὸν παλαίσασα κατὰ τῶν Λυδῶν, δὲν εἶχεν ἀπολέσει κατὰ τὴν διάρκειαν τούτων τῶν ἀγῶνων τὴν ἰσχύν αὐτῆς καὶ τὸν πλοῦτον. Ἐκφυγούσα δὲ διὰ τῆς εἰς τοὺς Πέρσας οἰκειοθελοῦς προσχωρήσεως τὴν σκληρὰν τύχην τῆς Τέω καὶ τῆς Φωκαίας, ἀνέλαβε νέας δυνάμεις ἐκ τῆς περσικῆς προστασίας καὶ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἄλλων πόλεων. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς λυδικῆς βασιλείας καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς περσοκρατίας τὸ ἐμπόριον τῆς Μιλήτου ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Μκιώτιδος διὰ τῶν λαμπρῶν ἐκεῖνων ἀποικιῶν. αἵτινες ἔδωκαν εἰς αὐτὴν νέαν ζωὴν, ἥτις κατέστησεν ὀλιγώτερον αἰσθητὸν τὸ ἐκ τῆς μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπελθούσης πτώσεως τῆς Συδάρεως κατενεχθὲν κατὰ τοῦ μιλησιακοῦ ἐμπορίου τραῦμα.

Οἱ Πέρσαι, γενόμενοι κύριοι τῆς Μιλήτου, ἐγκατέστησαν καὶ ἐν αὐτῇ τύραννον, ὡς ἔπραξαν καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ Λυσαγόρου Ἰστιαῖος,

τὸν ὅποιον εἶδομεν κατὰ τὴν σιυθικὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου ἔχοντα τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Περσῶν πλεύσαντος εἰς τὸν Πόντον ἑλληνικοῦ στόλου. Ἐνθυμούμεθα, ὅτι ὁ Ἴστιαιὸς ἦτο ὁ ἀντισταθεὶς εἰς τὸν Μιλτιάδην, προτείναντα τὴν διάλυσιν τῆς ἐπὶ τοῦ Ἰστροῦ γεφύρας, καὶ σώσας οὕτω τὸν μέγαν βασιλέα ἀπὸ καταστροφῆς βεβαίως. Οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν συνείθιζον νάνταμείβωσι γενναίως τὰς ἐνδείξεις τῆς πρὸς αὐτοὺς πίστεως καὶ τὰς ὑπηρεσίας τῶν σατραπῶν καὶ ἄλλων ἀρχόντων τῶν ὑποτελῶν χωρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἴστιαιὸς ἀντημείχθη παρὰ τοῦ Δαρείου, λαβὼν μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῶν παρχλίων τῆς Θράκης ὡς μισθὸν τῆς φυλακῆς τῆς γεφύρας πλούσιον χῶρον ἐν τῇ γῆ τῶν Ἡδωνῶν παρὰ τὸν Στρυμόνα ποταμόν. Ἐκεῖ ἤρχισε περὶ τὸ 511 π. Χ. κτίζων ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου τὴν πόλιν Μύρκιον, ἣτις ἔμελλε νάποδῆ σπουδαῖον κέντρον τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ Ἡδωνίδι χώρῃ, ἔχουσα πολὺν πλοῦτον ζυλείας καὶ ἀργύρου. Ἄλλ' ἢ ταχέια ἐπίδοσις τῆς νέας πόλεως, ἣτις ἠδυνατο νὰ γίνῃ ἐπικίνδυνος πηγὴ δυνάμεως τοῦ Ἰστιαιοῦ ἐν τῇ θρακικῇ γῆ, ἐξήγειρε τὸν φόβον καὶ τὸν φθόνον τῶν Περσῶν. Συνιδὼν δὲ τοῦτο ὁ Δαρεῖος ἐκάλεσε παρ' ἐκείτῳ τὸν Ἰστιαιὸν εἰς Σάρδεϊς καὶ ἔπειτα συμπαρέλαβεν εἰς τὰ Σούσα ὡς σύμβουλον καὶ σύσσιτον. Ὁ δὲ Ἰστιαιὸς, θηκωθεὶς ὑπὸ τῶν νέων τιμῶν, ἃς παρεῖχεν αὐτῷ ὁ Δαρεῖος, ἀρῆκε καὶ τὴν Μίλητον καὶ τὴν νεώκτιστον ἐν Θράκῃ πόλιν, καὶ ἠκολούθησε τὸν βασιλέα, ἐγκαταστήσας ὡς ἐπίτροπον αὐτοῦ ἐν Μιλήτῳ τὸν ἐξαδελφὸν του καὶ γαμβρὸν Ἀρισταγόραν.

Πρὸς τοῦτον τὸν Ἀρισταγόραν ἔπλευσαν οἱ ἐκ Νάξου ὑπὸ τοῦ δήμου διωχθέντες ἀριστοκρατικοί, παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ πράσῃ εἰς αὐτοὺς δυνάμιν τινα, ὅπως ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα. Ὁ Ἀρισταγόρας ἐθεώρησε τὴν εὐκαιρίαν κταάλληλον, ὅπως ὑποτάξῃ τὴν νῆσον καὶ ἐλύσῃ τὴν εὐνοικν τοῦ μεγάλου βασιλέως, συντελῶν διὰ τῆς κτακτικῆς τῆς Νάξου εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς περσικῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὰς ἔτι ἀδουλώτους Κυκλάδας καὶ τὴν Εὐβοικν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου, ὢν ὑποτελής τοῦ Δαρείου, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ αὐτοφούως, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ Νάξος ἦτο ἰσχυρά, ἔχουσα καὶ χρήματα πολλὰ καὶ ἀνδράποδα καὶ πολλὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ὀκτακιςχιλίους ὀπλίτας, ὁ Ἀρισταγόρας μετέβη εἰς Σάρδεϊς πρὸς τὸν σατράπην Ἀρταφέρνην, τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως, ὅπως παρακινήσῃ αὐτὸν εἰς κοινὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς νήσου, ἀφ' οὗ μάλιστα οἱ Νάξιοι φυγάδες ὑπέσχεοντο νὰ καταβά-

λωσιν αὐτοὶ τὰς δαπάνας τῆς ἐκστρατείας. Ἄφ' οὗ δ' ἐπέισθησαν ὅ τε Ἄρταφέρνης καὶ ἡ αὐτὴ τῶν Σούσων, κατὰ τὸ προσεχές ἔαρ (500 π. Χ.) στόλος διακοσίων ἰωνικῶν τριήρων, συναχθεὶς ἐν τῷ λιμένι τῆς Μιλήτου ἐξέπλευσε κατὰ τῆς Νάξου, ἄγων τὸν ἐκ Περσῶν καὶ ἄλλων συμμάχων στρατόν, οὗ στρατηγὸς διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἄρταφέρνου ὁ Πέρσης Μεγαβάτης.

Ὁ στόλος ἐπλευσε δῆθεν πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπως μὴ γνωσθῆ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Νάξου ὁ κατὰ τῆς νήσου αὐτῶν ἔκπλους. Ἄλλὰ τὰ πλοῖα ἐσταμάτησαν εἰς τὰ Καύκασα τῆς Χίου, ἀναμένοντα οὖριον βόρειον ἄνεμον, ὅπως διαπεραιωθῶσιν εἰς τὴν Νάξον. Ἄλλ' ἤδη κατὰ τὴν προσόρμισιν ἐκείνων περυσιάσθησαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς μεταξὺ τοῦ Μεγαβάτου καὶ τοῦ Ἀρισταγόρου διχονοίας καὶ ἀντιζηλίας, ἧτις καὶ τῆς ἐκστρατείας τὴν ἀποτυχίαν παρεσκευάσεν καὶ κατόπιν ἔμελλε νὰ γίνῃ ἀφορμὴ σπουδαίων ἐπακολουθημάτων. Ὁ Ἀρισταγόρας, θυμωθείς κατὰ τοῦ Μεγαβάτου, ἔπεμψεν εἰς τὴν Νάξον εἰδήσιν περὶ τοῦ ἐπικειμένου ἀπόπλου τοῦ στόλου. Ὅτε λοιπὸν ἡ περσικὴ στρατιὰ ἔφθασεν εἰς τὴν νήσον, εὗρε τοὺς Νάξους παρεσκευασμένους πρὸς πολιορκίαν καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν περραγμένην. Ἡ πολιορκία τῆς Νάξου διήρκει ἤδη τέσσαρας μῆνας, καθ' οὓς δὲν κτωρθοῦτο. Ὅτε δὲ τέλος κατεδαπανήθησαν ἅπαντα τὰ χρήματα ὅσα εἶχον φέροι μετ' ἐαυτῶν οἱ Πέρσαι καὶ ἄλλα πολλὰ προσεγεχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρισταγόρου, οἱ πολιορκηταί, οἰκοδομήσαντες χάριν τῶν Ναξίων ἀριστοκρατικῶν φυγάδων ἐν ἀποκέντρῳ μέρει τῆς νήσου τεῖχος, ἀπέπλευσαν ἄπρακτοι.

Ἡ μικρὰ νήσος τοῦ Αἰγαίου ἠδυνήθη νάντιτάξῃ ἐπιτυχῇ ἀντίστασιν κατὰ τοῦ στόλου τῶν Ἴωνων ἠνωμένοι μετὰ τῆς ἀνικητοῦ στρατιᾶς τοῦ μεγάλου κράτους τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Οἱ Νάξιοι ἀριστοκράται, οἵτινες εἶχον διανοηθῆ καὶ διενεργήσει τὴν κατάληψιν τῆς νήσου. ἀδιαφοροῦντες, ἂν τὴν ἐπαύριον τῆς νίκης ἢ πατρὶς αὐτῶν καὶ ὅλοι αἱ Κυκλάδες ἔμελλον νὰ γείνωσι κτῆμα τοῦ μεγάλου βασιλέως, δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσωσι τὰς δαπάνας τῆς ἀποτυχούσης ἐκστρατείας, ὡς εἶχον ὑποσχεθῆ. Ὅτε δὲ οἱ Πέρσαι ἐπέστρεψαν κακῶς ἔχοντες καὶ κωτησχυμένοι εἰς τὴν Ἀσίαν, ἡ ζημία καὶ ἡ αἰσχύνη τίνα ἔμελλε νὰ ἐπιβαρύνῃ ἄλλον παρὰ τὸν μέγαν βασιλέα καὶ ἐπίτροπον τοῦ τυράννου τῆς Μιλήτου, παρὰ τὸν ἀνυπότακτον ἐκεῖνον Ἀρισταγόραν, ὅστις, τολμήσας νὰ διαμφισβητήσῃ πρὸς τὸν Μεγαβάτην τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου, ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κυριώτατος αἴτιος τῆς ἀποτυχίας;

Ὁ Ἀρισταγόρας κεκρηυγμένος ὀφειλέτης μεγάλου ποσοῦ, ἔπερ δὲν ἠδύνατο νάποτιση, βλέπων ἤδη ἑτοιμὴν νά ἐκσπάση καθ' ἑαυτοῦ πλὴν τῆς ὀργῆς τοῦ Μεγαβάτου τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἀρταφέρου καὶ τοῦ Δαρείου, ἔτρεψε περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ τῆς τύχης, ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον περὶ ζωῆς ἀγῶνα. Διέξοδος ὑπελείπετο μόνον μία. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀρισταγόρας σύννοους διελογίζετο τὰ κατ' αὐτὴν, ἦλθε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν Μίλητον δούλος ἐκ Σούσων, λέγων, ὅτι ἔστειλεν αὐτὸν ὁ Ἰστιάιος, τοῦτο μόνον ἐντελλόμενος πρὸς τὸν γαμβρὸν νά ζυρίτῃ τὰς τρίχας τοῦ δούλου καὶ νά ἴδῃ καλῶς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ὁ Ἀρισταγόρας ἐξετέλεσε τὸ παράγγελμα τοῦ πενθεροῦ. Ὅτε δὲ ἡ κεφαλὴ τοῦ δούλου ἐγυμνώθη τριχῶν, ὁ Ἀρισταγόρας εἶδε τὸ δῆγμα ἐστιγμένον, καὶ ἐνόησεν, ὅτι διὰ τοῦ παραδόξου τούτου ἀλλ' ἀσφαλούς τρόπου ὁ Ἰστιάιος διεμήνυεν εἰς αὐτὸν μυστικὴν ἀγγελίαν. Τὰ στίγματα, ἅτινα ὁ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Δαρείου ὡσεὶ διὰ χρυσῶν ἀλύσεων δεδεδεσμευμένος τύρραννος τῆς Μιλήτου εἶχεν ἐγγαράξει ἐπὶ τῆς ζυρωθείσης κεφαλῆς τοῦ πιστοῦ δούλου, οὕτως ἐπειτα πρὸ τῆς εἰς Μίλητον ἀποστολῆς ἀφῆκε πάλιν νάναφωδῶσιν αἱ τρίχες, ἔλεγον εἰς τὸν Ἀρισταγόραν· «κίνησον τοὺς Ἴωνας εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ βασιλέως».

6'

Ἡ ἀποστασία τῶν Ἴωνων.

Ὁ ἰωνικὸς στόλος, ὅστις εἶχεν ἀποτύχει ἐπιπλεύσας ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Μεγαβάτου κατὰ τῶν ἐν Νάξῳ ὁμοφύλων δὲν εἶχεν ἀκόμη δικλυθῆ καὶ ἠγκυροβύλει ἐν Μυοῦντι παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου ὅτε ὁ Ἀρισταγόρας, συγκαλέσας ἐν Μιλήτῳ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτοὺς τὴν γνώμην περὶ ἀποστασίας. Μόνος ἠκούσθη διαφωνῶν ὁ ἱστορικός Ἐκαταῖος, ὅστις κατέλεξε τὰ ἔθνη ὧν ἤρχεν ὁ Δαρεῖος καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ κατέδειξε τὴν ἀνάγκην χρημάτων πολλῶν, ὅπως οἱ ἀποστᾶται ἐπικρατήσωσι τῆς θαλάσσης. Ἄλλ' ἡ συνέλευσις ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως. Τότε εἰς τῶν στασιαστῶν, ὁ Ἰατραγόρας, σταλεὶς εἰς Μυοῦντα συνέλαβε τοὺς στρατηγούς τοῦ ἐπὶ τὴν Νάξον πλεύσαντος στόλου, τοὺς τυράννους ἐκείνους, οἵτινες, κατασταθέντες ὑπὸ τῶν Περσῶν κύριοι τῶν πόλεων τῶν Ἰωνίδων, ἦσαν τὰ κυριώτατα ὄργανα τῆς ἐν Ἰωνίᾳ περσικῆς κυριαρχίας.

Τὸ διάδημα τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ γενικῆς ἀποστασίας. Ὁ Ἰατρὰγόρας, κηρύττων τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἐλευθέρωσιν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν τυράννων καὶ ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ εἰς τὰ πληρώματα τῶν ἐν Μιουῦντι συνηθροισμένων Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ κατορθόνων τὴν διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν σύλληψιν τῶν ἐν τῷ στόλῳ τυράννων, ἐκήρυττε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν, εἰς τοὺς γενναίους ἀντιπροσώπους ἕλης τῆς ἐλληνικῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Αἱ πόλεις ἐδέχθησαν τὸν ἀγαθὸν οἰωνόν, καὶ τὸ κήρυγμα τῆς νέας ἐλευθερίας διεδόθη μετὰ ταχύτητος ἀστραπιαίας. Τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο κατάλυσις τῶν τυραννίδων καὶ ἐλευθέρωσις ἀπὸ τῶν Περσῶν. Πρῶτος αὐτὸς ὁ Ἀρισταγόρας κατέθηκεν ἐθελουσίως τὴν τυραννίδα καὶ ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Μιλησίους τὴν ἰσονομίαν. Οἱ ἐν Μιουῦντι συλληφθέντες τύραννοι παρεδόθησαν ἕκαστος εἰς τὴν πόλιν ὅποθεν ἦσαν, οἱ δὲ λοιποὶ τύραννοι τῶν πόλεων ἐξεδιώχθησαν. Ἄλλ' οἱ ἐπαναστάται ἐφείσθησαν τῶν ἐκπτώτων τυράννων, καὶ μόνον οἱ Μιτυληναῖοι ἐφόρευσαν τὸν Κῶην, λιθοβολήσαντες αὐτόν. Περί τὰ τέλη τοῦ 500 π. Χ. αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οὐ μόνον αἱ ἰωνικαί, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν Αἰολέων καὶ αἱ τῶν Δωριέων, ἦσαν ἐλεύθεραι. Ἐντὶ τῶν περσοφρόνων τυράννων εἶχεν ἐνιδρυθῆ ἀπενταχθεὶς ἡ δημοκρατία, καὶ οἱ παρ' ἑκάστης τῶν πόλεων καθιδρυθέντες στρατηγοὶ εὐρίσκοντο ἔτοιμοι νὰ ἀνατιστῶσιν εἰς τὸν Ἄρταφέρνην καὶ τὸν Μεγαδάτην, οἵτινες, μὴ ἔχοντες ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκούσας δυνάμεις, ἵνα καταστείλωσι τὴν ἀποστασίαν, ἀνέμενον τὸ ἔαρ. Διὰ παραδόξου φορᾶς τῶν πραγμάτων ἡ μὲν Μίλητος ἡ πρὸ πενήτηκοντα ἐτῶν πρώτη τῶν ἐλληνίδων πόλεων προσχωρήσασα εἰς τὸν Κύρον ἐθεωρεῖτο τῶρα ὡς ἡ κεφαλὴ τῆς ἀνταρσίας, ὡς τὸ ἀληθὲς κόσμημα τῆς Ἰωνίας, ὁ δὲ Ἀρισταγόρας ὁ πρὸ ἐνός μόλις ἔτους παρουσιασθεὶς εἰς τοὺς Πέρσας ὡς ἐργάτης τῆς ὑποδουλώσεως τῶν Κυκλάδων εἶχε γείνη ἀντὶ τυράννου τῆς Μιλήτου οἰοεὶ ὁ πρόεδρος τῆς νέας τῶν Μιλησίων δημοκρατίας, ἀντὶ δουλικοῦ ὄργανου τῆς περσικῆς ἀρχῆς ὁ ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῆς μεγάλης κατὰ τοῦ βασιλείως ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἀποστασίας.

Ὁ Ἀρισταγόρας, ἀναλαβὼν τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ φροντίσῃ μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς ἀνοίξεως περὶ εὐρέσεως συμμάχων. Ἄλλὰ τίνες ἄλλοι ἦσαν φυσικώτεροι σύμμαχοι τῶν ἐν Ἀσίᾳ κατὰ τῶν περσικῶν δυνάμεων ἀγωνιζομένων Ἑλ-

λήνων παρὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι ὁμοφύλους; Τίνες ἄλλοι παρὰ τοὺς Σπαρτιάτας, οἵτινες, ἔχοντες τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου, ἤξιον τότε τὴν προστασίαν τῆς Ἑλλάδος; Τίνες ἄλλοι παρὰ τὰς Ἀθήνας, τὴν μητρόπολιν τῆς Ἰωνίας, τὴν μόνην πόλιν τῆς συνεχοῦς Ἑλλάδος, ἧτις, δυνηθεῖσα νάντιστῆ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐδυνάστευε μέγιστον τῶν λοιπῶν; Τίνες ἄλλοι παρὰ τοὺς Ἐρετριεῖς, οἵτινες μετὰ τὴν ἦτταν τῆς Χαλκίδος ᾤκουν τὴν ἰσχυροτάτην τῶν πόλεων τῆς Εὐβοίας καὶ εἶχον λόγους νὰ εὐγνωμονῶσι πρὸς τοὺς Μιλησίους, βοηθηθέντες παρ' αὐτῶν κατὰ τὸν περὶ τοῦ Ἀηλαντίου πεδίου πόλεμον πρὸς τοὺς Χαλκιδεῖς; Ταῦτα φρονῶν ὁ Ἀρισταγόρας ἐπέβη πλοίου Μιλησίου καὶ ἔπλευσε πρῶτον εἰς τὴν Λακεδαίμονα πρὸς τὸν βασιλέα Κλεομένην. Ἄλλ' εἰς μάτην κατηνάλωσεν ὁ Μιλήσιος ἐπαναστάτης τῆς ἰωνικῆς αὐτοῦ εὐγλωττίας τὰ περισσὰ ῥήματα· εἰς μάτην προέτεινε χρήματα, ὅπως πείσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ βοηθήσωσι τοὺς ἀποστάντας Ἰῶνας καὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀσίας, νικῶντες τοὺς Πέρσας. Ὅτε ὁ Κλεομένης, ἐρωτήσας, ἤκουσεν, ὅτι ἡ εἰς τὰ Σοῦσα ἄνοδος ἀπὸ των ἀκτῶν τῆς Ἰωνίας ἦτο δρόμος τριῶν μηνῶν, ἀπέπεμψεν ἄπρακτον τὸν Ἀρισταγόραν. Ὁ Μιλήσιος κατημύθη τότε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες, προσφάτως ἀπαλλαγέντες ἀπὸ τῆς τυραννίδος, ἀπῆλθον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κλεισθένου τὰ ἀγαθὰ τῆς νέας ἐλευθερίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἤκουσαν μετὰ μεγάλης προσοχῆς τοὺς λόγους τοῦ Ἀρισταγόρου, ἐννοοῦντες, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Ἰωνίας καὶ ἡ ἦττα τῆς Περσίας δὲν ἦτο ζήτημα τοπικὸν διὰ μόνον τὰς πόλεις τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἰῶνων, ἀλλὰ συνεδέετο στενωδῶς πρὸς αὐτὴν τὴν τύχην τῶν ἐντεῦθεν Ἑλλήνων, οὓς ἠπεῖλει ἡ μέχρι τοῦ Ὀλύμπου ἤδη ἐπιλοῦσα ἐπέκτασις τοῦ περσικοῦ κράτους, πρὸς αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν τῶν Ἀθηναίων, ἧτις εὕρισκετο ἐν κινδύνῳ, ἀφ' οὗτο ὁ Ἀρταφέρνης διεμήνησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ὑστάτην ἀπαίτησιν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἰππίου. Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἔσπευσε λοιπὸν προθύμως νὰ ἐνώσῃ τὴν τύχην αὐτοῦ μετὰ τῆς τύχης τῶν Ἰῶνων καθ' οὗτον ἦτο δυνατόν, καὶ ἐψήφισε τὴν ἀποστολὴν εἰκοσιτριῶν εἰς βοήθειαν τῶν ἀποστατῶν. Ἐπ' ἴσης δὲ καὶ οἱ Ἐρετριεῖς εὐγνωμονοῦντες ὑπεσχέθησαν πέντε τριήρεις.

Ὁ Ἀρισταγόρας, ἐπιστρέψας εἰς Μίλητον, μετ' αἰσχύνης ἴσως ἀνέφρεν, ὅτι ὅλη ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν ἡ μήτηρ Ἑλλάς πρὸς τὰ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀμύνης αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος ἀγωνιζόμενα διαπόντια αὐτῆς τέκνα, ἦσαν αἱ εἰκοσιπέντε τριήρεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριῶν, αἵτινες ἐφθασαν ἐγκαίρως τὸ προσεχές ἔαρ τοῦ ἔτους 499 π.Χ. εἰς τὸν λιμένα τῆς Μιλήτου ὑπὸ τὸν Ἀθηναῖον

στρατηγὸν Μελάμβιον καὶ τὸν Ἐρετριεὺς Εὐακλιδῆν. Ὁ Ἀρισταγόρας, διορίσας δύο στρατηγοὺς τῶν συνηγμένων ὀπλιτῶν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Χαροπίνον καὶ τὸν Ἐρμόφαντον, αὐτὸς μὲν ἔμεινεν ἐν Μιλήτῳ, ὅπως ὑπερασπισθῆ τὴν πόλιν κατ' ἐνδεχομένης ἐφόδου τῶν Περσῶν, εἰς δὲ τὴν στρατιὰν παρήγγειλε νὰ διευθυνθῆ εἰς τὰς Σάρδεϊς, ἐλπίζων, ὅτι ἤθελον κινηθῆ καὶ οἱ Λυδοὶ εἰς ἀποστασίαν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ θὰ προσεβάλλετο οὕτως ὁ Ἀρταφέρνης ἐν αὐτῇ τῇ ἔδρᾳ τῆς σατραπείας.

Ἐξ Ἐφέσου, ὅπου ἔπλευσε καὶ ἔμεινεν ὁ στόλος, ἀποβάντες οἱ Ἕλληνες ἐξεκίνησαν διὰ βραχείας ἔδοῦ κατὰ τῶν Σάρδεων καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν, πρὶν ἢ ὁ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἤδη ἀθροιζόμενος περσικὸς στρατὸς προφθάσῃ. Αἱ Σάρδεϊς ἐκυριεύθησαν ἄνευ ἀντιστάσεως, καὶ μόνῃ ἡ ἀκρόπολις ἐσώθη, εἰς ἣν κατέφυγε μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως ἀνδρῶν ὁ Ἀρταφέρνης. Ἀλλ' αἴφνης ἐνός τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἐμπρήσαντος μίαν τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως, τὰ πῦρ διεδόθη ταχέως ἕνεκα τῶν ἐκ καλάμου ὀροφῶν τῶν οἰκιῶν. Ἐν ᾧ δὲ τὸ πῦρ ἐνέμετο τὰς Σάρδεϊς καὶ ἐκαίοντο καὶ αὐτοὶ οἱ ναοὶ τῶν Λυδῶν, Λυδοὶ καὶ Πέρσαι ἐπιλαμβάνονται θεοκατηρίως τῆς ἀμύνης. Ἡ ἐξέγερσις τῶν Λυδῶν, ἡ ἐσχάτη ἀμυνα τῶν ἐν Σάρδεσι Περσῶν ἐφόδισαν τοὺς Ἰωνεas, ἐν ᾧ συγχρόνως ἤρχισαν προσερχόμενοι ἐκ τῶν περιχώρων βοηθοὶ τῶν Περσῶν. Οἱ πυρποληταὶ τῶν Σάρδεων καταδιωκόμενοι φθάνουσιν εἰς τὴν Ἐφεσον, καὶ γενομένης μάχης νικῶνται. Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν φονευθέντων Ἑλλήνων ἦσαν πολλοὶ ὀνομαστοί, ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ ὁ Ἐρετριεὺς Εὐακλιδῆς, ὃν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν ἀπὸ τοῦ μοιραίου τέλους αἱ νύκτις ὧν εἶχεν ἀξιοθῆ ἐν τοῖς στεφανηφόροις ἀγῶσι τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ ἐπ' αὐταῖς ὕμνοι τοῦ Σιμωνίδου.

Ἡ ἦττα αὕτη, εἰς ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποχώρησις τῶν ἀθηναϊκῶν πλοίων καὶ ἡ ἐπιστροφή αὐτῶν εἰς τὸν φαληρικὸν λιμένα, δὲν ἐπῆνεγκε, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀποστασίας, ἧτις μάλιστα ἐπεξετάθη καὶ μέχρι τῶν Ἑλλησποντίων Ἑλλήνων. Ἐπιστρέφων δ' ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ὁ στόλος τῶν Ἰώνων ἐκίνησεν εἰς ἀποστασίαν τοὺς τε Κᾶρας καὶ τοὺς Καυνίους, ἐν ᾧ συγχρόνως ἀπειτίνασσαν τὸν περσικὸν ζυγὸν οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες τῆς Κύπρου, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ὀνησίλου, ὅστις ἐκδιώξας τὸν κατὰ τῆς ἀποστασίας ἀνθιστάμενον ἀδελφὸν Γόργον, εἶχε καταλάβει τὸν θρόνον τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνας. Οὕτω δ' ἡ ἐπανάστασις ἐξετείνεται ἤδη ἀπὸ τοῦ

Βασπόρου μέχρι τῆς Κύπρου, ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Καρχηδό-
 νος μέχρι τοῦ Ἀμαθοῦντος, ὅστις ἐπολιορκεῖτο ἤδη ὑπὸ τῶν ἄλλων
 Κυπρίων, ὅπως ἀναγκασθῆ νὰ προσχωρήσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀπο-
 στασίαν.

Οἱ Κύπριοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἰώνων, εὐρισκομένων ἐτι
 ἐν Καρίᾳ, οἵτινες ἐσπευσαν εἰς τὴν νῆσον τὸ ἔαρ τοῦ 498 π. Χ., ἐν
 ᾧ συγχρόνως τὰ ἐν Κιλικίᾳ συνηθροισμένα περσικά στρατεύματα δι-
 επεριοῦντο εἰς τὴν Κύπρον ἐπὶ πλοίων φοινικικῶν. Μετὰ δὲ τὴν
 ἀποβίβασιν τῶν στρατευμάτων, συγχρουσθέντων τῶν δύο στόλων, οἱ
 Φοίνικες ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Ἰώνων. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπῆρ-
 ζαν ἐπ' ἴσης εὐτυχεῖς καὶ κατὰ ζῆράν. Γενομένης μάχης πλησίον τῆς
 πόλεως Σαλαμῖνος, οἱ Κύπριοι ἐμελλόν ἴσως νὰ ὑπερτερήσωσι, πο-
 λεμοῦντες κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον τῶν Ἀσσυρίων ἀπὸ ταχέων
 ἀρμάτων καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν γενναίων Ἰώνων, ὅτε μάλιστα
 ἔπεσον ὁ ἀρχηγὸς τῶν Περσῶν Ἀρτύδιος, πληγείς ὑπὸ τοῦ Ὀνησί-
 λου. Ἄλλ' ἡ προδοσία τῶν κατοίκων τοῦ Κουρίου, μεταστάντων κατὰ
 τὴν διάρκειαν τῆς μάχης μετὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Στανήσορος πρὸς
 τοὺς Πέρσας καὶ παρασυράντων ἔπειτα καὶ τὰ πολεμιστήρια ἄρματα
 τῶν Σαλαμινίων, ἔκρινε τὴν μάχην ὑπὲρ τῶν Περσῶν. Ὁ Ὀνησί-
 λος καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Σόλων Ἀριστόκυπρος, ὁ υἱὸς τοῦ Φιλοκύ-
 πρου ἐκείνου, ὃν ὁ Σόλων εἶχεν ἐπαινέσει ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ,
 ἔπεσον μαχόμενοι γενναίως. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην τῶν Περσῶν ὁ
 Γόργος ἐγκατεστάθη πάλιν ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν Σαλαμίνα ὡς βασι-
 λεὺς ὑποτελής. αἱ δὲ λοιπαὶ πόλεις τῆς Κύπρου ἐξεπολιορκήθησαν
 τελευταῖοι ἔπεσον οἱ Σόλοι τὸν πέμπτον μῆνα ἐπιμόνου πολιορκίας.
 Οὕτως οἱ Κύπριοι κατεδουλώθησαν πάλιν μετὰ ἓνα μόνον ἐνιαυτὸν
 ἐλευθερίας.

Ἐν ᾧ δ' αἱ πόλεις τῆς Κύπρου ὑπετάσσοντο ἡ μὲν μετὰ τὴν δὲ
 εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀρτυδίου, ἄλλαι περσικαὶ στρατικαὶ ὑπὸ τοὺς
 στρατηγούς Δαυρίσην, Ὑμέαν καὶ Ὀτάνην διέτρεχον τὴν Μικρὰν
 Ἀσίαν ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τῆς Καρίας, καταπολεμοῦσαι
 τὰς ἀποστατίδας πόλεις καὶ περιστέλλουσαι τὴν ἀποστασίαν. Καὶ
 ἐν ᾧ ὁ Ὀτάνης ἐπολιορκεῖ τὰς Κλαζομενάς, ὁ Ὑμέας ἠγωνίζετο
 κατὰ τῶν πόλεων τῆς Προποντίδος, ἐνίκη τοὺς Γέργιθας παρὰ τὴν
 τρωικὴν Ἴδην καὶ ὑπεδούλωνε τοὺς Ἕλληνας τῆς Τρωάδος, καὶ ὁ
 Δαυρίσης ἐνίκη τοὺς Ἑλλησποντίους, ὑποτάσσωσιν τὴν Δαρδανὸν καὶ
 τὴν Ἄβυδον, τὴν Λάμφακον καὶ τὴν Περκώτην καὶ τὴν Παισίον.

Τὴν μεγίστην ἀντίστασιν ἀντέταξαν οἱ Κῆρες, βοηθηθέντες περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀγῶνος αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν Μιλησίων καὶ ἄλλων Ἰωνῶν. Ὁ Δαυρίσης ἐξηγόρασε τὰς δύο κατὰ τῶν Κερῶν μεγάλας νίκας του διὰ τοῦ θανάτου πολλῶν χιλιάδων Περσῶν, διὰ τῆς ἐντελοῦς καταστροφῆς τοῦ στρατοῦ του, δι' αὐτοῦ τέλος τοῦ αἵματός του. Μετὰ δὲ τὰς ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ τῇ Προποντίδι κατακτῆσεις καὶ τὰς ἀμφιβόλους κατὰ τῶν Κερῶν νίκας, ὁ Ὀτάνης μετ' αὐτοῦ τοῦ Ἄρταφένου ἐκυρίευσαν τὰς Κλαζομενάς, ὑπέταξαν τὴν Κύμην, καὶ ἐγείνεν οὕτως ἀρχὴ τῆς καθυποτάξεως αὐτῶν τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Αἰολίδος, αἵτινες ὑπῆρξαν ἡ ἐστίαι καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἀνταρσίας.

Ἡ Μίλητος ἐκινδύνευεν. Αἱ Ἀθηναὶ μάτην ἐκαλοῦντο νὰ στείλωσι καὶ πάλιν ἐπικουρίαν. Ὁ Ἀρισταγόρας ἤρχισε καὶ πάλιν τρέμων περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ὡς δὲ εἶπε ἤθελε νὰ ποστακτῆσῃ τὴν Ἰωνίαν καὶ νὰ ταραξῇ τὰ πράγματα, ἐκάλεσεν εἰς συνέδριον τοὺς συστασιώτας, οὕτω καὶ τῶρα, συγκαλέσας αὐτοὺς εἰς συνέλευσιν, ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτῶν, προτείνων νὰ ποσυρῶσιν οἱ Μιλήσιον ὡς εἰς κρησφύγετον εἰς τὴν Μύρκινον ἢ εἰς τὴν Σαρδίαν. Ἠκούσθη καὶ πάλιν τότε ἡ φωνὴ τοῦ ἱστορικοῦ Ἐκαταίου, πιστοῦ τῶρα εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ καθήκοντος καὶ εἰς τὰς τάξεις τῆς πατρίδος, ὅπως τὴν παρκαμένην τῆς ἀνταρσίας ἦτο τῆς προνήσεως ὁ κήρυξ. Τὴν γείτονα Λέρον, πλησίον τῶν ἐστιῶν τῆς Μιλήτου, προέτεινεν ὡς καταφύγιον ὁ λογοποιὸς οὐχὶ μακρυνὰς ἀποικίας. Ὅπως τότε, οὐδὲ τῶρα ἠκούσθη ὁ φιλόπατρις γέρον. Ὁ δὲ Ἀρισταγόρας, παραδούς τὴν ἀρχὴν τῆς Μιλήτου εἰς τὸν δεσπρεπῆ ἀστὸν Πυθαγόραν καὶ συμπαραλαβὼν πάντας ὅσοι ἤθελον νὰ πέλθωσι μετ' αὐτοῦ, ἐπλευσεν εἰς τὴν Μύρκινον τῆς Θράκης. Μετ' ὀλίγον χρόνον, τὸν φθινόπωρον τοῦ 497 π. Χ., ὁ θάνατος ὃν ἐφοβεῖτο ὁ ἀρησιόπατρις κατέλαβεν αὐτὸν πολιορκοῦντα γείτονα πόλιν τῶν Ἠθωνῶν Θρακῶν, ἐν ᾧ οἱ Ἴωνες, οὐς ταραξὰς εἶχεν ἐπειτα ἐγκαταλίπει, ἐξηκολούθουν καὶ ἀνευ αὐτοῦ τὸν κατὰ τῶν Περσῶν ἀπελπιν ἀγῶνα.

Υ'

Τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ Μίλητος, ἐξ ἧς εἶχον ἐκραγεῖ οἱ σπινθηρες τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξηκολούθει οὐσα καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἀρισταγόρου τὸ κέντρον τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας. Ἐφ' ὅσον ἀνθίστατο ἡ Μίλητος, ἡ ἐπαναστάσις ἦτο δύσκολον νὰ κατασταλῇ. Τοῦτο ἐννοήσαντες οἱ

Πέρσαι, ἀπεφάσισαν νὰ συγκεντρώσωσιν ὅλον αὐτῶν τὸν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατὸν κατὰ τῆς Μιλήτου, καὶ κατ' αὐτῆς νὰ στείλωσιν ἰσχυρὸν στόλον, συγκεϊμένον ἐκ πλοίων φοινικικῶν, μεθ' ὧν εἶχον ἐνωθῆ πλοῖα τῶν ὑποτεταγμένων Κυπρίων καὶ ἄλλα ἐκ Κιλικίας καὶ Αἰγύπτου. Ἀφ' ἐτέρου δὲ οἱ Ἕλληνες, συνελθόντες εἰς τὸ Πανιώνιον παρὰ τὴν Μυκάλην, ἀπεφάσισαν στρατὸν μὲν πεζὸν νὰ μὴ συλλέξωσιν, ἀφίροντες εἰς αὐτοὺς τοὺς Μιλησίους τὴν προστασίαν τῆς πόλεως, ἀλλὰ νὰ καταβάλωσι πάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις πρὸς καταρτισμὸν ἰσχυροῦ στόλου.

Παρὰ τὴν Λάδην, μικρὰν νῆσον κειμένην πλησιέστατα τῆς Μιλήτου, συνήχθησαν τὸ ἔαρ τοῦ 496 π. Χ. τριακόσικαι πενήκοντα καὶ τρεῖς τριῆρεις ἑλληνικαί. Τὸν ἑλληνικὸν ἐκεῖνον στόλον, ὅστις ἔμελλε νὰναλάβῃ, τὸν ἀνίσταν ἀγῶνα κατὰ τῆς περσικῆς δυνάμεως, τὸν στόλον, ὅστις ἀνελάμβανε νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, συνεκρότουσιν αἱ τριῆρεις ἐννέα πόλεων μόνον. Ἀδυναμία καὶ συμφορὰ παρεκώλυον τὰς πλείστας τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Αἰολίδος νὰ συμμετάσχωσι τοῦ παρὰ τὴν Μίλητον πρᾶσεχου ἀγῶνος. Λήθαργος δὲ βαρὺς, ἐπικαθήμενος ἐπὶ τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος, καθίστανε τὰς μητροπόλεις ψυχρὰς καὶ ἀδιαφόρους πρὸς τὴν μέλλουσαν πάλην, ἥτις ἠδύνατο, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων κρινομένη, νὰπομακρύνῃ τοὺς Πέρσας ἰσως διὰ παντὸς ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Τῶν ἐννέα πόλεων, αἵτινες ἐστείλαν τὰ πλοῖα αὐτῶν εἰς τὴν Λάδην, μόνον ἡ προθυμία ἦτο ἴση, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ δυνάμεις, καθότι ἄλλων μὲν αὐτῶν εὐρίσκοντο ἐν τῷ στόλῳ τρία μόνον πλοῖα, ὡς τῆς Μυσούντος καὶ τῆς ἄλλοτε ἰσχυρᾶς Φωκαίας, ἄλλαι δὲ ἠδυνήθησαν νὰ πέμψωσι δεκάδας ὅλας τριήρων, ὡς οἱ Σάμιοι, οἵτινες παρέσχον ἐξήκοντα, οἱ Λέσβιοι, οἱ μόνου τῶν παρουσιασθέντων Αἰολέων, ἐβδομήκοντα, οἱ Μιλησίου ὀγδοήκοντα καὶ οἱ Χίοι ὅλην ἑκατοντάδα. Ἐκάστης πόλεως τὰς τριῆρεις διηύθυνεν εἰς ἀρχηγός, οὕτως ὥστε ὁ ὅλος στόλος ἐστερεῖτο ἐνότητος, μετ' οὐ πολὺ δὲ κατέστη φανερὰ ἡ ἑλλειψὶς τάξεως καὶ πειθαρχίας. Ἄλλ' ἡ ἀληθὴς ἀξία εὐρίσκει ἐνωρὶς ἢ ἀργὰ μόνη τὴν θέσιν αὐτῆς. Ἐν τῷ στόλῳ εὐρίσκετο ἀνὴρ, ὅστις ἦτο διὰ τὴν καρτερίαν αὐτοῦ καὶ τὴν πείραν ἀξίος τῆς ναυαρχίας. Ἦτο ὁ Διονύσιος, ὁ κυβερνήτης τοῦ στολισκου τῆς ἡρωικῆς Φωκαίας, γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πόλεως ἥτις εἶχεν ἀφηρήσει πάντοτε τοὺς ἀπὸ τῶν κυμάτων καὶ τῶν πολέμων κινδύνους. Ὁ Διονύσιος, παραστήσας εἰς τοὺς συ-

ναγωνιστάς τὴν ἀκμὴν τοῦ κινδύνου καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς αὐστηρᾶς ἀσκήσεως καὶ τῆς καρτερικῆς ταλαιπωρίας, ἔπεισε αὐτοὺς νὰναθέωσιν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῶν ναυτικῶν γυμνασίων. Καὶ ἐπὶ ἑπτὰ μὲν ἡμέρας ἐπέιθοντο εἰς τὰ κελεύσματα καὶ τὰς ἐπιπόνους ἀσκήσεις τοῦ ναυάρχου. Ἀλλὰ τὴν ὀγδόην στασιάζαντες ἐτράπησαν εἰς ἀνυποταξίαν, μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὸν ἐνεργὸν Φωκαέα, ὅστις φέρων τρεῖς μόνας νῆας, εἶχε κατορθώσει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὰ πολυάριθμα πληρώματα τῆς Χίου καὶ τῆς Μιλήτου, τῆς Λέσβου καὶ τῆς Σάμου, καὶ ὅστις κατεπύνει ἐν τοῖς γυμνασίοις ὑπὸ τὰ καύματα τοῦ θερινοῦ ἡλίου τοὺς ἀνδρας μέχρι νόσου, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον τὴν νίκην. Ἡ ἀνυποταξία αὕτη ἦτο θλιβερὰ ἀρχὴ τῆς διακλύσεως τοῦ στόλου. Οἱ ἄνδρες ἀφήσαντες τὰ πλοῖα ἐπῆξαν σκηνὰς ἐν τῇ νήσῳ ὡς εἰ ἦσαν περὶ στρατός, καὶ οὐδεὶς ἤθελε νὰ ἐπιβῇ πάλιν τῶν τριήρων καὶ νὰ ἐπιληφθῇ ἀσκήσεων.

Ἐν τοσοῦτῳ οἱ Πέρσαι δὲν ἔμενον ἀπρακτοί. Πρὸ μηνῶν ἤδη, κατὰ τὸ ἔαρ, ὅτε συνήγετο ὁ ἑλληνικὸς στόλος παρὰ τὴν Λαδην, στείλαντες πρὸς τὴν Μιλησίαν τὸν στόλον αὐτῶν καὶ τὸν κατὰ γῆν στρατὸν, εἶχον ἀποπειραθῆ νὰ διασπάσωσιν τὸν ἑλληνικὸν στόλον, μὴνύοντες διὰ τῶν ἐκδιωχθέντων τυράννων τῆς Ἰωνίας, ὅτινες παρηκολούθουν τὸν περσικὸν στρατὸν, φόβους καὶ ὑποσχέσεις. Καὶ τότε μὲν εἶχον ἀποτύχει αἱ ἀποπειραὶ τῶν Περσῶν. Ἀλλ' ἤδη μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν διχόνοιαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν κατὰ τοῦ Διονυσίου ἀγκυνάκτησιν ἐπανελήφθησαν αἱ διαπραγματεύσεις, καὶ ὁ ἐκπτωτος τυράννος τῆς Σάμου Αἰάκης, ὁ γνωστὸς ἀνεψιὸς τοῦ Πολυκράτους, ἔπεισε τοὺς Σαμίους νὰποχωρήσωσιν.

Εἰς τοιοῦτο σημεῖον διχοστασίας εἶχον περιστῆ παρὰ τὴν Λαδην οἱ Ἕλληνας, ὅτε τελευτῶντος τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 497 π. Χ. ἀπέπλευσε κατ' αὐτῶν ὁ στόλος τῶν Περσῶν. Οἱ Σάμιοι ἔφυγον πλὴν ἑνδεκα νηῶν, τῶν ὁποίων οἱ τριήραρχοι, πιστοὶ μένοντες εἰς τὸ καθήκον, ἠπειθήσαν εἰς τοὺς στρατηγούς των. Τοὺς Σαμίους ἠκολούθησαν οἱ Λέσβιοι καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἄλλων Ἰώνων. Ὁ ἀγὼν τῶν ἀπομεινάντων πλοίων, μύλις που διακοσίων, πρὸς τὰς ἐξακοσίας τριήρεις τοῦ περσικοῦ στόλου ὑπῆρξε κατὰ πάντα ἄνισος· ἄνισος ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν, ἄνισος ὡς πρὸς τὴν πειθαρχίαν, ἄνισος ἕνεκα τῆς διαταραξέως τῆς τάξεως τῆς μάχης ἐν τῷ ἑλληνικῷ στόλῳ, ἧτις ἐπῆλθεν ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Σαμίων καὶ τῶν Λεσβίων ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρκτος. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξεν οὐχ ἥττον ἥρωικός, εἰ καὶ ἡ ἥττα

ἦτο βεβκία. Οἱ Χίτιοι, οἵτινες εἶχον σπεύσει πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν νὰ δώσωσιν ἀνευ ἀνάγκης εἰς τὸν Ἄρπαγον γῆν καὶ ὕδωρ, ἐξέπλυναν τὴν πηκλιὰν ἐκείνην ἀτιμίαν, ἀγωνισθέντες φιλοτίμως ὑπὲρ τῆς ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων ἐγκαταλειπομένης Ἰωνίας. Τότε μόνον ἀπεχώρησαν τῆς μάχης, ὅτε αἱ μὲν πλεῖστοι τῶν τριήρων αὐτῶν εἶχον ἤδη βυθισθῆ, τῶν δὲ ὑπολειπομένων πολλοὶ ἐκ τῶν τραυματῶν μόλις μέχρι τῆς γείτονος Μυκάλης πλέουσαι ἠδύνατο νὰ σωθῶσιν. Ὁ δὲ γενναῖος Διονύσιος, ὅστις εἶχεν ἔλθει φέρων ἐκ Φωκίας τρία μόνον πλοῖα, ἔφυγε διασχίζων τὰ ναυάγια τῆς ἀτυχοῦς μάχης μὲ ἐξ πλοῖα, οὐ μόνον τὰ ἴδια σώσας, ἀλλὰ καὶ τρία αἰχμάλωτα τῶν πολεμίων συλλαβών. Ὁ ὑπερήφανος ναυάτης, προβλέπων τὸν μέλλοντα ἀνδραποδισμόν τῆς Ἰωνίας, δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἐπεράτωσε τὸν βίον ὡς πειρατῆς, ὁρμητήριον ἔχων τὴν Σικελίαν καὶ ἐξακολουθῶν κατὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ Τυρρητῶν τὸν ἀγῶνα, ὃν ἡδύνατο ἐκεῖνος μόνος νὰ διεξαγάγῃ νικηφόρον κατὰ τῶν Περσῶν, ἂν ἐσωφρόνουν οἱ Ἴωνες, ὡς ναύαρχος παρὰ τὴν Λαδὴν.

Τὴν σήμερον ἡ Λαδὴ, πλησίον τῆς ὁποίας ἔγεινεν ἡ ναυμαχία, δι' ἧς ἐκρίθη ἡ τύχη τῆς ἐπαναστάσεως, τῶν Ἰώνων, δὲν εἶνε πλέον νῆσος, ἀλλὰ χθαμαλὸς λόφος, τὸν ὅποιον δὲν χωρίζει πλέον ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς πηκλιᾶς Μιλήτου ὡς ἄλλοτε ἡ θάλασσα, ἧτις ἐκτοτε ἐξεχερσώθη διὰ τῆς σωρευθείσης ἰλύος τοῦ Μαικάνδρου.

Ἡ ἐν Λαδῇ καταστροφὴ προσήμικινε τὴν ἄλωσιν τῆς Μιλήτου καὶ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως. Μετὰ πολύμηνον ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης πολιορκίαν, μετ' ἐπίμονον ἐφαρμογὴν ἀπάντων τῶν πολιορκητικῶν μέτρων ἔπεσεν ἡ Μίλητος τὸ θέρος τοῦ 495 π. Χ., τὸ ἕκτον ἔτος μετὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἀποστασίας. Θλιβερὰ ἦτο ἡ τύχη τῆς δυστυχοῦς πόλεως. Οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν ἐφρανεύθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα ἠνδραποδίσθησαν, καὶ τὸ ἐν Διδύμοις ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐσυλήθη καὶ ἐνεπρήσθη. Τὰ χρήματα τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ χρηστηρίου ἔλαβον οἱ Πέρσαι, ὡς εἶχε προμαντεύσει ὁ Ἐκκαταῖος, συνιστῶν πρὸ τῆς ἀποστασίας τὴν κατάληψιν αὐτῶν χάριν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἰωνίας. Οἱ ζωγρηθέντες τῶν Μιλησίων ἀπήχθησαν εἰς τὰ Σούσα πρὸς τὸ Δαρεῖον, ὅστις ἐγκατέστησεν αὐτοὺς μακρὰν τῆς πατρίδος πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Τίγριδος ἐν τῇ πόλει Ἄμπη. Ἡ Μιλησία χώρα ἔγεινε λεία τῶν νικητῶν. Καὶ τὰ μὲν περὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν πεδιάδα κατέλαβον αὐτοὶ οἱ Πέρσαι, τὰ

δὲ υπεράκρια ἔδωκαν εἰς τοὺς Κἄρκις, οἵτινες μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μιλήτου ὑπέκυψαν εἰς τοὺς Πέρσας, ἄλλοι μὲν ἐβελουσίως ὑποκύψαντες, ἄλλοι δὲ ὑποταχθέντες. Ἡ Μίλητος, ἢ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Σιδάρεως μεγίστη καὶ πολυανθρωποτάτη τῶν ἑλληνίδων πόλεων, ἠρημώθη Μιλησίων·

Οὐχ ἤττον σκληρὰ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἄλλων ἀποστατῶν. Ἡ Μυοῦς καὶ ἡ Πριήνη καὶ αἱ ἄλλαι ἠπειρώτιδες πόλεις ὑπέστησαν πάλιν τὴν περσικὴν δουλείαν. Ἡ Χίος καὶ ἡ Λέσβος καὶ ἡ Τένεδος ὑπετάγησαν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν συνελήφθησαν ἀπανθρώπως, ὡς διὰ σαγήνης ἐκθρευόμενοι ὑπὸ τῶν Περσῶν δίκην θηρίων. Οἱ εὐειδέστατοι τῶν παίδων ἐκτεμνόμενοι ἐστέλλοντο εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Σούσων καὶ αἱ καλλιστεύουσαι τῶν παρθένων ἐγίνοντο ἀνάρπαστοι πρὸς τὸν βασιλέα. Τὰς πόλεις καὶ τὰ ἱερά αὐτῶν ἐνέπρησεν ὁ δαυλὸς τοῦ βασιλέως. Ἡ Σάμος παρεδόθη ὑπὸ τοῦ καταπλεύσαντος φοινικικοῦ στόλου εἰς τὸν Αἰάκην, καὶ διεσώθη ἀπὸ τῆς πυρκαϊᾶς ἡ τε πόλις καὶ τὰ ἱερά αὐτῆς, ὡς καὶ τὰ τῆς Ἐφέσου. Μετ' ὀλίγον δ' ὑπετάσσοντο ὁμοίως καὶ κατὰ τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὴν Προποντιδα ἀκόμη ἐλεύθεραι πόλεις, καὶ οἱ Πέρσαι ἐγίνοντο τὸ δεύτερον ἤδη κύριοι ἀπασῶν τῶν ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῆς Καρίας ἑλληνικῶν ἀκτῶν.

Ἡ πυρκαϊὰ τῆς ἀνταρσίας ἐσβέσθη μετὰ ἕξ ὄλα ἔτη. Ὁ Ἀρισταγόρας, ὅστις ἠνάψεν αὐτήν, ἔζη πλέον ὅπως ἐπίδη τὴν κατάσβεσιν αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄλλος συνυπαίτιος τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Ἰστιαῖος, εἶχεν ἤδη ἀποθάνει θάνατον οἰκτρὸν. Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου, πείσας τὸν Δαρεῖον, ὅτι αὐτὸς θὰ δυνηθῆ νὰ καταστείλῃ τὴν ἀνταρσίαν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰπέλθῃ εἰς τὴν Ἰωνίαν. Ἀλλ' ὁ πονηρὸς καὶ ἄλλοπρόσκαλλος Μιλήσιος δὲν ἠδυνήθη νὰπατήσῃ ὁμοίως καὶ τὸν Ἀρταφέρνην· οὐχ ἤττον δὲ τοῦ Πέρσου σατραπῆ τοῦ Σάρδεων ἐφάνησαν δύσπιστοι πρὸς αὐτὸν οἱ Μιλήσιοι καὶ οἱ Χίοι, πρὸς οὓς παρουσιάζετο ὡς ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Ἰωνίας. Πανταχόθεν ἐκδιωκόμενος, ἐπλευσε μετ' ὀκτὼ τριήρων, ἅς παρεχώρησαν αὐτῷ οἱ Λέσβιοι ἀπατηθέντες, εἰς τὸν Βόσπορον ὅπου διέχε βίον πειρατοῦ. Ἐκεῖ διέτριβε, συλλαμβάνων τὰ φορητὰ πλοῖα τῶν Ἰώνων, ὅτε ἀνηγγέλθη εἰς αὐτὸν ἡ παρὰ τὴν Λάδην καταστροφή. Ἐσπευσε τότε εἰς τὴν Χίον, τιμωρῶν τοὺς νησιώτας, οἵτινες εἶχον συλλάβει αὐτὸν κατὰ τὴν προτέραν εἰς τὴν νῆσον ἔλευσίν του. Θηρεύων δὲ λείαν καὶ πρόχειρα κέρδη, ἐπλευσεν ἀπὸ τῆς Χίου εἰς τὴν Θάσον, ἀπὸ τῆς Θάσου εἰς τὴν Λέσβον, ἀπὸ τῆς Λέσβου εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ζηρᾶς Ἀταρνέα. Ἀλλ' ἐκεῖ ἐζω-

γρήθη υπό τῶν Περσῶν ἐν τινι συμπλοκῇ, καί ἤχθη εἰς Σάρδεις πρὸς τὸν Ἄρταφέρην, ἔστις διέταξε νάποκεφαλίσωσιν αὐτόν. Ἡ κεφαλὴ ταριχευθεῖσα ἐστάλη πρὸς τὸν Δαρείον, ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐνθυμούμενος τὰς παλαιὰς τοῦ Ἰστιάου πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς Πέρσας εὐεργεσίας, παρήγγειλε νά λούσῃσι καὶ θάψῃσι ἐν τιμῇ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ἡ Ἰωνία ὑποταχθεῖσα ἐκ νέου εἰς τοὺς Πέρσας κατεμετρήθη κατὰ παρασάγγας, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καταμετρήσεως ταύτης ἐτάχθησαν εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων φόροι, ἴσοι περίπου πρὸς ὅσα καὶ πρότερον ἐπλήρουν ὁ ἰωνικὸς νομὸς, τοῦ ὁποῖου ὁ ἔγγειος φόρος ἀνήρχετο εἰς τετρακόςια τάλαντα ἀργύρου, ἧτοι περίπου ἔνδεκα ἑκατομμύρια δραχμῶν κατὰ τὴν σημερινὴν τοῦ νομίσματος ἀξίαν. Τῶν πόλεων τὰ πεισύντα τείχη δὲν ἐπετροάπη νάνοικοδομηθῶσιν. Οἱ Πέρσαι δὲν ἐγκατέστησαν πλέον τυράντους πλὴν τῶν ὀλίγων ἐκείνων, ὧν εἶχον ἤδη διὰ τῶν πραγμάτων δοκιμάσει τὴν πίστιν, αἱ δὲ πόλεις ἔμειναν κύριαι νά κανονίζωσιν αὐταὶ τὸ πολίτευμα αὐτῶν καὶ τὸ δίκαιον.

Ὁ χρόνος ἐπούλωσε τὰς πληγὰς ἃς εἶχεν ἐπιφέρει εἰς τὰς πόλεις τριπλῆ ἐντὸς ἑβδομήκοντα ἐτῶν ὑποδούλωσις, ἀπαξ μὲν ὑπὸ τῶν Λυδῶν, δις δὲ ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ ἰάτρευσε τὰ θεινὰ τὰ ἐκ τῶν πολέμων. Τοὺς φυγόντας τῶν κατοίκων ἀντικατέστησαν ἄλλοι, ἐλκυόμενοι ὑπὸ τοῦ κλίματος καὶ τῆς εὐφορίας τῶν χωρῶν. Αἱ ἐρημωθεῖσαι πόλεις ἀνέθαιλον πάλιν. Ἀλλὰ τὸ τραῦμα ἦτο βαρὺ. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Αἰολίδος ἐζηκολούθησαν ζῶσαι, ἀλλ' ἔπαυσαν λάμπουσαι καὶ ἀκτινοβολοῦσαι.

Ἡ ἐνοχος φιλαρχία δύο ἀνδρῶν, τοῦ Ἰστιάου καὶ τοῦ Ἀρισταγόρου, ὤθησε τοὺς Ἕλληνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς ἐπανάστασιν, ἧτις, διαρκέσασα ἐξ ὅλα ἔτη, ἔδειξε τὴν φιλοπατρίκν καὶ τὴν γενναϊότητα τῶν ἀποστατῶν καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς καὶ πάλιν δουλωθέντας νά στείλωσι μετ' ὀλίγα ἔτη τὰ λείψανα τοῦ ἄλλοτε ἀκμαίου αὐτῶν στόλου ὑπὸ τὰς διαταγὰς Περσῶν ναύαρχων κατὰ τῶν ἰδίων μητροπόλεων τῶν ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ μητροπόλεις διὰ τῆς παγερᾶς αὐτῶν ἀδιαφορίας πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐπαναστατῶν ἔγειναν συνένοχοι καὶ οἰονεὶ συμμετοχοὶ τῆς καταστροφῆς καὶ προεκάλεσαν καθ' ἑαυτῶν νέους κινδύνους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόησαν τὴν πλάνην καὶ μετεμελήθησαν ἐπὶ τῇ διαγωγῇ αὐτῶν. Τὰ δάκρυα ἄτινα ἔρρευαν ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε ὁ Φρόνιχος ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸ δρᾶμα αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον Μιλήτου ἄλωσις, ἦσαν δάκρυα ὄχι συγκινήσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ μεταμέλου. Ἐπι-

βάλλοντες δὲ χρηματικὴν ζημίαν χιλίων δραχμῶν εἰς τὸν ποιητὴν, ὡς ἀναμνήσαντα αὐτοὺς οἰκεῖα κακά, ἐτιμῶρουν ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς συγκινήσεως ἑαυτοὺς, προδόντας τὴν Ἰωνίαν καὶ ἐπισύραντας ἐπὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν κεφαλὴν δεινά, ἅτινα δὲν ἤργησαν νάναφρονῶσιν,

δ'

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Μαρδονίου.

Ἡ ἀποστασία τῶν Ἑλλήνων δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἐντελῶς ἀποτελεσμένη, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξησφαλίζετο ἡ κτῆσις τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τῶν ὁποίων ἡ ὑπὸ τοῦ Μεγαβάζου ἐπιτευχθεῖσα ὑποταγὴ εἶχε χαλαρωθῆ κατὰ τὰ πολυκόμικτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων, καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἐτιμωροῦντο οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς, οἵτινες εἶχον τολμήσει νὰ βοηθήσωσι τὴν ἀνταρσίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς.

Τὸ ἔργον ἀνετέθη εἰς τὸν νεαρὸν γαμβρὸν τοῦ Δαρείου Μαρδόνιον τὸν υἱὸν τοῦ Γωβρόου, ἐνός τῶν μεγιστάνων τῶν συντελεσάντων εἰς τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως τοῦ Ψευδοσμέρδιος Γαυμάτα. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος συνελέχθησαν ἐν Κιλικίᾳ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 493 π. Χ. Καὶ ὁ μὲν στρατὸς μετέβη διὰ ξηρᾶς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ διεπέρασεν εἰς τὴν Θράκην, ὁ δὲ στόλος διετάχθη νὰ πλεύσῃ εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης, ὅπως παρακολουθῆ ἐκ τῆς θαλάσσης, βοηθῶν ἐν ἀνάγκῃ τὸν στρατὸν. Ἀφ' οὗ ἐκυριεύθη ἡ Καρδία, ἣν ὁ πρεσβύτερος Μιλτιάδης εἶχε κτίσει ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς θρακικῆς χερσονήσου, ἡ πεζὴ στρατιὰ προεχώρησε διὰ τῆς Θράκης, ὑποτάσσουσα τὰς τυχόν ἀνθισταμένας τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Τῶν Μακεδόνων ἐβασίλευεν ἤδη ὁ υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος Ἀμύντου Ἀλέξανδρος, αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις πρὸ δεκαεννέα ἐτῶν εἶχε διενεργήσει ἐν τοῖς πατρικοῖς ἀνακτόροις τὸν φόνον τῶν πρέσβων τοῦ Μεγαβάζου. Ὁ Ἀλέξανδρος, μηδεμίαν ἐλπίζων βοήθειαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἄλλως εἶχεν ἀναγνωρίσει αὐτὸν πρὸ μικροῦ ὡς Ἕλληνα, ἐπιστρέψασα εἰς αὐτὸν νὰ διαγωνισθῆ ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις ὡς σταδιοδρόμος, δὲν ἀντέταξεν ἀντίστασιν εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Μαρδονίου. Ὁ Περσικὸς στρατὸς, διελθὼν διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς περὶ τὰ σημερινὰ Βοιώλια κειμένης Λυγκήστιδος, προεχώρησε βο-

ΝΟΜΙΣΜΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Α'

ρειότερον πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Ἐριγῶνος, εἰς τὴν ὄρεινὴν χώραν ἣν κατέκει τὸ θρακικὸν φύλον τῶν Βρύγων. Ἐκεῖ στρατοπεδεύομενον τὸν Μαρδόνιον προσέβηκλον οἱ Βρύγοι νύκτωρ, πολλοὺς μὲν τῶν Περσῶν φονεύσαντες, τραυματίσαντες δὲ καὶ τὸν Μαρδόνιον αὐτόν. Καὶ κατώρθωσε μὲν οὗτος νὰ ὑποτάξῃ ἔπειτα κατ' ὀλίγον τοὺς Βρύγους, ἀλλὰ τὸ πάθημα τοῦ στρατοῦ ἠνάγκασεν αὐτὸν μεσοῦντος ἤδη τοῦ φθινοπώρου νὰ ἐπιστρέψῃ, τόσῳ μᾶλλον ὅτεω περὶ τοῦ στόλου ἐφθασαν ἀγγέλματα λυπηρά.

Ὁ στόλος, ὑποτάξας τὴν Θάσον, εἶχε προχωρήσει πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Θράκης, καί, παραπλέων τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, εἶχε φθάσει μέχρι τῆς Ἀκάνθου κατὰ τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Ἱερισσοῦ. Ἐκεῖθεν ἤρχισε καταβαίνων, ὅπως, περιπλέων τὰς τρεῖς προηγούμενας γλώσσας τῆς Χαλκιδικῆς, συναντηθῆ περὶ τὴν σημερινὴν Θεσσαλονίκην μετὰ τοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ φοβερὸς βαρῆς πνεύσας συνετάραξε τὴν θάλασσαν. Τὰ θηριώδη κύματα καὶ ὁ σφοδρὸς ἄνεμος ἐξώθησαν μετὰ τραχύτητος τὰ πλοῖα κατὰ τῶν βράχων τοῦ ὑψικρήνου ὄρους Ἄθω, καὶ ἐπήνεγκον εἰς τοὺς Πέρσας μεγάλην συμφορὰν. Τριακόσια πλοῖα λέγονται καταστραφέντα, καὶ εἰς εἰκοσακισχιλίους ὑπελογίζοντο οἱ πνιγέντες ἢ ὑπὸ τοῦ βίγους ἀποθανόντες Πέρσαι.

Ὁ Μαρδόνιος, μαθὼν τὴν συμφορὰν τοῦ στόλου καὶ βλέπων, ὅτι ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἦτο λίαν προκεχωρημένη, δὲν ἐθεώρησε πρέπον νὰ προχωρήσῃ, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ, ἀκούμενος εἰς τὰ γενόμενα. Ῥυθμίσας δὲ τὰ τοῦ φόρου τῶν νέων ὑποτελῶν καὶ ἐξασφαλίσας διὰ φρουρῶν καὶ ὀχυρωμάτων τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Ἑλλησποντον, ἐπανήγαγε τὸν στόλον καὶ τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Μαρδονίου δὲν ἀπεθάρρυνε τοὺς Πέρσας, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ περὶσσεύσῃσι δραστηρίως, ὅπως ἐπιπέσωσι κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐπιβιβάζοντες τὸν στρατὸν ἐπὶ τοῦ στόλου καὶ φροντίζοντες ὅπως ναυπηγηθῶσιν ὑπὸ τῶν δασμοφόρων παραθαλασσιῶν πόλεων πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἴδια πλοῖα ἱππαγωγὰ πρὸς μεταφορὰν τοῦ ἵππικοῦ. Κατὰ δὲ τὸ θέρος τοῦ 491 π. Χ. κήρυκες Πέρσαι ἐστάλησαν εἰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἰτοῦντες νὰ δοθῇ εἰς τὸν Δαρτεῖον γῆ καὶ ὕδωρ, τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς. Αἱ Κυκλάδες, αἵτινες καὶ πρὸ δέκα ἐτῶν ἤδη εἶχον ἀπειληθῆ διὰ τῆς ἐπὶ τὴν Νάξον στρατείας τοῦ Μαγαδάτου καὶ τοῦ Ἀρισταγόρου, φοβούμενοι τὸν προσεχῆ κίνδυνον, ὑπετάγησαν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα.

Ἐκτός δὲ τῶν Κυκλάδων γῆν καὶ ὕδωρ ἔδωκαν καὶ οἱ Αἰγινῆται καὶ πολλοὶ τῶν ἠπειρωτῶν. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκρουσαν τὰς περὶ ὑποταγῆς προτάσεις, καὶ οἱ Σπαρτιαταὶ ἔριψαν τοὺς κήρυκας τῶν Περσῶν εἰς φρέγγ, κελεύοντες εἰρωνικῶς νὰ λάβωσιν ἐξ αὐτοῦ καὶ φέρωσιν εἰς τὸν βασιλέα γῆν καὶ ὕδωρ.

Οἱ κήρυκες τοῦ Δαρείου, διατρέχοντες τὴν Ἑλλάδα, ἠδύναντο εὐκόλως νὰ συνίδωσιν ἐν αὐτῇ τὴν ἔλλειψιν ἐνότητος πολιτικῆς. Συνειθισμένοι εἰς τὴν τὰ πάντα διέπουνσαν μίαν βασιλικὴν θέλησιν ἐν τῇ ἀπεράντῳ περσικῇ μοναρχίᾳ, ἐξεπλήσσοντο βεβαίως βλέποντες ἐν Ἑλλάδι σχεδὸν ἀπὸ κοιλάδος εἰς κοιλάδα νέας πόλεις ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων καὶ πολλάκις ἀντιμαχόμενας πρὸς ἀλλήλας, νέας ἀρχάς, πολιτεύματα νέα. Ὁ ἐν ἀπειρῶς μεγαλειτέρῳ ἐκτάσει συμπαγῆς καὶ ἐνιαῖος περσικὸς κόσμος διελύετο ἐν τῇ σχετικῶς πολλῷ μικροτέρῃ Ἑλλάδι εἰς κόσμους πολλοὺς, τὸ ἐν συγκεκροτημένον καὶ μέγα ἀσιατικὸν κράτος ἀντιπαρεβάλλετο πρὸς πολλὰ μικρὰ καὶ χαλαρὰ κράτη. Πρόσφατος ἦτο ἀκόμη ἡ κατὰ τοῦ Ἄργους ἐπιθεσις τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένης, ἐπιχειρήσαντος νὰ ἐπιφέρῃ τῷ 495 π. Χ. τραῦμα τελευταῖον καὶ θανάσιμον κατὰ τῆς πόλεως, ἧτις δὲν εἶχε παύσει διακειμένη ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Σπάρτην, καίπερ μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ ἔτους 549 π. Χ. κατὰ τὴν προσκόρησιν τῆς Θυραέτιδος εἰς τὴν Λακεδαιμόνα ἀποβαλοῦσα τὸ πλεῖστον μέρος τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ὁ στρατὸς τῶν Ἀργείων ἐνίκηθη παρὰ τὴν Σήπειαν, κειμένην πλησίον τῆς Τίρυνθος κατὰ τὴν γαυπλιακὴν παραλίαν. Πολλοὶ αὐτῶν ἔπεσον μαχόμενοι, ἔτι δὲ πλείονες περιεζώσθησαν ἐν τῷ ἱερῷ ἄλσει τοῦ ἥρωος Ἄργου, καὶ ἡ ἐφονεύθησαν ἐξερχόμενοι ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ ὑποσχέσειν ἀπατηλαῖς ἢ κατεκάθησαν ἐντὸς τοῦ ἄλσεως, ἐμπρησθέντος ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐξαικιστῆται λέγονται ἐν ὄλῳ οἱ φονευθέντες Ἀργεῖοι. Οἱ δ' Ἕλληνες μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, λέγοντες Ἄργους λόχον, ἐνόουν παροικιακῶς πᾶσαν ἐξ ἐνέδρας συμφορὰν ἐνθυμίζουσαν τὴν τῶν Ἀργείων ἐν τῷ ἄλσει τοῦ Ἄργου. Αὐτὸ τὸ Ἄργος ἠπειλεῖτο τότε νὰ κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτε αἱ γυναῖκες τῶν Ἀργείων, ἡγουμένης τῆς ποιητρῆς Τελεσίλλης, ἔσωσαν διὰ τῆς ἀνδρείας αὐτῶν τὴν πόλιν. Ἡ προσχώρησις τῶν Αἰγινητῶν εἰς τοὺς Πέρσας ἦτο μεγάλως ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς παλαιούς τῶν Αἰγινητῶν ἐχθρούς, τοὺς γείτονας αὐτῶν Ἀθηναίους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν ἀναγκαῖον νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, καταγγέλλοντες τοὺς Αἰγινητάς εἰς τὴν Σπάρ-

την, ἣς εἶχον ἀναγνωρίσει τὴν ἡγεμονίαν, ὡς προδότας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ συνεννόησις τῶν δύο μεγάλων καὶ ἀντιμαχομένων πόλεων, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἡ διατύπωσις τῆς καταγγελίας εἶνε αἱ πρῶται ἀποδείξεις τῆς συναισθήσεως τοῦ ἐπικειμένου κοινοῦ κινδύνου, τὰ πρῶτα διαδήματα κοινῆς ἐνεργείας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης διέβη τὴν Αἴγιαν, ὅπως συλλάβῃ τῶν Αἰγινητῶν τοὺς αἰτιωτάτους. Ἄλλ' ἐκεῖ εὗρεν ἀντίστασιν ἀξίαν λόγου, ὑποθαλπομένην, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ ἐτέρου βασιλέως τῆς Σπάρτης Δημαράτου, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, κατηγορούμενος, ὅτι δὲν ἦλθεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Σπαρτιατῶν μετὰ τοῦ συμβασιλέως αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνος, πεισθεὶς διὰ χρημάτων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο βασιλέων πάθος, ἐξῆρθεν ἔνεκα τῆς ἐν Αἰγίνῃ ἀποτυχίας τοῦ Κλεομένου, ἐπήνεγκε τὴν ἀπὸ τῆς βασιλείας πῶσιν τοῦ Δημαράτου, κηρυχέντος νόθου υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ἀρίστωνος. Ἄντ' αὐτοῦ δ' ἀνήλθε, συνεργεῖα τοῦ Κλεομένου, τὸν θρόνον ὡς συμβασιλεὺς ὁ Λεωτυχίδης, μεθ' οὗ ὁ Κλεομένης μετέβη τὸ δεύτερον εἰς τὴν Αἴγιαν, ὅπου οἱ δύο βασιλεῖς κατώρθωσαν νὰ πιέσωσι τοὺς Αἰγινητάς, ὅπως παραδώσωσιν εἰς αὐτοὺς δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἐπὶ γένει καὶ πλούτῳ, οὓς παραλαβόντες παρέδωκαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡς παρακαταθήκην καὶ ἐγγύησιν τῆς εἰρηνικῆς πολιτείας τῶν Αἰγινητῶν. Ὁ Κλεομένης ὑπερισχύσας δὲν ἀπῆλκυσε μακρὸν χρόνον τάχα τῆς κατὰ τοῦ Δημαράτου νίκης. Ὁ μὲν ἔκπτωτος Δημαράτος, βραχὺ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου κατάβασιν, ὑβρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Λεωτυχίδου ἐν τῇ ἐξοσκήσει τῆς εἰς αὐτὸν ἀναθεθείσης ἀρχῆς ἐν ταῖς γυμνοπαιδίαις, ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν Σπάρτην, καὶ, διωκόμενος ἀπὸ χώρας εἰς χώραν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, κατέφυγε τέλος εἰς Σούσα πρὸς τὸν Δαρεῖον. Ἄλλὰ καὶ τοῦ Κλεομένου ἡ τύχη δὲν ὑπῆρξε καλλιτέρα. Ἐννοηθέντων τῶν κακῶν τεχνασμάτων, δι' ὧν ἐπέτυχε τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Δημαράτου, καὶ προδοθέντος τοῦ δεκασμοῦ τῆς ἀδελφικῆς Πυθίας, ἣτις διὰ χρημάτων πεισθεῖσα εἶχε κηρύξει αὐτὸν νόθον, ἠναγκάσθη ὁ Κλεομένης νὰ φύγῃ πρῶτον μὲν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ὅπου διενήργει ἐπανάστασιν τῶν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν ἡγεμονίαν τασσομένων Ἀρκαδίων. Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν ἐκ φόβου τὴν εἰς τὴν Σπάρτην ἐπιστροφὴν. Ἄλλ' ἐπιστρέψας κατελήφθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ μανίας, καὶ δεθεὶς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν κατέστρεψε τὸν βίον οἰκτρῶς αὐτοκτονήσας. Τὸν δὲ θρόνον τῶν Ἀγιδῶν

κατέλαβεν ὡς διάδοχος τοῦ Κλεομένου Λεωνίδαο ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου, ἀδελφὸς καὶ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκτονήσαντος βασιλέως (487 π.Χ.).

ε'

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη.

Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 490 π. Χ. στόλος ἐξακοσίων τριήρων καὶ ἄλλων πλοίων ἱππαγωγῶν, ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Κιλικίας, ἄγων τὸν πολυπληθῆ περσικὸν στρατὸν, ὅστις εἶχεν ἐντολὴν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἑρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς μόνους ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος τοὺς στείλαντας διαπόντιον βοήθειαν εἰς τοὺς ἀποστάτας Ἴωνας. Πόσος ἦτο ὁ στρατὸς οὗτος δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστὸν· ἄλλοι μὲν τῶν ἀρχαίων δὲν ἀναγράφουσι τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ ἀναφέρουσι ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἀριθμοὺς ὑπερβολικοὺς καὶ δυσπιστεύτους. Κατὰ τὸν μικρότερον τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερομένων ἀριθμῶν ὁ μὲν πεζὸς στρατὸς ἀνήρχετο εἰς ἑκατοντακισχιλίους ἄνδρας, τὸ δὲ ἱππικὸν συνίστατο ἐκ δεκακισχιλίων. Ἄλλ' ἐξ ὑπολογισμῶν γενομένων ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς χωρητικότητος τῶν ἀρχαίων πλοίων φαίνεται πιθανόν, ὅτι ὁ στρατὸς τῶν Περσῶν ὑπῆρξεν ἀληθῶς ὀλιγώτερος, ἀνερχόμενος ἐν ὅλῳ τὸ πολὺ εἰς ἐξήκοντα ἢ ἐβδομήκοντα χιλιάδας. Ἡ δὲ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ἀνετέθη ἕνεκα τῆς προτέρας ἀποτυχίας τοῦ Μαρδονίου εἰς ἄλλους στρατηγούς, τὸν Δάτιν, τὸν πρῶτον Μῆδον ὅστις ἐλάμβανε τοιοῦτον ἀξίωμα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, καὶ τὸν νεαρὸν ἀνεψιὸν τοῦ βασιλέως Ἀρταφέρνην, τὸν υἱὸν τοῦ ὀμωνύμου τῶν Σάρδεων σατράπου.

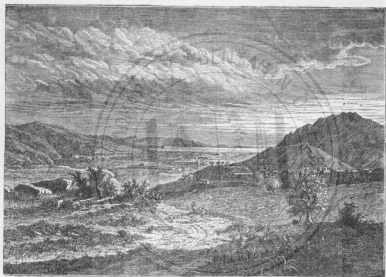
Ὁ στόλος διευθύνθη τὸ πρῶτον πρὸς βορρᾶν, πλέων εἰς τὴν Ἴωνίαν· ἀλλ' ὅτε ἐφθάσε μέχρι τῆς Σάμου, ἤλλαξε διεύθυνσιν, τραπεῖς διὰ τοῦ Ἰκαρίου πελάγους πρὸς τὰς Κυκλάδας. Πρῶτος σταθμὸς τῶν Περσῶν ὑπῆρξεν ἡ Νάξος. Οἱ Νάξιοι, οἵτινες πρὸ ἐτῶν ἕνδεκα εἶχον γενναίως ἀντιστῆ εἰς τὸν Ἀρισταγόραν καὶ τὸν Μεγαβάτην, δὲν ἠθέλησαν οὐδὲ τῶρα νὰ ὑποταγῶσιν ἐθελουσίως, ἀλλὰ, μὴ δυνάμενοι καὶ ν' ἀντιστῶσιν, ἐτράπησαν ἐπὶ τὰ ὄρη τῆς νησου. Οἱ Πέρσαι, ἀνδραποδίσαντες τοὺς συλληφθέντας ἐξ αὐτῶν, ἐνέπρησαν καὶ τὰ ἱερά καὶ τὴν πόλιν, καὶ ἀνήγοντο ἐπὶ τὰς ἄλλας νήσους. Ὁ φωτοδόλος θεὸς τῆς Δήλου, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία εἶχεν ἀναλογίας πρὸς τὴν τοῦ περσικοῦ Μίθρα, ἔσωσε τοὺς Δηλίους, ὧν θφείσθησαν οἱ Πέρσαι. Ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ θεοῦ εὐλαβῆς ἔκκυσεν ὁ Δάτις τριακό-

σια τάλαντα λιβανωτοῦ. Ἐκ δὲ τῆς λάψεως τῆς ἐν Νάξῳ πυρκαϊᾶς καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ τῆς ἐν Δήλῳ ἐκτάκτου θυσίας τῶν Περσῶν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν οἱ Εὐβοεῖς, ὅτι προεχώρουν ἤδη πρὸς τὴν νῆσον αὐτῶν ἀπειλητικοὶ οἱ νικηταὶ τῶν Κυκλάδων.

Οἱ Πέρσαι περλαβόντες ἐκ τῶν νήσων στρατιὰν καὶ παῖδας τῶν νησιωτῶν ὡς ὁμήρους, κατηυθύνθησαν εἰς τὸν εὐβοϊκὸν κόλπον· εἰσπλέοντες δ' εἰς αὐτόν, ὑπέταξαν τὴν μικρὰν Κάρυστον, ἣτις εἶχεν ἀποποιεθῆ νὰ δώσῃ στρατιὰν καὶ ὁμήρους. Οἱ δ' Ἐρετριεῖς, μαθόντες, ὅτι ὁ περσικὸς στόλος ἐπλεεν ἤδη κατὰ τῆς πόλεως αὐτῶν, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀνέθηκαν τὴν μετὰ τῶν Ἐρετρίων σύμπραξιν εἰς τοὺς τετρακχιλίους κληρούχους, οἵτινες ἐνέμονται τὴν χώραν τῶν Χαλκιδικῶν ἱπποβοτῶν μετὰ τὴν πρὸ δεκαπενταετίας ὑποταγὴν καὶ τιμωρίαν τῆς Χαλκίδος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ Ἐρετρία δὲν εἶχε μὲν τὴν παλαιὰν ἀκμὴν τῶν χρόνων καθ' οὗς ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ τριςχιλίους ὀπλίτας, ἀλλ' εἶχεν ὅμως ἰκανὰς δυνάμεις, αἵτινες ἠδύναντο, ἐνεργοῦσαι ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμμάχων, ν' ἀντιταξώσιν εἰς τοὺς Πέρσας ἀντίστασιν γενναίαν, εἰ καὶ μὴ τελεσφόρον. Ἀλλὰ τοὺς πολίτας αὐτῆς δὲν ἐνέπνεεν ἢ ἐν ταῖς ὥραις τοιοῦτων κινδύνων ὑψίστων ἀναγκαίᾳ ὁμοφροσύνη. Τινὲς μὲν αὐτῶν ἐβουλεύοντο νὰ ἐκλίπωσι τὴν πόλιν, φεύγοντες ὡς οἱ Νάξιοι, εἰς τὰ ὄρη, ἄλλοι δὲ προσδοκῶντες ἴδια κέρδη παρὰ τῶν Περσῶν, παρεσκευάζοντο εἰς προδοσίαν. Ἐν τοιούτῃ διχογνωμίᾳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίκουροι ἐπίσθησαν εἰς τὴν γνώμην ἑνὸς τῶν πρώτων ἀνδρῶν τῆς Ἐρετρίας, τοῦ Αἰσχίνου, καὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπως μὴ ἀπολεσθῶσι μετὰ τῶν ἀναποφασίστων Ἐρετρίων. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐνίκησεν ἡ γνώμη νὰ μὴ ἐγκαταλειφθῆ ἡ πόλις. Ὅτε δὲ οἱ Πέρσαι, ἀγκυροβολήσαντες καὶ ἀποβιβασθέντες κατὰ τὰς Ταμύνας τῆς ἐρετρικῆς χώρας, τὸ σημερινὸν Ἀλιβέριον, προεχώρησαν κατὰ τῆς Ἐρετρίας, εὗρον τοὺς Ἐρετριεῖς ἐγκεκλεισμένους ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἐξ ἡμέρας διήρκει ἡ πολιορκία καὶ πολλοὶ ἐπιπτον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· ἀλλὰ τὴν ἐβδόμην δύο ἐκ τῶν ἐξεχόντων ἀστῶν τῆς Ἐρετρίας, ὁ Εὐφορβος καὶ ὁ Φίλαγρος, προέδωκαν τὴν πόλιν εἰς τοὺς Πέρσας. Οὗτοι δὲ εἰσελθόντες ἐσύλησαν μὲν καὶ ἐνέπρησαν τοὺς ναοὺς, ἐκδικοῦντες τὴν πυρπόλησιν τῶν ἐν Σάρδεσιν ἱερῶν, ἤγαγον δ' εἰς δουλείαν τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Δαρείου. Καὶ οἱ μὲν δύο προδότες τῆς Ἐρετρίας ἔλαβον εἰς ἀμοιβὴν κατὰ τὴν περσικὴν συνθήκειαν χώρας παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ δὲ ζωγρηθέντες Ἐρετριεῖς

ἤχθησαν εἰς τὰ Σούσα πρὸς τὸν Δαρείον, ὅστις εὐσπλαγχνισθεὶς αὐτούς, κατώκισεν εἰς Ἀρδερικκὰ ἐλίγην ὥραν μακρὰν τῶν Σούσων. Ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος, περιοδεύων μετὰ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἔτη ἀνὰ τὴν Περσίδα, εἶδεν αὐτοὺς καὶ μετὰ συγκινήσεως ἤκουσεν ἀκόμη λαλοῦσαν τὴν πάτριον γλῶσσαν.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Ἐρετρίας, εἰς ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ δῆσις καὶ καθυπόταξις τῆς ὅλης Εὐβοίας, ἐν μόνον ὑπελείπετο εἰς τὸν Δᾶτιν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς εἰς αὐτὸν δοθείσης ἐντολῆς, ἡ καθυπόταξις τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ περσικὸς στόλος ἐπλευσεν

Ἡ ΠΕΔΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

ἐξ Ἀλιβερίου πρὸς νότον, καὶ, κατευθυνθεὶς εἰς τὰ ἀπέναντι παράλια τῆς Ἀττικῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὸν εὐρὺν καὶ ἀσφαλῆ ὄρμον τοῦ Μαραθῶνος. Οἱ Πέρσαι ἐγνώριζον ποῦ μετέβηκινον καὶ ποῦ ἐμελλον ναποδιβάσωσι τὸν στρατὸν αὐτῶν. Ἐγνώριζον, ὅτι, πλείοντες εἰς Μαραθῶνα ἐντὸς ὀλίγων ὥρων ἀπὸ τῆς Εὐβοίας, ἀπέφρουγον τὸν μακρὸν περίπλου τοῦ Σουνίου. Ἐγνώριζον, ὅτι ἀρίστη πρὸς μάχην καὶ πρὸς παράταξιν τοῦ ἰππικοῦ αὐτῶν ἦτο ἡ πεδιάς ἐκεῖνη, ἥτις ἐξετείνετο μεταξὺ τοῦ ὄρους, ὅπερ, σήμερον ὀνομαζόμενον Δρακονέρα, ἀπολήγει εἰς τὴν ἄκραν Κυνέσουραν, καὶ τῶν παρορίων τοῦ Βασιλῆσοῦ, τῶν καταφύτων προπόδων τοῦ Πεντελικοῦ, οὓς ὁ λαὸς καλεῖ σήμερον ἀπὸ αἰῶνων Ἀφο-

ρισμόν καί Ἀργαλίκι. Μεταξὺ τούτων τῶν ὁρέων ἐν τῇ θέσει τοῦ σημερινοῦ Βρανᾶ ἔκειτο ὁ Μακραθῶν, μία τῶν τεσσάρων πόλεων τῆς ἰωνικῆς τετραπόλεως, ἣν ἀπετέλουν πλὴν τοῦ Μακραθῶνος ἡ Προβάλιθος, ἡ Οἰνύη καὶ ἡ Τρικύρουθος. Ἐγνώριζον, ὅτι ἀπὸ τῆς πεδιάδος ἦγον δύο βῆκτοι μὲν ἀτραποὶ μεταξὺ τῶν παρορίων τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ διὰ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Σταμάτας εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν, εὐκολος δὲ ὁδὸς ἐπτά ἢ ὀκτὼ ὥρων ἀπὸ τοῦ Μακραθῶνος διὰ τοῦ Σταυροῦ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐγνώριζον δὲ ταῦτα διότι εἶχον ὁδηγὸν καλῶς εἰδότα οὐ μόνον τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν ἐξ Ἐρετρίας εἰς Μακραθῶνα πλοῦν καὶ τὴν ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Σταυροῦ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς πορείαν. Ὁ καθηγεμὸν οὗτος τῆς ὁδοῦ ἦτο ὁ Ἴππίας, ὁ ἀπὸ εἰκοσαετίας ἤδη ἔκπτωτος τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις πρὸ σχεδὸν πεντήκοντα ἐτῶν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἶχεν ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ πατρὸς, νεκρίας ἔτι ὢν, καὶ ὅστις τῶρα γηραιὸς κατήγετο εἰς τὴν πατρίδα ὑπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ Πέρτου, γενόμενος ὁδηγὸς αὐτῶν. Ὁ Ἴππίας ἐγνώριζε τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζε πλέον τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς ὁποίους ἡ τελευταία εἰκοσαετία εἶχεν οὐσιωδῶς μεταβάλλει. Ἀπὸ τῆς ἐξώσεως τοῦ τυράννου τὸ νέον πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ αἱ πρῶται νῆκαι τῆς δημοκρατίας εἶχον φρονηματίσει τὸν ἀθηναϊκὸν λαόν.

Ἐτι ζῶντας τοῦ Κλεισθέους ἴστατο παρ' αὐτῷ ὡς πιστὸς αὐτοῦ ἐταῖρος ὁ Ἀριστείδης, ἀνὴρ μὴ ἀνήκων μὲν εἰς τοὺς πρῶτους τῶν Ἀθηνῶν οἴκους, ἀλλ' ἕνεκα τῆς περιουσίας αὐτοῦ τασσόμενος εἰς τοὺς πεντακοσιομεδίμνους. Ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου ἦτο ὁ τύπος τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης. Τὸ ψεῦδος καὶ τὴν βωμολοχίαν καὶ τὴν ἀπάτην δὲν ἀνείχετο οὐδ' ὡς παιδιὰν ἢ πρὸς τὸ δίκαιον ἀτενῆς αὐτοῦ φύσις. Τὸ εὐσταθὲς καὶ ἀπαρσάλευτον αὐτοῦ ἦθος, τὴν πίστην καὶ ἔντιμον αὐτοῦ πολιτείαν δὲν ἐκλόνιζον οὔτε ὁ φόβος τῆς στερήσεως τῆς εὐνοίας καὶ χάριτος τοῦ πλήθους, ἀλλ' οὐδὲ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἔχθρα τῶν πολιτῶν. Τῆς ἀδιαφιλονεικίτου αὐτοῦ φιλοπατρίας στηρίγματα ἦσαν ἡ σύνεσις καὶ τὸ δίκαιον, οὐχὶ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ὡς τοιοῦτο νομιζόμενον, ἀλλὰ τὸ ἀπίλυτον καὶ πραγματικόν.

Ὅλως ἀντίθετος ἦτο ὁ χαρακτήρ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις ἦτο κατὰ ἔτη νεώτερος τοῦ Ἀριστείδου. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νεοκλῆς κατήγετο ἐκ τοῦ παλαιοῦ γένους τῶν Λυκομιδῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μήτηρ αὐτοῦ δὲν ἦτο Ἀθηναία, ἀλλὰ Θραῖσσα ἢ ἐκ Καρίας, ἐθεωρεῖτο κατὰ

τάθηναϊκὰ νόμιμα νόθος ἐκ μητρός. Ἄλλος τις ἤθελεν ἀνακοπῇ ἐκ τῶν κωλυμάτων ἵτινα παρείχεν εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον ἢ γενετὴ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Νεοκλέους δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων οἵτινες εὐκόλως ὑποχωροῦσιν. Ἡ φορὰ τῆς ὁποίας ἦτο μεστὸς ἀπ' αὐτῶν τῶν παιδικῶν του χρόνων διετηρήθη καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον. Ὁ ἀνώμαλος καὶ ἀστάθμητος τῆς νεότητος αὐτοῦ χαρακτηρῆ ἔμεινεν ἀναπόσπαστος ἀπὸ τῆς μεγαλοπραγμοσύνης, ἧτις ἦτο ἡ ιδεώδης βάσις τῆς πρὸς τὰς Ἀθήνας ἀγάπης του. Πρὸς τὸ σταθερὸν καὶ βέβαιον ἦθος τοῦ Ἀριστείδου ἀντετάσσετο τοῦ Θεμιστοκλέους ἡ εὐκίνητος καὶ παρὰβολος φύσις. Ὁ Ἀριστείδης δὲν ἐθυσίαζεν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ τὸ δίκαιον εἰς τὴν φιλοπατρίαν· ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς, παρκαφερόμενος ἀκκατασχέτως ὑπὸ τῆς οἰζύτητος αὐτοῦ, ἐθεώρει πᾶσαν ἀδικίαν, πᾶσαν πανουργίαν ἐπιτετραμμένην ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς πατρίδος.

Ὁ Κλεισθένης ἀποθνήσκων ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡσυχος περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν Ἀθηναίων, ἀφίμων ἀνταγωνιζομένων ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ δύο ἀνδρας τοιαύτους. Πλὴν δὲ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οἵτινες εἶχον ἀναφανῆ οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς νέας ἐλευθερίας διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν προσωπικῆς ἀξίας, δὲν εἶχεν ἐκλίπει ἡ δύναμις τῶν Ἀλκμακωνιδῶν, ὧν ἡ ἀρχηγία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεισθένους δὲν περιήλθεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Μεγακλέους, δεῖς δὲν ἦτο προωρισμένος νὰ γείνη ἀξιος διάδοχος τοῦ πατρὸς, ἀλλ' εἰς Ἐκνήπιπον τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρίφρονος. Τὸ γένος τοῦ Ἀρίφρονος ἀνήρχετο εἰς τοὺς Βουζύγας, εἰς οὓς ἦτο ἀνκτεθειμένη ἡ φύλαξις ἱεροῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Παλλοδίου, καὶ ἡ τέλεισις θυσιῶν τινῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν εἰσγωγὴν τῆς γεωργίας καὶ τῆς ἀποτριώσεως διὰ βοῶν. Ὁ Ἐκνήπιπος ἠγάπα τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν καὶ ὑπῆρξε φίλος τοῦ Ἀνακρέοντος, δεῖς ὑμνησεν αὐτὸν εἰς τὰ ᾠσματὰ του. Εὐγενὴς ὦν καὶ φιλόμουσος, εὐπαίδευτος καὶ γενναῖος, ἦτο ὁ ἄριστος τῶν γαμβρῶν διὰ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Κλεισθένους, τὴν Ἀγαρίστην, τὴν ὁμώνυμον τῆς μάμμης, τῆς περιζήτητου θυγατρὸς τοῦ Σικουωνίου Κλεισθένους. Ὁ μετ' αὐτῆς σύνδεσμος κατέστησε τὸν οἶκον τοῦ Ἐκνήπιπου ἀληθινὴν ἐστίναν τῶν Ἀλκμακωνιδῶν, κέντρον τῶν παλαιῶν οἰκῶν, συνεντευκτῆριον τῆς ἀθηναϊκῆς παιδείας καὶ φιλομουσίας.

Ἄλλ' ἐν ᾧ οἱ Ἀλκμακωνιδῆαι ἦσαν συνεσπειραμένοι περὶ τὸν Ἐκνήπιπον, ἄνευ ἀρχηγοῦ καὶ προστάτου ἔμενον ἐν Ἀθήναις οἱ Φιλαῖδαι. Ὁ ἐπιφανέστατος αὐτῶν, ὁ Μιλτιάδης, τοῦ ὁποίου τὸν πατέρα Κίμωνα

εἶχον δολοφονήσει οἱ Πεισιστρατίδαι, ἐξῆ μακρὰν τῆς πατρίδος ἐν τῇ θρακικῇ χερσονήσῳ ὡς ἡγεμῶν καὶ γαμβρὸς Θρακὸς ἡγεμόνος. Αἴφνης ἡμέραν τινα κατὰ τὸν φθινόπωρον τοῦ 494 π. Χ. ἐπεράνη εἰς τὸν λιμένα τοῦ Φαλήρου στολίσκος τεσσάρων τριήρων. Ὁ στολίσκος ἀνήκεν εἰς τὸν Μιλτιάδην, ὅστις, ὅτε οἱ Πέρσαι μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων ὑπέτασσαν τοὺς ἑλλησποντίους Ἕλληνας, μάτην ἀναμείνας βοήθειαν ἐξ Ἀθηνῶν, κατέλιπε τὴν θρακικὴν χερσονήσον, ἄγων πέντε τριήρεις, ὑπὸ Περσῶν καὶ Φοινίκων καταδιωκόμενος, ἀπώλεσε συλληφθεῖσαν τὴν μίαν τῶν τριήρων, ἣς ἐπέβηκεν ὁ ἴδιος αὐτοῦ υἱὸς Μητίοχος, ὅστις καὶ ἤχθη πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα. Ἡ ἐμφάνις τοῦ Μιλτιάδου ἐν Ἀθήναις ἐτάραξε τοὺς Ἀλκμαϊωνίδας. Ὁ ἐξηκοντούτης ἐκεῖνος, ἀλλ' ἔτι ἀχμαῖος γέρον, ὅστις ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πατρίδα μετ' ἀπουσίαν εἰκοσιν ἐτῶν, οὐ μόνον ἐμελλε νὰ γείνη εὐκόλως τῆς ἀπωφανισμένης τῶν Φιλαϊδῶν φατρίας ἀρχηγός, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τυραννίδα ἡδύνατο νὰ ποδβλέψῃ, ὁ Μιλτιάδης, καταγγεληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐν τῇ θρακικῇ χερσονήσῳ τυραννίδι, ἐξεφυγε τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν καὶ τὴν ἐπικυριουμένην θανατικὴν ποινὴν, ἀθωωθείς ὑπὸ τοῦ δήμου. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν τυπλοί. Ἀνεγνώριζον, ὅτι ἀνὴρ οὕτω γενναῖος προμαχῆσας διὰ ζήτρῆς τε καὶ θαλάσσης παρὰ τὸν Ἑλλησποντον τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, γνωρίσας ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς Πέρσας καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐμάχοντο, ἡδύνατο νὰ εἶνε χρήσιμος εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς κινδύνους, ὑπ' ὧν ἡπειλεῖτο ἡ πόλις. Ὁ ἀνὴρ, ὅστις προέτεινε παρὰ τὸν Ἰστρον τὴν καταστροφὴν τοῦ Δαρείου διὰ τῆς λύσεως τῆς γεφύρας, ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τῶν Περσῶν, ὁ πατήρ, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς ἦτο ἤδη ἀιχμάλωτος τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἦτο ἀπόκτημα διὰ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠπατώοντο περὶ τῆς ἀξίας, τοῦ ἀνδρός. Τὴν δὲ ἀνοίξιν τοῦ 490 π. Χ., τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἔτους, ὅτε ὁ περσικὸς στρατὸς καὶ στόλος ὑπὸ τὸν Δάτιν καὶ Ἀρταφέρνην ἐξεκίνησαν ἐκ Κιλικίας ἐναντίον τῶν Κυκλάδων, τῆς Ἐρετρίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν, γενομένων νέων ἀρχαιφεισῶν τῶν ἀρχόντων καὶ στρατηγῶν, οἵτινες ἐμελλον νὰναλάβωσιν τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν προσεχῆ ἀρχὴν τοῦ ἀττικοῦ ἔτους, ἀρχομένου τὰς θερινὰς τροπὰς, μεταξὺ τῶν ἐκλεχθέντων στρατηγῶν βλέπομεν καὶ τὸν Μιλτιάδην. Μετ' αὐτοῦ ἐξελέχθησαν κατὰ τὰθηναϊκὰ νόμιμα ἑννέα ἄλλοι στρατηγοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀριστείδης. Διὰ δὲ τὴν θέσιν τοῦ πολεμάρχου ἐκληρώθη ὁ Καλλίμαχος γενναῖος πολεμιστὴς ἐξ Ἀφιδῶν.

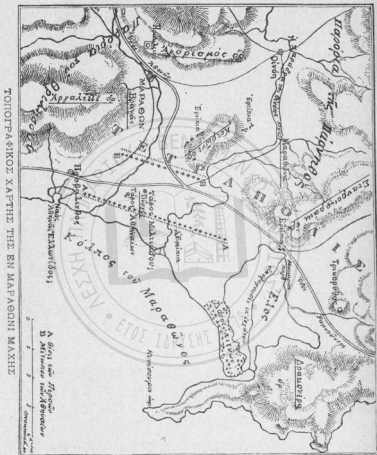
Ὅτε μετὰ τὴν συμφορὰν τῶν Ἑρετριέων ἦλθεν ἡ εἰδήσις εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅτι οἱ Πέρσαι μετὰ τοῦ Ἰππίου ἀπέβησαν εἰς τὸν Μακραθῶνα, πρώτη σκέψις τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξε νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Ἀπνευστί ἀναχωρεῖ ὁ ἡμεροδρόμος Φειδιππίδης, ὅστις, ἐπιστρέψας ἐντὸς πέντε ἡμερῶν τάχιστα ἐκ Σπάρτης, ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι οἱ Σπαρτιαῖται ἦσαν μὲν πρόθυμοι νὰ στείλωσιν ἐπικουρίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκκινήσωσι πρὶν παρέλθῃ ἑβδομάς, καθότι, ὡς εἶπον, τὰ νόμιμα αὐτῶν ἐμπόδιζον αὐτοὺς νὰ στρατεύωνται πρὸ τῆς πανσελήνου. Πιθανώτερον δὲ φαίνεται, ὅτι ἐκάλυοντο ὑπὸ τῆς τότε τελουμένης ἐορτῆς τῶν Καρνείων. Μετὰ τὴν ἀπάντησιν τῶν Σπαρτιατῶν παρίστατο ἡ ἀνάγκη ἀποφάσεως ταχείας. Θὰ περιμείνωσι τοὺς Σπαρτιατάς, καὶ ἢ ὄχι; Θὰ φήσωσι τοὺς Πέρσας νὰ προχωρήσωσιν ἐκ τοῦ Μακραθῶνος εἰς τὴν πόλιν, παρέχοντες εὐκαιρίαν εἰς τὸν Ἰππίαν νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἐν τῇ Διακρίᾳ πελαγίων αὐτοῦ φίλων, καὶ θάναμείνωσιν αὐτοὺς ἐν Ἀθήναις, κλειόμενοι ἐντὸς τῶν τειχῶν, ἢ μᾶλλον, ἀφίροντες ἐντὸς τῆς πόλεως μόνους τοὺς γεροντοτέρους καὶ τοὺς ἐλαφρῶς ὀπλισμένους, θάντι μετῴπισωσι τὸν ἐχθρὸν ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων; Τὴν δευτέραν ταύτην γνώμην προέτεινεν ὁ Μιλτιάδης, ὑπὲρ αὐτῆς δ' ἐκηρύχθη καὶ ὁ συνετός Ἀριστείδης. Ἄλλ' αἱ ψῆφοι διηρέθησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν στρατηγῶν ἴσαι. Ἡ ἀπόφασις ἐξηρατο ἐκ τῆς τελευταίας ψήφου, τῆς ψήφου τοῦ πολεμάρχου. Ὅτε δὲ καὶ τὸ Κκαλλίμαχος προσχώρησεν εἰς τὴν γνώμην τοῦ Μιλτιάδου, οἱ Ἀθηναῖοι ἐψήφισαν μετὰ θάρρους τὴν τολμηρὰν ἐξοδον.

Τὴν ἑβδόμην Σεπτεμβρίου τοῦ 490 π. Χ. εἰκοσακισχίλιοι περίπου Ἀθηναῖοι ἐστρατοπεδεύοντο παρὰ τὸ Ἡράκλειον, τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀφορισμοῦ καὶ παρὰ τὸ Ἀργαλίκι, ἐκεῖ ὅπου αἶγει ἐκ τῆς πεδιάδος τοῦ Μακραθῶνος ἡ ἀσφαλὴς καὶ εὐκολος εἰς τὰς Ἀθήνας ὁδός. Οἱ ὑπερασπισταὶ οὗτοι τῆς πρὸς τὴν πόλιν παροῦδο ἦσαν ἑνεακισχίλιοι Ἀθηναῖοι πάνοπλοι ὀπλίται καὶ ἰσάριφοι περίπου δούλοι, φέροντες τὰς ἀσπίδας τῶν κυρίων καὶ ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι, ὥστε νὰ δύνανται νὰ μετάρχωσι καὶ αὐτοὶ τοῦ ἀγῶνος.

Δύο ἡμέρας ἦσαν ἤδη ἐστρατοπεδευμένοι οἱ Ἀθηναῖοι παρὰ τὸ Ἡράκλειον, ὅτε εἶδον ἐκ τῶν παρορίων τῆς Πάρνηθος προχωροῦν πρὸς αὐτοὺς στρατιωτικὸν σῶμα. Ἦτο ἀνέλπιστος ἐπικουρία, ἣν ἔστειλεν ἡ φιλικὴ καὶ εὐγνώμων τῶν Πλαταιέων πόλις, διατάξασα νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων Ἀθηναίων ἄπαντες οἱ ἐν ἡλικίᾳ ἄνδρες,

χιλίαι τον ἀριθμὸν, ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Ἀρίμνηστον. Διὰ τῶν Πλαταιῶν συμμάχων μετὰ τῶν δούλων αὐτῶν συνεποσώθη ἡ ὅλη δύναμις τῶν Ἀθηναίων εἰς εἰκοσακισχιλίους.

Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ στρατοπέδου εἶδον τὸ πρῶτον οἱ

Ἀθηναῖοι ἐν ἀποστάσει μίξις μόλις ὥρας ἀπ' αὐτῶν τοὺς Πέρσας, τὸν ὄπλισμόν αὐτῶν, τὴν παράδοξον ἐσθῆτα, καὶ ἤρχισαν συνεπιζόντες εἰς τὴν θέαν τῶν νικηφόρων ἐκείνων στρατιῶν τοῦ Δαρείου, τῶν ὁποίων ἕως τότε καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας φοβερόν. Τὰ δύο ἐχθρικά στρατόπεδα ἔμειναν ἄπρηκτα ἀπέλαντι ἀλλήλων ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, οἱ

μὲν Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν Πλατταίων ἐπὶ τῶν ὕψωμάτων τοῦ Ἡρακλείου, οἱ δὲ Πέρσαι ἐν τῇ πεδιάδι, ἣν ἐχώριζε κατὰ τὸ μέσον ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀνυδρὸς χαράδρα τῆς Οἰνός, καὶ ἤτις ἀπέληγε πρὸς βορρᾶν εἰς μέγα ἔλος, ἀποξηρανθὲν τελείως ἐπ' ἐσχάτων, ἐν ἔτει 1875. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἡ συνεννόησις τοῦ Ἰππίου μετὰ τῶν ὑπολειπομένων παλαιοῦ φίλων, ἐπὶ τὴν ὁποίαν οἱ Πέρσαι ἐστηρίζοντο ὄχι ὀλιγώτερον ἢ ἐπὶ τὴν στρατιὰν αὐτῶν, ἐν μὲν τῇ Διακρίᾳ μετὰ τὴν εἰς Μαραθῶνα ἄφιξιν τῶν Ἀθηναίων οὐδένα ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρει κακρὸν, μόνον δ' ἐν Ἀθήναις παρεῖχε τινὰς ἐλπίδας προδοσίας. Τοῦτο, φαίνεται, ἔπεισε τοὺς Πέρσας νὰ ἐπιβιάσῃσι τὸν στρατὸν αὐτῶν εἰς τὰ πλοῖα, ὅπως, περιπλεύσαντες τὸ Σούνιον, ἐμφανισθῶσι πρὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν ὅσῳ οἱ Ἀθηναῖοι διέμενον ἐν Μαραθῶνι. Τὸ σχέδιον τῆς εἰς τὰ πλοῖα ἐπιβιάσεως εἶχεν ἤδη ἐν μέρει ἐκτελεσθῆ καὶ εἶχον ἤδη ἐπιβιβασθῆ τὸ ἵππιον καὶ μέρος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ὅτε ὁ Μιλτιάδης ἔκρινε τὴν ὥραν κατάλληλον, ὅπως ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Ἡ ἐπικράτησις τῆς γνώμης τοῦ Μιλτιάδου ἐν τῷ πρὸ ἡμερῶν γενομένῳ ἐν Ἀθήναις πρὸ τῆς εἰς τὸν Μαραθῶνα ἐξόδου συνεδρίου τῶν στρατηγῶν, ἢ μετὰ τὴν ἐξοδὸν καὶ στρατοπέδουσιν δραστηριότης, ἡ γνώμῃς ἦν εἰς τῶν περσικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν αὐταὶ ἐμάχοντο καὶ ἡ ἀνεγνωρισμένη του φιλοπατρία ἀνεδείκνυσαν αὐτὸν πράγματι ἀληθῆ ἡγεμόνα τῆς Ἀθηναϊκῆς στρατιᾶς. Ἄλλ' εὐτυχῶς συνέτεσον καὶ οἱ τύποι πρὸς ἀνάδειξιν αὐτοῦ ὡς τιοῦτου. Οὐ μόνον οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἀριστείδου εἶχον παρκιτηθῆ τοῦ νομίμου δικαιώματος τῆς καθ' ἡμέραν ἐναλλαγῆς τῆς στρατηγίας, ὑποχωρήσωτες ἄπαντες εἰς τὸν Μιλτιάδην, ἀλλὰ καὶ ἐνευ τούτου κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀπερσίσθη ἡ μάχη ἦτο ἡ ἐξ ἀρχῆς κεκληρωμένη σειρὰ τοῦ Μιλτιάδου. Ὁ Μιλτιάδης, φέρον τὴν βραχίαιαν τοῦ στρατηγοῦ πορφυρὰν χλαμύδα καὶ τὸ δεῖ' οὐρᾶς ἵππου καὶ πτεροῦ ἀλεκτρυόνος κεκοσμημένον κρᾶνος, διέτρεχεν ἀπὸ πρῶις τὰς τάξεις, παρατάσσων τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ στρατὸς παρεμάχθη ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀργαλικίου πρὸς τὸ Κοτρῶνι. Ἐνεκα τῆς

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ χώρου τὸ μέτωπον τῶν Ἀθηναίων δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τὸ αὐτὸ βάθος, Ἐθεώρησε λοιπὸν ἀναγκαιὸν ὁ Μιλτιάδης νάντισηκώσῃ τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀβαθοῦς μέσου διὰ πυκνῆς παρταξέως κατὰ τὰ δύο κέρατα. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρματος, τῆς θέσεως τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις κατεῖχον οἱ βασιλεῖς, ἐτάχθη ὁ πολέμαρχος μετὰ τῶν ὀπλιτῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐκείνην τῶν δέκα ἀττικῶν φυλῶν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο ἀπὸ τοῦ ἥρωος Αἰκντος Αἰκντίς. Οὗτοι λοιπὸν ἦσαν παρταταγμένοι ἐν πυκνῇ τάξει πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βρυκῶ. Μετὰ δὲ τὸν Καλλιμαχον καὶ τοὺς φυλέτας αὐτοῦ ἤρχετο ὁ Μιλτιάδης, καὶ ἡ τάξις προεχώρει πρὸς τὸ μέσον, ὅπου ἦσαν ἐν ἀρκίαις στίχοις ἡ Λεοντίς καὶ ἡ Ἀντιοχίς φυλὴ, ἔπειτα δὲ πάλιν ἐπυκνοῦντο αἱ τάξεις, ὅπου ἦσαν παρταταγμένοι οἱ στρατιῶται τῶν ἄλλων φυλῶν κατὰ κληρὸν, μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ κέρματος, τὸ ὁποῖον κατεῖχον πυκνοὶ οἱ Πλαταιεῖς σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Ἀρίμνηστον. Ἀπέναντι δὲ τῶν Ἑλλήνων ἦτο παρταταγμένος, εἰς ἀπόστασιν πεντακισχιλίων περίπου ποδῶν, ἐν πυκνῇ τάξει ὁ περσικὸς στρατός, τοῦ ὁποίου τὸ μέσον κατεῖχον οἱ ἀριστοὶ τῶν στρατιωτῶν, οἱ Πέρσαι καὶ Σάκται.

Ὁ πολέμαρχος προσέφερεν εἰς τοὺς θεοὺς τὴν νουμισμένην θυσίαν. Οἱ μάντις, ἐξετάσαντες τὰ σπλάγγνα τῶν σφαγίων, ἀπεφάνθησαν, ὅτι οἱ θεοὶ εἶνε εὐμενεῖς πρὸς τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα. Αἱ σάλπιγγες τῶν Ἀθηναίων ἠκούσθησαν· ὁ καιὸν ἀντήχησεν εἰς τὰ ὄρη. Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς μάχης.

Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς μάχης μετὰ τῶν ἐλευθέρων Ἀθηναίων πολιτῶν, οἵτινες ἐμελλόν νάγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων, ὑπὲρ τῶν νῶν καὶ τῶν οἰκῶν, ὑπὲρ τῆς χώρας καὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἧτις ἦλθε νάνδρκοπίσῃ τὰς ἐλευθέρους γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν Ἀθηναίων, νὰ πυρπολήσῃ τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς οἴκους, νὰ δουλώσῃ τὴν χώραν καὶ νὰ μετατρέψῃ εἰς δουλείαν τὴν ἐλευθερίαν. Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς μάχης μετὰ τῶν ἐλαφρῶς ὀπλισμένων τοξοτῶν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, οἵτινες ἦσαν συνειθισμένοι νὰ μάχωνται μακρόθεν, ταράσσοντες τὰς τάξεις τῶν πολεμίων διὰ πυκνῆς βροχῆς βελῶν, καὶ τῶν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, φερόντων βαρῶν ὀπλισμῶν, βύρσινον κράνος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ θώρακα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ χαλκὴν ἀσπίδα καὶ κνημίδας, κρατούντων μακρὸν δόρυ καὶ συνειθισμένων νὰ μάχωνται ἐκ τοῦ συστάδην. Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς μάχης μετὰ τῶν

τῆς ὑπερηφάνου καὶ σχεδὸν πάντοτε νικηφόρου στρατιᾶς τοῦ Δαρείου, ἥτις, ἔχουσα σύμβολον τὴν εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ βασιλέως ὑποταγὴν καὶ πρόγραμμα τὴν νίκην καὶ τὴν λείαν, εἶχε γηράσει ἐν τοῖς ὄπλοις, καὶ τῶν ἐλευθέρων ἐκείνων Ἀθηναίων πολιτῶν, οἵτινες, προθύμως ἀφέντες χάριν τῆς πατρίδος τὸ ἄροτρον αὐτῶν καὶ τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης, μόνον πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ἱερὸν σύνδεσμον εἶχον τὸν ἕρκον ὃν εἶχον δώσει εἰκοσάετις ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀγραύλου, ὅτι δὲν θὰ καταισχύνωσι τὰ ὄπλα, οὐδὲ θὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν παραστάτην, πλησίον τοῦ ὁποῖου ταχθῶσιν, ἀλλὰ θάγωνισθῶσιν ἀμυνόμενοι ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων καὶ μόνου καὶ μετὰ πολλῶν, καὶ δὲν θὰ παραδώσωσι τὴν πατρίδα ἡλαττωμένην, ἀλλὰ θάφῃσωσιν αὐτὴν κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν ὅποσῃν παρακλάδωσιν αὐτήν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὤρμησαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, διανύοντες τροχάδην, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου δοθεῖσαν διαταγὴν, τὸ μεταίχμιον τὸ χωρίζον τὰ δύο ἐχθρικά στρατόπεδα. Οἱ Πέρσαι ἐνόμισαν αὐτοὺς κατεχομένους ὑπὸ μανίας ὀλεθρίας, ὅτε εἶδον αὐτοὺς ἐπερχομένους τροχάδην ὀλίγους ἐναντίον πολλῶν. Πρὶν ἢ παρῆλθῃ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας, οἱ Ἀθηναῖοι ἐφθασαν εἰς τὰς τάξεις τῶν Περσῶν πάνοπλοι καὶ ἀθρόοι, χωρὶς νὰ διασκαλευθῶσιν ἐκ τοῦ δρόμου αἱ τάξεις αὐτῶν. Οἱ Πέρσαι ἔμειναν ἀκλόνητοι, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προσθῆσωσιν ἢ δυνήθωσι νὰ διαταράξωσι διὰ τῶν βελῶν αὐτῶν τοὺς Ἀθηναίους ὀπλιτοδρόμους. Ἡρχισέ τότε ἡ ἐκ τοῦ συστάδην μάχη, ἡ χρῆσις τῶν μακρῶν δοράτων καὶ τῶν ξιφῶν τῶν Ἀθηναίων. Τὸ ἀδελθὲς καὶ ἀδύνατον κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ δὲν ἠδυνήθη ἀντιστη εἰς τὰς πυκνὰς φάλαγγας τοῦ μέσου τῶν Περσῶν. Οἱ ἐν αὐτῷ τεταγμένοι Σάκαι καὶ Πέρσαι ἐνίκησαν. Οἱ στρατιῶται τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς, ὧν ἐστρατήγει ὁ Ἀριστείδης, καὶ οἱ τῆς Λεοντίδος, εἰς οὓς ἐτάσσετο ὁ Θεμιστοκλῆς, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἔφυγον πρὸς τὴν μεσογαίαν. Ἀλλὰ τὰ δύο κέρτα, ὅπου αἱ σεραι τῶν ὀπλιτῶν ἦσαν περισσότεροι, ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας. Ὁ Καλλίμαχος καὶ ὁ Μιλτιάδης, ὁ Ἀρίμνηστος καὶ οἱ ἄλλοι ἐξ ἀριστερῶν στρατηγῶν ἐδίωκον τοὺς Πέρσας, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὴν παραλίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὸ μέγα ἔλος παρὰ τὴν εἰς Ῥαμουῦντα ἀγούσαν ὁδόν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξε τότε μάλιστ' ἀπλήρες, ὅτε τὸ μέγα, νικηφόρον μέρος τῆς ἀθηναϊκῆς στρατιᾶς, ἀναστεῖλαν τὴν περαιτέρην διώξιν τῶν φευγόντων Περσῶν, ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, ὅπως ἐνθαρρύνῃ καὶ σῶσῃ τοὺς ἐν τῷ ὑποχωρήσαντι κέντρῳ συμμαχητάς. Οἱ διώκοντες τοὺς

Ἄθηναίους τοῦ κέντρου Πέρσαι καὶ Σάκαι δὲν ἠδυνήθησαν νάντιστῶσιν εἰς τὴν ἔφοδον τῶν νικητῶν, καὶ ἐτράπησαν καὶ αὐτοὶ εἰς φυγὴν. Ἡ καταδιώξις τῶν Περσῶν ὑπῆρξε τότε γενική. Νέος ἀγὼν συνήφθη κατὰ τὴν ἀκτὴν, ὅπου ἐντρομοὶ ἐπεβιάζοντο οἱ Πέρσαι εἰς τὰ πλοῖα. Οἱ Ἄθηναῖοι ἐπεχείρησαν νὰ συλλάβωσι καὶ ἐμπρήσωσιν ἐκεῖνα τὰ πλοῖα, ὅσα δὲν εἶχον ἀκόμη ἀναχθῆ εἰς τὸ πέλαγος, ἀλλ' ἦσαν πλησιέστατα τῆς ξηρᾶς ἢ ἐπ' αὐτῆς ἀνασεσυρμένκ. Ἐκεὶ λέγεται, ὅτι ὁ Ἄθηναῖος Κυνέγειρος, ἐπιλαβόμενος τοῦ κάτω μέρος τῆς πρύμνης πλοίου τινός, ἔπεσεν, ἀποκοπίσης διὰ πελέκειος τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Ἐκεὶ ἐφρονεύθη ὁ γενναῖος πολέμαρχος Καλλίμαχος καὶ εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν, ὁ Στρησίλαος. Ἐκεὶ τέλος ἔπεσον καὶ ἄλλοι τῶν Ἄθηναίων πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί. Οὐχ ἤττον οἱ Ἄθηναῖοι, καίπερ ἀγωνισθέντες γενναίως κατὰ τὴν ἀκτὴν, μόνας ἑπτὰ τῶν περσικῶν νηῶν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσιν, αἱ δὲ λοιπαὶ, ἀνακρούσασαί πρύμναν καὶ παραλυδοῦσαι τοὺς περισωθέντας ἐκ τῶν Περσῶν, ἀπέπλευσαν ἐκ τοῦ ὄρμου τοῦ Μακραθῶνος. Τὰ περσικὰ πλοῖα διηυθύνθησαν κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ βορειοανατολικά, πλεόντα εἰς τὴν νῆσον Αἰγίλειαν, τὰ σημερινὰ Στοῦρα, ἀπέναντι τῶν Στύρων τῆς Καρυστίας, ὅπου οἱ Πέρσαι εἶχον ἀρήσει τοὺς ἐξ Ἑρατρίης αἰχμαλώτους, ὅτε κατέπλεον εἰς Μακραθῶνα. Ὅτε δὲ οἱ Ἄθηναῖοι ἐπέισθησαν, ὅτι οἱ Πέρσαι ἔπειτα ἐκ τῆς Αἰγίλειας στραφέντες πρὸς νότον διηυθύνοντο πρὸς τὸ Σούνιον, ἐνόησαν, ὅτι ἔπλεον πρὸς τὸ Φάληρον, ὅπως καταλάβωσι τὰς Ἀθήνας, πρὶν παραθάσῃ ὁ ἐν Μακραθῶνι ἀθηναϊκὸς στρατὸς, καὶ γείνωσι κύριοι τῆς πόλεως, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις περσοφρόνων, ἰδίως τῶν φίλων τοῦ Ἰππίου. Ἀλλ' ὅτε οἱ Πέρσαι ἔρθασαν εἰς τὸ Φάληρον, εἶδον ἤδη τοὺς νικηφόρους μαχητὰς τοῦ Μακραθῶνος τεταγμένους καὶ πάλιν πλησίον τῆς πόλεως καὶ ἐτοίμους εἰς νέον κατ' αὐτῶν ἀγῶνα. Οἱ Ἄθηναῖοι, ἅμα ἐνόησαντες τὸν ἐπικείμενον εἰς τὰς Ἀθήνας κίνδυνον, εἶχον σπεύσει ἐν τάχει πρὸς τὴν πόλιν, ἀφέντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὸν Ἀριστείδην μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀπλιτῶν τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς, ὅπως φυλάττῃ τὰ λάφυρα καὶ φροντίσῃ περὶ τῶν νεκρῶν. Ἀπελπὶς εἶδεν ὁ Ἰππίας, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον τῆς εὐκόλου καὶ ἀνευ ἀγῶνος ἀποβάσεως ἀπέτυχεν. Ἀπέλπιδες εἶδον ὁ Ἄτις καὶ ὁ Ἄρταφέρνης, ὅτι ἦτο ἀνάγκη καὶ ἄλλων κινδύνων καὶ ἄλλων θυσιῶν ὅπως νικηθῶσιν οἱ Ἄθηναῖοι. Ἀναλογιζόμενοι δὲ καὶ τὴν προσεχῆ ἔλευσιν τοῦ χειμῶνος καὶ τοὺς ἐκ τῆς θαλάσσης κινδύνους, ἀπεφάσιταν νὰ ἐπιστρέψωσιν ὀπίτω εἰς τὴν Περσίδα. Ὁ περσικὸς στόλος ἔπλευσε πρὸς τὰς

Κυκλάδας και επέστρεψαν οἰκοί, σύρων μόνους τοὺς ἐκ Νάξου και Ἐρετρίας αἰχμαλώτους και φέρων εἰς τὸν μέγαν βασιλέα τὴν εἰδήσιον τῆς ὑποταγῆς τῶν Κυκλάδων, τῆς καταστροφῆς τῆς Ἐρετρίας και τῆς ἐν Μακρθῶνι συμφορᾶς. Ὑπερζακισχιλίους Πέρσας δὲν ἐπανέφερον ὁ στόλος τοῦ Δάτιδος και τοῦ Ἀρταφρόνου εἰς τὴν πατρίδα· εἶχον πέσει ἐν τῇ μάχῃ νεκροί. Ὅμοίως δὲν ἐπανεῖδε πλέον τὸν Δαρτεῖον ὁ Ἴππίας, ἀποθνῶν κατὰ τὸν διάπλουον.

Εὐθύς μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐορτῆς τῶν Καρνείων οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἐστειλαν στρατιὰν διςχιλίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐν σπουδῇ ἐφθασαν ἐντὸς τριῶν μόνον ἡμερῶν εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ἐφθασαν ὅμως ἀργά, τὴν ὑστερικήν τῆς ἐνδόξου μάχης, καθ' ἣν ἡ σωθεῖσα πόλις ἐπανηγύριζεν ἡδὴ τὴν μεγάλην νίκην.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἐν Μακρθῶνι νίκην ἐφρόντισαν περὶ τῆς εὐπροεποῦς ταφῆς τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ. Ἐκατὸν ἐνενήκοντα και δύο ἦσαν οἱ φονευθέντες Ἀθηναῖοι πλὴν τῶν δούλων και τῶν Πλαταιέων. Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπὸ τοῦ Βρανῆ, παρὰ τὴν ἀκτὴν, ἐπὶ τεχνητοῦ λοφίσκου, σωρευθέντος πιθανῶς ἐν προϊστορικοῖς χρόνοις, φαίνεται, ὅτι ἐτάφησαν οἱ Ἀθηναῖοι, και ἐπὶ στηλῶν λιθίνων ἀνεγράφησαν τὰ ὀνόματα τῶν ἐνδόξων νεκρῶν κατὰ φυλάξ. Αἱ στηλαὶ δὲν ἐσώθησαν, ἀλλ' ὁ χρόνος εὐλαβῆς διέσωσε τὸν χθαμαλὸν λόφον, τὸν ὅποιον ὀνομάζει σωρὸν ὁ περίοικος λαός. Τελουόντες δὲ και πρὸς τοὺς Πέρσας οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ὅσα και νενομισμένα, ἔθαψαν και αὐτῶν τοὺς νεκροὺς, ἐμβαλόντες αὐτοὺς εἰς ὄρυγμα γῆς. Εἰς τὴν Ἄρτεμιν Ἀγροτέραν, μίαν τῶν θεοτήτων εἰς ἧς προσεφέρετο πρὸ τῆς μάχης θυσία, καθιέρωσαν οἱ Ἀθηναῖοι μεγάλην ἐτησίαν θυσίαν πεντακοσίων αἰγῶν εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης. Ἀλλὰ δὲ τιμαὶ ἀπεδόθησαν εἰς τὸν τρχόπουον θεὸν Πῆνα και εἰς τὸν ἥρωα Ἐχετλατον, οὗς οἱ Ἀθηναῖοι ἐφαντάζοντο βοηθήσαντες αὐτοὺς εἰς τὴν νίκην μετὰ και τοῦ Θεσέως. Ἀλλὰ και εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐν Μακρθῶνι πεσόντας ἀπενέμοντο τιμαὶ ἥρωικαὶ παρὰ τε τῶν περίοικων και παρ' αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες μετέβκινον ἀπαξ τοῦ ἔτους ἐνοπλοὶ εἰς τὸν Μακρθῶνα, ὅπως θύσωσιν εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης. Ὅποιον σκηνητικὸν μνημόσυνον τῶν μεγάλων ἐκείνων νεκρῶν, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς Ἀθηναῖος ἐλησμονεῖ· ὅποια εὐγνώμων θυσία ἐπὶ τῇ ἀθανάτῳ ἐκείνῃ νίκη, τὴν ὁποίαν ὑμνησαν ἐπαξίως αἱ ἐλεγείαι τοῦ Σιμωνίδου!

Ἡ νίκη τοῦ Μακρθῶνος ἐμεινεν ἐς αἶψὸν τὸ ἐπιφανέστατον καύχημα

τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Οἱ ῥήτορες δὲν ἔπαυσαν ἀνχιμνήσκοντες αὐτὴν εἰς τὰ πλήθη, καὶ ἡ τέχνη ἀπηθανάτισεν ἐν τῇ μετὰ τινὰς δεκάδας ἐτῶν ἰδρυθεῖσῃ Παικίλῃ Στοῦ τῶν Ἀθηνῶν τοὺς ἀρρενωποὺς χαρακτῆρας τοῦ Καλλιμάχου καὶ τὴν πολεμικὴν στάσιν τοῦ Μιλτιάδου καὶ τὸν ἥρωισμόν

ΑΓΓΑΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΜΑΧΟΥ ΑΘΗΝΑΣ

πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πεδίου τῆς μάχης διηγοῦντο οἱ εὐφάνταστοι ἀγρόται τοῦ μακραθωνίου ἄλλοις ἀκόμη ἐπτακόσια σχεδὸν ἔτη μετὰ τὴν μάχην, ὅτι ἤσθάνοντο ἀνά πᾶσαν νύκτα τὴν βοὴν ἵππων χρεμετιζόντων καὶ ἀνδρῶν μαχομένων, μνημότυνα παλαιῶν ἡμερῶν δόξης ἐν ἡμέρησι, καθ' ἃς αἱ Ἀθηναὶ ἐδούλευον ἤδη ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

τοῦ Κυνεγεῖρου. Ἀγάλματα θεῶν καὶ ἥρώων καὶ ἱερὰ ἐκ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων στηθέντα ἐνεθύμιζον εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ μέγα ἔργον τῶν πατέρων. Καὶ ὅτε μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀγώνων, τῶν ὁποίων ἡ ἐν Μακραθωνίᾳ μάχη ἦτο ἡ πρώτη ἀρχή, ἡ ἀθηναϊκὴ τέχνη ἐκόσμησε σεμνῶς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐκ περσικῶν λαφύρων ὑψηλὴ ἰδρύθη ἐπὶ τῶν βράχων αὐτῆς ἡ χαλκῆ Πρόμαχος Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου ὡς ἀνάθημα εὐχαριστήριον εἰς τὴν πολιοῦχον θεὰν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ νίκῃ. Εἰς δὲ τοὺς περιηγητὰς τοὺς μεταβαίνοντας

Ὁ θάνατος τοῦ Μιλτιάδου.

Ἡ τιμὴ τῆς ἐν Μαραθῶνι νίκης ἀνήκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ἀλλὰ τῶν Ἀθηναίων οὐδεὶς ἠδύνατο νάρνηθῆ εἰς τὸν Μιλτιάδην τὰς ὀφειλογένας χάριτας ἐπὶ τῇ ἀκράτῳ φιλοπατρίᾳ καὶ τῇ δεξιᾷ στρατηγίᾳ. Ἡ πόλις ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ δικαίως τιμὰς· ἀλλὰ πάσης ἄλλης τιμῆς ὑπερτέρα ἦτο ἡ εἰς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη, ἡ πρὸς αὐτὸν τυφλὴ ὑπακοὴ τῶν πολιτῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν ἐτόλμων νάντιστρατευθῶσιν οὐδ' αὐτοὶ οἱ Ἀλκμαϊωνίδαι, καταπνίγοντες ἐξ ἀνάγκης τὸ παλαιὸν αὐτῶν πρὸς τὸν νικηφόρον στρατηγὸν μῖσος. Ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ τούτου καὶ ἀπεριορίστου σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ τῶν πολιτῶν, ἀναγνωρίζοντων αὐτὸν καὶ ὁμολογούντων σωτῆρα τῆς πόλεως, παρουσιάσθη ἡμέραν τιναὶ ὁ Μιλτιάδης εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ζητῶν παρὰ τοῦ δήμου ἐδδμηκοντα νῆας καὶ στρατιᾶν καὶ χρήματα, χωρὶς νὰ εἶπῃ τὴν χώραν καθ' ἧς θὰ στρατεύσῃ, ἀλλὰ λέγων, ὅτι θὰ καταπλουτίσῃ τοὺς Ἀθηναίους, ἂν ἀκολουθήσωσιν αὐτὸν, ἐπειδὴ θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς χώραν ἐξ ἧς θὰ λάθωσιν εὐκόλως ἄφθονον χρυσόν. Οἱ Ἀθηναῖοι, θαρροῦντες πρὸς τὸν νικητὴν τοῦ Μαραθῶνος, ἐχορήγησαν τὰ ζητούμενα, παρέχοντες οὕτως εἰς αὐτὸν ὅλως ἐκτακτὸν καὶ σχεδὸν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν.

Ὁ Μιλτιάδης, ἀριστα γνωρίζων ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου τοὺς Πέρσας, ἐνόει, ὅτι ἡ ἐν Μαραθῶνι νίκη, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ τελειωτικὴ. Ὁ πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγὼν δὲν εἶχε περατωθῆ. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη συμμάχων καὶ χρημάτων· ἦτο ἀνάγκη τιμωρίας τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους εὐκόλως παραδοθέντων Ἑλλήνων τῶν Κυκλάδων· ἦτο ἀνάγκη θαρραλέας, εἰ δυνατόν, ἐπιθέσεως ἐναντίον τοῦ περσικοῦ στόλου μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἐν περιπτώσει ἀποπέρας νέας ἐπιδρομῆς. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ τοιοῦτου σχεδίου ἀπῆρτετο μυστικότης δυσεπίτευκτος ἐν πολιτείας δημοκρατουμέναις, ὁποῖα ἡ τῶν Ἀθηναίων. Μόνον ἐν ἐποχῇ κεκινημένῃ, ὁποῖα ἡ ἐπακολουθήσασα εἰς τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, ἠδύνατο ἀνὴρ χαίρων ἄκραν ἐμπιστοσύνην οἷος ὁ Μιλτιάδης νὰ λάβῃ ἐν πλήρει ἐχεμυθίᾳ τοιαύτην ἀπόλυτον ἐξουσίαν.

Ὁ Μιλτιάδης, παραλαβὼν τὸν στόλον, διηυθύνθη πρὸς τὰς Κυκλάδας. Ἐφ' οὗ δὲ τινες μὲν τῶν νήσων προσῆλθον ἐθελουσίως εἰς τοὺς Ἀθηναίους, τινὲς δ' ἄλλαι πιθανῶς ἐδηλώθησαν, ὁ Μιλτιάδης ἐστράφη πρὸς τὴν Πάρον, ἧτις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μαρδονίου καταστροφὴν τῆς

Νάξου ἦτο ἡ κυριωτάτη καὶ πλουσιωτάτη τῶν Κυκλάδων. Ὁ Μιλτιάδης ἐπολιόρησε τοὺς Πικρίους, κλεισθέντας ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ζητῶν τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν καὶ τὴν πληρωμὴν ἑκατὸν ταλάντων, ἦτοι ἐξακοσίων χιλιάδων ἀρχαίων δραχμῶν. Οἱ Πάριοι δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Μιλτιάδου, πεποιθότες εἰς τὸ ὄχυρόν τῶν τειχῶν αὐτῶν, ἐπιστευάζοντες δὲ καθ' ἑκάστην νύκτα καὶ ἐξαίροντες εἰς διπλοῦν ὕψος τὰ ἐπίμαχα αὐτῶν μέρη. Εἰς μάτην ὁ Μιλτιάδης ἐδήου τὴν χώραν. Ἡ Πάρος ἀντίστατο καρτερικῶς. Μετὰ δὲ πολιορκίαν εἴκοσι καὶ ἕξ ἡμερῶν ἠναγκάσθη ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν νῆσον, ἀποπλέων εἰς τὸ Φάληρον μετὰ τοῦ Μιλτιάδου.

Ὁ Μιλτιάδης ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας μετὰ βραχεῖαν ἀπουσίαν ὑπὸ ἄλλοις ὅπως διαφόροις ἐκείνων ὑπ' οὓς ἀνεγώρει. Ἐφερε τὸν στόλον τῶν Ἀθηνῶν οὐχὶ μὲν ἠλαττωμένον, οὐδ' ἠττημένον, ἀλλ' ἄπρακτον καὶ ἐστερημένον παντὸς γοήτρου ἀντι τῶν χρημάτων, ἅτινα ὑπεσχέθη νὰ φέρῃ καὶ ὧν εἶχεν ἀνάγκην μεγίστην ἢ πῶλις διὰ τοὺς ἐπικειμένους νέους κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας, ἐπεδάρυνε μόνον τὴν πόλιν ἢ δαπάνη ἐκστρατείας ἀναφελήτου. Ἡ στρατιὰ τῶν Μαραθωνομάχων ἠνίκησασα τὰς μυριάδας τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνηου καὶ ματαιώσασα τὴν ἐνέργειαν τοῦ μεγάλου περικοῦ στόλου ἐπέστρεψεν ἄδοξος ἐκ μικρᾶς νήσου, ἧτις εἶχε μίαν μόνην τριήρη ἀποστείλει ὡς σύμμαχον τῶν Περσῶν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ὁ πρὸ μικροῦ ἀκόμη νικηφόρος καὶ ἀνευρημούμενος στρατηγὸς ἐπέστρεψε τῶρα μὲ ψυχὴν τεθλιμμένην ἐκ τῆς ἀποτυχίας καὶ μὲ σῶμα ἀλγοῦν ἐκ τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας εἶχε λάβει κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Πάρου. Ἀλλὰ πολὺ μεγκλείτερον ὑπῆρξε τὸ ἠθικὸν ἄλλοις τοῦ τραυματίου, ὅτε, ἐπιστρέφων εἰς τὴν πόλιν, εἶδεν, ὅτι τὸ κατ' αὐτοῦ πάθος τῶν Ἀλκιωνιδῶν, ὅπου εἶχον σκεπάσει πρὸς ὦραν αἱ δάφναι τοῦ Μαραθῶνος, ἐξέλαμψεν ἐκ νέου φοβερόν, ὡσεὶ ἀναρριπισθὲν ἐκ τῆς πνοῆς τῶν ἀντιρρόπων ἀνέμων, αἵτινες ἐχείμασαν τὴν λευκκλιθεύσαν κεφαλὴν τοῦ Μαραθωνομάχου. Ἀλγῶν τὸ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἤκουσεν ὅσα διεδίδοντο περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει. Τινὲς μὲν ἔλεγον, ὅτι ἤγαγε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν Πάρον, ἵνα ἐλδικήσῃ ἀτομικὰ πάθη, τιμωρῶν Λυσαγόραν τινὰ, ὅστις τὸν εἶχε διαβάλλει ποτὲ πρὸς τὸν Πέρσην Ὑδάρνην. Παρ' ἄλλων ἐκοινολυγέτο, ὅτι δὲν ἔλαβε τὰς πληγὰς ὡς γενναῖος στρατιώτης πολιορκῶν τὴν Πάρον, ἀλλ' ὅτι ἔθραυσε τὸν μηρὸν ἢ τὸ γόνυ πηδήσας δίκην κλέπτου φωραθέντος, ἐκ τοῦ τείχους μετὰ τὴν ἐσπευσμένην ἐξοδὸν ἀπὸ ἱεροῦ, εἰς τὸ ὅποιον εἶχεν εἰσελθεῖν

κρυφίως ὅπως διενεργήσῃ κατὰ τὰς συμβουλάς αἰχμακλώτου γυναικός, ὑποδικόνου τῶν χθονίων θεῶν, μγγγχνεῖν σκοπὸν εχουσαν νὰ διευκολύνῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἄλωσιν τῆς νήσου. Ἄλλοι τέλος διέδιδον, ὅτι δυνάμενος νὰ κυριεύσῃ τὴν Πάρον, δὲν ἐκυρίευσεν αὐτήν, λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ προδοῦς τοῦ Ἀθηναίου. Ἀλλὰ μάλιστα ἰσχυρὰ ὑπῆρξεν ἡ ὁδὴν τοῦ Μιλτιάδου, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀλκμαϊωνιδῶν, ὁ Ξάνθιππος, κατήγγειλεν αὐτὸν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ ἀπάτῃ.

Συγκινητικὴ ὑπῆρξεν ἡ δίκη τοῦ Μιλτιάδου πρὸ τοῦ πανδήμου δικαστηρίου τῆς ἡλικίας ἢ μᾶλλον συγκινητικὴ ἔπρεπε νὰ εἶνε, ἂν οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ λησμονοῦντες τίς ὁ ὑπόδικος, ἔκρινον δικαίως περὶ τῆς ἐναντίον αὐτοῦ καταγγελίας καὶ ἐστραθμίζον σφαιρόνως τὰς ἀφορμὰς τῶν κατηγορῶν. Ἄλλ' ὅμως ἡ περὶ ἀπάτης ῥητὴ καταγγελία καὶ αἱ περὶ προδοσίας συκοφαντικαὶ διαδόσεις ἐπληνῆρυσαν εἰς τὰ πλήθη πλείοτερον ἢ οἱ λόγοι τῶν συνηγορῶν τοῦ Μιλτιάδου, ὑπομινησκόντων τὴν ἄλωσιν τῆς Λήμνου, ἣν οὗτος, κυριεύσας παρὰ τῶν Πελασγῶν, εἶχε παραδώσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ τὴν μάχην τὴν ἐν Μαραθῶνι. Γὰρ ὑπὲρ τῆς πόλεως πεπραγμένον ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου ἦσαν ἀνίσχυράν κ' αἰσθάνονται τοὺς δικαστάς, οὐδὲ συνεκίνησεν αὐτοῦ; ἡ θέα τοῦ ἐν τῷ δικαστηρίῳ παρόντος ὑποδίκου. Πικρίστατα ἐκεῖ πρὸ τῶν δικαστῶν ὁ Μιλτιάδης οὐχὶ ἀκμαίως ὡς ἄλλοτε, οὐδ' ἐν τῇ περιβολῇ τοῦ στρατηγοῦ, ἦν φέρων εἶχεν ὀδηγήσει ἀκόμη πρὸ ὀλίγων μηνῶν τοὺς συμπολίτας εἰς τὴν νίκην, ἀλλ' ἐπὶ κλίνης, ὠχρὸς καὶ κατὰβεβλημένος, ἄλγων καὶ τροχυματικός. οὔτε δύναμιν ἔχων οὔτε διάθεσιν νὰ παλογηθῇ ἕνεκα τῶν ἀπὸ τοῦ σηπομένου μηροῦ του ἀλγηδόνων.

Τὸ πολυάριθμον δικαστήριον τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, ἐν τῷ ὅποιῳ ἡ εὐθύνη καταμεριζομένη ἕνεκα τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν δικαστῶν σχεδὸν ἠφανίζετο παντελῶς, μίλις που καὶ μετὰ βίβης ἀπορρίψαν τὴν περὶ θανατικῆς ποινῆς πρότασιν τοῦ Ξανθίππου, ἐπέβλεν εἰς τὸν Μιλτιάδην πρόστιμον πεντήκοντα ταλάντων, ἧτοι τριακσίων χιλιάδων ἀρχαίων δραχμῶν. Τὸ ποσὸν ἦτο μέγα καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἄλλως εὐπορον οἰκογένειαν τῶν Φιλαίδων καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πληρωθῇ ἀμέσως. Μόλις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου ἠδυνήθη νὰ ποτίσῃ αὐτὸ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κίμων. Δὲν εἶνε βέβαιον ἂν ὁ Μιλτιάδης ἀπέθικεν ἐν τῇ εἰρκτῇ, φυλακισθεὶς μέχρις οὗ πληρωθῇ ἢ εἰς αὐτὸν ἐπιβληθεῖσιν χρηματικὴ ζημίαι. Βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ ἄλλοτε κύριος τῆς θρακικῆς χερσονήσου, ὁ γαμβρὸς

Θρακὸς ἡγεμόνος, ὁ νικητὴς τοῦ Μακραθῶνος ἀπέθανεν ἐκ τῆς πληγῆς ἣν ἔλαβε πολεμῶν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, ὅτι ἀπέθανεν ὡς χρεωφειλέτης ἐστερημένος τῶν πολιτικῶν δικαιομάτων ἐν τῇ πόλει εἰς ἣν εἶχε δώσει τὸν μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις πλοῦτον, τὴν δόξαν τὴν ἀπὸ τῆς νίκης τῆς ἐν Μακραθῶνι. Ὡ! τοῦλάχιστον νὰ εἶχεν ἀποθάνει τότε ἐκεῖ πέραν, πλησίον τοῦ γενναίου Καλλιμάχου καὶ τῶν ἀγαθῶν συστρατιωπῶν του, ἐκεῖ ὅπου ἡ πόλις, ὡς εἰ μεταμελομένη ἔπειτα, ἐπέτρεψε νάνακουθῶσι τὰ ὄστα τοῦ στρατηγοῦ.

ζ'

Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.

Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων ὄφειλε χάριν τῆς σωτηρίας αὐτῆς καὶ χάριν τοῦ μέλλοντός της νάποκτήσῃ ἰσχυρὸν στόλον καὶ νὰ γείνη δύναμις ναυτικῆ κατεῖχε τὰ πνεύματα ἤδη πρὸ τῆς μάχης τοῦ Μακραθῶνος. Εἶδομεν, ὅτι ἤδη ὑπὸ τὴν Μιλτιάδην εἰς τὰς Κυκλάδας ἐκπλεύσας στόλος ἠρίθμει ἐβδομήκοντα τριήρεις, ἐνῶ ἐν ὀλίγῳ παλαιότεροις χρόνοις οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μόνιμον στόλον ἐκ πενήκοντα μόνον πλοίων. Ἡ μικρὰ αὕτη αὐξήσις τοῦ στόλου ἡ γενομένη ἤδη πρὸ τῆς ἐν Μακραθῶνι μάχης ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκτελέσεως μεγάλου σχεδίου, δι' οὗ αἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ δυνάμεως ἡπειρωτικῆς ἔμελλον νὰ μεταβληθῶσιν εἰς κράτος ναυτικόν. Ἀντιπρόσωπος δὲ τοῦ προγράμματος τούτου ἦτο ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ ὁ Θεμιστοκλῆς. Εἰς τὴν Θεμιστοκλέα χρεωστοῦσιν αἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἰδιόζοντα ναυτικὸν χαρακτήρα ὃν ἀπέκτησαν καὶ τὴν μεγάλην κατὰ θάλασσαν δύναμιν· εἰς αὐτοῦ τὸ προσωρικὸν βλέμμα χρεωστεῖ ἡ πόλις τοὺς λαμπροὺς λιμένας τοῦ Πειραιῶς καὶ τὴν οἰκοδομὴν καὶ ὀχύρωσιν τοῦ ἐπίνειοῦ ἐκείνου. Πρόγραμμα τοῦ τολμηροῦ νεωτεριστοῦ ἦτο νὰ ὑπαγάγῃ κατὰ μικρὸν καὶ καταβιάσῃ τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ποιήσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀντὶ μόνιμων ὀπλιτῶν ναυβάτας καὶ θαλασσίους. Τὸ πρόγραμμα δὲν ἦτο μόνον στρατιωτικόν, ὡς φαίνεται ἐκ πρώτης ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸν καὶ κοινωνικόν. Ἡ μεταβολὴ δὲν ἀνεφέρετο εἰς μόνην τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τῆς χώρας, δὲν περιωρίζετο εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ναυτικοῦ ἀντὶ τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ. Ὁ κατὰ γῆν στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων τῶν πολιτῶν, ἦτοι ἐκ τῶν γαιοκτημόνων. Βάσις αὐτοῦ ἦτο

λοιπόν ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς, ἡ εὐλαβὴς θεραπεία τῶν πατρῶων κτημάτων, ἡτις συνεδέετο πρὸς τὰς ἀναμνήσεις καὶ τοὺς ἀρχαίους μύθους τῶν Ἀθηναίων, ἡτις συνεπέφερε τὴν ἐμμονὴν εἰς τὰ πατροπαράδοτα καὶ παλαιά. Ἄλλ' ὅπως ἰδρυθῆ μεγάλη κατὰ θάλασσαν δύναμις, ὅπως κτισθῆ ἰσχυρὸς στόλος, ἦτο ἀπαραίτητος ἡ προστασία τοῦ πολυκινήτου θητικοῦ ὄχλου, ἡ εἰς τὴν πολιτείαν συμμετοχὴ τοῦ ἀκτήμονος ἢ κινιτὴν μόνον περιουσίαν ἔχοντος λαοῦ. Διὰ τοιοῦτον στόλον, στόλον ἐκ διακοσίων τριήρων, ὅποσον ἤθελεν ὁ Θεμιστοκλῆς, δὲν ἤρκει ὁ εἰς πᾶσαν προσβολὴν ἀναπεπταμένος, εἰς μικρὸν μόνον στόλον ἐπαρκῆς, ἰδίως δὲ διὰ μικρὰ μόνον ἐμπορικὰ πλοῖα ἐπιτήθειος παλαιῶς λιμῆν τῶν Ἀθηνῶν, ὁ κατὰ τὸ σήμερον λεγόμενον παλαιὸν Φάληρον. Ἦτο ἀνάγκη ἀσφαλῶν λιμένων, εὐρυχώρων νηωρίων, ἐκτεταμένων ναυστάθμων, ὅπως ἀναπτυχθῆ καὶ δικτηρηθῆ ναυτικὴ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν. Πρὸς ταῦτα δὲ πάντα τὸ εὐρὺ τοῦ Θεμιστοκλέους βλέμμα εὔρε πρόσφορον καὶ ἐπιτηδαιοτάτην τὴν πολυσιδῆ καὶ πολυλίμενον πεираϊκὴν χερσόνησον. Ἡ ναυπήγησις τῶν τριήρων, ἡ οἰκοδόμησις τῶν νηωρίων καὶ τῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν λιμένων ἀναγκαίων τειχῶν, ἡ κτίσις τῆς νέας πόλεως, ἡτις κατ' ὀλίγον θὰ ἰδρῦετο ἐγγὺς τῶν λιμένων, ἐμελλε νὰ προκαλέσῃ μεγάλην κίνησιν καὶ ζωὴν, συρροὴν ξένων τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων, ἀνάμιξιν τῶν παλαιῶν ἀστῶν πρὸς τοὺς τοὺς νέους μετοίκους. Ὅσως ἡ ὑπηρεσίᾳ τοῦ στόλου καὶ αἱ νέαι ναυτικαὶ ἀνάγκαι ἐμελλον πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ μετακινήσωσι τὸ κέντρον τῆς δυνάμεως καὶ ὑπάρξεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ μεταβάλωσιν αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῆς ἐδραϊκᾶς καὶ μονίμου φύσεως τῶν ἀγροτῶν καὶ γαιοκτημόνων εἰς τὸ πολυκίνητον καὶ ταρχῶδες ἦθος τοῦ ναυτίλου καὶ ἐμποροῦ. Τέλος δ' ἐμελλε νὰ καταστῆ ἀναπόφευκτος καὶ πολιτικὴ μεταβολή, παρεχομένων πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ εἰς τὴν τεταρτην τάξιν τῶν πολιτῶν καὶ ἀνοιγομένης τῆς μόνης

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

τελευταίας θύρας τῆς ἀγούσης εἰς τὴν ἄκρατον δημοκρατίαν, ἣν εἶχε ἀφῆσει κλειστήν ὁ Κλεισθένης.

Τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τῶν νεωτεροποιῶν, τῶν ὁποίων πρῶτατο ὁ Θεμιστοκλῆς, ἤρθε εἰς τὸ πολὺ πλῆθος καὶ εἴλκυεν αὐτό. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ὅμως ἀσπαστὸν παρ' ἀπάντων τῶν πολιτῶν. Οἱ παλαιοὶ εὐπατρίδαι, οἱ ἔχθροὶ τῶν καινοτομιῶν, οἱ τηρηταὶ τῶν πατροπαράδοτων ἐτάχθησαν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Ξάνθιππον καὶ τὸν Ἀριστείδην. Αἱ ἀπ' αὐτῶν τῶν παιδικῶν χρόνων ἀντίθετοι φύσεις τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους εὐρέθησαν καὶ πάλιν ἀντιμέτωποι ἐν τῷ ζωτικῷ τούτῳ διὰ τὰς Ἀθήνας ζητήματι ὕπερ ἧτο συγχρόνως στρατιωτικόν, κοινωνικόν καὶ πολιτικόν.

Ἡ μερὶς τῶν συντηρητικῶν, τῆς ὁποίας οἱ ἰσχυρισμοὶ ἐπερρώθησαν διὰ τῆς ἐν Μικραθῶνι ἐπιτυχίας τῶν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, δὲν ἦτο παράδοξον νὰ ὑπερτερῆσθῆ ἰσῶς τῆς τῶν νεωτερισμῶν, ἂν δὲν ἐπειθον τοὺς Ἀθηναίους περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἰσχυροῦ στόλου οἱ ἀπαυτοὶ καὶ νέοι κίνδουνοι ἐκ τῆς γείτονος Αἰγίνης. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδης;

παρὰ τοὺς εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὀλίγῳ πρὸ τῆς ἐν Μικραθῶνι μάχης τοὺς δέκα ἐκείνους ἐγκρίτους Αἰγινήτας, ἐξησφάλιζε μὲν τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς μετὰ τῶν Περσῶν συμπράξεως τῆς Αἰγίνης, ἀλλ' ἀνερρίπιζεν οὕτω τῶν δύο γειτόνων πόλεων τὴν παλαιὰν ἔχθραν, ἧτις δὲν ἤρρηγε νὰ ἐκρηγῆ ἐκ νέου ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Μικραθῶνι μάχην. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐρχοῦντο τοὺς ἀμῆρους, οὐδ' ἠθέλησαν νὰ παρῶσιν αὐτοὺς εἰς τὸν Λεωτυχίδην, μεταβάντα ἐπὶ τούτῳ κατ' ἐντολὴν τῶν Αἰγινήτων εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι δικάσαντες τὸν βασιλέα ἀπέστειλαν

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

αὐτὸν δίκην αἰμακλώτου πρὸς τοὺς Αἰγινήτας ἀντὶ τῶν ἐν Ἀθήναις κρατουμένων συμπολιτῶν του. Ἡ ἀνοησία αὕτη τῶν Ἀθηναίων ἐξῆψε τὰ παλαιὰ πάθη. Νέος πόλεμος ἐξερχόγη μεταξὺ τῶν δύο πόλεων τῷ 487 π.Χ. Ἀθηναῖοι καὶ Αἰγινήται, ἀριστοκρατικοὶ καὶ δῆμος ἐν Αἰγίνῃ περιέστησαν εἰς δεινὸν ἀγῶνα. Ἡ καθυστέρησις τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐμελλον νὰ συμπράξωσι μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Νικόδρομον δημοκρατικῶν τῆς Αἰγίνης, ἐγενεῖν αἰτία νὰ πνιγῆ εἰς τὸ αἶμα ὑπὸ τῶν αὐτοῦ εὐπατριδῶν ἢ κατ' αὐτῶν στάσις τοῦ αἰγινίου δήμου. Ἀφ' ἑτέρου

οὔτε ἡ ἔγκαιρος ἀφίξις χιλίων Ἀργείων, σπευσάντων εἰς βοήθειαν τῶν ἀριστοκρατικῶν τῆς Αἰγίνης, οὔτε ἡ ὑπὸ τοῦ ἀθλητικοῦ στρατηγοῦ τῶν συμμάχων, τοῦ Νεμεονικοῦ Εὐρυβάτου, διεύθυνσις τοῦ κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀγῶνος ἐπὶ τῆς νήσου ἠδυνήθησαν νὰ παράσχωσι κατὰ γῆν τὴν νίκην εἰς τοὺς Αἰγινήτας. Ἀλλὰ κατὰ θάλασσαν ὁ αἰγινήτικὸς στόλος κατώρθωσεν ἐπιπεσῶν νὰ συλλάβῃ τέσσαρας ἀθηναϊκὰς τριήρεις καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἐν Αἰγίνῃ νικήσαντας Ἀθηναίους νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν ἐπιβίβασιν τῆς στρατιᾶς ἐπὶ τοῦ λοιποῦ αὐτῶν στόλου.

Ἄν αἱ τριήρεις τῆς Αἰγίνης ἠδυνήθησαν νὰ ματαιώσωσιν τὰς νίκας τῶν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν καὶ νὰ καταστήσωσιν ἀνωφελέτους τὰς ἐπιτυχίας τῆς περσικῆς στρατιᾶς, τί ἔμελλον νὰ πάθωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν ποτε παρουσιάζετο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀττικῆς χιλιόναυς περσικὸς στόλος; Οἱ ἐκ τῆς Αἰγίνης κίνδυνοι ἦσαν ἐπιχειρήμα δραστικὸν καὶ ἐκ τῶν ἐγγυτάτων διὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ Θεμιστοκλέους. Οἱ περὶ τὸν Ἀριστείδην, σύμβολον ἔχοντες τὴν ἱεράν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἠδύνατο νὰναφέρωσιν εἰς τοὺς συμπολίτας τὸν ἐγγὺς κείμενον Μαραθῶνα, ὅπου οἱ ἀγρόται τῆς Ἀττικῆς, φορέσαντες τὴν πανοπλίαν τοῦ ὀπλίτου, ἐνίκησαν τὸν Πέρσην. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Θεμιστοκλέα ὀπαδοὶ τῆς ποσειδωνίου τρικίνης, ἀδυνατοῦντες νὰ δεῖξωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ δῆσος τῶν ἰσθμῶν ὅπερ ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῆς πόλεως ἐκ τῶν λιμένων τῆς μακρυνῆς Κιλικίας, ἠδύνατο νὰ δεῖξωσι διὰ τοῦ δακτύλου ἀπὸ οἰκισθῆποτε τῶν Ἀθηνῶν σκοπιᾶς πλησίον ἐκεῖ ὑψούμενα τὰ κυκλῶδη ὄρα τῆς Αἰγίνης, ὡς λήμην ἐπὶ τοῦ Πειραιῶς, καὶ ἐν τοῖς αἰγινήτικοῖς λιμέσιν ἠγκυροβολημένον ἀπειλητικὸν στόλον, ἀκοίμητον ἐχθρὸν τῶν ἀλιέων καὶ γαυκλήρων τῆς Ἀττικῆς παρ' αὐτὰ τὰ πρόθυρα τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ προφανὴς καὶ ἀναπόδραστο ἀνάγκη ἐπενήργησεν εἰς τὰ πλήθη. Ὁ ἐκ τῆς Αἰγίνης κίνδυνος ἔσωσε τὰς Ἀθῆνας. Ἡ ναυτικὴ πολιτικὴ τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπερίσχυσεν. Οἱ νεωτερισταὶ ἐνίκησαν τοὺς παλαιότερους συντηρητικοὺς.

Τὸ ἔργον ὅπερ ἀνέλαβεν ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἦτο εὐχερὲς. Δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ γείνη διὰ μιᾶς ἡ ναυπήγησις τῶν πλοίων ὅσα ἀπητοῦντο, ὅπως ὁ στόλος ἀποτελεσθῆ ἐκ διακοσίων ἐν ὅλῳ τριήρων, οὐδ' ἡ οἰκοδόμησις τῶν νεωρίων, οὐδ' ἡ ὀχύρωσις τῶν πειραικῶν λιμένων. Ἀπῆρτετο χρόνος καὶ χρήματα πολλὰ καὶ ἐργατῶν πλῆθος· ἦτο ἀναγκαῖα ἡ ἐνίκησις πάσης ἀντιπολιτεύσεως. Τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου ἐλύθη συνετῶς

καὶ σκοπίμως, ψηφισθείσης τῆς βαθμικίας, ἀλλὰ τακτικῆς προόδου τῶν ἔργων. Αἱ λείπουσαι χεῖρες εὐρέθησαν, κληθέντων ἔξωθεν ἔργατῶν ἢ συρρυσάντων ἀφ' ἑαυτῶν εὐθὺς ὡς ὑπῆρχεν ἔργασία. Ἀλλὰ τὰ ἔργα ἰδίως προώδυσαν, ὅτε εὐρέθησαν οἱ χρηματικοὶ πόροι. Εἰς τὴν ἄλλως πτωχὴν τῆς Ἀττικῆς γῆν εἶχεν ἐμπιστευθῆ ἡ φύσις θησαυρὸν κεκρυμμένον, οὗ ἡ ἐπιτηδεῖα χρῆσις ἠδύνατο νὰ παράσχη μεγάλαις ὠφελείαις εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Κατὰ τὰ νότια τῆς Ἀττικῆς ἔκειντο αἱ ὑποχθόνιοι φλέβες τῶν λαυρευτικῶν ἀργυρείων, τῶν ὁποίων ἡδὴ ἔνωρις εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐξεργασία. Ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἐκμισθώσεως τῶν μεταλλείων τούτων τοῦ Λαυρίου ὑπῆρχεν ἐν τῷ ταμείῳ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας μετὰ τὴν ἀφίρῃσιν πάσης ἀναγκαιῆς δαπάνης περίσσειμα ἑκατὸν τάλαντων, ὑπερ ὡς τοιοῦτον ἔμελλε νὰ διανεμηθῆ εἰς τοὺς πολίτας. Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς ἔσχε τὸ θάρρος νὰ προτείνῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅπως, ἀφέντες τὴν διανομήν, κατασκευάσωσι διὰ τῶν ἐκ τῆς λαυρευτικῆς προσόδου περισσευόντων χρημάτων τριήρεις. Ὅτε δ' ἡ πρότασις ἔγεινεν ἀποδεκτὴ, ἀνετέθη ἡ κατασκευὴ τῶν τριήρων εἰς τοὺς ἑκατὸν πλουσιωτάτους τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, εἰς οὓς ἡ πόλις ἐγορήγει ἐν τάλαντον ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει νὰ παρὰδώσωσιν ἕκαστος μίαν τριήρη ἑταίμην καὶ ἐξηρημένην. Διὰ τοιοῦτου τρόπου ἡ ναυπηγήσις τῶν πλοίων ἐγένετο οὐ μόνον εὐκολωτέρα, ἀλλὰ καὶ οικονομικωτέρα, καθότι τὰς ὑπερ τὸ τάλαντον δαπάνας τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ μίαις τήρους κατέβηλλον οἱ τριήραρχοι. ἀντιφιλοτιμούμενοι μάλιστα τίς αὐτῶν νὰ παρασκευάσῃ καὶ διατηρήσῃ κάλλιον τὸ ἀνατεθὲν εἰς αὐτὸν πλοῖον. Οὕτω δ' ἀνεπαίσθητως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, σχεδὸν εἰπεῖν ἄνευ ἐκτάκτων δαπανῶν, ἄνευ αἰτήθητις ἐπιδικρύνσεως τῶν πολιτῶν, ἡ πόλις ἤρχισεν ἐκτελοῦσα τὸ πρόγραμμα τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ ἔμελλε μετ' ὀλίγα ἔτη νὰ εὐρεθῆ ἔχουσα στόλον ἐκ διακοσίων τριήρων, τὸν μέχρις ἐκείνων τῶν χρόνων μέγιστον τῶν στόλων, ὃν ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ μίαι μόνῃ πόλις ἑλληνικῇ.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐξενίκησεν, ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ θὰ ἔμενεν ἡμιτελές, ἢ κατὰ τῶν σχεδίων αὐτοῦ ἀντίδρασις θὰ ἐπέφερε κωλύματα διηκεῖ, ἂν μὴ ὑπῆρχε τὸ ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Κλεισθένου παρεχόμενον εὐεργέτημα τοῦ ὀττρακισμοῦ. Ἐν ἔτει 483 π.Χ. ἐζητήθη ἡ γνώμη τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ ἂν ὑπάρχῃ ἀφορμὴ πρὸς ἐξοστρακισμόν τινος τῶν πολιτῶν. Ὅτε δὲ ἡ ἐκκλησία ἀπεράθη ὑπερ τοῦ τοιοῦτου μέτρου, ἔγεινεν ἡ κατὰ τοὺς νενομισμένους τύπους

καὶ κατὰ τὸν ὠρισμένον χρόνον ψηφοφορία. Τὰ ὄστρακα ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστείδου. Ὁ λαὸς ψηφίζων τὸν ὄστρακισμὸν αὐτοῦ ἀπεφάνετο ὑπὲρ τῆς ἀκωλύτου ἐνεργείας τῶν σχεδίων τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ ὁ Ἀριστείδης ἠναγκάσθη συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος νὰ ἐγκαταλίπη τὴν πόλιν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, ἀπερχόμενος ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ δέκα ἔτη. Ἡ δὲ νίκη τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπῆρξε τελεία, ὅτε τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς ἐξωστράκισε καὶ τὸν Ξάνθιππον, τὸν ὁμόφρονα τοῦ Ἀριστείδου.

n'

Αἱ παρασκευαὶ τοῦ Ξέρξου καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Μαρδονίου καὶ ἡ ἥττα τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρους ἀντὶ νάποθαρρύνωσι τοὺς Πέρσας ἐξηρέθισαν αὐτούς. Ὁ Δαρείος ἀπεφάνετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἄγων παμμεγίστην στρατιάν καὶ πολυπληθῆ στόλον, βέβαιος ὄν ὅτι μόνον διὰ τοῦ ὄγκου τοιαύτης ἐκστρατείας θὰ ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἀγγελοὶ διατρέχοντες τὰς πόλεις τῶν ὑψηλῶν τοῦ μεγάλου περσικοῦ κράτους διέτασσαν τὴν παρασκευὴν στρατοῦ καὶ πλοίων καὶ ἵππων καὶ σίτου. Τὰ ζητούμενα ἦσαν πολὺ περισσότερα ἢ κατὰ τὰς δύο προτέρας ἐκστρατείας. Ἐπὶ τρία ὄλα ἔτη ἐδοῦντο ἡ Ἀσία ἐκ τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος παρασκευῶν. Ὅτε δὲ ἤδη ἐπλησιάζεν ὁ χρόνος τῆς ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἠγγέλθη εἰς τὸν Δαρείον, ὅτι ἐπανεστάτησαν οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ τῆς περσικῆς ἀρχῆς. Ἡ ἀποστασία τῆς Αἰγύπτου ἐπέφερε προσωρινὴν ἀναβολὴν εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, ἀναγκάζουσα τὸν βασιλέα νὰ καταστείλῃ πρῶτον τὴν ἐπανάστασιν ταύτην. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ τῶν πολεμίων εἶνε ἄδηλα, ὁ δὲ βασιλεὺς ἦτο ἤδη ὑπερεξηκοντούτης, παρίστατο ἡ ἀνάγκη ὅπως ἐξομακυνθῇ πρὸ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀναχωρήσεως αὐτοῦ τὸ πολὺπλοκον ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, ὃν διημφισβήτουσιν οἱ ἐκ τῶν δύο γάμων τοῦ Δαρείου πρωτότοκοι, Ἀρτοβαζάνης ὁ υἱὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ Γωδρούου καὶ Ξέρξης ὁ υἱὸς τῆς Ἀτόσσης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Κύρου. Ὁ Δαρείος ἔλυσε τὴν διαφορὰν ὑπὲρ τοῦ Ξέρξου, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Κύρου, ὅστις οὐ μόνον κατήγετο καὶ μητρῶθεν ἐξ αἵματος βασιλικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἶχε γεννηθῆ ἤδη βασιλείως ὄντος τοῦ Δαρείου. Μετ' οὐ πολὺ

δ' απέθανεν ὁ γηραιὸς βασιλεὺς, ἄρξας τριάκοντα καὶ ἐξ ἔτη, πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Αἰγύπτου.

Ξέρξης ὁ πορφυρογέννητος, ἀνερχόμενος κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 485 π. Χ. ἐν ἡλικίᾳ ἑτῶν μόλις τριάκοντα καὶ πέντε τὸν θρόνον τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Δαρείου, ἀνελάμβανε δύσκολον κληρονομίαν. Ἀνατράφει ἐν ταῖς ἀπολαύσεσι τῆς πλουσίας τῶν Σούσων αὐλῆς, ἠνγκάζετο ἤδη, εὐθύς ὡς ἐφόρεσε τὴν κίδαριν τοῦ μεγάλου βασιλέως, νὰ ἐπιχειρήσῃ κινδυνώδεις πολέμους. Παρκαλβὼν τὰς δυνάμεις ἃς ὁ πατὴρ εἶχεν ἐτοιμάσει κατὰ τῆς Ἑλλάδος, διέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ μετὰ διατεῖς ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς παρὰ τὸν Νεῖλον ἀποστάτας ἐν ἔτει 483 π. Χ., ἐγκαταστήσας σατράπην τῆς Αἰγύπτου τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀχαιμένην.

Ὁ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεμος δὲν ἐπεβίβλετο εἰς τὸ περσικὸν κράτος ὅπως ἡ κατάπαυσις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Αἰγυπτίων. Αὕτη μὲν ἦτο ὑποχρέωσις ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως ἐπικρατίας ἤδη ὑποτεταγμένης εἰς τοὺς Πέρσας. Ἡ δὲ κατὰ τῆς Ἑλλάδος μακροῦν καὶ ἐπικίνδυνος ἐπιχειρήσις ἦτο κυρίως μόνον ζήτημα φιλοτιμίας καὶ φιλοδοξίας. Διὰ τοῦτο αἱ γνώμαι ἦσαν διηρημέναι ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ξέρξου ὡς πρὸς ταύτην τὴν ἐκστρατείαν. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς κατ' ἀρχὰς οὐδαμῶς ἦτο πρόθυμος νὰ ἐκστρατεύσῃ. Ἄλλ' ὁ ἐξάδελφος τοῦ Ξέρξου Μαρδόνιος μετὰ θερμότητος καὶ δεξιότητος συνεβούλευε τὸν βασιλέα νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, δι' ἧς ἠλπίζεν, ὅτι θὰ ἐξετελεῖτο τὸ παλαιὸν αὐτοῦ σχέδιον, ἡ ὑπ' αὐτὸν ὡς ὑπαρχον καθυπόταξις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ βασιλεῖον τῶν Περσῶν. Ὑπὲρ τῆς τολμηρᾶς τοῦ Μαρδονίου γνώμης ἐτάσσοντο οἱ ἐν τῇ περσικῇ αὐλῇ ἐξ Ἑλλάδος φυγάδες, Δημάρατος, ὁ ἄλλοτε βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, καὶ Πεισίστρατος, ὁ γηραιὸς τοῦ Ἰππίου υἱός. Χρηστάς δ' ἐλπίδας παρεῖχε καὶ ὁ παρὰ τῷ βασιλεῖ Ἕλλην ποιητὴς Ὀνομάκριτος, χρησμολόγος καὶ ἐξηγητὴς τῶν χρησμῶν τοῦ Μουσαίου, οὗς ἠρμήνευσεν ὡς προαγγέλλοντας τὰς ἐν Ἑλλάδι νίκας τοῦ Ξέρξου. Τὰς δ' ἐλπίδας τῶν φίλων τοῦ πολέμου ἐπηύξανον οἱ πρέσβεις τοῦ ἐν Λαρίσῃ βασιλέως Θώρακος ὑποσχόμενοι, ὅτι ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος τῶν Ἀλευκῶν, τῶν γειτόνων τῆς Μακεδονίας, θὰ παρεῖχε πειθόνιον τὴν Θεσσαλίαν καὶ θὰ ὑπεστήριζε μετὰ πάσης προθυμίας τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπιδρομὴν τοῦ Ξέρξου. Ἀπέναντι τῶν τοιούτων ἐπιχειρημάτων τῆς ἐξημμένης καὶ πολυπληθοῦς πολεμικῆς φατρίας ἀνίσχυροι ὅλως ἀπέβησαν αἱ συνεταὶ

νοθεσίαι τοῦ Ἄρταβάνου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Δακρείου καὶ θεοῦ τοῦ Ξέρξου, ἀποτρέποντος τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πολέμου. Οἱ φιλοπόλεμοι ὑπερίσχυσαν, καὶ ὁ Ξέρξης ἔβλεπεν ἤδη ἐν ὀνείροις, ὅτι, ἐστεφανωμένοι διὰ θαλλοῦ ἐλαίας, ἐπεκράτει πάσης τῆς γῆς, καθυποτάσσωσιν εἰς δουλείαν πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Αἱ παρασκευαὶ ἐπεσπεύσθησαν μετὰ νέου ζήλου.

Αἱ παρασκευαὶ δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ μεγάλου στρατοῦ καὶ στόλου, ὅστις ἔμελλε νὰ διαβῆ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὰ παθήματα τῶν προγενεστέρων ἐστρατειῶν εἶχον γίνεσθαι μαθήματα διὰ τοὺς Πέρσας. Αἱ ἀποτυχίαι τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἄρταφέρου ἐδίδασκαν αὐτοὺς, ὅτι διὰ θαλάσσης δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβιβασθῆ ἑπαρκῆς στρατιὰ καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ τολμηθῆ καὶ πάλιν ἢ διὰ ξηρᾶς διαβάσεως πολυπληθοῦς στρατοῦ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ζευχθῆ γέφυρα, ἄγουσα ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ κίνδυνοι τοῦ Δακρείου ἐν Σκυθίᾳ κατέστησαν φανερόν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ληφθῆ φροντίς περὶ μεγάλων ἀποθηκῶν τροφίμων, γεφυρῶν καὶ ὁδῶν ἐν ταῖς χώραις δι' ὧν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ στρατός, ἀλλ' ὅτι συγχρόνως δὲν ἔπρεπε νὰ λείψῃ στόλος παραπλέων, ὅπως διευκολύνῃ τὰς διὰ τὸν περὶ τὸν στρατὸν προμηθειὰς καὶ βοηθῆ αὐτὸν ἐν πάσῃ παρουσιαζομένῃ ἀνάγκῃ. Τέλος δὲ τὸ ναυάγιον τοῦ στόλου τοῦ Μαρδονίου παρὰ τὸν Ἄθω ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τῆς διορύξεως τοῦ στενοῦ ἰσθμοῦ δι' οὗ ἡ ἄθωνικὴ χερσόνησος ἐνοῦται μετὰ τῆς Χαλκιδικῆς.

Ἔργα τοιαῦτα, ὅποια τὰ προαπαιτούμενα διὰ τὴν διάβασιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτελεσθῶσιν ἀμέσως. Δύο ὀλόκληρα ἔτη καὶ πλέον παρήλθον πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν. Ἐν καταλλήλοις χώροις τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας ἰδρύθησαν ἀποθήκαι, ἐν αἷς ἐναπεταμειύθησαν μεγάλα ποσότητες οἴτου διὰ τοὺς ἀνδρας καὶ χόρτου διὰ τὰ ὑποζύγια. Μετὰ μεγάλου κόπου διωρύχθη τὸ στενὸν τῆς ἄθωνικῆς χερσονήσου διὰ πλῆθους πολλοῦ ἀνθρώπων ἐναλασσόντων, οὓς ἐβίαζεν εἰς τὸ ἔργον ἡ πειθνανάγκη τῆς μάστιγος τῶν ἐποπτῶν. Μετὰ μακρὰν καὶ ἐπώδυνον ἐργασίαν ἐξεσκάφησαν τὰ χώματα εἰς μῆκος τριχιλίων περίπου βημάτων καὶ πλάτος ἀρκετὸν διὰ δύο τριήρεις, καὶ εἰς ἔρρευσεν ἡ θάλασσα ἀπὸ τῆς Ἀκάνθου πρὸς τὴν Σάνην ἐντεῦθεν τῆς σημερινῆς Ἰερισσοῦ, κατὰ τὴν θέσιν ἣν καλεῖ Προαύλακα ὁ λαός, μνήμων τοῦ τολμηροῦ ἔργου τοῦ Πέρσου δυνάστου. Καὶ ἡ μὲν ἄθωνικὴ αὐλαξ ἔμελλε νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν ἀκίνδυνον διάπλου τοῦ στόλου ἀπὸ

τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου εἰς τὸν Σιγγιτικόν, ἡ δὲ τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ διάβασις ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην ἔμελλε νὰ γείνη διὰ δύο γεφυρῶν, αἵτινες ἔμελλον νὰ ζευχθῶσιν ἐκ πλοίων οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, ὡς ἄλλοτε ἡ γέφυρα τοῦ Μανδροκλέους, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐκ τῆς Ἀβύδου πρὸς τὴν Σηστόν, ὅπου τὸ στενὸν, ὅπερ τῶρα εἶνε εὐρύτερον, τότε εἶχε πλάτος μόνον ἑπτὰ σταδίων, ἦτοι ἑξ-κιςχιλίων μέχρις ἑπτακιςχιλίων ποδῶν. Αἱ γέφυραι εἶχον ἤδη ζευχθῆ ὑπὸ Φοινίκων καὶ Αἰγυπτίων τεχνιτῶν, ὅτε τρικυμία μεγάλη ἐπιγενομένη συνέκοψε τὰ μεγάλα σχοινία δι' ὧν συνεδέοντο τὰ πλοῖα καὶ διέλυσε τὰς γεφύρας. Οἱ Ἕλληνες διηγοῦντο, ὅτι ὁ Σέρξης οὐ μόνον τοὺς κατασκευαστὰς τῆς γεφύρας ἐθανάτωσεν, ἀλλ' ἐτιμώρησε καὶ αὐτὸν τὸν αὐθάδη Ἑλλήσποντον, ὡς θὰ ἔπραττεν Ἀσιανὸς δεσπότης πρὸς ἄπιστον δοῦλον, διατάξας νὰ δοθῶσιν εἰς αὐτὸν τριακόσκιαι πληγαὶ διὰ μάστιγος καὶ νὰ καταρριφθῆ εἰς τὸ πέλαγος ἀλύσειον ζεῦγος. Τὸ ἀληθές εἶνε, ὅτι ὁ Ἑλλήσποντος ἐσεβάσθη ἔπειτα τὰς νέας γεφύρας, αἵτινες κατασκευάσθησαν δι' ἑπτακοσίων σχεδὸν πεντηκοντόρων καὶ τριήρων πολὺ στερεώτεραι καὶ μετ' ἐξαιρέτου προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας.

Τὴν ἀνοιξίν τοῦ 480 π.Χ. ἄπασαι αἱ παρκευαὶ εἶχον ἤδη περ-τωθῆ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Σέρξου εἶχεν ἤδη ἀφικθῆ εἰς τὴν Ἀβυδον, ὁρμηθεὶς ἐκ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ Κριτάλλων καὶ πορευθεὶς διὰ τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Λυδίας. Ὅτε ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀβυδον, ὁ Σέρξης ἠθέλησε νὰ ἐπιθεωρήσῃ πάντα τὸν στρατὸν. Ἀναβὰς λοιπὸν ἐπὶ ἐξέδρας λίθου λευκοῦ, κατασκευασμένης πρότερον τῆ διαταγῆ τοῦ βασιλέως ὑπὸ τῶν Ἀβυθηνῶν ἐπὶ λόφου, ἐθεῶτο καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν καὶ τὰς νῆας, αἵτινες εἶχον πλεύσει ἐκ τῶν λιμένων τῆς Κύμης καὶ Φωκαίας, ὅπου εἶχον συναχθῆ. Χερὰ κατέλαβε τὴν ψυχὴν τοῦ βασιλέως, ὅτε εἶδε πρὸ τῶν ποδῶν του τὰ πλήθη τῶν στρατῶν καταλαμβάνοντα ὡς μυρμηκίας πάσας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰ πεδία τῶν Ἀβυθηνῶν, καὶ ἀντίκρουσε τὸν Ἑλλήσποντον ὅλον ἀποκεκρυμμένον ὑπὸ τῶν νηῶν καὶ ἐθεῶθη ἐν τῷ πελάγει τὴν πλαστὴν χιμιλαν τῶν νηῶν, καθ' ἣν ἐνίκησαν οἱ Φοίνικες οἱ ἐκ Σιδόνης. Ὅποιος στρατὸς καὶ στόλος! Ὅλαι αἱ πρὸ ταύτης γε-νόμεναι στρατηλασίαι, ἀναφωνεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ἐκπληκτος πρὸς τὰ πλήθη τῆς στρατιᾶς τοῦ Σέρξου, δὲν δύνανται νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς ταύτην μό-νην τὴν μίαν. Καθότι, ποῖον ἔθνος δὲν ὤπλισε καὶ δὲν ἤγαγεν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ὁ Σέρξης; Ποῖον δὲ ὕδωρ δὲν ἐξέλιπε πινόμενον, ὑπὸ τοῦ διψασμένου πλήθους, πλὴν τῶν μεγάλων ποταμῶν; Ἄλλοι μὲν

παρεΐχον πλοῖα, ἄλλοι δὲ ἦσαν τεταγμένοι εἰς τὸ ἵππικόν, ἄλλοι εἶχον προσταχθῆναι νὰ δώσωσιν ἵππικόν, ἄλλοι δὲ ἵππαγωγὰ πλοῖα, συρκατευόμενοι ἐν ταύτῳ, ἄλλοι δὲ νὰ παρέσχωσι μικρὰ πλοῖα διὰ τὰς γεφύρας, ἄλλοι δὲ καὶ τροφὰς καὶ νῆας.

Τὴν ὑστεραίαν ἡ στρατιὰ ἀνέμεινε νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα. Αἱ γεφυροὶ καθηγιασθησαν διὰ θυμιαμάτων παντοίων, καὶ ἡ ὁδὸς ἐστρώθη διὰ μωρινῶν. Ὡς δ' ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, ὁ Ξέρξης, σπένδων ἐκ φιάλης χρυσοῦς εἰς τὴν θάλασσαν, ἠύχετο πρὸς τὸν ἥλιον νὰ κατευοδῶσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Εὐζάμενος δ' ἔρριψεν εἰς τὸν Ἑλλησποντον τὴν ριάλην καὶ μετ' αὐτῆς χρυσοῦν κρατῆρα καὶ ἀκινάκην, ἧτοι ξίφος περσικόν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἤρξατο διαβαίνων ὁ στρατὸς διὰ τῶν γεφυρῶν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐτέραν αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν Πόντον διέβαιεν ὁ πεζὸς στρατὸς καὶ ὄλον τὸ ἵππικόν, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὸ Αἰγαῖον τὰ ὑποζύγια καὶ οἱ θεράποντες. Καὶ προηγούντο μὲν οἱ δεκακίχλιοι Πέρσαι, οἱ ἀθάνατοι, ἐστεφανωμένοι, μετὰ δὲ τούτους εἶπετο ὁ σύμμικτος στρατὸς παντοίων ἐθνῶν. Ἐπτὰ ὅλας ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας ὅλας διήρχετο ὁ στρατὸς.

Γραφικόν ἦτο τὸ θέαμα οὗ ἀπῆλκυεν ὁ Ξέρξης ἐκ τῆς Εὐρώπης, ὅπου διέβη τὴν δευτέραν ἡμέραν, ἐπόμενος εἰς τοὺς ἱεροὺς λευκοὺς ἵππους καὶ τὸ κενὸν ἄρμα τοῦ θεοῦ Μίθρα. Ἡ πολυμιγῆς ἐκείνη καὶ δοξαριθμητος στρατιὰ, ἧτις ὡς χεῖμνος διέρρεεν ἐπὶ μίαν ὄλην ἑβδομάδα ἐκ τῶν ἑλλησποντίων γεφυρῶν, τὸ ἀλλόκοτον ἐκεῖνο ἄθροισμα τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἔθνῶν ὑπεικόντων εἰς τὸ νεῦμα ἐνὸς δεσπότης καὶ εἰς τὰς μάλιστα τῶν κελουστῶν αὐτοῦ παρουσίαζεν ἀξιοθέατον κράμα περιεργωτάτων ἐθνικῶν τύπων, ποικιλωτάτων στολῶν, πολυμορφωτάτων ὄπλων. Ἀπὸ τῶν ἀποτάτων ἐσχατιῶν τοῦ περσικοῦ κράτους εἶχον σπεύσει εἰς τὴν κλῆσιν τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς πτωχῆς Ἑλλάδος τὰσιανὰ καὶ ἀφρικανικὰ πλήθη. Ἐκεῖ συνητᾶτο ὁ Πέρσης τοῦ ἱρανικοῦ ὄροπέδιου, φορῶν ἀναξυρίδας καὶ χειτῶνα χειριδιωτόν, μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰολίδος καὶ Ἰωνίης. Οἱ Ἴνδοι ἐφόρουσαν λευκὰ ἐνδύματα ἐκ βάμβακος· οἱ Κάσπιοι καὶ οἱ ἐκ τοῦ Ἀφγανιστάν Πάκτους ἦσαν σισυρνοφόροι· ἀπὸ τῶν ὤμων τῶν μαύρων Αἰθιοπῶν ἐκρέμνυτο δορακὶ παρδάλεων καὶ λεόντων· οἱ ἐκ τῆς Ἀφρικῆς Λίβυες ἦσαν ἐνδεδυμένοι σκευὴν σκυτίνην. Οἱ στρατιῶται ἔφερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κατ' ἔθνη τὰ διαφορώτατα τῶν καλυμμάτων. Ἡ ἀπαγῆς τιὰρα τοῦ Πέρσου διεκρίνετο ἀπὸ τῆς μίτρας τοῦ Κισσίου ὀπλίτου, ἀπὸ τῆς ὀρθῆς καὶ πεπηγυῖας κυρβασίας τοῦ Σκύθου, ἀπὸ τοῦ

ιδιορρόθιμοι κράνους τῶν Παφλαγόνων καὶ τῶν Μυσῶν καὶ τῶν Κιλικίων. Οἱ Ἀσύριοι ἐφόρουσαν χαλκᾶ κράνη παραδόξως πεπλεγμένα, οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας Αἰθίοπες προμετωπίδια ἵππων ἐκδεδαρμένα μετὰ τῶν ὠτων καὶ τῆς λοφίας, οἱ Θράκες ἀλωπεκᾶς, οἱ Κόλχοι ξύλινα κράνη, οἱ Λύκιοι πέλους περιεστεφανωμένους διὰ πτερῶν. Οὐχ ἦττον περιέρχοντο καὶ ποικίλη ἦτο ἡ στολή καὶ ἡ ὑπόδεσις τῶν καθ' ἕκαστα ἐθνῶν. Παντοία δὲ ἦσαν καὶ τὰ ὄπλα τῶν συστρατευομένων. Ἄλλοι μὲν ἔφερον τόξα μεγάλα ἢ μικρά, ὧν τινες καλάμινα ἢ ἐκ σπάθης φοίνικος πεποιημένα, ἄλλοι αἰχμᾶς βραχείας ἢ μακρᾶς, ἄλλοι λόγχας μεγάλας, ἄλλοι ἀκόντια ἐπικεκαυμένα κατὰ τὸ ἄκρον, ὅπως γείνη μεγαλειτέρα ἢ οὐχὺς αὐτῶν. Τινῶν οἱ ὅστωι ἦσαν καλάμινοι καὶ ἀντὶ σιδήρου εἶχον κατὰ τὴν ἄκρην σκληρὸν λίθον ἀπολήγοντα εἰς οὐχόν. Τινὲς μὲν ἐκράτουν ῥόπαλα ἔχοντα σιδηροῦς ἤλους, τινὲς δὲ ἀκινάκας, ἄλλοι ἐγγχειρίδια ἢ ἀξίνας, ἄλλοι δρέπανα, ἄλλοι σχοινία πεπλεγμένα ἐκ λωρίων καὶ ἀπολήγοντα εἰς βρόχους. Ποικίλα ἦσαν τὰ σχήματα τῶν ἀσπίδων καὶ ἡ ὕλη αὐτῶν· οἱ δὲ ἐξ Ἀσίας Αἰθίοπες ἔφερον ἀντὶ ἀσπίδων δορὰς γεράνων.

Ὁ πολυπληθὴς στρατὸς τοῦ Ξέρξου δὲν ἦτο εὐκτονον κριθμηθῆ, καὶ διὰ τοῦτο διάφοροι καὶ ἀντιφατικαὶ εἶνε αἱ περιουθεῖσαι εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων περὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναριθμᾷ τὸν μὲν πεζὸν στρατὸν εἰς ἓν ἑκατομύριον καὶ ἑπτακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν· εἰς οὓς προσθέτει ὀγδοηκοντακισχιλίους ἵππους καὶ εἰκοσθαιςχιλίους ἀνδρας ἐλαύνοντας κέλητας καὶ ἄρματα ἢ καμήλους. Τὸν δὲ στόλον λέγει ἀποτελούμενον ἐκ 1207 τμηρῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε πλήρωμα διακοσιῶν καὶ στρατιωτικὴν φρουρὰν τριακοντα ἀνδρῶν, καὶ ἐκ τρισχιλίων φορηγῶν πλοίων μετὰ τοῦ οἰκείου αὐτῶν πληρώματος. Συντετέλου δ' εἰς τὸν στόλον Φοίνικες, Αἰγύπτιοι, Κύπριοι, Κίλικες, Κᾶρες καὶ Ἕλληνες ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἄν δὲ προστεθῶσιν εἰς τοὺς ἀνδρας τούτους πάντας τριακοσθαις χιλιάδες ἀνδρῶν προσελθοῦσαι εἰς τὸν στρατὸν κατὰ τὴν ἐκ Θράκης διάβασιν καὶ τὸ πλήρωμα ἐτέρων ἑκατὸν εἰκοσι πλοίων καὶ οἱ ἀπειροὶ θεράποντες καὶ λοιποὶ ἀκόλουθοι τοῦ στρατοῦ, ὄντες ὅσοι καὶ ὁ ὅλος στρατὸς, τὸ ὅλικόν ἄθροισμα κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἡροδοτοῦ ἀνέρχεται εἰς 5,283,220 ἀνδρας. Ἄλλ' ὁ τερατώδης οὗτος ἀριθμὸς δὲν ἔγεινε δεκτὸς ὑπὸ πάντων τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, οἵτινες περιώριζον τὸ ὅλον τοῦ στρατοῦ εἰς ἓν περίπου ἑκατομύριον ἀνδρῶν, τοῦθ' ὅπερ φαίνεται πλειότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν πλησιάζον.

Ὁ περσικὸς στρατὸς, διαβάς τὸν Ἑλλήσποντον, μετὰ πορείαν ἐβδο-

μάδων τινῶν συνηθροίσθη ἐν Δορίσκῳ τῆς Θράκης πλησίον τῆς Αἴνου, ὅπου ἐκ τοῦ Ἑλληνιστοῦ πλεύσας εἶχε φθάσει καὶ ὁ στόλος. Ἀπὸ δὲ τοῦ Δορίσκου ἐξηκολούθησεν ὁ στρατός τὴν διὰ τῆς Θράκης πρὸς τὴν Μακεδονίαν πορείαν, διηρημένοι εἰς τρεῖς μοίρας. Καὶ μία μὲν τούτων διετάχθη νὰ πορευῆται παρὰ τὴν θάλασσαν μετὰ τοῦ ναυτικοῦ, ἡ δὲ δευτέρη προεχωρεῖ διὰ τῆς μεσογίας καὶ ἡ τρίτη, μετ' ἧς ἐπορεύετο αὐτός ὁ Ξέρξης, ἔβαινε ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο ἄλλων. Οὕτω δὲ προχωρῶν ὁ στρατός συνητήθη μετὰ τοῦ παραπλέοντος στόλου κατὰ τὴν Θέρμην πλησίον τῆς σημερινῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Ξέρξης, ἰδὼν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης τὰ θεσσαλικά ὄρη ἐπέβη νηὸς φοινικικῆς καὶ ἔσπευσε νὰ θαυμάσῃ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ καὶ τὰ Τέμπη, ἀποδεχόμενος τὴν φιλίαν ἣν προσέφερον εἰς αὐτὸν οἱ Ἀλευάδαι. Ταχὺς δ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Θέρμην καὶ παραλαβὼν τὴν μοῖραν ἣτις ἠκολούθει αὐτὸν ἐπορεύθη διὰ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὴν Πιερίαν, ὅπως δι' αὐτῆς κατέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Εἰς τὴν Πιερίαν ἐφθασαν τὸν Ξέρξην οἱ κήρυκες οὓς εἶχεν ἤδη πρὸ καιροῦ ἀποστείλει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ζητῶν τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς. Τινὲς μὲν αὐτῶν ἔφερον γῆν καὶ ὕδωρ, ἄλλοι δ' ἐπανάρχοντο μὲ τὰς χεῖρας κενάς. Γῆν καὶ ὕδωρ ἔφερον παρὰ τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ὑποτεταγμένων περιόικων λαῶν, παρὰ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων Βοιωτῶν πλὴν τῶν Θεσπιέων καὶ τῶν Πλαταιέων. Ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἐπανάρχοντο οἱ κήρυκες τοῦ Πέρσου μὲ τὰς χεῖρας κενάς. Εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην οὐδ' εἶχον σταλῆ.

Ἦδη πρὶν ἢ οἱ κήρυκες τοῦ Ξέρξου περιέλθωσι τὴν Ἑλλάδα, ὅτε ὁ περσικὸς στρατός ἠθροίζετο ἐν Σάρδεσι, οἱ Ἕλληνες, μακθάνοντες τὰς παρασκευὰς τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ ἐνοουῶντες τὸν ἐπιχειρούμενον κατὰ τῆς Ἑλλάδος κίνδυνον, ἀπεράσισαν νὰ συνέλθωσι, βουλευόμενοι περὶ τῆς κοινῆς ἀμύνης τῆς χώρας. Ἀπεσταλμένοι τῶν ἑλληνικῶν πόλεων συνήλθον κατὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὃν καθηγήαζε τὸ ἱερόν ἄλλος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ὅστις ἦτο ἀξιόλογον κέντρον συνεντεύξεως διὰ τε τοὺς Πελοποννησίους τοὺς ἀναγνωρίζοντας τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης καὶ τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐντεύθεν τοῦ ἰσθμοῦ. Ἐν τῇ κατὰ τὸν ἰσθμὸν συνόδῳ, τῷ πρώτῳ τούτῳ συνεδρίῳ τῆς ἑνεκὰ τοῦ κοινοῦ κινδύνου πολιτικῶς ἐνοουμένης Ἑλλάδος, δὲν παρίσταντο, ὡς ἠδύνατό τις νὰναμῆν, πρέσβεις ἐξ ἀπασῶν τῶν πόλεων τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἡ ἀντιζηλία πρὸς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης ἢ τὴν εὐγενῆ πρωτοβουλίαν τῶν Ἀθη-

νων, ὁ φόβος πρὸς τὸν ἐκ τοῦ ἐπερχομένου περσικοῦ χειμάρρου ἐπαπειλούμενον κίνδυνον, ὁ ἐν πολλαῖς πόλεσιν ἀνταγωνισμὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν πρὸς τὰ φιλελεύθερα καὶ πατριωτικὰ δημοκρατικὰ πλήθη, τὰ φοβερὰ χρηστήρια τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, οὐδαμῶς ἐνθαρρύνοντος τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα, ταῦτα πάντα ὑπῆρξαν τὰ αἴτια τῆς ἀπὸ τοῦ πανελληνίου συνεδρίου ἀποχῆς πλείστων ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Πρῶτον ἔργον τῶν ἐν τῷ ἰσθμῷ συνελθόντων ὑπῆρξεν ἡ συνδιαλλαγή πάσης ἔχθρας τῶν πόλεων καὶ ἡ παῦσις τῶν κατ' ἀλλήλων πολέμων. Πρῶτοι δὲ συνεφιλιώθησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰγινῆται. Ἐπειτα δ' ἀπεφασίσθη νὰ σταλῶσι κατάσκοποι μὲν εἰς Σάρδεις, ὅπου συνηθοῖζετο ὁ στρατὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως, πρέσβεις δὲ εἰς τὸ Ἄργος, ἕπερ ἔνεκα τῆς πρὸς τὴν Σπάρτην ἔχθρας δὲν εἶχε στείλει εἰς τὸ συνέδριον ἀντιπροσώπους, καὶ ἄγγελοι, ὁμοῦ Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι, εἰς τὰς Συρακούσας πρὸς τὸν ἰσχυρὸν Γέλων, εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ εἰς τὴν Κρήτην, ὅπως συμμετάσχωσιν ἅπαντες τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος. Ὁ ὑπερήφανος Γέλων, μὴ ἀνεχόμενος νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης, ἀπεποιήθη νὰ στείλῃ ἐπικουρίαν, ἅτε ἄλλως ἀπειλουμένης τῆς Σικελίας ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων. Ὁμοίως δὲ οὐδὲν ὑπεσχέθησαν καὶ οἱ Κρήτες. Οἱ Κερκυραῖοι ὑπεσχέθησαν ἐξήκοντα τριήρεις, ἀλλὰ δὲν ἔστειλαν αὐτάς. Οἱ Ἄργεῖοι καὶ οἱ Θηβῆται μετὰ τῶν λοιπῶν Βοιωτῶν οὐδαμῶς ἐδείχθησαν πρόθυμοι νὰ μετάρχωσιν τοῦ ἀγῶνος, ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην ἀντιζηλίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐτήρησαν θέσιν ἐπιφυλακτικὴν, μὴ προσελθόντες μὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁμαχίαν, ἀλλὰ καὶ μὴ μηδίσαντες, οὗτοι δὲ ἔνεκα τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔχθρας προτιμήσαντες νὰ ταχθῶσι μετὰ τῶν Περσῶν. Μόνον ἐκ τῶν Βοιωτῶν οἱ Πλαταιεῖς καὶ οἱ Θεσπιεῖς ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δώσωσιν εἰς τοὺς κήρυκας τοῦ Ξέρξου γῆν καὶ ὕδωρ. Τέλος δ' ἄνευ ἀποτελέσματος ἔμεινεν ἡ πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς τῆς Πελοποννήσου πρεσβεία.

Τὸ ἐν τῷ ἰσθμῷ συνέδριον, ψηφίσαν δικαίως τιμωρίας κατ' ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἤθελον ἐκουσίως καὶ ἄνευ ἀνάγκης προσέλθει εἰς τοὺς βαρβάρους, πρέσβη εἰς σκέψιν περὶ τῶν μέσων τῆς ἀμύνης. Οἱ Σπαρτιῆται μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν Πελοποννησίων προέτεινον τὴν διὰ τείχους ὀχύρωσιν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς ἀμύνης ἐν αὐτῷ. Ἀλλὰ τοιαύτη πρότασις μετεβίβαζε τὸ στάδιον τῆς ἐνεργείας νοτιώτατα καὶ ἐξέθετεν εἰς τὸν Πέρσῃν τὰς βορείας χώρας τῆς Ἑλλάδος. Ὅλως ἀντίθετον ἦτο τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις ἐφρόνει,

ὅτι γενναϊότερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα θὰ ἦτο ἡ ἀντίστασις, ἂν οἱ Ἕλληνας, προχωροῦντες μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, καταλάμβανον τὸ στενὸν τῶν Τεμπῶν, καὶ συγχρόνως ἀπεβιάζοντο εἰς τὰ πλοῖα, ὅπως ἀντιμετωπίσωσι τὸν περσικὸν στόλον. Ὅτε δὲ πρέσβεις ἐκ Θεσσαλίας, ὅπου συνεδρίαζον οἱ πρόβουλοι τῶν Ἑλλήνων, προσελθόντες εἰς τὸν ἰσθμὸν, ἐδήλωσαν, ὅτι οἱ Θεσσαλοὶ, μὴ ἀποδεχόμενοι τῶν Ἀλευαδῶν τὰς πρὸς τὸν Ξέρξην ὑποσχέσεις, ἦσαν πρόθυμοι νὰ συναγωνισθῶσιν, ἂν οἱ Ἕλληνας στείλωσι βοήθειαν εἰς τὰ Τέμπη, τότε τὸ συνέδριον ἀπεφάσισε νάντικρούσῃ τοὺς Πέρσας κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης. Δεκακισχίλιοι ἄνδρες, ὧν ἠγούντο ὁ Σπαρτιάτης Εὐκίνετος καὶ ὁ Ἀθηναῖος Θεμιστοκλῆς, ἐπεβιάσθησαν κατὰ τὸν ἰσθμὸν εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἀποπλεύσαντες εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον, διηυθύνθησαν πρὸς τὰ Τέμπη, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν ἰππέων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγου ἡμέρας μνημόματα τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀλεξάνδρου, συμβουλεύοντος τὴν ὑποχώρησιν πρὸς τὸ μέγα τῶν Περσῶν πλῆθος, ἡ εἰδησις ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη διάβασις ἐκ τῆς Μακεδονίας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὴν πόλιν Γόννον παρὰ τὸ σημερινὸν Δερελῆ, ἐξ ἧς παρεσκευάζετο ὁ Ξέρξης νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλοις ἢ πρὸς τοὺς Πέρσας ἀποστασία τῶν εἰς τὰς παρόδους γειτονεούντων θεσσαλικῶν λαῶν ἠνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια, ἐγκαταλιμπάνοντες τὰ Τέμπη, παρὰδίδοντες εἰς τὰ πλήθη τοῦ Ξέρξου τὴν Θεσσαλίαν καὶ μετὰγοντες τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα.

θ'

Θεομοσύλαι καὶ Ἀρτεμίδιον.

Μεταξὺ τῶν φοβερῶν ἀπαντήσεων ἃς ἐδίδεν ἡ δελφικὴ Πυθία : ἐρωτωμένη περὶ τοῦ ἐπικειμένου ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν, ἦτο καὶ ὁ ἐξῆς χρησμὸς ὁ δοθεὶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους :

Δὲν ἔμπορεῖ ἡ Παλλὰς τὸν Ὀλύμπιον Δία νὰ κάμψῃ,
παρκαλοῦσα μὲ λόγους πολλοὺς καὶ φρονήσεως βάλος.

Ἄδραμντίνην ἀπόκρισιν πάλιν σοὶ δίδω τοιαύτην.

Ὅταν τὸ ἄλλα ἀλίσκωνται ὅσα ἡ Κέκροπος χώρα
καὶ ὁ κευθμῶν τοῦ ἱεροῦ Κιθκιρῶνος ἐντὸς τῶν ἐγκλείουον,
ὁ μεγάλομμκτος Ζεὺς εἰς τὴν κόρην του δίδει τὴν χάριν,

μόνον τὸ ξύλινον τεῖχος νὰ μείνῃ ἀπόρθητον· τοῦτο θέλει καὶ σὲ καὶ τὰ τέκνα τὰ σὰ ὠφελήσει μεγάλως.

Ποῖον ἦτο τὸ ξύλινον τεῖχος, ὅπερ κατὰ τὸν χρησμόν τῆς Πυθίας ἐπηγγέλλετο τὴν σωτηρίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους; Ἐν τῇ ὑπαρχούτῃ διχογνωμίᾳ ἐφάνη ἐρμηνεύων ὀρθῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ μαντείου ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅστις, πεποιθήσιν ἔχων ἐπὶ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῆς πόλεως, αἵτινες ἦσαν ἔργον τῶν χειρῶν του, καὶ ἐπὶ τὴν στρατηγικὴν δεξιότητα ἣν εἶχε δείξει κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Αἰγίνης ναυτικόν πόλεμον, συνεβούλευσε τοὺς συμπολίτας νὰ παρασκευασθῶσιν ὡς μέλλοντες νὰ ναυμαχήσωσι κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἔπεισε καὶ τοὺς ἐν τῷ ἰσθμῷ προδούλους, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐτοιμασθῇ στόλος, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν βαρβάρων, ἀλλ' ὅτι συγχρόνως ἐπεδύλλετο εἰς τοὺς μετέχοντας τῆς κατὰ τὸν ἰσθμὸν συμμαχίας ἢ ὑποχρέωσις νὰ ἐμποδίσωσι τὴν κατάβασιν τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Θεσσαλίας.

Ὅτε ἦλθεν ἡ εἰδήσις, ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου εὕρισκετο ἐν Πιερίᾳ, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξεκίνησεν ἐκ τοῦ ἰσθμοῦ πλέων πρὸς συνάντησιν τοῦ περσικοῦ. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀποτελεῖτο ἐκ δικκοσίων τεσσαράκοντα τριήρων. Τούτων ὑπὲρ τὸ ἡμισυ, ἑκατὸν εἴκοσι καὶ ἑπτὰ, ἦσαν ἀθηναϊκαί· ὅλη δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ οἱ εἰς τὴν σπαρτιατικὴν ἡγεμονίαν τεταγμένοι Αἰγινῆται καὶ Μεγαρεῖς ἔστειλλον μόνον ἑκατὸν δέκα καὶ τρεῖς, ὧν τεσσαράκοντα ἦσαν κορινθιακαί. Ἡ Σπάρτη, τῆς ὁποίας ὁ στόλος οὐδέποτε ὑπῆρξε μέγας, ἔστειλε μόνον δέκα τριήρεις. Ἡ ναυαρχία ἀνῆκε φυσικῶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ ἐπεγεύραντες τὸ Ἑλληνικὸν κατὰ τοῦ Πέρσου καὶ οἱ κυριώτατοι μοχλοὶ τῆς ἐν τῷ ἰσθμῷ ἑλληνικῆς ὁμαχιμίας· ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ παρασχόντες τὰς πλείστας νῆας· ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ δυνάμενοι νὰ χωρηγήσωσι τὸν μάλιστα πεπειραμένον ναυτίλον, τὸν δημιουργὸν τῆς μεγίστης ναυτικῆς δυνάμεως τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ὅσοι ἀπεφάσισαν νὰ μετάρχωσι τοῦ βαρβαρικοῦ πολέμου, τὸν Θεμιστοκλέα. Ἄλλ' ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόησαν, ὅτι οἱ τασσόμενοι εἰς τὴν λακωνικὴν ἡγεμονίαν δὲν συγκατετίθεντο νὰ ποδεχθῶσι τὴν ἀρχηγίαν αὐτῶν, ὑπεχώρησαν εἰς τὴν θέλησιν τῶν συμαχῶν. Κύριον ἔχοντες σκοπὸν τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀπέστησαν πάσης φιλοπρωτίας, ἐννοοῦντες, ὅτι, ἂν ἐρίσωσι περὶ τῆς ἡγεμονίας, θὰ καταστραφῇ ἡ Ἑλλάς. Οὕτω δὲ τὴν ναυαρχίαν τοῦ στόλου ἀνέλαβεν ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης.

Ὁ στόλος ἐπλευσεν εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐβοίας, καὶ αἱ τριήρεις ἀνελκύ-

σθησαν εις τὴν ξηρὰν κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν ἄκρην τῆς νήσου, ἐκεῖ ὅπου κατὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Γεώργιος πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Κορμπάτσι ἔκειτο ἐπὶ ὑψώματος ὁ ναὸς τῆς Προσηφῆς Ἀρτέμιδος, ἐξ οὗ ἐκαλεῖτο Ἀρτεμίσιον ὁ ἕως. Εἶχον δὲ ἤδη εἰς τὸν στόλον προστεθῆ περι τὰ τεσσαράκοντα πλοῖα, ὧν εἴκοσι ἀθηναϊκὰ, παραδοθέντα εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς, οἵτινες ἐπέβησαν αὐτῶν, καὶ ἑπτὰ τριήρεις τῆς ἀνακτισθείσης Ἐρετρίας. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ναύαρχος τοῦ περσικοῦ στόλου Ἀχαιμένης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου, εἶχε λάβει ἐντολὴν παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ τὴν ἐκ Θέρμης ἀναχώρησιν τοῦ στρατοῦ νάναμεινῃ δέκα ἡμέρας καὶ ἔπειτα νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον πρὸς συνάντησιν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ. Κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας δέκα φοινικικὰ πλοῖα περιεπόλουν ἀνά τὴν θάλασσαν μέχρι τῆς Σκιάθου καὶ κκτώρθωσαν νὰ συλλάβωσι δύο ἑλληνικὰς τριήρεις προφυλασσούσας. ὧν μία Τροιζηνία καὶ ἡ ἄλλη Αἰγινία· τρίτη δὲ τις ἀθηναϊκὴ ἠδυνήθη νὰ ἐκρύβῃ, ἀλλὰ καὶ αὕτη, ἐξοκειλάσα κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ, περιέπεσεν εἰς τοὺς Πέρσας, μετὰ κόπου διασωθέντων τῶν ἐν αὐτῇ ἀνδρῶν εἰς Ἀθήνας διὰ ξηρᾶς. Ἡ συμφορὰ τῶν πλοίων τούτων καὶ ἡ πρὸς τοὺς συλληθέντας ὁμότης τῶν Περσῶν ἐνέβαλον τοιοῦτον φόβον εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, μαθόντα τὰ γενόμενα διὰ πυρσῶν ἐκ Σκιάθου ὥστε οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου μεθωρμίσθησαν εἰς τὴν Χαλκίδα, ὅπως φυλάζωσι τὸν Εὐριπον, κρήντες ἡμεροσκόπους περι τὰ ὑψηλὰ τῆς Εὐβοίας.

Συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Ξέρξου ὁ Ἀχαιμένης ἐξέπλευσε τὴν ἑνδεκάτην ἡμέραν μετὰ τοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ ἔφθασε τὴν νύκτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς τὴν βραχὴν νοτιοανατολικὴν ἄκρην τοῦ Πηλίου, τὴν Σηπιάδα, ἀπέναντι τῆς ὁποίας κεῖται ἡ Σκιάθος. Ἀποφεύγων τὴν διὰ νυκτὸς δίοδον τοῦ στενοῦ τῆς Σκιάθου, διέταξεν ὁ Ἀχαιμένης τὸν στόλον νὰγκυροβολήσῃ μεταξὺ τῆς πόλεως Κασθαναίας, κειμένης πλησίον τῆς σημερινοῦ Κεραμιδίου τῆς ἐπαρχίας Ἀγυῖας, μέχρι τῆς Σηπιάδος ἄκρας. Ἀλλὰ τὴν πρωΐαν σφοδρὸς ἄνεμος ἀπηλιώτης, ὃν ἐκάλουν Ἑλλησποντίαν οἱ ἀρχαῖοι ναυτικοὶ ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ὄθεν ἐπνεεν, ἐξεγαίρας φοβερὰν τρικυμίαν, ἐπέφερε δεινὰς ζημίας εἰς τὸν περσικὸν στόλον. Τρεῖς ὄλας ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐμαίνετο ἡ τρικυμία. Αἱ διχθηρεῖσαι κατὰ τῶν βράχων τοῦ Πηλίου περσικαὶ τριήρεις ἦσαν περι τὰς τετρακοσίας, σὺν αὐταῖς δὲ κατεστράφησαν ἀναρίθμητοι ἄνδρες καὶ ἀπωλέσθησαν πολλὰ σκευὴ καὶ πλοῦτη

τῶν Περσῶν. Εἰς τῶν περὶ τὴν Σηπτιάδα γαιοκτημόνων, καλούμενος Ἀμεινοκλῆς, ἐλέγετο πλουτίσας ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐκβρασομένων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ποτηρίων καὶ τῶν ἄλλων θησαυρῶν.

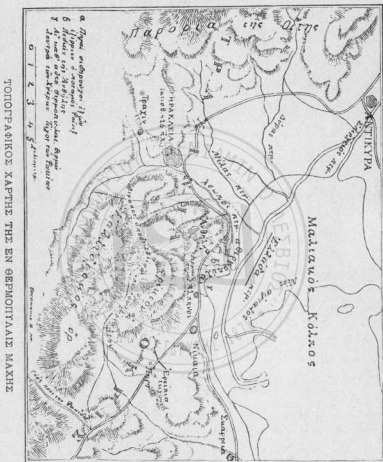
Ὅτε ἡ τριχυμία ἔπαυσεν, ὁ Ἀχαιμῆνης διέταξε τὰ ὑπόλοιπα πλοῖα τοῦ στόλου νὰ πλεύσωσι παρὰ τὴν ἠπειρον καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸν κόλπον τῶν Πηγασῶν, συναθροιζόμενα εἰς τὸν λιμένα Ἀφετάς. Οἱ ἐν τῷ Εὐρίπῳ Ἕλληνες, μαθόντες παρὰ τῶν ἐν ταῖς εὐδοικαῖς ἄκρως ἡμέροσκοπῶν τὴν μεγάλην ζημίαν τοῦ περσικοῦ στόλου, ἔθυσαν μὲν θυσίαν εὐχαριστήριον εἰς τὸν Βορέαν καὶ Ποσειδῶνα τὸν σωτήρα, ἐνθαρρυνθέντες δ' ἔπλευσαν πάλιν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον. Φθίσαντες δὲ καθ' ὃν χρόνον τὰ τελευταῖα περσικὰ πλοῖα ἔπλεον πρὸς τὰς Ἀφετάς, συνέλαβον δέκαπέντε τριῆρεις. Ἐξεδίκησαν οὕτω λαμπρῶς τῆς ἀπώλειαν τῶν τριῶν ἐκείνων ἐλληνικῶν τριῆρων, ἧτις, ἐκφοβίσασα αὐτοὺς, εἶχεν ἀναγκάσει νὰ καταφύγωσιν εἰς τοῦ Εὐρίπου τὸ στενὸν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐλπίδας ἀγαθὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἀγῶνος πρὸς τὸ κύριον σῶμα τοῦ περσικοῦ στόλου.

Καθ' ὃν χρόνον, περὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 480 π.Χ., ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ ἰσμοῦ εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, παρὼν στρατεύμα ἐξεκίνει πρὸς τὴν Οἴτην, ὅπως ἀντιταχθῆ εἰς τὰς καὶ ἄ ξηρὰν δυνάμεις τοῦ Ξέρξου. Ἡ Ἀττικὴ εἶχε στείλει ἐπὶ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου τὸ πλεῖστον τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς· περὶ τὰς εἴκοσι καὶ ἑξ̄ χιλιάδες Ἀθηναίων εὐρίσκοντο ἐπὶ τῶν πλοίων, ἔτοιμοι νὰ προσβάλωσι τὸν βάρβαρον διὰ θαλάσσης. Ἄρα ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καθόδου ἐπεβάλλετο εἰς τὴν Σπάρτην καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς Πελοποννησίους, εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας πλὴν τῶν Ἀθηναίων τοὺς μεταξὺ τῆς Οἴτης καὶ τοῦ ἰσμοῦ. Ἄλλ' ὡς πρὸ τῆς μάχης τοῦ Μικραθῶνος, οὕτω καὶ νῦν τῶν Ὀλυμπίων ἡ ἑορτὴ καὶ τὰ μετὰ ἓνα μῆνα τελούμενα ἐν Σπάρτῃ Κάρνεια ὑπῆρξαν διὰ τοὺς Πελοποννησίους πρόφασις πρὸς ἀποστολὴν μικροῦ μόνον ἀριθμοῦ ὀπλιτῶν. Τριακόσιοι Σπαρτιατῆται ἐν καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ καὶ πατέρες τέκνων, ὧν ἡγεῖτο ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης Λεωνίδας, ὁ ἀδελφὸς καὶ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκτονήσαντος Κλεομένους, ἦσαν ἡ βᾶσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Μετ' αὐτῶν ἐστρατεύοντο χίλιοι περίοικοι καὶ διεχίλιοι ὀκτακόσιοι Πελοποννήσιοι, οἱ πλεῖστοι Ἀρκάδες ἐκ Τεγέας καὶ Μκντινεῖαις καὶ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς λοιπῆς Ἀρκαδίας, καὶ ὀπλιταὶ ἐκ Κορίνθου, Φλυσῶντος καὶ Μικηνῶν. Ὁ Λεωνίδας, ὡσεὶ αἰσχυρόμενος διὰ τὸν μι-

κρὸν στρατὸν ὃν ἤγε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἑλλάδος, ἐκήρυττε δι' ἀγγέλων, ὅτι οἱ ἀποσταλέντες ἦσαν πρίδρομοι τῶν ἄλλων, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν συμμάχων ἀνεμένοντο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅτι δὲ ἄλλως ἢ θάλασσα ἐφρουρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν ταχθέντων εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν καὶ δὲν εἶχον τίποτε νὰ φοβῶνται, καθότι ὁ ἐπερχόμενος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦτο θεός, ἀλλ' ἄνθρωπος μέλλων καὶ αὐτὸς νὰ πάθῃ τάνθρωπινα. Εἰς τὰ κηρύγματα ταῦτα πεισθέντες ἠνώθησαν μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Λεωνίδου ἐκ μὲν Βοιωτίας ἑπτακῶσιοι Θεσπιεῖς καὶ τετρακῶσιοι Θηβαῖοι ἐκ τῆς κατὰ τῶν μηδιζόντων ἀντιτασσομένης πατριωτικῆς φατρίας, ἐκ δὲ τῆς Φωκίδος χίλιοι. Οἱ Πλαταιεῖς φαίνεται, ὅτι εἶχον ἐπιβιβασθῆ μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ στόλου. Οἱ δὲ Λοκροὶ οἱ Ὀπούντιοι, καίπερ ὑποχθέντες πρότερον εἰς τοὺς Πέρσας γῆν καὶ ὕδωρ, ἔστειλαν μὲν εἰς τὸν στόλον ἐπικουρίαν ἑπτὰ πεντηκοντόρων, ἠκολούθησαν δὲ καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν πανστρατιᾶ, ἀριθμούμενοι περὶ τοὺς χιλίους. Οὕτως ἄπας ὁ περὶ τὸν Λεωνίδαν στρατὸς ἀπετελέσθη ἐξ ἑπτακισχιλίων καὶ διακοσίων ἀνδρῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, πορευθεὶς διὰ τῆς Φωκίδος καὶ τῆς Λοκίδος, ἔταξε τὸν ἀκολουθοῦντα αὐτὸν στρατὸν παρὰ τὴν κώμην Ἀλπηνούς, τὸ τελευταῖον πρὸς βορρᾶν πόλισμα τῶν Λοκρῶν. Ἐν τούτοις δὲ καὶ ὁ Ξέρξης διαβὰς διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Γόννου εἶχεν εἰσελασεῖ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, πορευθεὶς δὲ δι' αὐτῆς καὶ ὑπερβὰς τὴν Ὄθρυν, ἔφθασεν εἰς τὴν Τραχινίαν, ἣν διαρρέων ὁ Σπερχειὸς, ὃν σήμερον καλεῖ Ἑλλάδα ὁ λαός, ἐκβάλλει εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον.

Ἀπέναντι τῆς βορειοδυτικῆς ἄκρας τῆς Εὐβοίας, ἣτις βαθεῖα προεκτείνεται εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον, πλησιάζουσα τὰ παρόρια τῆς Οἴτης ἀπότομα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀφίνοντα μόνον πρὸς νότον τῆς πελοποννησιακῆς πόλεως Ἀντικύρας ἀνοικτὴν πεδιάδα, δι' ἧς ῥέει πρὸς τὸν κόλπον ὁ Σπερχειὸς, εἰσδεχόμενος τὰ ὕδατα τριῶν ἐκ τῶν φαράγγων τῆς Οἴτης ἐπιπηγζόντων ποταμίων, τοῦ Δύρα (Γοργοποτάμου), Μέλανος (Μκυρονερίου) καὶ Ἀσωποῦ (Καρβουναριᾶς). Νοτιοανατολικῶς δὲ ταύτης τῆς πεδιάδος ἀποσπᾶται ἀπὸ τῶν παρορίων τῆς Οἴτης ἡ τελευταία αὐτῆς παραφυάς, ὁ Καλλίδρομος, ὅστις, χωρίζων τὴν Τραχινίαν ἀπὸ τῆς Λοκίδος, κατατείνει τὰς βραχῶδεις αὐτοῦ ὑπώρεικας πλησιέστατα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὁ ἐπισκεπτόμενος σήμερον τὸν χῶρον βλέπει αὐτὸν παρηλλαγμένον ὑπὸ τῆς μακρῆς ἐργασίας τῆς φύσεως. Οὐ μόνον τὰ μικρὰ ποτάμια ἠλλάξαν ῥοὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Σπερχειὸς ἐκβάλλει

ἀπώτερον, ῥέων διὰ τῆς πηλώδους γῆς ἦν ἐσώρευσαν αἱ προσκλύσεις αὐτοῦ, εὐρύνασαι τὴν ἀκτὴν ἐπὶ διάστημα μίᾳς ὥρας καὶ πλέον. Ἄλλὰ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ θάλασσα προεχώρει βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν. Μάλιστα δὲ πρὸς νότον τῆς Ἀνθῆλης, ἔνθα ἔκειτο τὸ ἱερόν τῆς

Ἀμφικτυονίδος Δήμητρος, περὶ τὸ ὅποιον ἠθροίζοντο ἐν τοῖς παλαιοτάτοις χρόνοις οἱ λαοὶ τῆς βορείας Ἑλλάδος καὶ ὑπερδὶς τοῦ ἔτους ἦτο τὸ κέντρον τῆς πυλαίας ἀμφικτυονίας, οἱ πρόποδες τοῦ Καλλιδρόμου ὄρους ἐπλησίαζον οὕτως εἰς τὴν ἀκτὴν, ὥστε ἐφαίνετο σχεδὸν ἀδύνατος ἡ ἐκεῖθεν διάβασις. Καὶ ὅμως ἔμενε μεταξύ τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τῆς θαλάσσης

πρόδοός τις, ἀλλ' οὕτω στενή, ὥστε ἐπὶ ἡμίσειαν περίπου ὄρων ὁ δρόμος εἶχε πλάτος ἀρκούν μόνον εἰς διάβασιν μιᾶς ἀμάξης. Κατὰ τὰ δύο δὲ ἄκρα συνεκλείετο ὁ δρόμος οὕτως ὑπὸ τῶν προεκβαλλομένων προεξοχῶν τοῦ ὄρους, ὥστε ἐσχηματίζοντο οἰοεὶ δύο πύλαι τῆς στενῆς παρόδου. Διὰ τοῦτο Πύλας ἐκάλουν οἱ ἐπιχώριοι καὶ οἱ περίοικοι τὸ στενόν. Ἐκ δὲ τῶν θερμῶν θειούχων πηγῶν, αἵτινες ἀναβλύζουσι παρὰ τὸ στενόν, οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον τὸν χῶρον Θερμοπύλας. Τῆς παρόδου τῶν Θερμοπυλῶν τὴν φυσικὴν ὀχυρότητα ἐπηύξανε τεῖχος τὸ ὅποιον εἶχον κτίσει οἱ γείτονες Φωκεῖς κατὰ τὴν δευτέραν πύλην τοῦ στενοῦ.

Τὸ στενόν τῶν Θερμοπυλῶν ἐχώριζε τὰς μυριοπληθεῖς στρατιάς τοῦ Ξέρξου ἀπὸ τῶν ὀλίγων χιλιάδων Ἑλλήνων, οἵτινες ἔσπευσαν κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Τὸ στενόν τῶν Θερμοπυλῶν ἔσωζεν ἀπὸ τῆς ἤττης καὶ τῆς δουλείας ὅλην τὴν βορείαν Ἑλλάδα μέχρι τῆς Ἀττικῆς. Ὅτε τὰ στρατεύματα τῶν Περσῶν κατέλαβον τὴν πεδιάδα ὅλην τοῦ Σπερχιοῦ μέχρι τῆς Τραχίνος, διαταγμὸς καὶ φόβος κατέλαβε τοὺς Πελοποννησίους, οἵτι ἐς ἤθελον καὶ πάλιν νὰ σπεύσωσιν εἰς τὸν ἰσθμὸν. Ἄλλ' οἱ Λακροὶ καὶ οἱ Φωκεῖς, οἱ μάλιστα πάντων κινδυνεύοντες ἀν ἐγκατελιμπάνοντο ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων, ἐπέμενον ὑπὲρ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς διόδου. Ὁ δὲ τεταγμένος αὐτῆς φρουρὸς, ὁ Λεωνίδας, εἶχε τὸν ἐντιμὸν ἀμκ καὶ ἥρωικόν ἐκεῖνον χαρακτῆρα, ὅστις ἀπαιτεῖται πρὸς τοιαύτας περιστάσεις. Οἱ μετ' αὐτοῦ τεταγμένοι ἐκλεκτοὶ Σπαρτιῶται δὲν ἦσαν ἐξ ἐκείνων οἵτινες φοβοῦνται τὰ πλήθη τοῦ ἐχθροῦ ἢ ὑποχωροῦσιν. Εἰς αὐτῶν ἦτο ὁ Διηνέκης ἐκεῖνος, ὅστις πρὸς τὸν ἐκ Τραχίνος ἐλθόντα καὶ ἀγγείλαντα, ὅτι, ἔβαν οἱ βάρβαροι τοξεύωσιν, ἀποκρύπτουσι τὸν ἥλιον ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ὀϊστῶν, εἶπεν, ἔτι τὸ μήνυμα εἶνε ἀγαθόν, καθότι θὰ δύνανται νὰ πολεμῶσιν ὑπὸ σκιᾶν καὶ οὐχὶ ἐν ἡλίῳ.

ὑπὸ τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ καυστικοῦ ἡλίου τοῦ Αὐγούστου ἠγωνίσθησαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα κατὰ τοῦ Πέρσου. Ἦδη κατὰ τὴν πρώτην συμπλοκὴν, ὅτε ὁ Ξέρξης, μάτην ἀναμείνας ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ θυμωθεὶς, ἔστειλε κατ' αὐτῶν Μήδους καὶ Κισσίους, διατάξας νὰ ζωγρήσωσι καὶ φέρωσι πρὸς αὐτὸν τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ στενοῦ, ἐπέισθη, ὅτι ἐν τῷ στρατῷ του ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι πολλοὶ, ἀλλ' ἄνδρες ὀλίγοι. Ἐπ' ἴσης ἀτυχεῖς ὑπῆρξεν κατὰ τὴν ἐν τῇ στενοπορίᾳ μάχην τῆς πρώτης ἡμέρας οἱ ἀθάνατοι, οὓς ἔστειλεν ὁ Ξέρξης κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Καίπερ ἀποτελοῦντες τὸ ἄνθος τῆς περσικῆς στρατιᾶς, ἠττήθησαν καὶ αὐτοί,

μη δυναθέντες νάγωνισθῶσι καταλλήλως ἕνεκα τοῦ στενοῦ χώρου καὶ καταστρατηγηθέντες ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἐν τῇ ἐκ τοῦ συστάδην μάχῃ ἐπῆνεγον εἰς αὐτοὺς μεγάλας ζημίας διὰ τῶν μακροτέρων αὐτῶν δορατῶν. Κατὰ χιλιάδας ἔπεσον οἱ Πέρσαι, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων αἱ ἀπώλειαι δὲν ὑπῆρξαν μικραί. Ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη τὴν ὑστεραίαν μετὰ τῆς αὐτῆς ὀρμῆς, μετ' ἀναλύγων θυσιῶν, ἀλλὰ καὶ μετ' ὁμοίαις ἀποτυχίας διὰ τοὺς Πέρσας. Ἐν ᾧ δ' ἐξηκολούθει τὴν δευτέραν ἡμέραν ὁ ἀγὼν, προσῆλθεν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα ἀνὴρ Ἕλληνας ἐκ Τραχίνοις, ὀνόματι Ἐφιάλτης, ὑποσχόμενος νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Πέρσας ἀτραπὸν φέρουσαν διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὴν Λοκρίδα πέραν τοῦ στενοῦ τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀνόποιαι ἐκκλειτο ἡ ἀτραπὸς αὕτη, ἣτις ἤρχιζεν ἐκ τοῦ Ἀσσωποῦ ποταμοῦ, καὶ ὁμώνυμον ἦτο τὸ μέρος τοῦ ὄρους δι' οὗ αὕτη ἦγε. Περσικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Ὑδάρνην σταλεῖς ἐξεκίνησε τὴν νύκτα διὰ ταύτης τῆς ἀτραποῦ, μέλλων νὰ ὑπερφακλαγγήσῃ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς ἡμέρας. Ἡ ἀτραπὸς δὲν ἦτο ἀφρούρητος, ἀλλ' ἐφύλασσαν αὐτὴν οἱ χίλιοι Φωκεῖς οἱ ἀσπλουθήσαντες τὸν Λεωνίδα. Οἱ Φωκεῖς οὗτοι, οἵτινες ἔμμενον ἀμέριμοι, ἐννοήσαντες περὶ τὴν πρωίαν τὴν προχώρησιν τῶν Περσῶν ἐκ τῶν πατουμένων ζηρῶν φύλλων, ἅτινα ἔκειντο χαμαὶ, πεσόντα ἐκ τοῦ καλύπτοντος τὸ ὄρος δάσους δρυῶν, ἔσπευσαν ἀμέσως πρὸς τὰ ὅπλα αὐτῶν. Βαλλόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν πυκνῶν τοξευμάτων τῶν βροθάρων ἔφυγον πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐφιάλτην καὶ τὸν Ὑδάρνην Πέρσαι, ἀφέντες αὐτοὺς ἀνενοχλήτους, ἐξηκολούθησαν κατὰ τάχος τὴν κατάβασιν τοῦ ὄρους.

Οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα Ἕλληνας, μαθόντες παρ' ἀνδρῶν αὐτομολησάντων τὴν διὰ τῆς δυσχωρίας ἐφοδὸν τῶν Περσῶν καὶ ἐννοήσαντες, ὅτι ἄμα ἐπερχομένης τῆς πρωίας θὰ εὐρεθῶσι περιεζωσμένοι κατὰ τὸ μέσον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, εὐρίσκοντο ἐνώπιον τοῦ διλήμματος ἢ νὰ φύγῃσι διὰ τῆς δευτέρας πύλης πρὸς τὴν Λοκρίδα, σωζόμενοι ἐν ὅσῳ ὑπῆρχε καιρὸς ἀκόμη, ἢ νάντισταθῶσιν, ἐκτιθέμενοι εἰς βέβαιον θάνατον. Ὁ Λεωνίδας ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ μετὰ τῶν Σπαρτιτικῶν ὅπου εἶχε ταχθῆ ὑπὸ τῆς Σπάρτης. Τοὺς δὲ συμμάχους ἀπέλυσεν ἐκόντας ἢ ἄκοντας, ὅπως σωθῶσιν εἰς τὰς πατρίδας. Ἀπέμεινε δὲ μόνος μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Θεσπιέων, οἵτινες δὲν ἠθέλησαν νὰποχωρήσωσιν, ἐννοοῦντες ὅτι ἡ πατρίς αὐτῶν ἦτο ὅπωςδῆποτε κατεστραμμένη εὐθύς ὡς οἱ Πέρσαι ἐνίκων ἐν Θερμοπύλκις. Ἐκράτησε δ' ὁ Λεωνίδας πλησίον τοῦ καὶ τοὺς Θεβαίους ὡς ὁμήρους, οἵτινες ὅμως ἔπειτα ἐν τῇ στιγμῇ

τοῦ ὑψίστου κινδύνου παρεδόθησαν εἰς τοὺς Πέρσας. Ὁ Λεωνίδας εἶδεν, ὅτι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων δὲν ἦσαν περισσότεροι τῶν πεντακοσίων οἱ περὶ αὐτὸν ἀπομεινάντες Λακεδαιμόνιοι καὶ Θεσπιεῖς. Οἱ λοιποὶ εἶχον πέσει κατὰ τὸν διήμερον πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγῶνα. Ἦσαν ὀλίγοι ὅπως ἀναστείλωσι μετ' ἐπιτυχίας τὸν χεῖμακρον τῆς περσικῆς στρατιᾶς· ἦσαν ἀρκετοὶ, ἦσαν πολλοί, προσωριζόμενοι εἰς ἐθελούσιον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος θυσίαν. Τὸ ἔργον τῶν ἀπομεινάντων ἦτο διπλοῦν, νὰ διευκολύνωσι καὶ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἀποχώρησιν τῶν συμμάχων, νὰ πωλήσωσιν ὅσον ἦτο δυνατόν ἀκριβὰ εἰς τοὺς Πέρσας τὴν πολυτίμιον θυσίαν τῆς ζωῆς των. Ἀμφότερα ταῦτα ἀνέλαθεν ὁ Λεωνίδας μετὰ θαυμαστῆς καρτερικῆς καὶ ὑπερόχου ἀνδρείας. Ἐπιπεσὼν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν κατὰ τῶν Περσῶν ἐξῆλθεν ἐξω τοῦ τείχους τῆς πύλης τῆς πρὸς τὸν Ἀσωπὸν. Οἱ Πέρσαι ἐμάχοντο παροτρυνόμενοι διὰ μαστίγων ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν. Οἱ Ἕλληνες ἐπέπιπτον, προκαθηγουμένου τοῦ Λεωνίδου, ἀγωνιζόμενοι ἥρωικῶς τὸν ὕστατον ὑπὲρ ἐλευθερικῆς ἀγῶνα. Γνωρίζοντες, ὅτι ἐμελλον νὰ τύχωσι βεβαίου θανάτου, κατέβαλλον ὅσῃν εἶχον βῆσιν ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Ἐν τῇ συγκρούσει τῆς μάχης ἄλλοι μὲν τῶν Περσῶν εἰσέπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐφρονεύοντο, ἄλλοι δὲ πολλοὶ κατεπατεύοντο ζῶντες ὑπ' ἀλλήλων. Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐμάχοντο λυσσώδεις. Αἱ λόγχιαι τῶν πλείστων Λακεδαιμονίων ἐθρῦσθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι. Ἐλθὼν εἰς τὰς χεῖρας τὰ ξίφη καὶ ἐξηκολούθουν φονεύοντες τοὺς Πέρσας. Πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ τῶν Περσῶν πίπτουσι νεκροί. Ἄλλ' ἄφ' ἐτέρου πίπτει ὁ Λεωνίδας. Δεινὸς συγκροτεῖται ἀγῶν περὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ βασιλέως. Τετράκις ἐπιπίπτουσι οἱ Πέρσαι, ὅπως λάθωσιν αὐτὸν· τετράκις οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποκρούουσι τοὺς Πέρσας καὶ τρέπουσιν εἰς φυγὴν τοὺς βαρβάρους. Δύο ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου φονεύονται. Τέλος οἱ Ἕλληνες σώζουσι καὶ σύρουσι πρὸς ἐκυτοὺς τὸν νεκρὸν.

Ἐν τσοσούτῳ μνηθάνουσι οἱ Ἕλληνες, ὅτι οἱ μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου καὶ Ὑδάρνους Πέρσαι, καταβάντες διὰ τοῦ ὄρους, ἐμελλον νὰ ἐπέλθωσι κατ' αὐτῶν ἐκ τῆς δευτέρας πύλης. Μεταξὺ τῶν δύο πυλῶν εὕρισκετο κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἀπὸ τῆς Λοκρίδος στενοῦ μικρὸς λοφίσκος. Ἐκεῖ ἔσπευσαν καὶ ἠθροίσθησαν, χωρήσαντες εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ στενοῦ, οἱ ὑπολειφθέντες τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Θεσπιέων. Τὸ κύριον σῶμα τῆς περσικῆς στρατιᾶς ὤρμησε διὰ τοῦ τείχους, οἱ περὶ τὸν Ὑδάρνην εἰσῆλθασαν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Τὸ στενὸν ἐπληρώθη Περσῶν. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἀπέριου

αὐτῶν σμήνους ὡς πρόβατα συνειλεγμένα ἐπὶ θυσίαν ἀνέμενον οἱ Ἑλλη-
 ληνες ἐπὶ τοῦ λοφίσκου ὡς ἐπὶ βωμοῦ. Ὅτε δὲ προσῆλθον οἱ Πέρσαι, τὰ
 θύματα ἀντέστησαν μέχρι τελευταίας πνοῆς. Ἡγωνίσθησαν ἀμυνόμενοι
 ἥρωικῶς διὰ μαχαίρων ὅσοι εἶχον ἀκόμη μαχαίρας, ὅσοι δ' ἔμενον πλέον
 ἀσπλοὶ διὰ τῶν ὕπλων ἄτινα ἐχορήγησεν ἡ φύσις εἰς τοὺς λέοντας, διὰ
 τῶν χειρῶν, διὰ τῶν ὀδόντων. Κιτᾶπονοι, ἐξηντηγμένοι, αἰμάσσοντες
 ἔπεσον τέλος οἱ μάρτυρες ὄλοι, καταχλωσθέντες ὑπὸ σφοδρῶς βραχχι-
 κῶν τοξευμάτων.

Δικαίως ἔλεγον περὶ τῶν ἥρώων τῶν Θερμοφυλῶν οἱ ἀρχαῖοι ἱστο-
 ρικοὶ, ὅτι, μείναντες πιστοὶ εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν αὐτοῖς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος
 τάξιν, δὲν ἐγκατέλιπον αὐτήν, ἀλλὰ προθύμως ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν
 αὐτῶν εἰς τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων σωτηρίαν, καὶ προετίμησαν τε-
 λευτὴν ἐνδοξον ζωὴν ἀτίμου. Ἡττηθέντες, ἔγειναν ἐνδοξότεροι τῶν
 ἀποχομισάντων τὰς καλλίστας νίκας, καθότι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες δὲν
 πρέπει νὰ κρίνονται ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, τῶν ὁποίων κυρία εἶνε
 ἡ τύχη, ἀλλ' ἐκ τῆς προκίεσεως καὶ τῆς ἀρετῆς τῆς ψυχῆς.

Οἱ Ἕλληνες ἐτήρησαν ἀλησμόνητον τὴν ἀνάμνησιν τοῦ τριημέρου
 παρὰ τὸ στενὸν ἀγῶνος, καθ' ὃν ἐλέγοντο φονευθέντες εἰκοσάκις χίλιοι
 Πέρσαι, καὶ τὴν μνήμην τῶν γενναίων τῶν πεσόντων ἐν Θερμοπύλαις.
 Τὰ ὀνόματα τοῦ Λεωνίδου καὶ τοῦ Διηνέκου, τῶν δύο Λακεδαιμονίων
 ἀδελφῶν Ἀλφειοῦ καὶ Μάρωνος, τῶν Θεσπείων Δημοφίλου καὶ Διθυ-
 ράμβου ἐφέροντο ἀνὰ τὰ στόματα πάντων. Ἐκ τῶν τριακασίων Σπαρ-
 τιατῶν οἱ δύο μόνον διασωθέντες εἰς τὴν Σπάρτην ἐστερήθησαν τῶν πο-
 λιτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων. Καὶ ὁ μὲν ἕτερος αὐτῶν, μὴ ἀνεχόμενος
 τὴν ἀτιμίαν, ἠτοκτόνησε δι' ἀγχόνης, ὁ δ' ἄλλος ἐπιζήσασκε, ὁ Ἀριστό-
 δημος, οὔτε πῦρ ἐλάμβανε παρὰ τῶν συμπολιτῶν, οὔτε προσεφωνεῖτο ὑπό
 τινος αὐτῶν, εἰς δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ προσεκολλήθη ἐν ὄνειδει ἡ ἀτιμία
 ἐπίκλησις τοῦ δειλοῦ καὶ δραπέτου, καὶ ἐδρακτυλοδεικτεῖτο ὡς ὀρέσας.
 Τὸ ὄνομα τοῦ Ἐφιάλτου κατήντησε σχεδὸν συνώνυμον πρὸς τὸ τοῦ προ-
 δότου, καὶ οἱ Τραχινεῖοι προσεπάθουν νὰ ἐκπλύνωσιν ἀπὸ τῆς πόλεως
 αὐτῶν τὸ ἄγος τῆς προδουσίας, ἀναφέροντες αὐτὴν εἰς ἄλλους ἐκ Καρύ-
 στου ἢ Ἀντικύρας. Λέων λίθινος, στηθεὶς ἐπὶ τοῦ κολωνοῦ ἐφ' οὗ
 ἐτελέσθη ὁ ἀγὼν ὁ τελευταῖος, ὑπεμίμησε τὴν ἀνδρείαν τῶν πεσόντων
 καὶ ὑπεσήμικε τὸ ὄνομα τοῦ Λεωνίδου. Τοῦ Κεῖου Σιμωνίδου ἡ σοφὰ καὶ
 φιλόπατρις λύρα ἐτόνισε τὰς ἀρίστας αὐτῆς στροφὰς ὑπὲρ τῶν ἀν-
 δρείων, ὧν ἐκήρυξεν εὐκλεᾶ τὴν τύχην, ἐνδοξον τὸν θάνατον καὶ βωμὸν

τὸν τάφον. Τῶν γενναίων ἀνδρῶν τὸ τοιοῦτον ἐντάφιον, ἐφαλλεν ὁ ἔθνικὸς μελοποιός, δὲν θάμικρῶς οὐτ' εὐρῶς οὔτε ὁ χρόνος ὁ πανδαμάτωρ. Καὶ ὅτε οἱ Ἀμφικτύονες, στήσαντες στήλας μνημοσύνας εἰς τοὺς θανόντας ἐπὶ τοῦ ἐρημικοῦ αὐτῶν τάφου, ἐζήτησαν ἐπιγράμμα πρὸς τοῦ Σιμωνίδου, δύο ἀπλοὶ στίχοι ἤρκεσαν εἰς τὸν μέγαν ποιητὴν διὰ τὴν ὑμνήσῃ τὴν μεγάλην θυσίαν·

Ἄγγελον, ξένε, εἰς τὴν Λακεδαίμονα, ὅτι ἐνταῦθα
εὕρομεν τάφον, πιστοὶ εἰς τοὺς πατέριους θεσμούς. *

Ἄλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους ἢ ἄλλως παιγνιώδης μουσα συγκεκινημένη εὗρεν ὀλίγους σοβαροὺς στίχους ὅπως ὑμνήσῃ τὴν ἀρετὴν τῶν θανόντων, οὓς ἤγεν ὁ Λεωνίδας ὡς τοὺς κάπρους θίγοντας τοὺς ὀδόντας, ἐν ᾧ οἱ ἄνδρες οἱ Πέρσαι ἤσαν πολλοὶ ὡς τὸ πλῆθος τῆς ἄμμου.

Κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, καθ' ἃς οἱ περὶ τὸν Λεωνίδαν ἠγωνίζοντο κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Θερμοπύλαις, ὑπερκμυνόμενοι τοῦ στενοῦ, ἀνάλογα ἔργα ἐπετέλει ὁ ὑπὸ τὸν Εὐρυβιάδην καὶ Ἀδείμαντον ἐν Ἀρτεμισίῳ ἑλληνικὸς στόλος, ὑπερσπίζων τὸ στενὸν τῆς Εὐβοίας κατὰ τοῦ ἐν Ἀρεταῖς τῆς Θεσσαλίας ἐλλιμενιζομένου στόλου τῶν βαρβάρων. Ἐν ᾧ οἱ δύο στόλοι ὤρμουν ἐν μικρᾷ ἀπ' ἀλλήλων ἀπαστάσει, δύτης Ἕλληνας αὐτομολήσας ἐκ τοῦ περσικοῦ στόλου εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ Ἀχαιμένης, ἀποσπᾶσας διακοσίας τριήρεις τοῦ περσικοῦ στόλου, ἀπέστειλεν αὐτάς, ὅπως, περιπλεύσασαι τὴν Εὐβοίαν καὶ παρακάμπουσαι τὸν Καφηρέα, περικλείωσι τὸν ἑλληνικὸν στόλον ἀπὸ νότου ἐντὸς τοῦ εὐβοικοῦ κόλπου. Γενόμενου συμβουλίου, οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῶν ἐν Ἀρεταῖς Περσῶν περὶ τὴν δείλην. Ὁ πολυκρίθμος τῶν Περσῶν στόλος ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ μικροῦ στόλου τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, στρατηγικώτατα ναυμαχήσαντες, ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσι τριάκοντα πλοῖα τῶν βαρβάρων, ἐν οἷς καὶ ὁ Κύπριος Φιλῶν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σαλαμίνας Γόργου. Ὁ Ἀθηναῖος Λυκομήδης ὑπῆρξεν ὁ συλλαβὸν τὴν πρώτην νῆα τῶν πολε-

* Τὸ θαυμάσιον ἐπιγράμμα

Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε
κεῖμεθα τοῖς κείνων βήμασι πειθόμενοι

δύναται νὰ ποδοθῇ ὡς ἐξῆς εἰς τὴν δημώδη ποίησιν

Ἐσὺ διαβάτη 'π' ἀπερῆς 'πίς εἰς τὴ Σπάρτη κάτω
'πῶς εἴμαστε θαμμένοι ἐδῶ, πιστοὶ 'ς τὸ θέλημά της.

μίωv. Ἐκ δὲ μετὰ τῶν Περσῶν τεταγμένων Ἑλλήνων, κλίπερ στρατευομένων ἀκουσίως καὶ φοβουμένων τὴν ἦτταν, εἰς μόνον ἠτόμολησε πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ὁ Δῆμιος Ἀντίθωρος.

Ἡ νύξ ἐπελθοῦσα διέλυσε τὴν ναυμαχίαν τῆς πρώτης ἡμέρας. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐκείνην νύκτα ἐξερράγη ῥαγδαία βροχὴ μετὰ σκληρῶν βροντῶν ἐκ τοῦ Πηλίου, ἐκφοβίσασα τοὺς ἐν Ἀφεταις Πέρσας. Ἄλλ' ἢ νύξ ὑπῆρξε πολὺ ἀγριωτέρα διὰ τὰ περσικὰ πλοῖα τὰ περιπλέοντα τὴν Εὐβοικὴν, ἅτινα ἢ τρικυμία κατέλαβε καὶ τὰ λεγόμενα Κοῖλα τῆς Εὐβοίας. Φερόμενα δὲ τῆδε κκεῖσε ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ ἀγνοοῦντα ἐν τῷ σκότει πού εὐρίσκοντο, συνετρίβησαν κατὰ τῶν πετρῶν μεταξύ τῆς σημερινῆς Ὀχτανίαις καὶ τοῦ Καφρέως. Ἡ εἰδησις τῆς συμφορᾶς ταύτης τῶν διακοσίων περσικῶν πλοίων ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἄλλως ἐπιρρώσει ἢ ἐν τῷ μεταξύ ἄφιξις πεντήκοντα τριῶν ἀθηναϊκῶν τριήρων. Αὗται, μὴ οὔσαι ἔτοιμα ὕπως ἐκπλεύσωσιν ὅτε εἶχεν ἀναχωρήσει ὁ λοιπὸς στόλος, ἔσπευσαν τῶρα ἐπίκουροι ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Μετὰ νέου θάρρους ἐξῆλθον καὶ πάλιν οἱ Ἑλληνες ἐκ τοῦ Ἀρτεμισίου κατὰ τῶν Περσῶν περὶ τὴν δειλὴν ὡς τὴν πρώτην ἡμέραν. Ὁ ἀγὼν συνήθη πρὸς τὰ πλοῖα τῶν Κιλίκων, τὰ ὁποῖα διαφθειράντες οἱ Ἑλληνες ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον εὐθὺς ὡς ἐπῆλθεν ἡ νύξ.

Αἱ ἀποτυχίαι τῶν δύο πρώτων ἡμερῶν, κλίπερ οὔσαι μερικαί, ἐθορύβησαν τὸν Ἀγαμέμνην καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς τῶν βαρβάρων, δυσανασχετοῦντάς ἐπὶ τοῖς παθήμασι τοῦ περσικοῦ στόλου καὶ φοβουμένους τὴν ὀργὴν τοῦ Ξέρξου. Δὲν ἠθέλησαν λοιπὸν νάναμείωσι νέαν ἔφοδον τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν γινόμενοι θαρραλεώτεροι καὶ ἐμπειρότεροι τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐναυμάχουν οἱ Πέρσαι, καθίσταντο κινδυνωδέστεροι, ἀλλ' ἀπεφάσισαν νάντεπεξέλθωσιν αὐτοὶ κατ' αὐτῶν. Οἱ Πέρσαι, σημάκινοντες τὸ πολεμιστήριον, ἐξήγαγον τὰς νῆας εἰς τὸ πέλαγος. Οἱ Ἑλληνες τὸ κατ' ἀρχὰς ἔμμενον ἀκίνητοι πλησίον τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἄλλ' ὅτε εἶδον τοὺς Πέρσας παρκατάσσοντας τὰς νῆας εἰς σχῆμα ἡμισελίνου, ὅπως κυκλώσωσι τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἔπλευσαν κατ' αὐτῶν. Τὸ πλῆθος τῶν νηῶν τοῦ περσικοῦ στόλου καθίστανε τὰς κινήσεις αὐτῶν δυσκόλους, οὕτως ὥστε ἢ πρὸςβολὴ τῶν Ἑλλήνων, κλίπερ πολλῶ ὀλιγριθμοτέρων, ἐπέφερον εἰς τοὺς Πέρσας οὐχὶ μικρὰς ζημίας. Ἄλλ' ἐπολέμουν οὐχ ἦττον καρτερικῶς. Αἱ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν ἀμφοτέρωθεν μεγάλαι, εἰ καὶ οἱ διαγωνιζόμενοι διελύθησαν ἄπρακτοι μετὰ μακρὰν πάλιν. Τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα διεκρίθησαν ἐκ

παντός τοῦ περσικοῦ στόλου, καὶ πέντε ἑλληνικαὶ τριήρεις ἔπεσον μεθ' ὄλου αὐτῶν τοῦ πληρώματος εἰς χεῖρας τῶν Αἴγυπτίων. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἠρίστευσαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τούτων ἀριστος ἀνεδείχθη Κλεινίας ὁ Ἀλκιβιάδου, ὅστις ἐστρατεύετο ἐπὶ ἰδίᾳ τριήρους, ἣν εἶχεν ὀπίσκει ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἠττήθησαν κατὰ τὸ Ἀρτεμισίον, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐνίκησαν, αἱ δὲ ζημίαι αὐτῶν ἦσαν μεγάλαι. Αἱ ἡμίσειαι τῶν αττικῶν τριήρων ἦσαν βεβλαμμέναι. Ὅση καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ βλάβη τῶν Περσῶν, ὁ στόλος αὐτῶν ἐξηκολούθει νὰ εἶνε πολὺ μεγαλειότερος τοῦ ἑλληνικοῦ, καὶ τὸ θάρος τῶν ἀνδρῶν εἶχεν ἀνορθωθῆ. Ὑπὸ τοιούτους ἔρους ὁ ἀγὼν ἦτο ἄνισος πλέον. Οἱ Ἕλληνες ἐσκέπτοντο ἤδη περὶ ὑποχώρησεως, ὅτε ἦλθεν ἐκ Θερμοπυλῶν ἡ θλιβερὰ εἰδήσις τῆς πτώσεως τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ στόλου ἀπεφασίσθη. Τηροῦντες τὴν τάξιν, ἣν εἶχον ἐν τῷ ἔρμῳ τοῦ Ἀρτεμισίου, ἔστρεψαν οἱ Ἕλληνες τὰς πρύμνας πλέοντες πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Τροιζηνίαν. Πρῶτοι ἐπλεον οἱ Κορινθιοὶ. ὕστατοι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, τελευταῖος δὲ πάντων εἶπετο ὁ Θερμιστικλῆς, ὅστις, ἐκλέξας τὰς ἀριστα πλεούσας τῶν ἀθηναϊκῶν τριήρων, ἐσταμάτα ἔπου ἦσαν πότιμα ὕδατα, τὰ ὅποια ἐμελλον νὰ ἐλύσωσι τοὺς Πέρσας διερχομένους ἐκεῖθεν μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐπέγραφεν εἰς τοὺς λίθους τῶν βρῦσεων γράμματα ἑλληνικά, παρατρύνοντα τοὺς αὐτὰ ἀναγινώσκοντας Ἴωνας καὶ τοὺς Κῆρας εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως ἢ τοῦλάχιστον εἰς συμπάθειαν πρὸς τοὺς ὀμοφύλους καὶ ἀπρόθυμον συμμετοχὴν μελλόντων ἀγώνων.

ι'

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Θερμοπυλῶν μέγα μέρος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος εὐρίσκετο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Περσῶν. Οὐδὲν φυσικὸν ἐμπόδιον ὑπῆρχε μέχρι τῆς κλεισσορείας τοῦ Κιθαιρῶνος. Ἡ Λοκρίς, ἡ Φωκίς, ἡ Δωρίς ἠδύνατο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἤδη παραδεδομένα εἰς τὸν ἀντικείμενον τῶν Περσῶν πλῆθη. Ἀλλ' ἠδύνατο τοῦλάχιστον νὰ σωθῆ ἡ Ἀττικὴ διὰ τῆς ὑπερκαπίσεως τοῦ Κιθαιρῶνος. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ γείνη ἂν οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ λοιποὶ Πελοποννήσιοι ἐσπευδον εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, ἅμα

μαθόντες παρὰ τῶν ἐκ τῶν Θερμοπυλῶν ἐπιστρεφάντων Ἀρκάδων καὶ Κορινθίων καὶ λοιπῶν συμμάχων τὴν ἐπιχειρήσασαν εἰς τὸν Λεωνίδαυ βεβηκίαν συμφορὰν. Ἄλλ' οἱ Πελοποννήσιοι, συνηγμένοι ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου, ἐφροντίζον μετὰ σπουδῆς περὶ τῆς τειχίσσεως αὐτοῦ ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν, κηδόμενοι μόνον τῆς ὑπερασπίσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφροντιστοῦντες περὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ὡσεὶ ὁ Ἀκροκόρινθος ἦτο ἡ ἀκρόπολις τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἀπάσης, περὶ αὐτὸν συνωθοῦντο τὰ πλήθη τῶν Πελοποννησίων, καὶ εἰς αὐτὸν ἀναβαίνουσαι τῶν Κορινθίων αἱ γυναῖκες ἐδέοντο τῆς Ἀφροδίτης νὰ ἐμβάλῃ εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν ἔρωτα ὅπως ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν Μήδων.

Ἄφ' οὗ οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἔσπευσαν εἰς τὸν Κιθαιρώνα, τίς ἔμελλε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Ἀττικὴν; Τῶν Ἀθηναίων οἱ μάχιμοι εὐρίσκοντο ἐπὶ τοῦ στόλου, εἰδομεν δὲ ὅτι ἐπετέλεσαν τὸ καθήκον αὐτῶν μετὰ γενναϊότητος ἄμα καὶ φιλοπατρίας. Κατεργόμενοι εἰς τὴν πατρίδα ἐν σπουδῇ ἠδύναντο ἴσως νὰ αγωνισθῶσιν αὐτοὶ μόνοι παρὰ τὰ στενὰ τοῦ Κιθαιρώνα ὑπὲρ τῆς ἰδίας χώρας ἢ νὰ κλεισθῶσιν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ τίνα ἐλπίδα ἐπιτυχίας εἶχον μέλλοντες νὰ πολεμήσωσι πρὸς τὴν ἀπειρακτικὴν στρατικὴν τοῦ Ξέρξου, ἀπειλούμενοι συγχρόνως ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τοῦ περσικοῦ στόλου; Οὐδεμίαν ὑπῆρχεν ἐλπίς, ὑπὲρ τῆς Ἀττικῆς. Ἡ χώρα τῆς Πελλάδος δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῇ δι' ἀγῶνος χερσαίου. Ἐχρειάζοντο ἀποφάσεις τολμηραὶ. Μόνον ἐν ὄρασι τοιούτων κινδύνων ὑψίστων, μόνον ἐν στιγματικῇ καθ' ἃς προέκειτο ἡ συντήρησις τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, καθ' ἃς ἐπεβάλλετο ἡ σωτηρία τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων ἠδύναντο νὰ προταθῶσιν, ἠδύναντο νὰ γείνωσι δεκτὰ τὰ ἔσχατα τῶν μέτρων.

Ὅτε ὁ ὑπὸ τὸν Εὐρυτιάδην ἑλληνικὸς στόλος, διαβὰς τὸν Εὐριπον, ἔπλεε πρὸς τὴν Τροιζῆνα, ὅπου ἔμελλον νὰ συναχθῶσι καὶ τὰ λοιπὰ πλοῖα τῶν Πελοποννησίων, οἱ Ἀθηναῖοι παρεκάλεσαν νὰ σταματήσωσι πρῶτον εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὅπως φροντίσωσι περὶ τῶν γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ σκεφθῶσι περὶ τοῦ ποιητέου ἐν Ἀθήναις. Κατηρεῖς καὶ περιεσκεμμένοι ἀνέβησαν εἰς τὴν πόλιν οἱ ἡλιοκαεῖς ναυβάται. Ἡ συνάντησις μετὰ τῶν οἰκείων ὑπῆρξε θλιβερά. Δὲν ὑπῆρχε χρόνος πρὸς ἀφήγησιν τῶν ἄθλων καὶ τῶν παθημάτων τοῦ στόλου. Ὁ Ξέρξης προεχώρει. Ἡ Ἀττικὴ ἦτο χομένη. Μία μόνη διέξοδος ἦτο δυνατὴ, διέξοδος φοβερά, σπαραξικάρδιος, ἀλλ' ἀναγκαστικὴ καὶ τελευταία. Τίς θὰ προφέρῃ τὴν φοβερὰν ἀπίσασιν, ἥτις συνεδῶνει τὰς ψυχὰς ὄλων, τίς

θά εἶπῃ τὴν φρικτὴν λέξιν, ἣτις ἀτολμος περιπλανᾶτο εἰς τὰ χεῖλη ὄλων, τίς θά δώσει τὸ ἀπαίσιον σύνθημα, ὕπερ ἐσπάρκασεν ὄλων τὰς καρδίας; Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔσχε τὸ θάρρος νὰ ἐκφράσῃ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν ἐτόλμησε νὰ προφέρῃ ἡ πόλις. Ὁ υἱὸς τοῦ Νεοκλέους, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἤδη ἔτη πολλὰ εἶχεν ἀγωνισθῆ ὕπως καταστήσῃ τὴν πόλιν ναυτικὴν, ἐδικαιούτο εἶπερ τις καὶ ἄλλος νὰ προτείνῃ τὸ μόνον ὕπερ ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὰς Ἀθήνας, τὸν ἐξοικισμὸν. Ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ἐρήμωσις τῆς Ἀττικῆς, ἰδοὺ τὸ τολμηρὸν πρόγραμμα τοῦ Θεμιστοκλέους ἐν τῇ δεινῇ ὥρᾳ. Ἐλεύθεροι καὶ δούλοι, πλοῦσιοι καὶ πένητες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ βρέφη ἔδει νὰ ἐγκαταλίπωσι τοὺς οἴκους ἐν οἷς ἐγεννήθησαν καὶ ἔζησαν, τοὺς ἀγρούς ἐξ ὧν ἔζων, τοὺς τάφους ἐφ' ὧν ἔκλαυσαν προσφιλεῖς νεκρούς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐγκατέλειπον ὅλα τὰ ἄλλα, πῶς νὰ ἐγκαταλίπωσι τοὺς θεοὺς τῶν, τοὺς θεοὺς οἵτινες ἐδίδον τὴν προκοπὴν εἰς τὴν ἀπτικὴν χθόνα, τοὺς θεοὺς οἵτινες συνεδέοντο ἀνασπαστῶς πρὸς τὴν πάτριον γῆν, τοὺς θεοὺς οἵτινες εἶχον δώσει εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπαρξιν, ἀκμὴν καὶ νίκας; Καὶ ὅμως ἡ ἀμετάκλητος φορὰ τῶν πραγμάτων ἔπεισε τοὺς ἀθηναίους λαοὺς νὰ παραιτήσωσι τὰς ἐστίνας αὐτῶν, ἔπεισε τοὺς ἱερεῖς τῶν θεῶν, νὰ κηρύξωσιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ ἔφυγον ἀπὸ τῶν ἱερῶν τῶν. Ὁ κύβος ἐρρίφθη. Ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή, τὸ συνέδριον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶχε τὴν φροντίδα τῶν ἱερῶν καὶ τὴν ἐφορεῖαν τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς καθηκόντων τῶν πολιτῶν ἀπεράσισε τὴν ἐρήμωσιν τῆς Ἀττικῆς, τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ναῶν, καὶ ἐψήφισε τὴν χορήγησιν ἀκτῶν δορυμῶν εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν ἀπόρων οἵτινες ἐμελλον νὰ φήγωσιν ἐκ τῆς χώρας.

Πανοικεῖ, ἀλλὰ βεβχίως ὄχι ἀδύνατον ἄφελαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν γλυκεῖαν αὐτῶν πατρίδα, τὴν ὁποίαν δὲν ἤξευρον ἂν θά ἐπανίδωσι πλέον. Ἐν ὀλίγαις ἡμέραις σπεύδων μετεβίβασεν ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος καὶ ὅλα τὰ πλοιάρια τῶν Ἀθηναίων τὰς τετρακοσίας χιλιάδας ἐλευθέρων καὶ δούλων κατοίκων τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν Σκλαμῖνα, εἰς τὴν Αἴγινα, εἰς τὰς γείτονας ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἰδίως εἰς τὴν Τροιζήνα. Οἱ Τροιζήνιοι, ἐνθουσιάζοντες τὴν ἰωνικὴν αὐτῶν καταγωγὴν, ἐξεστράνωσαν πρὸς τοὺς φυγάδας συμπαθῆ αἰσθήματα ὁμοφύλων καὶ συγγενῶν, ψηφίσαντες νὰ τρέφωσιν δημοσίᾳ δαπάνῃ οἱ αὐτοὶ καταφυγόντες καὶ δίδοντες εἰς τοὺς ἐν ἡλικίᾳ χρηματικὰς χορηγίας καὶ εἰς τοὺς παῖδας τὰς σπουδὰς τῶν κήπων καὶ διδασκάλους ὑπὸ τῆς φιλοξένου πόλεως μισθουμένους.

Ἡ Ἀττικὴ ἠρημώθη. Ἡ πόλις ὅλη ἐξέπλευσεν ἐν μέσῳ τῶν οἰμῶν.

γῶν καὶ τῶν δακρύων τῶν ἀποχωριζομένων, ἐν μέσῳ τῆς θυμακστῆς τὸλμης καὶ καρτερίας τῶν προπεμπόντων τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους. Καὶ αὐτὰ τὰ σύντροφα ζῶα ἐλέγοντα ἐκδηλοῦντα δι' ὠρυγῶν τὸν πόνον τοῦ χωρισμοῦ καὶ τὸν πόθον πρὸς τοὺς τροφεῖς αὐτῶν. Οἱ ταμίαι τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ὀλίγοι πένητες καὶ γέροντες ἦσαν οἱ μόνοι μείναντες ἐν τῇ χώρᾳ. Τινὲς αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ φύγῃσι μετὰ τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν διὰ τὸ γῆρας, ἄλλοι ἐνόμιζον, ὅτι ὁ χρησμὸς, λέγων ξύλινον τεῖχος, ἐνόει τὴν Ἀκρόπολιν, ἣν ὠχύρωσαν διὰ θυρῶν καὶ ξύλων. Καὶ ἔμειναν ἐκεῖ φρουροὶ τῆς πόλεως κακομάντιες.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Ξέρξης ἐφθάνεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Διαβὰς μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ διὰ τῶν στενῶν τῆς Ὑαμπόλιος καὶ τῆς Ἐλατείας εἰσέβηκεν εἰς τὴν Φωκίδα. Οἱ πλεῖστοι τῶν Φωκέων, φοβούμενοι ἕνεκα τῆς ἐν Θερμοπύλαις ἀπιστάσεως αὐτῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ Ξέρξου, ἦν ὑπεξέκκιον οἱ μετ' αὐτοῦ συστρατευόμενοι Θεσσαλοὶ, ὡς παλαιοὶ αὐτῶν ἐχθροὶ, εἶχον σωθῆ φεύγοντες εἰς τὰ ἄκρα τοῦ Παργαστοῦ, εἰς τὴν Ἄμφισσαν, εἰς τὴν χώραν τῶν Ὀζολῶν Λοκοῶν. Αἱ πόλεις τῆς Φωκίδος κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἐδηλώθησαν τὸ πῦρ ἔκαυσε πόλεις καὶ ἱερά. Ὅτε δὲ οἱ Πέρσαι ἐφθασαν εἰς τὸν Πικνῶπεα, κατὰ τὸν σημερινὸν Ἅγιον Βλάσιον, ἀπόσπασμα τοῦ στρατοῦ ἀποσχισθὲν ἐτράπη πρὸς τοὺς Δελφούς, οἵτινες ἐσώθησαν κατὰ τὰς διαγήσεις τῶν ἱερέων τοῦ ναοῦ ὑπ' ὀλίγων ἀνδρῶν τῆ συνεργείᾳ τῶν θεῶν. Ὁ δὲ Ξέρξης μετὰ τοῦ μεγάλου πλήθους τοῦ στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου εἶχον προδράμει αὐτοῦ ἄνδρες Μακεδόνες σταλέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, σώζοντες τὰς μηδισάσας βοιωτικὰς πόλεις. Μόνον εἰς τὰς Θεσπιὰς καὶ τὰς Πλαταιὰς, αἵτινες εἶχον στείλει στρατιὰν μετὰ τοῦ Λεωνίδου καὶ ἐπὶ τοῦ στόλου κατὰ τῶν Περσῶν, ἐπεφυλάσσετο κακῆ μοιρα. Αἱ δύο αὐταὶ πόλεις, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἶχον φύγει, κατεστράφησαν ὑπὸ τῆς περσικῆς στρατιᾶς. Ἐν ᾧ δ' ἀκόμη ἐκάπνιζον τὰ ἐρείπια αὐτῶν ὁ Ξέρξης εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἠρημωμένην Ἀττικὴν.

Δι' ὁδῶν ἐρήμων διελαύνων, διὰ δῆμων ἀκατοικητῶν διερχόμενος, ἐφθασεν ὁ πολυπληθὴς στρατὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀπανταχοῦ ἐρήμωσις καὶ σιγή. Αἱ ὁδοὶ κεναί, οἱ οἴκοι ἐγκαταλειμμένοι, ἔρημοι ἀνθρώπων οἱ ναοί. Ἄλλ' αἴφνης φαίνονται ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τὰ σημεῖα τῆς ὀχυρώσεως, τὸ ξύλινον τεῖχος τῶν ἀκριβολόγων τοῦ χρησμοῦ ἐξηγητῶν. Οἱ Πέρσαι ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου πολιορκοῦσι καὶ προσβάλλουσι τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ τεῖχος τοξεύεται δι'

δίστων περιβαλλομένων διὰ στυπείου ἀναπτομένου, καὶ τέλος ἀναφλεγόμενον πίπτει. Ἄλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἀνθίστασθαι ἀκόμη γενναίως. Εἰς μάτην ὁ μετὰ τοῦ Ξέρξου συστρατευόμενος Πεισίστρατος, ὁ γηραιὸς υἱὸς τοῦ Ἰππίου, προσπαθεῖ νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτῶν εἰς συνθηκολογίαν. Τέλος οἱ Πέρσαι ἀναβαίνουν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν διὰ τοῦ ἀποκρήνου χάσματος, ὑπερᾶγει ἐκ τῶν βορείων βράχων κάτωθεν παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀγραύλου εἰς τὸ Ἐρεχθεῖον. Αἱ πύλαι ἀνοίγονται ὑπὸ τῶν ἀναβαινόντων. Οἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηναῖοι ἄλλοι μὲν κρημνίζουσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ τείχους, ἄλλοι δὲ καταφευγουσιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Οἱ Πέρσαι εἰσορμῶσι διὰ τῶν πυλῶν καὶ φονεύουσι τοὺς ἐν τῷ ναῷ ἰκέτας. Δι' αὐτοὺς

δὲν ἐμπορεῖ ἡ Παλλὰς τὸν Ὀλύμπιον Διὰ νὰ κάμψῃ.

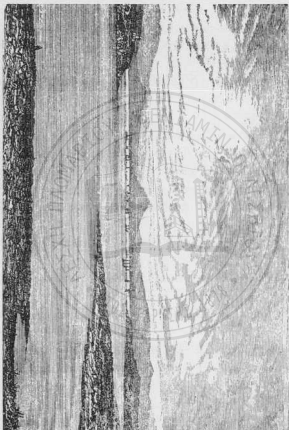
Μετὰ τὸν φόνον τῶν ἀνδρῶν, τῶν μόνων καὶ τελευταίων ὑπερασπιστῶν τῶν ἀθηναϊκῶν ἐστιῶν καὶ ἱερῶν, ἡ Ἀκρόπολις πυρπολεῖται, τὰ ἱερά στυλοῦνται καὶ καίονται. Ἡ δῆσις καὶ τὸ πῦρ ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως καταβάνουσιν εἰς τὸ ἄστυ, ἀπὸ τοῦ ἄστεος ἐπεκτείνονται εἰς ἄπασαν τὴν ἔρημον Ἀττικὴν. Ολίγαι πινές ἐκατοντάδες κατοίκων μὴ θελησάντων ἢ μὴ προσθασάντων νὰ φύγῃσι μετὰ τῶν ἄλλων σύρονται ἐκ τῶν ἀγρῶν αἰχμάλωτοι εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀγγελος Πέρσης ἐφιππος, διερχόμενος διὰ τῶν κωνιζόντων ἀκόμη ἐρειπίων τῆς Ἑλλάδος, ἔσπευτε πρὸς τὰ Σούσα, ὅπως ἀναγγείλῃ, ὅτι ὁ Ξέρξης ἐστρατοπέδευσε ἐν ταῖς κυριευθείσαις καὶ καταστραφείσαις Ἀθήναις.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν ἐξ Ἀρτεμισίου ἔκπλου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν διὰ τῶν Θερμοπυλῶν διάβασιν τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ τῶν Περσῶν ὁ περσικὸς στόλος διέβη τὸν Εὐρίπον καὶ, παρκάμψας τὸ Σούνιον, ἔφθασεν εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὴν μεταίχεσίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἐν Τροιζηνίᾳ συνάθροισιν νέων ἐπικουριῶν εἶχεν ἀθροισθῆ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σαλαμῖνος. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐπισκευάσει ἐν σπουδῇ τὰς ἐν Ἀρτεμισίῳ παθούσας αὐτῶν τριήρεις· οἱ Σπαρτιάται, οἱ Σικυώνιοι, οἱ Ἐπιδαύριοι εἶχον στείλει καὶ ἄλλας τριήρεις· προσήλθον νέαι ἐπικουρίαὶ ἐξ Ἐρμιόνης, ἐκ Κύθου, Μήλου, Σίφνου καὶ Σερίφου ἐξ Ἀμβρακίας καὶ Λευκάδος. Ἐκ Κρότωνος παρέστη ὁ πυθιονικὸς Φάυλλος ἄγων μίαν ναῦν. Ἦτο ἡ μόνη βοήθεια ἣν ἔστειλεν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν Ἑλλάδα ἡ ἑλληνικὴ Ἴταλία. Ὅλος ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων ὁ ἐν Σαλαμῖνι ἀντιπαρκατεταχμένος κατὰ τῶν χιλίων πλοίων τῶν ἐν Φαλήρῳ ὀρμούντων

Περσῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τριακοσίων ἑβδομήκοντα καὶ ὀκτὼ τριήρων καὶ ἑξ ἑπτὰ πεντηκοντόρων. Ὑπὲρ τὰς ἡμισείας αἱ τριήρεις ἦσαν ἀθηναϊκαί. Ἄλλ' ἐξηκολούθησεν ἔχων τὴν ναυαρχίαν ὁ Εὐρυβιάδης.

Ἡ εἰδησις τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ θῆα τῶν πυρπολουμένων Ἀθηνῶν ἐνέπλησε τρόμου τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐν Σαλαμῖνι. Ἐν σπουδῇ

Ο ΚΟΛΠΟΣ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

τινὲς τῶν στρατηγῶν ἐπεβιάζοντο εἰς τὰ πλοῖα ὑπὸς ἀποπλεύσασιν εἰς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας· ἄλλοι δ' ἐπέμενον ὑπὸς ἅπας ὁ στόλος πλεύσῃ εἰς τὸν ἰσθμὸν, ὑπερασπίζων τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὴν ἐν ἐν συνεδρίῳ τῶν στρατηγῶν ἀποφασισθεῖσαν ὑπὸ τῶν πολλῶν γνώμην ἐπελευθύσεως τῆς νυκτός, οἱ στρατηγοί,

διαλυθέντες ἐκ τοῦ συνεδρίου, εἰσέβησαν εἰς τὰς νῆας. Ἄλλ' ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν τριήρη αὐτοῦ, ὁ φιλόπατρις Ἀθηναῖος Μνησίφιλος ἐποίησεν εἰς αὐτὸν φανεροὺς τοὺς ἐκ τῆς ληθηθείσης ἀποφάσεως κινδύνους. Ὁ Θεμιστοκλῆς, πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ γηραιοῦ φίλου τοῦ Σόλωνος, ὤστ' ἔτι πρὸς τὸ πλευρὸν τοῦ μεγάλου νομοθέτου εἶχε

διδραχθῆ τὴν πολιτικὴν δεινότητα καὶ τὴν δραστήριον σύνεσιν, ἔσπευσε κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα πρὸς τὸν Εὐρυβιάδην καὶ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ καλέσῃ πάλιν εἰς συνέδριον τοὺς ναυάρχους.

Θυελλώδεις ὑπῆρξαν αἱ συζητήσεις ἐν τῷ συνεδρίῳ. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἠγωνίζετο διὰ παντὸς τρόπου, διὰ τῆς πειθοῦς, διὰ παρακλήσεων, διὰ μνείας τῶν χρησμῶν, νὰ πείσῃ τοὺς Πελοποννησίους, ὅτι ἦτο συμφερότερα ἢ ναυμαχία ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος, ἣτις παρεῖχε πολὺ περισσότερὰς ἐλπίδας ἐπιτυχίας ἢ ἢ παρὰ τὸν ἰσθμὸν ἐν ἀναπεπταμένῳ πελάγει σύγκρουσις τῶν ὀλιγωτέρων καὶ βαρυτέρων νηῶν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰς πολυκριθμοτέρους καὶ ταχυπλοούσας τριήρεις τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου. Πλέοντος εἰς τὸν ἰσθμὸν ἐξέθετον τὴν Αἴγινα, τὰ Μέγαρα καὶ αὐτὴν τὴν Σαλαμῖνα, εἰς ἣν εἶχον διασωθῆ τὰ τέκνα καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀθηναίων. Ναυμαχοῦντες δὲ παρὰ τὴν Σαλαμῖνα οὐ μόνον ταῦτα ἔσωζον, ἀλλ' ἠσφάλιζον καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἐξκηθενίζοντες διὰ τῆς πιθανῆς νίκης τοὺς πολεμίους. Οἱ λόγοι τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ ἐξηρέθισαν τὸν ναύαρχον τῶν Κορινθίων, οἵτινες δυσκρέστως ἔβλεπον τὴν ναυτικὴν δύναμιν ἣν εἶχον ἀποκτείνει ἢ γείτων τῶν Ἀθηναίων πόλις, εἶχον δὲ καὶ ἄριστον συμφέρον ὅπως ὁ ὁ στόλος πλεύσῃ εἰς τὸν ἰσθμὸν. Ὁ Ἀδεύμαντος μετ' ὑπερφροσύνης μετεχούσης ἀσυγχωρήτου χαιρεκακίας διέταξε τὸν Θεμιστοκλῆα νὰ σιγήσῃ αὐτὸς ὁ μὴ ἔχων πατρίδα καὶ ἀπήτησε παρὰ τοῦ Εὐρυβιάδου νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ δικαίωμα ψήφου εἰς ἄνδρα ἄπολι. Ὁ Θεμιστοκλῆς προσεβλήθη τὰ καίρια, ἀκούων τὰς ἀσεβεῖς ἐκφράσεις τοῦ Κορινθίου, ὅστις ἐκάλει ἀπόλιδας τοὺς Ἀθηναίους ἐκείνους, οἵτινες ἴσα ἴσα εἶχον ἀρήσει γῆν καὶ πατρίδα χάριν τῆς Ἑλλάδος. Μὲ ὄλον τὸ θάρρος τοῦ πολίτου τοῦ ὁποῖου ἡ πατρίς εἶχε τὰ πάντα θυσιάσει ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ὅστις ἔβλεπεν ἀκόμη πέραν καπνίζοντα τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως τῶν πατέρων, εἶπε πρὸς τὸν Ἀδεύμαντον ὁ Θεμιστοκλῆς: «ἔχομεν ἡμεῖς καὶ πόλιν καὶ γῆν μεγαλειότεραν ἢ σεις, ἐφ' ὅσον ἔχομεν διακοσίας νῆας πεπληρωμένας, διότι οὐδεμία πόλις ἔλλη νικῆ θά μας ἀποκρούσῃ ἐπερχομένους». Τὸ κράτος τῆς θελήσεως τοῦ Θεμιστοκλέους, οἱ ἰσχυροὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Εὐρυβιάδην λόγοι, ἢ ἀπειλή, ὅτι, ἂν δὲν μείνῃ ὁ στόλος ἐν Σαλαμῖνι, οἱ Ἀθηναῖοι, παρακληθέντες ἐπὶ τῶν πλοίων τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, θάπέθωσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, μετέστρεψαν τὴν γνώμην τοῦ Εὐρυβιάδου, καὶ ἔπεισαν τοὺς Ἕλληνας νὰ νυμφεῖναι τὸν ἔχθρον ἐν Σαλαμῖνι.

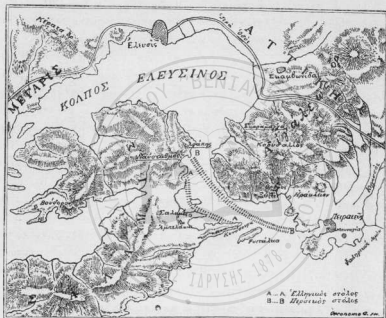
Ἄλλ' ὅτε ὁ στόλος τῶν Περσῶν μετὰ τὸ ἐν Φαλήρω ὑπὸ τὴν προε-

δρείαν τοῦ Ξέρξου γενόμενον συνέδριον διατάχθη νὰ ἐκπλεύσῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ συγχρόνως ὁ πεζὸς στρατὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐπορεύετο κατὰ τῆς Πελοποννήσου, νέος φόβος κατέλαβε τοὺς ἐν Σκλαμῖνι, καὶ νέον συνέδριον τῶν στρατηγῶν ἀπεφάσισε παρὰ τὴν γνώμην τῶν Ἀθηναίων, Αἰγινήτων καὶ Μεγαρέων τὴν εἰς Πελοπόννησον ἀναχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς, βλέπων, ὅτι ἡ γνώμη αὐτοῦ ἐνικαῖτο, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ συνεδρίου καὶ πέμπει εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν τὸν δούλον καὶ παιδαγωγὸν τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέκνων Σίικινον, ὅπως ἀναγγεῖλῃ εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῶν βαρβάρων τὴν μελετωμένην ἀπόδρασιν τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦ τολμηροῦ τούτου διαβήματος ἐσκόπει ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς μὲν Πέρσας νὰ ἀναγκάσῃ ὅπως ἐπισπεύσωσι τὸν ἤδη ἀποφασισθέντα ἐπίπλουν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, τοὺς δ' Ἑλληνας νὰ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τῆς φυγῆς καὶ νὰ βιάσῃ αὐτοὺς τρόπον τινὰ πρὸς τὴν νίκην, ἣν ἐθεώρει ὑπὸ ταιούτους ὄρους βεβίαιαν. Ταῦτα κρυφίως ἐνεργήσας ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ συνέδριον τῶν στρατηγῶν. Μετὰ τινὰς δὲ ὥρας, τούτου ἀκόμη διακροῦντος, καλεῖται ἐξῶ ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἐξελθὼν δὲ βλέπει συγκεκμημένους ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν παλαιὸν αὐτοῦ ἀντιπάλον, τὸν Ἀριστείδην, ὅστις ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς ἐξορίας χάριν τῶν δεινῶν περιστάσεων τῆς πατρίδος, ποιούμενος χρῆσιν τοῦ δικαιώματος ὅπερ εἶχε χορηγήσει εἰς τοὺς ἐξωστρακισμένους ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων γενόμενον πρὶν ἢ ἐγκαταλειφθῆ ἡ πόλις. Ὀλίγαι λέξεις ἤρκεσαν εἰς δύο εὐγενεῖς ἀντιπάλους, ὅπως συνδιαλλαχθῆ καὶ λησμονηθῆ ἡ παλαιὰ ἔχθρα, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰσήγαγε τὸν συμπολίτην εἰς τὸ συνέδριον ὅπως ἀνακοίνωσῃ εἰς τοὺς στρατηγοὺς τὰς εἰδήσεις ἃς ἔφερον. Οὕτω τοῦλάχιστον ἡ ἀθηναϊκὴ παράδοσις παρίστανεν ἐπὶ τὸ γρηγορώτερον καὶ συγκινητικώτερον συγκεντρωμένα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν ταῖς ὑψίσταις στιγμαῖ, τοῦ κινδύνου τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐσπευσμένην ἐπάνοδον τοῦ Ἀριστείδου, τὴν συνέντευξιν καὶ συνδιαλλαγὴν τῶν δύο μεγάλων Ἀθηναίων καὶ τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν σπουδαίων νέων, ἅτινα ἔμελλεν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ὑστάτην ἐγκατέρησιν τῶν στρατηγῶν τοῦ στόλου τὴν ἐξκατὰκλίσασαν τὴν νίκην.

Ὁ Ἀριστείδης, εἰσελθὼν εἰς τὸ συμβούλιον, ἀνήγγειλεν, ὅτι ἤρχετο ἐξ Αἰγίνης καὶ ὅτι μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσε νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὴν Σκλαμῖνα, διαφυγὼν τοὺς ἐχθροὺς, καθὼς ὁ ἑλληνικὸς στόλος εὕρισκετο πανταχόθεν περιστοιχισμένος ὑπὸ τῶν τριήρων τοῦ Ξέρξου. Συνεβούλευσε δὲ νὰ ἐτοιμασθῶσι πρὸς ἄμυναν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἐπί-

στευσαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς λόγους τοῦ Ἀριστείδου· ἀλλ' ὅτε τριήρης Ἰθινία, αὐτομολήσασα ἐκ τοῦ περσικοῦ στόλου πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀπήγγειλε τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν, οὐδεμὶς πλέον ἀπέμεινεν ἀμφιβολία, καὶ οἱ Ἕλληνες παρεσκευάζοντο πρὸς ναυμαχίαν.

Ἐν τούτοις οἱ Πέρσαι ἔμχ λαβόντες τὸ μήνυμα τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐπέσπευσαν κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, ὅπως προσβάλωσι τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ὡς εἶχεν ἤδη ψηφισθῆ κατὰ τὸ πολεμικὸν αὐτῶν συμβούλιον ἐν Φκλήρῳ. Ὁ περσικὸς στόλος διατάχθη νὰ ἐκ-

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΣΑΛΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ

πλεύσῃ ἐκ Φκλήρου. Καὶ ἀπόσπασμα μὲν αὐτοῦ ἐκ διακοσίων νηῶν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν ὅπως, περιπλεῦσαν τὴν Σαλαμίνα, καταλάβῃ καὶ διακώσῃ τὰς νησίδας τὰς ἐγκτεσπαρμένους κατὰ τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ τῆς Μεγαρίδος καὶ Σαλαμίνας, ἀποκλείον οὕτω τὴν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσίνας πρὸς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου φυγὴν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ δὲ λοιπὸς στόλος συγκεῖμενος μετὰ τὰς περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ἀπωλείας καὶ τὸν χωρισμὸν τῶν περὶ τὴν Σαλαμίνα σταλεισῶν νηῶν ἐξ ὀκτακοσίων περίπου πλοίων, ἀναχθεὶς περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐν πάτῃ σιγῇ, εἰσῆλθεν

εις τὸ στενόν, ὅπως περικυκλώτῃ τοὺς ἐν τῷ λιμένι τῆς πόλεως Σαλαμῖνος, κειμένης πλησίον τῶν σημερινῶν Ἀμπελακίων, ἐλλιμενισμένους Ἕλληνας. Εἰς δὲ τὴν νησίδα Ψυτάλειαν (Λιθοκουτάλαν), ἣτις κεῖται μεταξύ τῆς προεσχοῦσης ἀνατολικῆς ἄκρας τῆς Σαλαμῖνος, τῆς Κονοσοῦρας, καὶ τοῦ Πειρικίδος, ἀπεβίβασαν πολλοὺς τῶν ἐγκροίτων Περσῶν, ὅπως ἀφ' ἐνὸς μὲν βοηθῶσι τὰ βλαπτόμενα πλοῖα τοῦ περσικοῦ στόλου, ἀφ' ἐτέρου δὲ φονεύωσι τοὺς νευαγοῦντας τῶν Ἑλλήνων καὶ συλλαμβάνωσι τὰ νευαγοῦντα πλοῖα.

Ὅτε δ' ἀνέτειλεν ἡ πρωΐα τῆς 20 Σεπτεμβρίου τοῦ 490, οἱ Ἕλληνες εἶδον αἴφνης ἀπέναντι αὐτῶν τὸν περσικὸν στόλον, ἐκτεινόμενον κατὰ μῆκος τῆς ἀττικῆς ἀκτῆς ἀπὸ τῆς νησίδος, ἣν καὶ σήμερον ὀνομάζει Λέρον ὁ λαός, πλησίον τοῦ ἀκρωκτηρίου Ἀράπη μέχρι τῆς Μουουχίας ἐν τῇ πειρικίῃ χερσονήσῳ ἤπισθεν δὲ τοῦ στόλου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἦτο παρκατεταγμένος ὁ περσικὸς στρατός, ἕτοιμος νὰ βοηθῆ καὶ υποτηρίξῃ τὸν ἀγῶνα τῶν μελλόντων νὰ νευμαχῆσωιν ἐν τῷ στενῷ καθ' ὃν τρόπον οἱ ἐπὶ τῆς Ψυτάλειας Πέρσαι ἦσαν ἐνταταλμένοι νὰ ἐνεργῶσιν ἐν τῷ μεταξύ τῆς Κονοσοῦρας καὶ τοῦ Πειρικίδος πορθμῶ. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρκτος τῶν Περσῶν τοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα ἦσαν τεταγμένοι οἱ Φοίνικες τὸ κέντρον κατεῖχον τὰ πλοῖα τῶν Κυπρίων, τῶν Κιλικίων, τῶν Λυκίων, τῶν Πικυφύλων, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ κέρκτος τοῦ πρὸς τὸν Πειρικῖα εὐρίσκοντο οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Κᾶρες ὑπὸ τὸν Ἀριαβίγην. Ἀπέπαντι τῶν τελευταίων τούτων ἦτο παρκατεταγμένον τὸ δεξιὸν κέρκος τῶν Ἑλλήνων, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν πλοίων τοῦ Εὐρυβιάδου μεθ' ὃ εἶποντο οἱ Αἰγινῆται, οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Μεγαρεῖς καὶ ἔπειτα οἱ ἄλλοι Ἕλληνες μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ κέρκτος, ὅπου ἦσαν τεταγμένοι αἱ διακόσιαι τριρεῖς τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Θεμιστοκλέα. ἀπέναντι τῶν Φοινίκων.

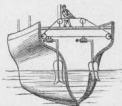
Συνεκλήθησαν οἱ ἐπιβάται τῶν νηῶν εἰς συνέδριον, καὶ προσηγόρευσεν αὐτοὺς ὁ Θεμιστοκλῆς, ὑμνήσας πᾶν ὅτι εὐγενές καὶ ἐντιμον, τὴν ἀνδρείαν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δόξαν, καὶ προτρύνας τὰ πλήθη πρὸς τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα. Οἱ νηῦται ἐπέβησαν τῶν νηῶν. Οἱ Ἕλληνες ἀνέμελψαν τὸν πολεμικὸν παιᾶνα, καὶ ἐπανάλαβεν αὐτὸν ὁ ἀντίλαλος τῶν νησιωτικῶν βράχων. Ἐκ παντός τοῦ στόλου ἤκούετο μία καὶ μόνη παρόρμησις ἐν πολλῇ βοῇ.

Ἑλλήνων παῖδες, ἄγετε,
ἐλευθεροῦτε τὴν πατρίδα, τοὺς υἱούς
ἐλευθεροῦτε, τὰς γυναῖκας, τῶν θεῶν

τὰ ἔδη τῶν πατρῶων, τῶν προγόνων σας
τοὺς τάφους. Ὑπὲρ πάντων τῶρα ὁ ἀγών.

Αἱ νῆες τῶν Ἑλλήνων ἀνάγονται. Οἱ Πέρσαι ἐπιπλέουσι κατ' αὐ-
τῶν. Τὸ θέαμα τῶν ἐφορμωσῶν περσικῶν τριήρων, τῶν ἐξ αὐτῶν
τοξευόντων στρατιωτῶν εἶνε φοβερόν. Οἱ Ἕλληνες παρ᾿ ἄσκειάζονται
νὰ ὀπισθοχωρήσωσι καὶ νὰ ὠθήσωσι τὰ πλοῖα αὐτῶν πρὸς τὴν ξηρὰν,
ὅτε μία ἀθηναϊκὴ τριήρης, προχωροῦσα τῶν λοιπῶν, ἐπιπίπτει κατὰ
τριήρους φοινικίης. Ἦτο ἡ τριήρης Ἀμεινίου τοῦ ἐκ τοῦ δήμου Παλ-
λήνης, Ἀθηναίου ὁμωνύμου πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου,
ὅστις κατήγετο ἐκ Δακελείας. Ἡ συμπλοκὴ τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν
ἡ τριήρης τοῦ Ἀμεινίου δὲν ἤργησε νὰ καταστῇ γενικὴ. Ἑβδομηκον-
τακιχίλιοι Ἕλληνες ἐμάχοντο κατὰ Περσῶν ὑπερδιπλασίων. Ἀπὸ
τῆς Σαλαμῖνος ἐθεῶντο αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα τῶν Ἀθηναίων τὸν
ἀγῶνα τῶν συγγενῶν, τῶν συμπολιτῶν, τῶν ὁμοφύλων κατὰ τῶν βαρ-
βάρων· αἱ πρὸς τοὺς θεοὺς δεήσεις, αἱ προσφωνήσεις, αἱ παραθαρρύν-
σεις ἃς ἤκουον οἱ μαχηταὶ ἤχούσας ἀπὸ τῶν σαλαμινίων βράχων ἐνε-
ψύχονον αὐτοὺς εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀττικῆς ἀκτῆς κατὰ
τοὺς πρόποδας τοῦ Αἰγάλεω ἐπὶ ἀργυροπόδος θρόνου ἐκάθητο ὁ Ξέρξης,
ἐπισκοπῶν τὴν ναυμαχίαν. Οἱ περιστοιχίζοντες τὸν βασιλέα γαρμυκα-
τεῖς, ἀναγράφοντες τὰ ὀνόματα τῶν ἀριστευουσῶν νηῶν καὶ τῶν τριη-
ράρχων, ἔδιδον θάρος εἰς τοὺς νικῶντας. Τὸ αὐστηρὸν βλέμμα τοῦ
μονάρχου, προάγγελον βραβείων ἢ τιμωρίας, ἐφιλοτίμηε τοὺς γενναίους
καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς δειλοὺς.

Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε κριτερός ἐν τῷ σπένθῳ. Τὰ πολυάριθμα πλοῖα τοῦ
περσικοῦ στόλου, μὴ δυνάμενα νὰ κινηθῶσιν εὐκόλως ἕνεκα τοῦ πλη-
θους αὐτῶν καὶ τῆς ἀγνοίας τῶν ὑδάτων, δὲν
ἐμάχοντο ἐν τάξει οὐδὲ μετὰ συστήματος, ἐν ᾧ
οἱ Ἕλληνες ἠγωνίζοντο κατὰ τάξιν καὶ κατὰ
τοὺς ναυτικούς κανόνας. Πλὴν τούτων δ' ἐτά-
ρασσε τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ περ-
σικοῦ στόλου ἡ ἀντιζηλιὰ τῶν Φοινίκων πρὸς
τοὺς Ἴωνας καὶ τὸ δυσεπίτευκτον τῆς πειθαρχίας
ἐν στόλῳ συγκεκροτημένῳ ἐκ στοιχείων ἠθεσίων τοῦ Πηλαλίου
δικυφίων καὶ ἐξ ἔθνων ποικίλων. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ Πέρσαι ἐπολέμησαν ἐν Σαλαμῖνι ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ μεγάλου
βασιλέως πολὺ καλλίτερον ἢ παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον, μετ' ἐπιμονῆς καὶ

Ἡ ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΗΛΑΛΙΟΥ
ΕΝ ΑΡΧΑΙΩ ΠΛΟΙΩ

καρτερίας, μετὰ γεννικιότητος καὶ θάρρους. Καρτερικῶς ἀνθίσταντο οἱ Φοινίκες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐκ δυσμῶν, οἱ Κίλικες πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κέντρον, οἱ Σάμιοι πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ἐξ ἀνατολῶν. Οἱ γραμματεῖς τοῦ Ξέρξου ἐσημείωσαν μεθ' ὑπερφηναίικας τοὺς διακριθέντας καὶ συλλαβόντας πλοῖα ἑλληνικὰ Σαμίους τριηράρχους Θεομήστορα καὶ Φύλακον, οὓς δὲν ἐλησμόνησε κατόπιν νάνταμείψῃ πλουσίως ὁ βασιλεὺς. Τὸ στενὸν ἀντήγει ἐκ τοῦ τριγμοῦ τῶν συγκρουομένων τριήρων, ἐκ τοῦ πλατάγου τῶν εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ἐμπη-

γνυμένων ἐμβόλων, ἐκ τῶν ἀλλαγμῶν τῶν νικῶντων, ἐκ τῶν στοναχῶν τῶν πιπτόντων. Οἱ Πέρσαι κρημιζόμενοι ἐκ τῶν πλοίων ἐπίγοντο, μὴ γνωρίζοντες νὰ κολυμβῶσι τῶν Ἑλλήνων οἱ πίπτοντες εἰς τὴν θάλασσαν διενήχοντο ἄνευ κινδύνου

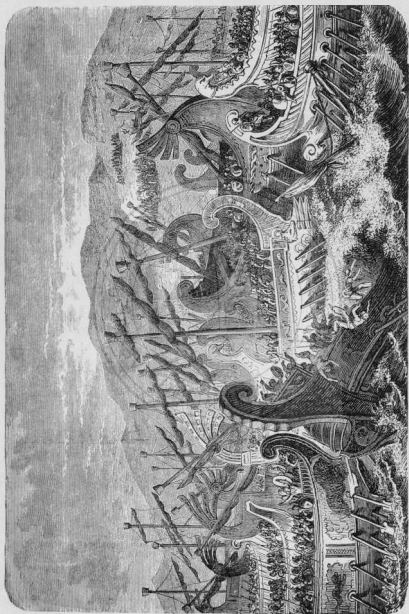
ΑΡΧΑΙΟΝ ΠΛΟΙΟΝ ΜΕΤ' ΕΜΒΟΛΟΥ

πρὸς τὰς τριήρεις τῶν ὁμοφύλων ἢ πρὸς τὰ παράλια τῆς Σαλαμίνας.

Ἦδη, κατὰ τὴν θαυμασίαν περιγραφὴν τοῦ Αἰσχύλου, ἕστις ἀφ' οὗ παρέστη εἰς τὴν ναυμαχίαν ὡς ἀγωνιστῆς ἐξύμνησεν αὐτὴν μετὰ ἑπτὰ ἔτη ὡς ποιητῆς, ἦδη

... ἢ θάλασσ' ἀφανῆς καθίστατο
ἐκ ναυαγίων καὶ αἱμάτων πλήθουσα,
κ' αἰ ἀκταὶ κ' οἱ βράχοι ἔγεμον νεκρῶν,

ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει ἄνευ διακοπῆς καὶ σχεδὸν ἰσόπαλος. Ἀλλ' ὅτε τέλος ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπωρελούμενος ἐκ τοῦ πνεύσαντος ἀνέμου καὶ ἐκ τῆς γνώσεως τῶν θαλασσιῶν βρεμάτων, ἠδυνήθη νὰ συγκλονήσῃ τὸν στόλον τῶν Φοινίκων, τὰ δὲ φοινικικὰ πλοῖα ἐτράπησαν πρὸς ἀνατολὰς, ὅπως εὖρωσι διέξοδον διὰ τοῦ μεταξὺ Κυνοσούρας καὶ τῆς ἀπέναντι ξηρᾶς πόρου, ἢ σύγχυσις ἔγεινε γενικὴ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Περσῶν. Οἱ Κίλικες, οὗτινες ἀνθίσταντο ἀκόμη, ἰδόντες πίπτοντα τὸν βασιλέα αὐτῶν Σιέννησιν, τρέπονται καὶ αὐτοὶ εἰς φυγὴν. Διώκοντες καὶ διωκόμενοι φέρονται πρὸς τὸν ἀνατολικὸν πόρον. Ἰπ' αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ βασιλέως Πέρσαι συνωστίζονται κατὰ Περσῶν, Ἀθηναῖοι καὶ Αἰγινήται προσβάλλουσι τὸν στόλον τῶν Ἰώνων καὶ Καρῶν, ἢ βασίλισσα τῶν Καρῶν Ἀρτεμισία, διωκομένη ὑπὸ νηὸς ἀττικῆς καὶ κινδυνεύουσα, εὐρίσκει διέκπλον καταδύουσα τὴν τριήρη τοῦ συμμάχου βασιλέως Δα-

H EN ΣΑΛΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑ.

μασιθόμου, πίπτει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου Ἀρικβίγνης. ὁ ναύαρχος τοῦ ἰωνικοῦ στόλου, ὁ στόλος τῶν Περσῶν φεύγει καὶ νικᾶται. Καὶ νικῶσιν οἱ Ἕλληνες κατὰ θάλασσαν, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς Ψυτταλείας ὁ Ἀριστείδης, διαβὰς μεθ' ὀπλιτῶν Ἀθηναίων ἐκ τῆς ἀπέναντι Σκλαμίνος, τὸ μὲν πρῶτον ὑπομένει τὴν γενναίαν τῶν ἐπὶ τῆς νησίδος Περσῶν ἀντίστασιν, ἀντέχει εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν κατακυλιωμένους λίθους καὶ εἰς τὰ πυκνὰ αὐτῶν τοξεύματα, ἀλλὰ τέλος ἀποθνήκει εἰς τὴν γῆν, νικᾷ καὶ καταφρονεῖ τοὺς Πέρσας.

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐν Σκλαμίνι δὲν καθυσόχασεν αὐτούς. Ναὶ μὲν εἶχον ἀπολέσει οἱ Πέρσαι διακοσίας τριῆρεις, ἐν ᾧ ἑλληνικαὶ νῆες εἶχον καταστραφῆ μόνον τεσσαράκοντα, ἀλλ' ὅμως ὁ περσικὸς στόλος ἠδύνατο καὶ μετὰ τὰς τοιαύτας ἀπολείας νὰ ἐπιπέσῃ καὶ πάλιν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἀμείωτος δ' ἦτο ἀκόμη ἡ δύναμις τῆς κατὰ γῆν στρατιᾶς τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ νεκροὶ τῆς Ψυτταλείας ἦσαν ἀτήμαντον μόνον μέρος τοῦ μεγάλου πλήθους τοῦ ὄλου περσικοῦ στρατοῦ. Καὶ ἀληθῶς τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Ξέρξης ἐφάνη ἐπιθυμῶν νὰ ἐξῆκολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα, καὶ διέταξε νὰ ζευχθῆ διὰ πλοίων φοινικικῶν γέφυρα ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν Σκλαμίναν, ὅπως διαβῆ εἰς τὴν νῆσον. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς γνώμη τοῦ βασιλέως ἀπεδείχθη, ὅτε ὁ Μαρδόνιος συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰναχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀκούμενος ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ νὰφύσῃ αὐτὸν ἐν Ἑλλάδι μεθ' ἱκνουῦ στρατοῦ, ὅπως αὐτὸς συμπληρώσῃ τῆς κατακτήσεως τὸ ἔργον. Πολεμικὸν συμβούλιον, συγκληθὲν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἐν ᾧ πλείστα καὶ ἡ βασίλισσα τῶν Καρῶν Ἀρτεμισίς, ἐνέκρινε τὴν πρότασιν τοῦ Μαρδονίου. Αἱ δυσχέρεια τοῦ ἐπικειμένου χειμῶνος καὶ ὁ φόβος τῆς λύσεως τῶν κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον γεφυρῶν ἐπέσπευσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμαχίαν ὁ περσικὸς στρατὸς ἠκολούθει τὸν Ξέρξην ἀναχωροῦντα διὰ τῆς Βοιωτίας. Ὁ μέγας βασιλεὺς μετὰ τοῦ στρατεύματος ἐπορεύετο, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Περσίαν, τὴν αὐτὴν ὁδὸν δι' ἧς ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Μαρδόνιος εἶπετο καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς λοιπῆς στρατιᾶς, τὸ μὲν θέλων νὰ προπέμψῃ τὸν βασιλέα, τὸ δὲ προτιθέμενος νὰ χειμερίσῃ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐπειδὴ ἡ ἤδη προκεχωρημένη ὥρα τοῦ ἔτους ἐθεωρεῖτο ἀκατάλληλος διὰ τὴν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν. Ἐν Θεσσαλίᾳ ἐξέλεξεν ὁ Μαρδόνιος τὰ στρατεύματα, ἅτινα ἐμελλον νὰ μείνωσι μετ' αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι πρὸς ἐξῆκολούθησιν τοῦ πολέμου κατὰ τὸ ἔαρ, ἀνερχόμενα εἰς τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν.

Οἱ δὲ λοιποὶ ἠκολούθησαν τὸν βασιλέα. Ἐν τούτοις δὲ καὶ ὁ περσικὸς στόλος, ἀποπλεύσας νύκτωρ ἐκ τοῦ Φκλήρου, κατηυθύνετο πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον. Οἱ Ἕλληνες, μαθόντες τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στόλου, ἔσπευσαν εἰς διώξιν αὐτοῦ, καὶ ἐδίωξαν αὐτὸν μέχρις Ἀνδρου. Ἐκεῖ συνεκροτήθη συμβούλιον τῶν στρατηγῶν. Καὶ ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς πρόειπε νὰ πλεύσωσιν εὐθὺς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ λύσωσι τὰς γεφύρας, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν διάβασιν τοῦ Ξέρξου καὶ συντείνωσιν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ὁ δ' Εὐρυδιάδης ἐξέφερασε τὴν ἐνκντίαν γνώμην, ὅπως μὴ στενοχωροῦντες αὐτὸν ἐν Εὐρώπῃ ἐξαναγκάσωσι νὰ ἐπέλθῃ καὶ πάλιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Πελοποννήσιοι ἐτάχθησαν μετὰ τῆς γνώμης τοῦ Εὐρυδιάδου, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέμενον θέλοντες νὰ σπεύσωσι πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Ἰωνίαν. Ὁ Θεμιστοκλῆς, μεταπεισθεὶς καὶ δαμάσας τῶν Ἀθηναίων τὸν ὑπέρμετρον ζήλον, ἔστειλε τότε πρὸς τὸν Ξέρξην διὰ τοῦ δούλου Ἀρνάκου κρύφιον μῆνυμα, τὸ μὲν ἐπισπεύδων τὴν φυγὴν αὐτοῦ, τὸ δὲ ζητῶν νὰ φανῇ εἰς τὸν Ξέρξην διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον ὡς φίλος αὐτοῦ καὶ εὐεργέτης.

Ὁ Νοέμβριος τοῦ 480 π. Χ. εὐρίσκετο ἤδη περὶ τὸ μέσον, ὅτε ὁ Ξέρξης ἔφθικε μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἑλλήσποντου κατὰ τὴν Σηστόν. Ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀκρίσης Θώρακος, εἶχε διελάσει διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, εὐρίσκων ἐξητλημένα ἢ ἀνεπαρκῆ τὰ ἐφόδια ἐν ταῖς ἀποθήκαις ἃς εἶχεν ἰδρούσει, ἐχθρικῶς διακτεθειμένους τοὺς παροδίους λατοῦς, ὧν τὰς χώρας ἐδήουν οἱ πεινῶντες στρατοὶ του, τὸν Στρυμόνα πεπηγμένον ὑπὸ προώρῳ χειμῶνος. Δίψα καὶ λιμὸς, λοιμὸς καὶ δυσεντερία, νόσοι καὶ μεγάλαι ἀπώλειαι κατὰ τὴν διάβασιν ἐπὶ τῶν αἰφνης διερρηγέντων πάγων τοῦ θρηκικοῦ ποταμοῦ εἶχον ἐλαττώσει κατὰ μέγα μέρος τὸν στρατὸν, ἕστις πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἶχε διέλθει διὰ τῶν αὐτῶν χωρῶν πεμπληθὴς καὶ ὡς ἐν πανηγύρει. Εἰς συμπλήρωσιν τῶν δεινῶν ὁ Ξέρξης εὖρε διακλευμένους ὑπὸ τρικυμίας τὰς γεφύρας τοῦ Ἑλλήσποντου. Ὁ στόλος διεβίβασεν αὐτὸν καὶ τὸν ὑπολειφθέντα στρατὸν εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὰ ἐξ Ἀττικῆς ληφθέντα τρόπαια, τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος τῆς ἐν Βραυρωνίαι καὶ οἱ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν ἀνδριάντες τοῦ Ἀρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος, ἐστάλησαν εἰς τὰ Σοῦσα. Ὁ δὲ βασιλεὺς παρέμεινεν εἰς τὰς Σάρδεεις, ὅπως ἐκ τοῦ πλησίου ἐποπτεύῃ τὴν Ἰωνίαν καὶ καταπνίγῃ πᾶσαν ἀρχὴν ἐνδεχομένης ἀποστασίας. Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν ἄπαντα τὰ πλοῖα τοῦ στόλου, πλὴν τῶν φοινικικῶν καὶ αἰγυ-

πτικῶν, εἰς ἃ ἐπετράπη ὁ πλοῦς εἰς τὰς πατρίδας, διατάχθησαν νὰ δικησιμώσωσιν ἐν Σάμῳ καὶ ἐν τῇ κιολικῇ Κύμῳ.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὅστις εἶχε διώξει, ὡς εἶδομεν, τοὺς Πέρτας μέχρι τῆς Ἀνδρου, ἐπελάβετο τῆς καθυποτάξεως τῶν Κυκλάδων ὅσκι δὲν εἶχον στείλει ἐπικουρίας εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἦτο οὕτως εἰπεῖν ἡ ἐπανάληψις καὶ συμπλήρωσις τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Μιλτιάδου μετὰ τὴν ἐν Μαρθῶνι νίκην. Τὸ ἔργον ἦτο τῶρα μετὰ τὰς μεγάλας δαπάνας ἃς ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες δικτηροῦντες μέγαν στόλον, μετὰ τὴν ἐντελῆ καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων, ἐνώπιον τῶν ἐπικειμένων νέων ἀγῶνων κατὰ τοῦ Μαρδονίου πολὺ μᾶλλον ἐπιβεβλημένον ἢ τότε. Ἄλλ' ἦτο καὶ νομιμώτατον, ἀφ' οὗ τὸ ἐν τῷ ἰσθμῷ συνέδριον εἶχε ψηφίσει τὴν τιμωρίαν τῶν πόλεων ὅσκι ἤθελον μηδίσαι. Ἐχρειάζετο ὑποταγή, ἀπρτοῦντο χρήματα. Πρώτη ἐπολιωρήθη ἡ Ἀνδρος, ἥτις ἀπεποιήθη νὰ παράσχη τὴν ζητηθεῖσαν χρηματικὴν ἀποζημίωσιν, ἀντιτάξασα εἰς τὰς δύο μεγάλας θεὰς, ἃς ἔλεγεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ Ἀθηναῖοι, τὴν Πειθῶ καὶ τὴν Ἀνάγκην, τὰς δύο ἀχωρίστους συντρόφους τῆς νήσου των, τὴν Πενίαν καὶ τὴν Ἀμηχανίαν. Οἱ Ἀνδριοὶ ἠδυνήθησαν νάντιστάσῃ μετὰ καρτερίας καὶ ἐπιτυχίας εἰς τὸν ἠνωμένον ἑλληνικὸν στόλον, ὡς ἄλλοτε οἱ Πάριοι εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Μιλτιάδου ἀθηναϊκῶν πλοῖα. Ἄλλ' ὅμως ἄλλοι τινὲς τῶν Κυκλάδων καὶ ἡ ἐν Εὐβοίᾳ Κάρυστος ἐτιμωρήθησαν ἢ ἐσώθησαν διὰ χρημάτων, καὶ ὁ στόλος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὅπου οἱ Ἕλληνες διενεμήθησαν τὰ λάφυρα τῆς μάχης καὶ ἀνέθηκαν εἰς τοὺς θεοὺς τὰς συλληθηθείσας βαρβαρικὰς τριήρεις καὶ τὰ ἀκροθίνια αὐτῶν καὶ ἄλλα ἐνθυμῆματα τῆς νίκης.

Ἐκ τῆς Σαλαμίνας ἐπλευσαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν ἰσθμὸν, ὅπου ἐμελλον νὰ πονεμηθῶσι τάριστεα εἰς τοὺς δικησιμώτας ἐν τῷ ἀγῶνι, εἰς τὰς πόλεις, εἰς τοὺς στρατηγούς, εἰς τοὺς τριηράρχους. Ἡ Αἰγίνα ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς νίκης. Ἐκ τῶν τριηράρχων τρεῖς ἐθεωρήθησαν ἀριστεύσαντες, ὁ Αἰγινήτης Κρίος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι Εὐμένης καὶ Ἀμεινίας. Ἄλλ' ἡ ψηφοφορία περὶ τοῦ ἀναδειχθέντος ἀξιωματικοῦ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν πόλεμον οὐδένα ἀνέδειξε πρῶτον. Ἐκκοτος τῶν στρατηγῶν ἔδωκε τὴν ψῆφον τῶν πρωτείων εἰς ἑαυτὸν, ἀλλὰ πάντες ἐψήφισαν τὰ δευτερεῖα ὑπὲρ τοῦ Θεμιστοκλέους. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐκκαθαρίσωσι τὴν σημασίαν τῆς ψηφοφορίας, καὶ ἀπέπλευσαν εἰς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας. Ἄλλὰ τὰ ὁμόφωνα ἐκεῖνα δευ-

τερεια τὰ παραχωρηθέντα εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν φιλικύτων στρατηγῶν, οἵτινες εἰς οὐδένα ἄλλον πλὴν ἐαυτῶν παρεχώρουν τὰ πρωτεία, ἐδήλουν παρέστατα τίς ὁ ἀριστεύσας νικητῆς τῆς Σαλαμῖνος, ἡ δὲ δεξιῶσις καὶ αἱ τιμαὶ, ὧν ἔτυχεν ὁ Ἀθηναῖος ναύαρχος ἐν αὐτῇ τῇ Σπάρτῃ, διετράνωσαν ὅτι ἡ δόξα τῆς νίκης ἀνῆκε κυριώτατα εἰς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὰς Ἀθήνας.

ια'

Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ περσικοῦ στόλου ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα. Ἐύρον τοὺς πατρώους ἀγροὺς ἡμελημένους, τοὺς οἴκους ἐφθαρμένους, τοὺς ναυὰς πυρπολημένους. Ἐπανῆλθον νικηταί, ἀλλὰ πτωχοὶ καὶ συντετριμμένοι. Ἄλλ' ἔμως οἱ θεοὶ δὲν εἶχον ἐγκαταλίπει τοὺς γενναίως ἀγωνισθέντας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ὅτε ἀνῆλθον εἰς τὴν κεκαυμένην Ἀκρόπολιν, εἶδον χαίροντες, ὅτι ἡ ἐπ' αὐτῆς ἱερὰ εἰλαία τῆς Ἀθηνᾶς, ἣτις εἶχε γείνει παρανάλωμα τοῦ πυρός μετὰ τοῦ παλαιῦ ναοῦ τῆς θεᾶς, ἀνεβλάσθησε νέους κλώνας. Θαρροῦντες ἐπεδόθησαν πάση δυνάμει εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ζημιῶν ἃς εἶχε προξενήσει ἡ ἔλωσις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ξέρξου.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, καίπερ μετὰ στοργῆς ἐπιιδύμενοι εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πατρώων κτήσεων, δὲν ἠπαύωντο ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐν Σαλαμῖνι νίκης. Ἐγνώριζον, ὅτι τὸ προσεχὲς θέρος ἐπέκειντο πάλιν νέοι ἀγῶνες. Τὰ περὶ τὸν Μαρδόνιον στρατεύματα, ἅτινα νῦν διεχειμάζων ἐν Θεσσαλίᾳ καίπερ ἀποτελοῦντα μέρος μόνον τῆς μεγάλης στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου, ἦσαν πολὺ πλέον ἐπικίνδυνα ἐκείνης. Οὐ μόνον συνεκροτοῦντο ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Μαρδονίου κρατηθέντων κατ' ἐκλογὴν ἀρίστων στρατιωτῶν τῆς μεγάλης στρατιᾶς, ἀλλὰ καὶ ἔμελλον νὰ ἐπιπέσωσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν κατάλληλον ὥραν μετὰ πολύμηνον ἀνάγκυσιν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐνεργήσωσι συντονώτερον καὶ ἐπιτυχέστερον, γνωρίζοντα ἤδη τὴν χώραν καὶ δυνάμενα νὰ ἔχωσιν ἕνεκα τοῦ περιωρισμένου πλήθους μεγαλειότεραν ἐνόητα καὶ περισσοτέραν πειθαρχίαν.

Ὁ Μαρδόνιος, διαχειμάζων ἐν Θεσσαλίᾳ μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, ἀποτελουμένης ἐκ διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀνέμενε καὶ

τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ στρατηγοῦ Ἀρταβάζου, ὅστις μεθ' ἐξήκοντα χιλιάδων εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Ξέρξην μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ὅστις ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς Θεσσαλίαν πρὸς συνάντησιν μετὰ τοῦ ἀρχιστρατηγικοῦ τῶν Περσῶν καὶ κοινὴν μετ' αὐτοῦ ἐνέργειαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν δὲ τῷ μεταξύ ὁ Μαρδόνιος δὲν ἔμεινεν ἀπρακτος, ἀλλ' ἀπεπειράθη νὰ δισπάσῃ διὰ διαπραγματεύσεων καὶ πρεσβειῶν τὰς δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων. Προσεπάθησε νὰ ἐλκύσῃ ὑπὲρ τῶν Περσῶν τὸ Ἄργος, ἐν ᾧ ἐπεκράτει ἡ μηδικὴ φατρία καὶ ὑπερ βαρέως ἔφερε τὴν ὑπεροχὴν τῆς Σπάρτης καὶ εἶχεν ἀκόμη πρόσφατον τὸ τραῦμα τὸ ἐκ τῆς ἐν τῷ ἄλσει τοῦ Ἄργους ἐνέδρας τοῦ Κλεομένου. Οἱ Ἄργεοὶ ὑπεσχέθησαν ὅπως ἐμποδίσωσι τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐξέλθωσι πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ ἔστειλεν ὁ Μαρδόνιος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὡς πρῶτον τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρον, ὅστις εἶχε πρὸς αὐτοὺς ἀγαθὰς σχέσεις φίλου καὶ ξένου. Οἱ Σπαρτιάται μαθόντες ταύτην τὴν ἀποστολὴν, ἔπεμψαν καὶ αὐτοὶ πρεσβείας εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ἀλέξανδρος παρέστησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Μαρδονίου τοὺς κινδύνους μέλλοντος ἀγῶνος καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὑποσχέσεις μεγάλων παραχωρήσεων, ἂν ἀποστῶσι πάσης ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ ὁμολογήσωσι μετ' αὐτοῦ εἰρήνην. Περίφοβοι οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Λακεδαιμονίων ὑπέμνησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ συμφέρον αὐτῶν καὶ τὸ καλῆκαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ὑπέμνησαν ταῦτα εἰς ἄνδρας, οἵτινες ἤδη εἶχον δώσει τρανὰ δείγματα, ὅτι ἐννοοῦσι νὰ θίστανται μέχρις ἐσχάτων. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μὲν τὸν Ἀλέξανδρον εἶπον τοὺς ἀξιωματικονεύτους ἐκείνους λόγους, ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος πορεύεται τὴν αὐτὴν τροχίαν ἣν τῶρα διατρέχει, οὐδέποτε θὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸν Ξέρξην· τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους ἔφεζαν διὰ τὴν ἄτοπον αὐτῶν ἀνησυχίαν, καὶ ἔπεισαν αὐτοὺς, ὅτι οὔτε ὁ χρυσὸς τοῦ κόσμου ὅλου, οὔτε αἱ περικαλλέσταται τῶν χωρῶν καὶ εὐφροτάται δύνανται νὰ παραπλανήσωσι αὐτοὺς, ὅπως μηδίσαντες καταδουλώσωσι τὴν Ἑλλάδα καὶ προδώσωσι τοὺς κοινούς ἐκείνους δεσμούς οἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἠθικὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Ἡ ἀποτυχία τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ Μαρδονίου ἐν Ἀθήναις καὶ αἰ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ὑποσχέσεις τῶν Ἀθηναίων περιέπλεον τὰ πράγματα, καθίστανον ἀφρευκτον ἐκ νέου τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐπέβαλλον εἰς τὴν Σπάρτην τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀποσόδησιν τῶν νέων κινδύνων. Ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ὑποψία, ὅτι ὁ περσικὸς

στόλος ἠδύνατο νὰ ἐπιπλεύσῃ καὶ πάλιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, διευθυνόμενος εἰς τὴν Πελοπόννησον, συνήχθησαν ὅπως δῆποτε ἑκατὸν δέκα ἑλληνικὰ τριήρεις, ὧν αἱ ἡμίσειαι ἀθηναϊκαὶ, ἐν Αἰγίνῃ, ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδην, ἐν ᾧ ὁ πελοποννησιακὸς στρατὸς, συναθροισθεὶς καὶ πάλιν εἰς τὸν ἰσθμὸν ὑπὸ τὸν ἕτερον τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτον, ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἀποτελείωσιν τῶν αὐτοῦ ὀχυρωματικῶν ἔργων. Εἰς μάτην ἀνέμενον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ προχωρήσῃ ὁ ὑπὸ τὸν Κλεόμβροτον στρατὸς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς, ὡς εἶχον ὑποσχεθῆ οἱ Σπαρτιαῖται. Ἀπ' ἐναντίας δέ, ἐν ᾧ ἀνεμένετο ἡ ἔξοδος τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Βοιωτίαν, οὗτοι διελύθησαν, ἐκφοβισθέντες ὑπὸ διουσημίας κακοσημάντου καὶ ἀφῆκαν τὴν φρούρησιν τοῦ τείχους εἰς τοὺς γείτονας Κορινθίους.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Μαρδόνιος ἀνέμενε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἀρταβάζου, ὅπως ἐπιπέσῃ μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τέλος ἐπανῆλθεν οὗτος, ἄγων τεσσαρακοντακισχιλίους ἄνδρας ἀντὶ τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων ἃς εἶχε παρλάβε. Οἱ λοιποὶ εἶχον ἀπολεσθῆ ἐν τοῖς πολυμήνοισ ἀγῶσιν οὓς ἠναγκάσθη νὰ ἐπιχειρήσῃ ὁ Πέρσης στρατηγὸς κατὰ τῶν ἐπαναστάντων Ἑλλήνων τῆς γερσονήσου Παλλήνης. Καὶ ἡ μὲν Ὀλυθος ὑπετάγη εἰς τὸν Ἀρταβάζον μετ' ἀντίστασιν κικερτικὴν, ἡ δὲ Ποτιδαία οὐ μόνον ἀνδρικῶς ἐπὶ μῆνας ἀντέστη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς κατώρθωσε νὰ δικτώσῃ παρ' ἑλας τὰς θυσίας ἃς ὑπέστησαν οἱ Πέρσαι. Ὅτε δ' ὁ Ἀρταβάζος ἔφθασε τέλος εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὁ Μαρδόνιος ἐξεκίνησεν ἀρχομένου τοῦ Ἰουλίου τοῦ 479 π. Χ., ἄγων τὸ ἔλρον τοῦ στρατοῦ, ἀνερχομένου εἰς τριακοσίας περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, μαθόντες ὅτι ὁ Μαρδόνιος ἐξεκίνησεν ἐκ Θεσσαλίας, καὶ βλέποντες, ὅτι οἱ Σπαρτιαῖται δὲν ἐτήρουν τὰς ὑποσχέσεις αὐτῶν, ἔστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην πρεσβεῖαν, ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν ἀποστολὴν ἐπικουρίας παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων, ὁ Κίμων καὶ ὁ Μυρωνίδης, κατέδειξαν τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Σπάρτης εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οὓς ἀπησχόλει ὡς ἄλλοτε καὶ πάλιν ἄλλη ἐορτῆ, τὰ Ὑακίνθια. Ἄλλ' οἱ ἔφοροι ἀνέβαλλον τὴν ἀπάντησιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἐν ᾧ συγχρόνως οἱ Πελοποννήσιοι προσδραχμόντες ἀπετελείονον ἐν σπουδῇ τὴν τείχισιν τοῦ ἰσθμοῦ. Ἄλλ' ὅτε ὁ Τεγεάτης Χίλειος τὴν δεκάτην ἡμέραν παρέστησεν εἰς τοὺς ἐφόρους, ὅτι, ἂν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεχώρουν εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ συνεμάχουν μετὰ τῶν Περσῶν, δὲν θὰ ἴρκει εἰς ὑπεράσπισιν τῆς Πελοποννήσου τὸ τεῖχος τοῦ ἰσθμοῦ, ἔσπευσαν

νύκτωρ νὰ ἐκπέμψωσι πεντακισχιλίους Σπαρτιάτας. Ὅτε δὲ τὴν ὑπερ-
 ρακίαν οἱ πρέσβεις, ἀγνοοῦντες τὰ γενόμενα διὰ νυκτός, προσήλθον εἰς τοὺς
 ἐφόρους, οὗτοι ἀνήγγειλαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀναχώρησιν τῶν ὀπλιτῶν καὶ
 τὴν ἐτοιμαζομένην ἐξοδὸν ἐτέρων πεντακισχιλίων λογάδων περιοίκων.

Τὸ μετὰ τούτους ἀναβολὰς ἐκκινήσαν στρατεύματα τῶν Λακεδαιμο-
 νίων δὲν προέβησαν πλέον νὰ ὑπερασπίσῃ μετὰ τῶν Ἀθηναίων τὰ στενὰ
 τοῦ Κιθαιρώνας κατὰ τῆς στρατίας τοῦ Μαρδονίου. Οἱ Ἀθηναῖοι, τοῦ
 Μαρδονίου εἰσελάσαντος ἤδη εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ προχωροῦντος, μέ-
 νοντες ἀκόμη ἀβοήθητοι ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἀπεφάσισαν ὅτι καὶ
 πρὸ δέκα μηνῶν, τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως. Ὁ Ἀριστείδης, ὅστις
 μετὰ τὰ ἐν Ψυτταλείῃ ἀνδραγαθήματα αὐτοῦ εἶχεν ἀνακτήσει τὴν
 ἀγάπην τῶν Ἀθηναίων καὶ κατὰ τὰς ἀρχικρασίας τῆς ἀνοίξεως τοῦ 479
 π. Χ. εἶχεν ἐκλεχθῆ στρατηγός καὶ πρῶστατο ἤδη τῶν κοινῶν, δὲν
 ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἄλλην γνώμην ἐκείνης ἢ νὰ προέτεινε καὶ διεξήγαγεν ὁ
 Θεμιστοκλῆς ἐπερχομένου τοῦ Ξέρξου. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος μετεβίβασε
 καὶ πάλιν τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ δὲ Μαρ-
 δόνιος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλέξανδρου καὶ τοῦ Θώρχκος, ἀγόντων
 Μακεδόνος καὶ Θεσσαλοῦ ἐπικούρους, διέβη τὸν Κιθαιρῶνα καὶ ἤγαγε
 τὸν στρατὸν, αὐξηθέντα κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπὸ Μαλιέων καὶ Λοκρῶν, Φω-
 κέων καὶ Βοιωτῶν, εἰς τὰς Ἀθήνας.

Τὸ δεύτερον ἤδη ἐντὸς δέκα μηνῶν ἡ Ἀττικὴ ἐγένετο ἡ δοριάλωτος
 ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ἡ νῆα τῶν Ἀθηναίων ἄλωσις ἐμνηυθῆ πρὸς τὸν Ξέρ-
 ξην διὰ πυρσῶν ἀναφθέντων ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀνταπο-
 κρινομένων πρὸς ἄλλας ὑψηλὰς σκοπιάς μέχρι τῶν Σάρδεων. Ἀλλὰ
 τὴν φορὰν ταύτην ὁ Μαρδόνιος δὲν προέβη εἰς καταστροφὴν τῆς πόλεως
 ἕκκα τῆ ἀλώσει, ἐλπίζων, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἀναγκάζόμενοι ὑπὸ τῆς
 κατὰλήψεως τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῆς μέχρι ἐκείνων τῶν ἡμερῶν
 ἀδικηρίας τῶν Πελοποννησίων, ἤθελον πειθῆ νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς
 αὐτόν. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι δὲ ταύτῃ ἔστειλε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εἰς
 Σαλαμίνα Ἑλλήνὰ τινα ἐκ τῶν παρὰ τὸν Ἑλλησποντον πόλεων, κα-
 λούμενον Μουρυχίδην, φέροντα τοὺς αὐτοὺς λόγους τῶν ὁποίων εἶχεν
 ὑπάρξει πρότερον κομιστῆς Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών. Ὁ Μουρυχίδης
 παρκατὰς ἐνώπιον τῆς βουλῆς τῶν Ἀθηναίων ἐν Σαλαμίनि, ἐξέθηκε τὰς
 προτάσεις τοῦ Μαρδονίου. Ἡ βουλὴ ἔμεινε κωφὴ εἰς τοὺς λόγους τοῦ
 ἀπεστακμένου καὶ τὰς ὑποσχέσεις. Εἰς μόνος τῶν βουλευτῶν, ὁ Λυκί-
 δης, προέτεινεν εἰς τοὺς συναδέλφους νὰ δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ

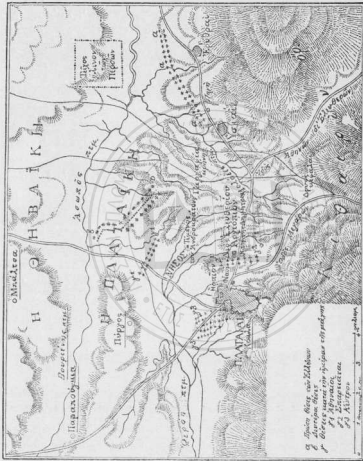
Μαρδονίου, ἀλλ' ἀπέθανεν κῦθωρεὶ λιθοβοληθεὶς ὑπὸ τῶν βουλευτῶν καὶ τοῦ δήμου. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ γυναῖκες τῶν Ἀθηναίων, μαθούσαι ἐκ τοῦ γενομένου θορύβου τὰ διατρέξαντα, ἔσπευσαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Λυκίδου, καὶ ἐφόνευσαν διὰ λίθων τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα τοῦ ἄφρονος, ὅστις ἐτόλμησε μόνος αὐτὸς ἀντιταχθῆ εἰς τὴν γενικὴν ἀπόφασιν τοῦ φιλοπάτριδος καὶ ἀκάμπτου τῶν Ἀθηναίων λαοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι, λιθοβολοῦντες τὸν Λυκίδην καὶ ἀποκρούοντες τὰς προτάσεις τοῦ Μουρυγίδου, ὑπέθετον ὅποια ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ τύχη τῶν Ἀθηναίων. Ἀληθῶς ὁ Μαρδόνιος, ἄμα ἀκούσας παρὰ τοῦ πρέσβειος τὴν ἀπάντησιν αὐτῶν, ἐνέπρησε τὰς Ἀθήνας, κατεκρήμνισε καὶ συνέχωσε τὰ μέρη τῶν τειχῶν ὅσα τυχὸν ἦσαν ἀκόμη ὄρθα, ἐκεῖνα τῶν οἰκημάτων ὅσα ἴσταντο ἀκόμη ἢ εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἀνιδρυθῆ, ἐκεῖνα τῶν ἱερῶν ὅσα δὲν εἶχον ἐντελῶς καταστραφῆ ὑπὸ τοῦ Ξέρξου. Μαθὼν δὲ παρὰ τῶν Ἀργείων, ὅτι σπαρτιατικὸς στρατὸς αὐτὴν πορεῖαν δὲν ἠδύναντο νὰ ἀσπεύωσιν, ἐβάδιξε πρὸς τὸν ἰσθμὸν, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν λεπτόγεων καὶ ἠρήμωνμένην Ἀττικὴν καὶ νὰ πορευθῆ εἰς τὴν εὐφορον Βοιωτίαν, ὅπου ἠδύναντο νὰ συντηρηθῆ εὐκόλως ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐκ τῶν πλουσίων ἐν ταῖς φιλίαις διακτεθειμέναις Θήβαις ἀπόθηκῶν καὶ νὰ κινήται καὶ τρέφεται ἀνετίωτον τὸ πολυπληθὲς ἱππικόν. Ἀλλ' ἐν τούτοις πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως, στείλας ἀπόσπασμα ἱππέων, ἐδήλωσε τοὺς ἀγροὺς τῆς Μεγαρίδος, χωρὶς νὰ ἐπιληφθῆ τῆς πολιορκίας τῶν Μεγάρων, ἕτινα ἐρύλασσον πλὴν τῶν ἐγκατοίκων χίλιοι ὀπλιταὶ ἐκπεμφθέντες ἐκ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ φθάσαντος εἰς τὸν ἰσθμὸν σπαρτιατικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Μαρδόνιος, ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Ἀττικῆς μετὰ τοῦ στρατοῦ διὰ τῆς Δεκελείας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ διὰ τῆς Τανάγρας προσχώρησεν εἰς τὴν γῆν τῶν Θηβαίων, οἵτινες ἦσαν φίλοι τῶν Περσῶν. Ὁ στρατὸς ἔστη παρὰ τὸν Ἄσωπὸν, τὸν σήμερον καλούμενον Βουριένην, ἔχων ὀπισθεν μὲν αὐτοῦ τὰς Θήβας, ἀπέναντι δὲ τοὺς πρόποδας τοῦ Κιθαριῶνος, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐχωρίζετο διὰ τοῦ ποταμοῦ. Αἱ τριακόσκι χιλιάδες τοῦ Μαρδονίου καὶ τοῦ Ἀρταβάζου, Πέρσαι, Μῆδοι, Σάκαι, Βάκτριοι καὶ Ἰνδοὶ, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον προστεθῆ πεντηκοντακισχίλιοι περίπου Μακεδόνες, Θεσσαλοὶ, Μαλιεῖς, Λοκροὶ, Φωκεῖς καὶ Βοιωτοὶ, ἐπλήρουν τὴν πεδιάδα τῆς Θηβαϊκῆς, κατέχοντες ἐκεῖθεν τοῦ Ἄσωπου ἅπαντα τὸν χώρον ἀντικρὺ τῶν Ἐρυθρῶν ἐξ ἀνατολῶν καὶ τῶν Πλαταιῶν (Κόκλας) ἐκ δυσμῶν. Ὁ Μαρδόνιος διέταξε νὰ κατασκευασθῆ ὀπισθεν τοῦ στρατοπέδου καὶ πλῆσιον τοῦ ποταμοῦ διὰ δοκῶν καὶ ξύλων

μέγα τετράγωνον τείχος. Ἐν αὐτῷ ἐστήθη ἡ χρυσοποίκιλτος σκηνὴ τοῦ Μακρδονίου καὶ αἱ τῶν ἄλλων στρατηγῶν· ἐκεῖ ἐσωρεύθησαν τὰ πολυτελῆ σκεύη τοῦ στρατοῦ, ἐσκήνωσαν οἱ πολυάριθμοι θεράποντες, καὶ ἰδρύθησαν οἱ γυναικωνίται τῶν ἄβροδιχίτων Περσῶν.

Ἐν ᾧ δὲ τὸ τετράγωνον τείχος κατεσκευάζετο καὶ τὰ περσικὰ

πλήθη ἐστρατοπεδεύοντο παρὰ τὸν Ἄσωπὸν, οἱ πρῶτοι τῶν οἴκων τῆς ἐν Θήβαις μηδιζούσης φατρίας ἐφρόντιζον νὰ φιλοξενήσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐμφανεστερον καὶ ἐπιδεικτικώτερον τοὺς Πέρσας στρατηλάτας. Ἐν δὲ τῷ δαίπνῳ, ὑπερ παρεσκεύασεν εἰς τὸν Μακρδόνιον καὶ τοὺς

λογιμωτάτους τῶν Περσῶν ὁ ἀρχηγὸς τῶν μηδιζόντων ἀριστοκρατικῶν τῶν Θηβῶν, ὁ πλούσιος Ἀττακίτης, Βοιωτοὶ καὶ Πέρσαι παρεκάθησαν καὶ συνέραγον καὶ συνέπιον ὡς ἀδελφοί, ἐπειδὴ ὁ φιλόμηδος οἰκοδεσπότης ἐπὶ ἐκάστης κλίνης, ἐφ' ἧς ἀνακεκλιμένοι συνείθιζον νὰ συμποσιάζωσιν οἱ ἀρχατοί, κατέκλινεν ἐναλλάξ ἕνα Βοιωτὸν καὶ ἕνα Πέρσην.

Μετ' ὀλίγου ἡμέρας οἱ παρὰ τὸν Ἀσωπὸν στρατοπεδευόμενοι Πέρσαι εἶδον προβαίνοντα ἐκ τοῦ Κιθαιρώνας τὸν στρατὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἀρχηγὸς αὐτῶν ἦτο ὁ Σπαρτιατὴς Πικυανίης, ὁ υἱὸς τοῦ πρὸ μικροῦ θανόντος Κλεομδρότου, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἀρχὴν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ἐξεδέλου αὐτοῦ Πλειστάρχου τοῦ υἱοῦ τοῦ Λεωνίδου. Ὁ στρατὸς ὃν ἦγεν ὁ Πικυανίης ἀπετελεῖτο ἐξ ἑκτῶν δέκα περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν. Εἰς τοὺς πεντακισχιλίους Σπαρτιατὰς ὀπλίτας καὶ τοὺς πεντακισχιλίους περιοίκους εἶχον προσεθῆ κατὰ τὸν ἰσθμὸν πλὴν ἄλλων μικροτέρων βοηθειῶν ἑξακισχίλιοι ἑξακόσιοι ὀπλίται ἐκ Κορίνθου καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς, τρισχίλιοι Σικυωνιοί, περὶ τοὺς τρισχιλίους Τροιζήνιοι, Φλιάσιοι, Ἐπιδαύριοι καὶ Ἐρμιονεῖς, περὶ τοὺς διςχιλίους Ἀρκάδες ἐκ Τεγέας καὶ Ὀρχομενοῦ, περὶ τοὺς χιλίους Λεπρεᾶται, Κεφαλλῆνες καὶ Διγινῆται καὶ τετρακόσιοι Ἀχαιοὶ ἐκ Μυκηνῶν καὶ Τίρυνθος, οἵτινες μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Ἄργους ἐκστρατείας τοῦ Κλεομένου εἶχον ἀνακηρύσει τὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον προχωροῦντα πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα προσήλθον κατὰ τὸ θριακτεῖον πεδίον ὀκτακισχίλιοι ὀπλίται Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Ἀριστείδην μετὰ ὀκτακόσιων ταξοτῶν, ἠνώθησαν δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ χίλιοι ὀκτακόσιοι Θεσπιεῖς, ἑξακόσιοι Πλατρκιεῖς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον Ἀρίμνηστον, ὅστις ἠγεῖτο τῶν Πλατρκιέων ἐν Μαρθῶνι καὶ χίλιοι Εὐβοεῖς. Καὶ τοὺς μὲν Σπαρτιατὰς παρηκολούθουν εἰλωτες περὶ τοὺς τριακοντακισχιλίους, τῶν δὲ λοιπῶν Ἑλλήνων ὀπλιτῶν ἕκαστον ἀνὰ εἰς δοῦλος.

Ὁ Πικυανίης κατέλαβε τὰς πρὸς βορρᾶν ὑπώρειας τοῦ Κιθαιρώνας τάξας τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν κειμένων κάτωθεν τῶν χωριῶν Κατζούλας καὶ Κρεκουκίου, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ὑσιῶν μέχρι τῶν Ἐρυθρῶν καὶ πέραν. Αἱ ὑψηλαὶ αὗται θέσεις δυσκόλως ἠδύναντο νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἵππικοῦ τῶν Περσῶν, οἵτινες διὰ τοῦτο προσεπάθουν διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐλκύσωσι τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὴν πεδιάδα. Βλέπων δὲ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν ὁ Μαρθῶνιος ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν τὸ ἵππικόν τοῦ οὐπίου ἠγεῖτο ὁ ἵππαρχος Μασίστιος φέρον ἵππον χρυσοχάλινον καὶ λαμπρῶς κεκοσμημένον. Ἄλλ' ἐν τῷ συναρθῆντι δει-

νοτέρω ἀγωνίῳ ὁ ἵππος τοῦ Μκισιστίου τοξευθεὶς τὰ πλευρὰ ὠρθώθη καὶ ἀπετίναξε τὸν ἐπιφανῆ ἀναβάτην, ὅστις ἐφρανεύθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετὰ πολλῆς δυσκολίας, ἅτε ἰσχυρῶς τεθωρακισμένος. Περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Μκισιστίου συνέστη ὀξεῖα μάχη, ἀλλ' οἱ Πέρσαι μάτην ἀγωνισθέντες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παραλάβωσιν αὐτόν. Τὸ περσικὸν στρατόπεδον ἀνεβόησεν ἄμα τῇ ἐπιστροφῇ τῶν ἰππέων ἐπὶ τῷ πένθει τοῦ Μκισιστίου, ἐν ᾧ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ, ἄξιος θέας διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, εἰς τεθεὶς εἰς ἄμαξαν ἐκομίζετο ἀνὰ τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Πυρσσανίας, ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τοῦ φόνου τοῦ ἐπιφανοῦς Πέρπου καὶ τῆς πρώτης τῆς ἐπιτυχίας τοῦ στρατοῦ του, ἀπεφάσισε νὰ καταβιάσῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς τὰ πεδινώτερα μέρη, τοῦθ' ὕπερ καθίστατο ἀναγκαστικὸν πρὸς τοὺς ἄλλοις ἐνεκὰ τῆς ἐν τοῖς ὑψώμασιν ἀνεπαρκείας τοῦ ὕδατος. Κατελθὼν λοιπὸν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κιθαιρώνας, προσχώρησε δυτικώτερον πρὸς τὰς Πλαταικὰς καὶ παρετάχθη ἐν τῇ Πλαταικῇ οὕτως, ὥστε οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι κατεῖχον τὰ πρὸς τὴν εὐδρὸν Γαργαφίαν καὶ πλησίον τοῦτεμένου τοῦ Ἀνδροκράτους ταπεινὰ ὑψώματα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Ἀρισταίδην ἦσαν παρατεταγμένοι ἐν τῷ πεδίῳ πρὸς τὸν Ἀσωπὸν. Ἀπέναντι δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖθεν τοῦ Ἀσωποῦ ἴστατο ἐν τῇ Θηβαϊκῇ ὁ περσικὸς στρατὸς, ἐμπροσθεν μὲν οἱ πεζοὶ, ὀπισθεν δ' αὐτῶν οἱ ἵπποι. Οἱ Πέρσαι, κατέχοντες τὸ δεξιὸν κέρα, ἦσαν τεταγμένοι ἀπέναντι τῶν Λακεδαιμονίων, ἐν τῷ κέντρῳ Μῆδοι, Βάκτριοι καὶ Ἰνδοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι τῶν Πελοποννησίων καὶ Εὐβοέων, κατὰ δὲ τὸ ἀριστερὸν κέρα οἱ μηδισκῆτες Ἑλληνας τοῦ περσικοῦ στρατοπέδου ἦσαν ἀντιμέτωποι τῶν Ἀθηναίων καὶ Πλαταιέων.

Ὅκτὼ ἡμέρας ἴσαντο οὕτως ἀντιμέτωποι οἱ ἐχθρικοὶ στρατοὶ καὶ εἶχον ἤδη φθάσει αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Σεπτεμβρίου. Οὔτε ὁ Πυρσσανίας, οὔτε ὁ Μαρδόνιος ἐτόλμων νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἐπίθεσιν, ἐμποδιζόμενοι ὑπὸ τῶν μάντεων, οἵτινες ἐξήγουν τὰ ἱερεῖα ὡς μὴ ὑποσχόμενα ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τὴν νίκην. Ἀλλὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ὁ Μαρδόνιος διέταξε τὸ ἱππικὸν νὰ καταλάβῃ τὸ στενὸν τοῦ Κιθαιρώνας το καλούμενον Δρυὸς κεφαλὰς. Διὰ τῆς καταλήψεως αὐτοῦ ἀπεκόπη ἢ μετὰ τῆς Πελοποννήσου συγκοινωνία τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐκωλύθη ἢ εἰς αὐτόν μεταβίβασις τροφίμων. Πεντακόσια ὑποζύγια ἄγοντα τροφὰς εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἔπεσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Περσῶν.

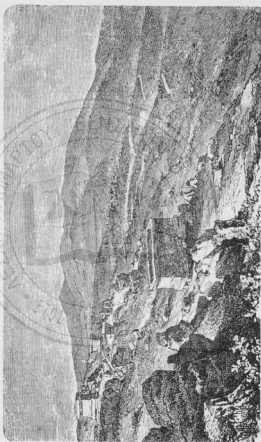
Τέλος τὴν δεκάτην ἡμέραν ὁ Μαρδόνιος ἀπεφάσισε διὰ τὴν ὑστερίαν τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἔφοδον, τὴν δ' ἀπέφρασιν αὐτοῦ ταύτην

ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νύκτωρ προσελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἔριππος Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών. Ὁ Πικυσανίης ἀπήτησε τότε παρὰ τῶν Ἀθηναίων νάνταλλάξωσι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους θέσιν, ὅπως πολεμήσωσιν οὕτω πρὸς τοὺς Πέρσας οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἐγνώριζον ἀπὸ τῆς ἐν Μακραθῶνι μάχης τὸν τρόπον καθ' ὃν οἱ Πέρσαι ἐπολέμουν. Οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἔδειξαν δι' ὄλου τοῦ ἀγῶνος μεγίστην προθυμίαν νὰ πειθαρχῶσιν εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ Πικυσανίου, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ἀντιφρακτικὰ καὶ πολλάκις παράλογα, καὶ ἀνέχωνται τὰς ἀπαιτήσεις τῶν λοιπῶν συμμάχων, ἐξετέλεσαν τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ. Οἱ ἐχθροί, περκτηρήσαντες τὸ γενόμενον, μετεκίνησαν καὶ αὐτοὶ τὰ δύο κέρατα τοῦ στρατοῦ αὐτῶν, οὕτως ὥστε νὰ εὐρεθῶσι καὶ πάλιν οἱ Πέρσαι ἀντιμέτωποι τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ Πικυσανίης ἀπήτησε καὶ πάλιν τὴν μετακίνησιν τῶν πτερυγῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Καὶ πάλιν διέταξεν ὁ Μαρδόνιος τοὺς Πέρσας νὰ ταχθῶσιν εἰς τὴν πρώτην θέσιν ἀπέναντι τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Μαρδόνιος θάρρησας, προσκάλεσεν εἰς μονομαχίαν τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλὰ, τούτων μὴ ἀπαντῶντων, οἱ μὲν ἵππεῖς τῶν Περσῶν, διαδύντες τὸν Ἄσωπόν, ἐπήγγαγον οὐκ ὀλίγην ζημίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τῶν βελῶν αὐτῶν καὶ ἀκοντίων, ἀλλὰ δὲ ἀπόσπασμα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, προχωρήσαν μέχρι τῆς Γαργαφίας, συνέχωσε τὴν πηγὴν. Ἐν τούτοις δὲ διήλθεν ἡ ἡμέρα ἄνευ μάχης.

Ὁ Πικυσανίης συνειδὼν, ὅτι ἔνεκα τῆς κατοχῆς τῶν Δρυῶς κεφαλῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν, τῆς συγχώσεως τῆς Γαργαφίας καὶ τῶν προσβολῶν τῶν Περσῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἔσοι τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐπειρῶντο νὰ πλησιάσωσι χάριν ὑδραύσεως εἰς τὸν Ἄσωπόν, ἡ θέσις ἦν κατεῖχεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ἀσυμφωτάτη. Οὐ μόνον ἡ διάβασις τροφῶν διὰ τοῦ Κιθαριῶνος εἶχε καταστῆ ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ ὕδατος ἔστερεῖτο πλέον ὁ στρατός. Γενομένου λοιπὸν συμβουλίου τῶν στρατηγῶν ἀπεφασίσθη νὰ μετακινηθῆ τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ, πλησίον τῆς ἡρειπιωμένης, ἀλλ' ὄχυρας πόλεως τῶν Πλαταιῶν. Παρὰ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ταύτης διάφοροι βύακες, κατερχόμενοι ἐκ τοῦ Κιθαριῶνος, συμμιγνύονται καὶ ἀποτελοῦσι ποταμὸν, ἔστις ἐκαλεῖτο Ὀρῶν. Ἀλλὰ πρὸ τῆς συμμίξεως, ἐκεῖ ἔνθα οἱ βραχίονες τοῦ ποταμοῦ ἦσαν ἀκόμη ἀπεσχισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, ἔμενε μεταξύ αὐτῶν ξηρὰ νησοειδής, ἣτις ὠνομάζετο Νῆσος. Εἰς ταύτην τὴν Νῆσον ἀπεφασίσθη νὰ στρατοπεδεύσωσιν οἱ Ἕλληνες διὰ νυκτός. Οἱ Ἕλληνες τοῦ κέντρου,

πρώτοι σπεύσαντες ἐγκατέλιπον τὴν προτέραν αὐτῶν θέσιν καὶ φυγόν-
τες ἔφθασαν ἐξω τῶν τειχῶν τῶν Πλαταιῶν παρὰ τὸ Ἑρκίον. Ἐκεῖ
ἔστησαν κατάκοποι καὶ ἐξηντλημένοι ἐκ τῶν συνεχῶν κατὰ τὰς παρελ-
θούσας ἡμέρας πορειῶν καὶ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ περσικοῦ ἱππικοῦ. Ἄλλ’
ὅτε διατάχθησαν ὑπὸ τοῦ Παισακίου οἱ Λακεδαιμόνιοι νάκολουθήσωσι

τοὺς προχωρήσαν-
τας, οἵτινες ἐνομί-
ζοντο ἀπελθόντες
εἰς τὴν ὑποδειχθεῖ-
σαν νῆσον, ὁ Σπαρ-
τιάτης λοχαγὸς Ἄ-
μομφάρατος ἐπ’ οὐ-
δενὶ λόγῳ ἠθέλησε
νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν
θέσιν εἰς ἣν ἦτο
τεταγμένος, χα-
ρακτηρίζων τοῦτο
ὡς φυγὴν καὶ πι-
στεύων, ὅτι διὰ
τῆς ἐπιμονῆς αὐ-
τοῦ θὰ μετέπειθε
τὸν Παισακίαν. Ἡ
φιλονεικία διήρκε-
σε μέχρι τοῦ λυ-
καυγοῦς, ὅτε ὁ Παι-
σακίας, ἀφῆσας τέ-
λος τὸν Ἄμομφά-
ρατον, ἐπορεύθη
διὰ τῶν λόφων, καὶ
ἐστρατοπέδευσε
παρὰ τὸν ναὸν τῆς

ΤΑ ΕΡΕΘΙΑ ΤΩΝ ΠΛΑΤΑΙΩΝ

Δήμητρος κατὰ τὴν θέσιν τὴν λεγομένην Ἀργισίον, πλησίον τοῦ
Μολδόντος ποταμοῦ, ὅπου μετ’ ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Ἄμομφάρατος
μετὰ τοῦ λόγου του, ἀφ’ οὗ εἶδεν, ὅτι εἶχεν ἀπομονωθῆ. Ἐν τού-
τοις δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐκκινήσαντες διὰ τοῦ πεδίου, προεχώρησαν
πρὸς τὴν νῆσον. Οὕτως ὅτε ἔφθασεν ἡ ἡμέρα, ὁ Μαρδόνιος εἶδε μὲν

ἔρημον τὸν χώρον τοῦ προτέρου ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, καὶ ἐνόησεν ὅτι οἱ ἔχθροὶ εἶχον ἀπέλθει διὰ νυκτός, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἕνεκα τῆς ἀταξίας περὶ τὴν μετακίνησιν, τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ἀμομφράτου καὶ τοῦ ἀνακπορασίστου χαρκατῆρος τοῦ Πικυσανίου, ἀντὶ νὰ εὐρεθῶσιν ἐστρατοπεδευμένοι ὁμοῦ κατὰ τὴν Νῆσον, ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς τρία μέρη.

Ὁ Μαρδόνιος νομίσας, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, διέταξε τοὺς ἵππεὺς νὰ σπεύσωσι κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶπετο δ' αὐτός, ἡγούμενος τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ἐν τῷ ὀπίῳ ἦσαν οἱ πιεζοὶ τῶν Περσῶν. Ὅτε οἱ Πέρσαι ἔφθασαν εἰς τὸ Ἀργιόπιον, ὅπου ἦσαν παρκατεταγμένοι οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν Τεγεατῶν, ἀνερχόμενοι ἐν ὄλῳ εἰς πεντήκοντα καὶ τρεῖς χιλιάδας ἀνδρῶν, ὁ Πικυσανίας ἐπέισθη, ὅτι οὐδεμίᾳ διεξόδῳ ἦτο πλέον δυνατὴ, καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ πολεμήσῃ, εἰ καὶ εἶχε μετ' ἑαυτοῦ τοὺς ἡμίσεις μόνον τῶν ὄλων Ἑλλήνων στρατιωτῶν, καὶ δὴ τοὺς πλείστους ἐλαφρῶς ὠπλισμένους, ὄλους δ' ἐν γένει πεινῶντας καὶ κεκοπιηκότας ἐκ τῆς πορείας. Οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς ὁποίους ἐμήνυσεν ὁ Πικυσανίας νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, δὲν προέφθασαν νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος, προσβληθέντες καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἦτοι τῶν μετὰ τοῦ Μαρδονίου συστρατευομένων Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις οἱ περὶ τὸν Πικυσανίαν Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεαταὶ ἐπίεζοντο μὲν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν, ἐβλάπτοντο δὲ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μαρδόνιον στρατιωτῶν, οἷτινες, πῆξαντες τὰς πλεετὰς αὐτῶν ἀσπίδας εἰς τὴν γῆν, ἐτόξευον ὀπισθεν τοῦ δι' αὐτῶν σχηματισθέντος τείχους τοὺς Ἕλληνας ἀφειδῶς καὶ ἀπὸ ἀσφκλαῦς. Ὁ Πικυσανίας κατ' ἀρχὰς δὲν ἐτόλμα τὴν ἐφοδὸν, καθότι τὰ ἐπὶ τῆ μάχῃ σφάγια δὲν ἦσαν εὐνοϊκὰ. Ἀλλ' ὅτε εἶδε τοὺς περὶ αὐτὸν πιεζομένους ὄλον ἐν περισσύτερον ὑπὸ τῶν περσικῶν τοξευμάτων, διέταξε νῆαν θυσίαν, ἀποβλέψας δὲ πρὸς τὸν ἐν Πλαταιαῖς ναὸν τῆς Ἥρας ἐπεκαλῆσθη τὴν βοήθειαν τῆς θεᾶς. Ἀλλ' ἤδη εὐχομένου τοῦ Πικυσανίου οἱ Τεγεαταὶ ἐχώρησαν κατὰ τῶν βροβάρων, ἠκολούθησαν δ' αὐτοὺς οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅτι μετὰ τὸ τέλος τῆς θυσίας οἱ μάντιες ἐμήνυσον νίκην. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον συνεκροτήθη δεινὸς ἀγὼν περὶ τὸ προτείχισμα τῶν περσικῶν ἀσπίδων, ὡς δὲ τοῦτο ἔπεσεν, ἔγεινε μάχη ἰσχυρὰ πλησιέστατα αὐτοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος. Οἱ Πέρσαι συλλαμβάνοντες τὰ δόρατα τῶν Λακεδαιμονίων ἔθραυον αὐτὰ. Ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Οἱ Πέρσαι ἐμάχοντο γενναίως, ἀλλ' ἔστε-

ρημένοι τῶν ἀσπίδων καὶ ἔχοντες ὅπλα βραχύτερα τῶν ἐλληνικῶν, πρὸς δὲ τούτοις μὴ ἔχοντες τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐβάδιζον συντεταγμένοι, καὶ πολεμοῦντες γυμνήτες πρὸς βαρέως ὀπλισμένους καὶ τεθωρακισμένους μαχητάς, δὲν ἠδύνατο νάντιταχθῶσι νικηφόροι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἐξορμῶντες ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων ἀνὰ ἕνα καὶ δέκα ἢ πλείονες ἢ ὀλιγώτεροι, ἐνίκωντο καὶ ἐφρονεύοντο.

Ἦδη εἶχον πέσει ἱκανοὶ ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων, ἐν οἷς ὁ Καλλικράτης, ὅστις ἐφημιζέτο ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὡς ὁ ὠραιότατος καὶ ὑψηλότατος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Ἀριστόδημος ἐκεῖνος ὁ τρέσας, ὁ διασωθεὶς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Λεωνίδου τριακοσίων, ἐκπλύνας οὕτω γενναίως διὰ τοῦ αἵματός του τὴν ἐκ τῆς τότε σωτηρίας ἀτιμίαν. Ἄλλ' ἦσαν πολὺ περισσότεροι οἱ ἐκ τῶν Περσῶν φρονευθέντες. Ὅτε δὲ αὐτὸς ὁ Μακρόνιος, ὅστις προκινδυνεύων ἐμάχετο ἀπὸ ἵππου λευκοῦ, ἔχων περὶ ἑκὺτὸν χιλίους ἐπιλέκτους ἵππεῖς, ἔπεσε βληθεὶς διὰ λίθου ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Ἀριμνήστου καὶ ἔπεσον μετ' αὐτοῦ οἱ πιστοὶ αὐτοῦ ἵππεῖς, τότε ὁ περσικὸς στρατὸς ἐτρέπη εἰς ἀτακτον φυγὴν. Τοὺς φεύγοντας ὑπεστήριζον μόνον οἱ Πέρσαι ἵππεῖς, προσβάλλοντες τοὺς διώκοντας. Ὁ Ἀρτάβαζος, ὅστις δὲν εἶχεν ἀκόμη μετάσχει τῆς μάχης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων τεσσαρακοντακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ ὅστις ἠδύνατο νὰ περισυγκαθῆναι παρὰ τὸν Ἀσώπον τοὺς φεύγοντας καὶ νὰ ταχθῆ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, ἰδὼν τὴν ἦτταν τῆς στρατιᾶς τοῦ Μακρόνιου, ἔσπευσε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ ἔφυγε διὰ τῶν βορείων τῆς Βοιωτίας καὶ διὰ τῆς Ἑλλητικῆς εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐσπευσε δὲ νὰ φύγη δρομαίως, ὅπως διέλθῃ διὰ τῶν ὑπόπτων ἐκείνων χωρῶν, πρὶν ἢ φθάσῃ ἢ εἰδῆσις τῆς συμφορᾶς τῶν Περσῶν καὶ κινήθῃσι τυχὸν εἰς ἀποστασίαν κατὰ τῶν λευψάνων τῆς στρατιᾶς οἱ περίοικοι λαοί. Οὕτω τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Περσῶν, διωκόμενον ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Τεγεατῶν, ἔφθασεν ἐν βίᾳ εἰς τὸ τετράγωνον τεῖχος, ἐνεκλείσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ἔφραξεν ὡς ἠδυνήθη ἀριστα τὸ τεῖχος. Ὅτε δ' ἔφθασαν οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸ τοῦ τείχους, ἤρχισεν ἰσχυρὰ τειχομαχίαν. Ἄλλ' οἱ Πέρσαι ἠμύοντο γενναίως καὶ ὑπερίσχουν, καθότι οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἔχοντες κατὰ τᾶλλα ἀρίστην στρατιωτικὴν μόρφωσιν, δὲν ἦσαν ἔμπειροι περὶ τὴν τειχομαχίαν. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἔφθασαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι.

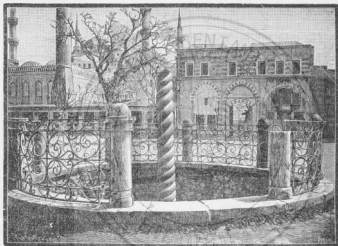
Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον δυνήθῃ νὰ παραστῶσι βοηθοὶ τοῦ Περσῶ-

νίου ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ κατὰ τοῦ Μαρδονίου καὶ κατὰ τὴν διώξιν τῶν Περσῶν μέχρι τοῦ τείχους, καθότι συγχρόνως ἐμάχοντο κατ' ἰδίαν ἐναντίον τῶν μηδιζόντων Ἑλλήνων, ἀναχαιτισάντων τὴν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους πορείαν αὐτῶν. Ἡ πάλῃ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν τριπλασίων πολεμίων ὑπῆρξε κραταιά. Ἄλλ' ἠδυνήθησαν νὰ κατισχύσωσιν αὐτῶν, εἰ καὶ γενναϊότατα ἐπολέμησαν κατ' αὐτῶν οἱ Βοιωτοί. Ὅτε δὲ τέλος ἔπεσον οἱ τριακῶσιοι πρῶτοι καὶ ἄριστοι τῶν Θηβαίων, ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆι τελεία. Καὶ αὐτοὶ οἱ Βοιωτοὶ ἐτράπησαν τότε εἰς φυγὴν, ὡς πρὸ αὐτῶν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες οἱ συστρατευόμενοι μετὰ τῶν Περσῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ, διαβάοντας τὸν ποταμὸν καὶ φεύγοντας εἰς τὰς Θήβας· ἔπειτα δ' ἐστράφησαν πρὸς τὸ ξυλίνον τεῖχος, ἵνα βοηθήσωσι τοὺς Λακεδαιμονίους. Οὕτως ἤδη οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν Τεγεῶν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ νικηφόρον ἀγῶνα ἐπολιόρκουν τοὺς Πέρσας κεκλεισμένους ἐν τῷ τείχει. Μετὰ τῶν πολιορκούντων δὲν ἦσαν οἱ λοιποὶ Ἕλληνες οἱ τὴν προηγουμένην νύκτα πρῶτοι ἀποσυρθέντες ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Ἀσωπὸν στρατοπέδου καὶ σπεύσαντες παρὰ τὸ Ἡραῖον τῶν Πλαταιῶν. Οὗτοι, μαθόντες τὴν νίκην τοῦ Πικυσανίου καὶ μὴ θέλοντες νὰ μείνωσιν ἀμέτοχοι αὐτῆς, ἐτράπησαν ἄνευ τάξεως πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, οἱ μὲν Κορίνθιοι καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς διὰ τῆς ὑπωρείας καὶ τῶν λῶφον, οἱ δὲ περὶ τοὺς Μεγαρεῖς καὶ τοὺς Φλιασίους διὰ τοῦ πεδίου. Ἄλλ' ἰδόντες τούτους σπεύδοντας οἱ ἵππεῖς τῶν Θηβαίων, ἤλασαν κατ' αὐτῶν τοὺς ἵππους, καὶ, ἐπιπεσόντες, ἐξακλόιους μὲν αὐτῶν κατεφόνευσαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐδίωξαν εἰς τὸν Κιθαῖρῶνα.

Οἱ Πέρσαι οἱ πολιορκούμενοι ἐν τῷ ξυλίνῳ τείχει ἠμόνοντο ἀκόμη γενναίως καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ τέλος ἐπῆλθεν ἡ ἄλωσις τοῦ τετραγώνου διὰ τῆς γενναϊότητος καὶ δεξιότητος τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐπέβησαν τοῦ τείχους καὶ ἤρχισαν νὰ κρημνίζωσι μέρος αὐτοῦ, ὅπως διανοιξώσιν εἰσοδόν. Πρῶτοι εἰσῆλασαν οἱ Τεγεᾶται. Μετὰ δὲ τὴν εἰσοδὸν αὐτῶν αἱ πύλαι τοῦ τείχους ἠνεφύθησαν, καὶ εἰσώρμησεν ὁ στρατὸς τῶν πολιορκητῶν. Ὁ ἀγὼν ἐπερατώθη διὰ φουβερὰς σφαγῆς τῶν ἐντὸς τοῦ τείχους συνεσφραυμένων Περσῶν. Ὁ Πικυσανίας δὲν ἐπέτρεψε τὴν διώξιν τῶν ἐκφυγόντων. Ἄλλ' ὅπως δῆποτε περὶ τοὺς ἑκατοντακισχιλίους ὑπῆρξαν ἐν ὄλῳ οἱ πεσόντες Πέρσαι, τρισχιλίους δὲ μόνον ἔλεγον οἱ Ἕλληνες οὐκ ἄνευ ὑπερβολῆς τοὺς διασωθέντας μέχρι τέλους πλὴν τῶν μετὰ τοῦ Ἀρταβάζου δια-

δρασκάντων. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσον χίλιοι τριακόσιοι καὶ ἐξήκοντα ὀπλίται καὶ πολὺ περισσότεροὶ τῶν ἐλαφρῶς ὤπλισμένων καὶ μάλιστα τῶν εἰλωτῶν, ἐν ὧν δεκακίχλιοι ἄνδρες.

Ἐκπεπληγμένοι ἔμειναν οἱ Ἕλληνας, ὅτε μετὰ τὸ πέρας τῶν φόνων εἶδον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὴν πλουσίαν λείαν, ἣν συνεκόμεζον οἱ εἰλωτες κατὰ διαταγὴν τοῦ Παυσανίου, ἀπαγορεύσαντος εἰς ἄκντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας νὰ ἐγγίωσι τὰ λάφυρα. Σκηναὶ κατεσκευασμέναι διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, κλῖναι ἐπίχρυσοι καὶ ἐπάργυροι, κρατῆρες χρυσοὶ καὶ φιάλαι καὶ ἄλλα ποτήρια ἐξέπληξαν τοὺς εἰλωτας, καίπερ ἀγνισθύντας τὴν ἀξίαν τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐξηπλωμένου

Ο ΤΡΙΠΛΟΥΣ ΟΘΙΣ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ
ΕΝ Τῷ ΑΤΜΕΪΔΑΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ἐνώπιον αὐτῶν. Ἐπὶ ἀμυξῶν εὐρίσκοντο σάκκοι περιέχοντες λέβητας χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς. Ἀπὸ δὲ τῶν νεκρῶν ἐσυλήθησαν πολύτιμα ψέλια καὶ στρεπτοὶ καὶ ἀκινάκκι χρυσοὶ. Πικμπληθεῖς ἦσαν αἱ αἰχμηλωτισθεῖσαι γυναῖκες, αἱ εἶχον περὶλάθει οἱ Πέρσαι εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν, καὶ οἱ ἀρτοκόποι καὶ οἱ ὄψοποιοί, αἱ κάμηλοι καὶ οἱ ἵπποι καὶ τὰ λοιπὰ ὑποζύγια.

Πρῶτον ἔργον τῶν νικητῶν ὑπῆρξε μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῆς λείας ἡ διανομὴ τῶν λαφύρων μεταξὺ τοῦ Παυσανίου, λαβόντος ἐξαιρέτων αὐτῶν μέρος, καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ πρὸ τῆς διανομῆς ἐξηρέθησαν τρία δέκκτα τῆς λείας χάριν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, τοῦ ἐν

Ὀλυμπία. Διὸς καὶ τοῦ ἐν τῷ ἰσθμῷ Ποσειδῶνος. Ἐκ δὲ τῆς εἰς τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα ἀφιερωθείσης δεκάτης κατασκευάσθη καὶ ἀνετέθη εἰς τὸν θεὸν ἐν Δελφοῖς χρυσοῦς τρίπους, ἐπικείμενος ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τριῶν χαλκῶν ὄψεων, ὧν τὰ σώματα περιπλεκόμενα ἀπέτελουν σπειροειδῆ στήλην. Τὸ χαλκοῦν μέρος τοῦ ἀναθήματος ἔμεινεν ἐν Δελφοῖς καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα, ἐκείθεν δὲ μετεκομίσθη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου οἱ ὄφρις διατρηθέντες ἐχρησίμευσαν ὡς πίδαξ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ. Ἐκεῖ δὲ σώζεται καὶ τὴν σήμερον ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἀτμειδάν, καὶ ἐπὶ τῶν σπειρῶν τῶν ὄψεων ἀναγινώσκονται ἀκόμη τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων τῶν μετασχουσῶν τῶν κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνων, τὰ ὅποια ἐπέγραψαν οἱ Ἕλληνες, εὐχαριστοῦντες τὸν Ἀπόλλωνα ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν Πλαταιῶν.

Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν ἐν Ἠλεκταίᾳ διὰ τὰ λάθη τοῦ Μακρονίου, διὰ τὸν ἀναποφάσιστον αὐτοῦ χαρκατῆρα, διὰ τὴν ἀκατανόμαστον ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους διαγωγὴν τοῦ Ἀρταβάζου, ἐνίκησαν διὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ προθυμίαν τῶν Ἀθηναίων, εὐπειθῶς τασσομένων ὅπου ἐκελεύοντο, ἀπροφασίστως σπευδόντων ὅπου ὑπῆρχε κίνδυνος· ἐνίκησαν τέλος διὰ τὸν ἐν τῇ ὀριστικῇ μάχῃ ἥρωισμόν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Ἀριστείδην, τῶν Πλαταιῶν ὑπὸ τὸν Ἀρίμνηστον, τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν Πικουσίαν καὶ τῶν Τεγεατῶν. Ἐν τῇ φιλονεικίᾳ μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων περὶ τοῦ ἀριστείου ἐδόθη τοῦτο εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Πλησίον τῶν τειχῶν τῶν Πλαταιῶν ἐθαψαν οἱ Ἕλληνες τοὺς νεκροὺς αὐτῶν κατὰ πόλεις. Ἐν δὲ τῇ ἀγορᾷ τῆς ἡρῳωμένης καὶ ἡρειπωμένης πόλεως ἐτελέσθη μεγάλη εὐχαριστήριος θυσία εἰς τὸν Δία τὸν Ἐλευθέριον, ἀφ' οὗ πρῶτον κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἐσβέσθη κατὰ τὴν χώραν πᾶν πῦρ ὡς ὑπὸ τῶν βροχῶρων μεμιασμένον καὶ ἐκομίσθη ἄλλο ἀγνόν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τῶν Δελφῶν.

Ἐνδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην ὁ Πικουσίας ἤγαγε τὸν στρατὸν κατὰ τῶν Θηβῶν, ἐξαίτων τὴν παρὰδοσιν τῶν μηδισάντων, ἐν πρώτοις δὲ τῶν ἀγγηγετῶν αὐτῶν, τοῦ Τιμαγενίδου καὶ τοῦ Ἀτταγίνου. Ἀρνούμενων τῶν Θηβαίων, ἡ πόλις αὐτῶν ἐπολιορκήθη, καὶ μόλις μετὰ πολιορκίαν εἰκοσιν ἡμερῶν ἐπέισθησαν οἱ Θηβαῖοι νὰ παρδῶσωσι τοὺς ζητούμενους. Καὶ ὁ μὲν Ἀτταγίνος εἶχεν ἐκφύγει, ὁ δὲ Τιμαγενίδης μετὰ τῶν λοιπῶν ἀπήχθησαν εἰς Κόρινθον, ὅπου ἐφονεύθησαν.

Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἀριστείδου διὰ ψηφισματος τῶν Ἑλλήνων ἡ χώρα τῶν Πλαταιέων, ἀποδοθεῖσα εἰς αὐτούς, ἐκηρύχθη ἄσυλος καὶ ἀπαρabiατος καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὸν Δία τὸν Ἐλευθέριον. Ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως ἑλληνικός στρατός ἐκ δεκακισχιλίων ὀπλιτῶν καὶ χιλίων ἵππέων καὶ στόλος ἐξ ἑκατὸν νηῶν εὐρίσκηται πάντοτε ἕτοιμος πρὸς τὸν πόλεμον τὸν κατὰ τῶν βερβάρων. Ἐν ταῖς ἀνοικοδομηθείσαις Πλαταιαῖς ἰδρῦθη βωμός Διὸς τοῦ Ἐλευθερίου, καὶ ἐψηφίσθη νὰ τελεῖται περὶ αὐτὸν πενταετηρικός ἀγὼν τῶν Ἐλευθερίων. Κυρωθέντων δὲ τούτων, οἱ Πλαταιεῖς ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τελῶσι καθ' ἑκάστον ἐνιαυτὸν τὰ νενομισμένα εἰς τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ καὶ κειμένους ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν. Αἰῶνας πολλοὺς ἐτήρησαν τῆς μεγαθύμου πόλεως οἱ πολῖται τὰς ἱερὰς αὐτῶν ὑποχρεώσεις, καὶ ὁ ἄρχων τῶν Πλαταιῶν, ἐνθουόμενος ἐκτάκτως κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μάχης χιτῶνα πορφυροῦν καὶ παραλαμβάνων ἀπὸ τοῦ γραμματοφυλακίου τῆς πόλεως ὕδριν, προσῆγε διὰ μέσης τῆς πόλεως ξιφῆρης καὶ ἐξήρχετο εἰς τοὺς τάφους τῶν εὐκλεῶν νεκρῶν. Ἐκεῖ ἐλάμβανεν ὕδωρ ἀπὸ τῆς κρήνης, ἀπέλουε τὰς ἐπιτάφίους στήλας καὶ ἔχριεν αὐτάς διὰ μύρου, ἐπιτελέσας δὲ τὴν ἱερὰν θυσίαν, προσέπινεν ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος θανόντων.

16'

Μυκάλη καὶ Συστός.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἠναγκασμένοι εἶχον ἀκολουθήσει τὸν Ξέρξην κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὁμοφύλων αὐτῶν ἐν τε Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Σαλαμῖνι ἐπολέμησαν κατὰ τῶν ἀδελφῶν, πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης. Ἄλλ' ὅτε ὁ Ξέρξης ἠττημένος διέβη ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐνόησεν, ὅτι μόνον ὁ φόβος ἐκράτει τοὺς Ἴωνας ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν. Διὰ τοῦτο αὐτὸς μὲν ἔμεινεν ἐν Σάρδεσι, διέταξε δὲ μέγα μέρος τοῦ στόλου, πλὴν τῶν εἰς τὰς πετρίδας ἐξαποσταλέντων φοινικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν πλοίων, νὰ μένη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ναυάρχων Μαρδόντου καὶ Ἀρταύντου ἐν Σάμῳ καὶ ἐν Κύμῳ. Ἐν τοσούτῳ δ' ἐστάθμευσεν ἐν Αἰγίνῃ ἑλληνικός στόλος συνιστάμενος ἐξ ἑκατὸν δέκα τριήρων ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδην, αὐτὸν ἐκεῖνον ἕστις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχε παραδοθῆ ὑπὸ τῶν Σπερτικῶν εἰς τοὺς Αἰγινήτας. Ἄλλ' ἐν ᾧ εὐρίσκοντο ἐν Αἰγίνῃ, ἀπεσταλμένοι ἐκ Χίου, οἵτινες εἶχον μεταβῆ πρότερον καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπεισαν τὸν Λεωτυχίδην νὰ ἐκπλεύσῃ ἐξ Αἰγίνης,

ὅπως πλησιάσῃ εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατὰ τὸν χειμῶνα μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Σέρξου εἶχον φανῆ τὰ σπέρματα τῆς ἀνταρσίας, καὶ δὴ πρῶτον ἐν αὐτῇ τῇ Χίῳ, ὅπου ἐπεχειρήθη συνωμοσία κατὰ τοῦ τυράννου Στράττιδος, ἀποτυχοῦσα. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξ Αἰγίνης ἐπλευσεν εἰς Δῆλον, ὅπου εὐρίσκετο ἐν τῷ κέντρῳ τῶν Κυκλάδων, ὧν ἄλλαι μὲν εἶχον στείλει κατ' εὐθείην βοθηίας εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἄλλαι δὲ εἶχον μεταστῆ πρὸς τοὺς Ἑλληνας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγῶνων καὶ ἄλλαι εἶχον ὑποταχθῆ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι μάχην.

Νκυλοχοῦντες ἐν μέσῳ τῶν Κυκλάδων, ἠδύνατο οἱ Ἕλληνες τὸ μὲν νὰ ὑπερασπίζωνται τὰς νήτους, τὸ δὲ νὰ εἶνε πλησίον τῆς Ἰωνίας. Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν ὁ Λεωτυχίδης νὰ προβῆ περαιτέρω τῆς Δήλου, ἕως νὰ πρᾶξῃς ἦλθεν ἐκ Σάμου, ἀγγέλλουσα, ὅτι καὶ μόνον ἂν ἴδωσι τὸν ἑλληνικὸν στόλον πλεόντα πρὸς τὰς θαλάσσας αὐτῶν οἱ Ἴωνες, θέλουσιν ἀποστατήσῃ, οἱ δὲ βόρβοροι δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ ὑπομείνωσι. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πρᾶξῃς, ὅστις ἐκκαλεῖτο Ἠγησιστράτης, ἦτοι ὁδηγὸς τοῦ στρατοῦ, ἐφάνη εἰς τὸν Λεωτυχίδην αἰωνὸς ἀγαθὸς καὶ ἀπεφάσισε νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν Ἰωνίαν. Ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἠγησιστράτου πλεύσαντες οἱ Ἕλληνες, ἐφθασαν εἰς Σάμον πλησίον τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Ἥρας, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς πρὸς ναυμαχίαν. Οἱ Πέρσαι, οἵτινες ἦσαν ἐλλιμενισμένοι ἐν Σάμῳ, μαθόντες, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπλεε πρὸς τὴν νῆσον, ἐξέπλευσαν πρὸς τὸν κόλπον τῆς Μιλήτου. Φοβηθέντες τοὺς νικητὰς τῆς Σαλαμῖνος ἐζήτησαν νὰ ὑπεκφυγῶσι τὴν ναυμαχίαν, καὶ διενεώθησαν νὰ ἐξασφαλίσωσι μὲν τὰ πλοῖα, σύροντες αὐτὰ εἰς τὴν ξηρὰν κατὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ ὄρους Μυκάλης, καὶ νὰ περιβάλωσι αὐτὰ δι' ἔρκους ξύλων καὶ λίθων, προσφάσσοντες οὕτω τὰς νῆας καὶ τοὺς ἀνδρας, νὰ ἐνώσωσι δὲ τὰ πληρώματα τῶν τριήρων μετὰ τοῦ ἐν τῇ ξηρᾷ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Τιγράνην. Οὕτω τῆς ἀκτῆς ὑπερασπιζομένης ὑπὸ ἑκκτοντακτικῶν χιλίων περίπου ἀνδρῶν, ἠλιπίζον οἱ Πέρσαι, ὅτι θὰ καθίστατο ἀδύνατος ἡ ἀπόβασις τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Πέρσαι φρονοῦντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες, πολὺ ὀλιγαριθμότεροι ὄντες, δὲν θὰ ἐτόλμων τὴν ἀπόβασιν, ἠπατῶντο. Κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Ἕλληνες, μαθόντες τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν, εὐρέθησαν εἰς ἀπορίαν περὶ τοῦ πρακτέου, ἀλλ' ἔπειτα ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιπλεύσωσι κατὰ τῆς ἠπείρου, καὶ διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Μυκάλην. Ὁ Λεωτυχίδης, πλησιάσας εἰς τὸν αἰγιαλὸν ὅσον ἠδύνατο περισσότερον, πα-

ρεκίνοι διὰ κήρυκος ἀπὸ τῆς τριήρους αὐτοῦ τοὺς Ἴωνας νὰ συνεργασθῶσιν ἐν τῇ ἐπικειμένη συμπλοκῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ στρατηγικὸν ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἄρτεμίσιον ναυμαχίαν. Δι' αὐτοῦ ἐμελλον ἢ νὰ πεισθῶσιν ἀληθῶς οἱ Ἴωνες εἰς ἀποστασίαν ἢ νὰ κατασταθῶσιν ὑποπτοι εἰς τὸν Τιγράνην. Μετὰ δὲ τὸ κήρυγμα τοῦτο τοῦ Λεωτυχίδου, πλησιάζαντες οἱ Ἕλληνες τὰς νῆας εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ στήσαντες τὰς ἡτοιμασμένας ἀποβάθρας, ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηρὰν. Ἐν τούτοις οἱ Πέρσαι, ἀκούσαντες τὴν πρὸς τοὺς Ἴωνας παραινέσιν καὶ βλέποντες τοὺς Ἕλληνας παρασκευαζομένους εἰς μάχην, ἀποπλίζουσι μὲν τοὺς ἐν τῷ στρατῷ αὐτῶν Σαμίους, δυσπιστήσαντες πρὸς αὐτούς, τάσσουσι δὲ τοὺς Μιλησίους φύλακας τῶν διόδων τῶν ἀγροσῶν εἰς τὰς κορυφὰς τῆς Μυκάλης, ὡς δῆθεν γινώσκοντας ἀριστα πικτων τὴν χώραν, ἐκδιώκοντες οὕτως αὐτοὺς εὐσχήμως ἐκ τοῦ στρατοπέδου.

Οἱ Ἕλληνες προχωροῦσι κατὰ τοῦ περσικοῦ στρατοπέδου. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ παρ' αὐτοὺς εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρασ τεταγμένοι βρύνουσι διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ πεδίου ἀμάλῃς ὁδοῦ ταχύτερον κατὰ τῶν πολεμίων, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς βραδύτερον διὰ τῆς χαράδρας καὶ τῶν ὀρέων. Πρῶτον συγκρούεται πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν τὸ ταχύτερον φθάσας ἀριστερὸν κέρασ. Οἱ Πέρσαι προτάσσουσιν ὡς ἐν Πλαταιαῖς τὰς ἀσπίδας καὶ ἀμύνονται γενναίως. Ἀλλὰ τέλος πίπτει ὁ φοργμός τῶν ἀσπίδων, καὶ οἱ Πέρσαι ὑποχωροῦσιν εἰς τὸ τεῖχος, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συναγωμιζομένων. Τὸ τεῖχος κυριεύεται, οἱ Ἕλληνες εἰσρομῶσιν εἰς αὐτό, ὁ στρατὸς τοῦ Τιγράνου τρέπεται εἰς φυγὴν πλὴν αὐτῶν τῶν Περσῶν, οἵτινες μείναντες ὀλίγοι μάχονται μετὰ καρτερίας κατὰ τῶν εἰσρομῶντων Ἑλλήνων, Δύο τῶν στρατηγῶν τοῦ περσικοῦ ναυτικοῦ, ὁ Ἄρτακύντης καὶ ὁ Ἰθαμίτρης, ἐκφεύγουσιν, ὁ Τιγράνης καὶ ὁ Μερδόντης φονεύονται. Οἱ Πέρσαι ἐμάχοντο ἀκόμη, ὅτε ἔφθασαν οἱ Λακεδαιμόνιοι. Οἱ Σάμιοι καὶ Μιλήσιοι, βλέποντες τοὺς Ἕλληνας νικῶντας, ἐπιπίπτουσι καὶ εὐτοὶ κατὰ τῶν Περσῶν. Οἱ Ἕλληνες αἴρουν λαμπρὰν νίκην, ἣν ἐπιστέφει ἡ πυρπόλησις τῶν εἰς τὴν ξηρὰν ἀναστυρωμένων περσικῶν νηῶν καὶ τοῦ τεύχους.

Οἱ Ἕλληνες διηγοῦντο κατόπι πολλὰ θαυμαστὰ περὶ τῶν ἐμφανίσεων αἵτινες ἐνεθάρρουν τοὺς ἐν Μυκάλῃ ἀγωνιζομένους, περὶ τοῦ θάρρους ὑπερ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἐπιτηδεῖα διάδοσις περὶ τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων ἐν Πλαταιαῖς. Συνδέοντες δὲ τὰς δύο ἐπιφανεῖς

νίκας, ἐθεώρουν ταύτας συμβάσας ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἐκάστη αὐτῶν ἦτο ἀξία ἰδίας δόξης.

Διὰ τῆς ἐν Μυκάλῃ νίκης τῶν Ἑλλήνων ἢ Ἰωνία ἦτο καὶ πάλιν ἐλευθέρᾳ ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Περσῶν. Ἄλλ' ἀπητεῖτο σύνεσις καὶ περίσκεψις πρὸς διατήρησιν τῆς νέας ταύτης ἐλευθερίας. Οἱ Ἕλληνες ἀποπλεύσαντες εἰς τὴν Σάμον συνδισσεκέφθησαν ἐκεῖ περὶ τῆς τύχης τῶν Ἰώνων. Καὶ ὁ μὲν Λεωτυχίδης μετὰ τῶν Πελοποννησίων ἐφρόνει, βλέπων τὰς δυσχερεῖας τῆς διαρκοῦς φρουρήσεως τῆς Ἰωνίας ὅτι ἔπρεπεν ἢ μὲν χώρα νάφεθῃ εἰς τοὺς βαρβάρους, οἱ δὲ Ἴωνες νὰ μετοικισθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὰς παραλίους πόλεις τῶν μηδισάντων Ἑλλήνων. Ἄλλ' ὑπεχώρησεν εἰς τὴν γνώμην τῶν Ἀθηναίων, μὴ ἀποδεχομένων νὰ γείνη ἀνάστατος ἢ Ἰωνία καὶ μὴ ἐπιτρεπόντων εἰς τοὺς Πελοποννησίους νὰ διασκέπτονται περὶ τῆς τύχης ἀποικίων, αἵτινες ἐθεωροῦντο ἰδικαί των. Ἀφοῦ δὲ ἡ Σάμος, ἡ Χίος, ἡ Λέσθος καὶ ἄλλαι νῆσοι ἐγειναν δεκταὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν συμμαχίαν καὶ ἔδωκαν ἐνόρκους ὑποσχέσεις, ὅτι δὲν θάποστατήσωσιν ἀπ' αὐτῆς, οἱ μὲν Πελοποννήσιοι μετὰ τοῦ Λεωτυχίδου, τῆς ὥρας τοῦ ἔτους οὔσης προκεχωρημένης, ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πατρίδας οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, παραλαμβάνοντες καὶ πλοικῶν νέων συμμάχων, ἀπεφάσισαν νὰ συμπληρώσωσι τὴν ἐν Μυκάλῃ νίκην διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς θρακικῆς χερσονήσου.

Ἡ ἐπιχειρήσις ἦτο ἀνταξία τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἀνακμενομένη ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἀποστασία τῶν Ἑλλησποντίων Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἡ κατάληψις τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐμελλον νὰ ἔχωσι μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, νὰ αὐξήσωσι τὸ γόητρον τῶν σωτῆρων τῆς Ἰωνίας. Ἡ δὲ συναίσθησις, ὅτι οἱ ἀριστεύσαντες ἐν Μυκάλῃ, αὐτοὶ οἱ σώσαντες τοὺς Ἴωνας ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων προταθείσης διαλύσεως θά κερδήσωσι καὶ τὸν Ἑλλησπόντον ὑπὸ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Ξάνθιππον διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν αὐτοβουλίας καὶ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν κυρίως δυνάμεων ἔδωκεν εἰς τὰς Ἀθήνας θάρρος καὶ ἐγκαρτέρησιν κατὰ τὸν ἐπιχειρισθέντα ἀγῶνα, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ ἔργον δὲν ὑπῆρξεν εὐχερὲς ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος. Τὸ ἔργον κυρίως περιστρέφετο εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Σηστοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον μετακληθῆ καὶ αἱ περσικαὶ φρουραὶ τῶν γειτόνων πόλεων, τῆς Καρδίας καὶ τοῦ Ἐλαϊοῦντος, καὶ τὴν ὁποίαν ἠρωικῶς ὑπερήσπιζεν ὁ ὑπαρχος τοῦ Ξέρξου Ἀρταύκτης ἐν μέσῳ τῶν θησαυρῶν οὓς εἶχε

συλήσει ἐκ τῶν ἱερῶν τοῦ Ἐλαιοῦντος. Ἡ πολιορκία ὑπῆρξε δυσχερὴς καὶ μακρά. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ξανθίππου ὑπερνίκησε τὰ παράπονα τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐπόθουν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν πατρίδα, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀφήσει ἐγκαταλειμένην, πρὸς τοὺς οἰκείους, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀφήσει ἐν Σκλαμίει. Οἱ πολιορκούμενοι Πέρσαι ἤρχισαν στερούμενοι τροφῶν, ἀλλ' ἐπέμενον. Εἶχον τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ Ἀρτάβαζος, ἐπιστρέφων ἐκ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς τοῦ Μακρονίου, ἤθελε βοηθήσει αὐτούς. Ἄλλ' ὁ Ἀρτάβαζος, σπεύδων νὰ σωθῆ, οὐδ' ἤλθεν κἄν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ἀλλὰ διέβη εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκ τοῦ Βοσπόρου. Οἱ Πέρσαι τῆς Σηστοῦ, κατανακλώσαντες πᾶσαν τροφὴν, ἐσιτοῦντο βράζοντες τὰ σχοινία τῶν κλινῶν. Ἄλλ' ὅτε καὶ αὐτὴ ἡ τροφή ἐλειψεν, οἱ Πέρσαι καὶ ὁ Ἀρταύκτης διέδρασαν καταβάντες ἐκ τοῦ τείχους, ἔθνα τοῦτο δὲν ἐφυλάσσετο ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες τὴν ἡμέραν ἔμαθον περὶ τῶν Χερσονησιτῶν, οἵτινες ἠνεώξαν εἰς αὐτοὺς τὰς πύλας τῆς Σηστοῦ, τὴν φυγὴν τῶν Περσῶν, ἐσπευσαν εἰς διωδίωξιν αὐτῶν. Περὶ τοὺς Αἰγῆς Ποταμοὺς ἐφθασαν τοὺς φυγάδας συγκροτηθείσης δὲ μάχης ἐνίκησαν, καὶ ἄλλους μὲν τῶν πολεμίων ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ συνέλαβον ζῶντας. Οἱ αἰχμάλωτοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀρταύκτης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἤχθησαν δέσμοι εἰς τὴν Σηστόν. Ὁ υἱὸς ἐφρονέυθη διὰ λίθων ἐνώπιον τῶν ὀρθακμῶν τοῦ πατρὸς. Ὁ Ἀρταύκτης ἀνεκρεμάσθη προσπασσαλευθείς ἐπὶ σανίδας πλησίον τῆς Μαδούτου.

Ὁ Ἑλλησπόντος ἐκυριεύθη. Ἡ ἑρκακίη Χερσόνησος ἡ ὑπὸ τῶν Φιλιππιδῶν οἰκισθεῖσα, ἡ κτῆσις τοῦ Μιλιτιάδου ἔγεινε πάλιν κτῆμα τῶν Ἀθηναίων. Ὑπερήφανος ἐπανήγαγε τὸ ἔαρ τοῦ 478 π. Χ. ὁ Ξάνθιππος τὸν νικηφόρον ἀθηναϊκὸν στόλον, κατάφορτον ἐκ τῶν λαφύρων, εἰς τὸν Πειραιᾶ. Οἱ νικηταὶ ἀνῆλθον πρὸς τοὺς οἰκείους εἰς τὴν πόλιν, ἧτις ἐλευθέρᾳ ἤδη ἀνέθρωσκεν ἐκ τῶν ἐρειπίων μετὰ δυνάμειος νέας.

ιγ'.

Οἱ ἐν Σικελίᾳ ἀγῶνες

Ὅτε οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐν τῷ ἰσθμῷ ἑλληνικῆς ὁμαχιμίας, ἐπιειμένης τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιδρομῆς τοῦ Ξέρξου, ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσι καὶ εἰς τὴν Σικελίαν πρέσβεις, ζητοῦντες τὴν συμμαχίαν τῶν Σικελιωτῶν, εἶδομεν, ὅτι οἱ πρέσβεις οὗτοι διηυθύνθησαν

εις τὰς Συρακούσας πρὸς τὸν Γέλωνα, ἀλλ' οὗτος, προβάλλων ἀξιώσεις ἡγεμονίας καὶ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἐκ τῶν Καρχηδονίων ἐπαπειλούμενους κινδύνους τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἑλλήνων δὲν ἀπέστειλε βοήθειαν. Ὁ Γέλων ἦτο ἀληθῶς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ὁ ἰσχυρότατος τῶν τυράννων τῆς Σικελίας, αἱ δὲ Συρακούσαι ἡ μεγίστη καὶ ἐπιφανστάτη τῶν πόλεων αὐτῆς.

Εἶνε ἤδη γνωστὴ εἰς ἡμᾶς ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ δύναμις ἣν εἶχον ἀποκτῆσαι αἱ ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαι, ἰδίως ἡ Γέλων, ἡ Νάξος, αἱ Συρακούσαι, ὁ Σελίνουσι, ὁ Ἀκράγας. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις πολιτικῆς ἐνόητος, ἥτις ἐν μέρει μὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῶν φυλετικῶν διενέξεων τῶν οἰκιστῶν, ἐν μέρει δὲ καρπὸς τῆς φυσικῆς διαίρέσεως τῆς νήσου καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ὕδρων τῆς ὑπάρξεως τῶν καθ' ἐκάστης πόλεων, ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη αἰτία δι' ἣν οἱ ἀποικοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξελληνίσωσι καθ' ὀλοκληρίαν τὴν νήσον. Οὕτως οὐμόνον εἰς τοὺς ἐγγωρίους Σικελούς καὶ Ἐλύμους ἔμεινε μέρος τῆς Σικελίας, κυρίως τὸ ἐνδότερον, ἀλλὰ καὶ αἱ κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν τῆς νήσου γωνίαν φοινικικαὶ ἀποικίαι, ἡ Μοτύη, ὁ Πάνορμος καὶ ὁ Σολάεις, ἐξηκολούθησαν κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν ἀποικῶν τῆς Φοινίκης, τῶν ἐν τῷ ἀπέναντι τῆς νήσου παραλίᾳ τῆς Ἀφρικῆς ἐγκαθιδρυμένων ἐμπορικωτάτων Καρχηδονίων. Ὅπως λυθῆ τὸ ζήτημα, ἂν ἡ Σικελία ἔμελλε νάνηκη εἰς μόνους τοὺς Ἑλληνας ἢ καὶ εἰς τοὺς Σιμίτας, ἂν ἔμελλε νὰ εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν εὐρωπαϊκὴ καὶ ἀφρικανικὴ, ἔπρεπε πρῶτον νὰ συμπαγῶσιν αἱ δυνάμεις τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Ἑλλήνων, ἔπρεπε νὰ ἀναδειχθῶσιν ἐπ' αὐτῆς ἰσχυρὰ ἑλληνικὰ κράτη.

Ὅτε ὁ περσικὸς χεῖμαρρος ἠπέιλει τὴν Ἑλλάδα, ἡ σύμπραξις Περσῶν καὶ Καρχηδονίων ἦτό τι ἀναπόφευκτον καὶ φυσικόν. Καὶ ἂν εὐρίσκοντο, ἦτο κοινὸν αὐτῶν συμφέρον. Ὁ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μηδικῶν πολέμων κίνδυνος τῶν ἐν Ἑλλάδι μητροπόλεων καὶ ἡ ἡ ἐξασθένησις αὐτῶν ἦσαν ἀσφαλῆ ἐχέγγυα, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ βοηθήσωσι τοὺς ἐπὶ τῆς νήσου ἀδελφούς των ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱ Καρχηδόνιοι ἐπέπιπτον κατ' αὐτῶν. Ἀλλ' ὅμως δραστικὴ τοιαύτη κατὰ τῶν Σικελιωτῶν ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς Καρχηδονίους εἴπερ ποτὲ ἦν, ὅτε ἐν Σικελίᾳ ὁ καταμελισμὸς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἶχεν ἀρχίσει ἐκλείπων καὶ αἱ δυνάμεις τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Ἑλλήνων εἶχον ἀρχίσει συγκεντρούμεναι εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων κρατικῶν δυναστῶν.

Αἱ παλαιοὶ ὀλιγαρχίαι εἶχον πέσει σχεδὸν ἅπανταχοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν εἶχον ἀνιδρυθῆ τυραννίδες ὡς ἐν παλαιότεροις χρόνοις ἢ συγχρόνως ἀλλαγῆ τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τῶν μεταξὺ τῶν Σικελιωτῶν ἐμφυλίων πολέμων τινὲς μὲν τῶν μικροτέρων πόλεων εἶχον καταστραφῆ, τινὲς δ' εἶχον προσαρτηθῆ εἰς τὰς μεγάλας, τὰς ἑδρας τῶν ἰσχυρῶν τυράννων, χρησιμεύσασαι εἰς αὐξήσιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν καὶ ἀκμῆς. Ἰσχυρότατοι δὲ τούτων τῶν τυράννων περὶ τὰ τέλη τοῦ πέμπτου αἰῶνος π. Χ. ἦσαν Ἀναξίλαος ὁ τοῦ Ῥηγίου Τηρίλλος ὁ τῆς Ἰμέρας, Θήρων ὁ τοῦ Ἀκράγαντος καὶ ὁ ἀπάντων ἐπιφανέστατος, Γέλων, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν. Ἄν οἱ μονάρχαι οὗτοι ἤθελον ἐνώσει τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐν συμποσίᾳ, ἢ ἐξώσει τῶν Καρχηδονίων ἐκ τῆς Σικελίας ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ εὐκόλως καὶ ἡ Σικελία θὰ ἐγένετο ἑλὴ ἑλληνική. Ἄλλ' ἀντὶ τῆς ἀναγκαίας ὁμονοίας καὶ συνεργασίας τοῦ τυράννου τῆς Σικελίας ἐχώριζον διαίρεσεις δειναί.

Ὁ Ἀναξίλαος οὐ μόνον τοῦ Ῥηγίου ἤρχεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ζάγκλην εἶχεν ὑποτάξει, ἧτις ἐκ τῶν εἰς αὐτὴν ἀποικισθέντων Μεσσηνίων μετωνομάσθη Μεσσήνη. Φοβούμενος τὴν ἰσχύν τοῦ Θήρωνος καὶ τοῦ Γέλωνος ἐζήτησε νὰ συνδεθῆ μετὰ τοῦ Τηρίλλου, μεθ' οὗ συνέθεον αὐτὸν κοινοὶ φόβοι, καὶ διὰ κηδεστείας, καὶ ἔλαβε τὴν θυγατέρα τοῦ Τηρίλλου Κυδίππην ὡς γυναῖκα. Πενθερός καὶ γαμβρός ἦσαν κοινοὶ ἐχθροὶ τῶν τυράννων τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τῶν Συρακουσῶν. Ἄλλ' οὔτε τὸ Ῥηγίον καὶ ἡ Ἰμέρα εἶχον τὴν τμησάειν τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τῶν Συρακουσῶν, οὔτε ἡ δὴς τῶν συνηνωμένων αὐτῶν δεσποτῶν εἶχεν τὴν ἰσχύν, ἣν εἶχεν ἡ δὴς τοῦ Θήρωνος καὶ τοῦ Γέλωνος, συνδεομένων μάλιστα καὶ τούτων οὐμάνον διὰ συμμαχίας, ἀλλὰ καὶ διὰ δεσμῶν συγγενείας, καθότι ὁ Γέλων εἶχε γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Θήρωνος Δαμκρέτην.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξουσίας καὶ δυνάμεως τοῦ Γέλωνος δὲν εὐρίσκεται ἐν Συρακούσαις. Κατὰ πρῶτον διεκρίθη ἐν Γέλᾳ ὡς στρατηγός τοῦ τυράννου Ἰπποκράτους (498—491 π. Χ.), ὅστις, ἐπωφελοῦμενος ἐκ τῶν ἐρίδων τῶν γειτόνων πόλεων, εἶχεν ἀρχίσει αὐξάνων τὴν περιοχὴν τῆς Γέλᾳ διὰ κατακτήσεων, καὶ ἐπίετο νὰ ὑποτάξῃ καὶ αὐτὰς τὰς Συρακούσας, αἵτινες γενόμενοι κύριαι τῆς Καμκρήνης, εἶχον γείνει γείτονες τῆς Γέλᾳ. Ἐν τῇ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἐλωρον μάχῃ τῶν Γελφῶν πρὸς τοὺς Συρακουσίους ὁ Γέλων ἴστατο παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ μονάρχου. Ὅτε δὲ ὁ Ἰπποκράτης ἔπεσεν ἐν τινὶ ἀ-

γῶνι πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους Σικελούς, ὁ Γέλων ἀνέλαθεν τὴν ἀρχὴν δῆθεν ὡς προστάτης τῶν δικαιομάτων τῶν δύο ἀνηλικῶν υἱῶν τοῦ Ἴπποκράτους, καὶ κατίσχυσε διὰ μάχης τῆς ἐναντίον αὐτῶν ἐπαναστάσεως τοῦ λαοῦ τῆς Γέλας. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ἀπορρίψας τὸ προσωπεῖον καὶ ἀποστερήσας τῆς ἀρχῆς τοὺς νομίμους αὐτῆς διαδόχους, ἔγεινεν αὐτὸς κύριος τοῦ θρόνου. Εἰς τὸν Γέλωνα δεσπόσαντα τῆς Γέλας ἐδόθη λαμπρὰ εὐκαιρία νὰ κυριεύσῃ τὰς Συρακούσας. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ γαμόροι, ἐκδιωχθέντες ἐκ τοῦ δήμου τῶν Συρακουσίων, κατέφυγον πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες νὰ καταγάγῃ αὐτοὺς εἰς τὴν πατρίδα. Ἐπιτυχῶν δὲ τοῦτο, κατέλαβε καὶ τὴν πόλιν. Οὕτως ὁ Γέλων ἐπέτυχεν ὅτι μάτην εἶχεν ἀγωνισθῆ νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ Ἴπποκράτης. Διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Γέλας καὶ τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τὰ σκῆπτρον τοῦ Γέλωνος ἀπεκτιθήσαν αἱ βάσεις δυνάμειος κραταιᾶς, τὴν ὁποίαν ὁ εὐφυῆς καὶ ἰσχυρὸς τύραννος ἠδυνήθη διὰ πολιτικῆς συνδεούσης τὰς ἀρετὰς σώφρονος ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος πρὸς τὰγαθὰ τῆς δημοκρατίας, ν' ἀναπτύξῃ εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Αἱ Συρακοῦσαι ὡς ἕδρα τοῦ Γέλωνος ἠδυνήθησαν μεγάλως, ἐπεκταθεῖσαι ἀπὸ τῆς νηίδος Ὀρτυγίας εἰς τὴν ἀπέναντι αὐτῆς ἀκτὴν, τὴν Ἀχραδίνην, καὶ τὴν συνοικίαν Τύχην ἀπέχουσαν σχεδὸν δύο ὥρας ἀπὸ τῆς Ὀρτυγίας. Ἡ καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν ἠδυνήθη, ὁ πλοῦτος συνέργησεν εἰς τοὺς θησαυροὺς τοῦ Γέλωνος, ἡ πόλις ὠχυρώθη καὶ διεκοσμήθη, οἱ πολῖται ἠσκούοντο εἰς τὰ ὄπλα, ὁ στόλος κῆζάνετο ὁλονεν ἐν τοῖς εὐδέρμοις τῆς πόλεως λιμένειν. Αἱ Συρακοῦσαι ἀπέβησαν ἀληθινὴ μεγλόπολις καὶ ἡ ἰσχυροτάτη ἐστὶν αὐτῆς τοῦ ἐν Σικελίᾳ ἑλλη-

ΝΟΜΙΣΜΑ ΤΟΥ ΓΕΛΩΝΟΣ

νισμού. Αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν Συρακουσίων ἦσαν σημαντικαί. Αἱ τριήρεις τοῦ στόλου ἠριθμοῦντο ὑπὲρ τὰς διακοσίας, ὁ στρατὸς ἠδύνετο νὰ ἐέλθῃ ἐν καιρῷ πολέμου εἰς τριακοντακισχιλίους περίπου ἄνδρας. Ὁ Γέλων κατέχων τοιαύτας δυνάμεις, ἠδύνετο μετὰ λόγου νὰ θεωρῆται καὶ λέγηται τύραννος τῆς ὅλης Σικελίας.

Ὁ πενθερὸς τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἀκράγαντος, ὁ Θήρων εἶχε δυνάμιν μικροτέραν μὲν τῆς τοῦ Γέλωνος ἀλλὰ παράλληλον αὐτῆς καὶ καθ' ἑαυτὴν οὐδαμῶς ἀξιοκαταφρόνητον. Καὶ οὗτος ἐχρεώσεται, ὡς ὁ γαμβρὸς, τὴν ἐπίρρωσιν τῆς ἰχθύος

τοῦ οἴκου του εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἰππεκράτους, καθότι ὁ πατήρ του Αἰνησίδημος ὑπῆρξε δορυφόρος τοῦ τυράννου τῆς Γέλας, ὡς ὁ Γέλων. Ὁ Αἰνησίδημος, ὑπερευδοκιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Γέλωνος, ἐζήτησεν ἀλλαχρῶς τῆς Σικελίας τὴν ἐπιτυχίαν, ἧς ἦτο ἀνταξίαι ἡ στρατιωτικὴ του ἰκανότης. Ὁ δ' εὐδαίμων Ἀκράγας ὑπῆρξεν ἡ πόλις ἐν ἧ ἠδηνήθη νὰ βάλῃ ρίζας ἡ δυναστεία τοῦ υἱοῦ του. Ὡς στρατηγὸς τῆς πόλεως κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν (489 π. Χ.), ἦν διετήρησεν ἐπὶ δεκαεξ ὄλα ἔτη, προσθέτων εἰς τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ πραότητα καὶ τὴν καλλωπιστικὴν τάσιν τὴν ἐκ τῶν ὄπλων αἰγλήν. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Θήρωνος ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἀκράγαντος ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας πλήρους, ὅτε ἐπέτυχε νὰ κυριεύσῃ τὴν ἐπὶ τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς κήσου κειμένην πόλιν Ἰμέραν, ἐκδιώκων τὸν τύραννον αὐτῆς Τηρίλλον.

Ὁ Τηρίλλος, ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Θήρωνος, κατέφυγεν εἰς τὴν Καρχηδόνα, ζητῶν πρὸ αὐτῆς βοήθειαν, ὅπως καταλάβῃ πάλιν τὴν Ἰμέραν, ὡς ὁ Ἰππίκις εἶχε ζητήσει τὴν προστασίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ Δημάρατος ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην. Οἱ Καρχηδόνοι, ὧν ἡ βοήθεια εἶχε ζητηθῆ ἐπ' ἴσης παρὰ τε τοῦ Ἀναξιλάου, στείλκοντος ὡς ὀμήρους τοὺς δύο αὐτοῦ υἱούς, τοὺς ἐγγόνους τοῦ Τηρίλλου, καὶ παρὰ τῶν Σελιουντιῶν, ἔσπευσαν νὰ παρασκευασθῶσιν, ἵνα κητέλωσιν εἰς ἀγῶνα, ἐν ᾧ ἀποβαίνοντες νικηταὶ ἠδύναντο νὰ παράσχωσι μεγάλα ὠφελήματα εἰς τοὺς ἐν Σικελίᾳ συμπαλίτας αὐτῶν. Αἱ παρασκευαὶ ὑπῆρξαν μεγάλαι. Διακόσια τριήρεις μετὰ μεγάλου πλήθους φορτηγίδων, τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες οὐκ ἔνευ ὑπερβολῆς ἀναβίβαζον εἰς τριχιλίαις, ἠτοιμάσθησαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν. Ὁ ὅλος δὲ στρατὸς τῶν Καρχηδονίων ἐλέγετο ἀνερχόμενος εἰς τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, ὧν ἦρχεν ὁ Ἀμίλλας.

Ὁ ὑπὸ τὸν Ἀμίλλαν στόλος διηυθύνθη εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Σικελίας, ὅπου ἦσαν αἱ πόλεις τῶν Καρχηδονίων, ὁ δὲ στρατὸς, ἀποβιβασθεὶς εἰς Πάνορμον, ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἰμέραν, τὴν πόλιν τοῦ ἐκπτώτου Τηρίλλου, ἧτις ἀπέιχεν ἀπὸ τοῦ Πανόρμου πορείαν δύο μόνων ἡμερῶν. Μόνον ἔλειπον οἱ ἵπποις καὶ τὰ ἄρματα τῶν Καρχηδονίων, καθότι τὰ φέροκτα αὐτοὺς πλοῖα εἶχον πνιγῆ ἐν τρικυμίᾳ συμβάσει πρὸ τῆς εἰς Σικελίαν ἀφίξεως. Ἐκ τῆς Ἰμέρας ἐξελθὼν ἀνέμενε τοὺς πολεμίους ὁ Θήρων, τοῦ ὁποίου τὸν στρατὸν ἐνίκησεν ἐπιπεσὼν ὁ Ἀμίλλας. Ὁ Θήρων νικηθεὶς ἐνεκλείσθη ἐν Ἰμέρα καὶ παρήγγειλε ταχέως εἰς τὸν Γέλωνα νὰ σπεύσῃ.

Ἐν Συρακούσαις εἶχον ἐν τοσούτῳ γαίνοι μεγάλαι παρασκευαί. Τὸ παράδειγμα τῶν θυσίων εἶχε δώσει αὐτῇ ἡ σύζυγος τοῦ Γέλωνος, χορηγήσασα τὰ κοσμήματα αὐτῆς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Αἱ γυναῖκες τῶν Συρακουσίων ἐμιμήθησαν τὴν βασίλισσαν. Ἐκ δὲ τοῦ κέρδους τῶν γυναικείων τούτων κοσμημάτων ἐκόπη νόμισμα κληθὲν Δαμαρέτειον πρὸς τιμὴν τῆς φιλοπάτριδος συζύγου τοῦ τυράννου. Ὁ Γέλων λοιπὸν ἠδυνήθη νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ πολιορκουμένου πενθεροῦ, ἄγων πεντηκοντακισχιλίους πεζοὺς καὶ πεντακισχιλίους ἵππους. Ὁ Ἀμίλκας, φορηθεὶς τὰς ἠνωμένας δυνάμεις τῶν δύο ἰσχυρῶν τῆς Σικελίας τυράννων, τὰ μὲν πλοῖα τοῦ στόλου πλὴν εἰκοσι

ΙΜΕΡΑ

διέταξε ν' ἀνασυρθῶσιν εἰς τὴν ξηράν, ἕπως ἐξασφαλίσῃ αὐτὰ ἀπὸ ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τοῦ στόλου τῶν Συρακουσίων, τὴν δ' ἔλλειψιν ἵππικῆς ἐπειράθη νὰ ἀναπληρώσῃ ζητῶν τὴν ἀποστολὴν ἵππέων παρὰ τῶν συμμάχων τῆς Καρχηδόνος, τῶν Σελινουτῶν. Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις τῶν Σελινουτῶν περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἀφίξεως τῶν ζητηθέντων ἵππέων, πεσοῦσα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Γέλωνος, ἔδωκεν

ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ πατήσῃ τὸν Ἀμίλκαν, στέλλων ἀντ' αὐτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Καρχηδονίων Συρακουσίους ἵππεις, οἵτινες

ἐξεληφθησαν ὡς ἡ ἀναμενομένη ἐκ Σελινοῦντος ἐπικουρία καὶ οὐκ ὀλίγον συνέτεινον εἰς διάσπασιν τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων τὴν ὑστεραίαν, ὅτε ἐπέπεσεν ὁ Γέλων κατὰ τοῦ Ἀμίλκα.

Ἡ μάχη ὑπῆρξεν αἱματηρὰ καὶ διήρκεσεν ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐν ᾧ Καρχηδόνιοι καὶ Ἕλληνας ἠγωνίζοντο, οἱ ἀντὶ τῶν ἀναμενομένων Σελινοῦντιῶν προαποσταλέντες Συρακούσιοι ἵππεῖς ἔθηκαν, κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ τυράννου, πῦρ εἰς τὸν στόλον τοῦ Ἀμίλκα τὸν ἀνασσευρμένον εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἀλλ' οἱ Καρχηδόνιοι, καίπερ βλέποντες ἀναφλεγόμενα τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἐξηκολούθουν ἀνθιστάμενοι καρτερικῶς. Ἡ μάχη διήρκεσεν ὅλην τὴν ἡμέραν, μόλις δὲ τὴν ἐσπέραν ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἀναρίθμητον πλῆθος Καρχηδονίων ἐπεσεν, αὐτὸς δὲ ὁ στρατηγὸς Ἀμίλκας, βλέπων τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν Ἑλλήνων, ἐρίφθη εἰς πυρὰν ἀνημμένην, διρκούσης τῆς μάχης, πρὸς τὸν ἐκείνην εἰς τοὺς πατρῷους θεοὺς ἄστυμα ἐξιλιατῆριον πρὸς ἐξευμένεισιν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν Καρχηδονίων. Ἀλλ' οἱ θεοὶ τῆς Καρχηδόνος δὲν ἐβοήθησαν τοὺς πολεμίους τῶν Σικελιωτῶν, ἀντ' αὐτῶν δ' ἔσπεψαν τὰ ὄπλα τοῦ Γέλωνος καὶ τοῦ Θήρωνος οἱ θεοὶ τῆς Ἑλλάδος, εἰς οὓς ἐκτίθησαν ὑπὸ τῶν εὐγνωμοναύτων τυράννων λαμπροὶ ναοὶ καὶ προσητέχθησαν πολυτελεῆ ἀναθήματα ἀπὸ τῶν λαφύρων.

Τὸ μεγαλεῖον τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων, τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς καὶ τῶν ἀπωλείων τῶν βερβάρων, τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων ἐξέφραξεν εἰκονικώτατα εἰς τῶν ἱστοριογράφων τῆς ἀρχαιότητος, Σικελιώτης καὶ αὐτὸς τὴν πατρίδα, ὁ Διοδώρος, εἰπὼν, ὅτι ἐφάνητο, ὅτι ἡ Λιβύη ὅλη ἐγένεεν αἰχμαλώτος μιᾷς νήσου, τῆς Σικελίας.

Οἱ Ἕλληνας ἐφροντάζοντο τὴν ἐν Σικελίᾳ μεγάλην μάχην γενομένην κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν, καθ' ἣν συνεκροτεῖτο ἡ ἐν Σικελίᾳ ναυμαχία ἢ καθ' ἣν ἐπιπτεν ἐν Θερμοπύλαις ὁ Λεωνίδαξ. Ἦθελον διὰ τοιούτων χρονικῶν συμπτώσεων νὰ συνδέσωσιν ἀναποσπάστως πρὸς ἀλλήλας τὰς μεγάλας ἐκείνας καὶ ἀληθμονήτους ἡμέρας, τὰς ὑπερανθρώπους ἐκείνας καὶ ἐνδόξους θυσίας, τὰς περιφανεῖς ἐκείνας καὶ ἀθανάτους νίκας, καθ' ἃς οἱ ὀλίγοι κατίσχυσαν τῶν πολλῶν, καθ' ἃς τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἀνεδείχθη ὑπέρτερον τῶν μαστιγῶν τῆς δεσποτείας, καθ' ἃς ἡ Ἑλλὰς διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων, διὰ τῆς ἀρετῆς τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων, διὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ τοῦ αἵματος τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀστῶν ἀπηλλάγη τῶν βερβερικῶν κινδύνων νικηφόρος καὶ μεγάλη.

Η'

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ

α'

Ἡ ἀνοικοδόμησις καὶ τείχεσις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐκεῖ ἔνθα τὴν ὑστεραίαν τῶν νικῶν τῶν Πλαταιῶν καὶ τῆς Μυκάλης ὑπῆρχον μόνον τὰ ἐρείπια πόλεως ἣτις τὰ πάντα εἶχε θυσιάσει ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων ἀγῶνος ἠγείροντο ἤδη μετὰ δύο ἔτη χάρις εἰς τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ Θεμιστοκλέους δύο πόλεις νεώκτιστοι καὶ ὄχυραί, ἀκμαῖαι καὶ πλήρεις ζωῆς, αἱ νέαι Ἀθηναὶ καὶ ὁ Πειραιεὺς. Ὅτε ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν οἱ νικηταὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν, ἦσαν κεκαυμένοι οἱ ναοὶ τῶν θεῶν, ἀποτετρωμένοι ὁ Ἑκατόμπεδος ὁ περίβολος τῶν τειχῶν ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον κρημνισμένος, οἱ ἀγροὶ ἐκχερσωμένοι, κατεσκαμμένοι οἱ οἴκοι πλὴν τῶν ὀλίγων ἐν οἷς ἐσκήνησαν οἱ δυνατοὶ τῶν Περσῶν. Ἀπανταχοῦ τῆς πατρίου γῆς εὗρον τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὰ ἔχνη τῆς προσφάτου πυρκαϊᾶς. Μετὰ στοργῆς καὶ ζήλου ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν ἐρείπιων, ἡ καλλιέργεια τῶν ἡμελημένων φυτειῶν καὶ ἀγρῶν, ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἐμπορίου. Καὶ πάντα μὲν ταῦτα ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἰδιωτικὴν εὐημερίαν, εἰς ἣν ἅπαντες ἐσπευδον μετὰ τὰ δεινὰ καὶ τὰς καταστροφὰς τοῦ πολέμου. Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλής, δεστικὸς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε πάλιν ἀναλάβει τὴν πρωτεύουσαν θέσιν, ἀφ' ἧς ἐπίτινα καιρὸν μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν εἶχεν ἀπομακρύνει αὐτὸν ἢ πρὸς τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν Ἐάνθιππον εὐνοῖα τοῦ πλήθους, ἐνόει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔπρεπε νὰ περιορισθῶσιν εἰς ταῦτα καὶ μόνον.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ὑπῆρχον οἱ σώσαντες τὴν Ἑλλάδα. Αὐτοὶ διὰ τῶν ἀνδρείων ὀπλιτῶν των καὶ τοῦ ἀξιομάχου στόλου ἀντέταξαν γενναίαν ἀντίστασιν εἰς τὰ πλήθη τῶν Περσῶν, αὐτοὶ ἐγκτέλιπον καὶ ἐθυσίασαν δις τὴν πόλιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, αὐτοὶ παρέσχον τοὺς καρτερικωτάτους καὶ νοσημονεστάτους στρατηγούς, τὸν Μιλτιάδην, τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν Ἀριστείδην, τὸν Ἐάνθιππον αὐτοὶ διὰ τῆς ἐθελουσίας καὶ προθυμίας των, ἀδιαφοροῦντες περὶ πρωτείων καὶ δικηρίσεων μετ' ἀνοχῆς δεχόμενοι τὰ βέλη τῆς ἀντιζηλίας τῶν

συμμάχων, εὐπειθῶς ὑποτασσόμενοι, συνεκράτησαν τὴν σαλευομένην ἑλληνικὴν ὀμηκίαν, καὶ ἀγωνιζόμενοι ἀπανταχοῦ καρτερικῶς ὡς στρατιῶται τοῦ καθήκοντος ἤγαγον πάντοτε εἰς τὴν νίκην.

Ἄλλ' ἡ πρόθυμος ἐκείνη προσχώρησις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σπάρτην ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς διασώσεως τῆς κινδυνευούσης Ἑλλάδος, ἡ ἀπροφάσιτος ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος, ὅπου καὶ ἂν ἐτάχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τρόπον τινὰ ἀνεγνώρισαν τὴν σπαρτιατικὴν ἡγεμονίαν. Ἡ δὲ ἀριστεία τῶν Ἀθηναίων ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἀγῶσιν, ὁ λαμπρὸς καὶ νικηφόρος τῶν Ἀθηναίων στόλος ἐξήγειραν τὴν ἀντιζηλίαν τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Αἰγίνης. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν, ἀπαλλαγέντες τῶν ἐκ τοῦ πολέμου κινδύνων, οὐ μόνον εἶχαν νὰ μεριμνήσωσι περὶ ἀνεικοδομήσεως τῶν κατεσκαμμένων οἰκῶν, περὶ τῆς ἀνεργείας τῶν ἀποτετεφρωμένων ἱερῶν, περὶ τῆς ἀναφυτεύσεως τῶν ἐκχερωμένων ἀγρῶν, ἀλλ' ὑποχρεοῦντο νὰ φροντίσωσι καὶ περὶ τῆς ὀχυρώσεως τῆς πόλεως πρὸς ἀπόκρουσιν μελλόντων κινδύνων. Ἡ ὀχύρωσις αὕτη ἦτο οὐ μόνον ὄρος ἀπακρίτητος πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ αὐξήσιν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ περιφανὲς δείγμα τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς.

Τοῦ ἔργου τῆς ὀχυρώσεως ἐπελήφθησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν δραστηριότητι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν ἐμερίμων καὶ περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν στέγης. Πρωτοστάτης δ' αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ ἀκάματος Θεμιστοκλῆς, ὅστις καὶ ἠδυνήθη νὰ φέρῃ αὐτὸ εἰς πέρας παρ' ὕλας τὰς παρουσταθείσας περὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ δυσχερείας. Αἱ δυσκολαὶ αὗται δὲν προήλθον ἐκ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐπέδειξαν ἀκαταπόνητον προθυμίαν, ἀλλὰ παρὰ τῶν χθῆς καὶ πρώην συμμάχων, οἵτινες δὲν ἤθελον νὰ ἴδωσι τὰς Ἀθήνας ἀποκτώσας πλὴν τῆς κατὰ θάλασσαν δυνάμεως καὶ τὴν ἐκ τῶν τειχῶν ὀχυρότητα κατὰ ξηράν. Παρὰ κινήθεντες λοιπὸν ὑπὸ τῶν συμμάχων, μάλιστα δὲ τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Αἰγινήτων, ἔστειλαν οἱ Λακεδαιμόνιοι πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας ζητοῦντες νὰ ἐμποδίσωσι τὴν προχώρησιν τῆς ἀρξαμένης ἐργασίας τοῦ τειχισμού. Ἐνώπιον τῶν προτάσεων τούτων τῶν Σπαρτιατῶν οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἐν δεινῇ ἀμηχανίᾳ. Ἄλλ' ἐξ αὐτῆς ἐξήγαγε τοὺς συμπολίτας ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀνκαθὼν τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου μετὰ τῆς γνωστῆς αὐτοῦ ἐπιδειξιότητος καὶ πανουργίας. Συνέστησεν εἰς τοὺς συμπολίτας νὰ ποστείλωσι τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν Λακεδαιμόνα δι' αὐτοῦ, νὰ ἐκλέξωσι καὶ ἄλλους συμπρεσβεις, ἀλλὰ νὰ μὴ στείλωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν Σπάρτην εὐθύς μετ' αὐτοῦ,

περιμένοντες ἕως τὸ τεῖχος ὑψωθῆ ἄρκετά, ὥστε νὰ εἶνε δυνατὴ ἢ ἐκ τοῦ ἀναγκαιοτάτου ὕψους ὑπερασπισίς τῆς πολέως. Προστάξας δὲ νὰ τειχίσωσι πάντες πανδημεὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες, χωρὶς νὰ φεῖδωνται μηδενός, μήτε ἰδιοτικῶς μήτε δημοσίου οἰκοδομημάτων, ἀλλὰ νὰ κρημνίζωσι πᾶν τὸ προστυχὸν ἐξ οὗ ἠδύναντο νὰ παραλάβωσιν ὑλικὸν διὰ τὰ κτιζόμενα τεῖχη, καὶ αὐτοὺς τοὺς τάφους τῶν πατέρων, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Σπάρτην.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπῆλκε μεγάλης τιμῆς παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν, ἧτις πιθανῶς ἐδείχθη πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν εἰς τὴν Σπάρτην μετάβασίν του μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Διὰ τοῦτο ὅτε, μεταβὰς εἰς τὴν Σπάρτην, δὲν προσήρχετο εἰς τὰς ἀρχάς, ἀλλ' ἀνέβαλλε τὴν ἐμφάνισιν, ἄλλοτε μὲν λέγων, ὅτι ἀνέμενε τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἔλευσιν τῶν συντρόφων, ἄλλοτε δὲ ἄλλα προφασιζόμενος ἐγένετο πιστευτὸς ὑπὸ τῶν ἐφόρων. Ἄλλ' ὅτε τέλος ἐπανειλημμένοι καταγγελία ἤρχοντο εἰς τοὺς Σπαρτιατάς ὅτι τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν προχωροῦσιν, οἱ δ' ἔφοροι ἤρχισαν πλέον πιστεύοντες εἰς τὰς εἰδήσεις ταύτας καὶ ταρασσόμενοι, προσελθὼν ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς αὐτοὺς, παρεκίνησε νὰ μὴ ἀπατῶνται ὑπὸ λόγων κενῶν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ στείλωσιν αὐτοὶ εἰς Ἀθήνας πρέσβεις, οἵτινες νὰ εἶνε χρηστοὶ καὶ νὰ φέρωσι μετ' ἀκριβῆ ἐξέτασιν εἰδήσεις πιστάς. Οἱ ἔφοροι, πεισθέντες, ἀπέστειλαν τὴν νέαν ταύτην πρεσβείαν, ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκράτησαν ἐν Ἀθήναις συμφώνως πρὸς τὸ μήνυμα τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις παρήγγειλε νὰ μὴ ἀπολύσωσι τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν πρὶν ἢ ἐπιστρέψωσιν οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τῆς Σπάρτης. Ἐν τούτοις δ' ἐφθάσαν παρὰ τὸν Εὐρώταν καὶ οἱ συμπρέσβεις τοῦ Θεμιστοκλέους, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Ἀβρώνυχος, ἐκινήσαντες ἐκ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰς ὁδηγίας αἱ εἶχε δώσει ὁ Θεμιστοκλῆς ἀναχωρῶν, ἧτοι ὅτε πλέον τὸ τεῖχος εἶχε προχωρήσει ἄρκετά. Τότε παρουσιασθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς δημοσίᾳ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους μετὰ τῶν συμπρέσβων, ἐδήλωσιν εἰς αὐτοὺς φανερῶς, ὅτι ἢ μὲν πόλις τῶν Ἀθηναίων εἶνε τετειχισμένη εἰς ἱκανὸν ὕψος, ὥστε νὰ σώζῃ τοὺς ἐνοικοῦντας, ἂν δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ σύμμαχοι ἐπιθυμοῦσιν τι, δύνανται νὰ στείλωσι πρεσβείαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἠξέουροι πολὺ καλῶς νὰ διακρίνωσι ποῖον εἶνε τὸ συμφέρον τὸ κοινὸν καὶ ποῖον εἶνε τὸ συμφέρον τῆς ἰδίης αὐτῶν πόλεως. Μετὰ σθένους ὑπέμνησεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἄνευ τῆς γνώμης τῶν συμμά-

χων εἶχον ἀποφασίσει ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν καὶ νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἂν χρειασθῆ νὰ προβῶσιν εἰς κοινὴν τινα ἀπόφασιν θάποδειξῶσιν, ὅτι οὐδενός ὕστεροῦσι περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ συγχρόνως διεβεβήκωσεν αὐτούς ὁ ῥήτωρ, ὅτι καὶ τῶρα φρονοῦσιν οἱ Ἀθηναῖοι συμφερότερον καὶ εἰς ἑαυτούς καὶ εἰς τοὺς συμμάχους νὰ εἶναι τετειχισμένοι αἱ Ἀθηναί. Πρέπει λοιπὸν ἢ ὅλοι οἱ σύμμαχοι νὰ ἔχωσιν ἀτειχίστους τὰς πόλεις αὐτῶν ἢ νὰ στέρξωσιν ὅσα ἤδη ἐπραΐξαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἡ σθεναρὰ γλῶσσα τοῦ Ἀθηναίου καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ τετελεσμένου ἀρώπησαν τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους. Κατηναγκασμένοι κατέπιον τὸ πικρὸν ποτήριον. Ἀποτυχόντες τοῦ ποθουμένου εἶχον κρύφιον ἄχθος, ἀλλ' αἱ Ἀθηναί εἶχον ἤδη τειχισθῆ. Οἱ πρόσβειε ἐκκτέρων ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια.

Ὁ περίβολος τοῦ νέου τείχους τῶν Ἀθηνῶν ἐγένετο πολὺ μεγαλύτερος τοῦ παλαιοῦ, οὕτως ὥστε ἡ πόλις ἀπέκτεισε πολὺ μεγαλύτερον ἔκτασιν ἐκείνης ἣν εἶχεν ἐπὶ τῶν Πεισιπτακτιδῶν καὶ τοῦ Κλεισθένους, εἰ καὶ οὐδέποτε ἐκτίσθησαν εἰκοδομηκῆ καθ' ὅλον τὸ ἐντὸς τῶν τειχῶν μέρος, ἀλλ' ἔμενον κενὰ, χρησιμοποιούντα εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἀγρῶν ὅπως κατὰφύγωσι καὶ κατασκηνῶσιν ἐν τῇ πόλει ἐν περιπτώσει κινδύνου. Τὸ νέον τεῖχος εἶχεν ἔκτασιν ἐξήκοντα ἀρχαίων σταδίων, ἤτοι δύο ὥρων καὶ ἐνὸς τετάρτου, ἐφθανε δὲ πρὸς βορρᾶν μέχρι σχεδὸν τῆς σημερινῆς Πλατείας Λουδοβίκου, ἐνθα κεῖται ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, πρὸς δὲ νότον μέχρι τῆς ὁδοῦ Φαλήρου, πέραν τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου, πρὸς δὲ δυσμὰς μέχρι τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν καὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου· τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἀκρότατον αὐτοῦ ὄριον ἐξικνεῖτο πέραν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου. Οὕτως ἐντὸς τῶν τειχῶν περιελαμβάνοντο οὐ μόνον ἡ Ἀκρόπολις, ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ ἡ λεγομένη Πινύξ, ἀλλὰ καὶ τὸ Ὀλυμπιεῖον. Ἡ βία μεθ' ἧς ἐκτίσθη τὸ τεῖχος κατεφαίνεται ἐτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θουκυδίδου, ἐπειδὴ καὶ λίθοι ἀκατέργαστοι ἦσαν ἐγκαταμεμιγμένοι εἰς τὸν περίβολον αὐτοῦ καὶ στήλαι ἀπὸ τάφων καὶ λίθοι εἰργασμένοι. Ἀκόμη δὲ καὶ τὴν σημερινὴν κατὰ τὴν σκαφὴν πρὸς ἔνθεσιν τῶν θεμελιῶν οἰκιῶν κτιζομένων ἐν διαφόροις μέρεσι τῶν Ἀθηνῶν ἀνκκλύπτονται τμήματα τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου τείχους καὶ ἐγκεκτισμένοι στήλαι ἐπιταφοί, ἔχουσαι ἐπιγραφὰς τῶν χρόνων τῶν πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων, οὐ μόνον

ἐπιμαρτυροῦσαι τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ Θουκυδίδου, ἀλλὰ καὶ δεικνύουσαι εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους σχεδὸν ἀσφαλῶς τὴν διεύθυνσιν τοῦ τείχους, τὸ ὅποιον ἀπὸ δικαστήματος εἰς διάστημα εἶχε πύργους καὶ πύλας ἀνοιγομένας πρὸς τὰς λεωφόρους τὰς ἀγούσας εἰς τὰ περιχωρὰ τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ ἔργον τῆς ὀχυρώσεως τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἦτο ἀτελές, ἂν δὲν συνεπληροῦτο διὰ τῆς τειχίσεως τοῦ Πειραιῶς, τοῦ ὁποίου τὴν σημερινὴν ἐγκαίρως εἶχεν ἀναγνωρίσει τὸ δικυγές τοῦ Θεμιστοκλέους ὄμμα. Οἱ τρεῖς αὐτοφρεῖς λιμένες τῆς πειραικῆς χερσονήσου ἦτοι ὁ καθ' αὐτὸ Πειραιεύς, τὸ σημερινὸν Πασᾶ λιμάνι, ἡ Ζέα, ἡ σήμερον κακῶς λεγομένη Μουνηχία, ὅπου τὰ θαλάσσια λουτρά τῶν Πειραιέων, καὶ ἡ Μουνηχία, ὁ ἐντεσθεν τῆς Καστέλλας μακρὰ τὸ νέον Φάληρον διὰ τῶν τειχῶν ἀποστραγγυλωθεὶς εὐόρμος λιμενίσκος, ἦσαν οἰονεὶ ἐκ φύσεως πεπλασμένοι διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως, ἐξ ὅτου ὁ Θεμιστοκλής, κατὰ γὰρ τὸν Πλάτωνα, ἐπέβλεψε εἰς τὴν θάλασσαν, κατέστησε τὰς Ἀθήνας δυνάμει ναυτικῇ. Ἡ ὀχύρωσις τῆς πειραικῆς χερσονήσου, ἄνευ τῆς ὁποίας τὰ νεώρια, ἅτινα ἠδῆναντο νὰ περιλάβωσι τετρακοσίας τριήρεις, θὰ ἦσαν ἐκτεθειμένα εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἐχθρῶν τῶν Ἀθηνῶν, εἶχεν ἀρχίσει ἤδη πρὸ δεκαεῖς ἐτῶν, κατὰ τὸ ἔτος 494, ὅτε ἀρχῶν ἐπώνυμος ἦτο ὁ Θεμιστοκλής, ἀλλὰ τὰ μετὰξὺ ἐπελθόντα πολεμικὰ ἔτη καὶ ἡ διπλῆ ἐγκατάλειψις τῶν Ἀθηνῶν εἶχον οὐ μόνον ἀνακόψει τὴν πρόσοδον τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ καταστρέψει τὰς γενομένας ἐργασίας.

Τὰ τείχη τοῦ Πειραιῶς, περιλαμβάνοντα καὶ ἐξασφαλιζοντα καὶ τοὺς τρεῖς λιμένας καὶ ἔχοντα περιμετρον δύο περίπου ὥρων, ἐκτίσθησαν μετ' ἐξαιρέτου ἐπιμελείας ἐκ λίθων ληθέντων ἐκ λατομείων αὐτῆς τῆς πειραικῆς χερσονήσου. Ὁμοδομήθησαν δ' ἐκ μεγάλων, λίθων δεδεμένων πρὸς ἀλλήλους ἐξωθεν διὰ σιδήρου καὶ μολύβδου. Τὸ ὕλον αὐτῶν πάχος ἀνήρχετο εἰς τρία μέτρα μέχρι τριῶν καὶ ἡμίσεος.

Διὰ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Πειραιῶς ὄχι μόνον ἀπέκτησαν αἱ Ἀθηναὶ ἐπίνοιον ἀσφαλέστατον καὶ ἀξίον τῆς ὄλης Ἑλλάδος, ὡς ἐμήνησεν ὁ Θεμιστοκλής εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλὰ καὶ ἡ πόλις οὕτως εἶπεῖν ἐδιπλασιάθη, κατοικισθέντος ἐν μικρᾷ ἀπὸ τῆς πόλεως ἀποστάσει πολυκνηρώπου ἐμπορείου, εἰς τὸ ὅποιον συνέρρευσαν ξένοι ἐξ πάντων τῶν μερῶν, ἔμποροι καὶ βιομηχάνοι, οὐκ ὀλίγον συντελέσαντες εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ ξένοι, οὗτοι ὀνομαζόμενοι μέτοικοι, ἦσαν ἐλεύθεροι μὴ Ἀθηναῖοι, Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι, τοὺς ὁποίους

ἐκάλει εἰ τὴν Ἀττικὴν τὸ εὐχάριστον τοῦ βίου καὶ ἡ εὐκολία τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν τεχνῶν. Οἱ μέτοικοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκλέγωσιν ἐκ τῶν ἀστῶν ἴδιον προστάτην καὶ νὰ πληρώνωσιν ἴδιον ἐτήσιον φόρον, τὸ μετοίκιον. ἦτοι δώδεκα μὲν ἀρχαίως δραχμαὶ οἱ ἄνδρες, ἐξ δὲ αἱ καθ' ἑαυτὰς ζῶσαι γυναῖκες ἐκέῖναι· δηλαδὴ ὅσαι δὲν συνέζων μετὰ συζύγου ἢ υἱοῦ. Πλὴν δὲ τούτου ἐμπορευόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν ὑπέκειντο εἰς φόρον, οὗ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι, οἱ ἐλεύθεροι Ἀθηναῖοι. Οἱ μέτοικοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκλέγωσιν ἐκ τῶν ἀστῶν ἴδιον προστάτην. Ἄλλως δὲ μετείχον τῶν πλείστων ὑποχρεώσεων ἀλλὰ καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀστῶν, οὐ μόνον συστρατευόμετοι μετὰ τῶν λοιπῶν πολιτῶν, πλὴν τοῦ ἵππικοῦ, ἀλλὰ

ΥΔΡΙΑΦΟΡΟΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΟΙΣ
ΕΚ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΖΩ.ΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς εἰσφοράς καὶ εἰς ὠρισμένας λειτουργίας λαμβάνοντες μέρος. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐορτῶν δὲ τῆς πόλεως δὲν ἔλειπον, συμπομπεύοντες καὶ αὐτοὶ ὡς ὑδριαφόροι, σκαφηφόροι ἢ σκιαδηφόροι. Οἱ μέτοικοι ἦσαν οἱ ὄχαιοι τοῦ ἀθηναικοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν τεχνῶν. Ἡ Ἀττικὴ εἶχεν ἀνάγκην πολλοῦ σίτου, ὅστις εἰσήγετο μάλιστα ἐκ τοῦ Πόντου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον δὲν ἦτο ἀνάξιον λόγου. Οἱ ἰχθύες ἐπερίσσευον, τὰ σῦκκα, ὁ οἶνος, τὸ ἔλκιον, τὰ πήλινα ἀγγεῖα τῆς Ἀττικῆς ἦσαν περιζήτητα, οἱ δ' Ἀχαρνεῖς κατεσκεύαζον ἄνθρακας ἐν ἀφρονίᾳ. Ἐχρειάζοντο λοιπὸν κινήσεις καὶ πολυκνηρωπία, ὅπως τὰ προϊόντα ταῦτα γείνωσι παρκαγωγὰ πλοῦτου. Ἐκτός δὲ τούτου ἐχρειάζοντο χεῖρες πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν τεχνικῶν

καὶ καλλωπιστικῶν ἔργων τὰ ὅποια εἶχεν ἀναλάβει ἡ πόλις. Διὰ τοῦτο ὁ Θεμιστοκλῆς πρότεινε καὶ κατώρθωσεν ὅπως οἱ μέτοικοι καὶ οἱ τεχνίται μείνωσι ἐπὶ τινα χρόνον ἀτελεῖς, ἵνα συρρεύσῃ κόσμος πολλὸς εἰς τὴν Ἀττικὴν. Νέκι δὲ ἀτυνομικκὴ καὶ ἀγορανομικκὴ ἀρχαὶ καθιδρυθεῖσαι καὶ τὸ ἄδολον κόμμα τοῦ νομίσματος τῶν Ἀθηναίων συνέτειναν νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς ἐμπόρους τῆς Μεσογείου τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀσφαλείας τῆς συναλλαγῆς ἐν τῇ ἀθηναικῇ πολιτείᾳ. Ἐν τούτοις δὲ αὕτη διὰ τῆς δραστηρίας τῶν πολιτῶν ἐργατικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς σωφροσύνης τῶν ἡγετῶν, δεξιῶς ἐπωφελομένων ἐκ τῶν σφαλμάτων τῶν ἄλλων πόλεων, οὐ μόνον τὰ ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου τραύματα ἠδυνήθη νὰ ἐπουλώσῃ, ἀλλὰ καὶ ἔσχυσε ν' ἀνέλθῃ εἰς περιωπὴν καὶ δύναμιν ἣν δὲν εἶχε ἀκόμη ἴδει ὁ κόσμος ὁ ἐλληνικὸς.

Ἡ προδοσία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Παυσανίου.

Ἡ ἐν Μυκάλη νίκη καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Σητού ἦσαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν ἐπιθετικοῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων, τὸν ὅποιον οὕτως εἰπεῖν ἔπειτα καθιέρωσε καὶ κατέστησεν ὑποχρεωτικὸν ἡ ἀπόφασις τῶν ἐν Πλαταιαῖς νικησαντων συμμάχων. Μετὰ τὰς νίκας ἐκεῖνας παρίστατο ἡ ἀνάγκη νὰ κοπῆ εἰς τοὺς Πέρσας πᾶσα ὁδὸς νέας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιδρομῆς. Τοῦτο δὲ κατωρθοῦτο ἂν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐξησφαλίζετο ἡ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων γενομένη ὑποταγὴ τοῦ Ἑλληνισπόντου καὶ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου καὶ καταλαμβάνετο ὁ Βόσπορος, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρεκωλύετο ἡ εἰς τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας ἐμφάνισις τῶν φοινικικῶν τριήρων διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων ἐν τῇ ἀπέναντι τῆς Φοινίκης κειμένῃ Κύπρῳ.

Ἡ ἐκστρατεία ἀνετέθη εἰς τὸ νικητὴν τῶν Πλαταιῶν τὸν ἐπίτροπον τοῦ ἀηλίου βασιλέως τῆς Σπάρτης, τὸν Πικυσανίαν. Ὁλη ἡ Πελοπόννησος ἔστειλεν εἰκοσι τριήρεις, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μόνον παρέσχον τριάκοντα, πλειότερας ἢ ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου. Οἱ νέκι ἐκ Μικρῆς Ἀσίας σύμμαχοι συνεπλήρωσαν τὸν ἀπαιτούμενον

ἀριθμὸν οὕτως ὥστε ὁ ὄλος στόλος συνέκειτο πιθανῶς ἐξ ἑκατὸν τριήρων, ὅπως εἶχε ψηφίσει διὰ τὸν ἐπιθετικὸν πόλεμον τὸ ἐν Πλαταιαῖς συνέδριον· τούτων διεκρίθησαν ἰδίως διὰ τὴν προθυμίαν αὐτῶν οἱ Σάμιοι, οἱ Λέσβιοι καὶ οἱ Χῖοι.

Τὸ θέρος τοῦ 478 π. Χ. ὁ στόλος ἐπλευσεν εἰς τὴν Κύπρον, ἧς τὸ πλεῖστον μέρος ὑπετάγη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ φιλελληνικαὶ φατρίαι τῶν πόλεων τῆς νήσου ὑπεστηρίχθησαν καὶ ἐδοξηθήθησαν πρὸς ταχεῖαν ἀπόσσεισιν τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ. Ἡ Κύπρος ἐλευθερωθεῖσα κατέστη οἰοῦναι πρόσκοπος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπέναντι τῆς Φοινίκης, ὥστε ἔπειτα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκ τῶν φοινικῶν λιμένων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκπλεύσωσι πολεμικὰ πλοῖα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν Περσῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Παυσανίας ἤγαγε τὸν στόλον ἐκ τῆς Κύπρου εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ πλεύσας εἰς τὸν Βόσπορον ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον, τὸ ὅποιον κατεῖχον οἱ Πέρσαι καὶ εἰς τὸ ὅποιον ὁ Σέρξης εἶχε στείλει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐν αὐτῷ περσικῆς φρουρᾶς ἐπιφανεῖς συγγενεῖς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ἐκ τῶν βαρβάρων ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν νικητῶν, ἄλλοι δ' ἠχμαλωτίσθησαν, ἐν οἷς Μῆδοι καὶ Αἰγύπτιοι στρατιῶται καὶ οἱ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου συγγενεῖς καὶ ὁμοτράπεζοι τοῦ Σέρξου.

Διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου κατελήφθη ὁ Βόσπορος καὶ ἐκλείσθη ἢ ἐκ τῆς Ἀσίας διαβάσεως εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀποκοπέσσης τῆς διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίας τοῦ περσικοῦ κράτους μετὰ τῶν ὑποτελῶν καὶ συμμάχων τῆς Θράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας καὶ ἀπομονωθεῖσάν τῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ περσικῶν φρουρῶν. Οἱ Ἕλληνες, κατέχοντες τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ τοῦ Βοσπόρου πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν Κύπρον πρὸς νότον, ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι βέβαιοι κύριοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Δύο μόνον ἔτη εἶχον παρελθεῖ ἀφ' οὗ χρόνου αἱ περσικαὶ στρατικαὶ ὑπὸ τὸν Μακρόνιον κατέκλυζον τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βοιωτίαν, καὶ ἤδη οἱ μὲν τότε ἐπιτιθέμενοι Πέρσαι ἦσαν ἠττημένοι, οἱ δὲ τότε ὑπὸ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς πιεζόμενοι Ἕλληνες, ἀναλαβόντες μετὰ θάρρους τὴν κατὰ τῶν πολεμίων ἐπίθεσιν, ἐνίκων αὐτοὺς ἔξω τῶν ἑαυτῶν πατρίδων καὶ διέπλεον νικηφόροι τὰς θαλάσσας ἀπὸ τῆς Κύπρου μέχρι τοῦ Βοσπόρου, ὑποτάσσοντες τὰς κτήσεις τοῦ μεγάλου βασιλέως, σωρεύοντες πλοῦσις λάφυρα καὶ αἰχμαλωτίζοντες αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς τοῦ χθῆς καὶ πρῶην φοβεροῦ

Μονάρχου. Ἡ ἀλλοίωσις τῆς τύχης, ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων ἦτο ἀληθῶς θαυμαστή. Ἀνὴρ ὕψ' οὐ τὴν ἀρχηγίαν διαπραττόνται κατορθώματα τοιαῦτα δύναται πράγματι ἀλλοφρονήσῃ ἂν δὲν ἔχῃ ἔκτακτον δύναμιν διανοίας καὶ σπανίαν ἐδρασιότητα χαρακτηῆρος. Ἄλλ' ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν, ὁ κατὰ κτητὴς τῆς Κύπρου, ὁ ἐλευθερωτὴς τοῦ Βυζαντίου δὲν εἶχε τὰς ἐξόχους ταύτας ἀρετάς. Ἡ ὑπερήφανος φύσις τοῦ Ἡρακλείδου μετέπιπτεν εἰς ἀγέρωχον καταφρόνησιν τῶν ὑπ' αὐτὸν, εἰς δὲ τὸν ἀσταθὴ αὐτοῦ χαρακτηῆρα παρεῖχε σθένος ἐν μόνον αἴσθημα, ἡ ἀκρατος φιλοδοξία. Εὐθύς μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς νίκην ἀνεφάνησαν αἱ δύο αὐταὶ κηλίδες τοῦ Λακεδαιμονίου στρατηγοῦ καὶ ἀντιβασιλέως, ὅτε ἠθέλησε νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα ἐπὶ τοῦ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἀφιερωθέντος ἀναθήματος τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ὅσαι μετέσχον τοῦ ἀγῶνος. Ἡδὴ ἐκεῖ παρὰ τὸν Ἀσωπὸν, ὅτε εἰσῆλθεν νικητὴς εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν, ἐθάμβωσε τὰ ὄμματα τοῦ λιτοῦ γόνου τῆς Σπάρτης ὁ πλοῦτος, ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ γλιδὴ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἀσίας. Καὶ τὸ μὲν ὄνομα τοῦ Παισανίου ἐσβέσθη ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τοῦ πανελληνίου δελφικοῦ ἀναθήματος, τὴν δὲ λοιπὴν ὑπερφροσύνην τοῦ ἀνδρὸς περιέστειλεν ἐπὶ βραχὺ ἡ λιτότης τῆς παρὰ τὸν Εὐρώταν ἀπλοϊκῆς γενετείρας. Ἄλλ' ὅτε εἰς τὰ λάφυρα τὰπὸ τῶν Πλαταιῶν προσέθηκε τὴν πλουσίαν λείαν τῶν νικῶν τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Βυζαντίου, ὅτε διαπλεύσας νικηφόρος τὸ Αἰγαῖον ὡς ἡγεμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἰσῆλκε τροπαιοῦχος εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐκεῖ, πλησιέστατα, ἀπέναντι τῆς Ἀσίας ἐξεχύθη ἀκράτητος ἡ ψυχὴ τοῦ δοξομανοῦς.

Ὁ Παισανίας ἐλησμόνησεν ἐν Βυζαντίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ὁ προσωρινὸς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως τῆς Σπάρτης, τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ του Λεωνίδου τοῦ πεσόντος ὑπὲρ πατρίδος ἐν Θερμοπύλαις ὁ ὑπεύθυνος ἐντολοδόχος τῶν διαταγῶν τῆς Σπάρτης, ὁ τεταγμένος ἐκτελεστής τῶν ἱερῶν ἀποφάσεων τῆς ἑλληνικῆς συμμαχίας. Ἄν μετὰ τὴν νίκην τῶν Πλαταιῶν ὀνόμαζεν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ δελφικοῦ ἀναθήματος Ἑλλήνων ἀρχηγόν, τῶρα ἐτόλμα νὰ ἐπιγράψῃτε ἀρχων τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τοιοῦτος ἀληθῶς ἐφικτάσθη νὰ γείνη. Πρὸς δὲ τοῦτο δὲν ἐδίστασε νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς αὐτὸν τὸν ἐθνικὸν ἐχθρόν. Ἀποστείλας κρυφίως εἰς Σάρδεϊς, ὅπου διέμενον ἀκόμῃ ὁ Ξέρξης, τοὺς Πέρσας αἰχμαλωτοὺς, περὶ ὧν διέδωκεν, ὅτι διέδρασκον, ἐπέμφε μετ' αὐτῶν πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα διὰ τοῦ

πιστοῦ αὐτῷ Γαγγύλου τοῦ Ἐρετριέως ἐπιστολῆν, δι' ἧς ἐζήτηι εἰς γάμον μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Πέρσου μονάρχου. Ὑπέσχετο δὲ νὰ καταστήσῃ εἰς τὸν Ξέρξην ὑποχείριον τὴν τε Σπάρτην καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, καὶ παρεκάλει νὰ σταλῇ εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀνὴρ πιστὸς πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς λόγους καὶ συμφωνίας. Ὁ Ξέρξης ἠγαπήθη τὸν Παισακίαν ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τῶν αἰχμαλώτων· οὐδὲν δ' ἀπαντήσας εἰς αὐτὸν περὶ τοῦ μελετηθέντος γάμου, παρεκίνησε νὰ φροντίζῃ νυκτὸς καὶ ἡμέ- περὶ ὧτων ὑπεσχέθη, βέβαιος ὢν, ὅτι θὰ τύχῃ πάσης δυνατῆς διὰ χρημάτων καὶ στρατοῦ ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἔστειλε δὲ κατὰ τὴν ἐπιθεμίαν τοῦ Παισακίου ὡς σκτράπην τῆς Φρυγίας, ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου, τὸν προδοτικὸν σύντροφον τοῦ Μακρονίου, Ἀράβαζον, ὅστις πάντοτε εἶχεν ὑποστηρίξει τὴν πολιτι- κὴν τῆς διὰ παραχωρήσεων πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ δεκασμοῦ διὰ χρημάτων διαίρεσιν καὶ ὑποδούλωσιν αὐτῶν.

Ἡ προχωροῦσα ἐπιτυχία τῶν σχεδίων τοῦ Παισακίου ἐξώθησεν αὐτὸν εἰς τρόπους ἡγεμονικούς καὶ δίκιταν Ἀσιακοῦ μονάρχου. Ἐν τοῖς μικροῖς προεδήλου πλέον τὰς μεγάλας ἀποφάσεις αἰτίνας κατεῖ- χον τὴν διάνοικν αὐτοῦ καὶ τὴν ψυχὴν. Ἐνεθύετο στολὴν μηδικὴν πορευόμενον διὰ τῆς Θράκης ἐδορυφόρου αὐτὸν Μήδου καὶ Αἰγύπτιοι στρατιῶται· ἀπὸ τῆς τροπέζης ἐξεδιώχθη ὁ μέλας ζωμὸς τῶν Σπαρ- τικῶν καὶ παρετίθετο ἐδέσματα περσικὰ καὶ ἐδέσποξε κατ' αὐτὴν μεγαλοπρέπειαν ἀνατολικήν. Τὸ ἄθος αὐτοῦ ἐγένιν ἀγέρωχον, καὶ κα- τέστη δυσπρόσιτος δίκην Ἀσιακοῦ μονάρχου, πρὸς πάντας δὲ τοὺς πλησιάζοντας αὐτὸν ἐφέρετο μετ' ὄργης. Τοὺς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ κατακτητὰς τοῦ Βυζαντίου Ἕλληνας μετεχειρίζετο οὐχὶ ὡς συμμάχους, ἀλλ' ὡς δούλους, ὑποτάσσων αὐτοὺς εἰς τὰς θελήσεις καὶ τὴν αὐθάδειαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τιμωρῶν σκληρῶς τοὺς παραβάτας.

Ἡ τοιαύτη διαγωγή τοῦ Παισακίου ὑπῆρξεν ὀλεθρὴ εἰς τὴν Σπάρτην, ἥτις, ἀποξενωθείσα τῶν συμπαθειῶν τῶν συμμάχων, εἶδεν αὐτοὺς ἀπαρνούμενους τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς καὶ μεταπίπτοντας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. ἀλλ' ὑπῆρξεν ὀλεθρὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις, ὑπὸ τῆς δοξομανίας τυφλωθεὶς, ἐλησημόνησε καὶ τὸ καθήκον αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸ πρόπαιον τῶν Πλαταιῶν.

Οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης, μαθόντες τὴν ὑπερφίαλον διαγωγὴν τοῦ Παισακίου καὶ τὰς ζημίας ὧν ἠπέλει νὰ γείνη πρόξενος, τὴν παρ'

αὐτοῦ ἀπάρνησιν τῶν λιτῶν σπαρτιατικῶν, ἠθῶν τὰς περὶ προδοσίας ὑποψίας αἱ διήγειρον αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀνεκάλεσαν αὐτὸν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὁ Παισάνιος δὲν ἐφοβήθη μὴ καταδικασθῆ, ἀφήσας δὲ τὸν Γόγγυλον διοικητὴν τοῦ Βυζαντίου, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πατρίδα, διανοούμενος νὰ ἐξκολοθῆσῃ καὶ ἐκεῖθεν τὴν μετὰ τῶν Περσῶν συνεννόησιν καὶ ἐλπίζων, ὅτι θὰ κατώρθου νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ Βυζάντιον ὡς στρατηγός, ὅπως ἐγγὺς τῆς Ἀσίας εὐρισκόμενος ἐπιτύχῃ ὅτι ἐσκοπέι, νὰ γείνη ἀρχὼν τῆς Ἑλλάδος τῇ βοήθειᾳ τοῦ μεγάλου βασιλέως.

Ὁ Παισάνιος, μεταθὰς εἰς τὴν Σπάρτην καὶ κριθεὶς, εὐρέθη μὲν ὑπεύθυνος διὰ τινὰ ἰδιωτικὰ ἀδικήματα, ἀλλ' ἐν τῆς κυρίως ἠθώθη Ἄλλὰ δὲν ἐξεπέμφθη πάλιν στρατηγός, καὶ διέμενον ἐν Σπάρτῃ, ἕως αἴφνης ἐπιβιβάσθεις εἰς πλοῖον ἐξ Ἐρμιόνης διεξεπεραιώθη εἰς τὸν Βόσπορον, περιφραῶν τὰς διαταγὰς τῶν ἐφόρων καὶ ἀφίρων τὴν ἐν Σπάρτῃ ἀντιβασιλείαν. Ἐπιστρέψας εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐξηκολούθει διάγων τὸν αὐτὸν ὑποπτον βίον. Ἐκδιωχθεὶς δὲ τέλος ἐκεῖθεν παρὰ τῶν Ἀθηναίων, κατέφυγεν εἰς τὴν Τρωάδα, ὅπουθεν εὐκολώτερον συναννοεῖτο πρὸς τοὺς βραδύτους. Ἐκεῖ ἐβῆσεν αὐτὸν κήρυξ τῶν ἐφόρων ἐκ Σπάρτης, ἀπαιτοῦντων τὴν ἐπιστροφήν αὐτοῦ καὶ ἀπειλοῦντων, ὅτι, εἰ μὴ ἐπιστρέψῃ, θὰ κηρυχθῆ κατ' αὐτοῦ πόλεμος ὡς κατ' ἐχθροῦ τῆς Σπάρτης. Ὁ Παισάνιος ἐπέστρεψε, πεπειθὼς εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἐν τῇ Λακεδαιμονίᾳ φίλων του καὶ τρέφων τὸ σχέδιον νὰ προκηρύξῃ ἐλευθερίαν εἰς τοὺς εἰλωτας καὶ ἐπ' αὐτῶν στήριζόμενος νὰ κηρύξῃ τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου, νὰ καταργήσῃ τὴν δύναμιν τῶν ἐφόρων καὶ νὰ νεκρώσῃ οὐκ ἄνευ τῆς βοήθειας τῶν Περσῶν καὶ ἐκ συνεννοήσεως μετ' αὐτῶν μεγαλειότεραν τὴν βασιλικὴν ἀρχήν.

Ὁ Παισάνιος δὲν ἠπατήτατο τοιαῦτα ὑπολογίζων. Οἱ αἱ περιστάσεις εἰδήσεις περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν τυχῶν αὐτοῦ ἀποδεικνύουσι, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι προέβησαν εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ προδότου μετὰ βραδύτητος καὶ περισκέψεως ἐκτάκτου, μετ' ἀναβολῆς καὶ δυσκολίας, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν, ἂν δὲν φαντασθῶμεν ἐν τῇ Σπάρτῃ ἰσχυρὰν μερίδα, ἀντιπροσωπευομένην καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῷ συνεδρίῳ τῶν ἐφόρων, ἣτις κύνει αὐτὸν, ἂν δὲν ὑποθῶσμεν, ὅτι ἡ Σπάρτη ἐπὶ δέκα ὄλα ἐτὴ δὲν ἐβλεπε δυσχερέστως τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν περσικὴν αὐλὴν καὶ τὴν ἐχθρο-

τητα αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐν τῷ ἀρχομένῳ ἀνταγωνισμῷ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ ἔφοροι ἄμα ἐλθόντα τὸν Πausανίαν εἰς τὴν Σπάρτην ἔρριψαν εἰς τὴν εἰρκτὴν, ἔχοντες τοῦτο τὸ δικαίωμα ἐκ τῶν νόμων. Ἀλλὰ κατερθώσας νὰ ἐξέλθῃ τῆς φυλακῆς κατέστησεν ἑαυτὸν εἰς κρίσιν εἰς πάντας τοὺς θέλοντας νὰ καταγγείλωσιν αὐτόν. Οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ πόλις ἀνεσκόπουσαν τὸ παρελθὸν τοῦ ἀνδρός. Πολλὰ εὐρίσκοντο ἐν αὐτῷ τὰ ὑποπτικὰ, ἀλλὰ δὲν ἐπέιθοντο οἱ ἔφοροι, μὴ θεωροῦντες αὐτὰ ὡς ἀρκούσας καὶ ἀναμφισβητήτους ἀποδείξεις. Εἴλωτες προσερχόμενοι κατήγγελλον τὰς πρὸς αὐτοὺς ὑποσχέσεις τοῦ Πausανίου, τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ πρὸς ἐπανάστασιν καὶ συνωμοσίαν. Ἄλλ' οἱ τῶν εἰλῶτων μηνυταὶ δὲν ἐπιστεύοντο. Τέλος παρουσιασθῆ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΝΙ ΠΑΠΥΡΟΥ ΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΗ

εἰς τοὺς ἐφόρους μηνυτῆς ἀνὴρ ἐκ τῆς πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς Ἀργίλου, εἰς ὃν ὁ Πausανίας εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὰς τελευταίας πρὸς τὸν Ξέρξην ἐπιστολάς του, ὅπως διαβιβάσῃ αὐτάς εἰς τὸν Ἀρτάβαζον, Ὁ ἄγγελος, ἀναλογισθεὶς, ὅτι οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ σταλέντων ὑπὸ τοῦ Πausανίου ἐπέστρεψεν, ὑποπτεύθη καὶ ἤνοιξε τὴν ἐπὶ παπύρου γεγραμμένην καὶ εἰς σχῆμα κυλίνδρου συνεστραμμένην ἐπιστολήν, λύσας τὸ νῆμα δι' ὧν ἦτο προσδεδεμένη καὶ ἐφ' οὗ ἦσαν αἱ σφραγίδες.

Αἱ ἐπιστολαὶ ἀπέδειξαν τὸ θάσιμον τῶν ὑποψιῶν, καθότι ἐν αὐταῖς ἐδίδετο ἡ παραγγελία νὰ φανευθῇ ὁ κομιστῆς μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἐπιστολῶν, Ὁ μηνυτῆς παρέδωκεν εἰς τοὺς ἐφόρους τὰ γράμματα, αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ ἐγγλήματος. Ἄλλ' οἱ ἔφοροι καὶ πάλιν

ἐδίστασκαν νὰ προβῶσι. Καὶ ὅτε δὲ θελήσαντες νὰ γείνωσιν αὐτή-
κοι καὶ κρυβέντες ἐπὶ τοῦ Ταινάρου, ἤκουσαν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν
ὄτων τὸν Παιστανίαν λαλοῦντα φανερώς περὶ τῆς ἐπιστολῆς καὶ συ-
νεννοήσεως πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα μετὰ τοῦ μηνυτοῦ, καταφυγόν-
τος ἐκεῖ ὡς ἰκέτου κατα συμβουλήν τῶν ἐφόρων, καὶ τότε δὲν συνέ-
λαβον ἐπ' αὐτοφώρῳ τὸν προδότην, ἀλλ' ἀφῆκαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ
εἰς Σπάρτην. Ἐκεῖ δὲ μέλλων νὰ συλληφθῇ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν
στιγμὴν εὐνοούμενος ὑπὸ δύο ἐκ τῶν πέντε ἐφόρων, προέφθασε τρέ-
χων νὰ καταφύγῃ εἰς τι οἴκημα ἐν τῷ τεμένει τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθη-
νης. Τὸ οἴκημα ἐκυκλώθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλ' εἰς οὐδένα
ἐπέτρεπεν ἡ ἀρχαία θρησκεία νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὸν ἰκέτην,
καὶ ἀληθῶς οὐδεὶς ἐθίξεν αὐτὸν· ἀλλ' ἀφῆρῆθη ἡ στέγη τοῦ ἱεροῦ
οἰκήματος, ἐκτίθησαν αἱ θύραι καὶ ὁ ἰκέτης κλεισθεὶς ὡς ἐν εἰρκτῇ
κατεδικάσθη ν' ἀποθάνῃ, ὑπὸ λιμοῦ. Ὁ θάνατος εἶχεν ἀρχίσει νὰ ψύχῃ
τὰ μέλη του, ἀλλ' ἦτο ἔμπνοος ἀκόμη, ὅτε ἐξήχθη, ὅπως μὴ μω-
λύνη τὸν ἱερὸν οἶκον τῆς θεᾶς ὁ νεκρὸς τοῦ νικητοῦ τῶν Πλαταιῶν,
τὸ πτώμα τοῦ προδότου (456 π. Χ.)

Ἡ ἴδρυσις τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας

Τὸ μέγα ἔργον τοῦ ὁποίου ἔγεινεν εἰρηγητῆς ὁ Θεμιστοκλῆς ἡ
πρὸς τὴν θάλασσαν τροπὴ τῶν Ἀθηναίων, ἡ αὐξήσις τῆς ναυτικῆς
δυνάμεως τῆς πόλεως ἔσχε ταχέως ἐπακούουθα σπουδαῖα. Ἡ δύ-
ναμις καὶ ἡ ἀκμὴ, ἣτις ἔλαθε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ τὴν γένεσιν ἐν
Ἀθήναις, ἣτις κατεδείχθη φεινῶς ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Σαλαμῖνι,
συντελέσθη ἐν Βυζαντίῳ. Ὅτι ἤρχισεν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέρανεν ὁ
Ἀριστείδης.

Διὰ τῆς νίκης τῶν Πλαταιῶν ἀπεσοβήθη ὁ ἀπὸ τῶν Περσῶν κίνδυνος.
Σπαρτιᾶται καὶ Ἀθηναῖοι, Πελοποννήσιοι καὶ νησιῶται Ἴωνες καὶ
Δωριεῖς ἀνέλαβον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παιστανίου τὸν κατὰ τῶν
Περσῶν ἐπιθετικὸν ἀγῶνα. Ἡ Ἑλλὰς παρουσιάσθη οἰονεὶ εὐρυτέρα-
ἡ Σπαρτιατικὴ ἡγεμονία ἐφαίνετο ἕσον οὐδέποτε ἰσχυρά. Τὰ μὲν
πλοῖα ὧν ἤρχεν ὁ Παιστανίας ἦσαν ὀλιγώτερά τῶν τοῦ ἐλληνικοῦ
στόλου ὅστις ἐναυμάχησεν ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Σαλαμῖνι, ἀλλ' οἱ
τάξαντες αὐτὰ εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Σπάρτης ἦσαν περισσότεροι ἢ
ἄλλοτε, ἐξετείνοντο μέχρι τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὅτε

μετά τὰς ἐν Κύπρῳ καὶ κατὰ τὸν Βόσπορον νίκας οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπέδευσαν νικηταὶ ἐν Βυζαντίῳ, παρελθόντος τοῦ κινδύνου, ἀναβληθέντων τῶν ἀγώνων, ἢ ἔμφυτος διαθορὰ τοῦ δωρικοῦ πρὸς τὸ ἰωνικὸν στοιχείον ἀνερριπίσθη καὶ πάλιν ἐντὸς βραχέος χρόνου. Ἡ ἀπότομος μεταβολὴ τοῦ Παυσανίου, οἱ τραχεῖς αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἴωνες τρόποι, ἢ προσβλητικὴ προτίμησις τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Πελοποννησίων, ὡς εἰ οὗτοι ἦσαν οὐχὶ συστρατιῶται, ἀλλὰ δεσπότες τῶν λοιπῶν συμμάχων, ἐξετράχυναν τὰ πράγματα καὶ ὤθησαν εἰς ἀναπόφευκτον ῥῆξιν. Πρὸς τὸν αὐθάδη καὶ δεσποτικὸν χαρακτῆρα τοῦ Παυσανίου ἀντιπρόβαλλον οἱ νέοι σύμμαχοι τὸν δίκαιον καὶ ἐμβριθῆ τρόπον τοῦ Ἀριστείδου, τὴν εὐγένειαν τοῦ Κίμωνος καὶ φιλανθρωπίαν. Ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἀρχηγῶν ἐξεικονίζετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πληρωμάτων τοῦ ἠνωμένου στόλου καὶ τῶν δύο πόλεων, τῷ Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, ἢ διαφορᾷ. Ἀφ' ἐνὸς παρουσιάζετο ἡ Σπάρτη, δεσποτικὴ καὶ ἀλαζῶν κέντρον καὶ σκοπὸν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς θεωροῦσα τὴν Πελοπόννησον, ἄλλως δ' ἄτολμος καὶ πράττουσα μόνον ὅτι ἀπολύτως ἀνγκαῖον καὶ συμφέρον καὶ ὀκνοῦσα νάναλαβῆ ἀγῶνας ὑπερποντίους ἀφ' ἑτέρου δ' αἱ Ἀθηναῖ, ἢ τολμηρὰ πόλις τῶν νεωτεροποιῶν τῶν ἐχόντων καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὸ θάρρος νὰ ἐπιχειρῶσιν ὅτι ἂν ἀποφάσιωσιν τῶν οὐδέποτε στερουμένων ἀγαθῶν διαθέσεων καὶ πάντοτε εὐελπίδων ἐν τοῖς δεινοῖς ἢ ἐστίαι τῶν ἀόκνων ἀποδημητῶν, τῶν ἀκουράστων τολμητιῶν, διὰ τοὺς, ὁποῖους ὁ κίνδυνος ἦτο χρεὰ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ πρέποντος ἐορτή.

Ὅτε ἡ διαγωγὴ τοῦ Παυσανίου κατέστη ἀφόρητος εἰς τοὺς συμμάχους, ἢ ἐκλογὴ δὲν ὑπῆρξε δύσκαλος δι' αὐτούς. Ἐκεῖνο πρὸς τὸ ὅποιον ἔφερεν αὐτούς ἡ συγγένεια τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔλεγεν εἰς αὐτούς ἢ καρδίαι των, τοῦτ' αὐτὸ ὑπεδείκνυμεν εἰς αὐτούς τὸ συμφέρον καὶ ἐπέβαλλον αἱ περιστάσεις. Ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς προδοσίας τοῦ ἀντιδικσιλέως καὶ ἀντιπροσώπου τῆς Σπάρτης καὶ ἡ πεποιθήσις, ὅτι μόνον αἱ Ἀθηναῖ, ἢ θεωρουμένη μητρόπολις τῆς Ἰωνίας, ἠδύναντο καὶ ἠθέλον ἐκ τε συμπαθείας καὶ ἐκ συμφέροντος νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν μακρὰν τῆς πατρίδος πόλεμον. ὅστις ἀπῆρτετο ὅπως μείνῃ ἐλεύθερος ἀπὸ τῆς περσικῆς δουλείας ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔπεισε τοὺς συμμάχους νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης, ἣν καθίστανεν ἐπαχθῆ τοῦ Παυσανίου ἢ ὑπεροψία καὶ βιασιότης, καὶ νὰ στραφῶσι πρὸς τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας ἐποίουν ἀγαπητάς τὸ φιλοδίκαιον τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Κίμωνος ἢ εὐπροσηγορία.

Οἱ Σάμιοι, οἱ Λέσβιοι, οἱ Χίοι καὶ οἱ νεωστὶ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῶν Περσῶν Ἕλληνας τῶν κατὰ τὸν Ἑλλάςποντον καὶ τὴ Προποντίδα θρακικῶν παραλίων προέτειναν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νάναλάβωσιν αὐτοὶ τὴ ἡγεμονίαν ἀντὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Ἀριστείδης ἐδέχθη τὰς προτάσεις αὐτῶν εἰ καὶ ἀνελογίζετο βεβαίως τὴν σημασίαν τοῦ διαθήματος τούτου, ὅπερ, ἐπιφέρειν διχασμὸν τῆς ἑλληνικῆς συμμαχίας, ἡδύνατό νά προκαλέσῃ φανερά βῆξιν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν Σπάρτην. Ὅτε δὲ ὁ Πυρραϊκὸς ἀνεκλήθη τὸ πρῶτον καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τὰς τριήρεις τῶν Πελοποννησίων, οἱ Σπαρτιατῆται, συνιδόντες, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον δεχθῆ καὶ ἀναλάβει τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ὑπολειφθέντος στόλου καὶ ὅτι ὁ ἀπλόου τῶν πελοποννησιακῶν πλοίων ἡδύνατο νά θεωρηθῆ ὡς ὑποχώρησις τῆς Σπάρτης, ἐστειλάν εἰς Βυζάντιον νέας τριήρεις ὑπὸ τὸν Δόρκιν, ἀναθέντες εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἴωνες δὲν παρέδωκαν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Δόρκιν, ὅστις ἀπῆλθεν ἄπρακτος εἰς τὴν Σπάρτην.

Ὁ διχασμὸς τῆς ἑλληνικῆς ὁμοκλιμακίας ἐπῆλθεν οὕτω πλήρης. Ἐν Βυζαντίῳ ἡ Ἑλλάς ἀπηνήθη τὴν Σπάρτην, ἡ ἡγεμονία τῶν Λακεδαιμονίων κατέπεσε, καὶ ἀντ' αὐτῆς, ἰδρύθη ἡ τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλὰ τί θά ἐπραττεν ἡ Σπάρτη; τί θά ἐγίνετο ἐν Ἀθήναις; ἔμελλον οἱ Ἀθηναῖοι νάποδεχθῶσι τὰ τελεσθέντα κατὰ τὸν Βύσπορον; ἔμελλεν ἡ Σπάρτη νάνεχθῆ τὴν ἐξασθένεισιν ταύτην καὶ τὴν ὕβριν;

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόησαν, ὅτι ἀπαδεχόμενοι τὴν ἡγεμονίαν, οὐ μόνον τὸ γόητρον τῆς πάλεως ἡῤῥκάναν, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς ἐπεξέτεινον καθ' ὅλας τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας· διὸ προθύμως ἀνέθηκαν τὸν ὄργανισμὸν τῆς συμμαχίας, ἥτις ἦτο κατ' ἀξιοχὴν ναυτική, εἰς τὸν Ἀριστείδην. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι συνείδον, ὅτι τὸ πταίσμα του Πυρραϊκοῦ τοῦ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἴωνων, ἠλάττωνε μὲν τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ἀπήλλασσεν αὐτοὺς τῶν φροντίδων καὶ κινδύνων μακρυνῶν ἐκστρατιῶν τῶν ὁποίων αἱ διὰ τὴν ἄλλως ἀπλοικὴν πόλιν κακκαὶ συνέπειαι εἶχον καταδειχθῆ καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει (476 π. Χ.) γενομένην ἐκστρατείαν τοῦ ἐτέρου βασιλέως τῆς Σπάρτης. Ὁ Λεωτυχίδης, σταλεὶς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπως τιμωρήσῃ τοὺς Ἀλευάδας καὶ τοὺς ἄλλους Θεσσαλοὺς τοὺς συμμαχῆσαντας μετὰ τοῦ Μαρδονίου, δὲν ἐτίμησε προσηκόντως τὰ σπαρτιατικὰ ὄπλα δεκαθεῖς ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ τῶν πλουσίων δυναστῶν τῆς ἱπποτροφου

Θεσσαλίας. Τὸ ὀλίσιθμα τῶν δύο νικητῶν τῶν Πλαταιῶν καὶ κῆς Μυκάλης ἐφόβειε τοὺς Λακεδαιμονίους οἵτινες φιλοτιμηθέντες ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων καὶ πεισθέντες ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ συνετοῦ Ἐτοιμακρίδου, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἀντιτάξωσι τὴν βίαν εἰς τὴν θέλησιν τῶν ἀποστάντων συμμάχων καὶ τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἀθηναίων.

Εἰς τὴν νέαν συμμαχίαν ἐδόθη μὲν ὁ τύπος ἀμφικτυονίαις, ἐχούσης κέντρον τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ, ἀλλ' ἡ βᾶσις αὐτῆς δὲν ἦτο θρησκευτικὴ, οὐδὲ σκοπὸς αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ τήρησις ἀμοιβαίων τιμῶν ὑποχρεώσεων τῶν πόλεων ὑπὸ τὴν σκέπη τῆς θεότητος. Ἡ ὁμοσπονδία ὑπῆρξεν καθαρῶς πολιτικὴ καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἐθνικὸς. Ὁ δὲ θεὸς, ὁ ἀκτινοβόλος Ἀπόλλων, ὁ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς Ἴωνας, δὲν ὑπῆρξεν ὁ παρέχων τὴν ὑπάρξιν καὶ τὸ κύρος εἰς τὴν συμμαχίαν, ἀλλ' ὁ καθυγιαζὼν τῶν ἐθνικῶν ἐκείνων σύδεσμον καὶ χορηγῶν ἐν τῷ ἀπὸ παλαιστάτων χρόνων περιρρανεῖ αὐτοῦ τεμένει τόπον διὰ τὰς κοινὰς συνελεύσεις τῶν συμμάχων καὶ χώρον ἀσφαλῆ διὰ τὴν φύλαξιν τῶν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς αὐτῶν σκοποῦς προωρισμένων χρημάτων.

Σκοπὸς τῆς συμμαχίαις ὑπῆρξεν ἡ ἐκδίκησις κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως διὰ τὰ δεινὰ ἅτινα ἔπαθεν ὑπ' αὐτοῦ ἡ Ἑλλάς, ἡ ἐλευθέρωσις τῶν εἰς τοὺς Πέρσας ὑποδούλων Ἑλλήνων. Ἡ Ἑλλάς ἐν ἐνότητι, ἡ Ἑλλάς ἐν ἐπιθέσει τοιοῦτο τὸ νέον, τὸ μέγα, τὸ ἱερόν πρόγραμμα τῶν συμμάχων, πρόγραμμα δυνάμενον νὰ ἐλευθέρη καὶ σαγηνεύσῃ ὑποσχόμενον κῆρξιν ταχεῖαν καὶ μέλλον εὐρὴν, ἀλλὰ συνεπαγόμενον καὶ ὑποχρεώσεις μεγάλας. Ὁ καθορισμὸς τῶν ὑποχρεώσεων τούτων, ἡ διοργάνωσις τῶν ἔργων τῆς συμμαχίαις εἰς τίνα ἄλλον ἠδύνατο ἀνατεθεῖ παρὰ εἰς τὸν ἄνδρα, ἢ οἱ ὀνομαζόμενοι ἀπλῶς Δίκαιον ἐγνώριζον καὶ ἠγάπων οὐχ ἥττον ἐκείνων ὅσοι ἐκάλουον αὐτὸν Ἀριστείδην; Εἰς τὸν Δίκαιον ἀνετέθη νὰ σταθμῆσῃ καὶ ὀρίτῃ δικαίως τί ἔπρεπε καὶ τί ἠδύνατο νὰ παρέχῃ ἐκάστη πόλις τῶν συμμάχων πρὸς τὸν κοινὸν σκοπὸν. Ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐντολῇ ταύτῃ τῇ δοθείσῃ εἰς τὸν Ἀθηναίων στρατηγὸν ὕψιστόν τι κύρος ἀντάξιον ἐκείνου ὅπερ ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν οἱ Ἕλληνες ἐζήτουν νὰ λάβωσιν ἐκ τοῦ δελφικοῦ μαντείου. Ἀληθὲς δ' εἶνε, ὅτι σπανίως ἄλλοτε ἀνὴρ νῦχαρίστε πάντας διὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ χωρὶς νὰ προκαλέσῃ παράπονα.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς συμμαχίαις ὑπεχρεώθησαν οἱ συμμάχοι νὰ παρέχωσιν οἱ μὲν ἰσχυρότεροι καὶ κάτοχοι στόλου τριήρεις, πάντες δ' ἄνδρες καὶ εἰσφοράν ἐτησίαν, ἧτις τότε πρῶτον ὀνομασθή φόρος. Ἡ δὲ εἰσπραξίς καὶ διοίκησις τοῦ ταμείου τῶν συμμάχων ἀνετέθη εἰς ἄρχοντας ἐλλεγομένους ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ καλουμένους Ἑλληνοταμίαις. Τὸ ὄνομα τὸ δοθὲν εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀρχὴν

δεικνύει σαφῶς, ὅτι ἡ νέα συμμαχία εἶχε χαρακτῆρα ἐπ' ἴσης πανελληνιον ὡς ἡ πανήγυρις τῶν Ὀλυμπίων τῶν ὁποίων οἱ κριταὶ ὠνομάζοντο Ἐλλανοδίκασι. Οἱ ἐκρούσιοι οὗτοι φόροι τῶν συμμαχῶν δὲν ἐπληρόνοντο εἰς τὰς Ἀθήνας χάριν τῶν Ἀθηνῶν ἀλλ' ὡς εἰς τὴν πόλιν, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ἡγεμονία. Οὐδαμῶς λοιπὸν ἐβίγετο διὰ τῆς ἀποτίσεως τοῦ φόρου ἡ αὐτονομία τῶν πόλεων, ἣτις διετηρήθη. Αἱ συμμαχίδες πόλεις ἐξηκολούθουν ἔχουσαι οἷον πολίτευμα ἤθελον, διοικοῦσαι τὰ ἴδια αὐτῶν πράγματα κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀποράσεις, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι Ἀθηναίων ἀρχόντων καὶ ἀθηναϊκῆς φρουρᾶς καὶ δὲν ὑπεχρεοῦντο νὰκολουθῶσι τοὺς Ἀθηναίους ὁπουδήποτε χωρὶς νὰ ἐρωτῶνται, ἀπ' ἐναντίας δ' εἶχον ἰδίαν ψῆφον, ἐκάστη μίαν ἢ αἱ μικρότεραι μίαν καθ' ὁμάδας, ἐν κοινῷ συνεδρίῳ, τὸ ὅποσον συνήρχετο ἐν Δήλῳ.

Τοιαύτη κατηρτίσθη τὸ θέρος τοῦ 476 π. Χ. ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν συμμαχία, τῆς ὁποίας συμμετέσχον αἱ πόλεις τῆς Εὐβοίας, Χαλκίδος, Ἐρέτριας καὶ Στύρα, ἐκ τῶν Κυκλάδων, ἡ Δήλος, Νάξος, Μύκονος, Σύρος καὶ Σίρνος, ἐκ τῶν λοιπῶν νήσων ἡ Λήμνος Ἴμβρος, Λέσβος, Σάμος, καὶ Χίος καὶ τινες τῶν Ἑλλησποντίων Ἑλλήνων.

Ἡ πρώτη τάξις τῶν φόρων, ἣν ὥρισεν ὁ Ἀριστείδης ὑπῆρξεν οὐ μόνον δικαία καὶ ἀνάλογος πρὸς τὰς προσόδους ἐκάστης πόλεως τῶν συμμαχίδων, ἀλλὰ καὶ μετρία. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ γείνωσιν ἀπεχθεῖς εἰς τοὺς συμμαχοὺς ἐπιβαρύνοντες αὐτοὺς ἀμέσως διὰ μεγάλων ἀπαιτήσεων, ἐν ᾧ μάλιστα ἠπειλείτο ῥῆξις πρὸς τὴν Σπάρτην. Πιθανῶς αἱ εἰσπράξεις τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἡγεμονίας ἀνῆλθον εἰς ἑκατὸν τάλαντα μόνον, ἧτοι δὲν ὑπερέβησαν τὰς ἐξακοσίας χιλιάδας ἀρχαίων δραχμῶν, ἐν ᾧ κατ' ἐπίπεδον ὡς θὰ ἴδωμεν, διὰ τῆς κατ' ὀλίγον ἐπελθούσης προσχώρησεως καὶ ἄλλων πόλεων εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ τῆς βαθμιαίας αὐξήσεως τῶν φόρων αἱ εἰσπράξεις ἐγένιναν πολὺ μεγαλύτεραι.

Ὁ Ἀριστείδης, κανονίσας οὕτω τὰ τῆς συμμαχίας ἐν γενικῇ τῶν συμμαχῶν ὁμοφωνία, ὥρισεν αὐτοὺς, ὅτι θὰ τηρήσωσι τὰ συμφωνηθέντα καὶ ὤμοσε καὶ αὐτὸς ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἀθηνῶν. Σιδηροὶ μύδροι ἐρριφθῆσαν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς διαβεβαίωσιν τοῦ ἔρκου ὡς συμβολὸν ὅτι ἐφ' ὅσον οἱ μύδροι δὲν ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων θὰ διατηρηταὶ πιστῶς ἡ συμμαχία.

Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν ὅτι διὰ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας ἡμέραι νέαι εἶχον ἀνατείλει διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς ποιητῆς ἐκ Ῥόδου, ὁ Τιμοκρέων, ἐψάλλεν ἐνθους, ὅτι ἂν ἄλλοι αἰνοῦσι τὸν Περσικὸν ἢ τὸν Ἑκάνθιπον ἢ τὸν Λεωτύχιδην ἐκεῖνος ὑπὲρ πάντας ἐξυμνεῖ τὸν Ἀριστείδην, τὸν ἀριστὸν τῶν ἀνδρῶν οὗς ἐγέννησαν αἱ ἱερὰὶ Ἀθῆναι.

Αί πολιτικά μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀριστείδου.

Τὸ πολίτευμα τοῦ Κλεισθέους ἀνέδειξε τὰς Ἀθήνας ἰκανὰς ἐντὸς ὀλιγωτέρων ἢ εἴκοσι ἐτῶν νὰ ἀποκρούσωσιν γενναίως τὸν Πέρσην ἐν Μικραθῶνι. Διὰ δὲ τῆς ναυτικῆς πολιτείας τοῦ Θεμιστοκλέους νέον πνεῦμα ἐνεφυσήθη εἰς τοὺς πολίτας, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσι μὲν τὴν πόλιν ἐν καιροῖς κρισιμωτάτοις νάναδειξωσι δ' αὐτὴν μεγάλην καὶ νικηφόρον. Ἄλλ' ἢ κατὰ θάλασσαν ἀνάπτυξις τῶν Ἀθηναίων δὲν ἔγεινε πόνον ἀφορμὴ πρὸς αὔξισιν τῆς ἐξωτερικῆς δυνάμεως τῆς πόλεως, ἀλλὰ κατέστησε κατ' ὀλίγον δυνατὰς τε καὶ ἀναγκαιὰς καὶ ἐσωτερικὰς τοῦ πολιτεύματος μεταρρυθμίσεις.

Διὰ τῆς εἰς τὸν στόλον κατατάξεως τῶν θητῶν οἱ ἀκτῆμονες πολίται οἱ οὐδὲν ἔχοντες ἢ παρουσιάζοντες μόνον κινητὴν περιουσίαν, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν τετάρτην τάξιν τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἀνῆλθον καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς ἀφανείας, καὶ, στρατεύομενοι ὑπὲρ τῆς πολιτείας, μετέσχον οὕτως εἰπεῖν αὐτῆς. Αἱ ναυτικαὶ νίκαι τῶν Ἀθηναίων ἠύξησαν τὸ φρονήμα τῶν θητῶν, οἵτινες ἠδύναντο νὰ καυχηθῶσι, ὅτι ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς λοιποὺς πολίτας ἔπαθον καὶ ἔφυγον ἐκ τῆς πόλεως ὑπηρετήσαν καὶ ἠγωνίσθησαν, καὶ, σώσαντες τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, περιήνεγκον νικητήρια τὰ σήματα τῆς πατρίδος ἀνά τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν κινδύνων καὶ τῆς φυγῆς, τῶν θυσιαῶν καὶ τῶν ἐλπίδων, τῶν ἀγώνων καὶ τῶν νικῶν ἡ κοινὴ ἀγάπη τῆς πατρίδος, οἱ κοινοὶ φόβοι καὶ αἱ κοινὰ ἐπιτυχία ἐξῆλειψαν τῶν τάξεων τὴν διαφορὰν. Ὅλοι ἦσαν Ἀθηναῖοι ὅλοι ἔγειναν ἀδελφοί. Ὁ ἐμπρησμός τῆ πόλεως ἢ δῆσις τῆς χώρας ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ κτηματικὴ περιουσία δὲν εἶνε βάσις τῆς πολιτείας σταθερά, ὅτι ἡ γῆ ἢ γεωργήσιμος εἶνε τοῦλάχιστον ἐν ἡμέραις κινδύνων προνόμιον ἐπισφαλές. Διὰ τὶ νὰ χωρίζῃ τοὺς Ἀθηναίους ἐκεῖνο τὸ ὅποσον δύναται νὰ πυρποληθῇ ἢ ξηρανθῇ, νὰ πέσῃ ἢ νὰ παρέλθῃ, ἢ ἔγγειος κτῆσις, ἀντὶ νὰ ἐνόησιν αὐτοὺς ἐκεῖνο τὸ ὅποσον παραμένει πάντοτε ἀδιάφθορον, ἢ ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ὁ κοινὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγὼν; Δὲν ἀπέδειξαν ὅλοι, ὅτι ἠξέουρουσι νὰ ποθνήσκωσιν ὑπὲρ πατρίδος, ὅτι ἠξέουρουσι νὰ νικῶσι;

Διὰ τὸν Ἀριστείδην εἶνε τιμὴ μεγάλη, ὅτι αὐτὸς ὁ ἀντιταχθεὶς εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ζητοῦντα νὰ καταστήσῃ τὴν πόλιν δύναμιν

ναυτικήν, δὲν ἐδίστασεν, εὐθύς ὡς εἶδε τὰς ἀγχαθὰς συνεπειὰς τῆς ναυτικῆς πολιτικῆς τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, νὰ προβῇ εἰς τὰς πολιτικὰς ἐκείνας μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τὸ φυσικὸν γέννημα τῆς ἐπιτυχούσης πολιτείας τοῦ Θεμιστοκλέους, καθ' ἣς ἄλλοτε εἶχεν ἀντιταχθῆ. Γένόμενος εἰσηγητὴς τῆς ἀξιώσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἀπασῶν τῶν τάξεων τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, οὐ μόνον ἐτέλεσεν ἔργον δικαιοσύνης, ἀλλ' ἠδύνθη καὶ νὰ περιστείλῃ τὴν ἀναγκαιάν ταύτην πολιτικὴν ἀναμόρφωσιν εἰς τὸ προσῆκον μέτρον, ἀντιβαίνων εἰς τὰς δημαγωγικὰς καὶ ἀκρατήτους διαθέσεις τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ Ἀριστείδου συνοψίζεται εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ προταθὲν ψήρισμα. δι' οὗ ἡ πολιτεία ἔγεινε κοινὴ καὶ αἱ ἀρχαὶ κατέστησαν προσιταὶ εἰς ἅπαντας τοὺς ἐλευθέρους Ἀθηναίους. Εἰς τὸ ἐξῆς οὐ μόνον τὸ παρακἀθησθαι εἰς τὸ συνέδριον τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἢ εἰς τὴν βουλὴν τῶν πεντακκοσίων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκλέγεσθαι ἐν ταῖς ἄλλαις ἀρχαῖς τῆς πολιτείας ἦτο δικαίωμα παντός πολίτου. Οἱ τελευταῖοι φραγμοὶ οἱ χωρίζοντες τὰς τάξεις κατερρίφθησαν, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας διεῖπε τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν. Ὁ ἐκ παλαιότητος καὶ ὀνομαστοῦ γένους εὐπατρίδης εἶχε ταῦτὰ δικαιώματα πρὸς τὸν ἐν τῇ τριῆρει κωπηλατοῦντα ἐρέτην, ὁ πλούσιός γεωπῶρος πρὸς τὸν πλανοδίον μικρέμπορον, ὁ οὐδεμίαν ἔχων ἔγγειον κτῆσιν κεφαλαιοῦχος πρὸς τὸν κτηματίαν οὐ τὰς γαίας ἐκαλλιέργουν πλήθη ἀγροτῶν καὶ δούλων. Ὅλοι ἠδύνατο νὰ γείνωσιν ἀρχοντες, βουλευταὶ, δικάσταί, στρατηγοί.

Ἡ ἄμεσος συμμετοχὴ εἰς τὰ τῆς πολιτείας ἀπάντων τῶν πολιτῶν ὡς ἐκλογέων τε καὶ ἐκλεξιμῶν δὲν ἦτο ἀπληλαγμένη κινδύνων διὰ τὴν πόλιν. Οἱ πλείστοι τῶν θητῶν ἦσαν ἀλιεῖς καὶ ναυτίλοι τῶν ἄττικῶν περκαλίων ἢ ἀνῆκον εἰς τὸν ἀστικὸν ὄχλον ἢ τὴν τάξιν τῶν κεφαλαιοῦχων καὶ βιομηχανῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Ἡ κατὰ τὰς ἀρχαιεσιὰς σύγκρουσις τῶν στοιχείων τούτων πρὸς τοὺς πολυμεδίμους κτηματίας, τοὺς ζευγίτας καὶ τοὺς ἀγρότας ἠδύνατο ἐν ἐξάψει τῶν παθῶν νὰ ποδῆ τὰ μάλιστα ἐπιζήμιος εἰς τὴν πολιτείαν. Ὅπως ἀποφευχθῶσι τὰ ἐκ τοιούτων συγκρούσεων κακὰ, ὅπως ἐξασφαλισθῆ ἡ μειονοψηφία ἀπὸ τῆς πείσεως τῆς πλειονοψηφίας, ὁ Ἀριστείδης εἰσήγαγε τὴν κλήρωσιν. Αἱ ἀρχαὶ ἔγειναν κληρωταί. Ἡ τύχη δὲν ἠδύνατο νὰ φανῆ ποτὲ οὕτως αὐστηρὰ καὶ ἀποκλειστικῆ, ὅσον ἡ ἐμπάθεια ἀντιμαχομένων πατριῶν. Διὰ τοῦτο ὁ κληρὸς παρεῖχεν ἐγγυήσεις ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης περισσοτέρως τῆς διὰ κυάμων ἐκλογῆς.

Ἄλλά, λέγοντες ἀρχᾶς κληρωτὰς καὶ ἐκλογὴν διὰ κλήρου, δὲν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐκλεχθῆ ὁ τυχών. Κατὰ τὰς ἀρχαιερείας δὲν ἐτίθεντο εἰς τὴν κληρωτίδα τὰ ὀνόματα ἀπάντων τῶν Ἀθηναίων. Ὑπῆρχον ὑποψήφιοι· ἀπρητοῦντο μέχρι τινὸς προσόντα. Οὐδεὶς ἀπεκλείετο ὑπὸ τοῦ νόμου, οὐδεὶς ἐπέβαλλε διὰ τῆς μετὰ τὴν κλήρωσιν δοκιμασίας, ἤτοι ἐξελέγξεως τῆς ἐκλογῆς, ἐνώπιον τῆς βουλῆς ἢ τῆς ἡλιαίας τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβῃ τὴν κληρωθεῖσαν αὐτῷ θέσιν, ἤρκει νὰ ἔχῃ τὴν νόμιμον ἡλικίαν καὶ τὰ απαιτούμενα προσόντα, ἅτινα ἀναφέροντο μᾶλλον εἰς θρησκευτικὰ τινα καὶ κοινωνικὰ καθήκοντα καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν στρατιωτικῶν καὶ φορολογικῶν ὑποχρεώσεων τοῦ πολίτου. Ἄλλ' οὐχ ἦττον ὅμως δὲν ἐζήτουν πάντες οἱ πολῖται νὰ ἐκλεχθῶσι. Πολλοὶ δὲν εἶχον τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, μάλιστα ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς οἰκούντων· ἄλλοι ἠσθάνοντο, ὅτι δὲν εἶχαν τὴν ἀναγκαίαν μὀρφωσιν· ἄλλοι δὲν εἶχον ἰκανὴν φιλαυτίαν. Ἡ ἐκλογὴ λοιπὸν περιορίζετο μεταξὺ τῶν παρουσιαζομένων ὑποψηφίων, καὶ ὁ κλῆρος ὤριζε τοὺς ἐκ τούτων μόνων ἐκλεκτούς.

Ἡ κλήρωσις δὲν ἐπεξετάθη εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκείνην, ἣτις προϋπέθετεν εἰδικὰς γνώσεις στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς καὶ εἰς τὴν ἦτο ἀνατεθειμένη οὐ μόνον ἢ φροντίς περὶ τῆς ἀσφαλείας καὶ ἀμύνης τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ ἡ διοίκησις τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς πόλεως. Οἱ δέκα στρατηγοὶ ἐξεηκολούθησαν ἐκλεγόμενοι ὡς καὶ πρότερον. Τὰ προσόντα τὰ ἀρκοῦντα διὰ τὴν ὑποψηφιότητα τῶν λοιπῶν στρατῶν δὲν ἤρκουν νὰ ἀναδείξωσιν ἰκανοὺς καὶ ἀξίους στρατηγοὺς, οὕτως ὥστε νὰ εἶνε ἀκίνδυνος ὁ διὰ τοῦ κλήρου καθορισμὸς τῶν ἀνδρῶν ἀφ' ἑκάστου τῶν ὁποίων δρῶντος μετὰ τῶν συναδέλφων ἢ καὶ πολλάκις ἰδίᾳ ἐξήρητο σχεδὸν αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τῆς χώρας.

Πολὺ περισσότεραι ἐγγυήσεις ἦσαν ἀναγκαῖαι διὰ τοὺς διαχειριζομένους τὸ χρῆμα τῆς πόλεως καὶ τὸ χρῆμα τῶν συμμάχων, τοὺς δέκα ταμίαις τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν τῷ ναῷ τῆς ὁποίας κατετίθεντο καὶ τὰ περισσεύματα τῶν ἐσόδων τῆς πόλεως, καὶ τοὺς δέκα Ἑλληνοταμίαις. Πρὸ κανονικὴν καὶ χρηστὴν λειτουργίαν τῶν ταμιακῶν τούτων ἐπιτροπῶν ἀπρητεῖτο τιμιότης ἀνωτέρω χρημάτων, ἀπρητεῖτο ἀπαλλαγὴ τῆς διαχειρίσεως ἀπὸ τῆς πολιτικῆς. Τὸ πρῶτον ἐπετεύχθη, περιορισθείσης τῆς ἐκλογῆς μεταξὺ ὑποψηφίων ἀνηκόντων εἰς τὴν τάξιν τῶν πεντακοσιομεδίμων, αἵτινες ἔχοντες μέγα ἐτήσιον εἰσόδημα καὶ πείραν μεγαλειτέραν περὶ

τὴν διαχείρισιν χρημάτων εἶχον καὶ μᾶλλον ἀξιοῦχοι ἦσαν. Τὴν δ' ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ φατρικισμοῦ ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἐλάττωσιν αὐτοῦ παρέσχεν ἡ ἐκλογή τῶν ταμιῶν διὰ κληρώσεως, καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων ἡ ἐκλογή πλὴν τῶν στρατηγῶν.

Αἱ πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀριστείδου ἐγένεον ἀσπασταὶ ὑπὸ τοῦ δήμου. Πᾶς τις ἀναγνώριζε ἐν αὐταῖς τὴν ἐπικράτησιν τῶν νεωτέρων ἐλευθεριῶν, ἃς ἐγέννησεν ἡ πολιτικὴ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἃς προεκάλεσαν ἡ θλασσιὰ δύναις καὶ αἱ νίκαι τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ τὰς νέας ταύτας ἐλευθερίας παρέσχεν ὁ Ἀριστείδης συγκεκρισάμενος ἐν δικαιοσύνῃ καὶ μέτρῳ, ὡς ἐν τῇ ἰδρύσει τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας ἐδείξε δικαιοσύνην πρὸς τοὺς συμμάχους καὶ μετριοπάθειαν πρὸς τὴν Σπάρτην. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ παλαιὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀριστείδου, ὃν εἶχον συμπλιῶσαι πρὸς αὐτὸν αἱ ἡμέραι τῶν κινδύνων, εὐρέθη καὶ πάλιν ἀντιμέτωπος αὐτοῦ, ἐπιδιώκων διὰ παντός τρόπου τὴν ῥῆξιν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ζητῶν ῥιζικωτέρας τοῦ πολιτεύματος μεταβολὰς καὶ ἀξιών τὸν περιορισμὸν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἀλλ' ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς δὲν ἠκολούθησεν αὐτόν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς, τὸν ὅποιον ἄλλοτε δὲν ἔφεινε νὰ κοιμηθῇ τὸ ἐν Μακρθῶνι τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου, δὲν ἠδυνήθη ἔπειτα νὰ λησμονήσῃ ποτὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐν Σαλαμῖνι νίκην καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς δόξαν. Τυχῶν ἐν Σπάρτῃ ἀμέσως μετὰ τὴν περιφανῆ ἐκείνην νίκην ἐξαιρέτων τιμῶν, εἶδε μετὰ τινα ἔτη παρὰ τὸν Ἀλφειὸν, κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος τέλεσιν τῶν Ὀλυμπίων (476 π. Χ.) τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων τῶν πανηγυριστῶν στρεφομένους πρὸς αὐτὸν καθ' ἕλκην τὴν ἡμέραν καὶ τὰς χεῖρας ὄλας κροτούσας ἐπὶ τῇ ἐμφάνεισι τοῦ νικητοῦ τῆς Σαλαμῖνος. Μεγαλοφρονῶν ἐπὶ

ΙΕΡΩΝ

καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ τρόπαιόν του. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς θυγατέρας του ἔθηκεν ὀνόματα ὑπομνησκότα τὸν πόλεμον καὶ τὴν

νίκην. Ἄλλ' ἐν τούτοις οἱ μὲν ἐχθροὶ τοῦ Θεμιστοκλέους ἀντέτασσον εἰς τὴν ἐκ τῆς Σαλαμῖνος δόξαν τὴν φιλογρηματίαν τοῦ ἀνδρός καὶ διηγούντο ταπεινάς ἱστορίας περὶ τῆς πρὸς τὸν χρυσὸν ἀγάπης του, ἡ δὲ φιλοδοξία αὐτοῦ καὶ αὐταρέσκεια ἐγέννησε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τὸν κόρον καὶ τὸν φθόνον. Οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ ἀντίπαλοι, ὁ Ἀλκμαίων, ὁ Κίμων, ὁ Ἀριστείδης, ὑπερίσχυσαν τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη τὰ ὄστρακα τῶν Ἀθηναίων κατεδίκασαν τὸν νικητὴν τῆς Σαλαμῖνος, τὸν ἰδρυτὴν τοῦ ναυτικοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηναίων εἰς ἐξορίαν (470 π. Χ.).

ε'

Τὸ τέλος τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξοστρακισθεὶς μετέβη εἰς Ἄργος, καὶ διέμενον ἐν αὐτῷ, ἐπιφοιτῶν ἐκεῖθεν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἀθηναῖος ἐξορίστας δὲν ἐξέλεξεν ὡς τόπον διαμονῆς τὸ Ἄργος ἀσκόπως, οὐδ' αἰ εἰς τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον ἐπισκέψεις αὐτοῦ ἦσαν περιοδεῖται ἀπλαῖ καὶ ἀνευ σημασίας. Ἀγαπώμενος ἐν Ἀργεὶ ἠθέλησε νὰ βοηθήσῃ τὴν πόλιν ταύτην ἐν τοῖς νέοις ἀγῶσιν οὓς εἶχεν ἀναλάβει κατὰ τῆς Σπάρτης. Οὕτως ὁ Θεμιστοκλῆς ἠδύνατο ἐξ ἄλλου κέντρου νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀκαθεκτον αὐτοῦ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείαν, ἣν ἀπέκρουσαν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ Ἀθηναῖοι. Ἡ Πελοπόννησος παρεῖχε κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη στάδιον εὐρὺ εἰς ἀντισπαρτιατικὰς ἐνεργείας. Καθ' οὗς χρόνους ἡ Σπάρτη ἀπέβαλλε τὴν πανελληνιον ἡγεμονίαν, μεταπεσοῦσαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐκινδύνευεν οὐχ ἤττον νὰ πολέσῃ καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐν Πελοποννήσῳ. Τὸ Ἄργος, οὐδέποτε λησμονήσαν τὰς περὶ τῆς ἡγεμονίας ἐν τῇ χερσονήσῳ ἀξιώσεις του, ἤχθαιρε τὴν Σπάρτην μετὰ νέου μίσους ἀπὸ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς ὁ Κλεομένης ἐπέπεσεν ἐξ ἐνέδρας κατὰ τῶν Ἀργείων καὶ ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκηναίων, οἵτινες καὶ συνεπολέμησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν Πλαταιαῖς, ἐν ᾧ τὸ Ἄργος μηδίζον εἶχε τηρήσει ἔνοχον οὐδετερότητα. Ἡ πατροπαράδοτος ἔχθρα τῶν δύο δωρικῶν πόλεων ἀπέβη ὀξυτέρη διὰ τῶν νέων τούτων συγκρούσεων καὶ ἔλαβε βικιότερον χαρακτῆρα, ὅτε μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν Μυκηναίων καὶ τῆς Τίρυνθος εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Ἄργους ἐδόθη τύπος δημοκρατικός, ἀντιβίβων πρὸς τὸ πολίτευμα καὶ τὰ συμφέροντα τῆς βα-

σιλευομένης ἀριστοκρατίας τῆς Σπάρτης. Ἄλλὰ καὶ ἀλλαγῶν τῆς Πελοποννήσου μετεβάλλοντο τὰ παλαιὰ ἀριστοκρατικὰ πολιτεύματα εἰς δημοκρατικά, ὡς ἐν Ἡλιδί καὶ Μαντινείᾳ, καὶ ἐγένοντο ψυχρότεροι καὶ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους σχέσεις. Ἰδίως δ' ἡ κατὰ τῆς Σπάρτης ἀντίστασις προεχώρει ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Ἀρκαδίας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἤδη ἀνακυκῆσαι κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος πρὸ δεκαπέντε μύλια ἐτῶν ὁ φυγὰς βασιλεὺς Κλεομένης. Πρῶτη τῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων ἀπέστη τῆς ἡγεμονίας ἡ Τεγέα, ἐν ἣ διέτριβεν ὁ νικητὴς τῆς Μυκάλης, ὁ βασιλεὺς Λεωτυχίδης, ἐξοριθεὶς μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀτυχοῦς θεσσαλικῆς ἐκστρατείας ἐπιστροφὴν του. Ἡ Τεγέα συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ἄργου, ἀλλ' ἡ Σπάρτη ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ τὸν ἠνωμένον στρατὸν τῶν Ἀργείων καὶ Τεγεατῶν (475 π. Χ.). Ἄλλ' ἡ ἦττα αὕτη δὲν ἐμπόδισεν οὔτε τῶν λοιπῶν Ἀρκαδῶν τὴν ἀποστασίαν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, οὔτε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἄργου συμμαχοῦντος μετὰ τῆς Τεγέας καὶ τῶν Κλεωνῶν κατάληψιν καὶ ὑποταγὴν τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκηνῶν (468 π. Χ.).

Τοιαῦται ἦσαν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους στενοχωρίαι τῆς Σπάρτης, ὧν δὲν ἦτο ἀθῶος ὁ Θεμιστοκλῆς, διαμένων παρὰ τοῖς θανασίμοις ἐχθροῖς τῶν Λακεδαιμονίων, τοῖς Ἀργείοις, καὶ ἔχων τὸ Ἄργος κέντρον καὶ ἀρετηρίαν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἀντισπαρτιατικῆς αὐτοῦ δράσεως. Ἡ Σπάρτη ἐβλεπε τὴν δυνάμιν αὐτῆς καταπίπτουσαν, τὴν ἡγεμονίαν κινδυνεύουσαν παντελῶς νὰ διαλυθῇ, ἐν ᾧ ἐκ τῶν δύο αὐτῆς βασιλείων ὁ μὲν Πλευσάνκις, ἐγκαταλιπὼν ἀκόμη ἀνήλικον τὸν υἱὸν τοῦ Λεωνίδου Πλειστάρχον, συνεννοεῖτο ἐν Ἀσίᾳ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἑλλάδος, ὁ δ' ἐξόριστος Λεωτυχίδης ὑπενόμεινε τὴν Σπάρτην ἐν Τεγέᾳ. Ἡ Σπάρτη ἀνεθάρρησεν, ὅτε μετὰ τὸν ἐν Τεγέᾳ θάνατον τοῦ Λεωτυχίδου ἐπὶ τὸν κενὸν θρόνον τῶν Αἰγιδῶν ἀνῆλθεν ὁ ἐγγονος αὐτοῦ Ἀρχίδαμος, ἀνὴρ ἔχων καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν δυνάμιν ἀνορθώσῃ τὴν καταρρέπουσαν πατρίδα. Βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν ὁ Ἀρχίδαμος ἐνίκα ἐν Διπαίᾳ ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Μαινάλου οὐ μακρὰν τῆς σημερινῆς Τριπόλεως τὴν ἠνωμένην στρατιάν τῶν Ἀρκαδῶν πλὴν τῶν Μαντινέων. μὴ συμμετασχόντων τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐπανέφερε τοὺς ἀποστάτας ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Ἡ ἦττα τῶν Ἀρκαδῶν ἠλάττωσε τοὺς φόβους τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ὁ κίνδυνος δὲν ἠδύνετο νὰ θεωρηθῇ παρελθὼν, ἐφ' ὅσον οἱ Ἡλεῖοι ἐξηκολούθουν διακείμενοι ψυχρῶς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐφ' ὅσον τὸ Ἄργος, ἀνακτῆσαν νέας

δυνάμεις, ἦτο επικίνδυνος ἐχθρός, καὶ ἐφ' ἔσπον διέμενον ἀκόμη ἐν αὐτῷ ὁ Θεμιστολλῆς.

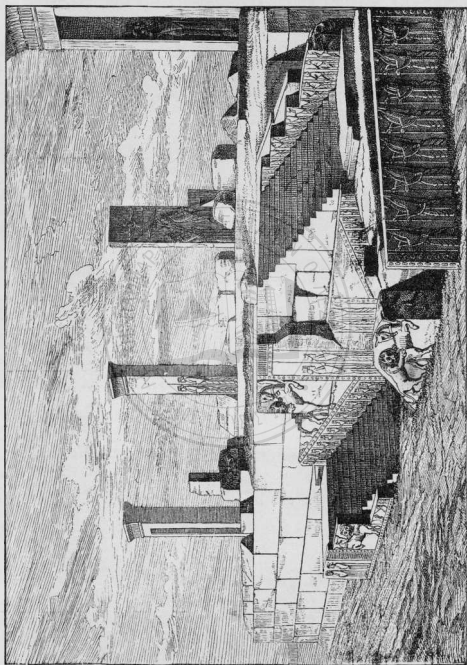
Ἡ κατὰ τὸ προσεχές ἔτος ἀνάκλησις καὶ καταδίκη τοῦ Πausανίου ἔδωκεν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ἀφορμὴν νάντεπεξέλωσι κατὰ τοῦ Θεμιστοκλέους. Θέλοντες ἀφ' ἐνός μὲν νὰ ἐκπλύνωσιν τὸ αἷσχος τοῦ ἰδίου αὐτῶν βασιλέως διὰ τῆς εὐρέσεως συνενόχου αὐτοῦ, καὶ δὴ Ἀθηναίου, ἀφ' ἐτέρου δὲ θεωροῦντες τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῆς ζημίας, ἣν ἐπέφερον εἰς αὐτοὺς ὁ Θεμιστοκλής, κατηγόρησαν αὐτὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡς συνυπαίτιον τοῦ Πausανίου, καὶ ἤξιώσαν νὰ τιμωρηθῇ ὁμοίως διὰ θανάτου. Ἀποδείξεις τῆς ἀνυπάρκτου προδοσίας δὲν ὑπῆρχον, οὔτε ἠδύνατο νὰ ὑπάρχωσιν, εἰ καὶ οἱ Σπαρτιάται διετείναντο, ὅτι εὗρον τοιαύτας ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Πausανίου. Οἱ μνηστὰὶ οὐδὲν ἠδύνατο ἄλλο νὰναφέρωσιν ἢ τὰ πρὸς τὸν Ξέρξην πονηρὰ μινύματα τοῦ Θεμιστοκλέους, εἰς τὰ ὅποια μόνον κακῆ θέλησις ἠδύνατο νὰποδώσῃ ἐπιθυμίαν συνεννόσεως μετ' αὐτοῦ. Λεωβότης ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλκμαίωνος, τοῦ πολιτικοῦ ἀντιπάλου τοῦ Θεμιστοκλέους, εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου τὴν ἐπὶ προδοσίαν καταγγελίαν, ἣν ὑπεστήριζον οἱ ἄλλοι ἐχθροὶ τοῦ ἀνδρός, ἐν οἷς ὁ Κίμων καὶ ὁ Ἀριστείδης, ὅστις δὲν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνταγωνιστοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι γενομένοι ἀσυνειδήτως ὄργανα τῆς Σπάρτης καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις μετερχομένων τὴν πολιτικὴν τῆς μετ' αὐτῆς συνδιαλλαγῆς, κατεδίκασαν εἰς θάνατον ἐπονείδιστον τὸν εὐεργέτην τῆς πατρίδος, τὸν σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναὶ ἠνώθησαν σφιγκτῶς ἔσπον οὐδ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν κοινῶν ἀπὸ τοῦ βραδύρου κινδύνων, ὅπως ἐπιτύχωσι τὸν ὄλεθρον τοῦ Θεμιστοκλέους. Κοινοὶ δ' ἐπίτροποι τῶν δύο πόλεων ἐξεκίνησαν ὅπως συλλάβωσι τὸν κατάδικον, καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν μετ' ἐπιμονῆς, φεύγοντα ἀπὸ χώρας εἰς χώραν τῆς Ἑλλάδος, ὡς τὸν ἔσχατον τῶν ἐνόχων.

Ὁ Θεμιστοκλής ἐπὶ τῇ προκισθῆσει τῆς μελλούσης αὐτοῦ καταδίκης ἔφυγεν ἐκ τοῦ Ἄργους εἰς τὴν Κέρκυραν. Οἱ Κερκυραῖοι, οἵτινες, εὐνοηθέντες παρ' αὐτοῦ, εἶχον ἀνακηρύξει αὐτὸν εὐεργέτην τῆς πόλεως καὶ πρόξενον ἐν Ἀθήναις, δὲν ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ δώσωσι στέγην εἰς τον φυγάδα, φοβούμενοι τὴν Σπάρτην ἠνωμένην μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῇ διώξει. Ἠρκέσθησαν δὲ δικκομίζοντες αὐτὸν εἰς τὴν ἀπέραντι Ἡπειρον. Ἐκεῖ ἔτυχε φιλοξενίας παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Μολοσσῶν Ἀδμήτῳ, εἰ καὶ οὗτος εἶχεν ἀφορμὰς προ-

τέρκις ἔχθρας κατ' αὐτοῦ ὡς φίλου τῶν Κερκυραίων καὶ ὡς ἀντιπαχθέντος εἰς τὴν πρ' αὐτοῦ ἐπιδιωχθεῖσαν συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλ' ὅτε οἱ διώκται, ἀκολουθοῦντες αὐτὸν κατὰ πόδα, ἔφθασαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν, ὁ Ἄδης δὲν παρέδωκε μὲν τὸν ξένον, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰποστείλῃ αὐτὸν εἰς τὴν Πύδναν, τὴν ἑδρὰν τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀλεξάνδρου. Ἡ πορεία τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπὸ τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν Μακεδονίαν ὑπῆρξεν ὀδυνηρά. Περισσότερον τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν του, περισσότερον τῶν χιόνων καὶ τοῦ χειμῶνος ἐβάρυνεν αὐτὸν ἡ συναίσθησις τοῦ πόθεν καὶ πῶς ἤρχετο καὶ ποῦ διηύθινε τὰ βήματά του. Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἐσκόπει νὰ παραμείνῃ ἐν Μακεδονίᾳ. Ἦδη ἀναχωρῶν ἐκ τῆς Ἡπείρου εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ζητήσῃ καταφύγιον πολὺ μακρὰν τῆς πατρίδος, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἐπικαλούμενος τὸ ἔλεος ἐκείνου, ὃν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐβλάψεν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ὅστις ἔμελλε νὰ φανῆ φιλευσπλαγγνότερος καὶ ἐπιεικέστερος ἐκείνων οὐς εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἠγάπησε καὶ ἐδόξασεν ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ἐν Πύδνᾳ ἐπιδικασθεὶς ἐπὶ πλοίου ἀποπλέοντος εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐφεσον, μετὰ κόπου καὶ κινδύνου, διαφυγὸν τὸν ἀθηναϊκὸν ἀρόλον, κυκλοφοῦντα ἐν Νάξῳ, ὅπου τὸ πλοῖον παρεσύρθη ὑπὸ τρικυμίας. Εἰς τὴν Ἐφεσον καταπλεύσας ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ξέρξης πρὸς ὃν ἐπορεύετο εἶχε ἀποθάνει νεωστὶ (465 π. Χ.). Ὁ ἠττημένος μονάρχης μετὰ τὴν ἐκ τῶν Σάρδων εἰς τὴν Περσίδα ἐπιστροφὴν, καίπερ ἀπασχολούμενος ὑπὸ ἐνόχων ἐρώτων καὶ πολυτελῶν οἰκοδομῶν, ἰδίως ἐν Περσεπόλει, ὅπου ἐξηκολούθησε καὶ συνεπλήρωσε τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίρια τοῦ Δαρείου, κατώρθωσε νὰ καθυποτάξῃ διὰ τοῦ στρατηγοῦ Μεγαβύζου τὴν ἀποστάσαν Βαβυλωνίαν, καὶ παρασκευάζετο ἤδη νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ζημίας ἃς ὑπέστη ἐπ' αὐτοῦ τὸ περσικὸν κράτος διὰ τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολέμου. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ξέρξης ἠτοιμάζεν ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον, ὅπως ἀποστείλῃ αὐτὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἔπεσε δολοφονηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ Ἀρταξάνου. Τὸν δὲ θρόνον τῶν Ἀχαιμενιδῶν κατέλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ Ξέρξου Ἀρταξέρξης, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐφόνησε τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Δαρεῖον, ἐκλαδῶν αὐτὸν ἕνεκα δολοπλοκίας τοῦ Ἀρταξάνου ὡς τὸν φονέα τοῦ πατρὸς.

Ὁ Θεμιστοκλῆς, μεταβὰς ἐν προφυλάξει διὰ τὸν φόβον τῶν Περσῶν ἐν συνοδίᾳ τινὸς τούτων εἰς τὰ Σοῦσα, ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην, ὅτι, διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἔφθασεν ἐκεῖ, ἔχων νὰ

παράτρη εις τὸν βασιλέα μεγάλου εὐεργεσίας καὶ ὑποσχόμενος, ὅτι θὰ προσέλθῃ πρὸς αὐτὸν μετὰ ἓν ἔτος. Ὁ βασιλεὺς ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Ἀθηναίου φυγάδος. Μετὰ δ' ἓν ἔτος, ἐκμαθὼν κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν περσικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη τῆς χώρας, μετέβη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ ἀπέκτησε παρ' αὐτῷ μεγάλην ἰσχύον διὰ τε τὴν προϋπάρχουσαν αὐτοῦ φήμην καὶ τὴν παρεχομένην ἐλπίδα τῆς δι' αὐτοῦ ὑποδουλώσεως τῶν Ἑλλήνων. Ὡς πάντες οἱ Ἕλληνες οἱ φυγόντες πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα ἢ εὐεργετήσαντες τοὺς Πέρσας, ἠμείβθη καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, παρχωρηθείσης εἰς αὐτὸν χώρας, ὅπως ἀρχὴ αὐτῆς ὡς ὑποτελής τῶν Περσῶν. Εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ἐδόθη κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Κιρκίας ἢ Μαγνησίας ἢ πλησίον τοῦ Μαιάνδρου. Ἐκεῖ ἐγκαθιδρυθεὶς περισυνήγαγεν ὁ ὑπερξήκοντούτης γέρον τὴν οἰκογένειάν του, καὶ ἀπολαμβάνων τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῆς πόλεως, ἀνερχόμενον εἰς τριακισίας χιλιάδας ἀρχαίων δραχμῶν, ἔζη ὡς δεσπότης τῆς πόλεως, ὡς ἀποδεικνύουσι καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ κοπέντα νομίσματα τῆς Μαγνησίας, ἐφ' ὧν ἐπέγραψε τὸ ὄνομά του.

Ὁ Ἀρταξέρξης, ἔχων ἐστραμμένα τὰ βλέμματά του εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ βασιλείου καὶ ἠναγκασμένος νὰ κταπαλαίῃ τὰς ἐσωτερικὰς στάσεις τοῦ ἀχνουῦς περσικοῦ κράτους, δὲν παρηνώχλησε τὸν πρεσβύ-ΝΟΜΙΣΜΑ ΤΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ τὴν. Ἄλλ' ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἀνε-ΩΣ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΤΗΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ μίχθησαν εἰς τὴν ἀποστασίαν τῆς Αἰγύπτου, ἤλθεν ἡ ὥρα νὰ χρειασθῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων αἱ συμβουλαὶ καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ γηραιοῦ εὐνοουμένου. Ὡσεὶ ἐξεπίτηδες ἀπήλλαξε τότε αὐτὸν τῆς τελευταίας οὐδύνης ὁ θάνατος, θάνατος ὅστις διὰ τὸ ἐπίκκιρον ἐνομίσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς αὐτοκτονία τοῦ φιλοπάτριδος Σαλαμινομάχου,

Οἱ κάτοικοι τῆς Μαγνησίας ἐκαυχῶντο ὡς ἔχοντες ἐν τῇ πόλει αὐτῶν λαμπρὸν τοῦ Θεμιστολέους τάφον. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐδείκνυον περὶ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἐπὶ προέχοντός τινος ἀχνῶνος βωμοειδοῦ τύμβον, εἰς ὃν ἐλέγοντο κατατεθέντα τὰ ὄσπ' αὐτοῦ μεγάλου ναυμάχου, ὅπως λούη αὐτὰ τῆς Σαλαμίνος τὸ γινώριμον κῆμα.

Ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν μέσῳ τοῦ πλοῦτος τῆς Ἀσίας καὶ τῶν χορηγιῶν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἀπέβηθησκεν ἐν Μαγνησίᾳ φυγάς μακρὰν τῆς καταδικασάσης αὐτὸν πατρίδος (459 π. Χ.), ἤδη εἶχε

προηγήθη αὐτοῦ εἰς τὸν τάφον ὁ Ἀριστείδης (466 π. Χ.), ἀποθανὼν κατὰ τινα πλοῦν εἰς τὸν Πόντον ἐπιχειρηθέντα χάριν ὑποθέσεων δημοσίων. Ὁ δίκαιος ἔζησε μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἡμερῶν τιμώμενος καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν, καὶ ἀπέθανεν ἐν ἐντίμῳ πενίᾳ, οὐδὲν καταλιπὼν εἰς τὰ τέκνα, περὶ ὧν ἐφρόντισεν εὐγνωμονοῦσα ἡ πόλις, ὡς καὶ περὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ, ὅστις ἐδείκνυετο ἐν Φαλήρῳ.

Μετὰ τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ θανόντος Ξανθίππου ἐξέλειπεν ἡ γενεὰ τῶν Περσοκτόνων, ἧτις, σώσασα τὴν Βαλῆδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, ἔθηκεν ἐπὶ τῶν ἐριπειῶν τοῦ πολέμου ἐδραίας τὰς βάσεις τοῦ μέλλοντος μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πόλις τῆς Ἀθηνᾶς ἐστερήθη ἄλλήθως ἀνδρῶν μεγάλων, ἀλλὰ δὲν ἔμηνεν ὀρφανή. Ὁ Μιλτιάδης καὶ ὁ Ξανθίππος εἶχον ἀφήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους πλὴν τῆς μεγάλης κληρονομίας τῶν δαφνῶν τοῦ Μακρθῶνος καὶ τῆς Μυκάλης τοὺς δύο ἐπιφανεῖς αὐτῶν βλαστούς, τὸν Κίμωνα καὶ τὸν Περικλέα, οἵτινες ἐν εὐγενεῖ ἀμίλλῃ διηγωνίζοντο ὀπίτερος νὰ λαμπρύνῃ μᾶλλον τὴν γενέτειραν πόλιν.

Αἱ νῆκαι τοῦ Κίμωνος.

Ἡ κατάκτησις τοῦ Σηστού ὑπὸ τοῦ Ξανθίππου, ἡ ὑποταγὴ τοῦ Βυζαντιῦ ὑπὸ τοῦ Πικυσανίου δὲν ἤρκεσαν εἰς τοὺς Πέρσας, ὅπως ἐγκαταλίπωσι τὰς ἐν ταῖς ἑρακρικαῖς ἀκταῖς κτήσεις αὐτῶν, αἵτινες μόναι ἠδύναντο νὰ συκρατήσωσι τὴν μετὰ τῆς Μακεδονίας συγκοινωνίαν καὶ τὸν μετὰ τοῦ ἐπαμφοτερίζοντος βασιλέως Ἀλεξάνδρου σύνδεσμον τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἡ ἐλευθέρωσις τῶν κατὰ τὰ παράλια ἐκεῖνα Ἑλλήνων ὤφειλε νὰ εἶναι μία τῶν πρώτων ἐπιχειρήσεων τῆς ἐν Δῆλῳ συμμαχίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέλαβον τὸ ἔργον προθύμως, ἀποβλέποντες καὶ εἰς τὰς πλουσίας καὶ εὐφόρους παρὰ τὸν Στρυμόνα χώρας, ὧν τὸν πλοῦτον ἠΐξανον τὰ παρὰ τὴν Πρασιάδα λίμνην ἀργυρεῖα καὶ τὰ χρυσορυχεῖα τοῦ γείτονος Παγγαίου ὄρους.

Ἡ στρατηγία τοῦ στόλου τῶν συμμάχων ἀνετέθη εἰς τὸν Κίμωνα, τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Μιλτιάδου. Ὁ Κίμων, καίπερ ὢν υἱὸς τοῦ γενναίου Μακρθωνομάχου, τοῦ ἄλλοτε τυράννου τῆς χερσονήσου, καὶ τῆς κόρης Ἐρακῆος βασιλέως, τῆς Ἠγησιπύλης μετὰ τὴν καταδίκην

τοῦ πατρὸς εἶχε καταπέσει αἴφνης ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς οἰκογενειακῆς δόξης· καὶ τῆς ἡγεμονικῆς τῶν παιδικῶν χρόνων εὐζωίτης εἰς πενίαν ἐσχάτην καὶ εἰς τὴν ταπεινώσιν ἣν συνήγαγεν ἡ στέρσις τῶν πολιτικῶν δικαιοματίων ἐφ' ὅσον διήρκει ἡ πρὸς τὴν πόλιν ὀφειλὴ τοῦ πατρικοῦ χρέους. Ἐκ τῆς πενίας ἐξήγαγε τὸν υἱὸν τοῦ Μιλτιάδου ὁ ἐξ ἔρωτος γάμος τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἑλπινίκης, μετὰ τοῦ ὑπερπλοῦτου Κκλίου, ὅστις καὶ τὸν Κίμωνα ἐβοήθησεν εἰς ἀπότισιν τοῦ χρέους. Ἀνακτήσας δ' οὕτως ὁ Κίμων τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δικαιοματῶν, ἠδυνήθη νάναδειχθῆ ταχέως ἐν τῇ πόλει διὰ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ φύσεως, τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης καὶ τῶν εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς συμπολίτας ὑπηρεσιῶν. Ὅτε ἐν Ἀθήναις ὁ Θεμιστοκλῆς ἐζήτηε νὰ καταστήσῃ τὴν πόλιν ναυτικὴν, ἀντιπαλαίων κατὰ τῶν ἰδεῶν καὶ συμφερόντων τῶν εἰς τὰ παλαιὰ ἐμμερόντων συντηρητικῶν, ὁ Κίμων δὲν ἐδίστασε νάνέλθῃ ἐπιδεικτικῶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν φαιδρὸς μετὰ τῶν ὑπαδῶν του καὶ ἀναθέσῃ εἰς τὴν θεῶν χαλινὸν ἵππου, ἔπειτα δὲ νὰ καταβῇ εἰς τὴν θάλασσαν, θέλων νὰ δειξῇ, ὅτι ἡ πόλις δὲν εἶχε πλέον χρεῖαν ἱππικῆς ἀλκῆς, ἀλλ' ἀνδρῶν ναυμαχῶν. Ἡ ἀπόφασίς του καὶ τὸ παράδειγμα ἐνέπνευσεν θάρρος εἰς πολλούς, καὶ ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων τοῦ Θεμιστοκλέους, ἵτινα τὸ προσεχὲς μέλλον ἀπέδειξε σωτήρικα διὰ τὴν πόλιν. Φανεῖς δ' ἔπειτα ἐν τοῖς κατὰ τῶν βαρβάρων ἀγῶσι λαμπρὸς καὶ ἀνδραῖδος, ἐκέρδησε ταχέως τὴν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην τοῦ πλήθους. Ταχθεὶς μετὰ τοῦ Ἀριστείδου εἰς τὸν στόλον, ὅστις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παυσανίου ὑπέταξε τὴν Κύπρον καὶ ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον, οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε διὰ τοῦ πράου αὐτοῦ ἤθους εἰς τὸ νὰ ἐλκύσῃ τοὺς συμμάχους οὓς ἐγοήτευσεν ὁ Ἀριστείδης. Ἐν τῷ κατόπιν ἐπακολουθήσκει ἀγῶνι μεταξὺ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου, ὁ Κίμων συνετάχθη μετὰ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, ὡς καὶ οἱ Ἀλκκιωνίδαι, ἐκ τοῦ γένους τῶν ὀπίων ἔλαβε γυναῖκα τὴν Ἰσοδίκην. Εἶδομεν δὲ ἤδη, ὅτι ὁ Κίμων δὲν ὑπῆρξεν ἐκ τῶν συνδιαλλακτικωτέρων ἐχθρῶν τοῦ Θεμιστοκλέους, οὐτινος οὔτε τὰ ἄκρατα δημοκρατικὰ φρονήματα συνεμερίζετο, οὔτε παρεδέχετο τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην ἐχθρικὴν πολιτείαν.

Πρῶτον ἔργον τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, οὐτινος ἡ ἀρχηγία ἀνετέθη εἰς τὸν Κίμωνα, ἦτο συνεπῶς πρὸς τὸ πρόγραμμα τῶν συμμάχων, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν κατὰ τῶν βαρβάρων ἐπιθεσίαν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὑποδούλων Ἑλλήνων, συνδυαζόμενον πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθη-

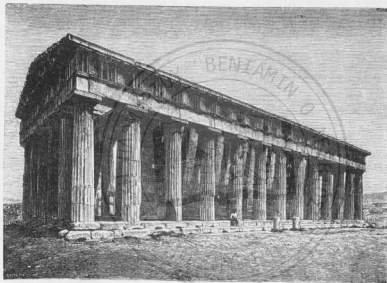
νάων, ἢ κατὰκτησις τῆς παρὰ τὸν Στρυμόνα Ἱόνος, ἣν κατεῖχον ἀκόμη οἱ Πέρσαι. Τὴν ἰσχυρὰν πόλιν ἐφρουρεῖ ὁ Βόγης, εἰς τῶν γενναιοτάτων τοποτηρητῶν τοῦ Ξέρξου, Ἡ πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν συμμάχων τὸ φθινόπωρον τοῦ 476 π. Χ., ἀλλὰ τότε μόνον, ὅτε ὁ Βόγης, ἀντιτάξας ἄπελπιν ἀντίστασιν καὶ μὴ θέλων ἐν τέλει νὰ παραδοθῆ, ἔρριψεν εἰς μεγάλην πυρὰν ὄλοκαύτωμα τὸν χρυσὸν αὐτοῦ καὶ τὸν ἄργυρον, τοὺς δούλους καὶ τὰς παλλακίδας, τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα καὶ ἐπὶ τέλους ἑαυτὸν.

Ἡ ἄλωσις τῆς Ἱόνος ἐπέφερε τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν πρὸς δυσμὰς ἐλληνίδων πόλεων μέχρι τῆς Ὀλύθου. Αἱ ἐλευθερωθεῖσαι πόλεις τῶν θρακικῶν παραλίων καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, πόλεις αὐτῆς τῆς μακεδονικῆς παραλίας, ἐκ τῶν ἐγγύς νήσων ἡ Σκμοθράκη καὶ ἡ Θάσος προσῆλθον τότε εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν, καὶ αἱ εἰσπράξεις τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου ἐδιπλασιάστησαν, ἀνελθοῦσαι εἰς διακόσια περὶπου τάλαντα. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, θέλοντες νὰ ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐν τοῖς ἐνδοτέροις τῆς παρὰ τὸν Στρυμόνα χώρας ἐξήγειρον κατὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν σταλέντων οἰκιστῶν τὴν ἀντίστασιν τῶν περιόικων Θρακῶν, οἵτινες καὶ αὐτὴν τὴν Ἱόναν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβωσι προσκαίρως, ἀνακτηθεῖσαν ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Κίμωνος, ὁ συμμαχικὸς στόλος ἐδκινεῖται ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γενναίου υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου ἀπὸ νίκης εἰς νίκην.

Διὰ τῆς προδοτικῆς διαγωγῆς τοῦ Παισακίου μετὰ τὴν ἐκ Σπάρτης φυγὴν του, μετὰ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἀνακλήσεως, καὶ διὰ τῆς συνεννοήσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀρταβάζου οἱ Πέρσαι εἶχαν κατορθώσει νὰ ανακηθῶσιν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Προποντίδα, νὰ ἔχωσι τὸ Βυζάντιον εἰς χεῖρας φιλικὰς, καὶ καταλάβωσι τὴν Σηστόν, ματαιοῦντες τὸ ἔργον τοῦ Ξενθίππου. Ὁ Κίμων, ἡγούμενος ἰσχυροῦ στόλου, ἀνέλαβε (470 π. Χ.) τὸ ἔργον τοῦ ἐλευθερωτοῦ. Ἡ Σηστός ἐκυριεύθη ἐκ δευτέρου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Βυζάντιον, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τοῦ Παισακίου καὶ τοῦ ἐταίρου αὐτοῦ Γογγύλου, ἔπεσε μετὰ μικρὰν πολιορκίαν. Τότε ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Παισακίας, ὁπότεν ἀνεκάλεσεν αὐτὸν μετὰ τέσσαρα ἔτη ἡ Σπάρτη, ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ εὕρῃ τὸν θάνατον. Αἱ νῆαι τοῦ Κίμωνος, ἠλευθέρωσαν τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἤνοιξαν τὰ στενά, δι' ὧν διήρχοντο τὰ σιταγωγὰ πλοῖα τὰ κομίζοντα ἐκ τοῦ Πόντου ἄφθονον σίτον εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Μετὰ δὲ τὰ ἐν τῷ Ἑλλήσποντῷ καὶ τῇ Προποντίδι κατορθώματα

καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ὑπὸ τῶν Θρακῶν ἐπὶ βραχὺ καταληφθείσης Ἱονος, ἐστράφη ὁ Κίμων κατὰ τῆς νήσου Σκύρου. Οἱ Σκύριοι, οἵτινες ἀνήκον εἰς τὸ πικλαιὸν πελασγικὸν φύλον τῶν Δολόπων, τρεπόμενοι διὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἀγόνου αὐτῶν νήσου εἰς τὴν πειρατείαν, ἠνώχλουν τοὺς πλείοντας ἀνὰ τὰς γείτονας θαλάσσας. Ἡ θέσις τῆς Σκύρου, πλησίον τῆς Θεσσαλίας, ἣτις μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως τῶν Σπαρτιατῶν Λεωτυχίδου διέκειτο φιλίως πρὸς τὰς Ἀθήνας, πλησίον τῶν νεωστὶ προσελθουσῶν εἰς τὴν συμ-

ΤΟ ΘΗΣΕΙΟΝ

μαχίαν παραλίω πόλει τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρακίας, ἐπέβαλλεν εἰς τὸν ναύαρχον τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἐπικίνδυνον πειρατείαν ἐν αὐτῇ τῇ φωλεῇ τῆς. Ἡ Σκύρος ὑπετάγη μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν, διακρέεσσαν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος τοῦ 469 μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 468 π. Χ. Αὐτὴ τε καὶ τὰ παρακείμενα νησίδια προσῆλθον εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν.

Ἦτο ἀληθὴς πανήγυρις διὰ τὰς Ἀθήνας, ὅτε τὸν Μάρτιον τοῦ 468 π. Χ. τελουμένων τῶν Διονυσίων ἐπανῆλθε μεστὸς λαφύρων ἀπὸ τόσων ἐνδόξων νικῶν ὁ ὑπερήφανος στόλος, καὶ εἰςῆλθεν εἰς τὸν

Πειραιᾷ ἢ λαμπρῶς κεκοσμημένη τριήρης τοῦ στρατηγοῦ, φέρουσα ἐκ τῆς Σκύρου τὰ κατὰ τοὺς χρητμοὺς ἀνευρεθέντα ὄπτα τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λυκομήδους φονευθέντος μυθικοῦ ἥρωος τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Θησεῦς. Ἡ πόλις ἐχαίρειται τοὺς νικητὰς ἐν ἀγαλλιάσει, καὶ ὑπεδέχθη διὰ λαμπρῶν πομπῶν καὶ θυσιῶν τὰ λείψανα τοῦ παναρχαίου βασιλέως, ὡσεὶ δεξιουμένη αὐτὸν ἐκεῖνον ἐπανερχόμενον εἰς τὸ ἄστυ. Ἐμπλεως χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης ἔκτισεν ἔπειτα ἡ πόλις τὸ Θησεῖον, ναὸν μεγαλοπρεπῆ τοῦ ἥρωος καὶ συνοικιστοῦ.

Τὸ ἔργον τοῦ Κίμωνος συνεπληρώθη κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος διὰ νέων νικῶν. Ἡ Κάρυστος ὑποταγεῖσα προσῆλθεν εἰς τὴν συμμαχίαν. Διὰ νέων ἀγῶνων ἐτελειώθη ἡ κατάκτησις τῆς θρακικῆς χερσονήσου καὶ ἐκυριεύθη ὁ Δορῆκος, τὸ τελευταῖον ἐν ταῖς θρακικαῖς ἀκταῖς προπύργιον τῶν Περσῶν.

Αἱ πρόσδοι τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, ἣν ἴδρυσεν καὶ ὠργάνωσεν ὁ Ἀριστείδης, ἀπέβησαν μεγάλα διὰ τῆς ἀκαμάτου δραστηριότητος καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, οὗ ἡγεῖτο ὁ Κίμων. Εἰς τὰς νήσους αἵτινες πρῶται προσελθοῦσαι εἰς τὴν ἡγεμονίαν ἀπέτελουν τὸν πυρῆνα τοῦ νησιωτικοῦ φόρου προσετέθησαν ἤδη αἱ πόλεις αἱ πληρόνουσαι τὸν θρηῆκιον φόρον καὶ αἱ συντελοῦσαι εἰς τὸν ἐλλησπόντιον φόρον.

Ἡ αὐξήσις αὐτῆ τῆς συμμαχίας ἦτο καρπὸς τῶν διηνεκῶν πολέμων εἰς οὓς ἦγε πρὸ πάντων ἡ ἀνάγκη τῆς καταπολεμήσεως τῶν βαρβάρων καὶ τῆς ἐκδιώξεως αὐτῶν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν. Ἄλλ' ἡ διαρκὴς οὕτως εἶπεν αὐτῆ πελεμικῆ κατάστασις, ἡ αὐστηρὰ ἀπαίτησις τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, ὅπως ἐκπληρῶνται οἱ ὅροι καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῆς συμμαχίας ἤρχισαν νὰ βαρύνωσι τοὺς συμμάχους. Οἱ πολῖται τῶν συμμαχίδων πόλεων ἤρχισαν νὰ ποθῶσι τὸν γεωργικὸν καὶ ἡσυχον βίον, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἀπεσπάσθησαν, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἤδη ἐβλεπον, ὅτι δὲν διέτρεχον κίνδυνον παρὰ τῶν βαρβάρων. Τὰ παράπονα καὶ αἱ μεμψιμοιρίαι δὲν ἤρχισαν νὰ ἐπιφέρωσιν ἀταξίαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν συμμάχων. Πολλοὶ τῶν συμμαχίδων ἤρχισαν νὰ μὴ παρέχωσι πλέον πλοῖα καὶ ἄνδρας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὰς νὰ πληρῶνωσι τὸν ἀνάλογον φόρον καὶ νὰ παρέχωσι νῆας κενὰς ἢ παρεῖχον αὐτοὶ νῆας καὶ ἄνδρας ἀντὶ προσθέτων χρημάτων. Διὰ τοιούτων τρόπων κῶξαν μὲν ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων, ἡλαττοῦτο δὲ ἡ τῶν συμμάχων,

οἵτινες ἀνελάμβανον πρὸς τὴν ἡγεμονεύουσαν πόλιν ὑποχρεώσεις ὅση-
μέραι βαρύτερας, γινόμενοι κατ' ὀλίγον καὶ ἀνεπαισθήτως ὑποτελεῖς
μᾶλλον καὶ δοῦλοι ἀντὶ συμμάχων. Ἄφ' ἐτέρου δὲ καὶ οἱ Ἄθηναιοι,
ἀναγκαζόμενοι πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὄρων τῆς συμμαχίας καὶ πρὸς
διάσωσιν τῆς ἀποκτηθείσης δυνάμεως νὰ ὀπλίζωσιν ὅσημέραι μεγα-
λείτερον στόλον καὶ περισσοτέρους ἄνδρας, ἐγείναν ἀπαιτητικώτεροι,
αὐστηρότεροι, τυραννικώτεροι. Οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν εἰςῆγον εἰς δίκας
τοὺς καθυστεροῦντας, ἐτιμῶρον τοὺς ἀνυπηκόους. Τοιαύτη κατά-
στασις πραγμάτων ἀναγκάειως ἤγαγεν εἰς ἀποστασίας μῶλις παρήλθον
δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς συμμαχίας.

Πρώτη τῶν συμμαχιῶν ἀπέστη ἡ Νάζος· τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος,
καθ' ὃ οἱ Ἄθηναιοι κατεδίκασαν εἰς θάνατον τὸν Θεμιστοκλέα (467
π. Χ.). Ἡ νῆσος ἐπολιορκήθη καὶ ἐνίκηθη. Ἡ τιμωρία τῆς ἀποστά-
τιδος ὑπῆρξε σκληρά. Οἱ Νάζιοι δουλωθέντες ἀπώλεσαν τὴν ψῆφον
αὐτῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Δήλου, καὶ, στερηθέντες τῆς αὐτονομίας,
ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσιν Ἄθηναίους ἄρχοντας καὶ νὰ ἰδῶσι μετὰ
τινα ἔτη τὰς γαίας αὐτῶν διανεμομένας εἰς πεντακοσίους Ἄθηναίους
κληρούχους.

Ἡ τιμωρία τῆς Νάζου ἦτο σκληρά, ἀλλ' ἐπείγουσα. Ἦδη οἱ
Πέρσαι, οἵτινες ἔβλεπον τὴν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης δύναμιν
αὐτῶν ἐκλείπουσαν, τὴν ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐξουσίαν μηδενι-
σθεῖσαν, ἀναλαβόντες μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς ἀποστάσης Βαβυλωνίας
(470 π. Χ.) καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κύπρου νέας δυνάμεις, ἀνε-
θάρρησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ παρασκευασθῶσιν, ὅπως ἐπιχειρήσωσι
νέον κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα. Ὁ Ξέρξης διέταξε τὸν στρατηγὸν
Φερηνδάτην καὶ τὸν ναύαρχον Τιθράυστην νὰ ἐτοιμάσωσι μεγάλας
δυνάμεις, ὅπως ἀπέλθωσι κατὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Καίριος ἀνα-
βολῆς δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Κίμων, παραλαβὼν ἐκ Πειραιῶς διακοσίας
ἄθηναϊκὰς τριήρεις καὶ ἀποτελέσας μετὰ τῶν συμμαχικῶν πλοίων
στόλον ἐκ τριακοσίων ἐν ὄλῳ τριήρων, ἐπλευσε πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς
Καρίας. Ἄφ' οὗ δὲ τὰς μὲν ἐπὶ τῶν καρικῶν παραλίων ἐλληνικὰς
ἀποικίας ἐπεισε νὰποστατήσωσιν ἀπὸ τῶν Περσῶν, τὰς δ' ἄλλας
πόλεις τῶν ἐγγχωρίων τὰς ἐχούσας φρουρὰς περσικὰς ὑπέταξε διὰ πο-
λιορκίας, ὁμοίως δὲ προσέλαβε καὶ τὰς παραθαλασσίας πόλεις τῆς
Λυκίας, διεηθύνθη πρὸς τὴν Πισμφυλίαν, καὶ πολιορκήσας ὑπέταξε
τὴν Φάσηλιν, τὴν ἀνατολικωτάτην τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς
μεσημβρινῆς ἀκτῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν ᾧ δὲ ὁ συμμαχικός

στόλος έναυλόχει ἐν τοῖς εὐρυχώροις λιμέσι τῆς Φασήλιδος, ἐν τῷ μεταξύ ὁ στόλος τῶν Περσῶν, τοῦ ὁποίου τὸν πλοῦν εἶχεν ἴσως ἐπιβραδύνει ὁ φόνος τοῦ Ξέρξου καὶ τοῦ Δαρείου καὶ ἡ εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασις Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος, εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὰ ὕδατα τῆς Παμφυλίας, συγκείμενος ἐκ τριακοσίων πεντήκοντα τριήρων, καὶ ἀνέμενε τὴν ἀφίξιν ἐπικουρίας ἐτέρων ὀγδοήκοντα φοινικικῶν πλοίων. Ἐν δὲ τῷ μυχῷ τοῦ Παμφυλίου κόλπου παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐρυμέδοντα ἐστρατοπέδευεν ἤδη ὁ ὑπὸ τὸν Φερηνδάτην στρατὸς τῶν Περσῶν. Ὁ Κίμων ἀπεφάσισε μετὰ τῆ χαρκτηριζούσης αὐτὸν τόλμης νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, πρὶν ἢ φθάσῃ ἢ ἀναμενομένη ἐκ Φοινίκης ἐπικουρία. Ἄλλ' ὅτε οἱ Πέρσαι εἶδον αὐτὸν ἀναγόμενον ἐκ τῆς Φασήλιδος, εἰσέπλευσαν, ὅπως ἀποφύγῃσι τὴν μάχην, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος, πιστεύοντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκ φόβου πρὸς τὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ παρατεταγμένον περσικὸν στρατὸν δὲν θὰ τολμήσωσι νὰκολουθήσωσιν αὐτούς. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες, ὁρμήσαντες κατὰ τοῦ περσικοῦ στόλου ἠνάγκασαν αὐτὸν νάντεπεξέλθῃ. Ἡ ναυμαχία ὑπῆρξε κρατερὰ ἐκατέρωθεν, ἀλλὰ τέλος ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τῶν τριήρων τοῦ περσικοῦ στόλου ἄλλαι μὲν ἐξέφυγον, ἄλλαι δὲ συνετρίβησαν· διακοσμία ἐλέγαντο αἰχμαλωτισθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Κίμων, βλέπων τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ φρόνημα τῶν ὁπλιτῶν του, διέταξεν αὐτοὺς θερμοὺς ἀκόμη ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἀγῶνος νὰποδισασθῶσιν εἰς τὴν ζήραν καὶ ἐπέλθῃσι κατὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ τῶν Περσῶν, ὅστις διαρκούσης τῆς ναυμαχίας εἶχε καταβῆ εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς βοήθειαν τῶν ἀγωνιζομένων ἀνδρῶν τοῦ περσικοῦ στόλου. Καίπερ ὄντες ὀλιγαριθμότεροι, πρόθυμοι ἔσπευσαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν βαρβάρων τρέχοντες καὶ μετὰ κραυγῆς. Μετὰ δεινὴν μάχην, καθ' ἣν ἔπεσον πολλοὶ ἐπιφανεῖς Ἀθηναῖοι, ἐτράπησαν οἱ βάρβαροι εἰς φυγὴν. Καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἐφρονεύθησαν ὑπὸ τῶν διωκόντων, πολλοὶ δ' ἐπνίγησαν πίπτοντες εἰς τὸν ποταμὸν. Εἰκοσакις χίλιοι ὑπῆρξαν οἱ αἰχμαλωτισθέντες. Μετὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ θάρρους, μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας συνεπλήρωσεν ὁ Κίμων τὴν διπλὴν παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα νίκην, ἀντεπεξελθὼν κατὰ τῶν λοιπῶν ὀγδοήκοντα φοινικικῶν πλοίων, ἅτινα εἶχον ἤδη προχωρήσει εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Παμφυλίας, ἀγνοοῦντα τὴν ἦτταν τῶν Περσῶν.

Ἡ καρικὴ ἐκστρατεία τοῦ Κίμωνος καὶ αἱ παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα νικαὶ ἔγειναν ἀφορμὴ νὰ προσέλθῃσιν εἰς τὴν ἐν Δῆλῳ συμμαχίαν

ἔπασαι καὶ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τῆς τρωτικῆς ἀκτῆς μέχρι τῆς Φρυγίδος καὶ πολλαὶ νῆσοι αἰτίνας δὲν εἶχον ἀκόμη προσληφθῆ εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἡ ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία ἐλάμβανεν οὕτω διαστάσεις εὐρυτάτας, νέοι κίνδυνοι παρουσιάσθησαν ἐν τῷ βορρᾷ. Ἡ πλουσία νήσος Θάσος, καίπερ ἀνήκουσα εἰς τὴν συμμαχίαν, δυσαρέστως ἔβλεπε παραβλαπτόμενα τὰ ἴδια αὐτῆς συμφέροντα ἐκ τῆς ἐπιδιωκομένης ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ παρὰ τὸν Στρυμόνα εὐκάρπῳ καὶ χρυσοφόρῳ χώρῳ. Οἱ Θάσιοι, ἐπωφελοῦμενοι ἐκ τῆς μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἀποτυχίας τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες, ζητοῦντες νὰ καταλάβωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν συμμάχων τὰ παρὰ τὸ Πάγγαιον χρυσορυχεῖα, εὕρισκον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν παρὰ τῶν ἐγγχωρίων θρακικῶν φύλων, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς παρὰ τὴν Δραβῆσκον δεϊνῆς ἀπωλείας δεκκακισχιλίων Ἀθηναίων καὶ συμμάχων, ἀπεφάσισαν νὰ ποστατήσωσιν ἐκ τῆς συμμαχίας (464 π. Χ.). Οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν νάντεπεξέλθωσι κατὰ τῆς πλουσίας καὶ ἰσχυρᾶς νήσου, ἥτις δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκπέμψῃ καὶ αὐτὰς αὐτῆς τὰς τριήρεις κατὰ τοῦ νικηφόρου στόλου τοῦ πρὸς τιμωρίαν αὐτῆς ἐπερχομένου Κίμωνος. Οἱ Θάσιοι, ἠττηθέντες κατὰ θάλασσαν, ἐξηκολούθησαν τὴν ἀντίστασιν ἐπὶ τῆς πολιορκουμένης αὐτῶν νήσου. Νικώμενοι ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀλλὰ δὲν παρεδίδοντο. Ἡλπίζον εἰς τὸν βασιλεῖα τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρον, ἠλπίζον εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, παρ' ἧς ἐζήτησαν νὰ ἐπιπέσῃ ἐν τῷ μεταξύ κατ' αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οἱ Σπαρτιῆται οὔτε ἐτήρουν τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῶν, οὔτε ἠδύναντο νὰ τηρήσωσιν αὐτήν, πιεζόμενοι ὑπὸ ἰδίων συμφορῶν, κατέθηκαν τὰ ὅπλα, ἀντιταχθέντες εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἐπὶ δύο ἔλα ἔτη καὶ ὑπερέκεινα (462 π. Χ.). Ἡ ὑπερήφανος πόλις ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸν στόλον αὐτῆς, νὰ κρημνίσῃ τὰ τεῖχη, νὰ πληρώσῃ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καὶ νὰ ὑποβληθῆ εἰς τακτικὸν ἐτήσιον φόρον, ὃν ὤρισαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τρία τάλαντα. Καὶ διετήρησαν μὲν οἱ Θάσιοι τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν, ἀλλ' ὑπεχρεώθησαν νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ χρυσορυχεῖα τοῦ Παγγαίου καὶ πάσας τὰς ἐπὶ τῆς στερεᾶς κτήσεις αὐτῶν.

Πλήρης δόξης ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Κίμων, ἀφ' οὗ ἐπὶ ὀκτὼ ἔλα ἔτη σχεδὸν ἀδιακόπως ἔτρεχεν ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, δοξάζων ἑαυτὸν καὶ μεγαλύνων τὴν πόλιν.

Διάλυσις τῆς συμμαχίας Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιάται, ὑποσχεθέντες κρυφίως τὴν συνδρομὴν αὐτῶν κατὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς ἀποστάτας Θακίους, διενουοῦντο διὰ τῆς εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβολῆς οὐ μόνον τὴν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς νὰ παραβλάψωσιν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν, ἥτις εἶχε λάβει διαστάσεις λίαν ἐπικινδύνους διὰ τὴν Σπάρτην νὰ ἐπιφέρωσι τραῦμα δεινόν, ἐξεγείροντες διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἀγῶνος τῆς θάσσου καὶ ἄλλου συμμάχου κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἠτοιμάζοντο νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, δεινὰ συμφορὰ ἐπέσωρευθησάν κατ' αὐτῆς τῆς Σπάρτης, ἀπειλήσασαι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς.

Σεισμός φοβερός, τοῦ ὁποίου ὅμοιον δὲν ἐνθυμοῦνται οἱ Ἕλληνες, ἐκλόπισε τὴν Λακωνικὴν. Κάσματα γῆς ἠνεώχθησαν, ἐκ τῶν κορυφῶν τοῦ Ταυγέτου ἀπεράγησαν λίθοι μεγάλοι. Αὐτὴ ἡ Σπάρτη, τιναχθεῖσα δεινῶς ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ, κατεστράφη κατὰ τὰ λεγόμενα σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῆς πέντε μόνον ἐλέγοντο σωθεῖσαι, αἱ δὲ λοιπὰ κατέπεσον ἐκ τῶν ἐπικειλημένων κλονισμῶν. Ἡ ἰσχυρὰ πόλις τῶν Αἰγιδῶν καὶ τῶν Εὐρύποντιδῶν ἔκειτο χαμαὶ ἐν ἐρειπίοις, καὶ εἰκοστικχιλίοι περίπου Λακεδαιμόνιοι ἐτάφησαν ὑπ' αὐτά· τὴν φοβερὰν ταύτην θεομήνην ἐθεώρησαν κατάλληλον οἱ εἰλωτες, ὅπως ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Σπαρτιατῶν, ὅστις αἰῶνας ὅλους ἐπεδάρυεν αὐτούς.

Ἐχόντες πρόσφατον τὴν ἀνάμνησιν τῶν καταδιώξεων αἱ ὑπέστησαν ὡς ὑποποῖι κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Πικυσανίου, τῶν σκληρῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Ταϊνάρῳ ἐξυχθέντων καὶ φονευθέντων ὁμοφύλων αὐτῶν καὶ ἑταίρων, ἔσπευδον ἀπανταχόθεν ἐκ τῶν ἀγρῶν κατὰ τῆς Σπάρτης, ὅπως ἐξολοθρεύωσι τοὺς ὑπολειφθέντας αὐτῶν δεσπότας. Μόνη ἡ πρόνοια, ἡ τόλμη καὶ ἡ ταχέια ἀπόφασις τοῦ γενναίου βασιλέως Ἀρχιδάμου ἔσωσε τοὺς Σπαρτιάτας ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου. Ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἐπιζῶντες ἐξῆγον τὰ πτώματα προσφιλῶν νεκρῶν καὶ τὰ πολυτιμώτατα τῶν διασωθέντων κτημάτων, ἀντήχησε διαταγῇ τοῦ βασιλέως τὸ σάλπισμα τοῦ κινδύνου, καλοῦν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς ἀμυναν κατὰ τῶν ἐφορμώντων εἰλώτων. Οἱ ἐπαναστάται εὐρόντες τοὺς κυρίους αὐτῶν

ὀπλισμένους καὶ συντεταγμένους καὶ βλέποντες ἡγούμενον αὐτῶν τὸν βασιλέα, ὅστις πρῶτος ἤρπασεν ἐκ τῆς πόλεως τὴν πανοπλίαν καὶ ἐξεπήδησε κατὰ τῶν ἀνταρτῶν, ἀπεχώρησαν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Λακωνικῆς. Ἄλλ' ἡ ἐπανάστασις δὲν ἔληξεν, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐξηπλώθη καθ' ἕκαστην τὴν Λακωνικὴν. Ἰδὼς δὲ φοβερὰ ἡγείρεν ἡ ἀνταρσία τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἐν Μεσσηνίᾳ. Οἱ Μεσσηνιοί, εἰ καὶ εἶχε παρέλθει ἤδη εἰς αἰὼν καὶ ἡμῖς ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτῶν ἐπαναστάσεως, δὲν ἐλησμόνουσαν τοὺς ἄβλους καὶ τὴν θυσίαν τοῦ Ἀριστομένου. Ἐκεῖ, εἰς τὸ προπύργιον τοῦ ἐθνικοῦ των ἥρωος, εἰς τὴν ἱερὰν Ἰθώμην, ἔσπευσαν καὶ πάλιν οἱ Μεσσηνιοὶ ὡς πρὸς βωμὸν ἐλευθερίας. Ἡ Σπάρτη ἐκάλεσεν ἐν τάχει εἰς βοήθειαν τοὺς συμμάχους αὐτῆς, οἵτινες ἔσπευσαν ἀρωγοί. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν δὲν ἐπερατοῦτο. Οἱ ἐπὶ τῆς Ἰθώμης Μεσσηνιοὶ ἀνταίχων καρτερικῶς καὶ ἐπεχειροῦν τολμηρῶς ἐξόδους. Παρὰ τὴν στενούλακρον ἔπεσε μετὰ τριακοσίων ἐκλεκτῶν Σπαρτιατῶν ὁ Ἀρίμνηστος ἐκεῖνος ὁ φονεύσας τὸν Μακρόνιον ἐν Πλαταιαῖς. Ἡ Σπάρτη εὐρίσκετο ἐν κινδύνῳ.

Τότε ἡ Σπάρτη ἐνεθυμήθη τὰς Ἀθήνας, τὰς Ἀθήνας ὧν παντὶ τρόπῳ εἶχε προσπαθήσει νὰ ἐμποδίσῃ τὸν τειχισμόν, τὰς Ἀθήνας εἰς αἷς ἠθέλησε νὰ εἰσβάλῃ χάριν τῶν Θεσπίων, τὰς Ἀθήνας τὰς συμμάχους τοῦ 481 π. Χ. Ὁ γὰρ, φερὼν τὴν στρατιωτικὴν του φοινικίδα, παρέστη εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν θεῶν δίκην ἱκέτου ὁ πρέσβυς τῆς Σπάρτης Περικλεΐδας, προσκεϊτῶν στρατιῶν. Οἱ Σπαρτιαταὶ, ζητοῦντες τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, ἐθάρρουν νὰ πράξωσι τοῦτο, γνωρίζοντας τὰ πρὸ αὐτῆν φιλικὰ αἰσθήματα τοῦ Κίμωνος καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀριστοκρατικῶν, οἵτινες ἠθελον νὰ διατηρηθῆται ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων ἡ πρὸς τὴν Σπάρτην φιλία καὶ οἵτινες οὐδαμῶς βλαβερὸν διὰ τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως ἐνόμιζον νὰ νῆ σωθῆ ἐκ τῶν δεινῶν αὐτῆς ἡ Σπάρτη διὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Κίμων, ἀμβλυωπῶν πρὸς τὴν ἰσχύϊν ἣν ἠδύναντο νὰ ποικτήσωσιν αἱ Ἀθηναὶ διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Μεσσηνίων καὶ προτιμήσας τὸ συμφέρον τῶν Λακεδαιμονίων τῆς αὐξήσεως τῆς ἰδίας πατρίδος, ἐπέμεινε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου νὰ σταλῆ ἡ ζητούμενη πρὸς τῆς Σπάρτης βοήθεια, καὶ ὑπερίσχυσε ἀντιφρονούντων ἀντιπάλων. Πείσας δὲ τὸν δῆμον, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν στρατηγίαν τοῦ σταλέντος εἰς τὴν Σπάρτην ἀξιολόγου ἐκλεκτοῦ στρατοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ τετρακισχιλίων Ἀθηναίων ὀπλιτῶν καὶ τετρακοσίων Πλαταιῶν. Ἡ βοήθεια ἦν ἔστειλλον αἱ Ἀθηναὶ εἰς τοῦ Σπαρτιατῆς ἦτο σπουδαία.

Στρατηγός οὖος ὁ Κίμων, ἄρχων λογάδων ὀπλιτῶν, ἐχόντων τὴν περὶ τὴν τειχομαχίαν ἐμπειρίαν, ἦν ἀπέδειξαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Πλαταιαῖς, ἦτο ἀναμφίβολον ὅτι ἐμελλεν οὐ μόνον τὸ καθ' ἑαυτὸν νὰ συντελέσῃ μεγάλως εἰς τὴν νίκην, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἡ τροπὴ ἐπῆλθεν ἀληθῶς, ὡς ἀνεμένετο. Οἱ ἐπαναστάται περιεκλείσθησαν εἰς τὴν Ἰθώμην καὶ ἐπολιορκουντο. Ἡ Ἰθώμη ἔπεσε καὶ ἡ ἐπανάστασις κατεστάλη τὸ τέταρτον ἔτος ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνταρσίας (461 π. Χ.). Ἄλλ' ὁ Κίμων δὲν εὐρίσκετο πλέον ἐν Μεσσηνίᾳ ὅπως δρέψῃ μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν τὰς δάφνας τῆς νίκης καὶ λάβῃ τὰς ὀφειλομένας τιμὰς ὡς σωτὴρ τῆς Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιάται, ὑποπτευθέντες μετὰ τὴν δι' αὐτοὺς εὐνοικὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων, ὅτι οἱ μετ' αὐτῶν τοὺς Μεσσηνίους πολιορκουῦντες Ἀθηναῖοι ἠδύναντο νὰ πακλίνωσι πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, ὅποιον ἦτο τὸ συμφέρον αὐτῶν, ἀπέπεμψαν τὸν Κίμωνα μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιάς πρὶν ἢ πέσῃ ἡ Ἰθώμη, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι δὲν ἔχουσι πλέον χρεῖαν αὐτοῦ. Ἡ φιλόκωπος σπουδὴ τῆς φιλολακωνίας ἐν Ἀθήναις φητοίαις ἀντημείβθη ὑπὸ τῆς Σπάρτης διὰ τῆς πικροτάτης ἀγνωμοσύνης. Ὁ Κίμων καὶ οἱ περὶ αὐτῶν ἀντὶ νὰ συσφίξωσι διὰ τῆς εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐκστρατείας τοὺς δεσμοὺς οἵτινες συνέδεον τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας, συνετέλεσαν ἕνεκα τῆς ἀπιστίας τῆς Σπάρτης εἰς τὴν ῥῆξιν αὐτῶν. Ἡ ταπεινώσις ἦν ὑπέστησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Μεσσηνίᾳ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν. Ἡ προσβολὴ αὕτη πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἐπερχομένη μετὰ τὴν παρακώλυσιν τοῦ τειχισμοῦ, μετὰ τὴν μελετωμένην εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβολὴν καὶ ἀποτεινομένην εἰς ἐκείνους, οἵτινες λησμονήσαντες πάντα ταῦτα, ἔσπευσαν καὶ ἔσωσαν τὴν Σπάρτην ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, δὲν ἔφινε πλέον εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ συμμαχία τοῦ 481 π. Χ. ἡ συγκροτηθεῖσα μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Σπάρτης ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταπολεμήσεως τῶν Περσῶν, ἧτις πάντοτε ὑπῆρξε χαλαρὰ, ἐπ' ἐσχάτων δὲ δὲν ὑφίστατο κατ' οὐσίαν, διελύθη καὶ κατὰ τύπους. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφέντες τοὺς Σπαρτιάτας, συνεμάχησαν μετὰ τῶν πολεμίων τῆς Σπάρτης, τῶν Ἀργείων (461 π. Χ.). Εἰς δὲ τὴν νέαν ταύτην συμμαχίαν Ἀθηναίων καὶ Ἀργείων προσεχώρησαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ Θεσσαλοὶ.

Ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ποδεχθῶσι τὴν πολιτείαν τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ, ὅστις εἶχε προ-

βλέψει τὴν μέλλουσαν ἀναπόφευκτον βῆξιν μετὰ τῆς Σπάρτης καὶ τὸ συμφέρον τῆς προσπελάσεως πρὸς τὸ Ἄργος, ἐκεῖνος ὅστις εἶχε προετοιμάσει τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἄργους καὶ τῶν Ἀθηναίων εὐρίσκειτο ἀπὸ ἐτῶν ἤδη φυγὰς μακρὰν τῆς πατρίδος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ δρέψῃ τοὺς καρποὺς τῶν ἀγῶνων αὐτοῦ. Ἄντ' ἐκείνου δὲ τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ εἶχον ἄλλοι ἄνδρες, ἀντικαθόμενοι εἰς τὴν μερίδα τῶν φιλολακῶνων, ἧς προΐστατο ὁ Κίμων.

n'

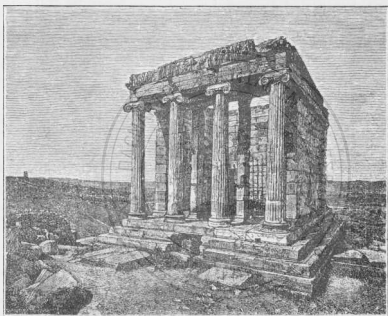
Ὁ Κίμων καὶ οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ.

Ἡ ἀνδρεία καὶ ἀκαταπόνητος δραστηριότης τοῦ Κίμωνος καθ' ὅλον τὸν χρόνον καθ' ὃν προΐστατο τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, μεγαλύνων τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν καὶ λαμπρύνων διὰ τῶν νικῶν αὐτοῦ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ὁ ἐν Ἀθήναις βίος αὐτοῦ καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ κατῳρθενα νὰ ἐλκῆρ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς πολίτας, διέφευσαν τὴν ιδέαν ἣν εἶχον περὶ αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε τὸ ὑπὸ τοῦ θανόντος πατρὸς ἐγκαταλειφθέν ἐν πενίᾳ μεираκιῶν ἠδύξει ἐν τῇ πόλει. Ὁ Κίμων κατηγορεῖτο κατὰ τοὺς νεανικοὺς αὐτοῦ χρόνους, ὡς ἀτακτος καὶ πολυπότης καὶ φιλογόνης. Ὁ εὐφυλόγος καὶ σαρκαστικὸς τῶν Ἀθηναίων λαὸς δὲν εὕρισκε τὸν ὀφραγὸν ἐκείνον νεανίαν ὁμοιάζοντα πρὸς τὸν νικητὴν τοῦ Μαραθῶνος, ἀλλ' ἐθεώρει αὐτὸν ἀνακαλοῦντα εἰς τὴν μνήμην τὸν ὑπὸ τῶν Πειτιστρατιδῶν ἀλοφονηθέντα πάππον Κίμωνα, ὅστις ἐσαρκάζετο διὰ τὴν εὐήθειαν αὐτοῦ. Ἐτοῦς Ἀθηναῖους ἐξηπάτα τὸ ἦθος τοῦ Κίμωνος, ὅστις, οὔτε τὴν μουσικὴν οὔτε ἄλλο τι τῶν παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἐπιχωριαζόντων ἐλευθερίων μαθημάτων ἐκδιδασχθεὶς καὶ ὅλως στερούμενος τῆς περὶ τὸ λέγειν δεινότητος καὶ ἀττικῆς στωμυλίας, δὲν ἐφαίνετο προωρισμένος νὰ διαπρέψῃ ἐν τῇ πόλει τῶν χρεθέντων ἀστῶν καὶ τῶν στωμύλων ἀγορητῶν. Ἄλλ' ὑπὸ τὸν ἀκομφαν καὶ σκαῖόν ἐκείνον φλοῖον, ὑπὸ τὸ Πελοποννήσιον ἐκεῖνο σχῆμα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, ἐνυπῆρχεν ἐν τῷ τρόπῳ αὐτοῦ πολὺ τὸ γενναῖον καὶ ἀληθές. Εἶδομεν δέ, ὅτε ἀνετέθη εἰς τὸν Κίμωνα ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν ἡ στρατηγία τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, ὅπως ἐπιφανεῖς ὑπηρεσίας παρέσχον εἰς τὴν πόλιν αἱ στρατιωτικαὶ αὐταὶ ἀρεταὶ τοῦ ἀνδρός. Ἐξαπλώσας τὴν δύναμιν τῆς πόλεως διὰ τῶν νικηφόρων αὐτοῦ ἐκστρατειῶν καθ' ἅπαν τὸ Αἰγαῖον ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῆς Παμφυλίας, ἀνοίξας εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰς χρυσούχους χώρας

τοῦ βορρᾶ, μετακομίσας τὰ ὄσπᾶ τοῦ λατρευτοῦ τῆς πόλεως οἰκιστοῦ, μεστῶσας τὴν πόλιν ἐχθρικῶν λαφύρων, ἐξήλειψεν ὀλοταλῶς τὰς ἐν-
 τυπώσεις τῆς καταδίκης τοῦ πατρός, τὴν ψευδῆ ιδέαν περὶ τῆς εὐθη-
 θείας αὐτοῦ καὶ ἐγείνειν ὁ ἀγκπητὸς τοῦ δήμου. Συμπράττων μετὰ
 τοῦ Ἀριστείδου καὶ τῶν Ἀλκιωνιδῶν ἠδυνήθη νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ
 Θεμιστοκλέους. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν ὡς ὑπερόπτην
 ἐπὶ ταῖς νίκαις δι' ὧν εἶχε δοξάσει τὴν πόλιν. Ἡ συκοφαντία δὲν
 ἠδύνατο νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἠγάπα τὰ χρήματα καὶ ἐδωροδύκει.
 Ὁ Κίμων ἐγνώριζεν ἀληθῶς τὸν ἀριστὸν τρόπον ὅπως προσπορίζῃ
 εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐκυτὸν μετὰ τὰς νίκαις τὸ ἐπικερδέστατον
 μέρος τῶν λαφύρων. Ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων ἐντίμως ἀποκτη-
 θέντα κέρδη ἐξώδεσε γενναίως ὑπὲρ τῶν πολιτῶν. Ὁ παλαιὸς οἶκος
 τῶν Φιλκιδῶν ἀπέβη διὰ τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ Κίμωνος τὸ ἐντευ-
 κτήριον τῶν πενήτων. Ἡ τράπεζά του ἦτο προσιτὴ εἰς τοὺς πολίτας,
 καὶ πᾶς συνδημότης αὐτοῦ, ἐρχόμενος εἰς τὴν πόλιν, ἠδύνατο νὰ
 εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκόν του ἐλευθέρως, βέβαιος ὧν, ὅτι θὰ εὖρη καθ'
 ἡμέραν λιτόν, ἀλλ' εἰς πολλοὺς ἐπαρκῆς δεῖπον. Οἱ παρὰ τὸν σημε-
 ρινὸν Ἅγιον Σάββαν, ἐν τῷ πατρικῷ δήμῳ τῶν Λακιδῶν, ἀγροὶ
 αὐτοῦ ἦσαν ἀφρακτοὶ, καὶ κί ἀμπελοὶ καὶ κί συκαὶ αὐτῶν προσिताὶ
 εἰς πάντα πολίτην. Ὅτε ὁ Κίμων ἐπορεύετο ἀνά τὴν πόλιν, παρη-
 κολούθουν αὐτὸν γενναῖοι καλῶς ἐνδεδυμένοι, ἀνταλλάσσοντες τὰ
 ἱμάτια αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς γέροντας τοὺς συναντῶντας καθ' ὁδὸν
 τὸν στρατηγόν. Ἀπάνταχού τέλος καὶ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ καθ' ὁδὸν ἠδύ-
 ναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰναγνωρίσωσιν εὐκόλως τὸν Κίμωνα οὐχὶ μόνον
 ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος καὶ τῆς ὠραίας μορφῆς καὶ τῆς
 πυκνῆς αὐτοῦ καὶ οὐλης κόμης, ἧτις περιέβαλλε τὸ ἀρενωπὸν αὐτοῦ
 πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φιλάνθρωπίας καὶ φιλοξενίας ἣν διέχεεν
 ἡ ἐμφάνισίς του.

Ἄλλ' ὁ Κίμων δὲν περιωρίσθη ἀναλίσκων τὰ χρήματα ἅτινα εἶχεν
 ἀποκτήσει ἐκ τοῦ εἰς αὐτὸν ἀνήκοντος μέρους τῶν λαφύρων εἰς φι-
 λάνθρωπικὰ ἔργα, ἅτινα κατέστησαν αὐτὸν δημοτικόν. Καθ' ἄλλο
 οἱ Ἀθηναῖοι, ἀποκτήσαντες δύναμιν καὶ πλοῦτον, ἤρχισαν διακο-
 σμοῦντες τὴν πόλιν, εἰς τὰ ὠφελήματα τοῦ δημοσίου ἐκ λαφύρων
 τῶν νικῶν προσέθηκεν ὁ Κίμων οὐκ ὀλίγας προσφοράς ἐκ τῶν ἰδίων,
 συντελῶν εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ κτίσις τοῦ Θεσείου
 ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Κίμωνος μεταφορᾶς
 τῶν ὄσπῶν τοῦ ἥρωος ἐκ τῆς Σκύρου. Ἄλλ' εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους

τοῦ μυθικοῦ βασιλέως ἀνήρχοντο κί παραδόσεις περί τοῦ Ἀκκδημοῦ, οὗτινος τὸ ὄνομα ἔφερον ἡ Ἀκκδημία, ἣν εἶχον κοσμήσει οἱ Πεισι-στρατίδαι. Ἡ Ἀκκδημία αὕτη μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ Κίμωνος εἰς εὐ-υδρον καὶ χλοερὴν ἄλσος, ἐντὸς τοῦ ὑποῖου ἰδρύθησαν κατάλληλοι διὰ τὴν σωματικὴν ἐκγύμνασιν τῆς ἀθηναϊκῆς νεολαίας οἰκοδομαί. Ἐπ' ἴσης δὲ κατεφύτευσε τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν διὰ πλατάνων, καὶ χάριν αὐτοῦ ἐκοσμήθη ἡ κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς ἀγορᾶς στοὰ τῶν Ἑρμῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἡόνος. Κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΝΙΚΗΣ

πλευρὰν τῆς ἀγορᾶς ὠκοδομήθη ὑπὸ τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ Κίμωνος Πεισιάνκτος στοὰ, ἥτις ἐκ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς ὠνομάσθη Πεισιανάκτειος. Ἡ στοὰ αὕτη διεκοσμήθη διὰ λαμπρῶν γραφῶν τοῦ Θεσίου ζωγράφου Πολυγνώτου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Μίκωνος, οἵτινες καὶ ἄλλα κτίριζ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ Θεσεῖον αὐτὸ ἐστόλισαν διὰ τῶν οἰκόνων τῶν.

Ὁ Κίμων δὲν ἠθέλησε μόνον νὰ καλλωπίσῃ τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀκροπόλεως αὐτῶν, ἥτις ἐπ' αὐτοῦ διεκοσμήθη

διὰ τῶν ἐπισκευασθέντων πλκκιῶν ἀναθημάτων πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ διὰ τῶν ἰδρυθέντων ἄλλων νέων. Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατεσκευάσθη ἐκ τῶν χρημάτων τῶν εἰσπραχθέντων ἀπὸ τῆς πωλήσεως τῶν λαφύρων τῶν ἐπ' Εὐρυμέδοντι νικῶν τὸ νότιον τεῖχος, ὑπερ ἐπωνομάσθη Κιμώνειον εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀνδρὸς τοῦ προκαλέσαντος τὴν τοικύτην ἀπόφασιν τοῦ δήμου· κατὰ δὲ τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκρην τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπως προστατεύηται ἡ εἰσοδος τοῦ ὄχρου βράχου, ἀφοδομήθη ἰσχυρὸς πύργος, πλησίον τοῦ ὁποίου ἤρχισε νὰ ἐγείρηται ἐν τῷ μένοντι κενῷ μέρει τοῦ προτειχίσματος ὁ κῶδος τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, τῆς κληθείσης Ἀπτέρου, ὅστις μετὰ τὴν περάτωσιν αὐτοῦ ἀπέβη ἐν τῶν καλλίστευμάτων τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων ἔργων, ἅτινα ἤρχισαν εἰς ἡγήσει τοῦ Κίμωνος ἦτο ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἔργου, ὑπερ ἐχρεώσεται ἡ πόλις εἰς τὸν μέγαν αὐτοῦ ἀντίπαλον, τὸν Θεμιστοκλέα. Ἡ ἤδη διὰ τῆς ἀκαμάτου ἐνεργείας τοῦ νικητοῦ τῆς Σαλαμῖνος τετειχισμένη πόλις ἀπερκαίσθη νὰ συνδεθῆ διὰ τειχῶν πρὸς τὸ Φάληρον καὶ τὸν ἐπ' ἴσης τετειχισμένον Πειραιᾶ. Τὰ παχέα καὶ μακρὰ ταῦτα τείχη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶχαν ἕκτασιν τριάκοντα καὶ πέντε ἀρχαίων σταδίων, τὸ δὲ δεύτερον τεσσαράκοντα, ἀφ' ἐνὸς μὲν εὐκόλυνον ἐν περιπτώσει πολιτορκίας τὴν συγκοινωνίαν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ λιμένων, ἀφ' ἑτέρου δ', εὐρύνοντα αὐτῆς τῆς πόλεως τὴν ἕκτασιν, παρεῖχον οὕτως ἐν ἀνάγκῃ εὐρύχωρον τόπον διαμονῆς δι' ἅπαντας τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς. Καὶ ἡ μὲν οἰκοδομία τῶν τειχῶν συνετελέσθη ὕστερον, ὅτε ἐπὶ Περικλέους καὶ τὸ ὅλον σύστημα τοῦ τευχίσμου συνεπληρώθη διὰ τῆς κτίσεως διὰ μέσου σκέλους παραλλήλου πρὸς τὸ πειραικὸν τεῖχος ἐκ νότου· ἀλλὰ ῥητῶς ἀναφέρεται ὅτι ἡ πρώτη θεμελίωσις εἶνε ἔργον τοῦ Κίμωνος, ὅστις ἐφρόντισεν, ὥστε ὅπου τὰ τείχη ἐκτίζοντο ἐπὶ τόπων ἐλωδῶν καὶ διαδρόχων στερεωθῶσιν ἀσφαλῶς τὰ θεμέλια, πιεζομένων τῶν ἐλῶν διὰ τῆς ἐπιρρίψεως ἀφθόνων χαλκίων καὶ βαρέων λίθων.

Διὰ τοῦ πράου αὐτοῦ ἤθους, διὰ τῶν νικῶν, διὰ τῶν δημοσίων ἔργων, ὧν ὑπῆρξεν εἰς ἡγήτης καὶ ἰδρυτής, πολλάκις δαπανῶν εἰς αὐτὰ ἐκ τῶν ἰδίων, κατώρθωσεν ὁ Κίμων ἐπὶ ὀλόκληρον σχεδὸν δεκαετίαν νὰ εἶνε ὁ κυριώτατος μοχλὸς τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Ἄλλ' ἡ πρὸς αὐτὸν εὐνοια τοῦ πλήθους δὲν ἦτο ἀμέριστος, οὐδ' ἡ πολιτικὴ φατρία ἧς ἠγεῖτο ὑπῆρξε παντοδύναμος καὶ ἄνευ ἀντιπολιτεύσεως, ἰδίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου. Ὁ Κίμων ἐν μὲν τῇ ἐξω-

τερικῆ πολιτικῆ ἤτο φιλολάκων, θέλων τὴν διατήρησιν τῆς συμ-
μαχίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης, ἐν δὲ τοῖς ἐσωτερικοῖς πο-
λιτικοῖς ζητήμασιν ἠγάπα πάντοτε τὸν περιορισμὸν τῶν δημοκρατικῶν
ἐλευθεριῶν εἰς τὸ προσῆκον μέτρον. Μετ' αὐτοῦ ἐτάσσοντο οἱ ἀπό-
γονοὶ τῶν παλαιῶν γενῶν, οἱ φιλήσυχοι ἐπὶ τῶν πατρίων γαλιῶν δια-
μένοντες καὶ αὐτὰς κκετρωζόμενοι ἀγρόται, τὰ ἤσυχα στοιχεῖα τῆς
πολιτείας. Ἄλλ' ὁ εὐκίνητος ἀστικός ὄχλος, οἱ βιομήχανοι καὶ
ἔμποροι, οἱ νεωτεροποιοί, οἱ φίλοι τῆς ἀκράτου δημοκρατίας καὶ οἱ
ὀπαδοὶ τῆς ἀκκθέτου πολιτικῆς, ἧτις ἐπεζήτην τὴν αὐξήσιν τῆς πό-
λεως ἐν τῇ πρὸς τὴν Σπάρτην ῥῆξει, ἀντέπρακτον εἰς τὸν Κίμωνα,
περιστοιχίζοντες Ἐφιάλτην τὸν υἱὸν τοῦ Σωφρονίδου καὶ Περικλέα
τὸν υἱὸν τοῦ Ξανθίπου. Τὸν ἀγῶνα εἶχε κυρίως ἀναλάβει ὁ υἱὸς τοῦ
Σωφρονίδου ὑπερασπιζόμενος ὑπὸ τοῦ Περικλέους. Ἀμφότεροι εἶχον
ἀξίωμα ἐν τῇ πόλει ἧτις κατὰ τὰ ἔτη 462 καὶ 461 π. Χ. ἔστειλεν
αὐτοὺς τὸν μὲν μετὰ τὸν δὲ μετὰ στόλου ὡς στρατηγῶς εἰς τὸ Αἰ-
γαῖον μέχρι τῆς Κιλικίας καὶ Παμφυλίας, ὅπως προλάβωσι νέας τῶν
Περσῶν παρασκευὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰς παρὰ τὸν Εὐρυ-
μέδοντα τοῦ Κίμωνος νίκας.

Ἦδη μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Θάσου οἱ περὶ τὸν Ἐφιάλτην καὶ
τὸν Περικλέα κατήγγειλαν τὸν Κίμωνα εἰς τὸν δῆμον ὡς μὴ ἀντε-
πεξεθρόντα κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀλεξάνδρου· ἀλλ' ἡ
μερίς τοῦ Κίμωνος ὑπερίσχυσε. Καὶ πάλιν ἀντετάχθησαν εἰς αὐτόν,
ὅτε οἱ Σπαρτιατῆται ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν
Μεσσηνίων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Κίμων-
νος ἡ γνώμη. Ἄλλ' ὅτε ὁ Κίμων ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς Μεσσηνίας
μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτόν στρατοῦ δεδιωγμένος ὑπὸ τῶν ἀγνωμόνων Σπαρ-
τιατῶν, ἡ ἀντιπολιτευομένη φατρία ἤρχισεν ἀναλαμβάνουσα δυνά-
μεις. Διὰ τῆς διελύσεως τῆς μετὰ τῆς Σπάρτης συμμαχίας ἐπέτυχε
τὸ πρόγραμμα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Θεμιστολέους, ὅπερ
εἶχον ἐγκολπωθῆ οἱ ἀντιπαλοὶ τοῦ Κίμωνος. Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐξω-
τερικῆς πολιτικῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου δὲν ἤργησε νὰ ἐπιφέρῃ
καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς πολιτικοῖς ζητήμασιν ἤτταν αὐτοῦ.

Αἱ πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀριστείδου, δι' ὧν τὸ κλεισθέ-
νειον πολίτευμα ἐκχευε σπουδαιότατον βῆμα πρὸς τὰ πρόσω, παρέσχον
εἰς τὰ πλήθη ἐλευθερίας μεγάλας. Ἄλλ' ἐν τῇ σχεδὸν γενικῇ μετα-
βολῇ ἀναλωίωτος διατηρήθη θεσμὸς παλαιότατος, ἐφ' οὗ ἀπὸ τῶν χρόνων
τοῦ Σόλωνος ἐστηρίζετο ἡ ἰσοροπία τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτικῶν

ἐξουσιῶν. Ὁ Ἄρειος Πάγος, τὸ γερκρὸν συνέδριον οὐ μετεῖχον μετὰ τὴν νόμιμον δοκιμασίαν ἅπαντες οἱ καλῶς ἄρξαντες τὴν ἐνιαυσίον ἀρχήν, ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς ἐπίβλεψως τῆς θρησκευτικῆς καὶ λατρείας καὶ τῆς ἐκδίκασως τῶν μετὰ θρησκευτικῶν ἐθίμων συνδεομένων φονικῶν δικῶν, τῆς ἐπιτηρήσεως τῶν ἠθῶν τῶν πολιτῶν καὶ τῆς παιδεύσεως τῆς νεολαίας, εἶχε μεγίστην ἐν τῇ πόλει ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν σημασίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ δύναμις ἦτο μεγάλη καθότι εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ἦτο ἀντικειμένη ἡ ἐπίβλεψις τῆς ὑπὸ τε τῶ ἀρχόντων καὶ τοῦ δήμου τηρήσεως τῶν νόμων, καὶ αὐτὸς ἠδύνατο νὰ παρεκκλώσῃ τὴν ἐκτέλεσιν νόμων καὶ ψηφισμάτων τῆς ἐκκλησίας. Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἔχων ὁ Ἄρειος Πάγος δικαίωματα, ἀπέβαινε ἐν ἐκτάκτοις περιστάσειν ἡ πρώτη δύναμις ἐν τῇ πολιτείᾳ. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Ἀριστείδου, δι' ἧς ἡ διοίκησις τῶν τῆς πολιτείας ἐν ἅπασιν σχεδὸν τοῖς κλάδοις ἀφῆθη εἰς πάντας ἐλευθέρᾳ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐθύνης, τὸ συνέδριον τοῦτο, τὸ ἔχων τὰ μέγιστα τῶν δικαιωμάτων ἀνευ εὐθύνης οὐδεμιᾶς, ἐφαίνετο θεσμὸς ἐπικίνδυνος διὰ τὴν πολιτείαν καὶ ἀριστοκρατικὸς ἐν τῇ ἄλλῳ πλήρει ἐκείνῃ δημοκρατίᾳ. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐννοῶν τὴν παρεμφανίαν, ἠθέλησεν ἕκτοτε νὰ περιχόψῃ τὴν δύναμιν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀλλὰ, ὑπερισχυσάσης τῆς μεταρρυθμιτικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀριστείδου, δὲν εὐωδῶθη ὁ τολμηρὸς νεωτερισμὸς. Οἱ περὶ τὸν Ἐφιάλτην ἀνέλαβον καὶ ἐν τούτῳ τὸ πρόγραμμα τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀλλ' ὁ Ἄρειος Πάγος εὗρισκεν ἰσχυρὰν προστασίαν παρὰ τοῖς ὄπαδοις τοῦ Κίμωνος. Καὶ μετ' αὐτὸν τὸν κλονισμὸν, ὃν ἐπέφερεν εἰς τοὺς στασιώτας αὐτοῦ ἡ ἐπονείδιστος ἐκ Σπάρτης ἐπιστροφή καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα διάλυσις τῆς μετὰ τῆς Σπάρτης συμμαχίας, ἡ φατρία τῶν νεωτεριστῶν, ἠναγκάσθη, ὡπως ὑπερτεροῦσῃ, νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς εἰς νέαν κατόπτευσιν ἀνά τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἀπουσίας τοῦ Κίμωνος, καὶ τότε μόνον ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀθηναικοῦ δήμου ἀπεδέχθη τὰς ἀναμορφωτικὰς προτάσεις τοῦ Ἐφιάλτου (460 π. Χ.).

Κατὰ τὴν νέαν ταύτην μεταρρύθμισιν ὁ Ἄρειος Πάγος διετήρησε τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ δικαίωματα καὶ τὴν πρὸς αὐτὰ συνδεομένην ἐκδίκασιν τῶν φονικῶν δικῶν. Ἀλλ' ἀφῆρθη ἀπ' αὐτοῦ ἡ ἐπιτήρησις τῆς παιδεύσεως τῶν νέων, ἧτις ἀνετέθη εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν δέκα σοφρομιστῶν, ἀφῆρθη ἡ ἐπίβλεψις τῶν ἠθῶν τῶν πολιτῶν καὶ τὸ

δικαίωμα τῆς παρακωλύσεως τῶν πράξεων ἐκείνων τῶν ἀρχόντων ἢ ἐκείνων τῶν ἀποφάσεων τοῦ δήμου ὅσας ἐδικαιοῦτο ὁ Ἄρειος Πάγος νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀντικειμένους εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας ἢ εἰς τὴν θρησκείαν. Ὅπως δὲ μὴ ἐκλίπῃ πικτελῶς ἡ ἐνότης τῶν νόμων, ἥς τέως ἦτο ἐπιτηρητὴς ὁ Ἄρειος Πάγος, καὶ μὴ ἐκπέσῃ ὁ φόβος τῆς παραβάσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἐγείναν οἱ νόμοι διὰ πανταίων τρόπων προσιτότεροι εἰς τοὺς πολίτας, ἐξησφαλίσθησαν δὲ οἱ ὑπάρχοντες νόμοι τῆς πολιτείας διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς γραφῆς παρανόμων. Τὸ δικαίωμα τῆς παρακωλύσεως, ὅπου ἄνευ εὐθύνης ἐξήσκει ὁ Ἄρειος Πάγος, μετεβιβάσθη εἰς πάντα πολίτην, ἀλλ' ὑπὸ βαρεῖς ὄρους καὶ μετὰ μεγάλης εὐθύνης. Ἐκαστος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καταγγεῖλῃ τὸν προτεινόμενον νόμον ἀντιδίδοντα εἰς τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας διὰ τῆς γραφῆς παρανόμων. Ἄλλ' ἡ καταγγελία αὕτη, ἥτις συνεπέφερε τὴν ἐνορκίαν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποδείξεως τῆς πικνομίας, ἐξεδικάζετο ἐνώπιον τῆς ἡλιαίας, καὶ ὁ καταγγέλλων κατεδικάζετο εἰς βαρύτερον πρῶστιμον, ἢ ἡ καταγγελία αὐτοῦ ἀποδεικνύετο ἀδόσιμος καὶ ψευδής.

Ὁ Κίμων, ἐπιστρέψας ἐκ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἀπειραβήθη νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐν ἀποσίῃ αὐτοῦ ψηφισθεῖσαν σπουδαίαν μεταρρυθμίσειν. Ἄλλ' ἡ προσπάθεια αὐτοῦ ἀπέτυχεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ ὤξυνε κατ' αὐτοῦ τὴν ἤδη ἰσχύουσαν φατρίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι, βλέποντες τὰ πολιτικὰ πάθη κορυφωθέντα, ἐπέσθησαν, ὅτι πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ ἕτερος τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων. Οἱ περὶ τὸν Κίμωνα ἐγράφαν ἐπὶ τοῦ ὄστράκου τὸ ὄνομα τοῦ Ἐφιάλτου, ἀλλ' ἡ πλειοψηφία τοῦ ἀθηναικοῦ λαοῦ ἐξωστράχισε τὸν Κίμωνα (459 π. Χ.). Τὸ στάδιον ἔμενε πλέον ἐλεύθερον εἰς τὸν Ἐφιάτην καὶ τὸν Περικλέα.

ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

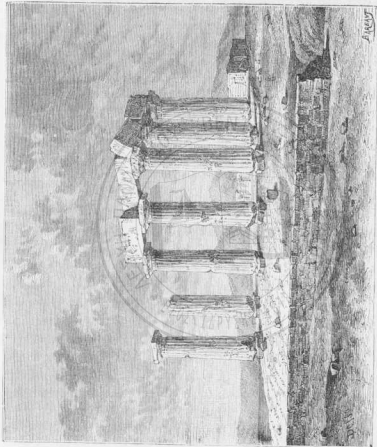
α'

Οί πρώτοι κατά τῶν Πελοποννησίων ἄγῶνες.

Ἡ διάλυσις τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηῶν καὶ τῆς Σπάρτης καὶ ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηῶν μετὰ τοῦ Ἄργου ἀναγκαιῶς ἐμελλον νὰ ἔχωσι συνεπείας μεγάλας. Ἡ Ἑλλάς διηρέετο εἰς δύο στρατόπεδα, εἰς τοὺς περὶ τὴν Σπάρτην Πελοποννησίους μετὰ τῶν Αἰγινήτων καὶ τῶν Μεγαρέων καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας συμμαχοῦσας μετὰ τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Ἀργείων. Ἡ μετὰ τοῦ Ἄργου συμμαχία ἐπεζέτεινε τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηῶν μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Πελοποννήσου ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἡ Μεγαρίς, τελοῦσα εἰς τὴν σπαρτιατικὴν ἡγεμονίαν, ἦτο ἐπικίνδυνος γείτων διὰ τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἀπέκοπτε τὴν μετὰ τῆς Πελοποννήτου συγκοινωνίαν αὐτῆς, ἐκείνην μόνην βοηθοῦσα, ἐν ᾧ ἀντικρὺ τοῦ Πείραιώς ἡ Αἰγίνα ἐκόλυε τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐν ἡμέραις κινδύνων. Διὰ τὴν πρόοδον τῶν Ἀθηῶν, διὰ τὴν κτήσασιν τῆς πόλεως ἐν περιπτώσει μέλλοντος ἀναποφεύκτου πολέμου ἀναγκαστάτη ἦτο ἡ ἐξουδετέρωσις τῆς ἐκ τῶν Μεγαρέων βλάβης καὶ ἡ ταπεινωσις τῆς Αἰγίνης. Αἱ περιστάσεις ἐβοήθησαν τοὺς Ἀθηναίους ὅπως ἐπιτύχωσιν ἀμφοτέρωτα ταῦτα.

Ἐν ᾧ ἀκόμη οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν μετὰ τὴν ἀποπομπὴν τῶν Ἀθηναίων ἐξηκολούθουν πολιορκοῦντες τοὺς ἐν Ἰθάκῃ Μεσσηνίους, Κορίνθιοι καὶ Μεγαρεῖς περιῆλθον εἰς πόλεμον, διχονοοῦντες περὶ τῶν συνόρων. Οἱ Κορίνθιοι κτέλαθον μέρος τῆς Μεγαρικῆς. Οἱ Μεγαρεῖς κινδυνεύοντες ἀπέστησαν τῆς λακωνικῆς συμμαχίας καὶ προσῆλθον εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ζητοῦντες τὴν βοήθειαν αὐτῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἐν δυσκόλῃ θέσει, καθότι τὸ αὐτὸ τὸ ἔτος (459 π. Χ.) εἶχαν ἀποστείλει ἐκ νέου εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Φοινίκης ἰσχυρὰν στρατικὴν μετὰ μεγάλου στόλου, ὅστις τότε εὐρίσκετο παρὰ τὸν Νεῖλον, σπεύσας εἰς βοήθειαν τῆς Αἰγύπτου ἧτις εἶχεν

ἀποστατήσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Ἄλλ' ἡ προσχώρησις τῶν Μεγαρέων εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν ἔπρεπε νὰ γείνη δεκτὴ διὰ πάσης θυσίας. Ἀθηναϊκὴ στρατιὰ μετέβη εἰς τὴν Μεγαρίδα, καὶ κατέλαβε τὰ τε Μέγαρα καὶ τὸ ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ ἐπίνειον τῶν Μεγάρων, τὰς Πηγάς. Ἄλλὰ καὶ ἡ μετὰ τοῦ ἐτέρου ἐπίνειου τῶν Μεγάρων,

ΤΑ ΕΠΕΙΘΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΩ ΝΑΟΥ

τῆς Νισαίας ἐν τῷ σαρωνικῷ κόλπῳ, συγκοινωνία ἐξησφαλίσθη διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οἰκοδομήσεως μακρῶν τειχῶν ἀπὸ τῶν Μεγάρων εἰς τὴν θάλασσαν. Διὰ τῆς ταχείας ταύτης ἐνεργείας οἱ Ἀθηναῖοι κατέστησαν κύριοι οὐ μόνον τῆς πρὸς τὴν Ἀττικὴν διόδου τῶν Πελοποννησίων, ἀλλὰ καὶ τῶν θαλασσῶν τῆς Κορίνθου.

Ἡ Κόρινθος, ἡ πηλικὴ σύμμαχος τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ πόλις ἧς

ένωρίς ἤμασε τὸ ἐμπόριον καὶ ἤνθησαν αἱ τέχναι, ἡ ἔχουσα τὸν παλαιότατον τῶν ἐν Ἑλλάδι σωζομένων δωρικῶν νῶν, ἡ ἀντίπαλος τῶν Ἀθηνῶν ἡ δραστηρίως ἐπιδιώξασα τὴν παρακώλυσιν τοῦ τειχισμοῦ αὐτῶν ἔλαβε διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καταλήψεως τῶν Μεγάρων καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐπεισιῶν δεινὸν τραῦμα. Τὸ παλαιὸν τῶν Κορινθίων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μῖσος ἔγεινεν ἀπὸ τοῦδε κυρίως σφοδρότερον.

Ἡ δεινωθεῖσα θέσις τῶν πραγμάτων ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Ἄργους καὶ τῶν συμφερόντων τῶν Ἀργείων, οἵτινες ἦσαν συνησπισμένοι μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Κορινθίων, Αἰγινητῶν καὶ Ἐπιδαυρίων. Ἀθηναϊκὸς στόλος ἔσπευσεν εἰς τοὺς Ἀλιεῖς, τόπον παρὰ τὸ σημερινὸν Χέλι, ὅπου ἦσαν τὰ σύνορα τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ Ἀργείων. Οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὸν λιμένα τῶν Ἀλιέων, ἀλλ' ἀποβάντες εἰς τὴν γῆν συνεχρούσθησαν μετὰ τῆς στρατιᾶς τῶν Κορινθίων καὶ Ἐπιδαυρίων καὶ ἠττήθησαν. Ἐπιβιασθέντες πάλιν εἰς τὰ πλοῖα τῶν καὶ πλείοντες πρὸς τὰς Ἀθήνας συνήντησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν στόλον τῶν Πελοποννησίων πλησίον τῆς Αἰγίνης παρὰ τὴν Κεκρυφάλειαν, ἥτις πιθανῶς εἶνε τὸ σημερινὸν Ἀγκίστριον. Οἱ Ἀθηναῖοι ναυμαχῆσαντες ἐνίκησαν τοὺς πολεμίους (459 π. Χ.).

Τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων, καίπερ περιστοιχισμένων ὑπὸ πολεμίων καὶ ἐχόντων μείστον μέρος τοῦ στόλου μακρὰν ἐν Αἰγύπτῳ, ἀνεπτέρωθη. Ἀποφασισθείσης τῆς τιμωρίας τῆς Αἰγίνης, ἥς ἡ ναυτικὴ δύναμις μετὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα γεγονότα ἀπεδείχθη ἐπικινδυνος διὰ τὴν πόλιν, ἐστάλη κατὰ τῆς νήσου ἰσχυρὸς στόλος ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λεωκράτην, αὐτὸν ἐκεῖνον ὅστις ἐν Πλαταιαῖς ἠγεῖτο τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ Ἀριστείδου. Οἱ Αἰγινηταὶ ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Συγκροτηθείσης παρὰ τὴν Αἰγιναν μεγάλης ναυμαχίας, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν καὶ συνέλαβον ἑβδομήκοντα πλοῖα τῶν πολεμίων. Μετὰ τὴν νίκην ἀπεβιάσθησαν εἰς τὴν νῆσον καὶ ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν. Οἱ Πελοποννήσιοι, θέλοντες νὰ βοηθήσωσι τοὺς κινδυνεύοντας Αἰγινητάς, στέλλουσι μὲν εἰς τὴν Αἰγιναν τριηκοσίους ὀπλίτας ὡς βοηθοὺς τῶν νησιωτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως ἀποφασίζουσι τι γενναϊότερον, νὰ καταλάβωσι τὰ ἄκρα τῆς Γεραιεύας καὶ νὰ εἰσελάσωσιν εἰς τὴν Μεγαρίδα.

Οἱ Πελοποννήσιοι ἐνόουν, ὅτι ἡ κατάληψις τῆς Μεγαρίδος δὲν ἠδύνατο νὰ συγχωρηθῇ παρὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἤλπιζον, ὅτι θὰ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς οὕτω νὰποσύρωσι τὸν στρατὸν αὐτῶν ἐξ Αἰγίνης,

καθότι ἡ πόλις ἔμεινεν ἄλλως σχεδὸν ἀνυπεράσπιστος διὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἔλειπον συγχρόνως εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Αἴγιαν. Ἄλλ' ἡ ἀκτάβλητος πόλις, ὡσεὶ ἀποκτιῶσα νέας δυνάμεις ἐκ τῶν πολλαπλασιαζομένων ἀγώνων, δὲν κητέθηκε τὰ ὄπλα, οὐδ' ἐκίνησε τὸ στράτευμα ἐξ Αἰγίνης. Ὁ στρατηγὸς Μυρωνίδης, παραλαβὼν ἐκ τῆς πόλεως τοὺς ὑπολειπομένους ὀπλίτας, τὰς μόνον ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις στρατευομένους τάξεις τῶν πολιτῶν, τοὺς νεωτέρους τῶν εἴκοσιν ἐτῶν καὶ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν μεταξὺ πενήτηκοντα καὶ ἐξήκοντα ἐτῶν, ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς βοήθειαν τῶν Μεγάρων. Πλησίον τῶν Μεγάρων συνεκρούσθησαν μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Μυρωνίδου οἱ Κορίνθιοι. Ἡ μάχη ὑπῆρξεν ἰσόρροπος, εἰ καὶ ἐπεκράτησαν μᾶλλον οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Κορινθίων ἔστησαν τρόπαιον. Ἀλλὰ μετὰ δώδεκα ἡμέρας ἡ νεολαία τῆς Κορίνθου, κακιζομένη ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἐξῆλθε πάλιν μετὰ νέαν παρασκευὴν καὶ ἔστησε τρόπαιον καὶ ἐκίνησεν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέρχονται τότε ἐκ τῶν Μεγάρων, φονεύουσι τοὺς στήσκοντας τρόπαιον, νικῶσι τοὺς Κορίνθιους. Μέρος

ΤΡΟΠΑΙΟΝ
ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΒΟΙΩΤΙΚΟΥ

κτύπων, ἐμπεσὼν κατὰ τὴν ὑποχώρησιν εἰς ἀγρὸν περιεστοιχισμένον ὑπὸ τάφρων, περιεκλόντες ἀπὸνταχθῆεν οἱ Ἀθηναῖοι σπαράσσουσι διὰ λίθων. Οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς γενναίας ἀντιστάσεως τῶν περὶ τὸν Μυρωνίδην ἔσωσαν τὴν Μεγαρίδα καὶ ἔδωκαν εἰς τὴν πόλιν τὴν δύναμιν νὰ μὴ κινήσῃ ἐξ Αἰγίνης τὴν στρατιάν τῶν πολιτοκρητῶν. Ἡ νῆσος ἀντέστη ἐπὶ ἑννέα ἔτους μῆνας, καθ' οὓς μάτην ἀνέμεινε βοήθειαν παρὰ τῶν Σπαρτιατικῶν, εἰς οὓς ὑπῆρξε πάντοτε πιστή, ἀλλ' οἵτινες εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ μεταγᾶγει, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς Βοιωτίαν τὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀγῶνα. Ὅτε οἱ Σπαρτιατῆται ἠττήθησαν ἐκεῖ, ἡ Αἴγινα, μὴ δυναμένη τὸ ἐξῆς νάντιταχθῆ εἰς τὴν στρατιάν τοῦ Λεωκράτους, παρεδόθη (457 π.Χ.). Τὰ τείχη τῆς ὑπερηφάνου πόλεως ἐκηρμηνίσθησαν, αἱ τριήρεις αὐτῆς αἱ πολλακίς ἐμβλοῦσαι ἀνησυχίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους παρεδόθησαν εἰς τοὺς νικητάς, οἱ Αἰγινῆται ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους φόρον ἐτήσιον 30 ταλάντων, ἧτοι 180 χιλιάδων ἀρχαίων δραχμῶν. Ἡ πλουσία νῆσος τῶν γενναίων νευτίλων, τῶν δεξιῶν ἐμπόρων, τῶν ἀπειραρίθμων ἐργατικῶν δούλων ἦτο ὑποτελής τῶν Ἀθηναίων, αἵτινες ἠδύναντο νάναπνεύσωσιν ἐλεύθεροι, ἀπαλλαγείσκει τοῦ φόβου τῆς ἐπικινδύνου γείτονος, ἣν ὁ Περικλῆς ὠνόμαζε λιμὴν τοῦ Πειραιῶς.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ τοῦ ἀττικοῦ ἡμερολογίου, ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 459 μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 458 π. Χ., οἱ Ἀθηναῖοι ἅπαντες οἱ ἐν ἡλικίᾳ ἠναγκάσθησαν νάγωνισθῶσιν ὑπὲρ πατρίδος, ἄλλοι μὲν πλησιέστατα τῆς πολέως, κατ' αὐτὰ αὐτῆς τὰ πρόθυρα, ἐν Αἴγνῃ ἢ ἐν Μεγαρίδι. ἄλλοι δ' ἐν Πελοποννήσῳ, ἄλλοι δὲ πάλιν μακρῶν τῶν ἐλληνικῶν θαλάσσων, πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου.

Εὐθύς μετὰ τὰς νίκας τοῦ Κίμωνος παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα ὁ Ἀρταξέρξης διέταξε νέας ναυτικὰς παρασκευὰς ἐν Φοινίκῃ, Κιλικίᾳ καὶ Κύπρῳ. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ εἰς κατόπρῃσιν ἀποσταλέντος ἀθηναικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἐπιβάτην, τὸν Περικλέα, ὥσως καὶ αὐτὸν τὸν Κίμωνα κατὰ τὰ ἔτη 462 μέχρι 460 π. Χ. εἰδείξεν, ὅτι οἱ Πέρσαι δὲν ἐτόλμων νὰ πλεύσωσι πρὸς τὸ Αἰγαῖον. Οὕτως εὐρίσκοντο τὰ πράγματα, ὅτε ἡ Αἴγυπτος ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἡ ὑποστήριξις τῆς τολμηρᾶς ταύτης ἐπαναστάσεως, δι' ἧς ὁ Αἴβυς Ἰνάρωσ ἀνεκηρύχθη Φαρκῶ τῆς ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθερωμένης Αἰγύπτου, συνέπιπτε μετὰ τοῦ συμφέροντος τῶν Ἀθηναίων. Ἰσχυρὸς ἀθηναϊκὸς στόλος ἐκ διακοσίων τριήρων ἐξέπλευσε τῷ 459 π. Χ. πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Κύπρου. Ἐκεῖ ἔφθασέ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀγγελμα τοῦ Ἰνάρω, κλοῦντος αὐτοῦ εἰς βοήθειαν καὶ ὑποσχομένου κοινὴν βασιλείαν ἐν Αἰγύπτῳ, ἂν ἐπετύγχανεν ἡ ἀποστάσις. Ἐν τούτοις τὸ πλεῖστον τῆς Αἰγύπτου εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς ἀποστάτας, καὶ οἱ Πέρσαι εἶχον περιορισθῆ εἰς τὴν Μέμφιν, ἣτις κατὰ τὸ σημερινὸν Κάιρον κειμένην κατεῖχεν οὕτως εἰπεῖν τὰ κλειθρὰ τῆς ἄνω Αἰγύπτου. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀποπλεύσαντες εἰς τὸν Νεῖλον καὶ γινόμενοι κύριοι τοῦ ποταμοῦ, κατέλαβον τὰ δύο τρίτα τῆς Μέμφιδος καὶ ἐπολέμουν ἤδη πρὸς τὸ τρίτον αὐτῆς μέρος, τὸ καλούμενον Λευκὸν τεῖχος. Ἡ ἐν αὐτῇ περσικὴ φρουρὰ καὶ οἱ εἰς τὸν Ἀρταξέρξην πιστοὶ μένοντες Αἰγύπτιοι ἐπολιορκούντο ἐν τῷ Λευκῷ τείχει. Ὁ Ἀρταξέρξης ἀπεπειράθη νὰ κατορθώσῃ ἀντιπερισπασμὸν τῶν ἀθηναϊκῶν δυνάμεων δι' εἰσβολῆς τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀλλά, μάτην, ἀναμείνας, διέταξε τὸν Μεγάβυζον νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, διὰ ξηρᾶς. Αἱ παρασκευαὶ διήρκεσαν χρόνον μακρὸν. Τέλος ὁ Πέρσης στρατηγὸς ἠδυνήθη νὰ ἐκκινήσῃ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συμμαχοῦντων Ἀθηναίων, ἄγων πολυ-

πληθὴ στρατιῶν ἐκ τριακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν, συνειλεγμένων ἐκ τῶν ἀπωτάτων ἐπαρχιῶν τοῦ περσικοῦ κράτους (456 π. X.).

Ὁ Ἰνάρως καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπτοήθησαν κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸν μέγαν περσικὸν στρατὸν, ὅστις ἐστέλλετο κατ' αὐτῶν. Μετὰ δεινὴν μάχην, καθ' ἣν ἐπληρώθη καὶ αὐτὸς ὁ Ἰνάρως, οἱ Πέρσαι ἀνεδείχθησαν νικηταί. Ἄλλ' ἡ ἥττα τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀθηναίων δὲν ἤρκεσεν ὅπως περατωθῆ ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐγκαταλειφθῆ ὁ ἀγὼν. Οἱ Ἀθηναῖοι, καίπερ ἡττηθέντες ἐν ξένη γῆ, καίπερ ἐπαπειλούμενοι ὑπὸ τοῦ νικῆσαντος στρατοῦ τοῦ Μεγαβύζου καὶ τοῦ ἐκ τριακοσίων τριήρων φοινικικῶν, κελικικῶν καὶ κυπριακῶν ἀπαρτιζομένου στόλου τοῦ Πέρσου Ἀρταβάζου, δὲν ἐφραντάστησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν αἰσχροῦς τὸν ἀγῶνα. Ἀναγκασθέντες μετὰ τὴν μάχην νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τοῦ Λευκοῦ τείχους καὶ νὰ ποχωρήσωσιν ἐκ τῆς Μέμφιδος, κατέπλευσαν τὸν Νεῖλον καὶ ἔστησαν ἐν τῷ Δέλτα, ἐκεῖ ἐνθα μεταξὺ δύο βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ, τοῦ κνωπικοῦ καὶ σεβεννυτικοῦ, συνδεομένων δι' ἐγκαρσίου διώρυγος, σχηματίζεται τριγωνικὴ νῆσος, ἣν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκάλουσαν Προσωπίτιδα. Μετὰ πολλὰ κατώρθωσεν ὁ Μεγάβυζος νὰ περιορίσῃ τοὺς ἀποστάτας καὶ τοὺς Ἀθηναίους εἰς ταύτην τὴν χώραν. Εἰ καὶ ἡ Προσωπίτις εἶχε περίμετρον πενήτηκοντα ἕξ περίπου χιλιομέτρων, ὁ στρατὸς τῶν Περσῶν ἦτο ἀρκετὸς, ὥστε νὰ περικυκλώσῃ τὴν ὅλην νῆσον. Ὁ Μεγάβυζος, φοβούμενος ἴσως τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων, δὲν ἐτόλμησε νὰ διαβῆ εἰς τὴν νῆσον διὰ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλ' ἀνέμενε τὴν παράδοσιν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν ἐνεκα τῆς στενοχωρίας ἣν ἐμελλε νὰ ἐπιφέρῃ ἡ πείνα. Ἄλλ' ἡ εὐφορία τῆς γῶρας καὶ οἱ διάφοροι τρόποι δι' ὧν οἱ πολιορκούμενοι κατώρθουν νὰ διατρέφονται ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ ὑπομένωσι χρόνον μακρὸν χωρὶς νὰ ὑποχωρήσωσιν.

Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος. Ἀλλὰ τέλος ἡ Προσωπίτις ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Μεγαβύζου διὰ δόλου. Ἡ κατάληψις τῆς πολιορκουμένης χώρας δὲν ἦτο δυνατὴ ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων. Μόνον διὰ τῆς ἐκλείψεως αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ ὅτι ἐζήτησαν οἱ Πέρσαι. Πρὸς τοῦτο ὁ Μεγάβυζος παρέτρεψε τὸ ὕδωρ τῆς διώρυγος, ἥτις συνδέει τοὺς δύο βραχίονας τοῦ Νεῖλου τοὺς περιβρέχοντας τὴν Προσωπίτιδα, καὶ, ξηράνας οὕτως αὐτήν, οὐ μόνον κατέστησεν ἀκινδύνους τὰς τριῆρεις τῶν Ἀθηναίων, αἰτίνες ἔμειναν ἐπὶ τοῦ ξηροῦ, ἀλλὰ καὶ ἠδυνήθη, μεταβαλὼν τὴν νησοειδῆ χώραν εἰς ἡπειρον, νὰ διαβῆ πεζῇ μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ καὶ νὰ καταβάλλῃ τοὺς πολιορκουμένους, μι-

σοῦντος τοῦ 454 π. Χ. Ὀλίγοι μόνοι τῶν Ἀθηναίων κατώρθωσαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα διὰ τῆς ἐρήμου καὶ τῆς Κυρήνης, οἱ δὲ πλείστοι ἐξωγρήθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἢ ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ. Ὡς εἰ δὲ μὴ ἤρκει τὸ βαρὺ τραῦμα ὅπερ ὑπέστησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῇ Προσωπίτιδι καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν παρ' αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Νείλου τριήρων, πεντήκοντα ἄλλαι ἀθηναϊκαὶ τριήρεις, ἀπεσταλμέναι εἰς ἐπικουρίαν, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐγθρῶν κατὰ τὸ Μενδήσιον στόμα τοῦ Νείλου, καὶ ἀπωλέσθησαν αἱ πλείεσται.

Οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι ἀντὶ νὰ ἄρῳσιν ἐν Αἰγύπτῳ νέας κατὰ τῶν βαρβάρων νίκας, ὑπέστησαν φοβεράν πανωλεθρίαν, ἀπολέσαντες διακοσίας ἐν ὄλῳ τριήρεις ἐκυτῶν καὶ τῶν συμμάχων καὶ ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους ἄνδρας. Ἡ συμφορὰ ἦτο δεινὴ, δυναμένη νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν ἄλλην πόλιν· ἀλλ' αἱ Ἀθῆναι ἐφαίνοντο δυσκαταγωνιστοὶ, ἀντλοῦσαι ἐκ τῶν κινδύνων νέον θάρρος καὶ ἐκ τῶν ἀτυχιῶν νέας δυνάμεις.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνες τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ Αἴγινα δὲν εἶχεν ἀκόμη πέσει καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ἀκόμη ἤττηθῆ περὶ τὴν Προσωπίτιδα, ἀλλ' ἐπολιόρκουν τὴν Μέμφιν νικηταί, ὅτε οἱ Σπαρτιῆται, ἐνοοῦντες ὅποιαν δυνάμιν ἐμελλε νὰ λάβῃ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῆς ἤττης τῆς Αἰγίνης καὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ θριάμβου τῶν ἀθηναϊκῶν ὀπλῶν, ἀπεφάσισαν νὰ φέρωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἀντιπερισπασμὸν ἐκείθεν ὅποθεν δὲν ἀνέμενον αὐτὸν, ἦτοι ἀπὸ βορρᾶ.

Εἶδομεν, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην οἱ Ἕλληνες εἶχον τιμωρήσει τοὺς μηδίσαντας Θηβαίους φονεύσαντες τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μετὰ τῶν Περσῶν συμπράξαντων ὀλιγαρχικῶν γενῶν καὶ καταρρίψαντες τῆς πόλεως τὰ τείχη. Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ἐτιμωροῦντο οἱ Θηβαῖοι, ἀνελάμβανον οἱ Πλαταιεῖς καὶ οἱ Θεσπιεῖς ὡς ἄθλον τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὸν ἔθνικόν ἀγῶνα τὴν παλαιὰν αὐτονομίαν, καὶ αλυομένης τῆς ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίας τῶν Θηβῶν. Ἡ κατάλυσις τῆς ἡγεμονίας τῶν Θηβαίων καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς δημοκρατίας ἐν Θήβαις ὑπῆρξε διπλῆ νίκη τῶν Ἀθηνῶν, ἐξασφαλιζομένων ἀπο τῶν ἐκ τοῦ βορρᾶ κινδύνων. Ἡ δὲ μετὰ τῶν Φωκίων φιλία τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ κατόπιν ἐπεληθοῦσα συμμαχία αὐτῶν μετὰ τῶν Θεσσαλῶν ἀπεμάκρυνον ἐτι μᾶλλον

τούς κατὰ τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς βορείας Ἑλλάδος ἐπικρατούμενους κινδύνους. Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον αἱ Θῆβαι ἤρχισαν πάλιν ἀξιοῦσαι τὴν παλαιὰν ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίαν, ἧτις ἀντέκειτο εἰς τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐπροστάτευον τὰς αὐτονόμους καὶ μετ' αὐτῶν συμμαχοῦσας βοιωτικὰς πόλεις. Οὕτω δέ, εἰ καὶ τὰς Θήβας συνέδει πρὸς τὰς Ἀθήνας τὸ κοινὸν εἰς ἀμφοτέρας δημοκρατικὸν πολίτευμα, αἱ σχέσεις τῶν δύο πόλεων ἐψυχράνθησαν, καὶ ἡ Σπάρτη ἔκρινε τὴν περίστασιν κατάλληλον ὅπως δημιουργήσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους νέας δυσχερείας.

Ἡ ζητούμενη αἰτία εὗρεθ' εὐκόλως. Οἱ Φωκεῖς, στρατεύσαντες εἰς τὴν γείτονα Δωρίδα, ἐκυρίευσαν ἐν τῶν τεσσάρων τῆς χώρας πολιτισμάτων. Τότε οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὧν ἡ ἀρχαία μητρόπολις ἦτο ἡ Δωρίς, προφασίζόμενοι τὴν τιμωρίαν τῶν Φωκίων, ἐπέβησαν κατ' αὐτῶν. Ἡ ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας ἀνετέθη εἰς αὐτὸν τὸν Νικομήδην, τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ Πausανίου καὶ ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλικίου Πλειστοχάκτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ νικητοῦ τῶν Πλαταιῶν. Ὁ Νικομήδης ἐπεραιώθη εἰς τὴν Φωκίδα ἐκ Σικυῶνος διὰ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου, παραλαβὼν χιλίους πεντακοσίους Σπαρτιατὰς καὶ δεκακισχιλίους ὀπλίτας ἐκ τῶν συμμάχων. Ἡ στρατιὰ αὕτη ἠδυνήθη εὐκόλως διὰ τῆς ἀπλῆς αὐτῆς ἐμφανίσεως νὰ καταβάλλῃ τοὺς Φωκεῖς καὶ νὰ ποδώσῃ εἰς τοὺς Δωριεῖς τὴν ὑπ' ἐκείνων κυριεύθεισαν πόλιν.

Ἀρ' οὐ δὲ περιστάλησαν οἱ Φωκεῖς, προσῆλθον δ' εἰς τὸν Νικομήδην καὶ οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ, ἐτρέπησαν οἱ Σπαρτιατῆται εἰς τὸ ἔργον, ὅπερ ἦτο ὁ κύριος τῆς ἐκστρατείας αὐτῶν σκοπός, εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἡγεμονίας τῶν Θηβαίων. Τὰ τεῖχη τῶν Θηβῶν ἀνφοδομήθησαν, καὶ ὁ περίβολος αὐτῶν κατεσκευάσθη μεγαλειότερος, αἱ δ' ἐν Βοιωτίᾳ πόλεις ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς Θηβαίους, ἐξαιρουμένων τῶν Πλαταιῶν καὶ τῶν Θεσπιῶν. Οἷονεῖ ἐν θριαμβευτικῇ πορείᾳ διέτρεξεν ὁ Νικομήδης τὴν Βοιωτίαν, ὑποδουλώνων τὰς πόλεις καὶ δημιουργῶν ἰσχυρὰν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν τὴν θηβαϊκὴν ἡγεμονίαν. Οὕτως ἐφθασε μετὰ τῶν συμμάχων εἰς τὴν Τάναγραν, τὴν ὁποῖαν μόνον ὁ Ἀσωπὸς χωρίζει ἀπὸ τῶν βορείων τῆς Πάρονθος κλιτύων. Ἡ πλησιάζουσα δύναμις τῶν Λακεδαιμονίων ἐξήγειρε τοὺς ἐν Ἀθήναις φιλολακωνας ἀριστοκρατικούς, οἵτινες δὲν εἰδίστασαν νὰ καλέσωσιν εἰς τὴν πόλιν τοὺς περὶ τὸν Νικομήδην. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀριστοκρατικοὶ ἤλπιζον, ὅτι διὰ τῆς προσκλήσεως τῶν Λακεδαιμονίων θὰ δυναθῶσι νὰ καταπύσωσι τὴν οἰκοδομὴν τῶν μακρῶν τευχῶν, ἧτις ἦτο

τὸ τολμηρότατον βῆμα κατὰ τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Σπάρτης καὶ νὰ καταλύσῃσι τὸν δῆμον, ὅστις μετὰ τὸν ἔξοστρακισμόν τοῦ Κίμωνος καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἐφιάλτου ἦτο εἰπερ ποτὲ ἰσχυρός.

Ἡ στιγμή ἦτο κρίσιμος διὰ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐκπέμφαντες ἐν τάχει διὰ τοῦ περίπλου τῆς Πελοποννήσου στόλον εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν δι' αὐτοῦ ἐπιστροφὴν τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ζητήσαντες τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων αὐτῶν, τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Ἀργείων, ἔσπευσαν εἰς τὴν Βοιωτίαν χωρὶς νὰ λύσῃσι κἀν τὴν πολιορκίαν τῆς Αἰγίνης. Δεκατετρακιςχίλιοι ὀπλίται Ἀθηναῖοι, ἀκολουθοῦμενοι ὑπὸ χιλίων Ἀργείων καὶ ὑπὸ Θεσσαλῶν ἰππέων, διέβησαν τὸν Κιθαιρῶνα καὶ παρετάχθησαν ἀπέναντι τῶν Βαρτατιῶν καὶ Θηβαίων παρὰ τὴν Τάναγραν.

Ἡ μάχη μεταξύ τῶν δύο ἀντιμετώπων στρατῶν ἐπέκειτο, ὅτε παρουσιάσθη αἰφνης εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ὁ Κίμων, ζητῶν νὰ συγκινδυνεύσῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν καὶ νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ πατρίδος κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ὧν ἐθεωρεῖτο φίλος. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν ἐξορίστον νὰ μετέσχη τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὁ Κίμων ἀπῆλθε κατηφῆς ἐκ τοῦ στρατοπέδου, παρακινήσας τοὺς φίλους αὐτοῦ νὰ αγωνισθῶσιν ἑρωμένως, ὅπως ἀποδείξωσιν εἰς τοὺς συμπολίτας διὰ τῶν ἔργων, ὅτι ἀδίκως κατηγοροῦνται.

Δεινὸς ὑπῆρξεν ὁ διήμερος ἀγὼν κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 458 π. Χ. Οἱ ἰππεῖς τῶν Θεσσαλῶν, ἀποχωρήσαντες κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην ἡμέραν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν συμμάχων Ἀθηναίων, μετίστησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἵτινες καὶ πρότερον ἤδη εἶχον ἀποπειραθῆ νὰ εὕρωσι φίλους ἐν Θεσσαλίᾳ. Οὐχ ἦττον ἡ μάχη ὑπῆρξε κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ἰσόπαλος, πολλῶν ἐκατέρωθεν φονευθέντων. Ἄλλ' ἡ κατὰ τὴν ἐπιλοῦσαν νύκτα ἔφοδος τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τῶν διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος κομιζομένων ἐκ τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν στρατόπεδον προμηθειῶν ἐξῆψεν ἐκ νέου τὸν ἀγῶνα, ὅστις παρετάθη καθ' ὅλην τὴν ἐπιούσαν. Ὁ ρόνος ὑπῆρξε πολὺς. Οἱ φίλοι τοῦ Κίμωνος, ἀγωνισθέντες ἐκθύμως κατὰ τὴν παραγγελίαν αὐτοῦ, ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ ἅπαντες ἥρωικῶς. Οὐχ ἦττον δὲ διεκρίθη ὁ Περικλῆς, ἀφειδήσας τοῦ σώματος. Καρτερικώτατα ἐπολέμησαν καὶ οἱ Ἀργεῖοι. Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμμάχων ἠγωνίσθησαν γενναίως. Ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων. Μετὰ δὲ ταύτην ὁ Νικομήδης, ἀρκεσθεὶς εἰς τὰ γενόμενα καὶ ποιήσας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τετρα-

μήνους σπονδίας, ἔσπευσεν ἐφ' ὅσον ἀκόμη διήρκουν αἱ ἐκ τῆς νίκης πρῶται ἐντυπώσεις νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τῆς Μεγαρίδος καὶ τοῦ ἰσθμοῦ.

Διὰ τῆς ἐσπευσμένης ἀναχωρήσεως τοῦ Νικομήδους οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ Λοκροὶ, ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν τύχην. Ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως ταύτης τῶν Πελοποννησίων ἀπὸ τοῦ βοιωτικοῦ ἐδάφους ἐπωφελοῦμενοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπεφάσισαν μετὰ γοργότητος νὰ ἐξουδετερώσωσι τὰς πρὸς βορρᾶν τῶν Ἀθηνῶν ἐπιτυχίας τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐξήκοντα καὶ δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Τανάγρα μάχην ἀθηναϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μυρωνίδην εἰσέλασε διὰ τῆς Πάρνηθος εἰς τὴν Βοιωτίαν. Τραχὺς ἦτο ὁ στρατηγός, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔμπρονα αὐτοῦ ἀρχηγίαν πρόθυμοι ἔσπευσαν οἱ ἄσσοι, ἕκαστος φέρων ἐν ἀσκιδίῳ, ὡς ἐψάλλε κατόπιν ἡ κωμικὴ ποίησις, ὕδωρ καὶ ἄρτον ξηρὸν καὶ δύο κρόμμυα καὶ τρεῖς ἑλαίαι. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τοὺς Βοιωτοὺς παρὰ τὴν Τάναγραν κατὰ τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Οἰνόφυτα. Αὕτῃ ἡ Τάναγρα ἐκυριεύθη καὶ τὸ τεῖχος αὐτῆς ἐκοιμήθη, αἱ δὲ λοιπαὶ πόλεις τῆς Βοιωτίας ὑπετάγησαν εἰς τοὺς νικητὰς καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τοὺς ἐν ἐξορίᾳ δημοκρατικούς, καταλύουσαι τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἐπαναφέρουσαι τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἄλλ' ἡ νίκη τοῦ Μυρωνίδου δὲν ἔσχεν ὡς μόνον ἀποτέλεσμα τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀθηναϊκῆς ἐπιρροῆς ἐν Βοιωτίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν αὐτῆς ἐν Φωκίδι καὶ Λοκρίδι μέχρι τοῦ Παρνασσοῦ καὶ μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Καὶ οἱ μὲν Φωκεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑποσχέσεις, ἃς ἐκύρωσαν κατόπιν ἐν ἔτει 454 π. Χ. διὰ συνθηκῶν· οἱ δὲ Λοκροὶ ἔδωκαν ὡς ὀμήρους ἑκατὸν ἄνδρας τοὺς πλουσιωτάτους, ἕνα ἐξ ἑκάστου τῶν τὴν πολιτείαν διευθυνόντων οἰκῶν.

Μετὰ τῶν νέων τούτων θριάμβων τῶν ἀθηναϊκῶν ὄπλων κατὰ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα συνέπεσιν ἡ σύγχρονος ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομήσεως τῶν μακρῶν τειχῶν μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, ἅτινα ἐνίσχυσαν τὴν πόλιν οὐσιασδῶς. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ προσεγὲς ἔαρ (457 π. Χ.) ἐπῆλθε καὶ τῆς Αἰγίνης ἡ πτώσις, οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἀπηλλαγμένοι τῶν ἀπειλούντων αὐτοὺς κινδύνων καὶ κραταῖοι οὐ μόνον κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηρὰν ἐφ' ἀπάσης σχεδὸν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Ἀργολίδος μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Οὕτω δὲ ἠδυνήθησαν, καίπερ ἔχοντες ἀπεσταλμένον μέγα μέρος

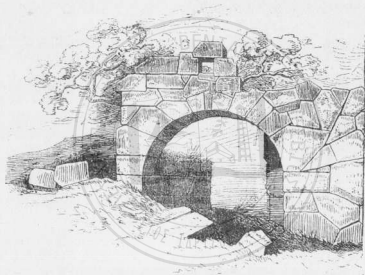
τοῦ στόλου ἐν Αἰγύπτῳ, νάναπτύξωσιν ἀκαταπόνητον δραστηριότητα καὶ διὰ ταχυεργίας ἀληθῶς ἐκπληκτικῆς ναυξήσωσι τὴν δύναμιν καὶ τὸ γόητρον τῆς πόλεως κατὰ πάσας σχεδὸν τὰς διευθύνσεις.

Εἰς τὸν Μυρωναίδην, τὸν νικητὴν τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Βοιωτῶν, ἀνέθηκεν ἡ πόλις νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Θεσσαλοὺς διὰ τὴν ἀπιστίαν των κατὰ τὴν μάχην τῆς Τανάγρας καὶ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐκπτώτου τυράννου Ὀρέστου, ὅστις ἤρχεν ἐν Φαρσάλῳ. Ἄλλ' ἡ μακρυνὴ αὕτη ἐκστρατεία ἀπέληξεν εἰς ματαίαν πολιορκίαν τῆς Φαρσάλου, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσι πάλιν ἄπρακτοι μετὰ τοῦ Ὀρέστου.

Πολὺ δ' ἐπιτυχέστεραι ὑπῆρξαν αἱ ἐκστρατεῖαι τῶν στρατηγῶν Τολμίδου καὶ Περικλέους, αἵτινες σκοπὸν εἶχον ἀρ' ἐνὸς μὲν τὴν προσβολὴν αὐτῶν τῶν λακωνικῶν παραλίων, ἀρ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ καὶ τὸν διὰ διαφόρων κατακτήσεων περιορισμὸν τῆς πρὸς τὰς δυτικὰς θαλάσσας ναυτιλίας τῶν Κορινθίων, δι' οὗ κατεφέρετο βαρὺ τραῦμα κατ' αὐτῆς τῆς ἀκμῆς τῆς Κορίνθου. Καὶ ὁ μὲν Τολμίδης, παραλαβὼν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 456 π. Χ. πενήτην τριήρεϊς, περιέπλευσε μετὰ ταχύτητος καὶ τόλμης τὴν Πελοπόννησον, παρῆγων διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ νικηφόρου αὐτοῦ στόλου σπουδαῖα ὠφελήματα καὶ ἀξιόλογα λάφυρα εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Δηώσας τὴν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Λακωνικῆς ὅστις σήμερον καλεῖται Βάτικα κειμένην πόλιν Βοιᾶς καὶ τὴν νῆσον τῶν Κυθῆρων, κατέλαβεν εἰπετα τὴν Μεθώνην, ἣν δὲν διετήρησε, βοθησάντων τῶν Σπαρτιατῶν· κατόπιν δ' ἀναζεύξας, ἔφθασεν εἰς τὸ ἐπίνειον τῆς Λακωνικῆς, τὸ Γύθειον, ὅπου ἀποβιβάσθεις ἐδήλωσε τὴν χώραν καὶ ἐνέπρησε τὰ νεώρια τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐκεῖθεν δὲ ἀναχθεὶς, ἐπλευσεν εἰς Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν, καὶ ἠνάγκασε τὰς νήσους ταύτας νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν. Τέλος δὲ, εἰςπλεύσας εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον, ἐκυρίευσεν μὲν τὴν Χαλκίδα, παράλιον σταθμὸν τῶν Κορινθίων κατὰ τὸ ὁμώνυμον ὄρος τῆς Αἰτωλίας τὸ σήμερον καλούμενον Βαράσσοβαν, ἀποβὰς δὲ εἰς τὸν βόρειον αἰγιαλὸν τῆς Πελοποννήσου ἐνίκησεν ἐν μάχῃ τοὺς Σικυωνίους. Ἄλλ' ὡς κυριωτάτη ἴσως ἐπιτυχία τοῦ Τολμίδου δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐξ ἔφουδου κατάληψις τῆς Ναυπάκτου, δι' ἧς οἱ Ἀθηναῖοι ἔγεναν κύριοι τοῦ εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον εἰςπλου. Οἱ Ἀθηναῖοι, καταλαβόντες τὴν Ναυπάκτον, ἦτις ἦτο πόλις τῶν Λοκρῶν τῶν ἐπονομαζομένων Ὀζολῶν,

κατόκισαν ἐν αὐτῇ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἰθώμης (460 π. Χ.) ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν ἐκδιωθέντας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν Μεσσηνίους.

Τὰ κατορθώματα τοῦ Τολμίδου κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ, ἡ ἥττα τῶν Σικυωνίων καὶ ἡ κατάληψις τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Ναυπάκτου ἦσαν ἐπιτυχίαι μεγάλῃ ἐχουσαι σημασίαν διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι εἰργάσθη κατόπιν ὁ Περικλῆς, παραλαβὼν στόλον πενήκοντα τριήρων καὶ ἐκπλεύσας ἐκ τῶν Πηγῶν, τοῦ ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ ἐπιλείου τῶν Μεγαρέων (452 π. Χ.). Ὁ Περικλῆς ἀπέβη εἰς τὴν Σικυῶνα, καί, νικήσας τοὺς Σικυωνίους, ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἄρῃ τὴν πολί-

ΑΡΧΑΙΑ ΠΥΛΗ ΕΝ ΟΙΝΙΑΔΑΙΣ

ορκίαν, μαθὼν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπέστειλλον βοήθειαν εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Ἀναζεύξας δ' ἐκ Σικυῶνος, διηυθύνθη εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀχαιῆς, καὶ ὑπέταξε τὰς πόλεις τῶν Ἀχαιῶν. Πλεύσας δ' ἔπειτα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ἐπολιόρκησε τοὺς Οἰνιάδας, πόλιν κειμένην ὀλίγῳ βορειότερον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῷου. Καὶ δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ κυριεύσῃ τοὺς Οἰνιάδας, ἀλλ' ἐπέστρεψεν ὁμως εἰς τὰς Ἀθήνας μεστὸς λαφύρων καὶ δικαίως δυνάμενος νὰ καυχήθῃ διὰ τὴν προσάρτησιν αὐτῆς Ἀχαιῆς, δι' ἧς νέον κατεφέρετο τραῦμα κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ νέαν ἀπέκτων αἱ Ἀθηναὶ δύνανται ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ.

Ἀνάκλησις, ἐκστρατεία καὶ θάνατος τοῦ Κίμωνος.

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐδέχθησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ Κίμωνος ἐν τῇ μάχῃ τῆς Τανάγρας, ἔχοντες ἐν ὑποψίᾳ τὸν λακωνισμόν αὐτοῦ. Ἄλλ' οἱ φίλοι του ἔπεσον ἥρωικῶς ὑπὲρ πατρίδος, ταχθέντες περὶ τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ. Θνήσκοντες ἐπέτελουν τὸ παράγγελμα τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸ ὅποιον εἶχε δώσει εἰς αὐτοὺς, ἀναγκαζόμενος νὰπέλθῃ ἐκ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοπέδου. Ὁ Κίμων καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εἰδείξαν οὕτως ἐν Τανάγρα, ὅτι τὸ αἰσθημα τῆς φιλοπατρίας ἦτο ἐν αὐτοῖς ἀκμαῖον, ὑπέρτερον παντὸς ἄλλου, καὶ ὅτι ἦσαν πολὺ διάφοροι τῶν ἐξημμένων ἐκείνων ἀριστοκρατικῶν, οἵτινες, μηδամῶς προούμενοι πρὸς τὴν προδοσίαν, εἶχον καλέσει τὸν Νικομήδην εἰς Ἀθήνας. Ἡ φιλοπατρία αὕτη τοῦ Κίμωνος καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ συνεκίνησε τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἤργησε νὰ καταλαμβάνῃ αὐτοὺς πόθος τοῦ φυγάδος, ὅστις ὡς στρατηγὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχεν ὀδηγήσει τοὺς πολίτας εἰς τὴν νικῆν.

Τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ τοῦ Κίμωνος αἰσθημάτων ἔλαβον, ὡς εἶκος, μεγάλην ἐπίτασιν μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ βικιοτάτου τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, τοῦ Ἐφιάλτου. Βίαιος ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τοῦ ἀγνοῦ δημοκρατικοῦ καὶ τολμηροῦ ἀναμορφοῦ ὡς βίαιος ὁ βίος του. Βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Αἰγίνης ὁ Ἐφιάλτης εὗρέθη ἡμέραν τινα νεκρὸς καθ' ὁδόν, πῶσιν διὰ νυκτὸς θύμα χειρὸς δολοφόνου (457 π. Χ.). Ὁ θάνατος τοῦ ἐπιφανοῦς δημογωγοῦ, εἰ καὶ ὑπῆρξεν ἔργον τῶν ἐν Ἀθήναις ἀκράτων ὀλιγαρχικῶν, ἔμεινε πάντοτε μυστηριώδης. Ἄλλ' ἔπωςδῆποτε τὸ πτώμα τοῦ Ἐφιάλτου συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ πληρώσῃ τὴν τάφρον, ἣτις ἔχαινε μεταξὺ τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ Περικλέους. Εἰς τὴν συνδιαλλαγὴν ταύτην λέγεται συντελέσασα οὐκ ὀλίγον ἢ ἀδελφὴ τοῦ ἐξορίστου Ἐλπινίκη, ἀλλὰ κυριώτατα προεκάλεσεν αὐτὴν ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνδρός, ἣν ἠσθάνθη ὁ Περικλῆς μετὰ τὴν παρὰ τὸν Νεῖλον συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων.

Πρὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πανωλεθρίας τάθηναϊκὰ ὄπλα εἶχον ὑπάρξει ἀληθῶς νικηφόρα ἐπὶ πολλὰ ἔτη σχεδὸν ἀπανταχοῦ πλὴν τῆς Τανάγρας. Αἱ κατὰ τὰ ἀμείσως προηγηθέντα ἔτη ἐκστρατεῖαι τοῦ Μυρωνίδου, τοῦ Τολμίδου, τοῦ Περικλέους εἶχον ἰλαττώσει μεγάλως τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς, ἰδίως τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Σικυῶνος καὶ εἶχον αὐξήσει ἐπαισθητῶς τὴν ἰσχύν καὶ τὸ γόητρον τῶν Ἀθη-

νῶν κατὰ τὴν ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Μετὰ τὰς τοιαύτας ἐν Ἑλλάδι ἐπιτυχίας ἡ ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἑπαρκῶς κραταίᾳ, εἰρήνη δὲ μετὰ τῆς Σπάρτης θὰ ἦτο οὐ μόνον ἀνεκτὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπικερδῆς καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἄλλ' ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐπεκρέμαντο νέοι κίνδυνοι μετὰ τὰς παρὰ τὴν Προσωπίτιδα καὶ τὸ Μενδήσιον δεινὰς ἤττας. Ἡ πολιτεία λοιπὸν ἦτις σαφῶς ἐπεβέβητο, τό γε νῦν ἔχον, εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο συνενόησις μετὰ τῆς Σπάρτης καὶ δραστηρία ἐνέργεια κατὰ τῶν Περσῶν. Τοιοῦτο δὲ πρόγραμμα ἠδύνατο νὰ εἶνε κοινὸν εἰς τε τὸν Κίμωνα καὶ τὸν Περικλέα, οὐδὲ ἦτο δύσκολος ὁ συμβιβασμός. Ὄθεν ἐπὶ τῇ προτάσει αὐτοῦ τοῦ Περικλέους ὁ ἐξωστρακισμένος Κίμων, ἀνακληθεὶς, κατῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 454 π. Χ. μετὰ πενταετῆ ἐξορίαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων, φαίνονται μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Κίμωνος οὐδὲν ἐπιχειρήσαντες κατὰ τῆς Σπάρτης. Ἄλλὰ καὶ δὲν ἔμενον ὅλως ἀπρακτοί, ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰ νῦτα τῶν Ἀθηναίων ἐν ἐνδεχομένῃ ἐπιδρομῇ τῶν Περσῶν καὶ ἐνισχύοντες δι' Ἀθηναίων πολιτῶν τὰ ὑποπτα μέρη, ἅτινα ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσωσι εἰς τοὺς πολεμίους ὡς σταθμός. Οὕτω τῷ μὲν 453 π. Χ. ὁ Τολμίδης διαβὰς ἐκ τῆς Βοιωτίας εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἐγκαθίδρυσεν ἐν αὐτῇ πρὸς ταῖς ὑπαρχούσας ἀπὸ πενήκοντα ἐτῶν καὶ ὑπὲρκεῖνα οἰκογενεῖαις Ἀθηναίων κληρῶν ἑτέρους γυλιούς, τὸ αὐτὸ δ' ἐπραξεν ἐν Νάξῳ. Τὸ δὲ προσεχὲς ἔτος ὁ Περικλῆς κατόπισεν Ἀθηναίους κληρῶν ἐν τῇ θρακικῇ χερσονήσῳ, καὶ ἐξησφάλισε δι' ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἀπὸ τῆς Καρδίας εἰς Πακτύον τείχους τοὺς Χερσονησίτας ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐγγυρῶν Θρακῶν, οἵτινες ἦσαν ἐπιφοβοὶ ὡς δυνάμενοι νὰ συμπράξωσι μετὰ τῶν Περσῶν..

Ἐν τοσοῦτῳ δὲ ὁ Κίμων εἰργάζετο ὅπως ἐπιτευχθῆ ἡ εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπάρτης. Ἄλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ἀπέβησαν ἐν μέρει ἄγονοι, καθότι οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν ἢ νὰ συνομολογήσωσι αἱ δύο πόλεις σπονδὰς πενταετείς (451 π. Χ.), ἐν ᾗ συγχρόνως οἱ Ἀργεῖοι, οἵτινες ἐν τῇ συνδιαλλαγῇ τῶν Ἀθηναίων μετὰ τῆς Σπάρτης ἔβλεπον παραβλαπτόμενα τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα, πλησιάζαντες καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν Σπάρτην, ἐπέτυχον παρ' αὐτῆς σπονδὰς μακρὰς ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη.

Οἱ Ἀθηναῖοι, καίπερ κυρίως ἔχοντες ἀνάγκην εἰρήνης μετὰ τῆς Σπάρτης, ἠδύνατο οὐχ ἦπτον μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς πενταετοῦς ἀναχωρῆς νὰ στρέψωσι τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὴν Περσίαν, ἀφ' οὗ

μάλιστα είχαν πάλιν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν τὸν νικηφόρον στρατηγὸν τῶν ἐπ' Εὐρυμέδοντι μαχῶν. Οἱ Πέρσαι καὶ μετὰ τὴν παρὰ τὸν Νεῖλον συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων δὲν εἶχον τολμήσει νὰ ἐπιδράμωσι κατὰ τῆς Ἑλλάδος, μὴ ἐκλιπούσης ὀλοσχερῶς τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀποστασίας. Καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἰνάρω διετηρεῖτο ἀκόμη ἐν τοῖς ἔλαισι ὡς βασιλεὺς ὁ ἀπύστατης Ἀμυρταῖος, ὅστις ἐκάλυσε καὶ πάλιν τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἐπικουρίαν ὡς πρὸ δέκα ἐτῶν ὁ Ἰνάρως. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς προσκλήσεως τοῦ Ἀμυρταίου αὐτὸ τὸ συμφέρον καὶ ἡ τιμὴ τῶν Ἀθηναίων ὑπεχρίνον αὐτοὺς, εὐθύς ὡς ἀπηλλάχθησαν πρὸς καιρὸν τοῦλάχιστον ἑλληνικῶν πολέμων, νὰ πλεύσωσιν εἰς τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας, ὅπως, συναντῶντες τὸν ἐχθρὸν, ὅστις ἦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνίσχυρος νὰ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτῶν, ἐδικήσωσι τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἦτταν καὶ ἐνεργήσωσιν οὕτως, ὥστε νὰ καταστήσωσιν ἐπὶ μακρὸν ἀδύνατον πᾶσαν ἐπίθεσιν τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἐκστρατεία ἀνετίθη εἰς τὸν Κίμωνα, ὅστις, παραλαβὼν διακοσίας τριήρεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων, ἐξέπλευσε τῷ 449 π. Χ. κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐκπέμψας δὲ τῶν τριήρων ταύτων ἐξήκοντα εἰς Αἴγυπτον πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀμυρταίου, διηυθύνθη μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὴν Κύπρον, ἣν ἐθεώρει ὀρθῶς ὡς κέντρον ἐπιτήδειον κατὰ τοῦ περσικοῦ στόλου, ὅστις, ἐκ φοινικικῶν καὶ κιλικικῶν πλοίων ἀποτελούμενος, ὀρμητήριον εἶχε τὴν Κιλικίαν. Ὁ ὑπὸ τὸν Κίμωνα στόλος, πλεύσας εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Κύπρου παράλια, προσέβαλε πρῶτον τὴν πόλιν Μάριον, ὅπως ἀποκτήσῃ ἀφετηρίαν τῆς περαιτέρως αὐτοῦ ἐνεργείας· εἶτα δὲ προεχώρησε πρὸς τὸ Κίτιον, τὴν παλαιστάτην τῶν ἐπὶ τῆς νήσου φοινικικῶν ἀποικιῶν, κειμένην κατὰ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς. Πολιορκῶν δὲ ὁ Κίμων τὸ Κίτιον ἀπέθανεν ἐκ νόσου ἢ, ὡς τινες ἔλεγον, ἐκ τραύματος ὅπῃ ἔσχε κατὰ τὴν πολιορκίαν. Ἡ ἀρχαία παράδοσις διηγείτο, ὅτι ὁ στρατηγὸς τελευταῶν διέταξε τοὺς Ἀθηναίους νὰ πομπεύσωσιν ἀμέσως, ἀποκρύπτοντες τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιτίου. Ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ νικηφόρου νεκροῦ ἐπλευσε τότε ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος πρὸς τὴν Κιλικίαν, παρὰ δὲ τὴν ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνα οἱ Ἀθηναῖοι, ναυμαχῆσαντες καὶ πεζομαχῆσαντες πρὸς τοὺς Φοινίκας καὶ Κιλικας, ἐνίκησαν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μάχαις. Τὰ εἰς Αἴγυπτον σταλέντα πλοῖα ἠνώθησαν ἔπειτα μετὰ τῶν λοιπῶν, καὶ ἠνωμένος κατέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ στόλος, φέρων τὰ λάφυρα τῶν νικῶν καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου, ὅστις, ἀντιμετωπίσας τὸ πρῶ-

τον τούς Πέρσας ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Ἀρτεμισίου, ἐμέλλε καὶ τεθνηκώς ἀκόμη νὰ στρατηγῆ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας, ὡς ἐμεγαλαύχουν οἱ ἄρχαιοι, ἄγων αὐτοὺς εἰς νέας κατὰ τῶν βαρβάρων νίκας.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνταφιάζοντας τὸν νεκρὸν τοῦ Κίμωνος εἰς τὰ πάτρια αὐτοῦ μνήματα, πρὸ τῶν Μελιτιδῶν λεγομένων πυλῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἔθαπτον ἄνδρα εἰς ὃν ἡ πόλις ὤφειλεν ἀληθῶς μεγάλη. Τραφεῖς καὶ ἀνδρωθεῖς ἐν μέσῳ τῆς δράσεως τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου, ἐνεστερνίσθη τὴν κατ' αὐτῶν ἔχθραν καὶ τὸν κατ' αὐτῶν ἀγῶνα ὡς διηνεκὴς πρόγραμμα ἐν τῷ βίῳ. Διὰ τῆς εἰς τὰς νίκας τοῦ Κίμωνος ὀφειλομένης κραταιώσεως τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων, ἦν ἰδρυσεν ὁ Ἀριστείδης, αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ αἱ νῆσοι ἀπέκτησαν τὴν ἀπὸ τῶν βαρβάρων αὐτονομίαν αὐτῶν, οἱ δὲ Πέρσαι μετὰ τὰς ἐπ' Εὐρυμέδοντι ἀποτυχίας δὲν ἐτόλμων νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἀπὸ τῆς Φασήλιδος, ὅτις ἦτο τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, μέχρι τῶν Συμπληγάδων κατὰ τὸν ἐκ τοῦ Βοσπόρου εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον εἰς πλουν. Ἐξακολουθοῦντος τοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων πολέμου τῶν Ἀθηναίων, ἡ Περσία ἠδύνατο ἰσῶς νὰ ποδᾶ τὴν Κύπρον καὶ αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον, ὅπου δὲν εἶχε παύσει ἡ ἀποστασία. Ἄλλ' ὅπως ἐπέλθωσι ταιαῦτα ἀποτελέσματα, ἔπρεπεν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ὑποστῶσι νέας μεγάλας θυσίας καὶ νὰ δικαιωνίσωσιν οὕτως εἶπεῖν τὴν ἐν Ἀνατολῇ ἐμπόλεμον κατάστασιν, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ἤδη ἡ μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν συνομολογηθεῖσα πενταετὴς ἀνακωχὴ ἐπλησίαζε νὰ λήξῃ, καὶ νέα ἐσωρεύοντο ἐκ τῆς Πελοποννήσου νέφη κατὰ τῶν Ἀθηνῶν.

Θανόντος τοῦ Κίμωνος ἐξέλιπεν ὁ νικητὴς τῶν Περσῶν, ὁ ἀδιάλλακτος συνήγορος τοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων ἀσπόνδου πολέμου. Ὁ Περικλῆς, εἰς ὃν ἤδη περιήρχετο καθ' ὀλοκληρίαν ἡ διοίκησις τῶν τῆς πολιτείας, ἐνόησεν, ὅτι τὸ συμφέρον τῆς πόλεως, ἧτις ἠπειλεῖτο ἐκ νέου προσεχοῦς πρὸς τὴν Σπάρτην πολέμου, ἦτο ἡ μετὰ τῆς Περσίας εἰρήνη ἐπὶ τῇ βάσει ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων. Αἱ Ἀθηναὶ οὐδὲν εἶχον νὰ παιτήσωσι πλείοτερον ἐκείνου ὅπερ ἤδη εἶχον ἀποκτήσει διὰ τῶν κατὰ τῶν Περσῶν πολέμων. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἠδύνατο ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν συμφέροντι νὰ ὑποσχεθῶσιν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Αἴγυπτου καὶ παῦσιν τοῦ πολέμου, ἂν ἡ Περσία ἐπεκύρου τὰ ἤδη πράγματι κειτημένα, τὴν αὐτονομίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σὺν τῇ ἀπομακρύνσει τῶν περσικῶν στρατευμάτων εἰς τριήμερον ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ περσικοῦ στόλου ἀπὸ τῆς Φασήλιδος καὶ

τῶν πρὸς νότον αὐτῆς κειμένων Χελιδονίαν νήσων μέχρι τοῦ εἰς τὸν Βόσπορον εἰσπλου.

Ἐπ' ἐλπίδι ἐπιτυχίας διαπραγματεύσεων τοιούτων διετάχθη ἐξ Ἀθηνῶν ἡ ἐπιστροφή τοῦ στόλου μετὰ τὴν παρὰ τὴν κυπριακὴν Σαλαμίνα διπλὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων. Ἡ δὲ διάπραξις τῆς εἰρήνης ἢ τῆς ἀνακωχῆς ἐπὶ τοῖς ἀνωτέρω ὄροις ἀνετέθη εἰς πρέσβεις, ὧν πρῶτος καὶ ἐπισημότετος ἦτο ὁ φίλος τοῦ Περικλέους Καλλίας ὁ ἐπονομαζόμενος λακκόπλουτος ἐκ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πλοῦτου, ὃν ἐλέγετο εὐρῶν ἐντὸς λάκκου ἐν Μαραθῶνι.

Ἡ πρεσβεία τῶν Ἀθηναίων μετέβη τελευτῶντος τοῦ 449 π. Χ. ἐξ Ἀθηνῶν διὰ τῆς συντομωτάτης ὁδοῦ πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα εἰς τὰ Σούσα, ὅπου παρευρίσκοντο ἤδη καὶ πρέσβεις τῶν Ἀργείων, ἐντεταλμένοι νάναεώσωσι τὰς ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων φιλικὰς σχέσεις τοῦ Ἄργου μετὰ τῆς αὐτῆς τοῦ μεγάλου βασιλέως. Καὶ οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἀνεχώρουν ἐν Σούσων, λαμβάνοντες παρὰ τῶν Περσῶν διαβεβαιώσεις, ὅτι διαρκεὶ ἢ προτέρα φίλια τοῦ Ἄργου καὶ τῆς Περσίας. Ὁ δὲ Καλλίας καὶ οἱ συμπρέσβεις αὐτοῦ ἐπέστρεφον εἰς τὰς Ἀθήνας φέροντες εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν πλοῦσια τοῦ μεγάλου βασιλέως δῶρα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ποθουμένην σύμβασιν τῆς εἰρήνης, ἣτις οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦτο ἢ ἡ ἐπισημὸς ἐπικύρωσις ἤδη ἀληθῶς ὑφισταμένων σχέσεων ἅς ἐπέβαλλεν ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων, ἦτοι τῆς παύσεως τοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμου παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Περσῶν ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Οὐχ ἦττον ἡ ἀναστολὴ αὐτῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Περσίας ἢ ἐπιβουλεύσασα ἀνευ συναμολογησεως συνθηκῶν καὶ ἡ σιωπηρὰ ἐμμονὴ εἰς τὰ κείμενα, ἅτινα συνέφερον εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, παρώρμησαν μετὰ παρέλευσιν δεκαετηρίδων τινῶν τοὺς ῥήτορας τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως ἐν καυχῆσει ἐπαναλαμβάνωσιν, ὅτι ἡ πόλις ἠνάγκασε διὰ τῶν νικῶν αὐτῆς τὸν μέγαν βασιλέα νὰ ὑπογράψῃ ἐπονειδίστον εἰρήνην, ἣτις οὕτω θρυλουμένη ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἔργον ὅτ' ἐμὲν τοῦ Καλλίου, ὅτ' ἐμὲν αὐτοῦ τοῦ Κίμωνος.

Ἀπώλειαι τῶν Ἀθηναίων.

Ὅτε Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται συνωμολόγουν ἐν ἔτει 451 π. Χ. εἰσηγήσει τοῦ Κίμωνος τὰς πενταετείς σπονδὰς, ἑκατέρων τηρούντων τὰ κεκτημένα, προφανῶς ἐκ τῶν δύο συμβαλλομένων πόλεων ἡ συνθήκη ὠφέλει πολὺ μᾶλλον τὰς Ἀθήνας, εἰς ἃς ἕμενον ἡ Ἀχαΐα, ἡ Τροΐζην, ἡ Μεγαρίς, ἐν ᾧ συγχρόνως εἰς αὐτὰς ὑπέικον ἡ Βοιωτία καὶ ἡ Εὐβοία, ἡ Φωκίς καὶ ἡ Λοκρὶς. Εὐνόητόν λοιπὸν εἶνε, ὅτι ἀνακωχῆ, ἐπὶ τοιούτων ἰπισφαλῶν καὶ ἀνίσων βάσεων ἐρειδομένη, δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε διαρκῆς. Ἡ μικροτέρα ἀφορμὴ ἦρκει ὅπως καταρρίψῃ τὸ εὐθραυστον ἐκεῖνο οἰκοδόμημα, ἔργον δεκαετῶν ἀγώνων, καὶ προκαλέσῃ νέας περιπλοκάς. Πράγματι δὲ δὲν ἐβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ ἀφορμὴ νέας ἀναμίξεως τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὰ τῆς βορείας Ἑλλάδος, ὅπου ὑπέβασκε πολλὴ δυσκρέσκεια κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη ὑπὸ τῶν Φωκίων. Τούτων ἡ γῶρα, περιλαμβάουσα περὶ τὰς εἰκοσι πόλεις, ἐξτείνεται ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Λοκρίδος μέχρι τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς γῶρας τῶν Φωκίων ἔκειτο ἡ πόλις τῶν Δελφῶν καὶ τὸ ἱερόν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον διωκοῦν ἀριστοκρατικὰ τῆς πόλεως γέννη. Ἡ δύναμις ἣν εἶχον οἱ διευθύνοντες τὰ τοῦ μαντείου ἕνεκα τῆς πανελληνίου καὶ σχεδὸν παγκοσμίου αὐτοῦ σημασίας καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ ἱεροῦ εἴλκυσαν τοὺς γείτονας Φωκίαι, οἵτινες ἐπιπεσόντες κατέλαβον τοὺς Δελφοὺς, ἐσφραγίσθησαν τὴν διοίκησιν τοῦ ἱεροῦ, καὶ παρεχώρησαν εἰς τοὺς συμμάχους αὐτῶν Ἀθηναίους τὴν προμαντείαν, ἥτοι τὸ δικαίωμα νὰ ἐρωτῶσι πρῶτοι τὴν Πυθίαν χωρὶς νὰ περιμένωσι τὴν ἐκ τῆς κληρώσεως τῶν χρηστηριαζομένων σειράν.

Οἱ Δελφοὶ, στέρηθέντες τῆς κυριότητος τοῦ ἱεροῦ, ἀπετάθησαν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ζητοῦντες βοήθειαν. Οὗτοι δὲ, θέλοντες νὰ ὑπάρχη τὸ μαντεῖον εἰς χεῖρας φιλικῆς καὶ ἀχθόμενοι ἐπὶ τῇ ὑπὸ τῶν Φωκίων δοθείσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους προμαντείᾳ, κατὰ τὸ ἔαο τοῦ 448 π. Χ., ἀκόμη πρὶν ἢ ἐκπνεύσῃ ἡ προθεσμία τῶν πενταετῶν σπονδῶν, ἐσπευσαν νὰ μεταβιβάσωσι στρατὸν διὰ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὴν Φωκίδα. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐνίκησαν τοὺς Φωκίαι, παρέδωκαν καὶ πάλιν τὸ μαντεῖον εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ ἔλαβον παρ' αὐτῶν τὸ δικαίωμα τῆς προμαντείας ἀντὶ τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ πολέμου τούτου, κληθέντος ἱεροῦ, ἐπέστρεψαν εἰς Πελοπόννησον ἐν τάχει. Οἱ Ἀθηναῖοι

δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθωσιν ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Φωκίδι διαμνησῆς, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν στρατεύσαντες εἰς τοὺς Δελφοὺς παρέδωκαν πάλιν τὸ ἱερὸν εἰς τοὺς Φωκεῖς καὶ ἔγειναν ἐκ νέου κύριοι τῆς προμαντείας.

Διὰ τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων ἐπανῆλθε μὲν τὸ πρῶτον καθίστως, ἀλλ' ἢ ταχύτης μεθ' ἧς εἶχον ἐνεργῆσαι οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἡ ἀτολμία τῶν Ἀθηναίων, μὴ ἀντιμετωπισάντων αὐτοὺς ἐν Φωκίδι, ἔσχον ἐπακόλουθα σπουδαῖα. Οἱ ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Εὐβοίᾳ ἐχθροὶ τῶν Ἀθηναίων ἀνέλαθον θάρρος. Οἱ Θηβαῖοι, οἵτινες ἔδυσανασχέτουσιν ἐπὶ τῇ στέρξει τῆς ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίας, οἱ ἐκ τῶν βοιωτικῶν πόλεων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐκδεδωγμένοι ὀλιγαρχικοὶ, οἱ ἐξ Εὐβοίας φυγάδες, οἱ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπέικοιτες Λοκροὶ θεώρησαν τὴν ἐποχὴν κατάλληλον ὅπως ἀποσεισῶσι τὸν Ἀθηναϊκὸν ζυγόν. Βραχὺν λοιπὸν χρόνον μετὰ τὴν εἰς Δελφοὺς ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων οἱ Βοιωτοὶ φυγάδες κατέλαβον τὴν δύτικωτάτην τῶν πόλεων τῆς Βοιωτίας, τὴν Χαϊρώνειαν, καὶ τὸν Ὀρχομενὸν, κείμενον κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκρην τῆς Κοπωαίδος λίμνης. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας διὰ τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες σπεύσαντες ἀπέστειλαν εἰς τὴν Βοιωτίαν ὑπὸ τὸν Τολμίδην στρατικὴν χεῖρῶν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν καὶ ἀνάλογον ἀριθμὸν συμμάχων. Ὁ Τολμίδης ἐκυρίευσεν τὴν Χαϊρώνειαν καὶ ἔθηκε φρουρὰν ἐν τῇ πόλει, ἱτοιμαζόμενος δὲ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἔμαθεν, ὅτι πλῆθῃ φυγάδων συνθηροῦζοντο ὅπως ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ. Ἀπεράσισε λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀλλ' εὔρε τὴν ὁδὸν κεκλεισμένην ὑπὸ τῶν πολεμίων, τῶν ἐκ Βοιωτίας καὶ Εὐβοίας φυγάδων, μεθ' ὧν συνέπραττῶν οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Λοκροὶ. Γενομένης δ' ἐν Κορωνεῖᾳ μάχης κρατερᾶς κατὰ τὸν φθινόπωρον τοῦ 447 π. Χ. ἐνίκηθησαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐν τῷ ἀγῶνι ἔπεσον ὄλλοι τῶν ἐπιφανῶν Ἀθηναίων καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς Τολμίδης. Ὅσοι δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων διέφυγον τὸν θάνατον ἔπεσον ζῶντες εἰς τὰς χεῖρας τῶν πολεμίων. Πρὸς ἀπόδοσιν τῶν πολλῶν καὶ ἐπισήμων αἰχμηλῶτων εἰς τοὺς Ἀθηναίους αἱ μὲν Θῆβαι ἤγειραν τὰς μεγίστας τῶν ἀπαιτήσεων, αἱ δὲ Ἀθῆναι ἀπεδέχθησαν τοὺς βαρυτάτους τῶν ὄρων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ποδώσωσιν εἰς τοὺς Βοιωτοὺς τὴν αὐτονομίαν, ἥτοι ἀπέσπασαν τὴν ἐκ τῶν βοιωτικῶν πόλεων ἰδίαν ἐπιρροὴν καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Ἐξ ἀπάντων τῶν Βοιωτῶν μόνον οἱ Πλακτιεῖς διετήρησαν τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους παλαιὰν αὐτῶν σχέσιν.

Ἡ ἐν Κορωνείᾳ ἡττα δὲν ἐξησθένησε τοὺς Ἀθηναίους μόνον ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Λοκρίδι, δὲν ἐγαλάρωσε μόνον τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς Φωκίαις, ἀλλ' ἐταπεινώσεν ἐν γένει τὴν πόλιν μεγάλως καὶ ἔδωκεν εἰς τοὺς γείτονας τῆς Ἀττικῆς συμμάχους καὶ ὑποτελεῖς τὸ σύνθημα τολ-

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΟΡΧΟΜΕΝΟΥ

μηρᾶς ἀνταρσίας. Μόλις ὀλίγος χρόνος εἶχε παρέλθει ἀπὸ τῆς ἐν Κορωνείᾳ μάχης καὶ ἀπέστη ἡ Εὐβοία ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων (446 π. Χ.). Τὰ προγενέστερα λάθη, ἡ ἀδράνεια κατὰ τὴν εἰς Φωκίδα ἐξβολὴν τῶν Λακεδαιμονίων, ἡ ἀπερικοιφία ἐν τῷ κατὰ τῶν Βοιωτῶν πολέμῳ ἔπεισαν τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ἔπρεπε δραστηρίως νὰ ἐργασθῶσιν, ὅπως ἀπόμα-

κρύνωσθε τοὺς κατὰ τῆς πόλεως σωρευομένους κινδύνους. Αὐτὸς ὁ Περικλῆς, ἐλλεγεγμένος στρατηγός, ἤγαγεν ἀθηναϊκὴν στρατιάν κατὰ τῆς ἀποστάσης Εὐβοίας. Ἄλλ' ὅτε ἤδη ὁ στρατὸς εἶχε διαβῆ εἰς τὴν νῆσον, δεινὸν ἄγγελμα ἔφθασεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὸν Περικλέα, ἡ ἀποστασία τῶν Μεγάρων καὶ ἡ ἐπικειμένη εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβολὴ τῶν Πελοποννησίων. Οἱ Μεγαρεῖς, βαρέως φέροντες τὴν ἐπὶ πολλὰ ἤδη ἔτη διαρκῆ διαμονὴν ἀττικῆς φρουρᾶς ἐν Μεγάροις καὶ τοῖς δύο τῆς πόλεως ἐπινησίαις, τῇ Νισαίᾳ καὶ ταῖς Πηγαῖς, μετὰ προηγουμένη συνεννόησιν πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ἐφόνευσαν τοὺς ἐν Μεγάροις Ἀθηναίους φρουροὺς πλὴν τῶν ἀποφυγόντων εἰς Νισαίαν καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἀποστασίαν, καλέσαντες τοὺς Κορινθίους, Σικυωνίους καὶ Ἐπιδαυρίους, οἵτινες καὶ εἰσῆλθασαν εἰς τὴν Μεγαρικὴν.

Ἡ σύγχρονος ἀποστασία τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Μεγαριδος ἦτο δίστομος πληγὴ διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἡ Εὐβοία παρεῖχεν εἰς τὴν πόλιν τροφὴν καὶ συνετήρει πεντακισχιλίους οἴκους τῶν ἐπ' αὐτῆς Ἀθηναίων κληρῦχων. Διὰ τοῦτο ὁ Περικλῆς κατ' οὐδένα λόγον ἠδύνατο νάνεχθῆ τὴν ἀπώλειαν αὐτῆς. Ἄλλ' ἀπ' ἑτέρου ἡ Μεγαρίς ἦτο ἡ κλειὴ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ συμμαχία τῶν Μεγαρέων μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ διατήρησις μόνιμων ἀθηναϊκῶν φρουρῶν ἐν Μεγαρίδι εἶχον ἤδη παράσχει εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τῶν Πελοποννησίων ἀξιολόγους ὠφελείας, τῶν ὁποίων ἡ στέρησις, ἐπικειμένου ἤδη μάλιστα τοῦ τέλους τῶν πεντακισχιλίων σπονδῶν, ἦτο βαρεῖα διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐν μέσῳ σφύρας καὶ ἄκμονος εὐρισκόμενος ὁ Περικλῆς, ἐβίωρσεν ἐπέμψον νάναβάλη τὴν καθυπόταξιν τῆς Εὐβοίας καὶ νά σπεύσῃ κατὰ τάχος εἰς τὴν Μεγαρίδα. Ἄλλ' ὅτε ἐπέστρεψεν ἐξ Εὐβοίας εἰς τὴν πόλιν, εἶδεν, ὅτι διὰ μὲν τὴν ἀνάκτησιν τῶν Μεγάρων ἦτο πλέον ἀργά, ἦτο δὲ καιρὸς ἀκόμη μόνον ὅπως σώσῃ αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, ἀπειλούμενας ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων. Οὗτοι εἶχον ἤδη εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἶχον δηώσει τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὸ Θριάσιον πεδίων. Ἦγετο δὲ τοῦ στρατοῦ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων ὁ νέωσι ἠλικιωθεὶς καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν θρόνων τῆς Σπάρτης ἀνάβας Πλειστονάξ ὁ υἱὸς τοῦ Πausανίου. Μετὰ τούτου δὲ εἶχον συμπέμψει οἱ Λακεδαιμόνιοι ὡς σύμβουλον καὶ φύλακα διὰ τὴν νεαράν ἠλικίαν τὸν ἔφορον Κλεανδρίδαν.

Πᾶς τις ἐδικαιοῦτο νάναμένη σύγχροσιν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Πελοποννησίων. Ἄλλ' ἐν τούτοις περιέργον εἶνε, ὅτι μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Περικλέους εἰς Ἀθήνας βλέπομεν τὸν στρατὸν τοῦ Πλειστονάκτος μὴ

προχωρούντα περαιτέρω εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀλλ' ἐπιστρέφοντα αἰφνης εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἔστιν ἀληθές, ὅτι αἱ Ἀθηναὶ μετὰ τὸν τριχισμὸν ἦσαν πόλις ὀχυρωτάτη καὶ ὅτι ἀπηρτίετο μεγάλη φρόνησις διὰ τοὺς εἰσβάλλοντας εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅποιαν ἐπέδειξε μετὰ δεκαπέντε ἔτη καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος, καίπερ ἔχων στρατὸν ἀσυγκρίτως πολυαριθμότερον τοῦ τοῦ Πλειστοάνκτος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Περικλῆς, ὅστις ἐφημιζετο διὰ τὴν ἐν ταῖς στρατηγίαις ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἀποφυγὴν ἐπικινδύνων καὶ ἀδήλων μαχῶν, ἦτο φυσικόν, ὅτι δὲν ἔτι παρῶμα τοὺς πολίτας εἰς παράτολμον καὶ παράβολον σύγκρουσιν, ἀνδρῶν δὲν ἐξήντηλει πρότερον πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως πάντας τοὺς ἄλλους τρόπους οὓς ἠδύνατο νὰ ἐξίστη. Οἱ Σπαρτιῶται ἐπίστυσαν, ὅτι ὁ Πλειστοάνκξ καὶ ὁ Κλεανδρίδας ἀπέλαγον τὴν στρατικὴν τῶν Πελοποννησίων ἐκ τῆς Ἀττικῆς πεισθέντες ὑπὸ τοῦ Περικλέους διὰ χρημάτων. Δέκα ἢ εἴκοσι τάλαντα, ἀναγραφέντα ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἐν τῷ ἀπολογισμῷ τῆς στρατηγικῆς μετὰ τοῦ ἀπλοῦ σημειώματος, ὅτι ἐξωδιύθησαν εἰς τὸ δέον, ἦτοι εἰς τὴν πρέπουσαν ἀνάγκην, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ὑποψίαν τῶν Σπαρτιῶτων. Καὶ ὁ μὲν Πλειστοάνκξ, ζημιωθείς διὰ βαρέος προστίμου καὶ μὴ ἔχων νὰ πληρώσῃ αὐτό, ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ὁ δὲ Κλεανδρίδας φυγὼν κατεδικάσθη εἰς θάνατον.

Ὁ Περικλῆς, ἀπαλλαγὴς ὅπωςδὴποτε τῶν Πελοποννησίων, ἐπίστρεψεν ἀμελλητί εἰς τὴν Εὐβοίαν, παραλαβὼν πεντακισχιλίους ὀπλίτας καὶ πεντήκοντα τριήρεις. Ἀπὸ δὲ τοῦ ῥηνοπώρου τοῦ 446 π. Χ. μέχρι τοῦ ἐπιόντος θέρους καθυπέταξεν ἅπασαν τὴν νῆσον. Οἱ ἐχθρῶς πρὸς τὰς Ἀθήνας διακείμενοι ὀλιγαρχικοὶ ἐπιδόξασι τῆς Χαλκίδος ἐξελήθησαν. Σκληρῶς δ' ἐτιμαρῆθη ἢ κατὰ τὰ βόρεια τῆς νήσου κειμένη πόλις Ἰστιαία, ἧς οἱ κάτοικοι, συλλαβόντες ἀττικὴν ναῦν, εἶχον ἀποκτείνει τοὺς ἐν αὐτῇ ἄνδρας. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐξεδιώχθησαν ἅπαντες, καὶ ἡ πόλις, ἣτις μετωνομάσθη ἔκτοτε Ὀρεός, παρεδόθη εἰς Ἀθηναίων πολίτας.

Τὸ ἔργον τῆς καθυποτάξεως τῆς Εὐβοίας συναπλήρωσεν ὁ Περικλῆς δι' ἐκδρομῆς εἰς τὴν Μεγαρίδα καὶ δηλώσεως τῆς χώρας. Ἀλλὰ τὰ συμβάντα τῶν δύο τελευταίων ἔτων κατεδεικνυσιν προφανῶς τὴν ὀσμῆρα καθισταμένην ἐπιφαιεστέρων θείων τῶν Ἀθηναίων. Τί ἐμίλλε νὰ γείνην ἂν οἱ ἐπὶ τῇ ὑποχωρῆσει τοῦ Πλειστοάνκτος ἀδυσώπητοι Σπαρτιῶται εἰσέβαλλον ἐκ νέου ἰσχυρότεροι εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἂν καὶ ἄλλοι τῶν συμμάχων καὶ ὑποτελῶν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχῆς ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμα

τῶν Βοιωτῶν, τῶν Λοκρῶν, τῶν Εὐβοέων, τῶν Μεγαρέων; Ἦτο καιρός, μεγάλων κινδύνων καὶ ἀνάγκη ὑποχωρήσεων μεγάλων. Οἱ Ἀθηναῖοι, πολλὰ μὲν κακὰ παθόντες, πολλὰ δὲ ποιήσαντες, ἐπιθύμουν ἤδη τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Περικλῆς, ὅπως σώσῃ τὴν πόλιν καὶ καταστήσῃ αὐτὴν ἱκανὴν νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν ἣν προὐρίζε δι' αὐτὴν, δὲν εἰδίστασε νὰ ἐξαγοράσῃ παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν διὰ μεγάλων θυσιῶν τὴν ποθητὴν εἰρήνην.

Διὰ δέκα πρέσβειων, ὧν εἷς καὶ πάλιν ὁ φίλος τοῦ Περικλείους Καλλιπίας ὁ πρὸ τετραετίας εἰς Σούσα ἀποσταλεῖς, ἦλθον οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας εἰς διαπραγματεύσεις, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξαν αἱ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 445 π. Χ. ὁμολογηθεῖσαι τριακονταεταῖς σπονδαί. Οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τοὺς δύο λιμένας τῶν Μεγάρων οὓς κατεῖχον ἀκόμη, τὰς Πηγὰς καὶ τὴν Νίσαιαν, καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν συμμαχίαν τὴν Τροιζῆνα καὶ τὴν Ἀγαίαν. Ἡ συνθήκη δὲν περιοριζέτο εἰς ταῦτα μόνον, ἀλλὰ δι' αὐτῆς ἐχαρακτήρισθη οὕτως εἰπεῖν ἐπισήμως ἡ Ἑλλάς ὡς διαιρουμένη εἰς δύο μεγάλα κράτη, τὸ σπαρτιατικὸν καὶ τὸ ἀθηναϊκόν, καὶ ἔκανονίσθησαν αἱ τε διεθνεῖς συνθήκαι τῶν κρατῶν τούτων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν καὶ αἱ σχέσεις τῶν ἑκτὸς τῶν συμμαχιῶν τούτων κειμένων πόλεων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην. Οἱ μὲν συμβαλλόμενοι ὑπέσχοντο νὰ διατηρήσωσι τὴν εἰρήνην ἐπὶ τριάκοντα ἔτη, μὴ λύοντες τὰς σπονδὰς μηδὲ παραβαίνοντες τοὺς ὅρκους, ἀλλὰ συμβιβάζοντες τὰς τυχόν παρουσιαζομένας διαφορὰς διὰ δικῆς ἐπὶ ὅροις ἴσοις καὶ ὁμοίοις. Ἐκατέρα δὲ τῶν πόλεων ἀφήκεν εἰς τὴν ἄλλην καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῆς ἐλευθερίαν τὴν ἐμπορίαν ἐν ταῖς ἀγοραῖς αὐτῆς καὶ τῶν συμμαχιῶν καὶ τὸν εἰσπλοῦν εἰς πάντα λιμένα ἑκ τῶν τῆς συμμαχίας. Ἄλλως δ' αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη ἔμειναν κύριαι νὰ κανονίζωσι τὰς σχέσεις ἑαυτῶν πρὸς τοὺς ἰδίους συμμάχους καὶ νὰ τιμωρῶσιν αὐταὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀποστασίαν. Καὶ ταῦτα μὲν συνεφωνήθησαν περὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν πόλεων ὅσαι ἦσαν σύμμαχοι ἑκατέρων. Περὶ πάσης δὲ πόλεως εἰς οὐδετέραν τῶν συμμαχιῶν τούτων ἀνηκούσης ὤρισθη, ὅτι εἶνε ἐλευθέρᾳ νὰ προσέλθῃ κατὰ βούλησιν εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ τὴν Σπάρτην.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀποδεχόμενοι καὶ κυροῦντες τοιαύτας συνθήκας, ἀπέβαλλον σχεδὸν πάντα τὰ ὠφελήματα τοῦ πρώτου πρὸς τοὺς Πελοποννησίους πολέμου, καὶ διετήρουν ἑκ τῶν ἀπὸ τοῦ 457 π. Χ. ἀποκτηθέντων

μόνον τὰς Πλαταιάς, τὸν Ὀρωπὸν, τὴν Εὐβοίαν, τὴν Ναύπακτον καὶ τὸ Πάνακτον. Ἀλλ' εἰ καὶ ὑπέγραφον ὄρους ἀληθῶς βαρεῖς διὰ τὴν πόλιν, οὐχ ἦττον διὰ τῆς ἀποκτηθείσης εἰρήνης ἠδύναντο νὰ συσφίξωσι καὶ κραταιώσωσι τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν αὐτῶν καὶ ἀναδείξωσι τὴν πόλιν ἄλλως μεγάλην κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Περικλέους, ὅστις ἤδη ἐκράτει ἐν τῇ πόλει ὡς ἄλλος μονάρχης.

ς'

Περικλῆς ὁ Ξανθέππου.

Ὅτε τῷ 478 π. Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Ξανθέππος ἐπέστρεφε νικητὴς ἐκ Μυκῆλης καὶ Σηστοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἶχε συμμετόχους τῆς χαρᾶς αὐτοῦ καὶ τῆς δόξης πλὴν τῶν συμπολιτῶν δύο υἱούς ἤδη νυμφημένους, τὸν Ἀρίφρωνα καὶ τὸν Περικλέα, οὓς εἶχε γεννήσει ἐκ τῆς Ἀγαρίστης, τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ Κλεισθέους.

Περὶ τῆς Ἀγαρίστης διηγοῦνται οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι, ἰδοῦσα καθ' ὕπνου ὅτι ἔτεκε λέοντα, ἔτεκε μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τὸν Περικλέα. Ὁ Περικλῆς ἐγεννήθη περὶ τὸ 495 π. Χ. Μετέτρεχε λοιπὸν ὅλων τῶν συγκινήσεων τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν ἔθνικοῦ πολέμου, καὶ ὁ παῖς ἠνδρώθη ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ νικῶν, ρυγῆς καὶ παιγνίων. Αἱ ἐκ τῶν πολυκινητῶν τούτων χρόνων συναισθήσεις ἦσαν, ὡς εἶκος, ζωηρόταται ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ τοῦ Περικλέους, ἣν ἀνεδείκνυε μίαν τῶν πρώτων ἐν Ἀθήναις ὁ σύνδεσμος δύο τῶν ἐπιφανεστάτων ἄττικῶν γενῶν, τοῦ τῶν Βουζυγῶν, ἐξ οὗ κατήγετο ὁ πατὴρ Ξανθέππος, καὶ τοῦ τῶν Ἀλκιωνιδῶν, εἰς ὃ ἀνήκεν ἡ μήτηρ Ἀγαρίστη.

Εἰς τὴν ἐκ τοῦ γένους λαμπρότητα τοῦ Περικλέους προσέθηκεν ἡ ρύσις τὰ ἀριστεὰ τῶν δώρων αὐτῆς καὶ ἡ ἀγωγή καὶ μελέτη τὰς ἐξοχωτάτας τῶν ἀρετῶν. Ὁ Περικλῆς δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν συνήθη παιδευσιν τῶν Ἀθηναίων νεανίσκων, ἥτις, βῆσιν ἔχουσα τὴν ἐναρμόνιον ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, συνίστατο κυρίως εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς, μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς, μαθήσεων, αἰτινες ἐθεωροῦντο ἀρκουσαι ὅπως μορφώσωσι τοὺς νέους καὶ παρασκευάσωσι αὐτοὺς διὰ τὴν μεγάλην σχολὴν τοῦ βίου καὶ τὰ ὑψηλὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου. Ἡ δὲ περὶ τὴν μουσικὴν ἀσχολίαν τοῦ Περικλέους ἀπέβη διδασκαλία ἀληθῶς πολιτικὴ καὶ φιλοσοφικὴ χάρις εἰς τὰ διδάγματα τοῦ

Δάμωνος, μουσικοῦ ἐξόχου, δι' ὃν ἡ μελέτη τῶν ῥυθμῶν ἦτο μόνον πρόφασις καὶ ἀφορμὴ πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ συναίσθημάτων. Ἀνδρωθεὶς δ' ἐπιζήτησεν ὁ Περικλῆς τὴν φιλίαν τῶν ἐπιφανῶν φιλοσόφων οἵτινες διέτριβον τότε ἐν Ἀθήναις, τοῦ ἐκ Κλαζομενῶν Ἀναξαγόρου, τοῦ ἐκ τῆς ἰταλικῆς Ἑλέας Ζήνωνος, τοῦ ἐξ Ἀβδήρων Πρωταγόρου, καὶ ἐκραταίωσε τὴν ἔμψυτον ἰσχύϊν τοῦ νοῦ του καὶ τὸ θαυμαστὸν σθένος τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐμβριθείας τῶν φιλοσοφικῶν αὐτῶν διδασκάλων καὶ τῆς δυνάμεως τῆς διαλεκτικῆς αὐτῶν σοφίας. Μάλιστα δὲ πάντων ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Περικλέους ἡ ἀναστροφή μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου, ὅστις τὸν μὲν κόσμον ἐφαντάζετο συνιστάμενον ἐξ ἀτόμων διηλεκτῶς μινυομένων, ὑπεράνω δὲ τούτων παρεδέχετο νοῦν καθαρὸν καὶ ἄκρατον ἀποχωρίζοντα τὰ ὁμοιομερῆ καὶ διέποντα τὰ τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ μὲν θεωρία τοῦ Ἀναξαγόρου ἦτο διὰ τὸν Περικλέα οἶονεὶ σύμβολον τῆς δράσεως τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός, ὁ δὲ ἀγνός τοῦ σοφροῦ καὶ ἀνεπίδεικτος φιλοσόφου βίος συνέτεινεν εἰπερ τι καὶ ἄλλο νὰ παράσχη εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ξανθίππου ἀξίωμα μὲν ἤθους ἄγαστον, ὄγκον δὲ καὶ φρόνημα καὶ ἐμβριθείαν ἐν τῇ πολιτεύεσθαι.

Ὁ Περικλῆς δὲν ἦτο κοινὸς δημαγωγός, οὐδ' ἐνόει νὰ εἶνε τσοῦτος. Ἐφησθε ὡν εἶδε τὰς Ἀθήνας πυρπολουμένας ὑπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ δαυλοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα καθ' ὅσον ἠλικιωτὸ εἶδε τὴν πατρίδα ἀναθάλλουσαν ἐκ τῆς τέφρας καὶ τῶν ἐρειπίων διὰ τῆς ἀρετῆς τῶν πολιτῶν, γινομένην ἰσχυρὰν καὶ μεγάλην διὰ τῆς ἀμίλλης τῶν υἱῶν αὐτῆς, ἄρχουσαν σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ στόλου ἰσχύος. Εἶδε τὴν πόλιν τῶν στρατιωτῶν, τὴν ὀλιγαρχικὴν Σπάρτην, ἀναγκαζομένην νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων καυθατῶν· εἶδε τὰς πόλεις τῆς ὕλης, τὰς πόλεις καὶ νήσους τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ἐμπόρων τοῦ Αἰγαίου, κλινοῦσας γόνυ εἰς τὴν πόλιν τοῦ πνεύματος. Εἶδε πάντας τοὺς ἐξόχους τῶν συγχρόνων συρρέοντας ὑπὸ τὴν σκίπην τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἐγεννήθη ἐν αὐτῷ ἀκράδαντος πίστις περὶ τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηναίων, ἀκλόνητος ἐπιθυμία νὰ ἄρξῃ τοῦ ἐλευθέρου ἐκείνου λαοῦ τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ διευθύνῃ ἐπ' ἀγαθῷ τὰς τύχας τῆς πόλεως ἐκείνης τῆς μεγάλης.

Τὸ κατ' ἀρχὰς ἐφαίνετο δύσκολον νὰ κερδήσῃ τὴν εἵνοιαν τοῦ πλήθους ἀνὴρ ὅστις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐμμελὲς καὶ γλυκὺ τοῦ Κίμωνος ἐν τῇ συμπεριφορᾷ εἶχε φύσιν ἐλάχιστα δημοτικὴν, ἣν διετήρησε καὶ ὅτε ἰσχύσας ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν τῆς πολιτείας. Ὁ Περικλῆς δὲν ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ πλήθη, οὐδὲ παρουσιάζετο συχνὰ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ,

ἀποφεύγων τὸν κόρον ὅστις ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς συνεχούς αὐτοῦ παρουσιάσεως εἰς τὸν δῆμον. Μίαν ὁδὸν ἐφαίνεται πορευόμενος μόνον, τὴν ἄγρουσαν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ βουλευτήριον, ἀπέφυγε δὲ τὰς εἰς δεῖπνον προσκλήσεις καὶ πάσας τὰς τοιαύτας φιλοφροσύνας. Καθ' ὅλα τὰ μακρὰ ἔτη, καθ' ἃ ἐπολιτεύθη, ἀπαξ μόνον παρέστη εἰς δεῖπνον κατὰ τὸν γάμον τινός τῶν συγγενῶν, καὶ τοῦτο μόνον μέχρι τῆς ὥρας τοῦ πότου. Ἄλλ' οὐδ' ὡς πολιτευτὴς καὶ ῥήτωρ ἐνεφανίζετο συχνὰ εἰς τὸ πλῆθος, οὐδ' ἀνῆρχετο τὸ βῆμα καθ' ἑκάστην περίστασιν, ἀλλὰ παρουσιάζετο οἰοῦναι ἐκ διαλειμμάτων κατὰ τὰς μεγάλας χρείας τῆς πολιτείας. Καὶ διὰ τοῦτο περιωμοιάζον αὐτὸν εὐστόχως οἱ ἀρχαῖοι πρὸς τὴν ἱερὰν τροίχη τῶν Ἀθηναίων, τὴν Σαλαμινίαν, ἣτις ἔπλεε μόνον πρὸς θρησκευτικὰς ἀποστολάς ἢ εἰς ἄλλας περιστάσεις ἐπισήμου. Ὡς δὲ τὸ φρόνημα τοῦ Περικλέους ἦτο σοβαρὸν καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ὕψηλος καὶ ἀπηλλαγμένος τοῦ βωμολοχικοῦ καὶ ὀγκυλοῦ, οὕτως ἐξεδηλοῦτο ἡ φυσικὴ αὐτοῦ ἐμβροθία καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, τὸ ὅποιον οὐδέποτε ἐρκίδρυνε γέλωτος, καὶ ἐπὶ τῆς φωνῆς, ἣτις ἦτο ὀμαλὴ καὶ ἀθόρυβος, καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσταλοῦς αὐτοῦ καὶ κοσμίῳ βαδίσματός καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμῃ τῆς σεμνῆς αὐτοῦ περιβολῆς. Ἐν γένει δὲ καὶ πορευόμενος καὶ δημηγορῶν εἶχέ τι τὸ ἀσάλευτον καὶ ἀτάρακτον ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ ἐφαίνεται μόνος αὐτὸς μένων ἀκίνητος καὶ ἀμετάβλητος ἐν μέσῳ τοῦ πολυκινήτου καὶ μεταβαλλομένου τῶν Ἀθηναίων λαοῦ.

Ἄνθρωπος τοιοῦτου χαρακτήρος, πεπλασμένος νὰ ἄγῃ μᾶλλον ἢ νὰ ἀγῆται, εἶχέ τι τὸ φύσει ἠγμῶνικόν, καὶ μᾶλλον νὰ κινήσῃ τὴν δυσπιστίαν τοῦ πλῆθους ἢ νὰ ἐλκύσῃ αὐτοῦ τὰς συμπάθειαις. Ἡ δ' ἐξωτερικὴ αὐτοῦ ὁμοίότης πρὸς τὸν Πεισίστρατον καὶ ἡ ἡδύτης καὶ ταχύτης τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ἀνακαλούσης τὴν λαλίαν τοῦ τυράννου, ὡς ὠμολόγουν οἱ γραιότατοι τῶν πολιτῶν, ἐπηύξανε τοὺς ἐξ αὐτοῦ φόβους. Ἐχρειάσθη δὲ ἀληθῶς θέλησις ἰσχυροτάτη καὶ συνδρομὴ πολλῶν περιστάσεων εὐνοϊκῶν, ὅπως συνδιαλλαγῇ ὁ ἀθηναϊκὸς δῆμος πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν φύσιν τοῦ Περικλέους καὶ ἐπιδράσῃ, ἐπὶ τὰ πλῆθη ἡ δύναμις τοῦ ἀξιωματοῦ καὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ.

Οἱ πολεμικοὶ ἀγῶνες τῆς πατρίδος παρέσχον εἰς τὸν Περικλέα τὴν πρώτην ἀφορμὴν νὰ διακριθῇ ἑνωρὶς ἐν ταῖς στρατείαις ὡς ἀνὴρ γενναῖος, φιλόπατρις καὶ φιλοκίνδυνος. Αἱ δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρισταίδου καὶ τὸν ἐξοστρακισμόν τοῦ Θεμιστοκλέους μακρὰ εἰς ἐξωτερικοὺς ἀγῶνας ἀπουσία τοῦ Κίμωνος ἔδωκεν εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν λαὸν εὐκαιρίαν

να γνωρίση καλλίτερον τὸν ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῶν Ἀθηνῶν προκινδυνεύσαντα στρατιώτην, τὸν υἱὸν τοῦ νικητοῦ τῆς Μυκάλης. Ὁ Περικλῆς ἠσπίασθη τότε τὰς πολιτικὰς ιδέαις τῶν φιλοπροόδων, τῶν ἐπιδικούντων ἐξωτερικῶς μὲν τὴν μετὰ τῆς Σπάρτης ρῆξιν, ἐσωτερικῶς δὲ μεταρρυθμίσεις τεινούσας εἰς εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, καὶ ἐτάχθη μετὰ τῆς πατρίδος τοῦ Ἐφιάλτου. Τὸ δημοτικὸν τοῦ προγράμματος, ἡ ἐκπλήξις καὶ εὐχαρίστησις τοῦ δήμου ἐπὶ τῷ προσηλυτισμῷ τοῦ ἄλλως ἐπιφόβου ἀριστοκρατικοῦ προσήλυτου, ὁ ὄγκος τοῦ Περικλείους καὶ ἡ ῥητορικὴ αὐτοῦ δεινότης ὤψωσαν αὐτὸν ταχίως. Ἦδη τῷ 462 π. Χ. βλέπομεν αὐτὸν στελλόμενον ὡς στρατηγὸν μετὰ πενήτην ἑκατὸν τριῶν εἰς τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας πρὸς κατοπτεύσειν κατὰ τῶν Περσῶν. Εἶδομεν αὐτὸν μετὰ τῶν περὶ τὸν Ἐφιάλτην καταγγέλλοντα τὸν Κίμωννα μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Θάλασσης, ἀντιτασσόμενον εἰς αὐτὸν, ὅτε συνηγόρει ὑπὲρ τῆς ἀποστολῆς βοηθείας εἰς τὴν Σπάρτην κατὰ τῶν Μισσηνίων, ἐπιτυγχάνοντα τὴν πολιτικὴν μεταρρυθμίσειν ἧς βᾶσις ἦτο ὁ περιορισμὸς τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀρείου Πάγου, κατορθοῦντα τέλος τὸν ἐξοστρακισμόν τοῦ Κίμωνος. Ἡ φυγὴ τοῦ Κίμωνος ἔδωκεν εἰς τὸν Περικλέα νέας δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἐπηύξησεν ἡ δολοφονία τοῦ Ἐφιάλτου (457 π. Χ.). Ἐν τοῖς πλήρεσι θράσεως καὶ κινδύων χρόνοις οἵτινες ἐπηκολούθησαν εἰς τὴν ἐν Ταναγραῖ ἦταν ὁ Περικλῆς ἠδυνήθη νὰ κραταίωσεν ἔτι μᾶλλον τὴν δύναμιν αὐτοῦ, εἰ καὶ ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων νὰ προτείνῃ αὐτὸς ἐκείνος τὴν κήθωδον τοῦ Κίμωνος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ νικηφόρου στρατηγοῦ ἡ πόλις οἰοῦται παραδίδεσθαι εἰς τὸν Περικλέα. Ἐκείνου πρόγραμμα εἶνε ἡ ὅπωςδήποτε ἐπελθοῦσα συνδιαλλαγὴ μετὰ τῆς Περσίας· ἐκείνος ἐκδίωκει τοὺς Σπαρτιάτας ἐκ τῆς Ἀττικῆς· ἐκείνος ὑποτάσσει τὴν Εὐβοίαν· ἐκείνος ἐκστρατεύει εἰς τὴν Μεγαρίδα· ἐκείνος συνομολογεῖ τὰς μετὰ τῆς Σπάρτης τριακονταετῆς σπονδάς. Ὁ Περικλῆς προβαίνει εἰς πάντα ταῦτα καὶ ἐπιχειρεῖ σπουδαίους πολιτικούς νεωτερισμούς καὶ σημαντικὰς μεταρρυθμίσεις τῶν κατὰ τὴν συμμαχίαν, παρεχούσας εἰς τὰς Ἀθήνας ἰσχύιν καὶ πλοῦτον, καὶ κοσμεῖ τὴν πόλιν διὰ ναῶν καὶ οἰκοδομῶν πολυταλάντων, ὡς εἰ ἦτο ἀπόλυτος κύριος τῶν Ἀθηνῶν. Τοιαύτη ἡ δύναμις τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε, τοιοῦτο τὸ περιβάλλον αὐτὸν κύρος.

Ἄλλὰ δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν ἀντιπολίτευσις κατὰ τοῦ Περικλείους; Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἔβλεπον ἄπρακτοι τὴν καταπληκτικὴν δύναμιν τοῦ ἰσοκυράννου τούτου ἀρχηγοῦ τοῦ δήμου; Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κίμωνος διελύ-

θησαν εκείνου θανάτος; Οὐδ' αὖτως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἀνέλαθε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἑταιρείας αὐτοῦ Θεουκιδίδης ὁ υἱὸς τοῦ Μελησιίου, εἰς τῶν συγγενῶν αὐτοῦ. Ὁ Θεουκιδίδης ἦτο ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ τὸ γένος καὶ τὸν χαρακτήρα. Ἐν τοῖς πολεμικοῖς δὲν ἠδύνατο νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸν Κίμωνα, εἰ καὶ δὲν ἦτο παντελῶς ἄπειρος τοῦ πολέμου· ἀλλ' ἦτο ἀγνὸς πολίτης καὶ δεινὸς ῥήτωρ, οὕτως ὥστε ἠδυνήθη εὐκόλως νὰ περισυναγάγῃ περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἀριστοκρατικούς καὶ νάντιτάξῃ ἰσχυρὰν ἀντιπολίτευσιν εἰς τοὺς δημοκρατικούς, ὧν ἡγεῖτο ὁ Περικλῆς. Ἀλλ' ὅμως τοιαύτη ἦτο ἡ γοητεία ἣν ἐξήσκει ἐπὶ τὸν δῆμον ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, τοιαύτη ἡ βαρῦτης καὶ ἡ δύναμις τοῦ λόγου αὐτοῦ, ὥστε τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιπάλων ἐξουθενοῦντο καὶ ἡ ἀντίδρασις τῶν ἀριστοκρατικῶν οὐδὲν ἔσχευε κατ' αὐτοῦ. Αὐτὸς ὁ Θεουκιδίδης ἔλεγεν, ὅτι ὅταν ἐν τῇ παλαιᾷ τῆρα τοῦ λόγου κατέβαλλε τὸν Περικλέα, ἐκείνος ἀντιλέγων, ὥστε δὲν ἔπασεν, ἐνίκῃ καὶ μετέπειθε τοὺς θεατάς. Ἀληθῶς ἡ ῥητορεία τοῦ Περικλέους ἦτο θαυμασάτη. Ὁ λόγος αὐτοῦ ἦτο βραχὺς καὶ πυκνός, καὶ οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ τὸ περιττόν. Βαδίζων πρὸς τὸ βῆμα, πῦχεται πάντοτε εἰς τοὺς θεοὺς νὰ μὴ ἐκπέσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκουσίως μηδὲ λέξις ἀνάμυστος πρὸς τὸ προκείμενον θέμα. Ὁ Περικλῆς δὲν ἀφῆκε λόγους ἐγγράστους, ἀλλὰ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δεινότητος γενομένης ἐκ τῶν ὀλίγων κειμηλίων ὅσα ἀπεμνημόνευσαν οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐκ τῶν θαυμαστῶν λόγων, οὓς ἀκολουθῶν τὴν σύμπασαν γνώμην τοῦ ῥήτορος, ἀνέγραψεν εἰς τὴν ἱστορικὴν συγγραφὴν περὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ μέγας ἱστορικός Θεουκιδίδης, ὁ ὁμώνυμος τοῦ πολιτικοῦ ἀντιπάλου τοῦ Περικλέους. Χαρακτηριστικώτατα ἔλεγον περὶ αὐτοῦ οἱ ποιηταὶ τῆς κωμωδίας, ὅτι, ὅτι ἐδημογόρει, ἐβρόντα καὶ ἤστραπτε, καὶ ὅτι ἴφριεν ἐν τῇ γλώσσει δεινὸν κεραυνόν. Πρὸς τοιοῦτον δαιμόνιον ῥήτορα δὲν ἠδυνήθη νάντιπαλαίση μετ' ἐπιτυχίας ἡ ἑταιρεία τῶν ἀριστοκρατικῶν, οὐδὲ ὁ δεινὸς αὐτῆς ἀρχηγός, Θεουκιδίδης ὁ υἱὸς τοῦ Μελησιίου, ὅστις καὶ ἐξωστρακίσθη περὶ τὸ 444 π. Χ. ὑπὸ τοῦ δήμου, κατισχυσάντων τῶν περὶ τὸν Περικλέα. Τοῦ δὲ Θεουκιδίδου ἐξορισθέντος, διελύθη καὶ ἡ ἑταιρεία τῶν ἀντιπάλων τοῦ Περικλέους, ὅστις ἠδύνατο πλέον νὰ προβῇ μετὰ θάρρους εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, χωρὶς νὰ κωλύηται ὑπὸ τῆς ἀντιδράσεως ἐχθρῶν ἀσυντάκτων, μηδὲ νὰ ταρασσῆται ὑπὸ τῶν ὑπαινιγμῶν καὶ σκωμμάτων τῶν κωμωδοποιῶν, οἵτινες ἐν μέσῳ παίζοντες ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν σοβαρωτάτην τῶν ἐπικλήσεων, ὀνομάσαντες Ὀλύμπιον τὸν

ἄνδρα, ὅστις εἶχεν ἐν Ἀθήναις μετὰ τῶν πολιτῶν ἦν θεοὶν καὶ δυνάμιν ὁ Ζεὺς μετὰ τῶν οὐρανίωνων.

Ἀλλὰ πόθεν ἤρθετο κατὰ τύπους ὁ Περικλῆς ἐν πολιτιύματι ἐξόχως δημοκρατικῶ τὴν ἔκτακτον καὶ σχεδὸν μοναρχικὴν ἐξουσίαν ἦν βλέπομεν αὐτὸν περιβληθέντα : Κατ' οὐσίαν μὲν ἐγκραθεύθη ἐν Ἀθήναις ἀρχὴ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρός, καὶ ὁ Περικλῆς ἀπέβη οἰοναὶ μοναρχίας· ἀλλὰ κατὰ τύπους οὔτε τὸ δημοκρατικὸν πολιτεύμα κατελύθη, οὔτε ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου ἐσπετίρισθη ἐξουσίαν τυραννικὴν. Ἡ πᾶσα δὲ αὐτοῦ δύναμις ἐπήγαγεν ἐκ τῶν κατὰ τοὺς καιμένους νόμους ἀξιομάτων τῆς πολιτείας, εἰς ἃ ἀνέβησεν αὐτὸν ἡ εὐνοια τοῦ πλήθους, σαγηνευομένου ὑπὸ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δεινότητος καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν τοῦ ἀνδρός. Τῶν ἀξιομάτων δὲ τούτων τῶν προσποριζόντων εἰς αὐτὸν εὐρύτητα ἐνεργείας καὶ δυνάμιν τὸ πάντων ἐπιστημότατον ἦτο τὸ τοῦ στρατηγοῦ. Ὡς στρατηγὸς ἐλεγόμενος ὑπὸ τοῦ δήμου ἐνικασιῶς ἐπὶ ὀλόκληρον δεκαπενταετίην μετὰ συναρχόντων ὁμοφρόνων εἶχεν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ οὐ μόνον τὴν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀρχηγίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ πᾶσαν τὴν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν συνδεομένην ἰσχύιν, ἀλλὰ καὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς γῶρας καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συγλήψεως ἢ διαλυσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῆς δυνάμεως, ἣν ὁ Περικλῆς μετεχειρίσθη ἐπ' ἀγαθῶ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀθηναϊκὴ τέχνη ὡς στρατηγὸν ἐφαντάσθη καὶ παρίσταντο πάντοτε τὸν Περικλέα, ἐπιθέτουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ κράνος· τοῦθ' ὅπερ ἔπειτα ἐνομήσθη ὅτι ἐπραττόν οἱ τεχνίται, ὅπως καλύπτηται ἡ προμήκης αὐτοῦ καὶ ἀσύμμετρος κεφαλῇ, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ὀνόμασαν τὸν Περικλέα σχινοκέφαλον οἱ κωμικοί.

Ὡς δὲ σχεδὸν βασιλικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἰσχύς τοῦ Περικλέους ἐν τῷ δήμῳ, οὕτω καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ εἶχε τι τὸ ἀληθῶς βασιλικὸν οὐχὶ διὰ τὸν πλοῦτον τῆς διαίτης, ἀλλ' ὡς κέντρον τῶν ἐπιφανιστάτων ἀνδρῶν, οἵτινες τότε διεβίουν ἐν Ἀθήναις. Ἡ δίκαια δὲν ἦτο πλοῦσια, εἰ καὶ ὁ Περικλῆς εἶχεν ἀκοῦντα πατρικὸν πλοῦτον, τὸν ὅποιον οἶδὲ κατ' ὄφελον ἕνα ἠύξησε κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Διῶκει δ' αὐτὸν μετ' οἰκονομίας, πωλῶν ἀθρόους ἀπικτας τοὺς ἐπεισίους κερπούς καὶ ἀγοράζων ἔπειτα ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἕκαστον τῶν ἀναγκαίων. Εἰς δὲ τὸν πιστὸν οἰκέτην Εὐάγγελον ἦτο ἀνατεθειμένη ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἡ ἐν ἀριβίαι, καὶ οἰκονομικῇ δισταχίᾳ τῶν τοῦ οἴκου.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Ὁ πρῶτος γάμος τοῦ Περικλέους ὑπῆρξεν ἀτυχής. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ, ἐξ ἧς ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Ξάνθιππον καὶ τὸν Πάραλον, καίπερ καταγομένη ἐξ οἴκου ἀριστοκρατικοῦ, δὲν ἦτο γυνὴ ἀνταξία τοῦ Περικλέους, καὶ ὁ γάμος διελύθη τῇ κοινῇ τῶν συζύγων συναινέσει. Οὔτε ὁ νοῦς οὔτε ἡ καρδιά τοῦ Περικλέους ἠδύναντο νὰ εὐρωσιν εὐχαρίστησιν εἰς τὰς ἀστικάς ἐκείνας συμπολίτιδας, αἵτινες ἔζων περιωρισμέναι ἐν τῷ γυναικωνίτῃ, ἀσχολούμεναι μόνον τὰ οἰκιακὰ ἔργα ἢ μόνον τοῦ σώματος τὸν καλλωπισμόν. Καθ' ὃν δὲ χρόνον αἱ Ἀθηναῖαι ἦσαν τὸ κέντρον τοῦ σύμπαντος ἑλληνισμοῦ, ἐκ τῶν φαιδρῶν καὶ εὐρωῶν γυναικῶν, αἵτινες συνέφερον εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλῆδος ἀπὸ τῆς Ἰωνίας, μία Μιλησία ἐθελξε τὸν νοῦν τοῦ Περικλέους καὶ κατεγοήτευσε τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀξιόχου Ἀσπασία εἶχεν ἐπιφανῆ ὡς μετέωρον εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἡ γυνὴ ἦτο ὄν περιωρισμένον καὶ σκιατραφούμενον Ἡ Ἀσπασία, γέννημα οὐσα καὶ θρέμματα τῆς Ἰωνίας ἐξείσης ἐν ἡ

ΑΘΗΝΑΙΑΙ ΕΝ Τῷ ΓΥΝΑΙΚΩΝΙΤῃ, ΕΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΟΥ ΑΓΓΕΙΟΥ

ἡ φιλοσοφικὴ ἐξέτασις τῶν τοῦ κόσμου εἶχε τὸ πρῶτον ἀκμασεῖ, ἴσως δὲ καὶ αὐτὴ οὐσα τέκνον φιλοσόφου, κατίστη ταχέως περιλάλητος ἐν

ΑΣΠΑΣΙΑ

Ἀθῆναις διὰ τῶν γνώσεων αὐτῆς καὶ τῆς διαλεκτικῆς δεξιότητος. Τοιοῦτη γυνὴ δὲν ἤργησε νὰ ἐλκύσῃ τὸν ἔρωτα τοῦ Περικλέους, καίπερ ὄντος πρεσβυτέρου αὐτῆς κατὰ εἴκοσι ὅλα ἔτη, καὶ ἡ θελατικὴ ζήτη ἐγενεῖν ἡ Ἥρα τοῦ Ἀλκμαιωνίδου ἐκείνου Διός. Ἐκ τοῦ συνδέσμου δὲ τούτου ἐγεννήθη υἱὸς ὀνόματος τοῦ πατρὸς, ὅστις συμφώνως πρὸς τὸ αττικὸν δίκαιον δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἔχων τὰ δικαιώματα πολίτου Ἀθηναίου καθὼ μὴ γεννηθεὶς ἐξ Ἀθηναίου καὶ Ἀθηναίας, καὶ ἐπομένως, καίπερ ὄν γνήσιον τέκνον τοῦ Περικλέους, ἦτο πολιτικῶς ἰσθός.

Ὁ οἶκος τοῦ Περικλέους καὶ τῆς Ἀσπασίας ἀπέβη ἡ ἐστία τοῦ ἐν Ἀθῆναις πνευματικῶ καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου. Ἐν αὐτῷ ἀνεστρέφοντο πάντες σχεδὸν οἱ ἐν τῷ ἔργῳ καὶ τῆς τέχνης ἐξοχῶν ἄνδρες τῶν Ἀθηναίων, πάντες οἱ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς Ἀθῆνας ἀπ' ἐκτῶν συρρέοντες ἢ ὑπὸ τοῦ Περικλέους προσκαλούμενοι πρὸς αἴτησιν τῆς διανοίας. Ἐκεῖ ἐπιβλήσαντο καὶ ἐκείνοντα τὰ σχῆμα περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς διακοσμῆσεως τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Παιραιῶς.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Ἐκεῖ συνεζήτησαν τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας. Ἐκεῖ ὑπῆρξε τὸ φυτώριον ἐξ οὗ ἐξελκίσθησαν ἢ ἐν ᾧ ἐκαλλιεργήθησαν τὰ ἀριστα ἔθνη τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς συγχρόνου ιστοριογραφικῆς καὶ δογματικῆς ποιήσεως, τῆς πρακτικῆς ἀστρονομίας καὶ φιλοσοφίας. Ἐκεῖ συνηθύνοντο ὁ Ἀναξάγορας καὶ ὁ Ζήνων, ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ νεκρὸς Σωκράτης, ἀντλῶν σοφίαν ἐκ τῶν διδαγμάτων τῆς Ἀσπασίας. Ἐκεῖ ὁ Ἡρόδοτος, μετὰ μακρῆς πλάνης ἐγκαταστάς ἐν Ἀθῆναις καὶ συλλέγων τὴν ὅλην τῆς ἱστορίας τῶν περσικῶν πολέμων καὶ τῆς

πόλις, κατελαμβάνετο ὑπ' ἀγάπης πρὸς τοὺς Ἀλκιωνίδας. Ἐκεῖ ἐνεπιεστο ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἐκίθη ἐπήγαζεν ἡ τραυερὰ ποίησις τοῦ ριλοσοφικοῦ Εὐριπίδου. Ἐκεῖ ἦσαν πρὸς τὴν Ἀσπασίαν οἱ μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι τῶν πολιτῶν τὰς ἰδίας ἡγεμονίας, ὅπως κλονῶσι τῆς σοφιστρίας διαλεγόμενης περὶ τῶν ὄρων τῆς συζυγικῆς εὐδαιμονίας καὶ περὶ διευθύνσεως τῶν τοῦ οἴκου. Ἐκεῖ ὁ συμπολίτης τῆς Ἀσπασίας, ὁ Μιλήσιος Ἴπποδάμος, ἐξέθετε τὰς θεωρίας αὐτοῦ περὶ οἰκοδομήσεως πόλεων κατὰ συστημα ἀνάλογον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας, περὶ ἧς εἶχεν ἰδίας ιδέας. Ἐκεῖ ἀνεστρέφοντο οἱ διασημότεροι τῶν συγχρόνων καλλιτεχνῶν, μουσικοὶ ὡς ὁ Δάμων καὶ ὁ Πυθοκλείδης, ζωγράφοι ὡς ὁ Μίκων καὶ ὁ Πάναινος, ἀρχιτέκτονες ὡς ὁ Ἰκτίνος, ὁ Καλλικράτης καὶ ὁ Μνησικλῆς, γλύπται ὡς ὁ Ἀλκαμένης, ὁ Ἀγοράκριτος καὶ ὁ Κολώτης, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ ἀπάντων τούτων ἐπιφανέστατος, τοῦ Περικλέους ὁ ἐπιστήθιος φίλος, τοῦ Χαρμίδου ὁ υἱός, ὁ Φειδίας.

Τοιοῦτο πάνθεν λογιεργῶν καὶ καλλιτεχνῶν συνηθροίζετο περὶ τὸν Ὀλύμπιον καὶ τὴν ἀσπασίαν Ἦραν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Περικλέους. Ἐκ τῶν χειρῶν τιαυτῆς πλειάδος ἀνδρῶν δαιμονίων παρελάμβανεν ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς τῶν Ἀθηνῶν τοὺς κερανοὺς ἐκείνους τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης, οἵτινες κατηύγασαν τὴν πόλιν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας ὅλους νὰ ὁμολογήσωσι καὶ ἐπεισαν τοὺς αἰῶνας ὅλους νάνακράξωσιν, ὅτι αἱ Ἀθῆναι τῆς Παλλᾶδος καὶ τοῦ Περικλέους ἦσαν τὸ πρωτανεῖον τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἦσαν ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

ΦΕΙΔΙΑΣ

ζ'

Τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ἐπὶ Περικλέους.

Αἱ Ἀθῆναι διὰ τῆς βαθμιαίας μεταπτώσεως τῆς συμπαχίας ἦτις κέντρον εἶχε τὴν Δῆλον εἶχον μεταβάλει κατ' ὀλίγον τὴν ἡγεμονίαν

αὐτῶν εἰς ἀρχήν. Εἶδομεν, ὅτι ἡ εἰς τοὺς συμμάχους παραχώρησις τοῦ δικαιώματος· νὰ παρέχωσι χρηματικὰς εἰσφορὰς ἀντὶ τριήρων ἐδέσμευσι κατ' ὀλίγον τὰς πόλεις καὶ κατέστησεν αὐτὰς ὑπηκόους τῶν Ἀθηνῶν ἀντὶ συμμάχων. Αἱ Ἀθηναὶ ἀνέλαβον ἀληθῶς βαρεῖας ὑποχρεώσεις, διατηροῦσαι σχεδὸν διηκειῶς στόλον ἐτοιμοπόλεμον, ἀλλὰ καὶ αἱ παρὰ τῶν συμμάχων εἰσπράξεις ἠυξήθησαν κατ' ὀλίγον μεγάλως. Κατὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς ἡγεμονίας αἱ πρῶται ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου ὀρισθεῖσαι εἰσφοραὶ ἀνῆρχοντο τὸ πολὺ εἰς ἑκατὸν τάλαντα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς τὰς πόλεις τὰς πληρουούσας τὸν λεγόμενον ἠσσιωτικὸν φόρον προσθήκην τῶν πόλεων αἰτινὲς ἐτέλουν τὸν *θράκιον* καὶ τὸν *ἐλλησπόντιον* φόρον, μετὰ τὴν περαιτέραν προσῆρτησιν τοῦ συστήματος τοῦ *καρικοῦ* καὶ τοῦ *ἰωρικοῦ* φόρου αἱ εἰσπράξεις τοῦ ἐν Δῆλῳ ταμείου ἀνῆλθον εἰς τετρακῶσια ἐξήκοντα τάλαντα, οὐδ' ἔπαυσεν ἡ αὐξήσις εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον, ἀλλ' ἐξηκολούθει, καίπερ ὑφισταμένη διαφόρους κυμάνσεις, καὶ ἔφθασε τέλος εἰς ἑξακόσια τάλαντα. Αἱ πόλεις, πληρόνουςαι τοὺς φόρους τούτους, ἀπηλλάγησαν τῆς παλαιᾶς ὑποχρεώσεως νὰ παρέχωσι τριήρεις, τὴν ὑποχρέωσιν δὲ ταύτην ἀνέλαβον ἀντὶ τῶν συμμάχων οἱ Ἀθηναῖοι. Μόνον δὲ ἡ Χίος, ἡ Λέσβος, καὶ ἡ Σάμος ἐξηκολούθουν παρέχουσαι τριήρεις ἀντὶ φόρου.

Ἐν τῇ ἐκτάσει ἣν ἔλαβεν ἡ ἀθηναϊκὴ *συμμαχία* ἔπασαι αἱ εἰς αὐτὴν τελοῦσαι πόλεις δὲν εἶχον πρὸς τὰς Ἀθήνας τὴν αὐτὴν σχέσιν. Ναι μὲν ἡ πόλις τῆς Ἀθηνᾶς συνεικέντρον τὴν πᾶσαν δύναμιν καὶ ἦτο ἡ ἀρχουσα, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὐτὴ παρουσιάζετο ἐνισχυομένη ὑπὸ τὸν τύπον ἐκουσίας προσχωρήσεως τῶν *συμμαχιῶν*, ἀλλάχου δὲ ὑπὸ τὸν τύπον ὑποτελείας καὶ ἐνίοτε ὑπὸ τὸν τύπον ὑπηκοῦτατος ἐπαχθοῦς ἐκεῖ ὅπου ἐγενεῖν αὐτοχρῆς ἀπόπειρα ἀποστασίας, προκαλίσασα τὴν ὑποταγήν. Αἱ δὲ πλείσται τῶν πόλεων, ἀναγκασθεῖσαι νὰ συνταυτίσωσι τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Ἀθηνῶν, διετήρησαν ὅμως ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς αὐτῶν πράγμασι τὴν ἰδίαν αὐτονομίαν, τὸ ἴδιον ἑαυτῶν πολιτεύμα, καὶ δημοκρατικὸν ἂν μὴ ἦτο ὡς τὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἀπέβαλον πᾶσαν σημασίαν ἐντὸς τῆς *συμμαχίας*, οὐδὲ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι, καίπερ αὐτόνομοι οὖσαι, ἰσότημοι τῶν Ἀθηνῶν. Ἄν δὲ ποτε δυστήνως τις πόλις ἀπετόλμα νῆποστατήσῃ, ἠσθάνετο ὅλην τὴν βαρύτητα τῶν πικνηγυρικῶν ὄρων, οὓς εἶχον δώσει οἱ σύμμαχοι, ὅτε ἐβύβιζον εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς σιδηροὺς μύδρους, οἵτινες ἔμαλλον νὰ εἶνε τὸ σῆμα τῆς πίστεως αὐτῶν. Εἶδομεν τὴν Νάξον καὶ τὴν Θάσον ἤδη

ένωρίς τιμωρουμένας σκληρῶς διὰ τὴν ἀποστασίαν αὐτῶν. Τὴν αὐτὴν δὲ τύχην ὑπέστησαν αἱ πόλεις τῆς Εὐβοίας. Οἱ ἀποστάται ἐστερήθησαν τῆς ἰδίας αὐτονομίας καὶ αἱ πόλεις αὐτῶν ὑπετάγησαν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Οἱ δεσμοὶ τῶν συμμαχῶν πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐγένεον σφραγκτότεροι, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν ἐπὶ τῷ λόγῳ μεγαλειτέρας ἀσφαλείας τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου, νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸ ἐκ τῆς Δήλου εἰς τὰς Ἀθήνας (453 π. Χ.). Ἡ μεταφορὰ αὕτη τοῦ ταμείου ὑπῆρξε σπουδαῖον βῆμα πρὸς τὴν ἀπαλλοτριῶσιν παντὸς δικαίωματος τῶν συμμαχῶν, οἵτινες κατ' ὀλίγον κατέστησαν ἄπλοὶ ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηνῶν, ὑποχρεούμενοι νὰ ἐρχῶνται εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως πληρῶνωσι τακτικῶς τὸν τεταγμένον αὐτοῖς φόρον, ὅπως μετέχωσι δι' ἀντιπροσώπων αὐτῶν τῶν μεγάλων ἐορτῶν τῆς ἀρχούσης πόλεως, ἀκόμη καὶ ὅπως δικάζονται πρὸς Ἀθηναίους ἢ πρὸς πολίτας ἄλλων πόλεων συμμαχιῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους ἑαυτῶν συμπολίτας, ἐνώπιον τῆς ἀθηναϊκῆς ἡλιαίας. Εἰς τὴν ἐπέκτασιν δὲ ταύτης τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως συνέτεινεν οὐκ ὀλίγον ἡ ἐπιτυχὴς παρά τῶν Ἀθηναίων καταστολὴ πάσης νέας ἀποστασίας, πάσης ἀποπειρᾶς ἀντιστάσεως τῶν ἐν ταῖς αὐτονόμοις πόλεσιν ἐχθρικών εἰς τοὺς Ἀθηναίους στοιχείων. Οὕτως ἡ Μίλητος, ἡ Κολοφῶν, αἱ Ἐρυθραὶ ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τοὺς εἰς αὐτάς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ συνθηκῶν ἐπιβληθέντας ὄρους, νὰ μεταρρυθμίσωσι τὸ πολιτικὸν αὐτῶν κατὰ τὴν βούλησιν τῆς κυριάρχου πόλεως, νὰ ἔχωσιν Ἀθηναίους φρουράρχους καὶ ἐπισκόπους. Αἱ Ἀθῆναι διὰ πάσης θυσίας ἐνόουν νὰ τιμωρῶσι τοὺς ἀποστάτας. Ὁ μετὰ τῆς ἀποστάσεως Σάμου πόλεμος δεικνύει τὴν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀκράθβλητον δραστηριότητα τοῦ Περικλέους, τὴν μέχρις ὠμότητος ἐπιμονὴν τῶν Ἀθηναίων πρὸς διατήρησιν τῆς ἀποκτηθείσης δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς.

Ἡ Σάμος, παλαιὰ καὶ πιστὴ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, περιήλθε πρὸς ἐτέραν τῶν συμμαχιῶν, τὴν Μίλητον, εἰς πόλεμον, τοῦ ὁποίου ἀφορμὴ ἦτο ἡ ἀπέναντι τῆς Μιλήτου, ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ λατμικοῦ κόλπου, κειμένη ἰωνικὴ πόλις Πριήνη. Οἱ Μιλήσιοι νικηθέντες ἐπικαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οὓς ἐξήγειρον κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ Σάμιοι, δυσηρεστημένοι κατὰ τῶν τὴν νῆσον διοικούντων ἀριστοκρατικῶν γενῶν. Οἱ Σάμιοι, κλειυσθέντες ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νὰ πύσωσι τὸν πόλεμον καὶ νὰ δώσωσι καὶ λάθωσι δίκας ἐν Ἀθῆναις, δὲν ὑπήκουσαν. Τότε ὁ Περικλῆς, παραλαβὼν τεσσαράκοντα τριήρεις, ἔσπευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σάμου, καὶ, ἀνευ δυσκολίας ὑπο-

τάξας τὴν νῆσον, κατέστησε δημοκρατίαν, ἔλαβεν ἑκατὸν ὀμήρους ἐκ τῶν ὀλιγαρχικῶν, οὓς ἔστειλε πρὸς φύλαξιν εἰς Λῆμμον, καί, ἐγκαταστήσας φρουρὰν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, ἀνεχώρησεν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Περικλέους Σάμιοι φυγάδες, συνεννοηθέντες μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ μετὰ τοῦ Πέρσου σατράπου τῆς Λυδίας Πισσοῦθου καὶ συναθροίσαντες ἑπτακοσίους ἐπικούρους, διέβησαν νύκτωρ εἰς τὴν Σάμον

καὶ ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῶν δημοκρατικῶν, ὧν ἐκράτησαν τοὺς πλείστους, συνέλαβον τὴν ἀθηναϊκὴν φρουρὰν, ἣν παρέδωκαν εἰς τοὺς Πέρσας, καί, κλέψαντες τοὺς ἐν Λῆμμῳ ὀμήρους, ἐπανήγαγον αὐτοὺς εἰς τὴν πατρίδα.

Ἡ εἰδησις τῆς ἀποστασίας τῶν Σαμίων, μεθ' ὧν συναπέστησαν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Βυζαντίου, ὁ φόβος τῆς συμπράξεως τῶν Περσῶν καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, ὧν ἐπ' ἰσῆς ἐζητήθη ἡ βοήθεια ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν, ἡ παρασκευαζομένη ἄμισος ἐπίθεσις τῶν Σαμίων κατὰ τῆς Μιλήτου ἐπίσταν τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ἦτο ἀνάγκη ἐνεργείας ταχυτάτης. Αἱ ἐξήκοντα τριήρεις, ἃς ἤδη ἀπὸ ἐτῶν εἶχον πάντοτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐτοιμοὺς ἐν ὑπηρεσίᾳ πρὸς ἀσκήσιν τῶν πληρωμάτων καὶ κατασκόπευσιν τῶν θαλασσῶν, ἐστάλησαν κατεσκευασμένως εἰς τὴν Σάμον. Ἡ στρατηγία

ΣΟΦΟΚΛΗΣ

ἀνετίθη εἰς τὸν Περικλῆα· μετ' αὐτοῦ δὲ συνέπλεον ὁ φίλος αὐτοῦ Σοφοκλῆς, ὁ τραγικὸς ποιητὴς, ὃν ἡ φιλία τοῦ μεγάλου Ἀλκαμαωνίδου καὶ ἡ εὐνοία τοῦ δήμου ἐπὶ ταῖς δραματικαῖς αὐτοῦ ἐπιτυχίαις εἶχον ἀναδείξει ἓνα τῶν δέκα στρατηγῶν τοῦ ἔτους 440 π. Χ. καθ' ὃ ἐγένετο ἡ κατὰ τῆς Σάμου ἐκστρατεία. Ὁ Σοφοκλῆς ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Περικλείου μετὰ δεκαεξ τριήρων εἰς τὰ ὕδατα τῆς Καρίας ὡς πρόσκοπος τῶν ἀναμενομένων φοινικικῶν νηῶν καὶ εἰς Χίον καὶ Λέσθον, ὅπως ζητήσῃ τὴν

βοήθειαν τῶν κατοίκων τῶν νήσων τούτων. Ἐν τούτῳ δὲ οἱ Σάμιοι, οἵτινες εἶχον πλεῖσαι κατὰ τῆς Μιλήτου, μανθάνοντες τὸν κατὰ τῆς Σάμου ἐπίπλου τοῦ Περικλέους μετὰ τῶν λοιπῶν ἀθηναϊκῶν τριήρων, ἔσπευσαν πρὸς τὴν νῆσον αὐτῶν. Γενομένης δὲ παρὰ τὴν μικρὰν νῆσον Τραχίαν κρατερᾶς ναυμαχίας μεταξύ τῶν τεσσαράκοντα τεσσάρων τριήρων τοῦ Περικλέους καὶ τῶν ἐβδομήκοντα νηῶν τῶν Σαμίων, ἐνίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν δὲν ἐπερατώθη μετὰ ταύτην τὴν ναυμαχίαν διὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν Σαμίων, οἵτινες, καίπερ ἠττηθέντες, κατώρθωσαν νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὸν λιμένα καὶ νάποδῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ ἀνὴρ, ὃς εἶχον ταχθῆ οἱ Σάμιοι, Μελίσσος ὁ υἱὸς τοῦ Ἰθαγένους, συνήνεκε τὴν φιλοσοφικὴν παιδείαν καὶ θεωρίαν μετὰ τῆς ἐν πολέμῳ στρατηγικῆς δεξιότητος. Οὕτω δὲ ὁ πόλεμος διεξήγετο ἐπὶ μακρὸν, οὐδ' εἶχε περατωθῆ, ὅτε ἠναγκάσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ στείλωσι νέας ἐπικουρίας καὶ ὅτε, ἐπιστάντος τοῦ ἐπομένου ἔτους, ἐστάλησαν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος ἄλλοι στρατηγοὶ ἐκ τῶν νεωστὶ ἐκλεγθέντων πλὴν τοῦ Περικλέους, ὅστις ἐτιμήθη καὶ πάλιν διὰ τῶν ψήφων τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ ἐπιμονὴ καὶ σκληρότης μεθ' ἧς ἐνηργεῖτο ὁ πόλεμος. Οἱ Ἀθηναῖοι, νικῶντες ἐν μάχαις, ἔσφιζον διὰ πετυρακτωμένου σιδήρου ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν ἀγχιμαλῶτων τὸ ἔμβλημα τῶν Ἀθηνῶν, τὴν γλαῦκα. Οἱ Σάμιοι, ἀγχιμαλῶτιζοντες Ἀθηναίους ἐν ναυμαχίᾳ νῆα ὑπ' αὐτῶν κερδῆθαισι, ἀπέτιψον ἐπ' αὐτῶν τὴν σφραγίδα τῆς Σάμου, τὸ πλοῖον ὅπερ ἐκάλειτο σαμναῖα. Τέλος ὁ Περικλῆς, νικήσας ἐν πεζομαχίᾳ τοὺς Σαμίους, ἐπολιόρκει τὴν πόλιν. Ἄλλ' οὔτε ἡ ἐπιμονὴ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, οὔτε ἡ δεινότης τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν τοῦ μηχανικοῦ Ἀρτέμιωνος ἔφερον πρὸς τὸ ποθοῦμενον τεῖμα. Ἐπὶ ἐννέα ὅλους μῆνας ὑπέστησαν οἱ Σάμιοι τὴν πολιορκίαν, ἕως ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῆς πείνης νὰ παραδοθῶσι κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 439 π. Χ.

Ἡ τιμωρία τῶν Σαμίων ὑπῆρξε σκληρὰ. Τὰ τεῖχον τῆς πόλεως ἐκρημνίσθησαν, αἱ τριήρεις παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς νήσου, ἐγκαθιδρυθέντος καὶ πάλιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, καὶ ὄμηροι παρελήφθησαν ὑπὸ τῶν νικητῶν ὡς ἐγγύθεις διὰ τὸ μέλλον. Τέλος ἡ μὲν Πριήνη, ἡ πρώτη ἀφορμὴ τοῦ πολέμου, παρεδόθη εἰς τοὺς Μιλησίους, οἱ δὲ Σάμιοι ἠναγκάσθησαν νὰ πληρώσωσι κατὰ δόσεις εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ δαπανηθέντα εἰς τὸν πόλεμον, ἀνερχόμενα εἰς χίλια διακόσια ἐβδομήκοντα ἕξ τέλαντα, ἧτοι

εις εξήκοντα καὶ ἕν περὶ τοῦ ἑκατομύριον σημειωθῶν δραχμῶν. Ἡ καθυπόταξις τῆς Σάμου ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συνθηκολόγησιν τῶν Βυζαντιῶν, οἵτινες ἔγιναν ὡς καὶ πρότερον ὑπήκοοι τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ κατὰ τὸν σαμιακὸν πόλεμον νίκη τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξε μεγάλη. Ἡ πόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα φοβουμένη ἐπιδημικὴν διάδοσιν τῆς ἀποστασίας μεταξὺ τῶν συμμάχων, ἀναμένουσα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν ἀνάμιξιν στόλου περσικοῦ, τρέμουσα τὴν περὶ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς βοήθειαν τῶν ἀποστατῶν καὶ τὴν διάρρηξιν τῶν τριακονταετῶν σπονδῶν. Ἄλλ' οὔτε ὁ Πισσοῦθνης προέβησε νὰ στείλῃ ἐπικουρίαν εἰς τοὺς Σαμίους, οὔτε οἱ σύμμαχοι τῆς Σπάρτης ἀπεδέχθησαν τὴν διάλυσιν τῶν συνθηκῶν. Εἰς δὲ τὴν ἀκατάβλητον ἐπιμονὴν τοῦ Περικλέους ἐγκριώσται ἡ πόλις τὴν ἐκνίκησιν καὶ καθυπόταξιν τῆς ἰσχυροτάτης τῶν συμμαχιῶν.

Τοιαύτη νίκη ἐστρεψώσεν, ὡς εἰκόσ, τὴν ἀθηναϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἐξοσφάλισε τὴν κατὰ τὸ Αἰγαίον πέλαγος κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων. Τριακόσαι περὶ τοῦ πόλις ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν μυκῶν τοῦ Παμφυλίου πέλαγους μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῶν θρακικῶν παραλίων, ἀπὸ τῆς Κυκλάδος καὶ ἐπὶ τῆς Εὐβοίας ὀλίγαι μόνον τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἀποικίαι τῶν Δωριεῶν, ὡς ἡ Μῆλος, ἡ Θῆρα, ἡ Ἀνάφη, αἵτινες ἐξ ἀρχῆς ἀπέσχεον νὰ ταχθῶσιν εἰς τὰς συμμαχιδας. ἐξέφυγον τὴν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑποταγὴν. Πλὴν δὲ τῶν πολυπληθῶν κατ' ὄνομα μόνον συμμάχων τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἀληθῶς διατηροῦντες τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν καὶ οὐδένα πληρώνοντες φόρον· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ Πλαταιεῖς, οἱ ἐν Ναυπάκτῳ ἐγκαθιδρυθέντες Μεσσήνιοι, οἱ Ἀκαρνανεῖς, οἱ Κεφαλλῆνες, οἱ Ζακύνθιοι, καὶ ἀργότερον οἱ Κερκυραῖοι.

Καθ' οὓς δὲ χρόνους οἱ Ἀθηναῖοι μετέτρεπον τοὺς συμμάχους εἰς ὑπήκοους καὶ τὸ Αἰγαίον πέλαγος μέχρις αὐτῆς τῆς Προποντιδος εἰς θάλασσαν ἀθηναϊκὴν, ἡ πόλις ἀπέκτα νέους φίλους καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς νέα κέντρα ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ. Αὐτὸς ὁ Περικλῆς, ἐκπεύσας εἰς τὸν Πόντον τῷ 444 π. Χ. μετὰ στόλου μεγάλου καὶ λαμπρῶς κεκοσμημένου, ἐπέδειξε μὲν ἐκεῖ κατὰ τὰ σύνορα τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ βαρβαρικοῦ κόσμου τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως, ὑπεστήριξε δὲ τοὺς Ἑλληνας τῶν μακρυνῶν ἐκείνων ἰκτῶν μέχρι Σινώπης καὶ Ἀμισοῦ κατὰ τῶν ἀπαυθαδιζομένων ἐγγωρίων δυναστῶν καὶ τῶν περιουκούντων βαρβάρων, καὶ ἀνέφξε νέας οδοὺς διὰ τὸ ἀθηναϊκὸν ἐμπόριον, τὸ ὅποσον εἶχεν ἀνάγκη καταναλώσεως μὲν τῶν προϊόντων τῆς ἀττικῆς βιομη-

χανίας, εισαγωγῆς δὲ ἀρθήνου αἴτου ἐκ τῶν εὐδαιμόνων τοῦ Πόντου παραλίων.

Δὲν περιωρίσθησαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ Ἡερικλέους εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν συμμάχων εἰς ὑποτελεῖς, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἐφρόντιζαν ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὰς νέας ταύτας κτήσεις τῆς πόλεως καὶ ἰδρῦσωσι νέους σταθμούς ἐν χώραις ἔνθα ἀπῆται τοῦτο τὸ πολιτικὸν συμφέρον ἢ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηναίων. Τοιοῦτοι σταθμοί, ἰδρῦόμενοι ὑπὸ τὸν τύπον γεωργικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀποικιῶν, ἦσαν αἱ κληρουχίαι. Πόλεις ἢ γαῖαι, καταλαμβανόμεναι ὑπὸ τῆς πόλεως διὰ κατακτήσεως ἢ διὰ συνθηκῶν πρὸς τοὺς περιοίκους, διενέμοντο διὰ κλήρου εἰς Ἀθηναίους, οἵτινες δὲν ἔπαυον θεωρούμενοι πολῖται τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία εἶχεν εἰσχαγῆαι τὸ μέτρον τοῦτο ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὴν Σαλαμίνα. Ἐκτοτε δὲ εἶδομεν ἀποκατασταθέντας Ἀθηναίους κληρούχους κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐν Ἰόνι καὶ ἐν Σκύρῳ καὶ ἐν Νάξῳ. Ἀλλ' ὁ θεσμὸς οὗτος ἰδίως ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους ἀναπτύσσεται καὶ ἀνάγεται εἰς σύστημα. Διὰ τῶν κληρουχιῶν ἐπιτυγχάνετο διπλοῦς σκοπός, ἡ ἀνακούφισις τῆς πόλεως ἀπὸ ὄχλου ἀργῶν καὶ διὰ τὴν ἀπραξίαν πολυπράγμονος, ὅστις, πιμπόμενος ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων εὕρισκε διατροφήν καὶ ἀσχολίαν, καὶ ἡ ἐκφοβίσις τῶν συμμάχων διὰ τῆς ἐν ἐπικαίροις μεταξὺ αὐτῶν σημείους ἐγκατοικίσεως φρουρῶν ἀθηναϊκῶν. Καθότι οἱ κληρούχοι, λαμβανόμενοι ἐκ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης τάξεως τῶν πολιτῶν, ἦτοι ἐκ τῶν ζευγικῶν καὶ θητῶν, δὲν ἀπέβαλλον καὶ ἐν τῇ ξένη τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου, ἀλλ' ἐξηκολούθει δι' αὐτοὺς ἡ στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐορτάς. Μόνον δὲ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι παντὸς φόρου. Οἱ κληρούχοι ἐξηκολούθουν ὄντες δημόται τοῦ ἀττικοῦ δήμου εἰς ὃν ἀνήκον καὶ φυλάται τῆς φυλῆς ἐξ ἧς κατήγοντο· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἀνεγράφοντο εἰς τὰ ληξιαρχικὰ γραμματεῖα τῶν δήμων. Ἄλλως δ' αἱ κληρουχίαι ἀπετέλουσαν ἴδια κοινὰ, ὧν ὁ ὄργανισμὸς ὠμοίαζε πρὸς τὸν τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας. Διτηρημένοι εἰς τὰς δέκα πατριῶς φυλάς, ἐξέλεγον ἰδίαν βουλὴν καὶ εἶχον ἰδίους ἄρχοντας, ἰδίαν εἰσπράξεις, ἰδίαν δαπάναν. Αἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐν ἐκάστη κληρουχίᾳ ἰδίον ἀντιπρόσωπον, καλούμενον *ἐπιμελητήν*,

Εὕρισκοντο δ' αἱ ἀθηναϊκαὶ κληρουχίαι ἐπὶ τῆς Εὐβοίας, ἰδίως ἐν Ὀρεῶν, κατὰ τὰς Κυκλάδας, ἐν Νάξῳ καὶ Ἄνδρῳ, ἐπὶ τῶν θρακικῶν

παραλίων μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐν Ἡϊόνι, Βρέξ καὶ Χερσονήσῳ, καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ θρακικοῦ πελάγους Λήμνω καὶ Ἰμβρῷ καὶ τέλος ἐν Σκύρῳ. Δικαπεντακισχίλιοι περίπου Ἀθηναῖοι πολῖται, ἐν ταῖς κληρουχίαις ταύταις ἐγκατασταθέντες, οἱ πλεῖστοι μεταξύ τῶν ἐτῶν 459 καὶ 435 π. Χ., ἐχορσόμενοι ὡς φρόνητρον τῶν ὑποτελιῶν καὶ ἐχθρῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ὅταν δ' ἀναλογοισθῶμεν, ὅτι ἰσχύριμοι περίπου ἦσαν αἱ οἰκογένειαι τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, ὅσοι, ἐγκατασταθέντες ἐν ταῖς κληρουχίαις, εὗρον διὰ τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπαρκῆ διατροφὴν, ἐννοοῦμεν, ὅτι οὐ μόνον αἱ Ἀθῆναι ὠφελήθησαν μεγάλως ἐκ τῶν κληρουχιῶν, μετατρέψασαι εἰς δυνάμεις παραγωγικὰς ἀνθρώπους οἵτινες ἄλλως ἠδύναντο νὰ καταστῶσιν ἕνεκα τῆς ἀργίας ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ ὁ Περικλῆς ἐπορίσθη ἐντεῦθεν οὐ μικρὸν κέρδος, εὐλογοῦμενος ὑπὸ χιλιάδων ὄλων λαοῦ εὐεργετηθέντος.

Ἄλλ' ὁ Περικλῆς δὲν περιορίσθη ἐν τῇ ἀποικιακῇ πολιτείᾳ εἰς ταῦτα μόνα τὰ μέτρα. Εὐχαρίστως δὲ δρακτόμενος πάσης εὐκαιρίας, ἥτις παρείχετο αὐτῷ, ὅπως παραστήσῃ τὴν πόλιν ἐπιδεικνύουσαν αἰσθημάτων πανελληνικὰ, ἐγενεῖν ὁ πρόθυμος εἰσηγητὴς καὶ ὑποστηρικτὴς ἀποικισμῶν, οἵτινες δὲν ἦσαν μὲν ξίνοι πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ὅμως εἶχον τύπον ἐπιχειρήσεων πανελληνίων. Πρῶτον δεῖγμα τῆς τοιαύτης μεγαλοφροσύνης τοῦ Περικλέους καὶ τῆς ἐπιδείξεως τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμειος ὡς προστατίδος τῶν ἑλληνικῶν συμπερόντων ὑπῆρξεν ὁ πλοῦς τοῦ Περικλέους εἰς τὸν Πόντον καὶ ἡ ἀποστολὴ Ἀθηναίων ἀποίκων εἰς Σινώπην καὶ Ἀμισόν. Ἐπιφανεστέρα δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 444 π. Χ. προτάσις αὐτοῦ τοῦ Περικλείους γινομένη ἀπόφασις περὶ συγλήσεως ἐν Ἀθήναις συνεδρίου ἐξ ἀντιπροσώπων πάντων τῶν Ἑλλήνων τῶν κατοικούντων ὁπουδήποτε τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας. Σκοπὸς τοῦ συνεδρίου τούτου ἐμελλε νὰ εἴναι ἡ κοινὴ σύσκεψις ἀπικῶν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἱερῶν ὅσα κατέκλυσαν οἱ βάρβαροι καὶ τῶν θυσιῶν ἅς ὤφειλον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν εἶχον δώσει εἰς τοὺς θεοὺς, ὅτε ἐπολέμου πρὸς τοὺς βαρβάρους, καὶ περὶ ἀσφαλείας τῶν θαλασσῶν, ὅπως πλέωσι πάντες ἀρόθως καὶ ἄγῳσι τὴν εἰρήνην. Εἴκοσι ἀνδρες Ἀθηναῖοι ἐστάλησαν ὅπως καλέσωσι τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸ συνέδριον, ἀλλὰ τοῦτο ἐματαιώθη διὰ τὸ ἀπρόθυμον πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐναντίωσιν τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ συνεδρίου, ὅπερ μεγάλην ἐμελλε νὰ ἐπιφέρει ὠφέλειαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν, δὲν ἀπεθάρρυνε τὸν Περικλέα, εἰς

ὄν ταχέως παρουσιάσθη ἄλλη εὐκαιρία πανελληνίου μεγαλοπραγμοσύνης. Εἶδομεν ἐν τῇ κάτω Ἱταλίᾳ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 511 π. Χ. καταστροφὴν τῆς Συβάρειως ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν. Μετὰ ἐξήκοντα ἔτη ἀπόγονοι τῶν ὑπολειφθέντων Συβαριτῶν, οἵτινες εἶχον καταφύγει εἰς τὰς γείτονας ἀποικίας τῆς Συβάρειως, ἐπιστρέφαντες ἐγκατεστάθησαν πάλιν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς παλαιᾶς πατρίδος, εἰς τὰ ὅποια ἠθέλησαν νὰ ἐμπνεύσωσι νέαν ζωὴν (453 π. Χ.). Ἄλλ' ἐξ μόλις ἑτη μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν φυγάδων καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως οἱ Κροτωνιάται ἐπιθόντες κατέστρεψαν τὴν νέαν Συβαριν, ὡς οἱ πρόγονοι αὐτῶν εἶχον κατερειπώσει τὴν παλαιάν. Τότε οἱ Συβαριῖται ἔσπευσαν εἰς τὴν Σπάρτην, ζητοῦντες βοήθειαν· ἀποτυχόντες δὲ, ἦλθον εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες προθύμως ἔτειναν τὴν χεῖρα εἰς τοὺς ὑπερποντίους τούτους ἐκ δυσμῶν Ἑλλάδος. Ἡ πόλις ἀπερχάσασθαι τὸν ἀνοικισμὸν τῆς Συβάρειως. Ὁ μάντις Λάμπων, ὁ φίλος τοῦ Περικλέους, ἐκτῆρξθη ἀρχηγὸς τῆς ἀποικίας, εἰς ἣν συναπεστράλησαν πλὴν τῶν Ἀθηναίων ἀποικοὶ ἐξ ἀπάντων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ νέα πόλις, ἰδρυθεῖσα κατὰ τοὺς γρησμοὺς πλησίον τῆς παλαιᾶς Συβάρειως, παρὰ τὴν πηγὴν Θουρίων, ἔλαβε τὸ ὄνομα Θουρίων· ἐκτίσθη δὲ κατὰ τὰ κωνοικία διαγράμματα Ἰκποδάμου τοῦ Μιλήσιου καὶ διοργανώθη κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Χαρώνδου ὑπὸ τύπον δημοκρατικὸν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν νέων ἀποικῶν ἐκδιώξιν τῶν Συβαριτῶν, οἵτινες ἠθέλον νὰ ἔχωσιν ἐν τῇ πόλει πᾶσαν ἀρχὴν, κτῆσιν καὶ δύναμιν. Ὁ πανελληνίος χαρακτὴρ τοῦ ἄλλως ἀθηναϊκοῦ τούτου κτίσματος, τῶν Θουρίων, ἀπαδεικνύεται ἐκ τῶν ὀνομαζέων, ἅτινα ἐδόθησαν εἰς τὰς δέκα φυλάς, εἰς ἃς διηρέθησαν οἱ πολῖται ἐν τῇ νέᾳ πόλει· μίαν μόνον τούτων ὀνομάσθη Ἀθηναίς. Ἡρωῶδες δὲ ἡ πόλις ταχέως, ἐπισύρουσα τὴν προσοχὴν καὶ τὰς ἐπισκέψεις ἀνδρῶν ἐπιφανῶν ἀπανταχοθέν τῆς Ἑλλάδος, ἐν οἷς οἱ φιλόσοφοι Ἐμπεδοκλῆς καὶ Πρωταγόρας, οἱ φητότεροι Τισίας καὶ Λυσίας καὶ ὁ ἱστηρικὸς Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασεύς.

Πανελληνίως δὲ τύπος ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Περικλέους καὶ εἰς ἄλλην ἀποικίαν, ἣτις οὐχ ἤττον συνεδέετο πρὸς ἄμεσα συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Θράκῃ. Ἡ ἀποικία αὕτη ἦτο ἡ Ἀμφίπολις, κτισθεῖσα παρὰ τὸν Στρυμόνα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἠδωνῶν Θρακῶν κατὰ τὴν θέσιν τῶν Ἐννεὰ Ὀδῶν, ἣν ἀποπειρώμενοι νὰ καταλάβωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἄλλοτε εἶχον περιπέσει εἰς τὴν περὶ τὸν Δραβῆσκον δεινὴν συμφορὰν (464 π. Χ.). Ἡ κτίσις τῆς ἀποικίας ταύτης ἀνετέθη ὑπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸν Ἀθηναῖον Ἄγωννα (437 π. Χ.), εἰς ὃν καὶ ἀπεδόθησαν αἱ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι

συνήθεις τιμαὶ οἰκιστοῦ. Ἄλλὰ πρὸς μεγαλειτέρα εὐδοκίμησιν τοῦ νέου κτίσματος ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων τῆς Θράκης οἱ Ἀθηναῖοι ἐκάλεσαν ἀποίκους ἐκ τε τῶν σύγγενος φρουρίων καὶ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς.

Οὕτως ἐπὶ Περικλέους τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος διὰ τῶν ὑποτελῶν καὶ τῶν συμμάχων, διὰ τῶν κληρούχων καὶ τῶν ἀποίκων ἐπέξετεινέτο καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὸν ἐλληνικὸν κόσμον ἀπὸ τῆς νοτίας Ἰταλίας μέχρι τῶν μυχῶν τοῦ Πόντου καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Θράκης μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ἐπὶ τοιαύτῃ ἐκτάσει τῆς ἰσχύος τῆς πόλεως ἐναβρουνομένη ἡ ἀττικὴ κωμωδία, ἠδύνατο νὰ λαλῇ μεθ' ὑπερβολῆς περὶ χιλίων πόλεων ὑποτελῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Καὶ εἶδομεν μὲν, ὅτι αἱ ὑποτελεῖς συμμάχιδες ἦσαν ἀληθῶς μόνον περὶ τὰς τριακοσίας. Ἀλλὰ τίς ποτε ἄλλη πόλις ἐλληνικὴ ἐφθασεν εἰς τοιοῦτο δυνάμειος ὕψος, ὥστε τριακοσαὶ ἄλλαι πόλεις νὰ στέλλωσιν εἰς αὐτὴν τοὺς φόρους αὐτῶν, πολλαπλασιάζουσαι τὰ ἴσῃα τῆς κυριάρχου, ὥστε οἱ πολῖται τριακοσίων ἄλλων πόλεων νὰ ἔρχονται εἰς αὐτὴν, ὥπως μετέχωσι τῶν ἐορτῶν τῆς, νὰ σπείδωσιν εἰς αὐτὴν, ὥπως δικάζωσι διὰ τῶν πολιτῶν αὐτῆς τὰς πρὸς τοὺς συμπολίτας ἢ πρὸς τοὺς ξένους διαφορὰς αὐτῶν; Ἐκπληξὶς ἀληθῶς καταλαμβάνει ἡμᾶς, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τεσσαράκοντα μόλις τετραγωνικῶν μιλίων ἐμβαδὸν εἶχεν ἡ μικρὰ καὶ λεπτόγειος ἐκεῖνη Ἀττικὴ, ἥτις ἰδέσπορε χωρῶν ἔχουσῶν ἑκτασὶν τοῦλάχιστον δεκαπενταπλασίαν. Θαυμάσιος ἀκράτητος συνέμει ἡμᾶς, ὅταν ἐκ τῶν ἑξακοσίων περίπου χιλιάδων, ὅσαι κατοικοῦν κατὰ τὸν πέμπτον π. Χ. αἰῶνα τὴν Ἀττικὴν ὅλην, ἐξαιροῦντες τετρακοσίας χιλιάδας δούλων καὶ πεντήκοντα χιλιάδας μετοίκων, εὐρωμεν, ὅτι μόνον εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας τὸ πολὺ ἀνήρχοντο οἱ ἐλεύθεροι Ἀθηναῖοι, ὅτι τριακοντακισχιλίοι τὸ πολὺ ἦσαν οἱ τούτων ἐν ἡλικίᾳ καὶ ὅτι ἑξακισχιλίοι μόλις ἦσαν οἱ ἄνδρες οἱ ἀποτελοῦντες τὸ κατὰ γῆμον σύνολον τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκεῖνης ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἐξ ἧς ἐζηρῶντο μυριάδες ὄλαι Ἑλλήνων, ὧν τὸν ἀριθμὸν δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς.

Οἱ φόροι τῶν συμμάχων ἀπετέλεσαν ἀπὸ τῆς μεταφορᾶς τῶν συμμάχιων χρημάτων εἰς τὰς Ἀθήνας μίαν τῶν κυριωτάτων πρροδῶν τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἥτις δι' αὐτῶν ἠδυνήθη οὐ μόνον εἰς μέγαν δαπάναν πρὸς εὐπρεπῆ διακόσμησιν τῆς πόλεως νὰ προβῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἰδρῦσθαι ταμεῖον ἔχον σπουδαῖα περισσεύματα, φυλασσόμενα διὰ πᾶσαν ἐν τῷ μέλλοντι παρουσιασθησομένην ἀνάγκην. Ἡ ἐπίτευξις τοιοῦ-

των αποτελεσμάτων ἢ το ἀδύνατος ἄνευ σκοπίμου καὶ συνετῆς οἰκονομικῆς διχειρίσεως. Διὰ τοῦτο μεγίστη κατεβλήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων φροντίς περὶ τῆς προσηκούσης διαρρυθμίσεως τῶν οικονομικῶν.

Τὰ τακτικὰ ἴσοδα τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἅτινα ὑπῆρχον καὶ πρὸ τῆς εἰς Ἀθήνας μεταφορᾶς τῶν συμμαχικῶν χρημάτων, δὲν προήρχοντο ἐξ ἀμείνων φόρων τῶν πολιτῶν. Κυριώτατοι δὲ αὐτῆς πόροι ἦσαν τὰ εἰσπραττόμενα ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν δημοσίων κτημάτων, ἥτοι οἰκοδομῶν, δασῶν, ἀγρῶν καὶ βοσκοτοπιῶν, ἀλατωρυχείων καὶ μεταλλείων, τὰ ἐκ τῶν δημεύσεων καὶ προστίμων, τὰ ἐκ τῶν τελῶν τοῦ λιμένος καὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ τὰ ἐκ τοῦ μετοικίου, ἥτοι τοῦ ὑπὸ τῶν μετοίκων πληρονομένου φόρου. Τῶν πόρων τούτων οἱ μέγιστοι ἦσαν οἱ ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν ἀργυρείων τοῦ Λαυρίου καὶ τῶν χρυσορυχείων τῆς Θάσου καὶ τῆς Σκαπτῆς ὕλης ἐν Θράκῃ. Οἱ πόροι οὗτοι ἐπήρκουν εἰς τὰς τακτικὰς δαπάνας τῆς πολιτείας, καθότι εἰς πολλὰ δὲν εἰδαπάνα ἢ πόλις, ἀλλ' οἱ πλούσιοι πολῖται, οἵτινες, ὑπὸ τῶν δέκα φυλῶν ὀριζόμενοι, ἐχορήγουν εἰς τὸ κράτος τακτικὰς ἢ ἐκτάκτους τινας παροχὰς κλουμένας *Λειτουργίας*. Τῶν λειτουργιῶν τούτων κυριώταται ἦσαν ἡ *χορηγία*, ἥτοι ἡ συντήρησις καὶ ἄσκησις τῶν χορῶν, οἵτινες διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους ἐν τοῖς δημοσίοις θεάμασι, ἡ *γυμνασιαρχία*, ἥτοι ἡ διὰ τοὺς γυμνικούς ἀγῶνας δαπάνη, ἡ *ἀρχιθεωρία*, ἥτοι ἡ ἀξιοπρεπὴς ἀρχηγία τῶν ὑπὸ τῆς πόλεως στείλλομένων κατὰ τὰς ἑορτὰς εἰς Δελφοὺς καὶ Ὀλυμπίαν, εἰς Δῆλον καὶ εἰς τὰς ἄλλας πανηγύρεις κολυδαπάνων προσδοκιῶν, ἡ *ἐστίασις* τῶν πολιτῶν ἐν δημοσίοις συμπόσιοις καθ' ὠρισμένας τινας περιστάσεις καὶ ἡ ἀπῆλτων δαπανηροτάτη, ἡ *τριηραρχία*, ἥτοι ὁ ὑπὸ τῶν τριηράρχων ἐξαρτισμὸς καὶ ἡ συντήρησις τῶν τριήρων τῆς πόλεως τῶν ἐκπλεουσῶν ἐκ τῶν νειωρίων.

Πάντων τούτων τῶν πόρων τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας σπουδαιότεροι ἀπέβησαν οἱ φόροι τῶν συμάχων. Μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας μεταφορὰν τοῦ ταμείου αἱ μὲν ἐτήσια ἀπὸ τῶν πόρων εἰσπράξεις ὠρίσθησαν διὰ τὰς τακτικὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως, τὸ δ' ἐκ Δήλου μετανεχθὲν ἀποθεματικὸν κεφάλαιον κατετίθη εἰς τὸν ἐπιστάδομον τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Παρθενῶνος, οἰοῦναι καθιερωθὲν εἰς τὴν θεῶν Ἀθηνῶν, ἥτις εἶχεν ὡς Πολιτικὰ ἔκπλακα καὶ ἴδιον ταμεῖον, διατηρηθὲν. Εἰς τὴν Ἀθηνῶν ἀμεροῦστο καὶ ἐκ τῶν ἐτησίων πόρων τῶν συμάχων $1 \frac{2}{3}$ ἐπὶ τοῖς ἑκατον, καὶ παρ' αὐτῇ κατετίθεντο προσωρινῶς καὶ αἱ ἐκ τῶν πόρων τακτικαὶ εἰσπράξεις ὡς εἰς τοκάζαν τινα ἱεράν. Ἀλλὰ τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον

ἰθωρεῖτο ἀνήκον ὀριστικῶς εἰς τὴν θεῖαν καὶ ἦτο ἀναπαλλοτριώτον, πᾶσα δ' ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πόλεως τελουμένη πληρωμὴ ἐγένετο ὑπὸ τὸν τύπον δανείου, ἀποφέροντος εἰς τὸ ταμεῖον τῆς θεᾶς τόκον ἐτήσιον $1 \frac{1}{5}$ ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Ὁ πολυδάπανος πόλεμος κατὰ τῶν Σαμίων καὶ τὰ πολυτελῆ κτίρια δι' ὧν ὁ Περικλῆς ἤρχισε κοσμῶν τὴν πόλιν ἐγένεον ἀφορμὴ νὰ δανεισθῇ ἡ πόλις χρήματα πολλὰ παρὰ τῆς θεᾶς. Τὸ ἐν τῇ Παρθενῶνι κεντρικὸν ταμεῖον τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς πολιούχου θεᾶς ἐθνικὴ αὐτῶν αὐτὴ τράπεζα θὰ ἔτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ εὐρεθῇ κενὴ χρημάτων ἐν ἐνδεχομένην τινὶ δεινῇ ἀνάγκῃ κατὰ τὸ μέλλον. Πρὸς τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον διὰ συνετῆς οικονομικῆς διαχειρίσεως, διὰ τοῦ ὀρισμοῦ ἀνυπερβάτου τινὸς ὀρίου καταναλώσεως τῶν χρημάτων, ἴστω καὶ ὑπὸ τὸν τύπον δανεισμοῦ, διὰ τῆς σταθερᾶς φροντίδος περὶ περισσευμάτων ἐκ τῶν ἐτησίων προσόδων, εἰσαγομένων εἰς τὸ ταμεῖον, διὰ τῆς παρασκευῆς νέων πόρων πρὸς μελλούσας ἀνάγκας ἐκ τῆς ἀπογραφῆς καὶ συνενώσεως τῶν θησαυρῶν καὶ εἰσοδημάτων τῶν ἄλλων θεῶν, ἧτοι τῶν κατὰ τὴν Ἀττικὴν ναῶν θεοτήτων ἄλλων πλὴν τῆς Ἀθηνᾶς. Ὅτε ἀπεπερατώθη ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Παρθενῶνος, εἰς τὸν ὀπισθόδομον αὐτοῦ συναπιεθῆ ἐκτὸς τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὸ ταμεῖον τῶν ἄλλων θεῶν ἐκ τούτων δὲ αἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἠδύναντο ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ νὰ δανεισθῶσι μέγα ποσὸν χρημάτων. Οὕτω δὲ ἡ πόλις ἠδυνήθη νὰ ἔχῃ ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 438 π. Χ. ἑνενακισχίλια ἑπτακόσια τάλαντα, ἧτοι ὀλίγον ὀλιγώτερα τοῦ ἡμίσεος δισεκατομμυρίου σημερινῶν δραχμῶν. Καὶ ἀφ' οὗ δ' ἐκ τούτων ἰδαπανήθησαν πρὸς ἀποτελείωσιν τῶν λαμπρῶν οἰκοδομημάτων τοῦ Περικλείους καὶ εἰς ἔπειτα πρὸς οὐσιαστικὰς πολεμικὰς ἀνάγκας ἰκαναὶ χιλιάδες τάλαντων, ὁ Περικλῆς, ἐνθαρρύνων τῷ 431 π. Χ. τοὺς Ἀθηναίους, ἀναμείνοντας ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἠδύνατο νὰ εἴπῃ εἰς αὐτούς, ὅτι αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν πλὴν τοῦ ἀποτετελεσμένου ἤδη συστήματος ὕψων τειχῶν πλὴν τριακοσίων τριήρων ἑτοιμοπολέμων, πλὴν τριακοντακισχιλίων καὶ ὑπερέκεινα ἐνόπλων πολιτῶν περίσσευμα ἑξακισχιλίων τάλαντων, ἧτοι τετρακοσίων περίπου ἑκατομμυρίων σημερινῶν δραχμῶν, ἐκτὸς τῆς ἀξίας τῶν ἀναθημάτων καὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ τοῦ χρυσοῦ τοῦ περιβάλλοντος τὸ νεότευκτον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι παριστάνουσιν εὐγλώττως τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἄθη-

ναϊκού κράτους καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ Ἀθηναίαι, ἄρχουσαι τριακοσίων πόλεων ἑλληνίδων, εἶχον παραδώσει ταύτην τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δημοκρατικοῦ αὐτῶν μονάρχου ἐκείνου, ὅστις ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθήνας τὴν μεγάλαιστίτην ἄμα καὶ ὠραιοτάτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος.

γ'

Αἱ μισθοφοραὶ τῶν πολιτῶν.

Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος διὰ τοῦ Κλεισθέ-
 νους, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Ἐφιάλτου ἐπὴνεύχον τὴν
 τελείωσιν τῆς δημοκρατίας ἐν Ἀθήναις. Ἐπισσον οἱ φραγκμοὶ οἱ χωρί-
 ζοντες τοὺς εὐπατρίδας καὶ τὸν δῆμον, τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πένητας,
 τοὺς γαιοκτῆμονας καὶ τοὺς κατόχους κινητῶν κεφαλαίων, τοὺς ἀγρότας
 καὶ τοὺς ἀστούς. Ἄπαντες οἱ ἐν ἡλικίᾳ ἐλεύθεροὶ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς
 οἱ ἐγγεγραμμένοι εἰς τὰ ληξιαρχικὰ γραμματεῖα τῶν δῆμων εἶχον πλεόν
 τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἀμύνης τῆς χώρας
 καὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς τιμῆς καὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς κατὰ τε
 γῆν καὶ θάλασσαν, νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐν ἀπάσαις ταῖς
 ἀρχαῖς καὶ ὑπηρεσίαις πλὴν ὀλίγων δι' ἃς ἀπητείτο ἡ ἐγγύησις ὠρισμέ-
 νης περιουσίας, νὰ μετέχωσι τῶν ἐορτῶν καὶ θιαμάτων, ἅτινα παρεῖχεν
 ἡ πόλις. Δὲν ὑπῆρχε τάξις ἀρχόντων καὶ τάξις ἀρχομένων, ἀλλ' ἄπαν-
 τες οἱ πολῖται ἦσαν ἐναλλάξ ἢ συγχρόνως ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι. Πάν-
 τες ἠδύναντο νὰ ἐκλεχθῶσιν ἄρχοντες, πάντες μετείχον τῆς ἐκκλησίας
 τοῦ δήμου, πάντες οἱ ἔχοντες τὴν νόμιμον ἡλικίαν καὶ ἀνάγκαια προσ-
 όντα ἠδύναντο νὰ κληρωθῶσι βουλευταὶ τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων ἢ
 νὰ καταλάβωσι θέσιν μεταξὺ τῶν δικαστῶν τῆς ἡλικίας. Πάντες λοιπὸν
 κατεῖχον τὸ δικαίωμα τοῦ διευθύνειν τὰ κοινά. Ἄλλὰ τῆς πολιτείας
 γεννημένης οὕτω κοινῆς εἰς πάντας τοὺς πολῖτας, ἢ εἰς αὐτὴν συμμετοχῇ
 ἦτο συμφέρον τῶν πολιτῶν, τὸ δὲ συμφέρον μετέβαλλε τὸ δικαίωμα εἰς
 ὑποχρέωσιν καὶ καθῆκον.

Ἐν πολιτείᾳ οὕτω διευθυνομένη ἡ σχέσις τῶν πολιτῶν πρὸς αὐτὴν
 ἀπέθη ἄμεσος καὶ καθημερινή. Ἄλλὰ πολὺ μᾶλλον ἠῤῥξησεν ἡ σχέσις,
 αὕτη, πολὺ βαρύτεραι κατέστησαν αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ πολίτου πρὸς τὴν
 πολιτείαν, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξεληθόντες τῶν προτέρων στενῶν ὀρίων,
 διὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς ἐπειτα εἰς ἀρχὴν μεταβληθείσης ἐγενίαν κύριοι

τῶν θαλασσῶν, καὶ ἔβλεπον τοὺς συμμάχους ἐρχομένους εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ πάσης γωνίας τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς εἰς μητρόπολιν μεγάλου κράτους. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἐγένετο τότε ἐπαχθεστέρα, καὶ συνεδρία: τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας πολὺ συχνότεραι, καὶ ἐργασίαι τῶν δικαστηρίων πολυπληθέστεραι, συνθετώτερον δὲ καὶ πολυπλοκώτερον τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τῆς πολιτείας. Ἡ συνδρομὴ ἀπάντων τῶν πολιτῶν ἀπῆταιτο εἴπερ ποτέ. Καὶ ὁ μὲν τρόπος τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ δημοσιότης τοῦ βίου τῶν πολιτῶν καὶ ἡ εὐκολος ἀναστροφή αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους, πρὸ πάντων δὲ ἡ τριβὴ περὶ τὰς δημοσίας λειτουργίας ἐν τῇ ἐξασκῆσει τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἅτινα περιεῖχεν ἡ δημοκρατία, ταῦτα πάντα εἶχον συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς ἐλάττωσιν τῆς μεταξὺ τῶν πολιτῶν διαστροφῆς, καὶ εἶχον καταστήσει πάντας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἱκανοὺς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν πολλῶν ὑπηρεσιῶν ὅσας ἀπῆται ἡ ἀπροσκόπητος λειτουργία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. Καὶ ὡς, ἐν ἐξετάσει τὰ πράγματα ἀκριβέστερον, βλέπομεν, ὅτι ἐν ἀλήθειᾳ, ἐν ᾧ πάντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἐκ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐκ τῆς δημοσίας αὐτῶν μορφώσεως εἶχον τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν ἃ μετέχουσι τῶν κοινῶν, διὰ μέγα μέρος τῶν πολιτῶν ἡ μὲν ὑποχρέωσις ἦτο βαρεία, ἡ δὲ ἀπολαυσὶς τοῦ δικαιώματος καθίστατο προβληματικὴ.

Ἡ ὑποχρέωσις, ἣν ἀνέλαβον αἱ Ἀθηναὶ κατὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς ἡγεμονίας, νὰ ὑπερασπίζουσι τὴν αὐτονομίαν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν συμμάχων κατὰ τῶν Περσῶν δὲν εἶχεν ἐκλείπει μετὰ τὴν ἐκ τῶν νικῶν τοῦ Κίμωνος ἐπιβήσοσαν ὑπεχώρησιν τῶν βαρβάρων, οὐδὲ μετὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ ἀπὸ τῶν Περσῶν φόβος ἦτο ἀληθῶς μικρὸς, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀσφαλὴς ὁ ἀπ' αὐτῶν τῶν συμμάχων. Τὰ μέγιστα συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων ἀπῆτουν τὴν ἐπίδειξιν τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως ἐν τῷ Αἰγαίῳ· οἱ ἀπὸ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος κίνδυνοι ἐκράτουν τὴν πόλιν εἰς ἐγγήγορον διηκνή. Ἀθηναϊκὸς στόλος ἐξ ἐξήκοντα τριήρων περιπόλοι ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας ἐκάστου ἔτους πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς ἀσφαλείας τῶν θαλασσῶν καὶ ἀσκήσιν τῶν πληρωμάτων, ἀνερχομένων εἰς ἑνεακισχιλίους ἄνδρας. Διαρκεῖς φρουραὶ Ἀθηναίων ὀπλιτῶν διέμενον ἐν ταῖς κυριωτάταις τῶν ὑποτελῶν πόλεων. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν ἐν ταῖς φρουραῖς καὶ τῷ στόλῳ ὑπηρετούντων ἦσαν πολῖται ἐκ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης τάξεως, ζυγίται καὶ θῆτες. Διὰ τοὺς τιοῦτους καθίστατο ὁσημέραι δυσχερεστία

ἢ ἐπὶ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἔτους μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἰδίαις δαπάναις διατριβὴ καὶ ἢ ἄνευ ἐργασίας προσοδοφόρου συντήρησις ἑαυτῶν καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐγκαταλιπανομένων οικογενειῶν των. Ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία ἠσθάνθη λοιπὸν τὴν ὑποχρέωσιν νάκουσθαι ἐκ τῶν ἐνότων τὰ βάρη τῶν πτωχῶν πολιτῶν, αἵτινες, πρέχοντες προθύμως εἰς τὴν κλήσιν τῆς πατρίδος ὡς στρατιῶται καὶ ναῦται, ἐκινδύνευον νὰ περιστώσῃ μετὰ τῶν οικογενειῶν αὐτῶν εἰς ὀλεθρον οικονομικόν. Ὁ δῆμος προθύμως ἔσπευσε νὰ ποδεχθῇ τὰς προτάσεις τοῦ Περικλέους περὶ μισθοφορᾶς διὰ τοὺς ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ναύτας καὶ ὀπλίτας, ἀνεργομένης εἰς τέσσαρας ὀβολοὺς καθ' ἑκάστην, ὧν δύο ὑπελογίζοντο ὡς σιτηρέσιον καὶ δύο ὡς μισθός. Τὸ ποσὸν τοῦτο, ἴσον πρὸς ἐξήκοντα καὶ πέντε ἑκτοστά τῆς δραχμῆς, δὲν εἶνε μικρόν, καθότι ἡ μὲν ἀξία τοῦ νομισματικῆς ἦτο ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ὀκτάπλασις τῆς σημερινῆς, αἱ δὲ πρὸς τὸν βίον δαπάναι πολὺ μετριώτεραι.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀπερασίσθησαν διὰ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς ἐκτιλοῦντας στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς οἴκοι μένοντας ἢ ἐκτέλεισις τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν εἶχε καταστῆ δύσκολος, διὰ δὲ τοὺς ἀπορωτέροισ καὶ τοὺς ἐξω τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ οἰκοῦντας σχεδὸν ἀδύνατος ἐνεκα τῆς μεγάλης αὐξήσεως τῶν συνεδριῶν τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν δικῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον πλέον νὰ φροντίσωσι περὶ μόνων τῶν τοπικῶν συμπερόντων μικρῆς πολιτείας· αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν ἤδη κράτος μέγα, καὶ ἀνάλογοι πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ ἦσαν αἱ μέριμναι τῆς διοικήσεως τῶν κατ' αὐτό. Ἐν ᾧ ἐπὶ Σόλωνος ἤρκαυθ' διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις τέσσαρες κατ' ἔτος ἐκκλησίαι καὶ ἐπὶ Κλεισθέους δέκα, τώρα ἐχρειάζοντο ἑτησίως τεσσαράκοντα τακτικαὶ συνεδρίαὶ τοῦ δήμου πλὴν τῶν πολλῶν ἐκτάκτων. Καὶ αἱ συνελεύσεις δὲ τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων, ἧτις παρεσκευάζε τὰ προβουλευμὰτα διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, κηζήθησαν ἀναλόγως. Ἀλλὰ κυριώτατα ἐπιζητήθησαν αἱ ἐργασίαι τῶν πολιτῶν ὡς ἡλικιστῶν διὰ τὴν μεγάλην αὐξήσιν τῶν δικῶν τὴν ἐπιληθοῦσαν ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κατοικῶν καὶ ἐκ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ ἐμπορίου, ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τῶν δικαιοματίων τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἐπιβληθείσης εἰς τοὺς ὑποτελεῖς ὑποχρεώσεως νὰ δικάζωνται ἐν Ἀθήναις. Καθ' ἑκάστην ἡμέραν, πλὴν τῶν ἑορτῶν καὶ ἐκείνων καθ' ἃς συνήρχετο ὁ δῆμος εἰς ἐκκλησίαν, ἦσαν ἠναγκασμένοι οἱ ἡλικιστὰὶ νὰ πρέχωσιν ἀπὸ πρῶταις εἰς τὴν ἀγορὰν, ὅπου κληρομε-

νοι διενέμοντο εἰς τὰ δέκα δικαστήρια τῆς πόλεως, ἐν οἷς ἀνέμενον αὐτοὺς πληθὺς δικῶν ὑπ' αὐτῶν διεξαχθησομένων.

Πρὸς τοιαύτην αὐξήσιν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων ἐν τῇ βουλῇ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, ἐν τῇ ἡλικίᾳ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαρκέσωσιν οἱ πτωχότεροι τῶν πολιτῶν καὶ οἱ μακρὰν ἐν τοῖς ἀγροῖς κατοικοῦντες, καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ μείνωσι τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἀπλᾶ ὀνόματα, νὰ περιέλθῃ δὲ ἡ πᾶσα ἰσχὺς τῆς πολιτείας εἰς μόνους ἐκείνους ὅσοι εἶχον πόρους καὶ χρόνον ὅπως μετέρχωνται τὰ κοινὰ. Πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν τοῦ κινδύνου τῆς διαταρᾶξεως τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰσορροπίας τῶν δικαιομάτων καὶ καθηκόντων ἐκρίθη καλὸν νὰ εἰσαχθῇ ὁ μισθὸς καὶ διὰ τοὺς βουλευτάς, ἐκκλησιαστάς καὶ δικαστάς. Καὶ ὁ μὲν βουλευτικὸς μισθὸς ἀνήρχετο, εἰς μίαν δραχμὴν καθ' ἑκάστην συνεδρίαν τῆς βουλῆς, ὁ δὲ δικαστικὸς περιωρίζετο τὸ κατ' ἀρχάς εἰς δύο ὀβολοὺς καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς εἰς ἓνα ὀβολὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνεδρίας ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἢ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου.

Οἱ μισθοὶ οὗτοι οὔτε ἀδικαιολόγητοι ἦσαν οὔτε ὑπερβολικοὶ ἐκ τούτων μάλιστα ὁ δικαστικὸς καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς μόλις ἐπῆρχον εἰς τὸν ἡμερήσιον σπιτισμὸν τῶν μισθοφορῶντων. Ἄλλ' οὐχ ἥττον ἠδύναντο νάντιταχθῶσι κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μισθῶν εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν πολιτευμα σπουδαῖοι λόγοι ἠθικοὶ, οἰκονομικοὶ, πολιτικοὶ, οὓς δὲν ἠμέλησαν νάντιτάξωσι κατὰ τοῦ Περικλέους καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οἱ ἀντίπαλοι. Ἄλλὰ τὸ δημοτικὸν τῶν προταθέντων μέτρων ἐξησφάλιζε τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἀντιπρονοούντων. Αἱ μισθοφοραὶ ἐγένοναν προθύμως δεκταὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους, τὸ ὅποσον εὐκόλως συνείθισεν εἰς τὴν θεῶν τῆς διανομῆς τῶν δημοσίων θησαυρῶν χάριν ὑπηρεσιῶν παρεχομένων εἰς τὴν πόλιν. Οἱ μισθοὶ οἱ τὸ πρῶτον ὀρισθέντες δὲν ἤρουν ἔπειτα πλέον, καὶ ἡ πολιτεία ὑπεχρεώθη νὰ προβῇ εἰς αὐξήσεις. Μετ' ὀλίγα δ' ἔτη ὁ Ἀριστοφάνης ἠναγκάζετο νὰ ἐλέγξῃ πικρῶς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, οἵτινες ἐζήτουν νὰ λάβωσι τριώβολον ὅταν ἔπραττόν τι κοινόν, ὡς περὶ κτίσται πηλοφοροῦντες, καὶ ἀντέτασσε πρὸς τὴν κατάχρησιν τῶν φιλοχρημάτων αὐτοῦ συγχρόνων τοὺς αὐτάρκειαι καὶ λιτοὺς στρατιώτας τοῦ γενναίου Μυρωνίδου, καθ' ἧς ἡμέρας οὐδεὶς ἤθιλε τολμήσει νὰ διοικῇ τὰ τῆς πόλεως ἐπὶ μισθῷ.

Ἄλλ' ἤδη ἐπὶ Περικλέους ἡ μισθοφορὰ δὲν περιωρίσθη εἰς τὰς ὑπηρεσίας τὰς παρεχομένας εἰς τὸ κράτος, ἀλλ' ἐπέξετάθη καὶ πρὸς διευκόλυνσιν ἀπολαύσεων τοῦ δήμου θιαμακτικῶν. Κατὰ τὰς ιδεῶς τῶν ἀρ-

χοίων Ἑλλήνων, οἵτινες τέλειον ἄνθρωπον ἐνόμιζον τὸν ἔχοντα ἐναρμόνιον ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τὰ δημόσια θεάματα καὶ αἱ ἑορταὶ δὲν ἦσαν ἡπλῆ διασκεδάσεις, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς θρησκευτικῆς βάσεως καὶ ἀφορμῆς, ἦν πάντοτε εἶχον, ἐθεωροῦντο ἀναπόσπαστον μέρος, ἀνγκαιὸν συμπλήρωμα τοῦ πολιτικοῦ βίου. Μεγάλῃ πόλει αἱ ἑορταὶ ἔπρεπε νὰ εἴνε μεγάλαι καὶ ἀντάξαι τῆς δυνάμεως αὐτῆς καὶ τοῦ μεγαλείου. Διὰ τοῦτο τὰ Παναθηναῖα ἔλαβόν νέαν λάμψιν ἐπὶ τοῦ Περικλέους, καὶ ἡ μοῦσα τῶν μεγάλων Ἀθηναίων δραματικῶν ἐδίδεν ἀπαράμιλλον κάλλος εἰς τὰς ἑορτάς καθ' ἧς ἐδιδάσκοντο τῆς θανάτου δράματ' αὐτῶν. Ἡ συμμετογὴ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν εἰς τὰ θεάματα ταῦτα καὶ τὰς ἑορτάς, αἵτινες προσεῖλκον ἀστους καὶ ξένους, ἐν αἷς καὶ δι' ἧς ἡ πόλις ἀνέπτυσσεν ὅλον αὐτῆς τὸ μεγαλεῖον, ἡ ἀθηναϊκὴ τέχνη ὅλον αὐτῆς τὸ ὕψος, τὸ ἀθηναϊκὸν πνεῦμα ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀνέφικτον πτῆσιν, ἦτο ψυχαγωγία, ἀλλ' ἦτο καὶ σχολὴ πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς μορφώσεως, ἦτο θυμηδία, ἀλλ' ἦτο τρόπον τινὰ ἐν ταύτῃ καὶ θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν καθῆκον. Ἡ δὲ ἀποχὴ Ἀθηναίου πολίτου ἀπ' αὐτῶν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἰσοδυναμοῦσα πρὸς ἀπώλειαν μέρους τινὸς τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, ὡς στέρεσις τῶν μεγάλων ἐκείνων χαρισμάτων τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἅτινα καθίστανον αὐτὴν θαυμαστὴν εἰς τοὺς ὑπότακτους καὶ μεγάλῃ εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἀφορμαὶ δι' ἧς ὠρίσθη τὸ θεωρικόν, χρηματικὴ χορηγία εἰς τοὺς ἀπόρους πολίτας, κατ' ἀρχάς μὲν πρὸς ἀδάπανον εἰσοδὸν εἰς τὸ θέατρον, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς συντήρησιν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν μεγάλων ἑορτῶν τῆς πόλεως. Ὁ Περικλῆς, εἰσάγων τὸ θεωρικόν, δὲν ἐφαντάζετο ἴσως, ὅτι εἰκοσι μὲν ἔτη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ πόλις θὰ εὐρίσκητο ἠναγκασμένη νὰ δαπανήσῃ ἐντὸς πέντε μὲν μὲν μὲν (τῷ 410 π. Χ.) περὶ τὰς ἐπτακοσίας ἐξήκοντα πέντε χιλιάδας σημερινῶν δραχμῶν χάριν θεωρικῶν χρημάτων, καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις ἄλλως δειναῖς διὰ τὰς Ἀθήνας.

0'

Αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι ἐπὶ Περικλέους.

Ἐκ τῶν ἐρείπιων ἅτινα ἐσώρυσεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Περσῶν ἀναβάλλουσαι αἱ Ἀθηναὶ ἱδρυσαν κράτος μέγα καὶ ἰσχυρόν. Τὸ ἄστυ τῆς

Ἀθηνᾶς μετεβλήθη ἤδη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τριακοσίων πόλειον. Καθ' ἐκάστην σχεδὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέτιζον πληθὺν ὑποτελῶν ἢ ξένων, οἵτινες ἄλλοτε μὲν ἐπλεον, ὅπως κομίσωσι τὸν φόρον τῆς ἰδίας ἑαυτῶν πόλεως, ἄλλοτε δ' ἐσπευδον, ὅπως διεξαγάγωσι τὰς δίκας αὐτῶν ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων ἡλικιστῶν, ἄλλοτε ἤρχοντο, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἑορτάς καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ ἄλλοτε ἐφοίτων, ὅπως ἴδωσιν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν κυριαρχοῦσαν πόλιν, ἣτις συνεκέντρονεν ὑπὸ τὸν εὐδιον αὐτῆς καὶ γλυκὴν οὐρανὸν οὐ μόνον τῆς δυνάμεως τὸν ὄγκον, ἀλλὰ καὶ τὴν χάριν τῆς εὐφροσύνης καὶ τοῦ πνεύματος τὸ μεγαλεῖον. Ἡ πόλις, ἣτις εἶχε καταστῆ ἡ μητρόπολις καὶ τὸ ταμεῖον, τὸ γενικὸν ἐντευκτήριον καὶ τὸ κοινὸν δικαστήριον, τὸ μέγα θέατρον καὶ τὸ περιζήτητον σχολεῖον μεγάλου μέρους τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἤρχησι νὰ γείνη καὶ τὸ ἐπιφανέστατον καλλιτεχνικὸν ἐγκατάστασιον τῶν Ἑλλήνων, τὸ θαυμασιώτατον μουσεῖον τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

Ἦδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου εἶχεν ἀρχίσει ἡ καλλιτεχνικὴ διακόσμησις τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλ' ἡ περσικὴ δὴ ἐπιπόλησι τὰ κτίρια τῶν τυράννων. Τὴν ὑστερικίαν τῶν νικῶν οἱ Ἀθηναῖοι πρώτην φροντίδα εἶχον νὰ ἰδρῶσιν καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἐρείπειων καὶ τῆς τέφρας τοὺς ἰδίους οἴκους καὶ νὰ τεγίσωσι τὴν πόλιν ἐν σπουδῇ. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Περικλείους ἡ πόλις ἤδη ἦτο τεταχισμένη, καὶ συμπλεγμὰ ὀχυρῶν τειχῶν συνέδει τὰς Ἀθήνας πρὸς τὸν παλαιὸν αὐτῶν λιμένα, τὸ Φάληρον, καὶ τὸ νέον ἐπίγειον, τὸν Πειραιᾶ, περιβαλλόμενον ἐπ' ἴσης ὑπὸ τείχους ὑψηλοῦ καὶ περικλειόμενα ἐν τοῖς ὠραίοις αὐτοῦ καὶ ἀσφαλεῖσι νειωρίσι τὰ σκάφη καὶ πλοῦν τοῦ ἤδη εἰς τετρακοσίας τριήρεις αὐξηθέντος ἰσχυροῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων.

Αἱ νῆαί τοῦ Κίμωνος καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν λάφυρα ἔδωκαν τὴν πρώτην ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐξωράσιν τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ Θησεῖον καὶ ἡ Ἀκαδημία, ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ Πεισιανάκτειος στοᾶ, ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης καὶ τὸ Κυνόσαργες ἐμαρτύρουσι τὰς καλλιτεχνικὰς τάσεις τοῦ νικηφόρου στρατηγοῦ, ὅστις δὲν ἤρκετο ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ὀχυρώσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκαλλώπιζε τὴν πόλιν δι' ὠραίων κτιρίων καὶ ἔδιδεν ἤδη γενναίαν αἴθησιν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς τέχνης τοῦ Πολυγνώτου, τοῦ Μίμωνος καὶ αὐτοῦ τοῦ Φειδίου. Ἀλλ' ἡ καλλιτεχνικὴ ἐκίνη κίνησις, περικυλλομένη πρὸς τὴν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλείους ἀναπτυχθεῖσα, παρουσιάζεται ὡς τις ἀρχὴ μισμονωμένων ἐργασιῶν, ὡς προειπομασθῆναι τῆς πόλεως διὰ τὴν ἐκ συστήματος ἐπιδιδῶσιν τῶν καλῶν

τεχνῶν καὶ τοῦ δι' αὐτῶν καλλωπισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀληθῶς δ' αἱ Ἀθηναὶ ἀπέβησαν τότε τὸ κέντρον τῶν καλῶν τεχνῶν διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑπαρχόντων χρηματικῶν πόρων, διὰ τὴν συρροὴν ἐπιφανῶν καλλιτεχνῶν καὶ διὰ τὴν πληθύν τῶν ἔργων, ἅτινα ἐπεβλήτο νὰ πλαστουργήσῃ ὑπὸ τοὺς ἀγαθοὺς τούτους οἰωνοὺς ὁ Περικλῆς.

Τὴν ἀνέγερσιν μεγαλοπρεπῶν ναῶν διὰ τοὺς θεοὺς τῆς Ἑλλάδος ἰθεῶραι ὁ Περικλῆς ἔργον τῶν Πανελλήνων. Διὰ τοῦτο περιέλαβε ταύτην εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ πανελληνίου συνεδρίου, οὐ τὴν συγκάλεισιν ἐμπαταίωσέν ἢ ἐναντίωσιν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ματαίωσιν τοῦ συνεδρίου δὲν ἔπαυσεν ὁ Περικλῆς θεωρῶν χρεὸς τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐργασθῶσι κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἀποφασισθέντων ἐν Πλαταιαῖς πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ναῶν οὓς εἶχον καύσει οἱ βάρβαροι. Ἡ παρ' αὐτῶν χορήγησις τῶν χρηματικῶν πόρων, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ κατ' εὐθεΐαν, ἐγένειν ἐμμέσῳ, ληρθέντων τῶν ἀναγκαιῶν χρημάτων ἐκ τοῦ ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Παρθενῶνος συμμαχικοῦ ταμείου. Ἡ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐξοδευσις τῶν χρημάτων τῶν συμάχων δὲν ἐγένειν ἀνευστάσει τῶν ἐχθρῶν τοῦ Περικλείους, οἵτινες εὗρισκον ἄτοπον νὰ δαπανῶνται τὰ κοινὰ χρήματα τῶν Ἑλλήνων πρὸς στολισμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ὁ Περικλῆς ἀντέτασσε μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν δυναμείως λόγου, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ὀφείλουσιν εἰς τοὺς συμάχους λόγον περὶ τῶν χρημάτων ἄρκι δὲ νὰ παρέχωσιν εἰς αὐτοὺς ἐκείνο δι' ὃ ἐτέλουσιν τοὺς φόρους, τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀσφάλειαν ἀπο τῶν βαρβάρων. Ὁ δὲ δῆμος ἐπίεισθη εὐκόλως εἰς τοὺς λόγους τοῦ Περικλείους, βλέπων τὰ μεγάλα κέρδη, ἅτινα θὰ παρείχον τὰ ἔργα εἰς τὰ πλήθη καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς καὶ πειθόμενος περὶ τῆς αἰδίου δόξης, ἥτις θὰ περιέστερε διὰ παντὸς τὴν πόλιν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτῶν

Ἡ πόλις σχεδὸν ὅλη ἐγένειν ἐμμισθος, τροφομένη ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἔργων δι' ὧν ἐκοσμοῖτο. Πᾶσα ὕλη ἐχρηιάσθη διὰ τὰ κτίρια τοῦ Περικλείους καὶ τὰ περικοσμοῦντα αὐτὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς, χαλκὸς καὶ χρυσὸς καὶ ἰλίφας, ἔβενος καὶ κυπρίσιος καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ λευκὸς ἐκείνος λίθος, ὃν παρείχον ἀφθονον τὰ λατομεῖα τοῦ Πεντελικοῦ. Οἰοῦναι δὲ κατὰ στρατεύματα ἠριθμοῦντο οἱ ἐργᾶται ἐκάστας τέχνης οἱ κατεργαζόμενοι ταύτας τὰς ὕλας, τέκτονες, πλάσται, χαλκοτύποι, λιθορραγοὶ, βαφεῖς χρυσοῦ, μαλακτῆρες ἐλέφαντος, ζωγράφοι, ποικιλταὶ καὶ τοξευταὶ, ὡς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ κατὰ γῆν κομίζοντες τὰς ὕλας καὶ ἐξυπηρετοῦντες τὰς ἀνάγκας τῆς πολυκινήτου

ζωῆς ἦν προεκάλουν τὰ πολυποίκιλα ἔργα, ἐπιδιωκόμενα γοργῶς καὶ δραστηρίως.

Ἡ καλλιτεχνικὴ αὕτη ζωὴ δὲν περιορίζετο ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ διεχέετο καθ' ἅπασαν τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς μέχρι τῆς Ἐλευσίνας καὶ ἀπὸ τοῦ Σουνίου μέχρι τοῦ Ῥαμνοῦντος. Ὁ Πειραιεύς, ἐν ᾧ κατοικοῦν οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων, ἐν ᾧ συγκεντροῦτο ὅλη ἡ ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς Ἀττικῆς, ἐπέδεικνυεν ὅλην τὴν τέχνην τοῦ Μιλησίου ἀρχιτέκτονος Ἰπποδάμου ἐν ταῖς μεγάλαις πλατείαις, ταῖς εὐθείαις ὁδοῖς, ταῖς εὐρείαις στοαῖς, ταῖς ὠραίαις οἰκοδομαῖς, ὧν

ΤΕΚΤΩΝ
ΕΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΥ ΑΓΓΕΙΟΥ

ἐξεῖχε τὸ Δεῖγμα, ἐν ᾧ ἐξετίθειτο τὰ δεῖγματα τῶν σιτηρῶν, καρπῶν καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα μετέφερον εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐκ πάντων τῶν λιμένων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως αἱ πολύφοροι φορητῆριδες.

Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὸν θόρυβον καὶ τὴν κίνησιν τοῦ Πειραιῶς, τὴν ἡσυχίαν τῆς Ἐλευσίνας, ὅπου ἐλατρεῖτο ἀπὸ παλαιοῦν χρόνων ἡ Δημήτηρ καὶ

ἡ Κόρη, ἐτάρασσε μόνον ἢ κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα πομπή, ὅτε ἦγετο ἐκ τῆς πόλεως διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ πρὸς τὰς θεὰς τὸ ἀγαλμα τοῦ Ἰάχχου. Ἐκεῖ κατὰ τὰς ἱερὰς ἐκεῖνας ἡμέρας προσήρχοντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὰ Ἐλευσίνια. Ἐκεῖ ὁ σεμνὸς *ἱεροφάντης*, ἔλκων τὸ γένος ἐκ τοῦ Εὐμόλπου καὶ συμπάριδρον ἔχων ἐν εὐπρεπεῖ στολῇ τὸν *δαδούχον*, ἐπιτέλει τὰ μυστήρια, ἐξ ὧν ἀπεκόμιζον οἱ μύσται παρήγορον ἰδέαν περὶ θανάτου καὶ γλυκυτέρας τὰς περὶ τῆς συμπάσης ζωῆς ἐλπίδας. Ἐκεῖ ὁ ἐκ προκρίτων Ἀθηναίων ἱερὸς *παῖς ἀφ' ἐστίας* ἐξήσκει ἱερὰς λειτουργίας. Τὸν σεμνὸν ἐκεῖνον χῶρον, ὅστις συνεδέετο πρὸς παλαιοτάτην λατρείαν, ἀπεφάσιεν ὁ Περικλῆς γὰ καταστήσει ἀντάξιον τῶν θεῶν, αἵτινες ἐν

Ο ΙΕΡΟΣ ΠΑΙΣ ΑΦ' ΕΣΤΙΑΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΛΕΥΣΙΝΙΟΙΣ.

κτύφ ἐτίμωνο. Σεμνόν κκι μυστηριώδες ὡς ἡ ὄλη λατρεία τῶν ἑλευσινίων θεῶν, ἀνηγέρθη κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς βραχύδου ἀκροπόλεως τῆς Ἐλευσίως τὸ τελεστήριον, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο τὰ μυστήρια. Πρῶτος δ' αὐτοῦ ἀρχιτέκτων ὑπῆρξεν ὁ Κόροιβος, ὃν θανόντα διεδέχθησαν ὁ Μεταγένης καὶ ὁ συνδημότης τοῦ Περικλέους Ξενοκλῆς.

Ἐν ᾧ δὲ τὸ τελεστήριον τῆς Ἐλευσίως συνεδέετο πρὸς τὴν παλαιὰν λατρείαν τῆς θεᾶς, ἦν ἐτίμων οἱ Ἀθηναῖοι ὡς εἰσαγαγοῦσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, δύο ἄλλοι ναοὶ τῆς Ἀττικῆς, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους οἰκοδομηθέντες, ἐνεθῦμιζον τοὺς πρῶτους κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας. Μικρὸν ὥραν μακρὰν τοῦ Μαρθῶνος πρὸς βορρᾶν ἠγέρθη ἐν Ῥαμνοῦντι ναὸς τῆς Νεμέσεως, δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ καὶ δια τῶν παραστάσεων τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς, ὅπερ ἐποίησεν ὁ Φειδίας, ὑπομιμνήσκων τὴν θεϊκὴν κατὰ τῶν βαρβάρων ὀργήν. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ Σουνίου, εἰς ὃ τελευταῖα ἡ σειρὰ τῶν αττικῶν ὀρέων, ἀνωκοδομήθη κομψὸς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῶν ἑρείπιων ἄλλου ἱεροῦ παλαιότερου, καταστραφέντος ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ ναύτης ὅστις παρέπλεε τὴν χθῆμαλὴν ἐκείνην ἀττικὴν ἄκραν, βλέπων ἐπὶ τοῦ ναοῦ τὰς ἀναγλύφους παραστάσεις τὰς ἐξεικονίζουσας ἄθλους τοῦ Θεσείως καὶ τὸν κατὰ τῶν Γιγάντων ἀγῶνα τῆς Ἀθηνᾶς, ἀνεμιμνήσκειτο καὶ ἄκων τῆς ἐναντίον τῶν Περσῶν μεγάλης τῶν Ἀθηναίων γιγαντομαχίας.

Τὰ περισωθέντα ἔγνη τῶν κτισμάτων τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Ῥαμνοῦντος, τὰ ἑρείπια τῆς Ἐλευσίως καὶ τοῦ Σουνίου ἐπαρκῶς μαρτυροῦσι τὴν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ καὶ γλυπτικῇ ἐπίδοσιν ἐπὶ Περικλέους. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἶνε μικρὰ, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ ἀθάνατα καλλιτεχνήματα δι' ὧν ἐκοσμήθησαν αὐταὶ αἱ Ἀθῆναι, καὶ μάλιστα ὁ ἱερὸς βράχος τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὰ ὑπ' αὐτόν.

Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους γενομένη προσθήκη τῶν μουσικῶν ἀγῶνων εἰς τὴν μεγάλην τῶν Ἀθηνῶν ἐορτήν, τὰ Παναθήναια, κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν οἰκοδόμησιν ἰδίου κτιρίου πρὸς τέλεισιν τῶν ἀγῶνων τούτων. Οὕτως ἐκτίσθη κατὰ τοὺς νοτιοανατολικοὺς πρόποδας

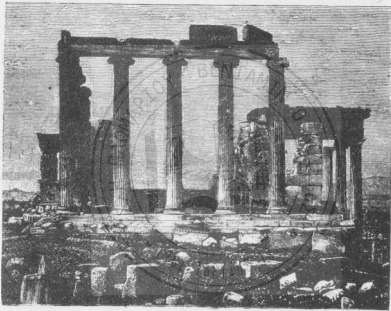
Ο ΔΑΙΔΟΥΧΟΣ
ΤΩΝ ΕΒΕΙΣΙΝΙΩΝ

τῆς Ἀκροπόλεως τὸ Ὡδεῖον, μέγα οἰκοδόμημα κυκλωτέρες, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ πολλὰς χιλιάδας θεατῶν, παρισταμένιον εἰς τὰς ἀκροάσεις τῶν ἀύλητῶν καὶ ἀύλωδῶν, τῶν κιθαρῖστῶν καὶ κιθαρῶδῶν καὶ κἀθημένων ἐν σειραῖς ἐδρῶν τεταγμέναις ἀμφιθεατρικῶς. Ἐκαλύπτετο δὲ τὸ κτίριον ὑπὸ στέγης περικλινοῦς, ὑποβασταζομένης ἐνδοθεν ὑπὸ πολλῶν στύλων καὶ ἀποληγούσας εἰς ὅζῳ ἐν τῷ μέσῳ. Τὸ σχῆμα τοῦ Ὡδείου ὑπεμίμησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν μεγαλοπρεπῆ σκηνὴν ἣν εἶχε στήσει ποτὶ ὁ Σέρξης ἐν Ἀθήναις ὡς νικητῆς. Καὶ περὶ αὐτῶν δὲ τῶν δοκῶν τῆς στέγης διηγοῦντο, ὅτι ἦσαν κατασκευασμένοι ἐξ ἰσθῶν περσικῶν πλοίων.

Ἐκεῖτο δὲ τὸ Ὡδεῖον πλησίον τοῦ ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως κειμένου διονυσιακοῦ θεάτρου. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο κτίριον, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ μαρμάρινοι ἔδραι αἱ προωρισμένοι διὰ τοὺς θεατὰς ἐρείδονται κατὰ μέγα μέρος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου, εἶχεν ἀρχίσει οἰκοδομοῦμενον ὀλίγα ἔτη πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων μετὰ τὴν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πολλῶν θεατῶν ἐπελθοῦσαν κατὰπτωσιν τοῦ ξυλίνου θεάτρου, ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Πρατίνου. Ἀλλὰ δὲν ἐπεφυλάσσετε εἰς τὸν Περικλῆα ἢ ἀποπεράτωσις τοῦ ἡμιτελοῦς τούτου κτιρίου, ἥτις ὑπῆρξεν ἔργον χρόνων μεταγενεστέρων, τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν διηθῆνε τὰ τῆς πόλεως ὀρήτωρ Λυκοῦργος (330 π. Χ.), ὅστις ἀπετελείωσε τὸ θέατρον, ἀνασκευασθὲν ἔπειτα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης Ἀδριανοῦ.

Ἀλλαχοῦ κυρίως ἐστρεφε τὰ βλέμματά του ὁ Περικλῆς, εἰς τὸν βράχον ἐκεῖνον, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἢ κοιτίς τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας καὶ λατρείας καὶ ὃν ἐφαίνετο προορίσασα ἡ φύσις ὡς τὸ ἐπιφανὲς μουσεῖον τῆς ἀθηναϊκῆς τέχνης. Ἡ Ἀκρόπολις, ἣν εἶχον ἤδη ἀρχίσει κοσμοῦντες οἱ Πεισιστρατίδαι, ἐκεῖτο ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων μεστὴ ἐρείπιων. Ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀρχίσει κτιζόμενος ἐπὶ τοῦ Κίμωνος κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν αὐτῆς ἄκρην, ἦτο τρόπον τινὰ ἡ ἠὼς τῆς φαινῆς τέχνης, ἥτις ἐμίλλε νὰ μεσουρανήσῃ ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ ἐκεῖνου βράχου. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ νέου τούτου ναοῦ χαμαὶ ἐκεῖτο ὁ ἡμιτελής Ἐκατόμπεδος, ἡρειπωμένον καὶ μόλις που ἐν βίᾳ πρὸς τὴν ἀνάγκην διεσκευασμένον τὸ παλαιὸν ἱερὸν τῆς Πολιάδος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλατρεύετο ἡ θεὰ μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος ὡς Ἐρεχθίδος καὶ ὁ Κέκροψ' καὶ ἡ Πάνδροσος, καὶ τὸ ὁποῖον συνεκέντρονε τὰ τιμιώτατα σεβάσματα τῶν Ἀθηναίων, τὴν ἱερὰν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὸν τάφον τοῦ Κέκροπος καὶ τὸν οἰκοῦρόν ὄφιν τοῦ Ἐρεχθίδος καὶ τὸ ἐν φρέατι

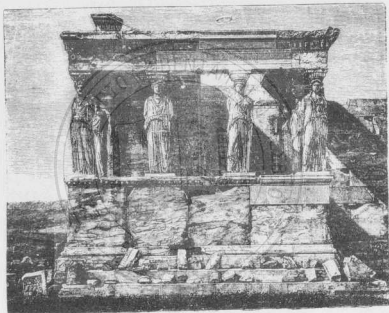
θαλάσσιον ὕδωρ καὶ τὸ σχῆμα τῆς τριαινῆς, τὰ σύμβολα τοῦ Ποσειδῶ-
νος, ὅστις ἐκεῖ ἐπίστυετο συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς. Τότε λοιπὸν
διεγράφησαν τὰ σχέδια καὶ ἤρχισι παρὰ τὰ εἰρεῖπια τοῦ παλαιοῦ ναοῦ
τῆς Πολιάδος καὶ ἐν μέρει ἐπ' αὐτῶν ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Ἐρεχθείου, ὡς
ὠνομάσθη ὁλον τὸ νέον κτίσμα ἐξ ἐνὸς αὐτοῦ μέρους, τοῦ ἀφιερωμένου
εἰς τὸν Ἐρεχθέα. Ὁ νέος ναός, ὅστις δὲν ἀπεπερατώθη ἐπὶ Περικλέους,
ἀλλὰ συνεπληρώθη μόλις τῷ 403 π. Χ., ἀπετελέσθη ἐκ πολλῶν μερῶν
συναφῶν κατὰ σχέδιον ἰδιόρρυθμον καὶ διάφορον τοῦ τῶν λοιπῶν ἑλλη-

Ἡ ΑΝΑΤΟΛΙΚῆ ΠΡΟΣΟΨΙΣ ΤΟΥ ΕΡΕΧΘΕΙΟΥ

νικῶν ναῶν, οἷον ἀπῆλθον αἱ ἐν αὐτῷ συνηνωμέναι πολλαὶ λατρεῖαι καὶ
τὸ ἀνώμακλον τοῦ ἰδάφους. Ἄλλ' εἰ καὶ δυσδιάγνωστον εἶνε σήμερον τὸ
ἀρχικὸν διάγραμμα καὶ ἡ πρὸς ἄλληλα σχέσις τῶν μερῶν, ἀπαράμιλλος
εἶνε ἡ γλαφυρότης καὶ ἡ χάρις τοῦ ὅλου, ὅποια καταδεικνύεται ἐν τε τῷ
ρυθμῷ τῆς ὠραίας ἀνατολικῆς προσόψεως καὶ ἐν τῷ περικαλλεῖ καὶ
πλουσίῳ θηρώματι, ὅπερ παρουσιάζεται ὀπισθεν τοῦ βορείου πετεροῦ, καὶ
μάλιστα ἐν τῇ πρὸς νότον θαυμασίῃ ἐκείνῃ προστάσει, ἧς τὸ ἐπιστύλιον
ὡς ἑλαφρὸν βάρος ὑποβαστάζουσιν αἱ καλλιμορφοὶ ἐκεῖναι κόραι, αἵτι-
νες εἶνε γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Καρυατίδων.

Ἄλλ' ἐν ᾧ βραδέως προεχώρει ἐπὶ Περικλέους ἡ οἰκοδόμησις τοῦ Ἐρεχθίδου, ἀκαταπόνητος δραστηριότης ἐπεκράτει εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ἀπ' αὐτοῦ βημάτων πρὸς νότον. Ἐνθα ἔκειτο ὁ παλαιὸς Ἐκατόμπεδος οἰκοδομητὸς ἤδη ὁ ἐπιφανέστατος τῶν ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ Παρθενῶν, κτισθεὶς ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ Ἐκτομπίδου, ὅστις εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ἄλλὰ τὸ νέον οἰκοδόμημα ἐμελλε νὰ γείνη πολὺ μεγαλειότερον καὶ πολυτελέστερον τοῦ παλαιοῦ. Διτηρήθη μὲν τὸ ἐκ πωρίνου λίθου κρηπίδωμα τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, ὅπερ ἐνιαχοῦ,

Ἡ ΠΡΟΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΡΥΑΤΙΔΩΝ

μάλιστα πρὸς δυσμὰς, ἦτο ὑψηλότερον ἕνεκα τῆς ἀναγκαίας ἐπὶ τοῦ ἀνωμαλοῦ ἐδάφους ἐδραιώσεως τοῦ κτιρίου, ἀλλ' αἱ διαστάσεις αὐτοῦ ἠρῶνθησαν, καὶ ὁ Παρθενῶν κατεσκευάσθη ὅλος ἐκ λαμπροῦ πιντελικοῦ μαρμάρου, ἐν ᾧ ὁ Ἐκατόμπεδος ἐκτίζετο κατὰ μίγα μέρος ἐκ πωρίνων λίθων ὡς τὸ κρηπίδωμα.

Ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Παρθενῶνος ἀνετίθη εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Ἴκτινον καὶ εἰς τὸν Καλλικράτην τὸν οἰκοδομήσαντα τὸ διὰ μέσου ἡ νότιον σκέλος τῶν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ μακρῶν τειχῶν. Ἄλλὰ τὴν ὅλην

διεϋθρυνον και ἐπιβλεψεν τῶν ἐργασιῶν τοῦ θαυμασίου τούτου ἀριστοτεχνήματος, ὅπερ διακρίνεται οὐ μόνον διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐντέλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πλούσιον πλαστικὸν αὐτοῦ καὶ ζωγραφικὸν διάκοσμον, ἐνεπιστεῦθη ὁ Παρικλῆς εἰς τὸν Φειδίαν.

Οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ Παρθενῶνος δὲν ἐπιζήτησαν κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν αὐτοῦ τὴν ποικιλίαν, ἀλλ' ἐπιδίωξαν τὴν ὑψίστην τελειότητα καὶ τὴν ἀνέφικτον μεγαλοπρέπειαν ἣν παρέχει ἄνευ ἐξηγημένων σοφισμάτων ἡ ἀληθὴς ἐν τῇ τέχνῃ μεγαλοφυΐα. Ἡ ἀνθρωπινὴ τέχνη δὲν ἐπλάσσει

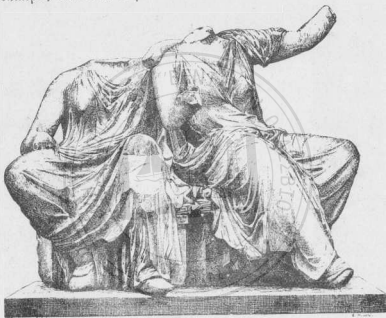

ΠΑΡΑΛΤΑΞΕΙΣ ΘΕΩΝ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΖΩΟΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

ἄλλο ἔργον οὕτω μέγα, ἀλλ' ἐν ταύτῳ οὕτως ἀπλοῦν, ἐν ᾧ ἡ ἐξηκριτωμένη μελέτη τῶν καθ' ἕκαστα, ὁ σοφὸς ὑπολογισμὸς τῶν μερῶν νὰ υποκρύπτηται καὶ νὰ μὴ ταράσῃ τὴν ἐναρμόνιον ἐντύπωσιν τῆς μεγαλοπρεποῦς ἀπλότητος τοῦ ὅλου. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεωμένου ὀλισθαίνει ἀκράτητος ἐπὶ τῶν λιθίνων ἐκείνων τοίχων, ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων ἐκείνων κίονων, ἐπὶ τοῦ ὁλολήθου ἐκείνου κτιρίου ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τῆς κορυφῆς, καὶ τὸ ἄπλετον φῶς τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ περιλούει τὰ πάντα γλυκί, καὶ ὁμῶς τίς ὑποπτεῖται, ὅτι τὸ περικλλῆς ἐκείνο τεχνούργημα.

ἐν ᾧ τὸ ἰδραῖον ἀνθραμιλλᾶται πρὸς τὴν χάριν, δὲν ἔχει μίαν κἄν γραμμὴν εὐθείαν, ἀλλ' ὅτι τὸ πᾶν συγκορυφούται πρὸς ἀόρατον ἐν τῷ αἰθέρι σημεῖον;

Ἡ εἰσοδος τοῦ Παρθενῶνος ἦτο ἐξ ἀνατολῶν, ὡς συνήθως ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ναοῖς. Ἐκ τοῦ προνάου ἦγεν εὐρεία θύρα εἰς τὸν σηκόν, ὅστις ἐχωρίζετο εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ μέσον εὐρύτερον, διὰ διπλῆς σειρᾶς ἐννεάκιόνων, ὑπόβασταζόντων ἄλλους μικροτέρους, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ στέγη, ὑπαίθριος οὖσα κατὰ τὸ μέσον. Ὅπισθεν δὲ τοῦ σηκοῦ κατὰ τὴν δυτι-

ΑΓΓΛΜΑΤΑ ΘΕΑΙΩΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΕΤΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

κὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ ἔκειτο ὁ ὀπισθοδόμος, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἔναπετιθή, τὸ ταμεῖον τῶν συμμάχων. Ἐξώθεν δὲ εἶχεν ὁ Παρθενῶν κατὰ μὲν τὰς στενάς πλευράς διπλὴν σειρὰν κιόνων, ὧν οἱ ἐξώτεροι ὀκτώ καὶ οἱ ἐσώτεροι ἕξ, κατὰ δὲ τὸ μήκος ἀνά μίαν σειρὰν κιόνων δεκαεπτὰ, συναριθμουμένων καὶ τῶν γωνιαίων.

Τὸ ἤριμον μεγαλεῖον τοῦ Παρθενῶνος συνεπλήρονον τὰ παράμιλλα ἔργα τῆς ἑλληνικῆς, δι' ὧν ἐκοσμεῖτο, ἀριστοτεχνήματα ἀπαιτήσαντα τὴν ἐργασίαν πολλῶν τεχνιτῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Φειδίας, ἀλλ' ἐν

τοῖς ὁποίοις πᾶσιν ἐπιφαίνεται ἡ γενικὴ ἐμπνευσις καὶ ὁ ὑπέροχος νοῦς τοῦ υἱοῦ τοῦ Χαρμίδου. Ἦσαν δὲ ταῦτα τὰ ἀγάλματα τῶν αἰτωμάτων καὶ τὰ ἀνάγλυφα τῶν μετοπῶν καὶ τῆς ἰσωτερικῆς ζωφόρου.

Τὰ τρίγωνα, ἅτινα ἢ πρὸς τὰς μακρὰς πλευρὰς κατακλινῆς στέγη ἐσχημάτιζεν ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν κάτωθεν τῆς ὀροφῆς καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς αὐτὸν ἔχοντα ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας

ὠνομάζοντο αἰτώματα, δὲν ἔφινον χαίνοντα καὶ κενὰ οἰνωδῆμοι τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ, κλειόντες αὐτὰ διὰ τοίχου, ἐκόσμουσιν συνήθως δι' ἀγαλμάτων ἐν μὲν τῷ μέσῳ τοῦ τριγώνου ὑψηλοτέρων, σμικρονομένων δὲ καθ' ὅσον αὐτὰ πλευρὰ καὶ τοῦ τριγώνου συμπληρῶσαι ἐστένευον τὸν χώρον. Διὰ ταῦτα αἰτώματα ταῦτα τοῦ Παρθενῶνος οἱ περὶ τὸν Φειδῖαν καλλιτέχνη ἐπλασαν κόσμον ὀλόκληρον θεῶν καὶ τοπικῶν ἡρώων τῆς Ἀττικῆς, ἀγάλματα κίλλους ἀνυπερβλήτου. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ

ΚΕΡΑΙ
ΔΙΦΥΟΦΟΡΟΙ
ΙΕΡΕΙΑ
ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ
ΠΑΡΑΛΙΣΤΟΝ ΤΟ ΙΜΑΤΙΟΝ ΤΟΥ
ΙΕΡΕΥΣ
ΕΚ ΤΗΣ ΖΩΨΟΦΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

ἀνατολικοῦ αἰτώματος περιστάνετο ἡ γεννησις τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπὶ δὲ τοῦ δυτικοῦ ἡ ἔρις τοῦ Ποσειδῶνος πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν περὶ τῆς ἀττικῆς γῆς.

Ὅτε δὲ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ ἄκον κατωλίσθαιεν ἀπὸ τῶν ἀπαρμιλλῶν ἐκείνων καλλιτεχνημάτων τῶν αἰτῶν, πρὶν ἢ κατέλθῃ μέχρι τῶν εὐγλύφων δωρικῶν κίονων τοῦ ναοῦ, προσηλοῦτο πάλιν, οἰοῖται ὑπὸ ἀρρήτου τινὸς γοητείας δεσμευόμενον, εἰς τὸ περίκοσμον διάζωμα, τὸ

ἀνώτερον μέρος τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ ἀνεχομένου ὑπὸ τῶν κίωνων. Ἐκεῖ καθ' ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς τοῦ ναοῦ πλευρὰς ἀνάγλυφοι μετόπαι, ἐναλλάξ ὑπὸ κορυφῶν τριγλῶν χωρίζονται, ἐξικονίζον ὑπὸ διαφόρους τύπους καὶ ἐν ποικίλαις θέσεσι συστάδας ἀγωνιστῶν ἐν τῇ θέρμῃ κραταιᾷ πάλης. Ποικιλωτάτη ἦτο ἡ τεχνικὴ ἐκτέλιξις καὶ ἡ παράστασις τῶν ἐνενήκοντα δύο ἐκείνων μεγάλων ἀναγλύφων, ἀλλ' ἐν πνεῦμα διῆκε διὰ τοῦ ὅλου. Εἴτε θεοὶ παριστάνοντο ἀγωνιζόμενοι κατὰ γιγάντων, εἴτε Λαπίθαι συμπλεκόμενοι πρὸς Κενταύρους, εἴτε Ἀθηναῖοι παλαίοντες πρὸς βαρβάρους, ἀπανταχοῦ ἐξικονίζετο ὁ ἀγὼν καὶ ἡ νίκη τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου κατὰ τῆς ἀκολάστου φυσικῆς ῥώμης. Ἐλαμπρύνετο οὕτως ὡσεὶ διὰ στρο-

ΚΟΡΑΙ ΦΕΡΟΥΣΑΙ ΤΑ ΕΚΕΦΗ ΤΗΣ ΘΥΣΙΑΣ
ΕΚ ΤΗΣ ΣΟΙΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

φῶν ἀφθάρτου μαρμαρίνου ὕμνου ὁ μέγας ἀγὼν δι' ὃν οὕτως εἶπεν ἐξήσαν καὶ δι' οὐ ἐμεγαλύνθησαν αἱ Ἀθηναίαι.

Ἄλλην δὲ εἰκόνα, ἐντελῶς διάφρονον τῶν ἐν ταῖς μετόπαις ἐξικονιζομένων ἀγώνων, παρέχει ἡ τὸν σηκὸν ἔνω ἔξωθεν περιβάλλουσα ζωφό-

ρος. Ἐκεῖ παριστάνεται ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων τὴν μεγίστην τῶν ἰσορῶν της, τῇ Πνευθήναια. Ὁ ἱερεὺς ἀποδύεται τὸ ἱμάτιόν του, ὅπως ἐκτελέσῃ ἐν ἀνέσει τὴν θυσίαν, πρὸς ἣν ἄγονται λιπαροὶ κριοὶ καὶ δυσήνιοι βόες. Οἱ θεοὶ, μεγαλοπρεπῶς ἢ νοηθῶς καθύκτινοι ἐπὶ δίφρων, παρίστανται εἰς τὸ θέαμα τῆς ἐρχομένης πομπῆς, εὐφραίνόμενοι ἐπ' αὐτῇ καὶ ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν δι' αὐτοὺς προωρισμένων λιπαρῶν σφάγιων. Πολλοὶ, ἡσυχῶς ἐπὶ τῶν βάθρων αὐτῶν ἰεσιδόμενοι, ἀναμένουσι τὴν ἀρξίν τῆς πομπῆς. Σιμναὶ κόραι φέρουσι τὰ σκεύη τῆς θυσίας, τινὲς κἀνιστρά, τινὲς δὲ φιάλας καὶ λυγῆνους καὶ ἄλλα, τὸ θυμιατήριον. Νεανίαι σκασφῆροὶ καὶ ὀδισφῆροὶ, καθαρίζουσι καὶ αὐλῆται

ἀκολουθοῦσι τὴν πομπήν. Ἄλλα ταύτης τὸ μέγιστον καὶ ἀριστον μέρος ἀποτελοῦσι τὰ ὑπὸ ὀραίων ἵππων συρόμενα τεθριππα μετὰ τῶν ἀποβατῶν καὶ τῶν παραπρεσυμένων πομπῶν καὶ ἡ λαμπρὰ ἀκολουθία τῶν πανόπλων ἵππειων ἢ ἐφήδων ἐρ' ἵππου. Ἡ μεγάλη ποικιλία ἦτις

Σ. Φ. ΠΑΥΣ

ΦΑΙΒΟΙ ΙΠΠΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΖΩΟΓΡΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΣ

ἐπικρατεῖ ἐν τῷ ὄλῳ, αἱ ἀντιθέσεις σκηνῶν ἡρέμων πρὸς παραστάσεις κεινημένας, αἱ διάφοροι ἐξικονήσεις τῶν σφαγίων καὶ τῶν ἵππων, πού μὲν παιθνηγίων, πού δὲ δυσποτάκτων καὶ θυμοειδῶν, πού μὲν τρεχόντων ἀπὸ βυτῆρος, πού δὲ ἡσύχως ἀνάμεινόντων τὸν παρασκευαζόμενον ἀνα-

βάτην, ἀναδεικνύουσι τὴν ζωφρον ταύτην ἐν τῶν θαυμασιῶν ἀριστοτεχνημάτων τῆς ἀττικῆς σμίλης.

Ἀπήστραπτι λοιπὸν ὁ Παρθενὸν ἐκ τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἀναγλύφων τῶν περικοσμοῦντων αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν φαιδρῶν χρωμάτων δι' ὧν ἦσαν πεποικιλμένα τὰ ἀργυρεοκονικὰ αὐτοῦ μίλη. Ὡς εἰ δὲ μὴ ἤσκουν πάντ' αὐτὰ, ἐντὸς τοῦ νεοῦ ἠκτινοβόλει τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος κολοσσαῖον ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ περιφρανὲς ἔργον τοῦ Φειδίου, ὅπερ

ΤΜΗΜΑ ΜΑΡΜΑΡΙΝΗΣ ΑΣΠΙΔΟΣ ΕΝ Τῶ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚῶ ΜΟΥΣΕΙῶ.
ΑΠΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΑΣΠΙΔΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΤΟΥ ΦΕΙΔΙΟΥ

ἐν μικρῷ ἀναπαρίστανον ἐπὶ μαρμάρου οἱ τεχνῆται μέχρις αὐτῶν τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἦρεμος παριστάνετο καὶ ὄρθια ἡ παρθένος θεῖα, στηρίζουσα τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀσπίδος, ἐφ' ἧς ἦτο τετορευμένη ἡ κατὰ τῶν Ἀμαζόνων, θηϊκὴ μάχη τῶν Ἀθηναίων. Ἐπ' αὐτῆς, ἐν μέσῳ τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκείνης νίκης τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος, ἦτις ἦτο σύμβολον τῆς νέας κυριαρχίας τῶν Ἀθηνῶν, ἦν ἐξέτραξι καὶ ἡ ἀθόρυβος ὄψις, τὸ ἀτάραχον μεγαλεῖον τῆς θεᾶς, ἐκεί ἐθίσθησα δι-

καίωμά του ὁ Φειδίας· νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν ἀθανάσιαν τὴν εἰκόνα ἑαυτοῦ ὡς πρισδύτου φαλακροῦ, αἶροντος δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν πέτραν ἐν τῇ Ἀμαζονομαχίᾳ· καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου προστάτου τῆς ἀθανάτου αὐτοῦ σμίλης, τοῦ Περικλέους, μαχομένου πρὸς Ἀμαζόνες.

Ἐπὶ τὰ χίλια τάλαντα, ἧτοι τοὐλάχιστον περὶ τὰ πενήτηκοντα ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, ἐδωκάνθησαν εἰς τὸν Παρθενῶνα. Μόνον τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Παρθένου ὁ χρυσός, ὅστις ἦτο περιαιρετός καὶ ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῆ καὶ νὰ ζυγισθῆ, εἶχεν ἀξίαν περιπου δύο ἑκατομμυρίων καὶ ἑπτακοσίων χιλιάδων σημερινῶν δραχμῶν.

Διπλάσιαι σχεδὸν ὑπῆρξαν αἱ δαπάναι διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν Προπυλαίων, ἀνελοῦσαι εἰς διςχίλια τάλαντα καὶ τι πλεον, ἧτοι εἰς ἐνενήκοντα περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν.

Ἀλλὰ τὸ οἰκοδόμημα ἦτο ἀληθῶς ἀν-ἀξιον τῆς τοιαύτης δαπάνης. Τὰ Προπύλαια ἦσαν ὁ μεγαλοπρεπὴς πυλῶν ὁ ἄγων εἰς τὰ θαυμάσια κτίρια τῆς Ἀκροπόλεως, ἀποβαλοῦσης μετὰ τὸν τειχισμὸν τῆς κάτω πόλεως τὴν σημασίαν αὐτῆς ὡς ὀχυρώματος καὶ προφυγίου τῶν Ἀθηναίων καὶ προσρισθείσης ὡς χώρου ἱεροῦ εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὴν τέχνην. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα τοῦ Μνησικλέους ἐκτίσθη ὁλοκληρωθὲν ἐκ μαρμαροῦ πεντελησίου. Εὐραία καὶ ἄνετος μαρμαρινὴ ἄνοδος ἦγεν ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐκ τοῦ μόνου μέρους οὗπου αὐτὴ ἦτο βατῆ· ἧτοι ἐκ δυσμῶν. Ἦτο δὲ αὐτὴ ὑψακρωμένη εἰς τὰ μέ-

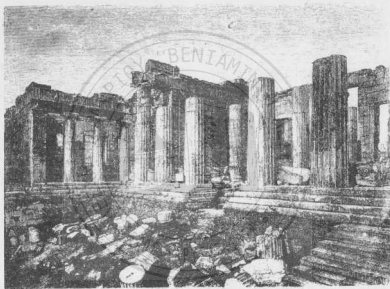
Ο ΦΕΙΔΙΑΣ
ΑΙΡΩΝ ΤΗΝ ΠΕΤΡΑΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΜΑΖΟΝΟΣ

σον, ὥστε νὰ δύνανται νάνέρχωνται αἱ τε ἵπποι καὶ τὰ σφάγια. Ὁ δ' ἀνάβας διὰ τῆς κλίμακος ταύτης εὕρισκεν ἐνώπιόν του πρόστρον ἐξ δωρικῶν κίωνων, κορυφουμένων πρὸς τὰ ἄνω εἰς ἀέτωμα ὁποῖον τὸ τῶν ἀρχαίων ναῶν. Ἦγε δὲ τὸ πρόστρον τοῦτο εἰς στοῦν, ἧς ἡ στέγη ἐβαστάζετο ὑπὸ ἐξ κίωνων ἰωνικοῦ ἴσθμου, τριῶν ἐξ ἐκάστου μέρους κατὰ μῆκος, καὶ ἦτις, ἔχουσα βάρους πενήτηκοντα ποδῶν, ἐκλείετο πρὸς τὰ ἔσω διὰ μαρμαρινῶν τοίχων, ἔχοντος πέντε μεγαλοπρεπεῖς πύλας κεκλεισμένας διὰ κιγκλιδωμάτων. Ἐξω δὲ τούτων τῶν πυλῶν ὑπῆρχεν ἄλλη στοὰ ἐξ δωρικῶν κίωνων, δι' ἧν ἐγένετο ἡ εἰς τὸ ἑσωτερικόν τῆς Ἀκροπόλεως διέβασις.

Ἐκατέρωθεν δὲ τῶν Προπυλαίων συνείχοντο πρὸς αὐτὰ κατὰ τὴν ἐκ

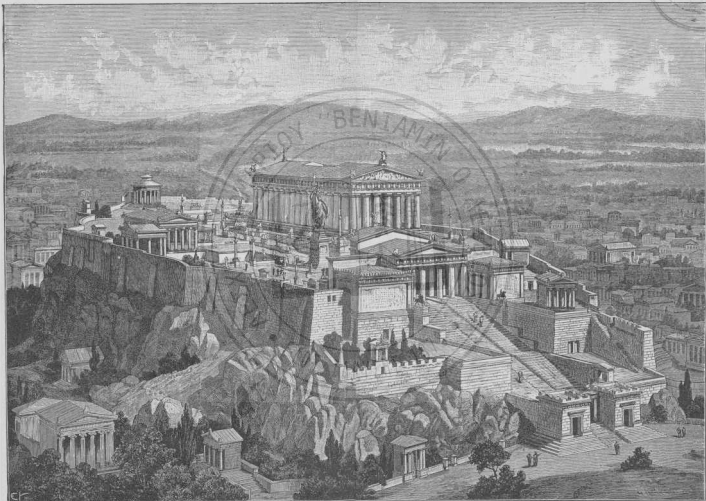
δυσμῶν εἰσόδον δύο ἄλλα οἰκοδομήματα, διάφορα πρὸς ἄλληλα κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα. Καὶ τὸ μὲν μεγαλιέτερον αὐτῶν, τὸ πρὸς βορρᾶν κείμενον, ἦτο ἡ λεγομένη Πινακοθήκη, ἣν ὁ περιώνυμος ἐκ Θάσου ζωγράφος Πολύγνωτος εἶχε διακοσμήσει ἤδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος διὰ λαμπρῶν ζωγραφειῶν. Διὰ δὲ τοῦ πρὸς νότον μικροτέρου κτιρίου ἐγένετο ἡ διάβασις πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ ἐπιπέδου τῆς Ἀκροπόλεως ἀποτελειωθέντα χαριέστα ναῖσκον τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης.

Θαυμάσιον ἦτο τὸ θέαμα ὅπερ παρουσιάζετο εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν Προπυλαίων εἰσερχομένου εἰς τὸ ἑσωτερικὸν τῆς

ΤΑ ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Ἀκροπόλεως, ὅτι μάλιστα μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπεπερατώθη καὶ τὸ Ἐρέχθειον. Ὑψηλὴ ὑπερέειχεν ἡ κολοσσιακὰ χαλκῆ Πρόμαχος Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου· μεγαλοπρεπῆς ὕψους ὁ Παρθενών μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Παρθένου, περικαλλῆς τὸ Ἐρέχθειον, ἐπιχαρὶς ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, καλλιτεχνικὴ ἡ Πινακοθήκη. Πληθὺς ἄλλων ἱερῶν καὶ βωμῶν, ἀναθημάτων καὶ ἀγαλμάτων συνειπλήρουν τὸ ἄφθιτον μεγαλιέον καὶ τὴν ἀλησμόνητον χάριν τοῦ μεγάλου ἱεροῦ τῆς τύχης.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΧΑΙΟΤΗΤΑ.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τῶν ἀθάνατων καλλιτεχνήματα δι' ὧν ἐκοσμήθη ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Περικλέους. Ἔργα, κινήσαντα τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων καὶ τὰ ὅποια ἐμελλον νὰ ὑψώσωσι μετεώρους τοὺς θαυμαστάς τοῦ καλοῦ διὰ πάντων τῶν αἰώνων, συντελέσθησαν ἐν τῷ χρόνῳ ἐλαχίστῳ, ἐν τῷ ἐπιπέδῳ ἀπιστεῦτως ὀλίγῳ. Πέντε μόνον ἔτη (437—432 π. Χ.) ἤρκεσαν ὅπως περατωθῇ ἡ οἰκοδομὴ τῶν Προπυλαίων. Δεκαεὶς δ' ἔτη τὸ πολὺ (448—432 π. Χ.) ἐχρειάσθησαν ὅπως συντελεσθῇ ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης καὶ ὁ Παρθενῶν, ὅπως γένησιν ἰσογκαίαι ἐν τῷ Ἐρεχθίδῳ, καὶ πλὴν τούτων κτισθῶσιν ἐν τῇ κάτω πόλει τὸ Λύκειον καὶ τὸ Ὠδεῖον καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἀττικῇ οἱ ναοὶ τῆς Ἐλευσίνος, τοῦ Σουνίου, τοῦ Ῥαμνοῦντος.

Διὰ τῶν ἀμιμῶτων ἐκείνων δημοσυρηγμάτων τῆς αἰτιατρικῆς τέχνης, τὰ ὅποια, καίπερ πεπλασμένα διὰ τὴν αἰωνιότητα, ἐγεννήθησαν ὡσεὶ διὰ μαγικῆς βλάβδου ἐν τῇ βραχεῖᾳ περιόδῳ ὀλίγων ἔτων, αἱ Ἀθηναὶ ἐκοσμήθησαν οὕτως, ὥστε ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς νὰ θεωροῦνται ἄξιοι νὰ δεσπόζωσιν οὐ μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἄλλων λαῶν. Μετὰ συγκινήσεως ἐπάκουον οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἕνοι τὴν ἀττικὴν γῆν, καὶ μετὰ θαυμασμοῦ ἀνεχώρουν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ Ἀθηναὶ γίνονται οὐ μόνον τὸ προσηκουητέριον παντὸς ἔραστοῦ τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ φαικνὴ ἐστία ἢ ἐκτεμπύουσα τὰς ζωογόνους τῆς τέχνης ἀκτίνας ἐπ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἐντεῦθεν ἰκινῶν ὁ Ἰατίνος, τοῦ Παρθενῶνος ὁ ὑψιπέτης οἰκοδόμος, μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ὅπως κτίσῃ χάριν τῶν Φιγαλείων ἐπὶ τοῦ ἐν ταῖς καταρύτοις Βάσσης ὀροπεδίου τὸν ναὸν τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος. Εἰς τὸν Φειδίαν ἀναθέτουσι τὴν κατασκευὴν πολυδαπάνων καὶ περικαλλῶν ἔργων οἱ Πλατταεῖς, οἱ Λήμιοι, οἱ Δελφοὶ, καὶ αὐτὸν τέλος καλοῦσιν οἱ Ἥλιοι, ὅπως πλάσῃ τὸν ἀθάνατον ἐκείνον χρυσιλεφάντινον Δία, ὅστις ἐμελλε νὰ κοσμήσῃ τὸν συντελεσθέντα ναὸν τοῦ μεγάλου θεοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ. Τὸ διονυσιακὸν θέατρον τῶν Ἀθηνῶν γίνεταί τὸ πρότυπον ὁμῶν κτιρίων πολλοῦ τοῦ Ἑλλάδος, ὡν ἀξιολογώτατον διὰ τὴν ἄρμονικαν καὶ τὸ κάλλος τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἔργον τοῦ Πολυκλείτου ἐκείνου, ὅστις, συμμαθητὴς ὑπάρξας τοῦ Φειδίου, διεκρίθη ὡς ἥττον αὐτοῦ ἐν τῇ γλυπτικῇ, καὶ ἔπλασε διὰ τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἄργους ἐξιοθαύμαστον κολοσσιαίαν Ἥραν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος. Ἡ τέχνη τῆς Σικυῶνος καὶ τῆς Κορίνθου ἀναλαμβάνει νέαν ζωὴν. Οἱ Δελφοὶ καὶ ἡ Ὀλυμπία κοσμοῦνται διὰ νέων καὶ τεχνημάτων. Αἱ ἑορταὶ καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων γίνονται πανηγυρικώτεροι ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις

τῆς ἀναθαλλούσης τέχνης. Τέλος ἡ Ἑλλάς ὅλη ἐρχεται νὰ λάβῃ τὴν πύρ-
 τῆς τέχνης ἀπὸ τῆς ἀσβέστου καλλιτεχνικῆς ἐστίας ἣν ἀνῆλθεν ἐν μέσσοις
 Ἀθηναίσι ὁ μέγας υἱὸς τοῦ Ξυνοπίκου.

ε'

Τὸ δράμα ἐν Ἀθήναισι.

Καὶ ἡρσιπρωμένα, παρ' ὅλας τὰς ἀκρωτηριάσεις καὶ βεβήλωσεις ἃς
 ὑπέστησαν διὰ τῶν αἰώνων, ἐξεγείρουσι τὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργή-
 ματα τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη τὸν θαυμα-
 σμόν. Ἀλλ' ὅπως ἐννοήσομεν τὸ ἀκατακίητον γόητρον, ὅπερ ἐξήσκειον
 ἐπὶ τὸν θεατὴν ἐν αὐτοῖς ἐκείναις τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἐπλάσθησαν,
 δεῖον νὰ φαντασθῶμεν αὐτὰ ἀπαστραπτόντα ἐκ τῆς νεότητος καὶ τοῦ
 κάλλους, νὰ κατοικήσωμεν αὐτὰ διὰ τοῦ λατρεύοντος λαοῦ καὶ τῶν τι-
 θυσίας ἐπιτελούντων ιερῶν, διὰ τῶν ἀγόντων τὴν πομπὴν τῶν Πανα-
 θηναίων καὶ τοῦ παρακολουθοῦντος πλήθους πολιτῶν, μετοίκων καὶ ξέ-
 νων. Πρέπει γὰρ πληρωθῆσαι τὰ γυμνάσια νέων ἀσκούντων τὸ ὄρατον
 αὐτῶν γυμνῶν σώμα καὶ ἀνδρῶν θεαμαζόντων αὐτοῖς καὶ διαλεγόμε-
 νων, νάνιδουθῆ διὰ τῆς φαντασίας τὸ παντελῶς ἐκλιπὸν Ἰλδοῖον καὶ
 νάκουσθῶσιν ἐντὸς τῶν ἡγερῶν αὐτοῦ τοίχων τὰ ἄσπρα, ὁ αὐλὸς καὶ
 ἡ κιθάρα, νὰ πλημμυρῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ κινὰ ἐδῶμα τοῦ διονυ-
 σιακοῦ θεάτρου καὶ νάκουσθῶσιν ἀπὸ τῆς κατεστραμμένης αὐτοῦ σκη-
 νῆς τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους, αἱ κωμῳδίαι τοῦ
 Κράτητος καὶ τοῦ Κρατίου, ὅπως αἰσθανθῶμεν πλήρη τὴν ζωὴν τοῦ
 ἀθανάτου ἐκείνου αἰῶνος.

Ὅτι ἐκαλλιτέγησαν ἐν λίθῳ καὶ χαλκῷ, ἐν χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντι,
 διὰ τῆς σιλῆς καὶ διὰ τοῦ χρωστήρος ὁ Φειδίας καὶ ὁ Ἰκτίνοσ, ὁ
 Καλλικράτης καὶ ὁ Μνησικλῆς, ὁ Ἀγοράκριτος καὶ ὁ Ἀλκαμένης, ὁ
 Πολύγνωτος καὶ ὁ Πάναινος οἰονεὶ ἐξηγεῖται καὶ συμπληροῦται ἀναγ-
 καίως δι' ἐκείνων τῶν ἔργων ἅτινα ἐποίησαν, χειραγωγούμενοι ὑπὸ τῆς
 μούσης, οἱ σύγχενοι τραγικοὶ καὶ κωμικοὶ ποιηταὶ τῶν Ἀθηναίων.

Ἐκ τοῦ περὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ Βάχχου ἐνθουσιασμοῦ, ἐκ τῶν χορικῶν
 διθυράμβων τῶν συνδεδεμένων πρὸς τὴν ἐξόμνησιν τῶν παθῶν τοῦ Διο-
 νύσου ἐγεννήθη κατ' ὀλίγον τὸ δράμα. Ὑπὸ τὰς μουσολήπτους ἱμπνεύ-
 σεις ποιητῶν οἰοὶ ὁ Ἀρίων καὶ Λᾶσος ὁ Ἐρμιονεὺς, ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ

Σιμωνίδης, ὁ διθύραμβος οὐ μόνον εἶχεν ἀποβῆ ἢ πανηγυρικωτάτη ἐκδήλωσις τοῦ λυρισμοῦ καὶ τῆς χορωδίας, ἀλλὰ καὶ εἶχεν ὑπερακοντίσει ἤδη κατ' ὀλίγον τὰ ὅρια τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Ἐν ᾧ κατ' ἀρχάς ὁ χορὸς περιωρίζετο νὰ ᾄδῃ ἐν ἐνθουσιασμῷ καὶ συγκινήσει τὰς τύχας τοῦ Διονύσου, τὰς πλάνας αὐτοῦ καὶ τὰς διώξεις, τὰ πάθη καὶ τὰς νίκας, ἔπειτα προσετέθη εἰς τὰ χορικά ἄσματα ἐναλλάξ ἢ ὑπὸ τῶν χορηγῶν γινομένη ἐν ἐπικῇ διηγήσει ἐξαγγελία. Οὕτω δὲ συνηνώθη τὸ λυρικὸν τῆς ποιήσεως εἶδος μετὰ τοῦ ἐπικοῦ, καὶ τὸ ὅλον ἐποικίλθη διὰ τῆς μιμητικῆς δράσεως καὶ τῆς προσφόρου ἐκλογῆς τῶν καταλλήλων ἐνδυμάτων. Ἀκόμη δὲ περισσότερον ηὐρύνθη ὁ κύκλος τῶν διθύραμβικῶν χορικῶν ἁσμάτων, ὅτε ἡ ὕλη αὐτῶν δὲν ἐλαμβάνετο μόνον ἐκ τῶν παθῶν τοῦ Διονύσου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων θεμάτων, θυναμένων νὰ συγκινήσωσιν ὄχι ὀλιγώτερον τῶν τυχῶν τοῦ θεοῦ τούτου.

Οὕτως ἐγεννήθη νέον εἶδος ποιήσεως, ἀνάμικτον ἐκ τῆς λύρας καὶ τοῦ ἔπους, τὸ δράμα, ὅπερ ἐμελλε νάναπτυχθῆ κυρίως ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἐκεῖ νάνελλθῆ εἰς τὴν ὑψίστην περιωπῆν.

Ἐν ἐνὶ τῶν ἀγροτικῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, ἐν τῇ Ἰκαρίᾳ, ἐγεννήθη ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἐν ἔτει 536 π. Χ., εἰσαγαγὼν τὸν πρῶτον ὑποκριτὴν, ἔδωκεν εἰς τοὺς διθύραμβικούς χοροὺς τὸν τύπον τοῦ δράματος. Ὁ ἀνὴρ αὗτος ἦτο ὁ Θέσπις. Ἀλλὰ τὸ δράμα τοῦ Θέσπιδος ἦτο ἀκόμη πολὺ διάφορον τοῦ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καθότι ἐν αὐτῷ ἐπεκράτει τὸ λυρικὸν μέρος τοῦ δραματικοῦ. Ἀλλ' οὐχ ἦττον διὰ τῆς προσθήκης ἐνὸς ὑποκριτοῦ, διαλεγόμενου πρὸς τὸν χορὸν, προεβιάσθη σπουδαίως ἡ δραματικὴ πρᾶξις, ἥτις δὲν ἤργησε νὰ χρειασθῆ κατόπιν καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον ὑποκριτὴν, διὰ τῆς προσθήκης τῶν ὁποίων ἐμετριάσθη ἐπαισθητῶς ἡ ἐπικράτησις τοῦ λυρικοῦ χαρακτῆρος.

Διὰ δὲ τοῦ Πρατίνα ἐχωρίσθη ἡ σεμνὴ καὶ μεγαλήγορος τραγωδία ἀπὸ τοῦ σατυρικοῦ δράματος, ὅπερ διετήρησε τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα τῆς παλαιᾶς ἀγροτικῆς ἀφελείας καὶ τὸν χορὸν τῶν ἀγροίκων καὶ ἀκολάστων Σατύρων, τῶν συντρόφων τοῦ Διονύσου.

Ὁ χωρισμὸς τοῦ σατυρικοῦ δράματος οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ περιβληθῆ ἡ τραγωδία σεμνότητα καὶ ὕψος, ἀρυσθῆναι τὴν ὕλην αὐτῆς ἐκ τῶν μύθων καὶ αναπλάσσειν τοὺς ἥρωας τῶν παλαιῶν χρόνων, τῶν ὁποίων ἀναπαρίστανε το ἦθος καὶ πάθος καὶ ἀπεμιμειτῶ τὴν ἐξωτερικὴν περιβολὴν καὶ ἀνεθημιούργει καὶ αὐτὴν τὴν ὕψιν διὰ καταλλήλων ἐξ ὀλίγων προσωπειῶν, ἀποκρυπτόντων εἰς τοὺς θεατὰς τὸ πρόσω-

πον του γνωστού υποκριτού και υποκαθιστώντων εις αυτό μορφήν ἐνέχουσαν τους χαρακτήρας των προσώπων του δράματος.

Ἡ ὀσημέραι ἀναπτυσσομένη και τελειομένη τραγική ποιησις των Ἀθηναίων δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ζινη πρὸς τὰς μεγάλας συγκινήσεις του κατὰ των βαρβάρων ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Διὰ τολμηροῦ ἀλματος μετέγαγεν ὁ Φρύνιχος τους θεατάς ἀπὸ των ἠρωικῶν χρόνων εις τὰς πολυώδυνους ἡμέρας τῆς ἀλώσεως τῆς Μιλήτου ὑπὸ των Περσῶν, συγκινήσας αὐτούς μέχρι δακρύων, ἀλλὰ και τιμωρηθεὶς διὰ τὴν ὀδυνηρὰν εις τους Ἀθηναίους ἀνάμνησιν τῆς συμφορᾶς πόλεως ἣν ἐθεώρουν ἀποικον των Ἀθηνῶν. Ὅτε δὲ ἡ γείτων Σαλαμίς ἐδοξάσθη διὰ τῆς ἥττης του μεγάλου βασιλέως, ἤκουσεν ὁ λαὸς των Ἀθηνῶν ἐν ταῖς Φοινίσσαις του Φρυνίχου τὴν ἀπήχησιν των γῶν ὡς ἀνεπέμφαν αἱ γυναῖκες των Φοινικῶν ἐπὶ τῇ ἀπώλειᾳ των πατέρων και ἀδελφῶν ἐν τοῖς ὕδασι τῆς ἰερᾶς Σαλαμίνας.

ΤΡΑΓΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ

Ἄλλ' αἴφνης ὡσεὶ ἄλλος, νέος κόσμος ἠνεώχθη πρὸ των ἐκπεπλεγμένων ὀμμάτων των Ἀθηναίων, ὅτε τῷ 472 π. Χ. εἶδον ἐν τῷ θεάτρῳ ἐξυμνουμένης δι' ἄλλου δράματος τὰς ἑλληνικὰς νίκας, λαμπρονομένην δι' ἄλλης γλώσσης τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς Σαλαμίνας.

Τὸ δράμα ἔφερεν ἐπιγραφὴν Πέρσαι, και ποιητὴς ἦτο ὁ ἐξ Ἐλευσίνος υἱὸς του Εὐφορίωνος, ὁ Αἰσχύλος, ὃν ἤδη ἀπὸ των χρόνων του Πρατίνα ἐγνώριζον οἱ Ἀθηναῖοι ὡς τραγικὸν ποιητὴν. Ἐπὶ ἡμῶν περίπου αἰῶνα, ἕως ἀπέθανε σχεδὸν ἐβδομηκοντούτης ἐν Γέλας τῆς Σικελίας, ἐδίδαξε τους Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς σκηῆς ὁ ποιητὴς των Περσῶν. Οὐδεὶς ἴσως των Ἀθηναίων ἠδύνατο και ἰδικαιοῦτο νὰ ὑμνήσῃ τὰνδραγαθήματα του ἐθνικοῦ ἀγῶνος μεγαλειότερον του Αἰσχύλου, ὅστις, ἀνὴρ ἤδη ὢν κατὰ τὰς πλήρεις συγκινήσεις ἐκείνας ἡμέρας, ἐφόρει ἐπὶ τῆς πατρίδος τὴν πανοπλίαν και εἶδε πίπτοντα κατὰμαχμένον και ἄχειρα τὸν ἀδελφὸν Κυνέγειρον ἐν Μαραθῶνι. Ἄλλὰ και οὐδεὶς ἄλλος

ὡς αὐτὸς, φέρων τὴν θεῖαν σφραγίδα τῶν Μουσῶν, καίπερ μὴ τυφλω-
 των πρὸς τὴν νέαν δόξαν, τὰς νέας ιδέας, τὴν νέαν πίστιν τῆς ἐκ τῆς
 τέφρας καὶ τῶν ἐρειπίων ἀναπλασθησάσης πόλεως, ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκη
 καὶ τὸ καθήκον νὰ συμβιδίῃ πρὸς τὸν νέον τοῦτον κόσμον τῶν
 Ἀθηναίων τῆς μεγάλης ἡγεμονίας τὸν παλαιὸν κόσμον τῶν Ἀθηναίων
 τῶν τυραννοκτόνων καὶ Μαραθωνομάχων. Ἡ ποίησις αὐτοῦ ἔχει τὸν
 ὄγκον τῶν παρῶν κίονων τοῦ Ἐκκτομπέδου τῶν Παιιστρατιδῶν. Ἡ
 ἐμπνευσις αὐτοῦ ἔχει τι τὸ ἀρειμαῖον καὶ φιλοπόλεμον, οἷον ἀπετυπώθη
 ἐν τοῖς Πέρσαις, ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι. Ἡ λέ-
 ξις αὐτοῦ εἶνε ὑψηλὴ καὶ τολμηρὰ, μεγαλορρήμων καὶ νευρώδης. Οἱ
 θεοὶ αὐτοῦ, πρὸς οὓς δευκνύει πίστιν ἰδραϊκὴν καὶ διαπρεπῆ, δὲν εἶνε
 ἄκαμπτοι καὶ ἄδικοι, ἀλλὰ συνενόουνσι τὸ δίκαιον μετὰ τῆς ἰσχύος, ὡς
 ἐμφαίνει ἡ τριλογία τοῦ Ησαμηθέως καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τῆς Ὀρυστιίας. Τὸ
 ἦθος τοῦ ποιητοῦ εἶνε σεμνόν, καὶ τὸ δίκαιον αὐτοῦ εἶνε τὸ τῶν ἐντίμων
 ἀνδρῶν τῶν ἀποστεργοντων ἐπ' ἴσους τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν δεσποτείαν,
 τῶν σεβομένων τοῖς παλαιούσι τῆς πόλεως θεομοῦς, τῶν ἀγαπῶντων
 καὶ θαυμαζόντων τοὺς πολίτας ἐκείνους, αἵτινες δὲν θέλουσι νὰ φαινών-
 ται μόνον δίκαιοι, ἀλλὰ καὶ εἶνε ἀληθῶς τοιοῦτοι. Διὰ τοῦτο ὁ Αἰσχύ-
 λος ἦτο φίλος καὶ θαυμαστής τοῦ Ἀριστιδείου, ὡς ἀπεδείξεν ἐν τοῖς
 Πέρσαις καὶ τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας· διὰ τοῦτο, ὅτε ἐμελειζέτο ὁ περιο-
 ρισμὸς τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐρρηξεν ἐν ταῖς Εὐμενίσι
 κραυγὴν πόνου ὑπὲρ τοῦ ὑπὸ κερδῶν ἀθίκτου τούτου δικαστηρίου, τοῦ
 ἐργηγορότος φρουρηματος τῆς ἀττικῆς γῆς. Ἄλλ' οἱ καιροὶ ἐσπευδον,
 ἐν δὲ τῇ μακρᾷ περιόδῳ τῆς δραματουργίας αὐτοῦ ὁ Ἐλευσίνιος τρα-
 γικὸς κατήντησεν ἀνὴρ τοῦ παλαιοῦ κόμματος, ἐν ᾧ τὰ πάντα μετε-
 βάλλοντο περὶ αὐτόν. Νεώτεροι ποιηταὶ ἤρπασαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ
 τὸν στέφανον τῆς νίκης, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔκπυσαν νὰ διδάσκωσι
 τὰ δράματά του καὶ μετὰ τὸν ἐν τῇ ξενίᾳ θάνατόν του, προσγράφοντες
 τὸν στέφανον εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ.

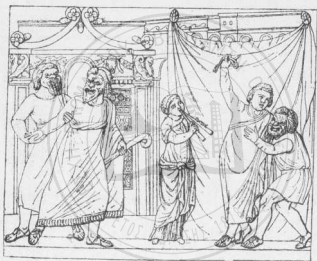
Ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Κίμωνος καὶ τῶν συστρατῆγων αὐτοῦ, ἐπιστρε-
 φόντων τῷ 468 π. Χ. ἐκ τῆς Σκύρου, ἔλαβε τοῦ Σοφίλλου ὁ νεαρὸς
 υἱός, ὁ ἐκ τοῦ χαρίεντος Κολωνοῦ καταγόμενος Σοφοκλῆς τὸν πρῶτον
 στέφανον, νικήσας διὰ τοῦ Τριπτολέμου τὸν γηραιὸν Αἰσχύλον. Ὁ Σο-
 φοκλῆς δὲν συμμετέσχεν ὡς ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ ἀνταγωνιστὴς τῆς
 πάλης τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων, ἀλλὰ μόνον τῆς ἐπινοικίου χαρᾶς. Ὁ Αἰ-
 σχύλος, ἀγωνισθεὶς ἐν αὐτοῖς πᾶσι, διετήρησεν ἐν τοῖς δράμασιν

αὐτοῦ τὸ νευρῶδες ὕψος τῶν Περσοκτόνων. Ὁ δὲ Σοφοκλῆς, μὲ τὴν λύραν ἀνὰ χεῖρας παιανίσας ἐφηθός περὶ τὸ τρόπαιον τὸ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῆς Σαλαμῖνος, ἀνῆκεν εἰς ἐποχὴν φέρουσαν ἕλκρον χαρακτήρα, καὶ ἐκπροσωπεῖ τοὺς χρόνους ἐκείνους καθ' οὓς οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὴν Περικλέα ἰδρυσαν ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς ἰσχύος τὴν πολιτείαν τοῦ κλέους. Ἐκεῖνο τὸ ὅποσον ἐπιζήτησαν καὶ ἐπέτυχον αἱ εὐκαστικαὶ τέχναι ἐπὶ Περικλέους, μελετήσασαι τοὺς νόμους τῆς φύσεως τῆς ὕλης ἢν μετεχειρίζοντο πρὸς ἔκφρασιν τῶν καλλιτεχνικῶν ἰδεῶν, τοῦτ' αὐτὸ ἐπραξε καὶ ὁ Σοφοκλῆς, μελετήσας κατὰ βάθος τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ ἧς ἀπορρέει πᾶσα δράσις, καὶ εἰκονίσας ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ ὡς ἀληθῆς ἀριστοτέχνης τὴν ἐσωτερικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ κειρωμένα ἐλατήρια τῆς ψυχῆς τῆς ἀνθρωπίνης.

Ὁ Σοφοκλῆς, εἰσαγαγὼν καὶ τρίτον ὑποκρίτην εἰς τὸ δράμα ἀντὶ τῶν δύο οὓς εἶχεν ὁ Αἰσχύλος καὶ καταστήσας χαλαρότερον τὸν ἐσωτερικὸν σύνδεσμον τῆς τριλογίας, ἦτοι τῶν τριῶν τραγωιδιῶν, αἰτίνας μὴ ἐνὸς σατυρικοῦ δράματος ἐδιδάσκοντο διὰ μιᾶς κατὰ τὰς ἐρωτάς τοῦ Διονύσου, ἔδωκε μεγαλύτεραν αὐτοτέλειαν εἰς τὰς δραματικὰς ὑποθέσεις καὶ περισσοτέραν κίνησιν εἰς τὴν δράσιν. Οὕτως ἠδυνήθη να ἐπιληφθῆ μεγάλων ἠθικῶν καὶ ψυχικῶν προβλημάτων, τῶν ὁποῖων βάσις ὑπῆρξαν οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεγόμενοι μῦθοι. Ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ δράσει τῶν ἡρώων αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σφοδροτάτῃ ζήλῃ τῶν παθῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συγκρούσει τῶν κινήματων ἐνυπάρχει τι τὸ γλυκὺ καὶ μαλακόν, ἐμφωλεῖ τις ἄρμονία καὶ λεπτότης. Εἴτε ἡ ἀντίθεσις τῶν πολιτικῶν νόμων πρὸς τὰ οἰκογενειακά καθήκοντα εἴνε τὸ θέμα αὐτοῦ, ὡς ἐν τῇ Ἀντιγόῃ, εἴτε τὴν τιμωρικὴν τῶν φονεῶν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐξικονίζει, ὡς ἐν τῇ Ἠλέκτρῃ, εἴτε τὸν ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης ἐρωτικῆς μερίμνης τῆς Διανειράς ἐπερχόμενον θάνατον τοῦ Ἡρακλείους παριστάνει, εἴτε τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀνοσιουργημάτων τοῦ οἴκου τοῦ Λαίου περιγράφει ἐν τῷ Οἰδίποδι τυράννῳ, εἴτε τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ ὑπ' ὀργῆς ὑπέρφρονος συνταραχθέντος τῆς φρενὸς Λίκντος ἀναβιδάζει εἰς τὴν σκηνὴν, εἴτε τὴν ἐκ τῆς Ἀθήνου εἰς τὴν Τροίαν ἐπάνοδον τοῦ κατὰ τῶν Ἀχαιῶν ὀργισμένου καὶ ὑπὸ σωματικῶν ἀλγηδόνων ταλαιπωρουμένου Φιλοκτήτου παρασκευάζει, εἴτε τέλος ἀναπλάσσει τὰς τελευταίας ὁδύνας καὶ τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ, πανταχῶ καὶ ἐν τῇ διαγραφῇ τῶν χαρακτήρων καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν στίχων καὶ ἐν τῇ ποιήσει τῶν ᾠσμάτων τοῦ χοροῦ ὑπάρχει βάσις ἠθικὴ καὶ

γλυκύτης καὶ πραότητος. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀδρότητα καὶ τὸν ὄγκον τῆς αἰσχυλείου μεγαληγορίας ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Σοφοκλέους μεγαλοπρεπὲς καὶ ἡρεμαῖον κάλλος, ὅμοιον πρὸς τὸ κάλλος τὸ ὅποιον ἐπιπνέει ἐπὶ τοῦ Περσενῶνος καὶ τῶν ἄλλων κτιρίων τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ τραγωδία διὰ τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους ἔβαιναν εἰς τὴν τελείωσιν αὐτῆς, καὶ παρεσκευάζετο ὡς ἀντιπρόσωπος νέων ἰδεῶν καὶ νέων χρόνων ὁ Εὐριπίδης, παραλλήλως πρὸς αὐτὴν εἶχε μορφωθῆ ἔκ τῆς εὐθυμίας καὶ ἀκολασίας τῶν βακχικῶν ἐαρτῶν, ἔκ τῶν διονυσιακῶν κώμων καὶ ᾠδῶν ἢ κωμωδία. Ἡ δίδυμος αὐτῆ ἀδελφὴ τῆς τρα-

ΚΩΜΙΚΗ ΣΚΗΝΗ
ΑΝΑΓΑΓΦΟΝ ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ

γωδίας, καίπερ γεννηθεῖσα καὶ λαβοῦσα τὴν πρώτην ἐπίδοσιν ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν Μεγάραις, καὶ ἔκ τῆς Μεγαρίδος ἔπειτα διὰ τοῦ Σουσαρίωνος εἰσκομισθεῖσα εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐν Ἀθῆναις κυρίως ἀνεπτύχθη καὶ ἤκμασε κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν ἐν μὲν τῷ θεάτρῳ ἐστεφάνωνεν ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς τὸν Φρόνιγον καὶ τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλέα καὶ τὸν Εὐριπίδην, τὴν δὲ πόλιν κατεκόσμη ἡ περὶ τὸν Φειδίαν πλειὰς τῶν καλλιτεχνῶν, περὶ δὲ τὸν Περικλέα συνωθοῦντο ὡς πνευματικοὶ αὐτοῦ ἀδελφοὶ οἱ φιλόσοφοι καὶ ἱστορικοί, οἱ μοι-

σικοί και άστρονόμοι, οί ιάτροί και άριστοτέχναι, οτινες έμελλον να δοξάσωσιν έαυτούς και τās 'Αθήνας.

'Η φιλόγελος μήτηρ του σώμματος και τής λοιδορίας εύρεν έν τῷ ελευθέρῳ τῶν 'Αθηναῶν πολιτεύματι άφορμήν και ὕλην, ὅπως άποκαλύψη τὸν πέπλον τὸν περισκέποντα τās κοινωνικὰς και πολιτικὰς άσχημίας, ὅπως έπιρρίψη τὰ βέλη αὐτῆς κατά τής κακίας και μωρίας ανθρώπων ώρισμένων, κατά τῶν έλαττωμάτων τάξεων ὀλοκλήρων τῶν πολιτῶν. Οὕτως ἡ κωμῳδία εἰσήκει μὲν γενικὸν και δημόσιον έλεγχον τής κοινωνίας και τής πολιτείας και εἰδίδασκε τὰ πλήθη, αλλά, και ὅτε άκόμη περιενεδύθη τὸν εἰζωτερικὸν ὀργανισμόν τής τραγωδίας, διετήρησεν ὡς εἰς αὐτῆς τής φύσεως τῆς τὴν σκαιότητα και αὐθάδειαν τῶν άγροτικῶν ὀργανισμῶν εἰς ὧν προσήλθεν. Ἰδίως δὲ ὑπῆρξε τολμηρὰ και ακάθεκτος πρὶν ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους τῆς ὑψίστης αὐτῆς και λεπτοτάτης διαμωρφώσεως διὰ τοῦ 'Αριστοφάνους. Οί κωμικοί οὗτοι ποιηταί, ὧν έπιφανέστατος ὑπῆρξεν ἐπὶ Περικλέους ὁ Κρατῖνος, έπεζήτουν τὸ γελοῖον μετὰ τραχύτητος και πικρίας, μετ' ελευθερίας χωρούσης μέχρις άτασθαλίας έν τῇ έκφυλισει τοῦ πολιτικοῦ βίου και έν τῇ λοιδορίᾳ τῶν έπιφανῶν πολιτῶν, οὕτως ὡστε και νόμος κατ' ανάγκην εἰσηρίσθη, δι' οὗ άπηγορεύθη τὸ ὀνομαστί κωμῳδεῖν. 'Αλλ' ὁ μὲν νόμος ὑπῆρξε πρόσκαιρος, οί δὲ κωμῳδοποιοί έπέδῳθησαν και πάλιν εἰς τὴν προτέραν τής μούσης αὐτῶν άκολασίαν.

Τοιαύτη οὖσα ἡ άττικῆ κωμῳδία ἤκιστα πάντων εἰρείσθη τοῦ Περικλέους. Αὐστηρὰ και άνοικτέμων εἰσώρευσε τās εἰρωνείας αὐτῆς και τὰ σώμματα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εκείνου τοῦ άνδρός, ὃν αὐτῆ εἰσείνη εἰχάλεσεν 'Ολύμπιον, οἰονεὶ αισθανομένη, ὅτι αὐτὸς έκράτει ὡς άλλος τις ὕπατος τῶν οὐρανιαῶνων ἀπὸ χρυσοῦ νήματος τὴν τύχην τῶν 'Αθηναῶν, και ὅτι αὐτοῦ εἰλείποντος έμελλε νὰ καταρρεύσῃ τὸ μεγαλεῖον εκείνο και ἡ αἰγλη δι' ὧν περιεβαλε τās 'Αθήνας και νὰ ταπεινωθῇ ἡ πόλις τής Παλλάδος χωρὶς νὰ μαδηθῇ ὁ στέφανος τής αἰωνίας νεότητος δι' οὗ εἰκόσμησε τὸ περιηλημένον αὐτοῦ ἄστν ὁ Περικλῆς.

ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΕΝ ΤΩΙ ΠΡΩΤΩΙ ΤΟΜΩΙ
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Α' ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝ ΤΩΙ ΚΕΙΜΕΝΩΙ

Ταίναρον..... σελ.	5	μη εν τω μουσειω του βα- τικανου..... σελ.	77
Ναός της Σουριάδος Ἀθηνῶν..	7	Ἡρα κολοσσαία προτομή εν τῷ μεγάρῳ Δουδοβίλι της	
Ὁ Ταύγετος ἀπὸ της κοιλάδος της Σπάρτης.....	8	Ῥώμης.....	78
Ἡ Ἴδη ἐν Κρήτῃ.....	9	Ἀρης ἀρχαίον ἀγάλμα εν τῷ αὐτῷ μεγάρῳ.....	79
Προσωποποιία τοῦ Ἀχιλλέου ἐπι- νομισματος τῶν Ἀκαρνανῶν. <i>Mionnet Suppl. III. πίν. XIV, ἀρ. 4.</i>	12	Ἀθηνῶ ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου (ω- γγραφηθέντος ὑπὸ Ἀνδοκί- δου, εν τῷ μουσειῷ τοῦ Ἡερολίτου, Gerhard Trink- schalen und Gefasse πίν. XIX, XX.....	80
Ἀθίνας πέλκευ εὐρέσεις ἐν Ἐλ- ιάδι.....	20	Ποσειδῶν ἐπὶ ἀρχαίου κορινθια- κοῦ πινακίου. 1. Δραγάτης ἐν Παρρασσῶν τομ. Ε' πίν. Γ' εἰκ. 2.....	81
Πελασγικὸν τεῖχος.....	30	Κυπρία Ἀρροδίτη ἐξ ὀπίτης γῆς εν τῷ μουσειῷ τοῦ Ἡε- ρολίτου. Roscher Lexicon der Mythologie σ. 407... ..	82
Ἐσωτερικὸν τοῦ ἐπὶ της Ὀχης ναοῦ.....	31	Ἀρροδίτη ἐκ Μυκητῶν ἐπὶ χρυ- σοῦ ἐλάσματος εν τῇ συλ- λογῇ τῇ εν τῷ Πολυτε- χνεῖῳ Ἀθηνῶν. Schliemann <i>Mycenes σ. 260 ἀρ. 267.</i> ..	82
Ἐσωτερικὸν τοῦ ἐπὶ της Ὀχης ναοῦ.....	32	Μονομαχία δύο ἡρώων ἐπὶ ἀρ- χαίου ἀγγείου εν Ῥώμῃ. <i>Micali Ant. monum. πίν. LXXVIII.</i>	85
Ἀγάλμα της Νιόβης εὐρέθην τῷ 1583 εν Ῥώμῃ καὶ κείμενον ἀπὸ τοῦ 1794 εν τῷ μουσειῷ της Φλω- ρεντίας.....	41	Ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα ἐκ Τροίας ἐκλογῆ ἐκ τῶν συγγραφῶν τοῦ Schliemann.....	93
Λαίενοι τόφοι ἐν Νύμφαις της Λυκίας.....	42	Στοιὰ τῶν τεχνῶν της Τίρου- θος.....	94
Πορφυροῦχον κογγύλιον ἀκοπον καὶ διατετρακείμενον.....	47	Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λεγομένου θησαυροῦ τοῦ Ἀτρείας.....	97
Πυραμὶς παρὰ τὸ Ἄργος.....	55	Προσωπεῖον χρυσοῦν ἐκ Μυκητῶν εν τῇ συλλογῇ τῇ εν τῷ Πο- λυτεχνεῖῳ Ἀθηνῶν. Schlie- mann <i>Mycenes σ. 371.</i> ..	98
Ἡ ναυπηγία της Ἀργούς κατ' ἀρχαίον ἀνάγλυφον ἐξ ὀπίτης γῆς παρὰ τῷ Campana op. <i>in plast. 5.</i>	56	Πέταλα χρυσαῖ ἐκ Μυκητῶν αὐ- τόθα. Schliemann <i>Mycenes</i>	
Ἡ Μήδεια ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου. <i>Archäologische Zeitung 1846, πίν. 44.</i>	57		
Ἀγάλμα τοῦ Ἀσκόδοντος εὐρέ- θην τῷ 1506 εν Ῥώμῃ. vdr εν τῷ μουσειῷ τοῦ βα- τικανου.....	61		
Ὀμφρος ἀρχαία προτομή εν τῷ Sanssouci της παρὰ τὸ Βερολίτον Ποτσδάμης... ..	75		
Ζεὺς ὁ λεγόμενος τοῦ Ὀσπί- κοι ἐκ τοῦ τόπου της εὐ- ρέσεως, κολοσσαία προτε-			

σ. 246 ἀρ. 240 καὶ σ. 249 ἀρ. 246.....	σελ. 99	Κριμαία, ἦν ἐν τῷ μουσεῖῳ Πετροπούλου. <i>Compte rendu de la commission impér. archéol. de St Petersburg 1878—1879, πίν. IV.</i>	σελ. 206
Ξίφος χρυσοκόλλητον ἐκ Μυκηθῶν αὐτόθι. Ἄθ. Κομματουδης ἐν Ἀθηναίσι τόμ. 10, πίν. Α. 1.....	100	Ἀνακρίων ἀρχαῖον ἀγαλμᾶ ἐν τῷ μεγάρῳ Βαργέζι τῆς Ῥώμης.....	208
Κύπελλον χρυσοῦν ἐκ Μυκηθῶν αὐτόθι. Schliemann <i>Mycenes</i> σ. 315.....	101	Τιβέριππον ἐπὶ νομισματῶς τοῦ Ἰέρωνος.....	210
Λυκούργος ἀρχαία προτομή ἐν τῷ φαρνεσιῶν μουσεῖῳ. <i>Visconti Iconografia Greca πίν. VIII, 3</i>	108	Οἱ τυραννοκτόνοι ἐπὶ τετραδράχμου ἀθηναϊκοῦ.....	211
Ὀπίλιος Σπαρτιάτης, ἀρχαῖον χαλκῶν ἀγαλμάτων ἐκ Λακωνίας ἐν τῇ συλλογῇ τῆς ἀρχαιολογ. ἐταιρίας Ἀθηνῶν. <i>Mittheilungen 1878 πίν. I, ἀρ. 2.</i> Ἡ ἐπιγραφὴ πῦραγνωστία Κάριος ἀνέθηκε τῷ Μαλατιά.....	118	Οἱ τυραννοκτόνοι ἀθηναϊκὸν ἀνάγλυφον ἐπὶ ἰσουλίου ἦν ἐν τῇ <i>From Hall</i> τῆς Σκωτίας <i>Stackelberg Die Gräber der Hellenen</i> σ. 33.....	211
Πεντηκόντορος κατὰ ροϊνικικὸν σχέδιον, ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου. <i>Panofka Bilder des antiken Lebens</i>	139	Οἱ τυραννοκτόνοι, ἀγαλμα ἐν τῷ μουσεῖῳ Νεαπόλεως.....	212
Μέρος τριήρους ἐπὶ ἰσουλίου ἀναγλύφου ἐρεθθέντος παρὰ τὸ Ἐρέχθειον, ἦν ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ἀκροπόλεως. <i>Annak d. Inst. τόμ. XXXII, tav. d'agg. M 2</i>	140	Ἀθηναῖος ὀπίλιος ὁ κοινὸς λεγόμενος Μαραθωνομάχος, ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐρεθθὲν τῷ 1838 ἐν Βελαντιδέζῃ τῆς Ἀττικῆς, ἦν ἐν τῷ κεντρικῷ μουσεῖῳ Ἀθηνῶν.....	215
Θέσις τῶν ἱερῶν ἐν τῇ εἰρήρῃ. <i>Periandros, νεώτερα σύνθεσις ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαίας προτομῆς ἐν τῷ Βατικανῷ. Visconti πίν. IX</i>	143	Τὸ λεγόμενον βῆμα τῆς Πηνελόπης.....	219
Νόμισμα τῆς Κορίνθου.....	144	Νόμισμα τῆς Μυτιλήνης.....	231
Ἐρείπια τοῦ ἐν Νεμίᾳ ναοῦ τοῦ Διός.....	149	Ἡ Κρήνη ἀπὸ τῆς Ἰσθμολομῆνης.....	237
Ὁ ἐν Αἰγίνῃ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς.....	154	Νόμισμα τῆς Μιλήτου.....	246
Ἀθηναϊκὸν ἀγγεῖον ἐκ τῶν τοῦ Διπύλου ἐν τῇ συλλογῇ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας. <i>Monum. d. Instit. I, πίν. 40, I</i>	167	Ὁ ἐν Ἐρεσσῷ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος βασιτοῦ ἦτο—τὸ πάλαι.....	247
Ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ νότιον μέρος τῶν νέων Ἀθηνῶν.....	169	<i>Curtius, Ephesus</i>	247
Κρωδύλος Ἀθηναῖος ἐξήθευ ἐπὶ αὐτικῷ ἀναγλύφῳ ἐν ταῖς συλλογαῖς τῆς ἀρχαιολ. ἐταιρίας. <i>Archaiol. ἐφημερ. 1869, πίν. 72</i>	178	Θεία τοῦ Παύλου.....	256
Ἀθηναϊκὸν τετράδραχμον τῶν μεταγενεστέρων χρόνων.....	190	Νόμισμα τῶν Συρακουσῶν.....	258
Ἀρχαῖοι ἀμφορεῖς.....	205	Τὰ εἰρήπια τοῦ Σελίνουτος.....	260
Παναθηναϊκὸν ἀγγεῖον ἐν <i>Millingen uned. monum. πίν. I.</i>	205	Νόμισμα τοῦ Ἀκράγαντος.....	261
Ἀττικὸν παραπίεσμα εὐρεθὲν ἐν		Ἀρχαῖος χρυσοῦς στέφανος δάμνης εὐρεθὲς ἐν Κριμαίᾳ, ἦν ἐν τῷ μουσεῖῳ Πετροπούλου. <i>Antiquités du Bosphore Cimmérien πίν. IV, 3</i>	264
		Κυρία ἐπιγραφὴ ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ γραφῇ. <i>De Vogüé, Mélanges d'archéologie orientale πίν. IV, 6</i>	275
		Νόμισμα τῆς Κυρήνης μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ σαύρου.....	279
		Ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίτας ὁ Δ΄ ἐκοπέτω τὴν εὐρωσὶν τοῦ πύφου, εἰκὼν ἀρχαίου ἀγγείου ἐν τῷ νομισματικῷ μουσεῖῳ Παρισίων. <i>Monum. d. Instit. I, πίν. LXXVII</i>	280
		Σκύθα ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου ἀρ- χροῦ ἐκ Κριμαίας, ἦν ἐν τῷ μουσεῖῳ Πετροπούλου. <i>Antiquités du Bosphore Cimmérien πίν. XXXII, 2</i>	286

Κομώσις Δωριέως ἐρήθου, κε- ραλή Ἀπόλλωνος ἐξ Ὀλυμ- πίας ἐν τῷ μουσεῖῳ Ὀλυμ- πίας	σελ. 291	Δισκοβόλου ἀγάλμα ἐν Τρώῃ <i>Βατικανῶν</i>	σελ. 321
* Ἀγάλμα παρθένου νικησάσης ἐν τοῖς Ἑραιοῖς, ἀγάλμα ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βατικανῶν	291	* Ἀκοντιστῆς ἐπὶ χαλκοῦ δίσκου ἐξ Αἰγίνης ἐνθ' ἀν.	322
Δωριος ρυθμός	292	Πίνδαρος	324
Ἰώνιος ρυθμός	293	* Ἀποτύμμενος ἀγάλμα ἐν τῇ μελλογῇ Κιαραμόντῃ ἐν τῷ Βατικανῶ τῆς Ῥώμης. <i>Clarc Musée πίν. 868 B.</i>	325
Ταναγραία κόρη, ἀγαλμάτιον ἐξ οπεῆς γῆς ἐν Βιεννῇ	294	* Ὁ Ὀρομάδος ἐπὶ περσικοῦ ἀνα- γλυφου <i>Texier Description de l'Arménie, la Perse et la Mé- sopotamie πίν. 111 bis. ter.</i>	333
Κουρεύς, ταναγρικὸν εἰδώλιον ἐξ οπεῆς γῆς ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου. <i>Archaeol. Zeitung 1871 πίν. 14.</i>	295	* Ὁ τόφος τοῦ Κύρου παρὰ τὰς Πασαργάδας	341
Μάγειρος, ταναγρικὸν εἰδώλιον ἐξ οπεῆς γῆς, αὐτῆς	296	* Ὁ Δαρείος ἐπὶ περσικοῦ ἀναγλύ- φου. <i>Description de l'Egypte τόμ. Ε' πίν. 29.</i>	344
Κεραλή Ἰσanos ἐρήθου, εἰκὼν ἀρχαίου ἀγγείου ζωγραφι- θέντος ὑπὸ τοῦ Ἐσφρονίου, ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερο- λίνου. <i>Mittheilungen 1882, πίν. 11, αρ. 3.</i>	299	Τὸ μνημεῖον τοῦ Βαγιστάνου ὁ- ρους. <i>Ker Porter Travels II, 60.</i>	345
* Ἑλληνικαὶ κομώσις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν	299	* Ὁ Δαρείος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀνά- γλυφον ἐν Περσῶν	357
Οἱ Δελφοὶ καὶ ὁ Παρκαρσός	304	* Ἐγκριτος Πέρσης ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου ἐρεθέντος ἐν Τό- ρεϊς, κῦν ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Βιβλιοθ. τοῦ Παρισίαν. <i>Monum. d. Instit. IV, 46.</i>	358
Νόμισμα τῶν Ἀρμενίων	310	Κυλινδοροειδὴς σφραγὶς τοῦ Δα- ρείου ἐν τῷ βρεττ. μουσεῖῳ	359
Τὸ στάδιον τῶν ἰσθμιακῶν ἀγώνων	313	Πέρσης ἱππέως θυρακορόφου. <i>Ker Porter, II, 62.</i>	361
* Ὁ Ἡρακλῆς παλαιῶν κατὰ τοῦ κρητικου ταύρου, μετόπισθ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἐρεθέντος ἐν 1829, κῦν ἐν τῷ μου- σεῖῳ τοῦ Λουβρου	316	Πέρσης λοχσοφόρος	362
* Ἀγάλμα τοῦ Διὸς ἐπὶ νομισμα- τος τῶν Ἡλείων	317	Νόμισμα Ἀλεξάνδρου Α'	377
* Ἀρχαῖοι χρυσοὺς στήρινας ἐλαίας εὐρεθεῖς ἐν Κομμαίᾳ, ἐν τῷ μουσεῖῳ Πετροποπόλεως. <i>Antiquités du Bosphore Cim- merien πίν. IV, 2.</i>	318	* Ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος	383
Ὀκλιπρόμοι ἐπὶ ἀρχαίου ἀγ- γείου ἐρεθέντος ἐν Τυρρη- νίᾳ, κῦν ἐν τῷ βρεττανικῷ μουσεῖῳ. <i>Monum. d. Instit. X, πίν. XLVIII e.</i>	319	Τοπογραφικὸς χάρτης τῆς ἐν Μα- ραθωνί μάχης κατὰ τὸν <i>Bou- ché-Leclerg.</i>	388
Παγκρατιασταί. Ἀγάλμα ἐν τῷ μουσεῖῳ Φλωρεντίας	319	Μικτιόνης, ἀρχαία προτομή ἐν τῷ Λουβρου. <i>Visconti πίν. XIII, 3.</i>	389
Πύκτης, ἀγάλμα ἐν τῷ μουσεῖῳ Δριόσης	320	* Ἀγάλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς εὐρεθὲν ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Ἰταλίας, κῦν ἐν τῷ μου- σεῖῳ Νεαπόλεως	394
Σταγγίδες ἐν τῷ μουσεῖῳ Πε- τροποπόλεως. <i>Antiquités du Bosphore Cimmerien πίν. XXXI, 2, 3.</i>	320	Θμιστοκλῆς, ἀρχαία προτομή ἐν τῷ Βατικανῶ. <i>Visconti πίν. XIV, 4.</i>	399
* Ἐρήθου κραδίμων τοὺς ἀλτήρας ἐπὶ χαλκοῦ δίσκου ἐξ Αἰγίνης, ἐν τῷ μουσεῖῳ Βερολίνου. <i>Annali d. Instit. 1832, tav. d'agg. πίν. B.</i>	321	* Ἀριστείας	400
		Τοπογραφικὸς χάρτης τῆς ἐν Ἐτε- ροπόλει μάχης κατὰ τὸν <i>Bouché-Leclerg.</i>	416
		* Ὁ κόλπος τῆς Σαλαμίνας	428
		Τοπογραφικὸς χάρτης τῆς ἐν Σα- λαμίνοι ναυμαχίας κατὰ τὸν <i>Bouché-Leclerg.</i>	431
		* Ἡ θέσις τοῦ πεδάλιου ἐν ἀρχαίῳ πλοίῳ	433

'Αρχαίον πλοῖον μετ' ἐμβόλου. σελ. 434	τῶ μουσεῖῳ τοῦ Αατερανοῦ	
Τοπογραφικὸς χάρτης τῆς ἐν	τῆς 'Ρώμης, σελ. 542	
Πλαταιαῖς μάχης κατὰ τὸν	Τίτων ἐπὶ ἀρχαίῳ ἀγγεῖῳ ἐν	
<i>Bouché Leclercq</i> " 443	τῶ βρεττανικῷ μουσεῖῳ.	
Τὰ ἐρελπία τῶν Πλαταιῶν. " 447	<i>Élite céramographique I, 37.</i>	" 558
'Ο τριπλοῦς ὄρις τῶν Δελφῶν ἐν	'Ο θαυόυος τῶν Ἐλευσινίων.	
τῷ Ἀτμετδάν τῆς Κωνσταντι-	εἰκῶν ἀρχαίου ἀγγεῖῳ	
νουπόλεως ἐκ φωτογραφίας. " 451	εὐρεθέντος ἐν Κριμαίᾳ,	
Νόμισμα τοῦ Γέλιωνος. " 460	ἦν ἐν τῶ μουσεῖῳ Πε-	
Ἰβέρα. " 462	τροπούλεως. <i>Compte rendu</i>	
Ἰθριαφόροι ἐν τοῖς Πανθη-	<i>de la commission</i> κτλ. 1859	
ναῖσις, ἐκ τῆς βορείας ζωφόρου	πίν. 2. " 559	
τοῦ Παρθενῶνος. " 469	Ἡ ἰνατολικὴ πρόοψις τοῦ Ἐ-	
'Αρχαία ἐπιστολὴ ἐπὶ παύρου,	ρεχθεῖου. " 561	
κεκλεισμένη ἐξ Αἰγύπτου,	Ἡ πρόστασις τῶν Κάρακιδίων.	
ἐν τῶ μουσεῖῳ Παρισίων.	Πρόστασις θεῶν ἐπὶ τῆς ἀνα-	
<i>Letronne Papyrus grecs</i>	τολικῆς ζωφόρου τοῦ Παρθε-	
πίν. 46. " 475	νῶνος ἐν τῶ μουσεῖῳ τῆς	
Ἰέρων, τὸ ἐμπροσθεν νομι-	Ἀκροπόλεως. " 563	
σματος ἀποδιδόμενον ἄλ-	Ἀγάλματα θειαινῶν ἐκ τοῦ ἀνα-	
λοτε εἰς Ἴερόνα τὸν Α',	τολικῷ αὐτώματι τοῦ Παρθε-	
ἦθε δὲ συνήως εἰς τὸν Β',	νῶνος ἐν τῶ βρεττανικῷ	
Νόμισμα τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς	μουσεῖῳ. " 561	
δεσπότης τῆς Μαχνησίας	Διφοροφόροι, ἰβεραι τῆς Ἀθηνᾶς,	
<i>Waddington Revue numis-</i>	τέρας παραβιδῶν τοῦ ἱερατίου	
<i>matique 1856 πίν. III αρ. 2.</i>	του, ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ζω-	
. " 489	φόρου τοῦ Παρθενῶνος ἐν τῶ	
Τὸ Θησαῖον. " 493	βρεττανικῷ μουσεῖῳ. " 565	
'Ο ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. " 503	Κόρας φέρουσαι τὰ σκευὴ τῆς θυ-	
Τὰ ἐρελπία τοῦ ἐν Κορίνθῳ ναοῦ. " 509	σίας ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ζω-	
Τρόπαιον ἐπὶ νομισματός Βοιω-	φόρου τοῦ Παρθενῶνος ἐν τῶ	
τῶν. " 511	βρεττανικῷ μουσεῖῳ. " 566	
'Αρχαία πύλη ἐν Οἰτιάδασι. " 519	Ἐρηβοὶ Ἰππῆσις ἐκ τῆς δευτεῆς	
Ἐρελπία τῆς ἀκροπόλεως τοῦ	ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος ἐν	
Ὀρχομενοῦ. " 527	τῶ Παρθενῶνι. " 567	
Ἀθηναῖαι ἐν τῷ γυναικωνίτῃ,	Τμήμα μαρμαρίνης ἀσπίδος ἐν	
εἰκῶν ἀρχαίου ἀγγεῖῳ ἐξ Ἀ-	τῶ βρεττανικῷ μουσεῖῳ, ἀπο-	
θηνῶν. <i>Stackelberg Graber</i>	τύπωμά τῆς ἀσπίδος τῆς Ἀ-	
<i>der Hellenen πίν. XXXIII</i>	θηνᾶς τοῦ Φειδίου. " 568	
. " 537	Ὁ Φειδίας αἴρων τὴν πέτραν	
Ἀσπασία, ἀρχαία προτομὴ ἐν	κατὰ τῆς Ἀμυλῶνος ἐκ τῆς	
τῶ Βατικανῷ. <i>Visconti πίν.</i>	αὐτῆς ἀσπίδος. " 569	
<i>XXV, 4.</i> " 538	Τὰ Προπύλαια καὶ ἡ Πινακο-	
Ἡρόδοτος ἀρχαία προτομὴ ἐν	θήκη. " 570	
τῶ γαλλοῦσιακῷ μουσεῖῳ.	Τραγικὰ πρόσωπα, ἀρχαία	
<i>Visconti πίν. XXVII, 4.</i> " 538	τοιχογραφία ἐξ Ἡρακλεῖ-	
Εὐρυπίδης, ἀρχαία προτομὴ ἐν	ου τῆς Ἰταλίας ἐν τῶ	
τῶ μουσεῖῳ Νεαπόλεως.	μουσεῖῳ Νεαπόλεως. <i>Wies-</i>	
<i>Visconti πίν. V, 3.</i> " 539	<i>seler Theatergebäude πίν.</i>	
Φειδίας ἐκ τῆς ἐν τῶ βρετ-	<i>V, 23 - 25.</i> " 574	
τανικῷ μουσεῖῳ μαρμα-	Κωμικὴ σκηνὴ μαρμαρίνου ἀνά-	
ρίτης ἀσπίδος, ἀποτυπώ-	γλυρον ἐν Νεαπόλει. <i>Museo</i>	
ματος τῆς χρυσολεφαντέ-	<i>Borbonico IV, 24.</i> " 577	
νης Ἀθηνᾶς. " 539		
Σοφοκλῆς, ἀρχαῖον ἀγαλμα ἐν		

Β' ΕΙΚΟΝΕΣ ΟΛΟΣΕΛΙΔΟΙ ΚΑΙ ΔΙΠΛΑΙ
ΧΑΡΤΑΙ

Χάρτης τῆς Ἑλλάδος διπλοῦς καὶ ἐγχρωμος..... σελ.	3	τοῦ ἐν Βερολίῳ γλύπτου Σχάπερ. Ἀπὸ τοῦ πρωτο- τύπου, κειμένου ἐν τῷ	
Ἡ Οἴκη..... "	6	μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας, λείποναι τὸ δεξιὸν ἀνω- ἄκρον ἀπὸ τοῦ τριτημο- ρίου τοῦ βραχίονος καὶ	
Ἡρακλῆς ὁ καλούμενος Φαρ- νίσκος, ἀγάλμα ποιηθὲν περὶ τὸν α' π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Γλύκκι- τος, εὑρεθὲν δὲ τῷ 1540 ἐν Ῥώμῃ καὶ κείμενον ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Νεαπό- λεως ἀπὸ τοῦ 1790. Θεω- ρεῖται κοινῶς ὡς ἐπανά- ληψις τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Λυσιπποῦ..... *	52	ἀντίχειρ τῆς ἀριστερᾶς, ὅλη ἢ ἀριστερὰ κνήμη καὶ ἡ δεξιὰ κνήμη μέχρι τῶν σφυρῶν τοῦ δεξι- τύσου ὅλον τὸ ἀριστερόν ἀνω κῶλον μετὰ τῆς ἀκρας χειρὸς..... σελ.	318
Ὁ βελιθερίσιος Ἀπόλλων, τὸ ἀ- ριστον τῶν σωζομένων ἀρχαίων ἀγαλμάτων τοῦ θεοῦ, εὑρεθὲν περὶ τὰ τέ- λη τοῦ 16 αἰῶνος ἐν Ἰτα- λία καὶ κείμενον ἐν τῷ Βελιθερίῳ τοῦ Βατικανοῦ τῆς Ῥώμης..... *	79	Ἡ Νίκη τοῦ Πατωνίου κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἐν Βερολίῳ γλύπτου Γρύτ- τερ. Ἀπὸ τοῦ πρωτοτύ- που, κειμένου ἐν τῷ μου- σεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας, λεί- πονται τὰ πρόσωπον, μέρος τοῦ λαίμου καὶ ὁ τραχη- λος, τὰ ἀνω ἄκρα πλὴν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος, αἱ πέφυγες. ὅλον τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὀπισθίου πέ- πλου καὶ οἱ δάκτυλοι τοῦ δεξιοῦ ποδός..... *	318
Ἀφροδίτη τῆς Μήλου ἀγάλμα εὑρεθὲν τῷ 1820 ἐν τῇ νησῷ Μῆλῳ καὶ μεταφερ- θὲν ἔκτοτε εἰς Παρισίους, ἔσθα κείμενον ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Λούβρου..... *	82	Ὁ Δαριεῖς καὶ ἡ ἀκολουθία του περσικῶν ἀγαλμάτων κατὰ τὸν Texier (Description de l'Arménie, la Perse etc. pl. 11 fig. 86) καὶ ἀνέ- πλασεν ἐπὶ τῇ βάσει χη- μικῶν παρατηρήσεων τὰ χρῶματα, ὧν μόνον ἕχθη σώζονται ἐν τῷ πρωτο- τύπῳ..... *	356
Ἐρείπια τῆς Τροίας ἐν Ἰσσορίῳ..... *	92	Τὰ εἴρηια τῆς Περσικῆς, ἀποφῆς ἐξ ἀνατολῶν..... *	356
Ἡ πύλη τῶν λέοντων ἐν Μυκή- ναις..... *	96	Θερμοπύλαι..... *	416
Ἡ Νέδα..... *	134	Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, φαν- ταστικὴ σύνθεσις τοῦ Γερ- μανοῦ Δούττεμαν..... *	434
Ὁ Ἀκροκόρινθος..... *	142	Τὰ ἀνίκτορα τοῦ Σέρβου..... *	488
Ἑλληνικὰ νομίσματα, εἰκὼν δε- πλῆ μετὰ κειμένου, ἐπε- ξηγηματικῶν, ἐκτετυπω- μένον ὀθία ἐπὶ λεπτοῦ χάρτου..... *	152	Ἀττικὸν γραμματοδιδασκαλείον ἐπὶ ἀρχαίῳ ἀγγεῖῳ ἐξωγρα- φημένου ὑπὸ τοῦ ἀγγειο- γράφου Δουριδός καὶ κει- μένου ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου. Ἡ ἐπιγραφή ἀναγνωστῆα ΗΓΡΟΔΑΜΑΞ	
Τὰ λατομεῖα τοῦ Πεντελικοῦ..... *	167		
Χάρτης τῶν ἑλληνικῶν καὶ ροι- νικῶν ἀποικιστῶν κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Μεσο- γείου θαλάσσης διπλοῦς καὶ ἐγχρωμος..... *	226		
Ἡ Κασταλία..... *	304		
Ἡ παιδεία τῆς Ὀλυμπίας..... *	315		
Ἡ ὀλυμπιακὴ ἄλτις ὅποια ἦτο τὸ πλάι κατὰ τὴν φαντα- στικὴν ἀνάπλασιν τοῦ Γερμανοῦ Ρελένδερ..... *	317		
Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους κρα- τῶν τὸν παῖδα Διόνυσον, κατὰ τὴν συμπλήρωσιν			

ΚΑΥΟΣ. <i>Monum. d. Instit.</i> IX , πλ. LIV	σελ. 531	Τὸ ἐν Ἀθήναις θιονυσ. θέατρον.....	560
Περικλῆς. ἀρχαία προσηρῆ εὐρεθῆσα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ χειμένῃ ἐν τῷ βρεττανικῷ μουσεῖῳ.....	536	Παρθενῶν.....	562
Ὁ Ἰσθμὸς παῖς ἀφ' Ἰστίας ἐν τοῖς ἐλευσινίδαις μυστηρίοις, εἶχον ἀρχαίου ἀγγείου εὐρεθῆν- τος ἐν Τυρρηνίᾳ τῆς Ἰτα- λίας καὶ χειμένου ἐν τῷ βρεττανικῷ μουσεῖῳ. <i>Ga- zette archéologique 1875</i>	558	Ἡ πομπὴ τῶν Παρθενῶν, ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ Παρθενῶνος ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ζωφύ- ρου.....	σελ. 567
		Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἰκὼν διπλῆ κατὰ τὴν φανταστικὴν ἀνάπλασιν τοῦ Γερμανοῦ "Ρελίνδερ".....	570
		Ὁ ἐν Φιγαλείᾳ ναὸς τοῦ Ἐπι- κουρίου Ἀπόλλωνος.....	571

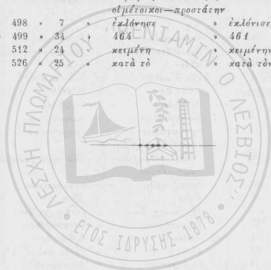

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Ἐν σελ.	21	στ.	18	ἀνάγνωθι πρῶσάων	ἀντὶ πάλων
"	"	"	26		
"	25	"	28	Φίνων	Φίνων*
"	"	"	36	ἀγγλική	ἑλληνική*
"	31	"	22	Στύρων	στύρων*
"	31	ὑπὸ τήναικ.		Ὅχης	Ὅχας*
"	32	"			
"	"	"	στ.	7	
"	"	"	35		
"	38	"	18	ἐννεακοσίας	ἑνεακοσίας
"	40	"	11	βορειοδυτικὴν	βορειοανατολικήν*
"	53	"	11	πύλον	πύλον
"	61	ὑπὸ τήναικ.		τῆς Τίρυνθος	τοῦ Ἄργους*
"	83	στ.	21	ΑΓΑΛΜΑ	ΕΙΚΩΝ*
"	90	"	12	Βελεβδέρε	Βελεβδέρε
"	94	"	11	κολοσσαίων	κολοσσάων
"				ὄχυρῶτάτων	ὄχυροτάτων
"	95	"	35	ἑξακοσίων χιλιά-	ἑξακοσίων χιλιομέτρων*
"				δων τετραγωνι-	
"				κῶν μέτρων	
"	103	"	20	ἑκατόμυλος	ἑκατόμυλος
"	104	"	19	ἄσθη	ἄσθη
"	113	"	3	ἐννεακιοχιλίουσ	ἐννακιοχιλίουσ
"	114	"	17	ἐπικινδύτους	ἐπικινδύτους
"	120	"	4	ὁ Φλιοῦσ	ἡ Φλιοῦσ
"	142	"	22	οἶτος κ' οἶ	οἶτος καὶ οἶ
"	147	"	34	διεγγυτος	δυσέγγυτος
"	152	ἐν ἐπεξηγηματι-			
		κοῦ πίν. στήλ. 1,			
"		στ.	25	ἀγνώθι τῆς Ἀστακοῦ	τοῦ Ἀστακοῦ
"	156	στ.	1	Γβλων	Γβλασ
"	"	"	15	Ἐρετρίασ	Ἐρετριάσ
"	"	"	23	τεταριχευμένων	τεταραχευμένων
"	159	"	11	αἱ ἀμπελοι	οἱ ἀμπελοι
"	162	"	10	τὴν προσχώρησιν	τῆσ προσχώρησεωσ
"	178	"	4	θεῖτοσ	πάπποσ
"	192	"	30	ἑλασθερήσεωσ	ἑλασθερίσεωσ
"	257	"	21	Ἀκεσίτησ	Ἐρασίτοσ

* Ἐν παρῳρακῳ τούτῳ κεν θάλασσι ἐν ἄκασι τοῖσ ἀντιτέτοισι.

Ἐν σελ. 274	στ. 1	ἀνάγνωθι	παρὰ τὸ Γιβραλτὰρ	ἀντὶ τὸ Γιβραλτὰρ
• • •	• 34	•	δ' Ἀμαθοῦς	• ἡ Ἀμαθοῦς
• • 320	• 18	•	σελεγγίδες	• σελεγγίδες
• • 332	• 24	•	τὰς	• τοὺς
• • 334	• 5	•	χωρῶν	• λαῶν
• • 355	• 1	•	Ἄρτανδρον	• Ἀῦτανδρον
• • 356	• 19	•	βορειοδυτικῶς	• βορειοδυτικῶς
• • 444	• 30	•	Ἰρικουκίου	• Ἰρικουκίου
• • 445	• 20	•	ἀριστερὸν	• δεξιὸν
• • •	• 23	•	δεξιὸν	• ἀριστερὸν
• • 448	• 9	•	ἀριστεροῦ	• δεξιοῦ
• • •	• 19	•	δεξιοῦ	• ἀριστεροῦ
• • 469	• 8-9	•	ἀφαιρηθήσων αἱ λέξεις	
			στ' ἄλφαι—προσάτιν	
• • 498	• 7	•	ἐκλόνησε	• ἐκλόνησε
• • 499	• 34	•	ἄβλ	• ἄβλ
• • 512	• 24	•	χειμένη	• χειμένη
• • 526	• 25	•	κατὰ τὸ	• κατὰ τὸν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	Σελ.	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ. ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ.....	»	3
A' Ἡ προϊστορικὴ Ἑλλάς.....	»	19
α' Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος σ. 19.—β' Ἄριοι καὶ Πελοπονησοὶ σ. 24.—γ' Ἑλλάς καὶ Ἀνατολή σ. 35.—δ' Κῆρος, Λέλεγες καὶ Φοίνικες ἐν Ἑλλάδι σ. 43.—ε' Ἡ Ἑλλάς τῶν μύθων σ. 50.—ς' Αἱ μεταναστάσεις σ. 64.—ζ' Ἡ Ἑλλάς τοῦ ἔπους σ. 74.—η' Τὰ μνημεῖα τῶν ἥρωικῶν χρόνων σ. 90.		
B' Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ Δωριεῖς.....	»	105
α' Ἡ Σπάρτη καὶ τὸ πολίτευμα αὐτῆς σ. 105.—β' Τὸ Ἄργος καὶ ἡ Σπάρτη σ. 119.—γ' Ἡ Μεσαγχία καὶ ἡ Σπάρτη σ. 125.—δ' Οἱ περὶ τὸν ἰσθμὸν Δωριεῖς σ. 136.—ε' Τροίζην, Ἐπίδουρος, Αἴγινα καὶ Μέγαρα σ. 150.—ς' Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης σ. 159.		
Γ' Αἱ Ἀθήναι.....	»	166
α' Ὁ συνοικισμὸς καὶ ἡ βασιλεία σ. 166.—β' Ἡ ἀρχὴ τῶν εὐπατριδῶν καὶ ὁ Δράκων σ. 171.—γ' Ἡ ἀπόπειρα τοῦ Κόλυμνος σ. 177.—δ' Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τῶν Ἀθηναίων σ. 180.—ε' Ὁ Σόλων καὶ τὸ πολίτευμα αὐτοῦ σ. 186.—ς' Ἡ τυραννὶς τοῦ Πεισιστράτου σ. 198.—ζ' Οἱ Πεισιστρατιδαὶ σ. 207.—η' Ἰσαγόρας καὶ Κλεισθένης σ. 214.—θ' Κραταίσις καὶ νίκαι τῆς δημοκρατίας σ. 222.		
Δ' Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.....	»	227
α' Αἱ ἀποικίαι τῶν Αἰολέων σ. 227.—β' Αἱ ἀποικίαι τῶν Δωριέων σ. 233.—γ' Ἡ Κρήτη σ. 236.—δ' Αἱ ἀποικίαι τῶν Ἴωνων σ. 241.—ε' Παλαιοὶ καὶ νέοι ἀποικοὶ σ. 249.—ς' Σικελία καὶ Μεγάλη Ἑλλάς σ. 255.—ζ' Αἱ ἀκταὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας σ. 271.—η' Κύπρος καὶ Ἀφρικὴ σ. 274.—θ' Ἡ Θράκη, ὁ Πόντος, ἡ Μακεδονία σ. 281.		
Ε' Τὸ ἑλληνικόν.....	»	289
α' Αἱ φυλαὶ τῶν Ἑλλήνων σ. 289.—β' Τὰ μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος σ. 300.—γ' Αἱ ἀμερικτιονίαι σ. 308.—δ' Οἱ πανελληνικοὶ ἀγῶνες σ. 311.—ε' Ἕλληνες καὶ βάρβαροι σ. 326.		

Γ'	οὶ Πέρσαι	Σελ. 330
	α' Μηδία καὶ Πέρσαι σ. 330.—β' Ἡ Λυδία καὶ οἱ Ἕλληνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σ. 334.—γ' Τὸ βασιλεῖον τοῦ Κόρου σ. 337.—δ' Καμβύσης καὶ Δαρείου σ. 342.—ε' Ἡ Σάμος καὶ οἱ Πέρσαι σ. 345.—ς' Οἱ Πέρσαι ἐν Σικυθίᾳ ἐν Θράκῃ ἐν Μακεδονίᾳ σ. 350.—ζ' Τὸ περσικὸν κράτος σ. 356.	
Ζ'	Ἑλλάς καὶ Πέρσαι	" 363
	α' Νάξος καὶ Μίλητος σ. 363.—β' Ἡ ἀποστασία τῶν Ἴωνων σ. 366.—γ' Τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως σ. 371.—δ' Ἡ ἀποτυχία τοῦ Μαρδονίου σ. 377.—ε' Ἡ ἐν Μαραθῶν μάχη σ. 381.—ς' Ὁ θάνατος τοῦ Μιλτιάδου σ. 395.—ζ' Θερμστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης σ. 398.—η' Λίπαρκευαὶ τοῦ Σέρξου καὶ τῶν Ἑλλήνων σ. 403.—θ' Θερμοπύλαι καὶ Ἀρτεμισίον σ. 411.—ι' Ἡ ἐν Σαλαμῶν ναυμαχία σ. 423.—κ' Ἡ ἐν Πλαταικῆς μάχη σ. 438.—λ' Μυκάλη καὶ Σηστός σ. 453.—μ' Οἱ ἐν Σικελίᾳ ἀγῶνες σ. 457.	
Η'	Ἡ ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία	" 464
	α' Ἡ ἀνοικοδόμησις καὶ τειχισίς τῶν Ἀθηνῶν σ. 464.—β' Ἡ προδοσία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Πανουρίου σ. 470.—γ' Ἡ ἰδρυσίς τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας σ. 476.—δ' Αἱ πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀριστείδου σ. 481.—ε' Τὸ τέλος τοῦ Θερμστοκλέους καὶ Ἀριστείδου σ. 485.—ς' Αἱ νῆκαι τοῦ Κίμωνος σ. 490.—ζ' Διάλυσις τῆς συμμαχικῆς Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης σ. 497.—η' Ὁ Κίμων καὶ οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ σ. 501.	
Θ'	Ὁ κίων τοῦ Περικλέους	" 508
	α' Οἱ πρῶτοι κατὰ τῶν Πελοποννησίων ἀγῶνες σ. 508.—β' Οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Αἰγύπτῳ σ. 512.—γ' Οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνες τῶν Ἀθηναίων σ. 514.—δ' Ἀνάκλησις ἐκστρατεία καὶ θάνατος τοῦ Κίμωνος σ. 520.—ε' Ἀπώλειαι τῶν Ἀθηναίων σ. 525.—ς' Περικλῆς ὁ Ξανθίππου σ. 530.—ζ' Τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ἐπὶ Περικλέους σ. 539.—η' Αἱ μισθοφοραὶ τῶν πολιτῶν σ. 551.—θ' Αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι ἐπὶ Περικλέους σ. 555.—ι' Τὸ δράμα ἐν Ἀθήναις σ. 572.	
	ΠΙΝΑΞ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ περιεχομένων εἰκόνων . . .	" 579
	ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ	" 585

